

CATALOGUE

OF THE

SANSKRIT MANUSCRIPTS

IN THE

LIBRARY OF

HIS HIGHNESS THE MHRAJA OF [REDACTED]

PETER PETERSON

PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

P R E F A C E .

THE account given in my "Second Report of Operations in Search of Sanskrit Manuscripts in the Bombay Circle*" of the Sanskrit Library of the Maharaja of Ulwar attracted the notice of Colonel Peacocke, then Political Agent at Ulwar; and it was at his instance that I was employed by the Ulwar Durbar, ~~at~~ the sanction of the Government of India, to compile the Catalogue which now offered to my colleagues in these researches. I am ashamed to think of the time that has elapsed since I undertook the commission. But my opportunities of visiting Ulwar have been unexpectedly rare; and it has been difficult to carry the work to a completion at a distance. I owe much to the assistance given to me by Pandits, my own Shastri Ramachandra Dinanath of Ahmedabad, a honoured and lamented friend Pandit Durgaprasada of Jeypore, Sivadatta Jeypore, and others who worked for me, for longer or shorter periods, in the course of preparation of the book.

I doubt if the Catalogue, long delayed as it has been, would have appeared even now if it had not been for the assistance afforded by Aufrecht's *Catalogus Catalogorum*. That invaluable book has been consulted for every entry; and reference has been made to it wherever I have not been able to supplement the information it gives. The generous terms on which the publication of the book, which is intended for presentation rather than for sale, was undertaken by His Highness the late Maharaja, have enabled me to materially enhance its

* The Bombay Circle includes—besides the Presidency of Bombay—Rajputana, Central India, and the Central Provinces.

value by an unusually large collection of extracts, which I have, I hope, selected and edited with due discrimination and care. I trust these will be regarded as a valuable feature of the book.

I hope that the liberal example of the Ulwar State will be followed by other Native States in Rajputana and elsewhere. In the Report referred to as having led to the preparation of this Catalogue, I see that I have mentioned that the Jeypore Durbar had, at the instance of Dr. Stratton, undertaken to publish a catalogue of the rich collection in the Palace there. I do not know what progress has been made with that Catalogue, but it ought now to be pushed to a completion. Above all, perhaps, scholars desiderate a catalogue with full extracts, of the library at Anhilwad Pattan, which is reported to contain the books of Hemachandra. For that we must look, and we shall no doubt look in vain, to the interest in learning taken by His Highness the present Gaekwar of Baroda. But there are many other libraries in the Bombay Circle which still lie unexamined and uncatalogued. I hope the present book may be of some little use in itself, and may serve also as a stimulus to further effort in this direction.

TABLE OF CONTENTS.

	page
I. The Veda	1
II. Philosophy	12
III. Puranic Literature	33
IV. Poetry and the Art of Poetry	37
V. Grammatical Science	47
VI. Dharma, &c.	54
VII. Medicine	69
VIII. Astronomy and Astrology	73
IX. Mantra, &c.	87
X. Jain and other works in Prakrit	100

I. THE VEDA.

The Rigveda in the Sankhayana Sakha.

1. The Rik-sanhita in the Sanhita-patha. Ashtakas 4, 6, 7 and 8 are dated Sam. 1761, 1613, 1681 and 1659. See Peterson's Second Report on the Search for Sanskrit MSS. in the Bombay Circle, p. 4.
2. The same in the Pada-patha. Sam. 1711.
3. Another copy of the Pada-patha. The ashtakas bear various dates from Sam. 1517 to Sam. 1825.
4. The sixth ashtaka of the Pada-patha.
5. The Kaushitaki-brahmana, called also the Sankhayana-brahmana. Complete in thirty adhyayans. Weber's Berlin Catalogue, No. 79. Eggeling's Catalogue of the Sanskrit MSS. in the India Office, No. 89. The Purvardha is dated Sam. 1713, and the Uttarardha Sam. 1840.
6. Kaushitakibrahmananabhashyna. By Vinayuka Bhatta, son of Madhava Bhatta, of Vriddhanagara. Weber, Nos. 80, 81. In his Catalogus Catalagorum Aufrecht notes that Vinayaka must be put after the Kalanirnaya and the Kaladarsa, which he quotes.
7. The Aranyaka. Complete in fourteeh adhyayns, of which adhyayns 3 & 6 are the Kaushitakopanishad (not called so here). Weber's No. 82 is a fragment of this aranyaka, containing the first two adhyayas, and breaking off in the beginning of the third. His No. 1408 is our book, our 13th adhyaya being given there as adhyayns 13 and 14. MSS. of the Kaushitakopanishad, or Kaushitakibrahmanopanishad as it is also called, are pretty common ; and that work has been edited, with the Commentary of Sankarananda and a translation into English, by Cowell.
8. Sankhayana-srautasutra. Adhyayns 1 to 16. Edited, with the two additional adhyayns, by A. Hillebrandt, in the Bibl. Ind., 1885-86.
9. Sankhayanasrautasutrabhashyna. By Anartiya, son of Varadatta. Eggeling, No. 261, follows Weber in ascribing part of this book to one Dasasarman. But see my Second Report, p. 8, Note.
10. Another copy. Of the Purvardha there are here only the 3rd, 4th, and 8th adhyayas. Along with them is a copy of the Commentary on the 18th adhyaya. The Uttarardha is complete.
11. Sankhayana-grihyasutra. In the Bombay Government Collection, Peters. 3, 386.
12. A Commentary, called Grihyapradipika, on the above. By Narayana. Composed in Sam. 1629. Narayana was the son of Krishna or Vishnu, who was the son of Sripati. Sripati was the son of Jayadeva, eldest of two sons (the name of the other being Jagannatha) of Bhanu. Bhanu was the son of Nilakantha, of whom it is said that, coming from the country of the Telengas, he introduced the krama-patha of the Rigveda. He was the son of Janardana, who was the son of Aditya (Aditya's brother Vamanas mentioned), who was the son of Chandansu, a Nagar Brahman of Patalapuri in the country of the Gurjaras. Narayana studied under his grandfather Sripati. He refers to the Bharadvaja, the Chhandoga and the Kathaka Grihya sutras. The first of these is in GBC., Peters. 3, 362. The second is the Gobhila Grihyasutra. See Extract 1.
13. Sankhayanasutrapaddhati, called Kraturatnamala. By Vishnu Kavi, son of Sripati. See the lineage in last number. Extract 2.
14. Sankhayanasutrapaddhati. By Narayana, author of No. 12. Two copies.

15. Sankhayanasutraprayogaratnakara. By Dayasankara, son of Dharanidhara (called Vyavaharika), Peters. 2, 8. Weber's No. 131 is a single leaf of this book. Composed in "hutuvahalochanadhriti," Sam. 1828. Extract 3.

16. Sankhayanaahnikadipika. By Achala, son of Vatsaranya.

17. Sankhayanasakhayam Pratisakhya. The book is the well-known work of Saunaka, No. 31 attached here to the Sankhayana Sakha. Extract 4.

18. Sarvanukramanika. See No. 28.

19. Upalekha. On the Kramapatha of the Rigveda. Weber, p. 8.

20. Rudrapatha. Or Rudrajapa or Rudrajapya. Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 296.

21. Svacharachaturdasiparisishta. By Dviveda Narayana. In the Benares catalogue this book is assigned to the Yajur-Veda. Extract 5.

22. Saunaki. On the worship of the nine Grahas. Weber, p. 348.

23. Laghu-Saunaki. A shorter recension. Weber, p. 349.

The Rigveda in the Asvalayana Sakha.

24. The Rik-sanhita in the Sanhita-patha. The ashtakas are of various dates from Sam. 1580 to Sam. 1811. A second copy contains the first four ashtakas only, and a third copy is accounted, which the others are not, but wants the seventh ashtaka. There are beside fragments (48 pp.) of a fourth copy.

25. The same, with the Commentary of Sayana. Wants the first ashtaka. A second copy extends only to the first adhyaya of the first ashtaka.

26. The Rik-sanhita in the Pada-patha. The ashtakas are dated from Sam. 1710 to Sam. 1738.

27. The same. The ashtakas are dated from Saka 1720 to Saka 1722.

28. The Sarvanukramani of Katyayana. A complete index of the metres, deities, rishis, and number of verses of the hymns of the Rigveda in the Sakala recension.

29. The same, with the Chhandahsankhya as given in Macdonell's edition. Sam. 1587.

30. Fragments of a similar work called Chandarsha. Sam. 1543.

31. The Rigveda-pratisakhya, ascribed to Saunaka. Sam. 1561.

32. Rigvedapratisakhyabhashya. Called also Parshadabhashya. By Uata or Uvata, son of Vajrata of Anandapura.

33. Nighantu, or Naighantuka. A Vedic glossary.

34. Nirukta. Yaska's Commentary on the above.

35. Nighantunirvachana. Another Commentary on the Nighantu. By Devaraja Yajvan, son of Yajnesvara, and grandson of another Devaraja Yajvan of Rangapuri. He quotes Skandasvamin. Burnell's Tanjore Catalogue, p. 2. Eggeling, No. 556.

36. Rigvidhana. A metrical treatise on the fruits of recitation of the Veda. Edited by Meyer. Weber, No. 128. Eggeling, No. 62.

37. Nitimanjari. Moral precepts illustrated by references to the Rigveda. By Dya Dvivedin. With a Commentary by the author. See my Second Report, p. 8. But the date assigned there to Dya Dvivedin (not Dya Dviveda) is wrong. He wrote this book in Sam. 1550, and Kielhorn was therefore right in pointing out that he made in it free use of Sayana's Commentary. E. 6.

38-9. Aitareya-brahmana. Two copies. Aitareyabrahmanabhashya. By Sayana. Two copies.

40-1. Aitareya-aranyaka. Two copies. Aitareyaranyakabhashya. By Madhava.

42. Asvalayana-srautasutra.

43. Asvalayanasrautasutratravritti. By Narayana Gargya, son of Narasinha. Eggeling, No. 245.

44. Asvalayana-grihiyasutra. Two copies.

45. Asvalayanagrihyasutratravritti. By Narayana, son of Divakara. His book is a compendium of Devasvamin's. Eggeling, Nos. 254 to 257.

46. Asvalayanagrihyaparisishta. Aufrecht notes that this book, under the title of Bahyrichagrihyaparisishta, is quoted by Hemadri, Raghunandana, Kamalakara, in Sanskarakaustubha, Dvaitaparisishta and elsewhere. E. 7.

47-8. Dvarapalamantra. Three copies. Rudranayana.

49. Lakshmisukta and other similar hymns. Compare Oxford Catalogue, p. 298.

50. Somagnishtomayajamana.

51. Hauthramanjari. By Jagannatha, son of Yadavasomayajin. He mentions the Manchana Bhatta who wrote the Asvalayanasrautasutraprayogadipika.—The Achhavakaprayoga. The Aptor Yama Hauthra. The Charkasautramani. The Maitravarunaprayoga. The Jyotishyajumana.—E. 8.

52. Agnishtomasaptahautra. Aufrecht refers to Haug, p. 50. E. 9.

The Black Yajur-Veda.

53. The Taittiriya-sanhita in the Sanhita-patha.

54. The Taittiriya-sanhita in the Pada-patha.

55. The Commentary of Sayana on the Taittiriyanasnhita. The Commentary on the sixth ashtaka is wanting.

56-7. The Taittiriya-brahmana. Taittiriyahrahmanabhashya. By Sayana.

58. Apastamba-sutra. Prasnas 1 to 3 (Darsapurnamasa) ; Prasna 5 (Agnyadhana) : Prasna 8 (Chaturmasya) : Prasna 9 (Prayeschitta) : Prasnas 10 to 17 (Somasutra) : Parts of Prasna 19 (Kathakachayanasutra, Savitrachayanasutra and Arunaketusutra), Prasnas 25, 26 (Mantraprasnau).

Commentaries on the Apastambasutra or parts of it.

59. By Rudradatta. On Prasnas 1 to 14. Eggeling, No. 298. This MS. omits the introductory verse given by Eggeling, and in Garbo's edition. The book begins with verse 2.

60. Another copy. Prasnas 1 to 9 only.

61. By Somapa Talavrintanivasin. Called Prayogavritti. This writer is the same as the Somapa, author of the Apastambagnihotraprayaschittadipika, mentioned in Buhler's Gujarat Report 1871-72. He takes his second name from his place of abode.—The sections dealing with Chayana and Somaprayeschitta. Eggeling, Nos. 305 to 307.

62. By Dhurtasvamin. On the Samanyasutra. Rajendralal's Notices, &c., Nos. 1231, 1232. Bikaneer Catalogue, p. 112.

63. By Dhurtasvamin. On the Chayana-prasna.

64. By Sundararaja, son of Madhavarya of the Kusika race. On the Sulbasutra, Prasna 30. Burnell, p. 16.

65. By Karavindasvamin. Also on the Sulbasutra. E. 10.
 66. By Gopala, son of Narasinha, and pupil of Rangaraja of the Vaghula race. Called Apastambasulbarahasyaprakasa. E. 11.

67. By the same. On the Darsapurnamasaprayaschittasutra.

68. Grihyatratparyadarsana or Sudarsanasanahita, by Sudarsanacharya. "This is, in all probability his Commentary on the Apastambagrihyasutra." Aufrecht in CC. See Peters, 2, 8. Aufrecht says that Sudarsanacharya (or Darsanacharya, or Darsanarya) was son of Vagvijaya. Hall, p. 92, gives him the other name Nainara. He wrote one of his many works (the Srutaprakasika Sribhashyatika) at the request of Rangaraja. He refers to Apastamba's work as a Kramakalpa, and praises the commentator Kapardin, E. 12.

Various Karikas, Prayogas and Paddhatis connected with the Apastambasutra.

69. Agnichitkarika. The compiler says that he followed the teaching of Talavrintanivasin.
 70. Agrayanaprayoga.
 71. Arunaketukaprayoga. By Ramachandradhvarendra. Burnell, p. 25, has an anonymous book of this name. E. 13.
 72. Grihyaapragoga. By Sri Brahmavidyatirtha. Catalogue of Sanskrit MSS. in the Sanskrit College Library, Benares, p. 97. E. 14.
 73. Chaturmasyaprayoga. By Tryumbaka. Aufrecht, who refers to K. 6. B. I., 222, calls this writer Tryambaka Bhatta Molha of Benares. E. 15.
 74. Chaturhotrachayanaprayoga. Perhaps the same as the Chayanaprayoga, Burnell, p. 25.
 75. Darsapurnamasaprayoga. By Gaga, otherwise called Visvesvara Bhatta.
 76. Two other books of the same name. There is a Darsapurnamasaprayoga mentioned in Proceed. ASB. 1869, 135.
 77. Darsapurnamaseshti. By Gopala. See above No. 66, for this writer.
 78. Darsapurnamuseshtipaddhati. E. 16.
 79. Nakshatreshtiprayoga. By Kesava. Burnell, p. 25, has an anonymous book of the name.
 80. Nirudhmapasubandhaprayoga. Ox., p. 382.
 81. Vaisvajrachayanaprayoga. Another part of the Chayanaprayoga. Burnell, p. 25.
 82. Sulbopadhana. Ben., p. 11, has a Sulbopadhanapaddhati. E. 17.
 83. Somakarika and Pasukarika.
 84. Somapanchika. Aufrecht in CC. refers also to Rice's Mysore Catalogue, p. 46. E. 18.
 85. Somayagaprayoga. By Misra Somayajin.
 86-7-8. Parts of the Baudhayanasutra. Prasnas 1 and 2. Darsapurnamasa. Prasna 4. Part of Prasna 5. The Pasusutra and the Chaturmasyani. Prasnas 6 to 9.

Commentaries on the Baudhayanasutra or parts of it.

89. By Vidyaranya. On the Darsapurnamasasutra. E. 19.
 90. By Gopala. Parts of his Commentary on the Prayaschittasutra. E. 20.
 91. By Visvanatha, son of Narisinha Dikshita. On the Prayaschittasutra. Called Srutaprayaschittachandrika. Eggeling, No. 448.

Various Karikas, Prayogas and Paddhatis on the Baudhayanasutra.

92. Agnistomaprayoga. By Govindasinha, son of Seshayajnesha of Benares. Weber, No. 1453.

93. Kamyeshtiprayoga. By Govinda Dikshita called Toro.

94. Baudhayanaagrihyuprayogamala. By Rama, son of Chaunda. E. 21.

95. Chaturmasyaprayoga.

96. The Darasapurnamasaprakarana of the Prayogapancharatna. Aufrecht notes that the Prayogapancharatna is mentioned in the Chaturmasyaprayoga. India Office Library, 599.

97. Darsapurnamasapaddhati. By Ananta. Kiellhorn's Central Province's Catalogue, p. 8. E. 22.

98. Darsapurnamasapaddhati. By Gaga, another name of Visvesvara Bhatta. E. 23.

99. Darsapurnamashtipaddhati. By Gopala. E. 24.

100. Nakshatrasatre Hautraprayoga. E. 25.

101. Nakshattrestiprayoga. By Kesava. Ben. 12. E. 26.

102. Baudhayanaprayoga. The Adhana chapter. Eggeling, No. 380.

103. Prayaschittapradipa. Eggeling, No. 449. An anonymous treatise on propitiatory rites. Besides the sutras the author refers to the Commentaries of Gopala and Bhavavijnanin (Eggeling underlines Vyasa, but in "vyasoktani" the first word is not a proper name).

104. Rudramushthanapaddhati. By Narayana Bhatta, son of Ramesvara Bhatta. Proceed. ASB. 1869, 135. 1870, 312. E. 27.

105. Baudhayanaulbasutratika. By Dvaraknatha, son of Tikabhatta. Eggeling, No. 292. Printed in the Pandit, Vols. IX, X.

106. Sahasrabhojanasutratravyakhya. By Bhaskara Raya (son of Gambhiru Raya Dikshita, pupil of Nrisinha and Sivadatta, lived at Benares in 1629). NP. VIII, 6. E. 28.

107. Somapaddhati. By Gaga, called also Visvesvara Bhatta. E. 29.

108. Hiranyakesisutra. With the Commentary of Gopinatha Dikshita, son of Ganesa Dikshita. E. 30.

109. Hiranyakesisutratravritti. Incomplete. E. 31.

110. The Yajushahautraprakarana of Mahadeva Somayajin's Commentary on the Hiranyakesisutra. E. 32.

111. Kamyeshtiprayoga. By Mahadeva Yajvan. E. 33.

The White Yajur-Veda.

112. The Sanhita-patha in the Kanya recension. Three copies of the tenth adhyaya.

113. A Commentary on the above. By Anantacharya, son of Nagadevabhatta. In GBC., Peters. 3.

383. Adhyayas 32 to 40.

114. The Pada-patha in the Kanya recension. Complete.

115. Darsapurnamashtipaddhati. By Somaraju, son of Nrihari. E. 34.

116. The Sanhita-patha in the Madhyandina recension. Three copies. Two other copies incomplete.

117. Mantrabhashya. By Uvata. Eggeling, No. 186 (1-3 "susukhah"). At the end of the tenth adhyaya there is the couplet to which Bhandarkar called attention, Report 1882-3, p. 3.

118. The Commentary of Mahidhara on the Vajasaneyi Śāṅhita.
 119. The Commentary of Vidyaranya on the Vajasaneyi Śāṅhita. A fragment of 24 pages. E. 35.
 120. The Pada-patha in the Madhyandina recension.
 121. The Krama-patha in the Madhyandina recension.
 122. Vajasaneyiśāṅhitāntikramanīka. By Katyayana. Three copies.
 • 123-4. Satapatha-brahmana. Two copies. Katyayana-srautasutra.

Commentaries on the Katyayanasrautasutra.

125. By Ananta, called Samratsthapatimahayajnīka. Adhyayas 1 to 24. Only the first four exist elsewhere. See Eggeling, Nos. 320, 321, and Weber, Preface of Edition. E. 36.
 126. By Karka. Adhyayas 1 to 20. E. 37.
 127. The same. A fragment of the twenty-sixth adhyaya.
 128. By Garga. 24 Adhyayas. E. 38.
 129. By Pitribhuti. Adhyayas 1 to 19.
 130. By Yajnikadeva. Adhyayas 7 to 16.
 131. Bhartrayījña's Commentary on the third adhyaya. Aufrecht in CC. says that this writer is quoted in Trikandamandana by Ananta, by Yajnikadeva, by Hemadri Sulapani, and others : and that he is followed by Garga in the Gargapaddhati.
 132. Katiya-Gṛihyāsutra. Called also Paraskara-Gṛihyāsutra. Three copies.

Commentaries on the Katiyagṛihyāsutra.

133. By Karka. L. 1891.
 134. By Gadadhara, son of Vamana. L. 832. A second copy is incomplete.
 135. By Jayaruma, son of Balabhadra, grandson of Damodaracharyū. He was a pupil of Kesava, who was a pupil of Madhava. This is the author's own copy written, as he tells us, in Sam. 1611. The name of the commentary is Sajjanavallabha. E. 39.
 136. By Bhaskara, pupil of Raghavendrāranya. Called Arthabhaskara. E. 40.
 137. By Murarimisra, son of Krishramisra, pupil of Ramabhadra and Kesavamisra. Called Parasaramantrabhashya. He states that his book is an adaptation of an earlier work, called Gṛihyaprakasa, by Vedamisra. E. 41.
 138. By Visvanatha, son of Narasinha, who was son of Asadhara, who was son of Suryadatta, who was son of Lakshmidbara, who was son of Munja, a Nagar Brahman of the Kasyapa gotra. He wrote this book in Sam. 1692. Called Gṛihyāsutrāprakasīka. E. 42.
 139. By Harihara Agnihotrin. Called Prayogapaddhati. E. 43.
 140. Trikandikasutratrividvivaraṇa. By Mahadeva Dvivedin. L. 2550. The text is the Snanasutraparisista of Katyayana. Weber, p. 321.
 141. Navakandikasraddhasutra. Called also Sraddhakalpasutra. The sixth Parisista of Katyayana. Weber, pp. 62, 63. Bik. p. 405.

142. A Commentary on the above. By Gadadhara. In GBC., Peters. 3, 389.

143. Another Commentary on the same. By a son of Sankarshana, who is not named here. Aufrecht, Oxford Catalogue, p. 380, calls him Nilasura. E. 44.

144. Pratijnasutra. The third Parisishta of Katyayana.

145. A Commentary on the above. By Kesavacharya. Aufrecht in CC. refers also to NPF, 62 and SB. 54. E. 45.

146. Charanavyuha. The fifth Parisishta of Katyayana. .

147. Charanavyuhabhashya. By Mahidhara.

148. Maunamantrasutra. By Devabhadra, son of Balabhadra, pupil of Harisankara. The author states that he came of the stock of Gangadhara, son of Ramachandra. E. 46.

149. Sulbasutra, the seventh Parisishta of Katyayana.

Commentaries on the Sulbasutra.

150. By Karka. Eggeling, No. 364.

151. By Gangadhara. Completed by his son Ramakrishna. He himself was both son and pupil of Ramachandra. E. 47.

152. By Mahidhara. L. 753. Mahidhara wrote this book in Sam. 1646. (Correct Rajendralal's entry, as Aufrecht has done.) He was son of Raimabhutta and grandson of Ratnakara. Ratnesvara, son of Kesava, was his teacher. He lived at Benares. He based his commentary on that of Rama. See next entry.

153. By Rama. A commentary on his own paraphrase (varttika) of the text. Rama or Ramachandra (Vajapeyin : Naimishastha) was the son of Suryadasa, who was son of Sivadasa, who was son of Sridharimalava. He mentions his mother's name Visalakshi. Aufrecht notes that he was a client of Ramachandra, King of Ratnapura.

154. Nigama, the fourteenth Parisishta of Katyayana.

155-6-7. Chhandas. Jyotisha. Siksha.

158. A volume containing the three foregoing.

159. Dandaka. Aufrecht, Ox., p. 382, describes this as a small book in which verses of the Vajasaneyi-Sanhita applied to some sacrifice.

160. Pitri-Sanhita.

161. Mandalabrahmanabhashya. By Sayana. Rajendralal, No. 137, describes the Mandalabrahmana as a Brahmana treating of the worship of the Divinity as "the soul of the Sun."

162. Mantrapatha.

163. Mantrarthadipika. By Satrugna. L. 1936. See also Peters. 2,114. The book was written by order of King Dharmachandra, son of Ramachandra. It is a commentary on the mantras used in daily worship. Satrugna refers to Uata's Mantravyakhya, to Gunavishnu (the son of Damuka and author of a Chhandogyamantrabhashya), to Halayudha's Brahmanasarvasva, and to a "Vedavilasini." Aufrecht takes this last book to be referred to as a separate work by Satrugna, but it may be another name for this book.

164. Karmadipika, or Karmapradipika, or Karmadipikapaddhati. By Ramachandra, author of No. 153. The Agnishtoma, and the Prayaschitta sections (paddhatis). He mentions here his guru Vidyakara. Compare Eggeling, No. 446. E. 48.

165. Agnishtomaprayoga. Part of a Srautamartanda. By Martanda-Somasyajin. He praises his guru Svaprankasa. E. 49.

166. Asvamedhayajnapaddhati. By Pathaka Mahananda, son of Visvabhadra. E. 50.

167. Ahnika. By Yajnika-Sridova. A part of his Snanapaddhati. Weber, pp. 321, 322. Bik. 470.

168. Ishtakapuranaabhashya. By Yajnikadeva. The Ishtakapurana is the tenth parisishta of Katvayana. E. 51.

169-70. Upakarmapaddhati. By Vaidyanatha. Katiyaya-jurvedamanjari. By Kalanatha. E. 52.

171-2. Katiyasanasutrapaddhati. By Karka. Katiyasanasutrapaddhati. By Harihara. *E. 53.

173. Katyayanasulbasutraprachisadhanadi.

174. Katyayanasutrapaddhati. By Yajnikadeva. Weber, No. 230. Three copies.

175. Haurasutra. The sixteenth Parisishta of Katyayana.

176. A Commentary on the above. By Karka. Weber, p. 64.

177. Kurma. The eighteenth Parisishta of Katyayana.

178. Kraturatnamala. By Harihara. Two copies. Called also the Darsapurnamasahautra.

179. Gargapaddhati. Or Paruskaragrihyapaddhati. By Garga (Sthapati Garga). He follows Bhartrijyajna, whose Commentary on the Katyayanasutra has not yet been recovered. L. 1916. In GBC., Peters. 3, 385.

180. Gayutrimantrasya Vyakhyā Chaturdha.

181. Grihyapuddhati. By Vasudeva Dikshita. Weber, p. 64. L. 1890.

182-3. Grihyapaddhati. By Bhaskara Dikshita. E. 54. Anonymous Grihyapaddhati.

184. Grihyagnisagara. By Narayana Bhatta, son of Lakshmidhara, called Arada. Two copies. Ben. 13. E. 55.

185. Chayanapaddhati. By Nrisinha. (Autkaladesiya.) L. 46.

186. Chayanapaddhati. By Rama Vajapeyin. Aufrecht refers also only to Ben. 3. E. 56.

187-8. Chaturmasuyuprayoga. Incomplete. Chaturmasayagnapaddhati. E. 57.

189. Suklayajurvediyadakshinadvuranirnaya.

190-1. Darsapurnamasahautra. Weber, p. 30. Dronachitiparisishta.

192-3. Nigama. The fourteenth Parisishta of Katyayana. Nirudhapasuprayoga. Two copies.

194. Padarthadarsa. In GBC. Peters. 3, 385. See also Peters. 2, 103. The author refers to Karka's bhashya. Aufrecht refers also only to Bik. p. 133. Two copies.

195. Parshada. The eighth Parisishta of Katyayana.

196. Pishatasutiraskarini. Against the substitution in sacrifices of figures of animals made with flour for real animals. By Ramesvara. Aufrecht has a reference to SB. 151. E. 58.

197. Purushasuktabhashya.

198. Prakritivikritiyagnakalaviveka. By Gangadhara. Aufrecht refers also to Ben. 14, and notes that the book is quoted by Devabhadra. Gangadhara mentions his guru Ramchandra, whose guru, he says, was Harisankara Dikshita. This was the guru of Devabhadra, the author of the Prayogasara.

199. Prayogapaddhati. By Gangadhara. The Grihyagnyadhana and Pakayajna sections.

200. Prayogasara. By Devabhadra, son of Balabhadra. L. 756. E. 59.

201. Pravaradhyaya. The eleventh Parisishta of Katyayana.

202. Pratisakhyabhashya. By Uvata.

203-4-5. Yajnapattrakarika. Yupasthapana. E. 60. Rudrajapa.

206-7-8. Rudrapaddhati. By Visvanatha. Laghukarika. Santipatha.

209. Srisuktabhashaya. By Vidyaranya. Two copies.

210. Srautapaddhati. By Dikshita Mahadeva, son of Devasura of the town Srimal (Bhinnal) and younger brother of Gangadhara. E. 61.

211-2. Srautapaddhati. Incomplete. Srautadhanapaddhati. By Ganapati. E. 62.

213. Srautadhanapaddhati. By Ramechandra, son of Suryadasa.

214. Sansthapaddhati. By Vaidyanatha. This is the book I have entered Sec. Rep., p. 173, as Srisuntha. It is a book for the Yajur-Veda of the same kind as the Sansthapaddhati for the Sama-Veda. Weber, p. 78. E. 63.

215-6-7. Sandhya. Sandhyabhashya. Sandhyavyakhyā.

218. Sampradayapaddhati. Aufrecht notes that this book is quoted by Vajnikadeva on Katayanaśrutasutra and by Dovabhadra in his Prayogasara.

219. Sarvatonukhapaddhati. By Gangadhara, son of Ramchandra. Ben. 15.

220. Suparnachitidipika. By Upendra. E. 64.

221. Sauntramaniपaddhati, or Kratunuktavali. E. 65.

The Sama-Veda.

222. The Purva (or Chandasi) त्रिचिका of the Samaveda-sanhita in the Sanhita-patha. Sam. 1625.

223. The same. With the Commentary of Madhava. Two copies.

224. The same in the Pada-patha.

225. The Uttararchika of the Samaveda-sanhita in the Sanhita-patha. Sam. 1675.

226. The same. With the Commentary of Madhava.

227. The same in the Pada-patha.

228. Aranyagana, with the supplement called Mahananyā. Two copies.

229. Another copy of the Aranyagana. With an anonymous Commentary.

230. A Commentary on the Aranyagana. By Bhatta Sobhakara. (This book is wrongly described in my Second Report, p. 180, as a Stobhabhashya by Bhatta Sekhara.) E. 66.

231-2. Uhagana. Uhadarpana. A Commentary on the above. By Pritikara.

233-4. Uhyagana. Uhyadarpana. A Commentary on the Uhyagana. By Pritikara.

235. Gramageyagana, or Prakritigana ("or, as it is often wrongly called, Veyagana." Aufrecht in CC.).

236. Veyadarpana. A Commentary on the Gramageyagana or Veyagana. By Pritikara.

237. Stobha. "Musical words and syllables inserted in the chants." Eggeling, No. 122. Burnell gives the name of the book as Stobhapada.

238. Stobhanusanhara. Aufrecht refers also to Oxford Catalogue, p. 378, and Oudh III, 6. Sam. 1511.

239. Agni-brahmana. "Describes Agni, his mantra, together with rules of the Homa of Dakshinagnā, Garhapatya, Ahavaniya, Avasathya, &c.," NWP., p. 18. Aufrecht refers also to Oudh III, p. 2. Two copies.

240. Chhandogya-brahmana.

241. Tandyā-brahmana or Panchavinsa-brahmana or Maha-brahmana. Two copies. One is dated 1496.

242. A Commentary on the Tandyabrahmana. By Sayana.

243. Another Commentary on the Tandyabrahmana. By Jayasvamin, son of Harisvamin. He mentions also his father's brother Sundara. E. 67.

244-5. Vansa-brahmana. Two copies. Shadvinsa-brahmana. Two copies. One is dated Sam. 1575.

246-7. A Commentary on the Shadvinsabrahmana. By Sayana. Sanhitopanishadbrahmana.

248. Samavidhana-brahmana. Three copies.

249. A Commentary on the Samavidhanabrahmana. By Bharatasvamin (son of Narayana. He wrote at Sriranga, under Hosaladhisvara Ranganatha, about the end of the 13th century). E. 68.

250-1. Amukramanika. Mantranukramanika. E. 69.

252-3. Survanukraminika. E. 70. Anustotrasutra.

254. Upagranthasutra. "A treatise on expiatory rites and Samavedic sacrificial details." Eggeling, No. 271.

255. Latyayana-srautasutra.

256. A Commentary on the Latyayanasrautasutra. By Ramakrishna Dikshita, called Nahnbhai, son of Damodara. The Berlin Library possesses a copy of Narayana Bhatta's Tristhalisetu, which, according to an inscription in the end of the book, was written out by this author at Benares in Sam. 1673. E. 71.

257. The Commentary of Sayana on the Latyayanasrautasutra.

258. Panchavidhasutra. Ox. p. 377. E. 72.

259. Pushpasutra. A manual of rules on the modification of the Samaveda texts in the ganas Eggeling, No. 270.

260. Grihyasutra. By Gobhila. Three copies.

261. A Commentary on the Gobhilagrihyasutra. By Bhatta Narayana. L. 1967.

262. Pratiharasutrabhashya. By Varadaraja, son of Vamanacharya, grandson of Anantanarayana. Ox. p. 379, where Aufrecht notes that Varadaraja is more recent than Madhavacharya, whom he quotes. I. GBC. Peters. 3, 385.

Parisishtas of the Sama-Veda.

263. Amaritaharana. Ox. p. 378. Aufrecht there gives Sarpabala as another name. E. 73.

264-5. Avagrahadasaka. Ox. p. 377 (Avagrahasaka). Adhanakarika. Ox. p. 383.

266-7-8. Adhana. Ox. p. 383 (Adhanavidhi). Uttarahitavakyā. Utsarga.

269. Riksankhya. L. 1588 (Kaauthumanam).

270. Gobhila. In Ben. 17 there is a Gobhilaparisishtaprakasa.

271-2-3. Grihyasangraha. Dasavatara. Dhatulakshana. L. 1591. On some Vedic verbs.

274. Naigeyanam rikshvarsham and Naigeyanam rikshu daivatam. Ox. p. 388. Two copies. L. 796, where, as also in my Second Report, p. 180, the two parts are wrongly entered under the title of the last only. The two together form an Anukramanika for the Samaveda.

275-6. Pranata. Ox. p. 378. Praushthapada. Ox. p. 383.

277. Mahanamni. The text to which this Parisishta refers is generally given as the concluding chapter of the Aranyakuna. See No. 228. Ox. p. 378. L. 1590.

278-9. Viseshabhuta (Kauthumanam). Vrishotsarga : and Suanavidhi. Ox. p. 383. E. 74.

280-1-2. Vyudhahinadvadasaha. Sanskara. Sanjanakaruna.

283-4. Samaganam Chhandas. Ox. 383. E. 75. Somotpatti. Weber, p. 78. Ox. 383. L. 1589.

285. Riktantryayakarana. In four prapathakas. Ox. p. 378, where five are mentioned. In GBC. P. 6. In CC. Aufrecht says that this work is attributed to Sakatayana. Bik. 147. E. 76.

286. Samatantra. Weber, p. 76. Ox. p. 386. E. 77.

287-8. Gautami Siksha. In GBC. P. 7. Lomasi Siksha. L. 132. In GBC. P. 7.

Various Karikas, Prayogas and Paddhatis connected with the Sama-Veda.

289-90. Agnishṭomaprayogi. E. 78. Asvamedhapaddhati. E. 79.

291. Aptoryamasansthapaddhati. E. 80.

292. Ahnika. Incomplete. It is Eggeling's No. 455, the Chhandoguniyalmika, by Sivarama, son of Visrama (this MS. has "Visrama" in verse 1).

293. Karmapradipa. Attributed to Katyayana or Gobhila. Weber, p. 80. Ox. pp. 378, 383. Aufrecht notes that this book passes currently under the name of Gobhilasmriti. Eggeling, No. 460.

294. Samasakliyabrahmatvapaddhati. Eggeling . E. 81.

295. Kusakandika. Aufrecht has a Tantrikakusakandika from Phch. I. E. 82.

296. Gayatryarishichhandodevatanukraminika.

297. Chayanapaddhati. By Ramakrishna, son of Damodara. It is the same as that in Ben. 17. E. 83.

298. Chhalaprakriya. Compare the Uhachhalalakshara, L. 1415, and the Rahasya-chhalalakshara. L. 1420.

299. Agnihotraprayaschittapaddhati. By Ramakrishna, son of Damodara. E. 84.

300. Jyotishtomapaddhati. E. 85.

301-2. Chhandogaprayaschitta. E. 86. Samudhadvadasahapaddhati.

303. Samudhapaundarikapaddhati. By Ramakrishna, son of Damodara. 10. 1254, 2394. Eggeling, No. 430.

304. Panchamahayajnavidhi. Aufrecht refers also only to Taylor I, 133. E. 87.

305. Pakayajnapaddhati. By Anantamisru. It is the same as that in Ben. 5.

306. Paundarikaprayoga. By Sadarama, son of Tripathi-Devesvara, whose father was Surajit. This is either the same, or on the same subject, as the Commentary by this writer on a Dvadasahaprayoga which Aufrecht notes as being in Paris (D. 150 a). E. 88.

307-8-9-310. *Prayaniyatiratra*. *Maitravarunaprayoga*. *Rudrajapa*. E. 89. *Rudrajapya*. E. 90.
 311. *Vajapeyapaddhati*. By Ramakrishna, son of Damodara. Eggeling, No. 428.
 312-3. *Vajapeyastoma*. Weber, p. 78. E. 91. *Vajapeyarchika*. Eggeling, No. 429.
 314. *Visvajidatiratripaddhati*. By Ramakrishna, son of Damodara.
 315-6. *Vasishthasraddhakalpa*. Weber, No. 1429. *Sankhyakappa*. E. 92.
 317. *Sandhya*. Aufrecht refers to Kh. 63. Ascribed here to Gobhila. Two copies.
 318. *Sadasayapaddhati*. By Ramakrishna, son of Damodara. E. 93.
 319-20. *Sarvatomukhapaddhati*. By Ramakrishna. E. 94. *Sarvavishtutiprayoga*. E. 95.

The Atharva-Veda.

321. *The Atharvaveda-sanhita* in the Sanhita-patha.
 322. *Sarvanukramani*. Eggeling, No. 235. Aufrecht refers also only to B. I, 198. E. 96.
 323-4. *Gopathabrahmana*. A second copy is incomplete. *Kausikasutra*.
 325-6. *Vaitanasutra*. A Commentary on the Vaitanasutra.
 327-8. *Pratisakhya*. Weber, p. 87. *Pratisakhyabhashya*. E. 97.
 329. *Sanhitavisvivivarana*. In GBC. Peters. 3, 383. E. 98.
 330. The seventy-two *Parisishtas* of the Atharvaveda. In GBC. Peters. 3, 383. E. 99.

Various Prayogas and Puddhatis connected with the Atharveda.

331-2. *Ashtakakarmapaddhati*. E. 100. *Punyahavachanabhyudaya*. E. 101.
 333. *Kausikagrihyusutrapaddhati*. By Kesava. E. 102.
 334. *Darspaurnamaseshtipaddhati*. By Ramakrishna. E. 103.
 335. *Lakshahomapaddhati*. By Govinda, son of Purushottama. E. 104.
 336-7. *Mahasantika*. E. 105. *Santikadhyyna*. E. 106.
 338. *Smartadhana*. E. 107. Two copies.
 339. *Madhuparkamantra*. Aufrecht has an Atharva text *Madhuparka* in SB. 105.
 340. *Atharvachhandas*. In GBC. Peters. 3, 383.

II. PHILOSOPHY.

Purvamimansa.

341. *The Sutras of Jaimini (Mimansasutra)*. Two copies.
 342. *The Sabarabhashya*. A Commentary on the above. By Sabarasvamin.
 343. *The Varttika of Kumarilabhatta* on the above. Adhyayas 1 to 3. Sam. 1672.
 344. *The same*. From the third para. of the first adhyanya to the end of the third adhyaya. The third and fourth padas of the second adhyanya are put separately under the name of *Tantratika*. This is the name of the first four books of the *Varttika* (Hall, p. 170).

345. The *Slokavarttika* of Kumarilabhatta on the same. This book extends only to the first pada of the first adhyaya (Hall, p. 171). The number of granthis is given here at 3,303.

346. *Kasika*. A Commentary on the above. By Sucharitamisra. L. 2301. Incomplete.

347. *Tantraranta*. A Commentary on Jaimini's *Mimansasutra*, by Parthasarathimisra. Adhyayas 4—12. Two copies, one dated Sam. 1658.

348. *Sastradipika*. A Commentary on the *Mimansasutra*, by Parthasarathhimisra.

349. The same. With the Commentary of Vaidyanatha, son of Ramachandrasuri. The name of the Commentary is *Prabha*. Its date is said to be 1710. Hall, p. 174. Vaidyanatha speaks of his text as the "Bhattacharitarasiddhantatattva." L. 2457. E. 108.

350. The same. With the Commentary of Bhattacharkara, son of Bhatta Narayana. The name of the Commentary is *Prakasa*. L. 2359 (a fragment). E. 109.

351. The same. With the Commentary of Somanatha. The name of the Commentary is *Mayukhamalika*. Hall, p. 176. Somanatha says that he learned his subject from Venkatudriyavan, who was his own brother, both being sons of Surabhatta. They belonged to the Nitila tribe. E. 110.

352. The same. With the Commentary of Kamalakara. Hall, p. 177. The name of the Commentary is *Aloka*. Kamalakara mentions his father Ramakrishna, and his mother Uma. He writes in censure of the Ranaka (called by him Ranakachaurya), a Commentary on Kumarila's *Tantravarttika* by Somesvarabhatta. Aufrecht (Ox., p. 280) has noted that Kamalakara is a late writer, his *Nirnayasindhu* having been composed in 1612. His father Bhattaramakrishna was son of Bhattanarayana. E. 111.

353. The same. With the Commentary of Ramakrishnabhatta. This professes to be the first Commentary on the *Sastradipika*. Ramakrishna has another reading of the verse which Aufrecht (Ox., p. 220) quotes from the *Sastradipika* (see extract). The reference, according to Ramakrishna, is to the false doctrine of Prabhakara. Our author traces his lineage to one Sivadasa of the Parasara gotra. His son was Mitrasarman. His son was Janardana. His son, by his wife Gangadevi, was Bhairava, who was honoured and patronised by an unnamed king of the Sesha dynasty. Bhairava's son, by his wife Putadevi, was Narayana. His son was Madhava, who, as a student of the Vedanta, became an ascetic. He left his own country, Malwa, and settled at Benares. His son, by Prabhavati, was our author Ramakrishna. He stayed at Benares and studied under his father's guidance. He was the author of many books. Gopinatha gave him the title of bhatta, which carried with it the primacy of the Nagar Brahmins there. On the occasion of the composition of his work the *Pratapamartanda*, he was styled by his guru Balabhadra, the chief pandit at the court (of Prataparudra), Panditasiromani. He claims to be only the instrument : the god is the real commentator. Compare Hall, p. 174. He mentions a *Bhattavalka* as a commentator on the *Varttika*, who does not appear to be otherwise known. Mention is made of Sucharitamisra's book (The *Slokavarttikakasika*, No. 345 above) and of the Ranaka. E. 112.

354. *Jaiminiyanyamalavistara*. Two other copies are incomplete.

355. *Purvamimansarthasangraha*. By Laugakshibhaskara. Two copies.

356. *Bhattacharitarasiddhantatattva*. A Commentary on the *Mimansasutra*. By Khundadeva. Date of MS. 1767. Hall, p. 179.

357. *Bhattarakhasya*. By Khandadeva. Hall, p. 187. The first parichchheda only.

358. *Vedaprakasa*. With a Commentary. Both by Satyajnananandatirtha Yati. Hall, p. 189. The author praises his guru Sachchidananda, from whom he got the name he uses. He pays reverence to Jaimini Bhatta and to the muni Sabaraswamin. His book is to be in three prakaranas, the subjects being

Sastrurthasangraha, Vidhibhedana, and Bhavana. He expects to incur laughter, but of fools, not of great men. He styles himself the pupil of Ramakrishnanandatirtha Yati. Hall, p. 186. E. 113.

359. Adhikarapakumudi. By Devanatha. "He follows Somabhata, and quotes Ratnakara Kalpataru, Sridatta, Harinatha, Vachaspati." Aufrecht in CC. L. 1883.

360. Mimansanyayasanigraha. By Mahadeva, Hall, p. 172. E. 114.

361. Laghuchintana. By Raghavadeva and Anantadeva. (Unless these are two names of the same person. The one name occurs in the middle of the book and the other in the colophon.) Hall, p. 185. E. 115.

362. Vidhirasayana. By Apyadikshita. E. 116.

363. Sivarkodaya. By Gagabhatta. This is another name of Visvesvarabhatta. The book is a continuation of the Vartika in verse. (No. 345 above), which Kumarila, to the sorrow of all learned men, did not live to finish. The book was written at the request of Siva, called Chhatradhisa, of the Bhosala House, son of Saha, whose order our author pleads as his excuse for this interruption of the ascetic life. He mentions his descent from Bhatta Narayana, whose son was Ramakrishna, whose son was Dinakara, father of our author. L. 2047. E. 117.

364. Mimansanyayaprakasa. By Apadeva, son of Anantadeva. He mentions his guru Govinda. The book is also called Apadevi.

365. Mimansahmandana.

366. Dharmamimansanvritti. By Damodara. A Commentary on the Sutras of Jaimiti. The name of the Commentary is Subodhika. The book is written because Sabari's Bhashya occasionally errs, and Kumarila's Vartika is too long. The author mentions Gudadhar, Mahadeva.

367. Nyayabindu. By Vaidyanatha. A Commentary on the Mimansasutra. The author is the same as the author of the Commentary called Prabha on the Sastradipika (No. 349 above).

Uttaramimansa.

Upanishads.

368. Atharvasiraupanished. Five copies. Eggeling, No. 489.

369. Atmopanishad. Eggeling, No. 489.

370. Anandavallyupanishad, the seventh and eighth prapathakas of the Taittiriyaranyaka.

371. Aruniyopanishad, or Arunikopanishad, or Aruneyopanishad, or Arunyupanishad.

372. Asramopanishad. Eggeling, No. 489.

373. Aitareyopanishad. Called also Atmashatka and Bahrichopanishad, a part of the Aitarey-
aranyaka (2, 4-6). With the Commentary of Sankaracharya. Two copies.

374. The same. With the Commentary of Anandagiri.

375. The same. With an anonymous Commentary.

376. Isavasyopanishad, or Isopanishad. The 40th Adhyaya of the Vajasaneyisanhita. With the Commentary of Sankaracharya.

377. Isavasyarahasya. By Brahmananda Sarasvati.

378. Kathasrutyupanishad, usually called Kanthasrutyupanishad. Eggeling, No. 489.

379. Kalisantaranopanishad. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 194. Eggeling, p. 181.

380. Kalagnirudropalanishad. Eggeling, No. 490. It is a part of the Nandikesvarapurana. L. 2194. Bik. p. 98.

381. Kathakopanishad, or Kathavallyupanishad, or Kathopanishad. With the Commentary of Sankaracharya, and the tika of Balagopala Yatindra, otherwise Balayogin. Ox. p. 365. Weber, p. 85.

382. The same. With a Commentary by a pupil of Anandajnana, otherwise Anandagiri. This is a different book from Anandajnana's own Commentary on the same text.

383. The same. With a Dipika.

384. Two incomplete copies of the sixth valli of the same. With a Bhashya.

385. Kenopanishad, or Keneshitopanishad, or Talavakaropanishad.

386. A Commentary on the above. By Sankaracharya. Two copies.

387. A Dipika on the foregoing. By Sankarananda. Bik. p. 202.

388. An anonymous Tippana on Sankaracharya's Bhashya on the Kenopanishad. Eggeling, No. 502.

389. Kaivalyopanishad. Eggeling, p. 110.

390. The same. With the Dipika of Narayana. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-83, No. 233.

391. The same. With the Dipika of Vidyaranya. L. 848. The author's name is not given in this MS.

392. Kshurikopanishad. Eggeling, p. 111.

393. Ganesatapinyupanishad. Aufrecht refers only to B.I, 70 and Ondh XIX, 28.

394-5. Garudopanishad. Eggeling, p. 113. Gurupanishad.

396. Gopalatapaniyopanishad. With a Commentary, called Subodhini, by Jiva.

397. The same. With the Commentary of Visvesvara. Bühler's Gujarat, &c., Catalogue I, 74.

398-9. Chulikopanishad. Eggeling, p. 111. Chhandogyopanishad. Three copies.

400. The same. With the Commentary of Sankaracharya.

401. The same. With the Commentary of Sankaracharya, and the tika of Anandajnanagiri, otherwise Anandagiri. Two copies.

402. The same. With the Commentary, called Mitakshara, of Nityanandasrama, pupil of Purushottamasrama.

403. Jabalopanishad. Eggeling, p. 113.

404. The Dipika of Sankarananda on the above. Eggeling, p. 144. L. 172, where the second verse is given as the first.

405. Taittariyopanishad, prapathakas 7-9 of the Taittariyaratnyaka.

406. The Bhashya of Sankaracharya on the above.

407. The Tippana of Anandajnana on the above Bhashya.

408. Taittariyasrutivarttilka, a metrical paraphrase of the above Bhashya. By Suresvara. Eggeling, No. 174.

409. A Commentary on the foregoing. By Anandajnanagiri.

410-1. Tripuropanishad. Eggeling, p. 142. Narayanopanishad.

412. The same. With the Commentary of Sankaracharya.

413. The same. With the Dipika of Narayana.

414. Niralambopanishad. Eggeling, p. 119.

415. Nrisinhatapaniye Mahopanishad. In seven kandikas. Eggeling, p. 112.

416. Nrisinhottaratpaniyopanishad. Eggeling, p. 112.

417. Pindopanishad. Eggeling, p. 112. L. 102. In GBC., Peters. 3, 384.

418. Prasnopanishad. Called also Shatprasnopanishad.

419. The same. With the Commentary of Sankaracharya. Three copies.

420. A Vivarana on the foregoing. By Narayanendra Sarasvati, pupil of Jnanendra, who was pupil of Kaivalyendra. Ox. p. 366. (Aufrecht makes our author pupil of Kaivalyendra, and says that the gloss is identical with that ascribed in Roer's edition to Anandagiri.)

421. Brihadaranyakopanishad.

422. The same. With the Commentary of Sankaracharya.

423. The same. With the Commentary of Sankaracharya, and the tika, called Nyayanirnaya, of Anandagiri, pupil of Suddhananda. Eggeling, No. 125. This Nyayanirnaya may be the book of that name in Oppert 1876.

424. The same. With the Commentary, called Mitakshara, of Nityanandasrama, pupil of Purushottamasrama. Three copies. Eggeling, Nos. 224—226.

425. The same. With the Dipika of Narayana.

426. Sastraprakasika. By Anandagiri. Described as a "Kanvopanishadbhashyatika." The Kanvopanishad is the Brihadaranyaka in the Kanva recension. Suresvaracharya, pupil of Sankaracharya, wrote a metrical paraphrase of the Bhasya of Sankaracharya and called it the Brihadaranyakopanishadvarttika. Our book is Anandagiri's Commentary upon that. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 140.

427-8. Brahmabindupanishad. Eggeling, p. 112. Brahmaividyopanishad. Eggeling, p. 111.

429. Brahmopanishad. With the Commentary of Sankarananda, pupil of Anandapujyapada. L. 168.

430. Bhriguvalyupanishad. The ninth prapathaka of the Taittariyaranyaka.

431. Mahanarayanopanished. With the Dipika of Narayana. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 201.

432. Mandukyopanishad. Two copies.

433. The same. With the Dipika of Sankarananda, pupil of Anandatman. Incomplete. L. 2559.

434. The same. With the Commentary of Anandagiri, pupil of Suddhananda. Eggeling, No. 497. Two copies.

435. Agamasastravivarana, or Gaudapadiyabhashya. By Sankaracharya. The text commented on (Agamasstra or Mandukyopanishatkarika) is Gaudapadacharya's paraphrase of the Mandukyopanishad.

436-7. Mundakopanished. The same. With the Commentary of Sankaracharya. Two copies.

438. The same. With the same and a tippana by a writer here unnamed.

439-40. Ramatapaniyopanishad. The same. With the Commentary of Visvesvara.

441. Rudropanishad. Two copies.

442. Rudratharvashiropanishad. In Buhler's Gujrati, &c. Catalogue 1, 128, there is a Rudratharvanasirshopanishad.

443. Vajrasuchyupanishad. By Sankaracharya.

444. Svetasvataraopanishad.*

445. The same. With a Tika. Two copies.

446. Sannyasopanishad. Eggeling, p. 111.

447. Sanhitopanishad. With the Commentary of Sankaracharya. Aufrecht refers only to Radh. 4.

448. Hansopanishad. Eggeling, p. 113. •

449. The fifty-two Upanishads of the Atharva-Veda. In the Colophon it is stated that the first fifteen belong to the Saunakiyas, and the remaining thirty-seven to the Paippaladis.

450. Another copy of the same, wanting the three last.

451. The Dipikas of Narayana on the following Upanishads :—

Krishnapurvatapaniyopanishad.
 Krishnottaratapaniyopanishad.
 Krishnopanishad.
 Vasudevopanishad.
 Gopichandanopanishad.
 Kalisantaranopanishad.

452. A volume containing the Isavasya, Kena, Kathavalli, Prasna, and Mundaka Upanishads.

453. A volume containing the Kathavalli, Kena, Narayana, Brihannarayana, Sarva, Hansa, Paramahansa, Anandavalli, Bhriguvali, Garuda, Kalagnirudra, Ramatapaniya, Kaivalya, Jabali and Asrama Upanishads.

454. A volume containing the Garbha, Mahu, Brahma and Pranagnihotra Upanishads.

455. A volume containing the Nilarudra, Nadabindu, Brahmabindu, Amritabindu, Dhyanabindu, Tejobindu, Yogasikha, Yogatattva, Sannyna, Aruneya, Kathasruti, Pinda, Atma and Nrisinhatapaniya Upanishads. With the Dipikas of Narayana.

456. A volume containing the Sikshavalli, Brahmavalli and Bhriguvali Upanishads. With the Dipikas of Narayana.

The Brahmasutra.

457. Brahmasutra, or Uttaramimansa, or Badarayanasutra, or Brahmamimansa, or Vedantasutra, or Vyasadutsra, or Sarirakasutra. Attributed to Badarayana.

458. The same. With the Commentary of Sankaracharya. Called the Sarirakabhashya. Two other copies are incomplete.

459. Nyayanirnaya. A Commentary by Anandatirtha on the Sarirakabhashya.

460. Brahmapidyabharana. A Commentary on Sankara's Bhashya by Advaitananda, pupil of Ramanandatirtha, who was pupil of Bhumanandasarasvati. Hall, p. 89. Two copies.

461. Sarirakanyayarakshamani. A Commentary on Sankara's Bhashya by Apya Dikshita. E. 119.

462. Ratnaprabha. A Commentary on Sankara's Bhashya by Govindananda. He mentions his teacher Gopalarasasvati. Gopala's teacher Sivarama Yogi is also mentioned. Ox. p. 221.

463. Sarirakamimansabhashya.. By Bhaskara. Aufrecht in CC. mentions a Brahmasutrabhashyasastra by Bhaskarabhutta. Tub. 19.

464. Bhamati. A Commentary on Sankara's Bhashya. By Vachaspatimisra.. Hall, p. 87. Another name of the work is Sarirakabhashyavibhaga. Vachaspati wrote under a king called Nriga. He mentions his works on Vedanta, Nyayakanika, Tattvasamiksha, Tattvabindu. Also his teacher Martandatilakaswamin. A second copy is incomplete.

465. Panchapadikavivarana. By Svaprakasa. Hall, p. 88. In this MS. the beginning of the author's name only is given as above. Auf. in CC. finds the forms Prakasatman Yati and Svaprakasatman Yati. The Panchapadika is a Commentary on the first Adhyaya and the first Pada of the second Adhyaya of Sankara's Bhashya.

466. Vivaranabhavaprakasika. By Parivrajakacharya. Aufrecht refers only to Suchipustaka 59. Perhaps a Commentary on the Panchapadikavivarana.

467. The Brahmasutra. With the Commentary, called Brahnamritavarshini, of Ramanada Sarasvati. Weber, p. 177.

468. The same. With the Commentary, called Siddhantajahnavi, of Sri Devacharya. Auf. in CC. notes that this book is quoted in the Vedantakaustubhaprabha. Devacharya mentions his teacher Niyaiananda, which is another name of Nimbarka.

469. The same. With the Commentary, called Anubhashya, of Vallabhacharya. Hall, p. 93.

470. The same. With the Commentary, called Sribhashya, of Ramanuja. Hall, p. 92. Ramanuja bases his Commentary on the Brahmasutratritti (Oppert, 1511, II. 4774) of Bodhayana.

471. Srutaprakasika. A Commentary on Ramanuja's Bhashya. By Sudarsanacharya. The author states that he was the son of Vagvijayin, the ornament of the Harita tribe, that he obtained the title of Vedavyasa from Sri Rangaraja, and that he studied Ramanuja's book under Varadacharya. Rice 276 mentions a Srirangarajastava by Vyasabhatta. Aufrecht in CC. Hall, p. 92, gives Nainara as another name of our author.

472. Sribhashyavishayavakyartham.

473. Sribhashyadlikaranamala. By a pupil of Srinivasacharya. The author mentions that Srinivasa belonged to the Vaghula tribe.

474. Govindabhashya. A Commentary on the Brahmasutra. By Vidyabhushana, otherwise called Govinda or Baladeva. Oudh XVI. 140.

475. A Commentary on the foregoing by the author. Called Siddhantaratna. According to Auf. in the CC. Siddhantaratna is the name of the work by Nimbarka on which the Govindabhashya is itself based. The author mentions his patron Gajapati, otherwise called Gopaladasa, and Prataparudra, King of the Utkalas.

476. Vedantakaustubhaprabha. A Commentary on the Brahmasutra. By Kesava Bhatta. The doctrine of Nimbarka. Printed in Pandit VIII. IX.

Vedanta.

477. Ajnanabodhini. Or Adhyatamavidyopadesavidhi, or Sankshiptavedantastra-prakriya. Sankaracharya's Commentary on his Atmabodha.

478. Advaitadipika. By Nrisinhasrama, pupil of Jagannathasrama. He wrote this book at the desire of another teacher Girvanendrasrama. Hall, p. 157.

479. A Commentary on the foregoing by the author's pupil, Narayanasrama. Hall, p. 156. Incomplete.

480. Advaitabrahmasiddhi. By Sadananda of Kashmir, pupil of Brahmanandasarasvati. He praises also Narayanacharya. Aufrecht has only one reference for this book, K. 114. Sadananda mentions two other books of his, the Svarupaprakasa and the Jivanmuktiprakriya. The last appears to be unknown.

481. Advaitamakaranda. By Lakshmidharakavi. With the Commentary, called Rasabhivyanjika, of Svayamprakusayati, pupil of Kaivalyanandayogindra. The Commentator mentions Purushottama as his teacher. Cf. Hall p. 102.

482. Atmanatnnaviveka. The book of that name by Svayamprakasayogindra. Hall, p. 131.

483. Advaitisiddhi. (Or Advaitabrahmasiddhi. Aufrecht in CC.) By Madhusudana Sarasvati, pupil of Visvesvara Sarasvati. Our author praises Srirama, Visvesvara, and Madhava as his teachers, and in the colophon does reverence to Srivysusa, Sankara, Suresvara, and Padmapada.

484. Advaitasudhakalapa. By Lakshmana, son of Dattasuri of the Kaudinya-kula, and Goja of the Atreyakula. Of Benares: Ganesa and Raghunatha were his elder brothers, and Nagesa and Narayana his uncles on the mother's side. He praises his teacher Uttamasloka, also Ramasrama. Datta's father was Visvanatha. Our author was a hearer of Sukladikshita's lectures, and he learned Tarka from Madhava, and the Veda from his father. The date seems to be given as 1345. E. 120.

485. Adhikarasangraha. By Venkatanatharya. With a Commentary, called Bhavapradarsini. The Commentator states that in the Adhikarasangraha Venkathanatharya threw each into a separate sloka, the adhikaras of his Rahasyatrayasara (Hall, p. 112). He adds that the Adhikarasangraha had been already commented on by his guru Srinivasa, son of Devaraja of the Sri Vaghula kula. Two copies.

486. Adhyatmakarika. By Sri Purushottamacharya. With a Commentary, called Adhyatmasudharaṅgini. Hall, p. 204. E. 121.

487. Anubhutiprakasa. By Vidyatirtha. Hall, p. 116.

488. Anumitimirupana. By Ramanarayana. Aufrecht refers only to Lahore 1882, 5.

489. The same. With the Author's Commentary. E. 122.

490. Aparokshanubhuti, or Aparokshanubhava, or Aparokshanubhutisudharnava (Aufrecht). By Sankaracharya. "The Vedanta doctrine set forth in verse. This work was lithographed in Bombay, in the Saka year 1771, together with a Mahrathi metrical translation of it, the Samasloki, by Yamuna." Hall, p. 104.

491. The same. With a Commentary by a pupil of Nityananda (described as "Bhimatatakrita-vilasavigraha"). The Commentator's name is perhaps Siva.

492. The same. With a Dipika. The name of the Commentator is perhaps Svaprakasa.

493. Ashtavakragita, or Avadhutanubhuti, or Adhyatmasastra. With the Commentary, called Adhyatmapradipa, of Visvesvara. Hall, p. 123. L. 2493.

494. *Atmajnanopadesa*. By Sankaracharya. Hall, pp. 129 and 176.

495. *Atmabodha*. By Sankaracharya. With a Commentary by the author. Hall, p. 105, gives *Ajnanabodhini*, *Adhyatmavidyopdesavidhi*, and *Sankshiptavedantasastraprakriya* as three names of the Commentary. Three copies.

496. *Ishtasiddhi*. By Vimuktatmabhagavan, pupil of Avyayatmabhagavan. With the author's Commentary. Burnell, p. 95. Oppert II, 4489. Commentary Oppert, 5910, II, 4490. Aufrecht in CC.

497. *Upadesasahasri*. Called also *Sakalavedopanishatsaropadesasahasri*. By Sankaracharya. With the Commentary, called *Padayojanika*, of Ramatirtha, son of Krishnatirtha. Hall, p. 99.

498. *Khandanakhandakhadya*. ("Or rather *Nyayakhandanakhandakhadya*. Auf. in CC"). By Sri Harsha. Two copies.

499. A Commentary on the foregoing. By Padmanabhu. E. 123.

500. Another Commentary on the same. E. 124.

501. *Gitasara*. One *Gitasara* is in the GBC; Peters. 1, 115, where it is said to be from the Skandapurana. Aufrecht in CC. cites another, called also *Omkaramahatmya*, from Bhr. 234.

502. *Govindashtaka*. By Sankaracharya. With the Commentary of Anandagiri.

503. *Chitranubodha*. By Bhaskarakuntha. With a Commentary by the author. His father was called Avatarakantha. They were Kashmirians. The book is in metre, and is divided into fifteen prakaranas.

504. *Chitsukhi*, or *Pratyaktattvadipika*, or *Tattvapradipika*. By Chitsukha. Hall, p. 154.

505. *Jivanmuktiviveka*. By Sayana. Hall, p. 133.

506. *Tattvatrayachulika*. By Varadacharya. This is the book entered as *Chulika*, Oudh 1876, 30. E. 125.

507. A Commentary on the foregoing by the author, called *Tattvatrayachulikarthasangraha*.

508. *Tattvanirnaya*. By Varadaraja. Aufrecht notes that it is quoted in the *Yatindramatudipika*.

509. *Tattvaprakasavivarana*. Burnell, p. 111.

510. *Tattvabindu*. By Vachaspatimisra. Hall, p. 87. Aufrecht in CC. has only two other references for this book, K. 82, Ben. 77.

511. *Tattvabodha*. By a pupil of Vasudevendrayogindra. Hall, p. 112.

512. *Tattvasambodha*. By Ramanarayana. With the author's Commentary. Aufrecht enters it under *Tattvabodha*, with a reference to Lahore 1882, 7 and N. V. 108. E. 126.

513. *Tattvasara* or *Vedantatattvasara*. By Ramanuja. In GBC., Peters. 3, 392.

514. *Tattvanusandhana*. By Mahadeva Sarasvati, pupil of Svayamprakasananda. Buhler, Kashmir Report, p. XXVII.

515. A Commentary on the foregoing by the author. Called *Advaitakaustubha*.

516. *Triputiprakarana*. By Sankaracharya. With a Commentary by Anandagiri, pupil of Sudhanananda. Bhandarkar's Second Report, 267.

517. *Naishkarmyachandrika*. By Jnanotamamisra. The Naishkarmysiddhi "is a Vedanta refutation of the Mimansa system, by Suresvaracharya, whose civil name was Mandanamisra. His preceptor was Sankaracharya." Hall, p. 159.

518. Panchadasi. A metrical digest of Vedanta doctrine in fifteen chapters, of which the first ten are here stated to be by Bharatatirtha, and the last five by Vidyaranya, two pupils of Sankarananda. Vidyuranya is another name of Sayana. With the Commentary, called Tatparyabodhini, of Ramakrishna, the author's pupil. Hall, p. 98. Four copies.

519. Panchikarunamahavakyarthas. By Sankaracharya. Aufrecht refers only to Poona 45.

520. Pratyabhijnasutra. Or Isvarapratyabhijnasutra. By Utpala, with the Commentary of Abhinavagupta. Bühlér's Kashmir Report, p. XXX.

521. Prapannakanthabhuśhāna or Prapattiratna. By Ramanujadasa. The author praises first Ramanuja, and then Lokachāryā, who, he says, was guru of his guru. This manuscript was copied from one which was written in Samvat 1475.

522. Prasnottaratnamala. By Sankaracharya. "Printed in Brihatstotraratnakara, p. 329, also in ASB. 1847, 1223, but attributed to Śrisuka Yatindra." Aufrecht in CC.

523. Prasthanabhedā. A general view of Sanskrit Literature from a Vedanta stand-point. L. 309. Weber, p. 183.

524. Brahmagita. From the Yajnavaiibhavakhanda in the Sutasanhita of the Skandapurana. Hall, p. 124. Aufrecht in CC. With the Commentary of Madhvacharya.

525. Brahmavada. By Vajranatha. K. 154, assigns a book of this name, perhaps wrongly, to Nyaya. E. 127.

526. Brahmasanhita, or Bhagavatsiddhantasaṅgraha. Hall, p. 126. "Verses setting forth the doctrine of the Vedanta." L. 691, from which appears that the book is the work of Rupa, brother of Vallabha and Sūmatrā, immediate followers of Chaitanya.

527. Bhagavadgītā, an episode from the Bhishmaparvan of the Mahabharata.

528. The same. With the Commentary of Sankaracharya.

529. A Commentary on the foregoing work of Sankara. By Anandatirtha. Hall, p. 117.

530. The two foregoing works in one manuscript.

531. Bhagavadgītā. With the Commentary of Śridhārasvamin, called Subodhini. "It was printed at Calcutta in the Saka year 1754, and lithographed at Bombay in the Saka year 1771." Hall, p. 118.

532. Gitabhuśhāna. The Bhagavadgītā with the Commentary of Vidyabhuśhāna.

533. Sararthaśārshini. A Commentary on the Bhagavadgītā.

534. A Commentary on the Bhagavadgītā. By Pancholacharya. This must be the Commentary which Aufrecht knows under the name Pancholi. "L. 1703. Radh. 44. Oudh 1877, 12. XVII, 10." Aufrecht also refers to a Pancholi by Sankarananda, B. 2, 58.

535. A Commentary on the Bhagavadgītā. By Madhusudana. Hall, pp. 119. L. 1364. 1470.

536. Bhagavadbhaktiviveka. By Anantadeva, son of Apadeva. Hall, p. 145 (Bhaktivivekanirnaya). Aufrecht in CC refers also only to K. 208 and N.W. 404. Two copies.

537. Bhagavatatattvadipaprakasavaranabhangā. By Pitambara. Aufrecht refers only to P. 13. E. 128.

538. Bhedadhikāra. By Nrisinhasrama. Hall (p. 158), who says that the author was pupil of Jagannathasrama, describes the treatise as similar in subject to the Advaitalipi of Nrisinhasrama, pupil of Girvanendra Sarasvati, in which the Nyaya philosophy is controverted from the adualistic point of view.

539. The same. With the Commentary of Narayanasrama, the author's pupil, called Bhedadhikaraskriya. In the GBC., Peters. 2, 191.

540. Madhvamukhabhangha, or Madhvamukhamardana, or Madhvatantramukhamardana, or Madhvavarnatakhanda, or Madhvamatamukhamardana. Aufrecht in CC. In this manuscript it is also called Madhvamatarambhamaudana, &c., and other similar names. By Apya Dikshita. Hall, p. 114. With a Commentary by the author, called Vyadhwavidhvansana, not Madhvavidhvansana, as Hall has the name. The first thirty-four verses are wanting in this manuscript.

- **541.** Mahavakyavivarana. By Sankaracharya. Weber, p. 181.
- 542.** Mahavakyasiddhanta. Called also Mahavakyarthasiddhanta (Bhandarkar's First Report, 244) and Dvadasamahasiddhantairupana (Aufrecht in CC.). By Sankaracharya.
- 543.** Mayavadasadatadushuni. (Hall, p. 160, and Aufrecht with the 'name Mayayadasandushani.) Called also Tattvamuktavali. By Purnananda. In GBC. Bühler's Kashmir Report, p. XXVII.
- 544.** Mithyatuvadarahasya. Aufrecht refers only to Oudh 1876, 14, where the author's name is given as Gokulanatha. E. 129.
- 545.** Mukundamahimastava. By Mahimadasa. E. 130.
- 546.** Yatindramatadipika. By Srinivasadasa, son of Govindacharya. In BC. Peters. 3, 388.
- 547.** Yajnavalkyugita. "A poem in commendation of the practice of Yoga. It is attributed to Yajnavalkya the muni, and perhaps it is from some purana." Hall, p. 14. Quoted in the Puranasarvasva, a book written in A. D. 1474. Aufrecht in CC. With a Commentary called Prabha. This manuscript was written in A. D. 1609.
- 548.** Yogavasishtha, or Arsharamayana, or Jnanavasishtha, or Maharamayana, or Vasishtharamayuna, or Vasishtha. "A sequel to the Ramayana, is classed with the Vedanta, and attributed to Valmiki." Aufrecht in CC. Hall, p. 121. Two copies.
- 549.** The same. With the Commentary of Anandabodhendra Sarasvati. Hall, p. 121. Two copies.
- 550.** Yogavasishthasara. "Verses selected from the principal work and arranged in ten chapters." Aufrecht in CC.
- 551.** Ramagita. The fifth chapter of the Uttarakhanda of the Adhyatmaramayana, which is a portion of the Brahmandapurana. Aufrecht in CC. Ox, p. 299. In the GBC., Peters. 2, 186. With a Commentary by Ramanarayana.
- 552.** The same. With the Commentary of Mahidhara. Hall, p. 122. Two copies.
- 553.** Laghuvakyavritti. By Sankaracharya, Hall, p. 107.
- 554.** Laghustavaraja. By Srinivasa. E. 131.
- 555.** Laukikanyayusangraha. By Raghunatha. E. 132.
- 556.** Vachanabhushunanimansa. By a pupil of Srinivasa, "Srinivasanghridasa." The author states that his book is a translation into Sanskrit of a work written by Varadacharya in the language of the Dravidas. His author Varudadesika was the son of Anantadesika. His own guru Lokacharya was son of Krishnapada. Aufrecht in CC. cites a Vachanabhushana, which must be the original of our book, or its translation, from Oppert; also Commentary by Lokacharya.
- 557.** Vakyavritti. By Sankaracharya. With the Commentary, called Vakyavrittiprakasika, by Visvesvara Pandita, pupil of Srikrishna Mahayogin Madhavaprajnaguru. Hall, pp. 10, 106.
- 558.** The same. With the Commentary of Ananda, pupil of Suddhananda. Auf. in CC. cites this Commentary from L. 178, 1324, and NP. VIII, 40.
- 559.** Vakysudha. By Sankaracharya. With a Commentary. By an unnamed author. The text consists here of 46 verses, agreeing with Hall's second copy. Hall, p. 129.

560. Vivekachudamani. By Sankaracharya. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 261.

561. Vivekamakaranda. By a pupil of Vasudevayatindra. The author is probably the same as the author of the Tattvabodha, Aufrecht, who ascribes this book to Vasudeva himself (Vasudevendra) has only two references, B. 4, 92. Oudh XIII, 88 (Vasudeva Yati).

562. Vivekasindhu. By Mukunda, pupil of Ramanatha, who was pupil of Harinatha, who was pupil of Adinatha. Mukunda wrote the book for his pupil king Jaitrapala.

563. Vishnusahasrastotra. From the Mahabharata, Anusasanikaparvan 6936-7078. With the Commentary of Sankaracharya. Ox. p. 4. "By Vedantins the text is taken in the light of a catalogue of the attributes of Vishnu considered as the pantheistic all pervader." Hall p. 127.

564. The same. With the Commentary of Vanamalin.

565. Vedantakalpataru, or Vachaspatikalpataru. Hall. By Amalananda. A Commentary on the Bhāmati, Vachaspatimisru's Commentary on Śāṅkaracharya's Bhashya on the Brahmasutra. Hall. p. 87. Amalananda was a disciple of Anubhavananda, and wrote under a king Krishna. He praises Vyasa, Bhagavatpada, and Anubhavatpada in that order. The second name must be a synonym for Śāṅkaracharya. Aufrecht cites a Tantrasara and a Pratishmaranastotra by a "Bhagavatpadacharya." Anangatman "Yatisvara" was one of his teachers. This was the Guru of Śāṅkarananda, author of the Upaniśadādipikas and Guru of Sayana. Another of our author's teachers was Sukhaprakasa, who is known to us as the pupil of Chitsukhainuṇi. Amalananda's patron Krishna had a brother, also a king, called Mahadeva. They were sons of Jaitradova. Hall states that Amalananda was also called Vyasarāma, but this seems doubtful. He styles himself Vyasa, as well as Amalananda, in the colophon; but at the end of the third Adhyaya he refers to "Vyasarāma" as one of the hearers of his book. In his note on the verse "Yannyāyeti," in the fourth Adhyaya, Amalananda gives the following list of Vachaspati's works there according to him, referred to:

Nyayākānikā, a Commentary on the Vidyāviveka.

Tattvasamiksha, a Commentary on the Brahmasiddhi.

Tattvabindu, an original work on the Bhatta doctrine (Bhātāmata).

Nyayavarttikatatparyatika, a book on Nyaya.

Tattvakaumudi, a book on Sankhya.

Tattvasaradi, a book on Yoga, being a Commentary on the Patañjalabhaṣya.

Bhāmati. "Vedāntanām Sarvopanishadām nibandhanām."

Amalananda says that he wrote under Krishna, as the author of the Parikshita (Bhagavatapurāna) wrote under Dharmasūnu (Yuddhishtīra). They were both "Vyāsas." Two copies.

566. Vedantakalpataruparimala. A Commentary on the foregoing. By Apya Dikshita. Hall, p. 880.

567. Vedantakaumudi. By Ramadvyāsrama, pupil of Advayāsrama. With a Dipika by the author. A copy of this book was bought for the Bombay Government by Kielhorn. Lists 23. Aufrecht in CC. has only one other reference, to Suchipustaka, Calcutta, 60.

568. Vedantaparibhasha. By Dharmarajādhvarīndra. Hall, p. 100. Peters. 2. (7). With a Commentary by the author's son, Ramakrishna. The name of the Commentary is Vedantasikhamani.

569. Vedantarātnamunijuṣha. A Commentary on the Siddhāntarāṭna or Dasasloki of Niimbarka. Hall, p. 114. *By Durushottarnacharya. E. 133.

570. Vedantavibhāvana. By Nāgāyanatīrtha. Aufrecht refers only to K. 130. The author was pupil of Ramagovindatīrtha. With a Commentary by the author. E. 134.

571. Vedantasanjnoprakarana. "Technical terms of the Vedanta. K. 132 (and Comm.). Radh. 44. Oudh IV, 17. V, 24." Aufrecht in CC. Aufrecht also cites a Commentary by a Adityapuri, from L. 1844.

572. Vedantasara. By Sadananda. "A compendium of Vedanta doctrine. By Sadananda Yogindra, disciple of Advayananda or Advaitananda. It was first printed at Calcutta, in 1828. There are translations of it in several of the languages of Europe." Hall, p. 101. Two copies.

573. A Commentary on the foregoing, called Vidvanmanoranjini. By Ramatirtha, pupil of Krishnatirtha. Hall, p. 101. "It has twice been printed, at Calcutta, with the text which it annotates."

574. Another Commentary on the Vedantasara, called Subodhini. By Nrisinha Sarasvati or Nrisinha Yogi. The author tells us that he wrote this Commentary in Saka 1510. Hall, p. 101. Peters. 2, (7). Two copies.

575. Vedantasiddhantadipika. A Commentary on the Vedantasiddhantamuktavali of Prakasamanda, by his pupil Nanadikshita. Hall, p. 103. E. 135.

576. Vedantasiddhantaratnavali. By Vanamalin. In the opening verses the author praises "Yatiguru Marudansa" (Nimbarka?) Anandafirtha, Matinidhi Jayatirtha, and Vyastirtha. In the colophon, after reverence done to Sriyasa and Marudansa he mentions Akshobhyatirtha, Jayatirtha, and Vyastirtha as his teachers. Aufrecht in CC. gives 1268 and 1339 A.D. as the dates of the deaths of these two last. Oppert has a good many references to a Vanamalimisriya as a Vedantist writer. E. 136.

577. Vedantasyamantaka. By Radhadamodara. "An elementary treatise on the Vedanta in six parts." Hall, p. 103. The parts are called Kiranas.

578. Vedantadhikaranamala. Or Adhikarananyayamala or Sarirakadhikaranamala. By Bharatitirtha Muni. With a Commentary. Hall, p. 98, has a book of the name, which he ascribes to Vidyaranya Acharya, disciple of Bharati Tirtha. Two copies.

579. Sankaradigvijaya. By Madhava. Two copies.

580. Sastradarpana. Or Sarirakasastradarpana. By Amalananda. See No. 565. Hall, p. 91. Hall describes the book as an abridgment of Sankara's Bhashya. Aufrecht in CC. has only one other reference, Oudh XIX, 32. E. 137.

581. Sastrasiddhantalesasangraha. By Apya Dikshita. Hall, p. 153.

582. Srikrishnalunkara. A Commentary on the foregoing. By Achyutakrishnanandatirtha. Hall, p. 153. The author was pupil of Svayamprakasanandatirtha. E. 138.

583. Sivagita. From the Padmapurana. Ox. p. 17. With the Commentary of Srikeladivenkata-drinayya. In the GBC., Peters. 1,120 (Vyanikatesvara: correct Venkatesvara).

584. Sivatattvaviveka. By Apya Dikshita. Called also Sikharinimala. 60 verse in the metre of that name. E. 139.

585. Sivadvaitanirnya. By Apya Dikshita. E. 140.

586. Sukashataka. "Eight sardulavikridita verses, besides one of introduction, on the Vedanta faith. They are attributed to Suka, the traditional son of Vedavyasa. It is probable that they occur somewhere in the Puranas." Hall, p. 127. With the Commentary of Gangadharendra Sarasvati, pupil of Ramanandasarasvati.

587. *Shatpadi*. With the Commentary of Ramabhadramisra. E. 141.

588. *Saptaslokivivarana*. By Hariraya. L. 52.

589. *Sanatsujatiyabhashya*. By Sankaracharya. The text is from the *Mahabharata*, *Udyogaparvan*, 40-45. Two copies.

590. *Siddhantachudamani*. By Narayana. E. 142.

591. *Siddhantadarpana*. By Vidyabhushana. With the Commentary of Nandamisra. E. 143.

592. *Siddhantabindu*. Or *Siddhantatattvabindu*, which Aufrecht in CC. says is the more accurate form of the title. All our copies have *Siddhantabindu*. A Commentary on the "Dasasloki" of Sankaracharya (*Chidanandastavaraja* or *Chidanandadasasloki*, Aufrecht in CC.). By Madhusudana Sarasvati, pupil of Visvesvara Sarasvati. In GBC., Peters, III, 392. Two copies.

593. The same. With a *Tippana*.

594. The same. With the Commentary of Purushottama Sarasvati, a pupil of Madhusudana. Hall, p. 108. L. 679. E. 144.

595. *Siddhantasudhakara*. By Sri Sadanandagiri, pupil of Sri Bhagavat Svarupanandagiri. The author seems to cite Nilakaptha as his guru. The book has reference to the "mahavakyas" of the Vedanta. E. 145.

596. *Spandasutra*, or *Sivasutra*, attributed to Vasugupta. With the Commentary of Kshemaraju. Hall, p. 196. In GBC., Bühler's Kashmir Report, pp. XXXIII, CLXVII.

597. *Svarajyasyasiddhi*. With a Commentary, called *Kaivalyakalpadruma*, by Gangadhara Sarasvati Bhikshuka, pupil of Ramanachandra Sarasvati. The name of the author of the text is not given, but Aufrecht in CC. has pointed out that Gangadhara, in his *Niryanashtaka*, has referred to it as his own. Hall, pp. 103, 104. Incomplete.

598. *Harimidestotra*. By Sankaracharya. Called also *Haristuti*. With the Commentary, called *Haritattvamuktavali* of *Svayamprakasa Yati*, pupil of *Kaivalyananda Yogindra*. The text consists here of 44 verses. Hall, pp. 135, 136. Three copies.

599. *Hastamalakaprakarana* with a Commentary. "A Vedanta poem in 12 irregular stanzas attributed to *Hastamalaka* and the Commentary to Sankaracharya, or the reverse." Aufrecht in CC. See Hall, p. 107. Our copy of the text has 14 versos.

Vaiseshika and Nyaya.

Vaiseshika and Nyaya Sutras and Commentaries upon them.

600. *Vaiseshikasutra*. By Kanada.

601. *Prasastapadabhashya*. Or *Padarthatdharmasangraha* (so styled in the first verse), or *Padarthatdesa*. Hall gives a name *Dravyabhashya*, but this can only be the name of the first chapter. A Commentary on the foregoing. By Prasastakaradeva (Peters, 3, p. 273). Ox. p. 240. L. 492. 1961. In this last entry Rajendralal wrongly distinguishes the *Padarthatdharmasangraha* and the *Prasastapadabhashya* (*Dratyu* in L. 1961 is a misprint for *Dravya*).

602. *Kiranavali*. A Commentary on the *Prasastapadabhashya*. By Udayanacharya. "It is said that but two books of this work were completed by its author."—Hall, p. 65. The two parts are the "Dravyakiranavali" and the "Gunakiranavali" on the first two chapters of the *Prasastapadabhashya*, which are found separately mentioned.

603. *Dravyakiranavaliprakasa*. A Commentary on the first chapter of the *Kiranavali*. By Vardhamana, son of Gangesvara. L. 1963.

604. Gunakiranavaliprakasa. A Commentary on the second chapter of the Kiranavali. By the same. L. 1080.

605. Kiranavalibhaskara. A Commentary on No. 602. By Padmanabha (Bhattacharya Misra Sri), son of Balabhadra and Vijayasri, younger brother of Visvanatha (Aufrecht mentions another brother, Goyardhanamisra.) He praises his teacher Vardhamana. L. 2843, where the author's name is wrongly given as Padmanatha.

606. Dravyaprakasavivritti. A Commentary on No. 603. By Ruchidatta, pupil of Jayadeva. E. 146.

607. Another Commentary on the Prasastapadabhashya, called Vaisesikasetu. Written by Padmanabha for the use of his patron Viravara, and so called also Viravariya. Compare the Virabhadra-champus, which Padmanabha wrote in 1578. E. 147.

608. Dravyabhashyatika. A Commentary on the first chapter of the Prasastapadabhashya. By Jagadisa. L. 2485, where the author is called Bhattacharya Tarkalankara. This is a surname of the author's and also apparently the title of this or some other work. See Khm. p. 64. Aufrecht calls our book Padarthatattvavijnaya. But see Hall, pp. 64 and 65. E. 148.

609. Another Commentary on the Prasastapadabhashya. The name of the author is not given. E. 149.

610. Vaisesikasutropaskara. By Sankaramisra, son of Bhavanatha and Bhavani. Hall, p. 68.

611. Nyayasutra. By Gautama.

612. Nyayabhashya. A Commentary on the Sutra of Gautama. By Vatsayana Pakshilasvamin. Hall, p. 20.

613. Nyayasutrvivrtti. Another Commentary on No. 608. By Visvanatha Panchanana, son of Vidyanivasin. Hall, p. 22.

614. A Commentary on Vachaspatimisra's Commentary on the Nyayavarttika of Uddyotakara. E. 150.

Other works on Vaisesika and Nyaya.

615. Anumitivichara. By Harirama. L. 2410.

616. Apurvavada. Hall, p. 190, has an Apurvavadatippatti, which he describes as "annotations on an unknown work entitled Apurvavada, the subject of which appears to be the moral relation of cause and effect."

617. Avayavavayavivichara.

618. Akhyatavada. By Gadadhara. Part of that writer's Gadadhara. Aufrecht identifies this work with the Akhyayavichara of Gadadhara L. 1541, but that seems doubtful.

619. Akhyatavada. By Raghunathabhattacharyasiromani. L. 366 and 845 are Commentaries on this work by two different writers.

620. A Commentary on the foregoing by the author himself. L. 1985, where the name of the Commentary is given as Akhyatavadavynkhyurahasya.

621. A Commentary on No. 619. By Mathuranatha. Hall, p. 58.

622. A Commentary on the Atmatattvaviveka or Bauddhadhikkara, of Udayanacharya. By Gunananda (pupil of Madhusudana. He is quoted by Trilochanadeva. Hall, p. 84. Aufrecht, in CC.) He refers in this book to his "Anumanadidhitiviveka." Hall, p. 82, says that the Commentary is called Gunanandi. E. 151.

624. Isvaravada. By Mahadeva. Karakavada. By Jayarama.

625. Karakavada. Or Sabdarthamanjari. By Bhavananda. E. 152.

626. Karanatavada. (By Bhavananda?). Hall, p. 43.

627. Karyakaranatavada. By Raghudeva. Aufrecht refers only to Bühl 555.

628. Ktvavada. Aufrecht has two tracts called Ktvapratyuyavichara, one of them by Harirama.

629. Tattvachintamani. By Gangesvara. The Anumana chapter. Hall, p. 28.

630. Tattvachintamanididhiti. Or Siromani. A Commentary on the Tattvachintamani. By Raghunatha Siromani. The chapter on Pratyaksha.

631. The same. The chapter on Anumana.

632. Gadadhari. "A Commentary on the Tattvachintamani and also on the Tattvachintamanya-loka. Hardly ever found complete."—Aufrecht in CC. In the opening verse Gadadhara describes his book as a commentary on the difficulties of the Siromani. It is a commentary on the Anumana chapter only of the Siromani. This MS. contains the following parts :—

1. Akhyatavada. 2. Upadhiwada. 3. Pakshatavada. 4. Panchalakshani. 5. Muktivada.
6. Visishtavaishishtyavichara. 7. Vyutpattivada. 8. Saktivada 9. Samagrivada.
10. Samanyanirukti.

633. The "Krodapatrani" of Chandranarayana on the Samanyanirukti, a part of the Gadadhari. "The word *kroda* demands explanation. It is used to indicate groups of stray notes, as distinguished from consecutive comments. Collections thus denominated are very abundant in private collections ; and they are held in high esteem. They are frequently by eminent authors ; and their value consists in combining great conciseness with an exclusive attention to questions of real difficulty."—Hall, p. 32.

634. Muktamala. A Commentary on the Gadadhari. The part referring to the Panchalakshani chapter. Aufrecht refers only to Kasi Nath Kunto's Lahore Report, 26 : perhaps also to K. 156. The author refers to another work of his called Abhinavavidhidhityavukhya.

635. Kasika. Another commentary on the Gadadhari. By Krishna Bhatta, called Marada (Arde, Auf.). The Commentary refers to the Samanyanirukti chapter only. The author was son of Ranganatha and Kamala, and wrote his book after their death. He had an elder brother Narayana.

636. Jagadisi. Jagadisi's Commentary on the Tattvachintamanididhiti. Hall, p. 35. It deals with the Anumana chapter only. The author's biruda was Tarkalankara.

637. The same. The Vyaptivada chapter. Two copies.

638. Bhavanandi. A Commentary on the Tattvachintamanididhiti. By Bhavananda. Hall, p. 33. The chapter on Anumana.

639. Bhavanandiprakasu. A Commentary on the foregoing work. By Mahadeva. Hall, p. 33. Three copies.

640. Sarvopakarini. By the same writer. A shorter Commentary on the Tattvachintamanididhiti. Four copies.

641. Mathuri. Or Mathuranathi. A Commentary on the Tattvachintamani and the Tattvachintamanididhiti. By Mathuranatha. The chapter on Anumana.

642. The same. The chapter on Sabda.

643. A Commentary on the Tattvachintamani. By Nyayavachaspati, son of Vidyanivasin.

644. Raudri. A Commentary on the Tattvachintamanididhiti. By Rudra, son of Rama and younger brother of Madhusudana.

645. *Sabdaloka*. The chapter on *Sabda* of the *Tattvachintamanyaloka*, a Commentary on the *Tattvachintamani*, by Jayadevamisra (called *Pakshadhara*, a nephew and pupil of *Hari Misra*). Hall, p. 38).

646. *Gudharthadipika*. A Commentary on the *Anumana* chapter of the *Tattvachintamani*. By *Raghudeva Bhattacharya*. The *Samanya* section only.

647. Various *Krodapatrani* on the *Jagadisi*, No. 636.

648. *Tarkabhasha*. By *Kesavamisra*. Hall, p. 22.

649. A Commentary on the foregoing, *Tarkabhashaprapkasika*, by *Kaudinya Dikshita*, pupil of *Murari Bhatta*. Hall, p. 24.

650. Another Commentary on the *Tarkabhasha*. By *Chenna Bhatta* (*Chinambhatta* or *Chennu Bhatta*, Auf. in CC), son of *Vishnudevaradhy*a, younger brother of *Sarvajna*, protected by King *Harihara* (latter part of the fourteenth century). He begins his book with the "yasya nisvasitam" verse. He praises *Yoganadarikesarin*.

651. Another Commentary on the *Tarkabhasha*. By *Gaurikanta Sarvabhauma Bhattacharya*. The name of the Commentary is *Bhavarthadipika*. Hall, p. 23.

652. Another Commentary on the *Tarkabhasha*. By *Srikantha*.

653. Another Commentary, called *Tarkaprakasa*, on the *Tarkabhasha*. By *Vardhamana*.

654. Another Commentary on the *Tarkaprakasa*. By *Ruchidatta*.

655. *Tarkasangraha*. By *Annambhatta*. With the Commentary, called *Dipika* (*Tarkasangrah-dipika* or *Tarkadipika*), of the author.

656. A separate copy of the *Tarkadipika*.

657. A Commentary on the *Tarkadipika*, called *Tarkasangrahadipikaprakasa*, by *Nilakantha Sastrin*. Two copies.

658. A *Tarkasangrahadipikaprakasa* by *Sri Raya Narsinha*. Aufrecht has only the reference to L. 2811. The author praises *Ramanuja*.

659. *Nyayabodhini*. A Commentary on the *Tarkasangraha*. By *Govardhanamisra*. Hall, p. 71.

660. *Nyayabodhini*. Another Commentary of that name on the *Tarkasangraha*. By *Ratnanatha*, son of *Sukla Balkrishna*, of the city called *Suryapura* (Surat), and of the *Modha* division of *Brahmans*.

661. *Tarkasangrahaphikkikah*. By *Kshumakalyana*. Aufrecht in CC., with reference to B. pp. 143, 278, 450.

662. A Commentary on the above. By *Ratnanatha*.

663. *Siddhantachandrodaya*. A Commentary on the *Tarkasangraha*. By *Krishnadurjuti* ("son of Venkatesa Dikshita and Seshi : and pupil of *Kasinatha Bhatta*, surnamed *Chitraina*, of *Punyanagara*. *Krishna* was a *Dravida* *Maharatta* : he was of the gotra of *Kusika* and he resided at *Koyampuri* (?). The *Siddhantachandrodaya* was written in the year 4875 of the *Kali-yuga*, or A. D. 1774, for the use of *Rajasinha*, son of *Raja Gajasingha*, of *Vikramapattana* or *Ujjayini*."—Hall, p. 70).

664. *Tarkasangrahachandrika*. A Commentary on the *Tarkasangraha*. By *Mukunda Bhatta*, of the *Gadegila* kula ("Mukunda Bhatta, Gadegila, son of *Ananta Bhatta*: *Marahattas*. The author's preceptor was *Manohara Viresvara*. My own copy reads *Visvesvara*." Hall, p. 70).

665. *Tarkasangrahopanyasa*. A Commentary on the *Tarkasangraha*. By *Meru Sastrin*, a contemporary author. Hall, p. 71.

666. Nyayarthalaghubodhini. A Commentary on the Tarkasangraha. By Govardhanaranga Acharya of Vrindavana : a living writer. He praises Ramanuja.

667. Another Commentary on the Tarkasangraha. By Ramanarayana.

668. Another Commentary on the Tarkasangraha. Called Vakyarthanirukti.

669. Tarkamrita. An elementary work on the Vaisheshika doctrine. By Jagadisa Bhattacharya. Hall, 76.

670. Tarkamritatarangini. A Commentary on the foregoing. By Mukunda Bhatta, whose upanama was Gadagila (Gadegil : Hall, p. 76). Hall mentions his father Ananta Bhatta.

671. Tarkamritachashaka. Another Commentary on the Tarkamrita. By Gangarama, whose upanama was Jadir. He mentions his father Narayana, and his teacher Nilakantha. Two copies.

672. Tarkamritachashakatatparyunirnaya. A Commentary by the author on his Tarkamritachashaka.

673. Turkikaraksha. By Varadaraja.

674. Commentary on the above. By the author of the text.

675. Nyayaratna. By Raghunatha, pupil of Raghavacharya, called Parvata.

676. Nyayasara. By Madhavadeva of Benares, son of Lakshmana of Dharasura on the banks of the Godaveri. Hall, p. 77.

677. Nyayasiddhantamanjari. Commonly called Nyayamanjari. By Janakinathasarman Bhattacharya Chudamani. Hall, p. 24.

678. Tarkaprakasa. A Commentary on the foregoing work, by Srikantha : Hall, p. 24. He mentions his father Visvanatha, and his mother Kasi.

679. Another Commentary on the Nyayasiddhantamanjari. By Sri Krishna Nyayavagisa Bhattacharya: Hall, p. 25. The name of the Commentary is Bhavadipika. The author mentions his father Govinda Nyayalankara Bhattacharya. Three copies.

680. Sabdarthamala. By Jayarama.

681. A Commentary on the foregoing. Incomplete.

682. Dharmitavachchhedakapratyasyattivichara. By Harirama. Hall, p. 52.

683. Nanvada. By Raghunathasiromani. Hall, p. 61. Two copies.

684. Nanvadaviveka. By Jagannatha. Hall, p. 62.

685. A Commentary on the above. By Ramakrishna. E. 153.

686. Nipatarthanirnaya. By Harikrishna. E. 154.

687. Nyayakalika (Nyayashodasapadarthatattva, Aufrecht in CC.) By Jayanta. In GBC, Bühler's Kashmir Report, pp. XXV, CXLV.

688. The Nyayakusumanjali or Kusumanjali of Udayanacharya. With the Commentary of Haridasa. The text consists of seventy-two memorial couplets, being a refutation, chiefly in dependence on the Vaisheshika doctrine, of the system of the Buddhas. Hall, p. 82. The text is accompanied by a running commentary on the couplets by the author himself.

689. The same. With the Commentary of Upadhyaya Vardhamana, called Nyayakusumanjali-prakasa.

690. Kusumanjaliprakasamakaranda. A Commentary on the foregoing work. By Ruchidatta. Hall, p. 83.

691. Another Commentary on Vardhamana's Nyayakusumanjali. Incomplete. The author's name is not stated in this MS. He states that Vardhamana was the son of Purushottama. Aufrecht in CC. makes him the son of Gangesa or Gangesvara. That was the name of his teacher (Gangesvaraya gurave pitretra bhavate namah.) The Commentary also states that the title Lilavati was taken from the name of the author's wife.

692. Nyayakaustubha. By Mahadeva Punatamakara, son of Mukunda Pandita, pupil of Sitikantha. Hall, p. 26.

693. Nyayachandrika. By Kesava Bhatta.

694. Pakshatavada. By Mathuranatha. Hall, p. 53.

695. Padarthatattva. A criticism of the Vaishesika categories. By Raghunatha Siromani: With a Commentary, called Padarthatattvavivechana, by Ramadeva, son of the author. Hall says (p. 10) that Padarthatattvavivechana is another name of the text, but this would appear to be a mistake.

696. Another Commentary on the Padarthatattva. By Raghudeva. Hall, p. 80.

697. Another Commentary on the Padarthatattva. By Ramabhadra. Hall, p. 80.

698. Padarthamala. Or Subdarthamala (also Padarthamanimala : Hall and Aufrecht). By Jayarama (Nyayapanchanana : Hall, p. 80).

699. A Commentary on the foregoing. Incomplete.

700. Padarthadipika. By Kaunda Bhatta. Hall, p. 78. The author mentions his father Rangoji Bhatta.

701. Pratibandhakatavichara. By Narayana. E. 155.

702. Bhashaparichchedha. Or Karikavali. By Visvanatha Panchanana. With the Commentary, called Siddhantamuktavali, of the author. Two copies.

703. A Commentary on the Bhashaparichchedha, called Nyayachandrika, by Narayanatirtha. "Narayanatirtha or Narayanabhikshu, pupil of Vasudevatartha and of Ramagovindatirtha, Guru of Brahmananda Sarasvati," Hall, p. 109, 157.

704. Another Commentary on the same. By Visvanatha. Two copies.

705. Muktavaliprakasa. Or Dinakari. A Commentary on the Muktavali by Balkrishna and his son Mahadeva Dinakara.

706. Mathuranathakrodapatatrani. Cf. note above on No. 633.

707-8. Muktiruhasya. E. 156. Muktivadaruhasya. Two copies.

709. Ratnakosavichara. By Harirama. Aufrecht refers only to Ben. 163, 164, 173. E. 157.

710. Ratnakaravatarika. A Commentary on the Pramananayatattvavalokalankara. By Ratnaprabhacharya.

711. Lakshanavali. By Mahadeva Somayajin, servant of Sri Sankara.

712. Lakshanaprakasa. The Author's Commentary on the foregoing. E. 158.

713. Laghavajnanavichara.

714. Lilavatiprakasa. Vardhamana's Commentary on the Nyayalilavati. Hall, p. 72. L. 1076.

1200.

715-16. Vachyavada. Vadasanchaya. E. 159.

717. Vadasudhakara. By Krishnacharya. E. 160.

718. Vighatasabdhartha.

719. Vidhivada. By Mathuranatha. Hall, p. 60. L. 1531.

720-21. Visishtavaisishtbyavichara. Viseshalakshana. By Vyenkata Suri.

722-23. Vishayatavada. By Raghudeva. Vyaptiparishkarn.

724. Vyutpattivada. By Gadadhara. Cf. No. 632. With the Commentary of Srikrishna.

725. Vyutpattivada. By Damodara.

726. Vyutpattivadolokarahasya. By Mathuranatha.

727. Saktivada. By Gadadhara. Cf. No. 632 above. With a Commentary.

728. Sabdavichara. By Achalasarman.

729. Sabdasaktiprakasika. By Jagadisa Hall, p. 55. Published at Calcutta, in the Saka year 1769.

730-31. Sabdarthasarasangruha. Sannikarshavada.

732-33. Samusavada. By Jayarama. Hall, p. 61. Sankaryavichara.

734. Saptapadarthi. By Sivaditya Misra (called here Vyomasivadityacharya). An elementary treatise on the Vaisesika philosophy. Ox., p. 353. Hall, p. 74.

735. Padarthachandrika. A Commentary on the Saptapadarthi. By Seshananta. He praises his Guru Sarngadhara. He is therefore probably not to be distinguished from the author of the Nyayasiddhantadipaprabha, who, we know, wrote that work at the instance of Sarngadhara, Guru of King Padmanabha.

736. Samanyulakshanakaryakaranabhava.

737. Siddhantadipika. By Visvarupa. The Pratyakshaparichchheda chapter only.

738. Siddhantasangraha. By Yadavavyasa, son of Nrisinha and pupil of Ramakrishna. Hall, p. 27. "IO. 362, p. 14."—Aufrecht in CC.

739. Sinhavyaghralakshanarahasya. By Mathuranatha. L. 497. Two copies.

740. Svatvavada.

Sankhya.

741. The Commentary of Sri Vijnanacharya on the Sankhyapravachanasutra of Kapila. Hall, p. 1, Poona 262-263. "Vijnanabhikshu was Guru of Bhava Ganesa Dikshita (Yogasutrvritti, etc.) He is later than Aniruddha, earlier than Mahadeva."—Aufrecht in CC.

742. An epitome of the foregoing work, called Laghusankhyasutrvritti. By Nagoji Bhatta. Hall, p. 2. "Nagesa Bhatta or Nagoji Bhatta was son of Siva Bhatta, client of Rama, Prince of Sringeri, pupil of Haridikshita. He was the Guru of Gangarama, the great-grandfather of Manirama (1804)." Aufrecht in CC. Aufrecht's only other references are to N.W. 896 and to Ox. 238. This last manuscript (Ox. 574) is, as Aufrecht conjectured, a fragment of our book. Nagoji Bhatta begins by quoting the passage from the Padmapurana, which Aufrecht gives in his note at p. 14 of the Oxford Catalogue. The various readings are numerous. Nagoji Bhatta quotes from Panchasikhacharya's Commentary on the Sutras, and refers also to Vamadeva. E. 161.

743. Tettvasamasa. "Like the Sankhyasutra this work is ascribed, but on very questionable authority, to Kapila. It is nothing but a list of the topics of hyloteism. Each topic is, however, denominated by the several annotators, a sutra or sentence."—Hall, p. 2.

744. The same with the Commentary, called Tattvayatharthyadipana (Aufrecht : Tattvasamasa-yarthadyadipana), of Bhava Ganesa Dikshita, son of Bhava Visvanatha Dikshita. Hall, p. 4. He mentions and quotes from the bhashya on the Sutras of Kapila of his teacher Vijnanacharya. He refers also to a previous Commentary on the Tattvasamasa by Panchasikha, as one of the bases of his own work. According to Oudh XIV, 70, Ganesa, son of Visvanatha, wrote a Commentary on the Sankhyapravachanasutra (?)

745. Sankhyasutraprakshepika. Called also Sankhyakramadipika. In two of Hall's (p. 3) copies it was called also Sankhyalankara. Another commentary on the Tattvasamasa, which is in it styled the Sankhyasutra. Published and translated, by Dr. J. R. Ballantyne, in 1850.

746. Sankhyakarika (called here Sankhyarya.) Or Sankhyasaptati. By Iavarakrishna. Two copies.

747. A Commentary on the foregoing work, called Sankhyatattvakaumudi. By Vachaspatimisra. Hall, p. 5. Two copies.

748. Another Commentary on the same. By Narayanatirtha or Tirthanarayana. Called Sankhya-chandrika. Hall, p. 7. He mentions his teachers Ramagovindatirtha and Tirtha Sri Vasudeva.

749. A Commentary on Nos. 747 and 748, called Tattvamritaprakasini (also Tattvarnava : Hall, p. 6). By Raghavananada Sarasvati, pupil of Advyanbhagavatpada (or Advyanananda : B. Hall, p. 6), who was pupil of Visvesvara Bhagavatpada. This writer quotes the "Bhashya" and the "Varttika." The Bhashya refers to the text as the "Shashtitantra."

750. Another work of the same kind. By Bodhabharati, pupil of Bodharanya. Hall, p. 5. This writer says that Kapila taught the Sankhya to Asuri, Aruri to Panchasikha, Panchasikha to Isvara Krishna. I. 2820.

Yoga.

751. Yogasastrabhashya. The oldest commentary in existence on the Yogasutra (or Yoganusasana-sutra, or Sankhyapravachana, or Patanjala of Patanjali. Attributed to Vyasa. Weber, p. 186. According to Weber, Sankhyapravachana is the name of the Commentary.

752. A Commentary on the foregoing. By Nagoji Bhatta. E. 162.

753. Another Commentary on the same called Rajamartanda. By Bhoja. Three copies.

754. Another Commentary on the same. By Misra Gopala. E. 163.

755. Another Commentary on the same. By Vachaspatimisra.

756. Gorakshasataka. Or Jnansataka. By Gorakshanatha. A second copy is incomplete.

757. Hataspradipika. Or Hatadipika. By Svatmarama. With the bhashya of Vrajabhushana. Aufrecht refers to NW. 484,

III.—PURANIC LITERATURE.

758-59. Agnipurana. A second copy is incomplete. Adbhutaramayana. Weber, p. 123.

760. Adhyatmaramayana. A part of the Brahmandapurana. Weber, p. 132. Two copies.

761. Anantakatha. Part of the Bhuvishyottarapurana,

762-3. Ayodhyamahatmya. From the Skandapurana. Arunachalamahatmya. From the same.

764. Arbudamahatmya. From the Skandapurana.

765. Atmapurana. Or Upanishadratna. The substance of the principal Upanishads in verse. By Sankarananda, pupil of Anandatman. L. 182.

766. Adityapurana. Or Suryapurana. Bik., p. 182. Two copies.

767. Itihasasamuchchaya. Thirty-two legends taken from the Mahabharata. Weber, p. 118. L. 156.

768. Ekadasimahatmya. From the Itihasasamuchchaya. L. 2579.

769. Kalkipurana. Aufrecht refers only to IO. 650. K. 22. B. 2, 2. Pheh 5. E. 164.

770. Kartikamahatmya. From Sanatkumarasanhita of Skandapurana. Two copies.

771. Kartikamahatmya. From the Padmapurana. Ox. p. 15.

772. Kanchimahatmya. From the Skandapurana.

773. Kalikapurana. Or Kalipurana. Or Chandipurana. Weber, p. 127. Ox. p. 78. L. 149, &c.

774-5. Kurmapurana. A second copy is incomplete. Krishnasanhita. E. 165.

776. Kedarakalpa. Part of the Skandapurana. Ox. p. 84. Assigned here to the Sivapurana. Two copies.

777. Kedaramahatmya. From the Skandapurana.

778. Gangamahatmya. From the Bhavishyottarapurana.

779-80. Gunnuktisakshetramahatmya. From the Skandapurana. Ganesapurana.

781. Ganesamahatmya. From the Skandapurana. Two copies. L. 1751.

782-3. Gayamahatmya. From the Vayupurana. Two copies. Garudapurana.

784. Gargasanhita. Divided into the following kandas : Goleka, Vrindavana, Giriraja, Madhurya, Mathura, Dvaraka, Vijnana and Balabhadra. Two other copies are incomplete. Weber No. 1527, where the seventh khanda is Visvajitkhanda, and our last two are transposed.

785. Gopipromamrita. From the Adityapurana.

786. Chitruguptakatha. From the Padmapurana. I. 2467. Two copies.

787-8. Jagannathamahatmya. From the Skandapurana. Jalandharamahatmya. From the same.

789-90. Tapimahatmya. From the Skandapurana. Tulasiyahatmya. From the same.

791. Dvarukamahatmya. Or Dvaravatimahatmya. From the Skandapurana.

792. Nrisinhapurana. Or Narasinhapurana.

793. Padmapurana. One copy of the Purvakhanda, and four copies of the Uttarakhanda.

794. Padmapurana. With a Commentary.

795-6. Padmapurana. The Adikhanda. The Patalakhanda. Four copies.

797. Padmapurana. The Bhumikhanda. Four copies.

798. Parashapurana. Styled an upapurana. E. 166.

799. Purushottamamahatmya. From the Skandapurana. Two copies.

800. Pushkaramahatmya. From the Padmapurana.

801. *Pretamanjari*. From the *Garudapurana*. Ox. p. 8.

802. *Badarimahatmya*. From the *Sunatkumarasanhita*. Two copies.

803. *Brihadbrahmasanhita*. Aufrecht cites Oppert 5343. E. 167.

804-5. *Brihannaradiyapurana*. Two copies. *Brahmapurana*. Or *Adipurana*. Two copies.

806. *Brahmavivartapurana*. The *Krishnajanmakhanda*. Two copies. The *Ganapatikhanda*. Two copies. The *Prakritikhanda*. Two copies. The *Brahmakhanda*. Two copies.

807. *Brahmasanhita*. With a Commentary called *Diglarsini*. I. 691, where the work is said to be an epitome of a larger work of the name on the divinity of Krishna by Rupa, brother of Vallabha and Sanatana, immediate followers of Chaitanya.

808. *Brahmandapurana*. "This Purana hardly exists in a complete body, but seems to be made up of a large number of *Mahatmyas*." Aufrecht. Two copies, one of which (209 pp.) professes to be complete : the other is a fragment (75 pp. The *Virajamahatmya*).

809-10. *Bhagavtibhagavatapurana*. *Bhavishyapurana*. Or *Bhavishyatapurana*.

811. *Bhavishyotttarapurana*. Two incomplete copies.

812. *Bhagavatapurana*.

Commentaries on the Bhagavatapurana.

813-4. By Visvanatha Chakravartin. By Sridhara.

815. By Rupa Sanatana.

816. By Sudarsana Suri, called Sukapakshin. Oppert's entries under that name are therefore to be referred here. Aufrecht refers only to Oudh XVI, 48. E. 168.

817. An anonymous *Churnika*.

818. A Commentary called *Tatparyadipika*. Aufrecht refers to K. 26. Also to Oppert 3661, where there is a *Tatparyadipika* by Nrihari.

819. A Commentary called *Toshani* on the tenth skandha only. E. 169.

820. Another Commentary on the tenth skandha by Vijayadhvaja. Called *Padaratnavali*. E. 170.

821. Another Commentary on the tenth skandha by Viraraghava. Called *Viraraghavi* or *Bhagavatachandrachandrika*.

822. A Commentary called *Salaki*.

823. A Commentary called *Sarvarthaprakasika*.

824. A Commentary on the tenth skandha by Vallabhacharya. Called *Subodhini*. E. 171.

825. A *Padayojana* on the *Venugita*, verses from the tenth skandha of the *Bhagavatapurana*. By Dikshita Balakrishna. E. 172.

826. A Commentary on the *Vedastuti*, verses from the tenth skandha of the *Bhagavatapurana*. By Chakrachudamani.

827. Another Commentary on the *Vedsastuti*. By Nikunjavilasin.

828. *Krishnasandarbha*. By Jiva Gosvamin.

829. *Kramasandarbha*. Two copies, one of which is accompanied by a *Tippana*.

830. *Gitavali*. With a Commentary. Aufrecht finds a *Gitavali* in Proceed. ASB. 1865, 140. E. 173.

831. *Krodapatraraju*. By Kesava. "Kesava Bhatta of Kashmir, son of Srimangala, pupil of Srinivasa and Mukunda Bhatta, prasishya of Sundara Bhatta, belonging to the Nimbarka sect, wrote a Commentary on the Vedastuti (Bhagavatapurana 10th skandha)" Aufrecht. E. 174.

832. A Commentary on the Chatuhshloki.

833. *Tattvasandarbha*. On *Bhagavatasandarbha*. This is a work by Jiva Gosvamin, illustrating the philosophy of the *Bhagavatapurana*, in which the omissions and deficiencies in the Commentary of Sridhara are supplied. The work is in seven parts and is known under the collective title of *Bhagavatapurana*. L. 1656—60.

834. *Paramatmasandarbha*. A part of the last-mentioned book.

835. *Dushtasyachapetika*. Or *Durjanamukhachapetika*. By Ramasrama. Ox p. 38. Translated by Burnouf in the preface to his edition of the *Bhagavatapurana*.

836. *Mangalarthashatka*. By Rama Narayana.

837. *Bhagavatamahatmya*. From the *Gauritantra*. Oudh XII, 48.

838. *Bhagavatamahatmya*. From the *Padmapurana*.

839. *Bhagavatamahatmya*. From the *Skandapurana*.

840. *Rasapanethadhyayi*. From the tenth skandha of the *Bhagavatapurana* (ch. 29-33). With a Commentary. Three copies.

841. *Bhagavativichara*. By Dharanidhara. E. 175.

842. *Bhagavatasiiddhantavijayavada*. By Ramakrishna. E. 176.

843. *Harilila*. Anukramani to the *Bhagavatapurana*. By Vopadeva. Ox. p. 37.

844. *Harillaviveka*. A Commentary on the foregoing. By Madhusudana Sarasvati. Ox. p. 37.

845. *Bhagavatakathasangraha*. By Kesava Sarman.

846-7. *Bhargavopapurana*. E. 177. *Mutsyapurana*. A second copy is incomplete.

848. *Mathuramahatmya*. From the *Varahapurana*.

849. The *Mahabharata*.

850. The same. With the Commentary of Nilakantha Sari of the Chaturdharna family, son of Govinda Suri and Phullambika. He resided at Kurpura, to the west of the Godavari in Maharashtra.

851. *Mahabharatagartoddhara*. Aufrecht finds a *Mahabharatakutoddhara* in Radh. 40.

852-3. *Mahabharatajaiminiyasvamedha*. *Mahabharatasara*.

854. *Harivansa*. A supplement to the *Mahabharata*. With a Commentary. Two copies. A third copy is incomplete.

855. *Harivansasravanaphala*. Aufrecht refers only to SB. 245.

856. *Kailasayatra*. An episode from the *Harivansa*.

857. *MaghaMahatmya*. From the *Padmapurana*. A second copy is incomplete.

858. *Markandeyapurana*. Three copies.

859. *Margasirshamahatmya*. Two copies. From the *Skandapurana*.

860. Ramachandrabalacharita. From the Vasishthasanhita.

861. The Ramayana. By Valmiki. Three copies.

862. The Ramayana. With a Commentary. Three copies.

863. Ramayanamahatmya. From the Skandapurana.

864. Ramasvamedha. From the Padmapurana.

865. Revamahatmya. From the Skandapurana. Two copies.

866-7. Lingapurana. Two copies. Vasishthalainga. Burnell 203. Two copies. E. 178.

868-9. Vainanapurana. Varahapurana.

870. Virajamahatmya. From the Brahmandapurana.

871. Vishnudharmottara. Held to be a part of the Garudapurana.

872. Vishnupuranasarasangraha. With the Commentary of Sridharasvamin. E. 179.

873. Vrindavanamahatmya. From the Varahapurana.

874. Vaisakhamahatmya. From the Padmapurana.

875. Vyenkatamahatmya. From the Skandapurana.

876. Vyenkatamahatmya. From the Bhavishyottarapurana.

877. Sivagita. From the Padmapurana.

878. Sivadharmottara. The Saivadharinakhanda. The Sivadharmottara is a sequel of the Sivadharma, which is a part of the Nandikesvarasanhita.

879. Sivapurana. The Vayavyasanhita. The Vignesvarasanhita. The Isvarasanhita. The Kailasasanhita. The Kotirudrasunhita. (Two copies.)

880. Sivapurana. From the Brahmottarakhanda of the Skandapurana.

881. Sivarahasya. From the Skandapurana. Three copies.

882. Srimalamahatmya. From the Skandapurana.

883. Satyunarayanakatha. From the Skandapurana.

884. Satyopakhyana. A pauranic life of Rama.

885. Sanatkumarasanhita. From the Skandapurana. A second copy is incomplete.

886. Sambopapurana. E. 180.

887. Setumahatmya. From the Skandapurana. (Ramesvara, a low sandy island in the gulf of Munaar, the passage that separates India from Ceylon. Aufrecht.)

888. Skandapurana. The Ayodhyakhanda. The Avantikhanda. The Kasikhanda. Two copies. The Kumarikakhanda. The Kausalakhanda. The Prakritikhanda. The Brahmakhanda. The Brahmottarakhanda, two copies. The Bhukhanda. The Yajnavaihbavakhanda. The Yuddhalhanda and the Devakhanda of the Sankurasanhita.

889. Hanumatsanhita. A poem describing the diversion of Rama and Sita at a pastoral dance (rasotsava) on the banks of the Sarayu. Aufrecht. L. 2496. Aufrecht notes that the book is quoted in the Ahalyakamadhenu.

890. Hatakesvaramahatmya. From the Skandapurana.

IV. POETRY AND THE ART OF POETRY.

Kavya, &c.

- 891. Anyoktikanthabharana. By Chandrachuda, son of Bhatta Purushottama. Printed in the Kavyamala.
- 892. Amarusataka. Sometimes called Sringarasataka. By Amaru. In this manuscript it is attributed to Sankaracharya, as Aufrecht notes is sometimes by irony done. With the Commentary, called Rasikasanjivini, of Arjunavarman. This C. is in GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XI. Aufrecht refers also only to Bikaneer, p. 243. In that entry the text is called Gurusataka, i.e., the Amarusataka by Sankaracharya, and is wrongly described by Rajendralal as a collection of a hundred stanzas on the respect due to spiritual guides. Text and Commentary are printed in the Kavyamala.
- 893. The Commentary of Jnanananda on the Amarusataka. L. 557, 2393.
- 894. Uddhavaduta. By Madhava Kavindra of Talitanagara. Printed in Haeberlin, p. 348.
- 895. Kadambari. By Bana.
- 896. A "Vishnupadavyakhyā" to Kadambari. By Vaidyanatha (Payngunde). "K. 76 ; Oudh XV, 44 ; Bühler 555."—Aufrecht in C. C.
- 897. Karnasudha. Or Madhuripucharita. E. 181.
- 898. Kiratarjuniya. By Bharavi. With the Commentary, called Ghanthapatha, of Mallinatha.
- 899. A separate copy of Mallinatha's Commentary.
- 900. Kiratarjuniya, with the Commentary, called Pradipika, of Vinayansundara. Aufrecht in CC. refers only to B. 2, 76, and BP. 278, 448. This copy contains only sargas 3 to 13.
- 901. A fragment—36 pages—of Kathambuti, another Commentary on the Kiratarjuniya.
- 902. Kumarasambhava. By Kalidasa. The seven sargas. Two copies.
- 903. Another copy. The eleven sargas.
- 904. The Commentary, called Sanjivini, of Mallinatha, on the Kumarasambhava. Two copies.
- 905. Krishnakarnamrita. Or Krishnalilamrita. By Bilvamangala. He mentions his Guru Somagiri. With the Commentary, called Sarangarangada, of Krishnadasa, pupil of Srirupa. Ox. p. 128. Bikaneer, p. 573 (text). In the Oxford copy the name of the commentator is not given. Three copies.
- 906. A separate copy of the above Commentary on the Krishnamrita.
- 907. Gangakavitva. A poem in Hindi, with a Sanskrit Commentary by the author, one Makaraserman.
- 908. Gitagovinda. By Jayadeva. With the Commentary, called Rasakadambakkallolini of Bhagavaddasa. Aufrecht in CC. refers only to Bh. 25. E. 182.
- 909. A Commentary, called Sasilekha, of Maithila Krishnadatta on the Gitagovinda. The author tells us that he has here so explained the text as to make it refer throughout to Siva instead of to Vishnu, and compares his feat to the work in which Madhusudana has wrested the "Mahimnah-stuti" into the service of Vishnu. Aufrecht has one reference, to 10, 197. E. 183.

910. A Commentary, called Sahityarnamala, on the Gitagovinda, by Sesha Kamalakara, son of Ranganatha and Plala. This must be Oppert's 5707. Aufrecht gives the father's name as Menganatha. Paris (D 261), B. 2, 80. Gu. 3 ; p. 9. E. 184.

911. A Commentary, called Rasamanjari, on the Gitagovinda, by Sri Sankara Misra. Aufrecht refers only to K. 62 and Oudh VIII, 38. The author mentions his father as Dinesvara, and says that he wrote at the request of Sri Salinatha. Oudh XIV, 28 mentions a Gitagovindatika by Salinatha, which may be this book. E. 185.

912. A Commentary, called Balabodhini, on the Gitagovinda, by Chaitanyadasa. He mentions a second work of his on the same text, called Bhavarthadipika. L. 301.

913. A Commentary, called Padadyotanika (Aufrecht, Padadyotini), on the Gitagovinda, by Narayana Pandita.

914. Govardhanakavya (Mahakavya). By Jagannatha, pupil of Dharmidhara. The poem is "subhanka," that is, the word subham occurs in the last verse of each sarga. Dharmidhara was of the Kasyapa vansa.

915. Govardhanasaptasati. Or Aryasaptasati. By Govardhanacharya.

916. A Commentary on the foregoing work, called Vyangyarthadipika, by Anantapandita of Punyastambha on the Godavari, son of Tryambakapandita (Timaji), son of Balopandita, son of Nilakantha-pandita : written in 1646. Aufrecht in CC. Two copies. Printed in Kavyamala.

917. A Commentary on the Aryasaptasati (Sankshiptavyakhya). By Gangaramabhalla, whose upanama was Taru. Aufrecht refers only to Oudh 1877, 16. E. 186.

918. Govindalilamrita. By Krishnadasa, pupil of Srirupa and Raghunatha. Aufrecht ascribes the poem to Raghunathabhalla, with reference to L. 571 and Bik. 232. According to Rajendralal, Raghunathabhalla was a pious and learned Vaishnava, who was a contemporary of Chaitanya, and flourished about the end of the 15th century. Two copies. E. 187.

919. Gaurisankarakirti. By Amarakuvi, a Gauda Brahmin. Written in 1788. E. 188.

920. Ghatakarpara. Sometimes attributed to Kalidasu. With a Commentary.

921. Chaurapanchasika. By Bilhana. A second copy is accompanied by his Commentary.

922. Dasakumaracharita. By Dandin. Two copies.

923. Dasakumarasesha. By Chakrapani Dikshita. E. 189.

924-25. Dasavaturastuti. Danalila. By Madhava. Written in 1570. Printed in the Kavyamala.

926. Durghatakavya. With a Commentary.

927. Nalodayakavya. Ascribed to Kalidas. The author was Ravideva. See Peters. 3, 20.

928. A Dipika on the Nalodaya, by Govinda Bhatta, one of two sons of Muhadeva, who seems (the MS. is defective) to have been son of Pitambara. Aufrecht cites a Dipika from Haug, 52. E. 190.

929. Naishadhacharita. Or Naishadhiyacharita, or Naishadhakavya. By Sri Harsha. With the Commentary of Premachandra Nyayaratna, son of Sri Ramanarayana. The commentator calls the poem also Nalacharita, which explains Oppert's entries, 2865. 3799. His commentary here extends to the Purvartha only.

930-1. The same, with the Commentary of Narayana. Four copies. Panchatantra.

932. Panchadandatapatraprabandha. Or Panchadandachchhattraprabandha. By Ramachandrasuri. In GBC, SB. p. 192.

933. Pandavacharita. By Lakshmidatta. Aufrecht refers only to L. 2004. He seems to call himself son of Lakshminarayana.

934. Pattraprasasti.

935. Premapattana. By Rasikattansa. With the author's Commentary.

936. Premasampa. Written in 1550. The author was perhaps Visvanatha Chakravartin. He was a pupil of Srirupa Gosvamin.

937. Phalgunasataka. E. 191.

938. Balabharata. By Amarachandra, pupil of Jinadatta. Bikaneor, p. 2. 229.

939. Bhagavatprasadacharita. By Damodara, son of Visvanatha, called Dadaji, and Yamuna. The author's upanama was Dvividaghaya. The theme is the same as that of the Draupadiastraharana. E. 192.

940. Bhartriharisataka.

941. Bhaminivilasa. By Jagannatha Panditarnja. Two copies. A fourth MS. contains a tilaka.

942. Bhojaprabandha. By Ballala.

943. Bhattikavya. By Bhatti. With a Commentary.

944. Manodutikakavya. By Srinivasadasa. L. 613.

945. Manovalambika. By Mukundadasa. The author praises Srirupa, Sri Raghunathadasa (whose Govindalilamrita is also mentioned), Sri Karnapura and Krishnadasa, the last three as teachers of his own. Aufrecht has one reference, in which the author's name is not given, to Tüb. 16. E. 193.

946. Madhavanalopakhyan. Ox. p. 157. "An insipid love story," Aufrecht in CC.

947. Mukundamala. By Kulasekhara. Printed in Kavyamala.

948. Mrigankasataka. By Kankana (Sri Kavikankana). Aufrecht refers to Burnell, p. 164, where the author's name is wrongly given as Kavikalanka. There is no poet of that name. E. 194.

949. Meghaduta, by Kalidasa, with the Commentary called Balaprabodhini, of Sthiradeva. This Commentary is mentioned by Janardana in his work of the same character. Peters. 3, 324. Sthiradeva calls his text also Sarasvatisringarahara. E. 195.

950. Yudhishthiravijaya. By Vasudeva Paramasivayogin of Kerula. L. 2441. Peters. 3, 355. E. 196.

951. A Commentary on the foregoing, called Padabodhini, by Raghurama. Incomplete.

952. Raghuvansa. By Kalidasa.

953. The same with the Commentary of Mallinatha.

954. The Raghuvansa with the Commentary, called Panjika, of Vallabhadeva. Peters. 1, 118.

955. Rakshasakavya. Ascribed here to Kalidasa. With a Commentary by Viharamisra. Peters. 2, 189.

956. The Raghuvansa, with the Commentary of Premachandra.

957. Raghavapandaviya. By Kaviraja. A second copy is accompanied by the Commentary of Sasidhara.

958. Rajatarangini. The supplements by Srivara and Jonaraja.

959. Radhavinođakavyn. By Ramachandra, son of Purushottama. With the commentary of Narayana, son of Sukhadeva. There is some confusion about this book. My entry (Peters. 8,326) ascribes text and commentary to Ramachandra, whom Aufrecht calls son of Janardana.

960. Ramakrishnavilomakavyn. Or Ramakrishnakavya. By Surya Pandita. Ox. 132. The author who mentions his father Jnanadhiraja ("suganaka") speaks of this book as forming with his "Krishna katha" and his "Ramakatha" a prayaga, or meeting place of the Ganges, Jumna, and Sarasvati. Surya Pandita wrote in 1540. Aufrecht.

961. Another copy of the same. Both are accompanied by a short Commentary.

962. Ramachandrahnikā. By Visvanatha, son of Jayasinhadeva, with a Commentary. Aufrecht in CC. refers to L. 73, Oudh V, 30, XIII, 100.

963. Lakshmisarasvativivada. By a son of Tripathi Madhukara. Written in 1684. Aufrecht cites a "Lakshmisarasvatismvada" from Itadh. 47. E. 197.

964. Vakhatesarahaśya. By Manikya Maithila. Praise of the Rajah of Ulwar of that name. E. 198.

965. Varanasidarpana. By Sundara, son of Raghava. Written in the year "srirasavisvanathaganite." (Sam. 1611?). E. 199.

966. Vasavadatta. By Subandhu.

967. A Commentary on the Vasavadatta, called Sarvankasha, by Narayana Dikshita.

968. Vidagdhamukhamandana. Enigmatology, by the Buddhist Dharmadasa. Aufrecht in CC. Printed with a commentary in Kavyakalupa, Bombay.

969. Vidvadbhushana (padyasangraha). By Balakrishna, with a Commentary, by Asanatha. This last appears to be otherwise unknown.

970. Vinayasinhakirtiratha by Gargadina. Praise of the Rajah of Ulwar of the name. E. 200.

971. Visvagunadarsa. A poetical description of the Dekkan. By Venkata. L. 1309.

972. Vrajavilasastavana. Two copies. E. 201.

973. Sambhumativilasa. By Sambhu Misra, pupil of Srinivasacharya. Written in the year (Saka) "abdhichandrahayabhumiyute." E. 202.

974. Salivahanasaptasati, the Gathasaptasati or Gathakosa of Hala. With the Commentary of Govindasarman. He refers to the previous work of Pitambara, who is apparently called son of Hari. E. 203.

975. Sarngadharapaddhati.

976. Sisupalavadha. Or Maghakavya. By Magha. With the Commentary, called Sardehavisaušhadhi, of Vallabhadeva, son of Anandadeva. Two copies.

977. Sisupaluvadha. With the Commentary of Mallinatha, called Sarvankasha.

978-9. Sukasaptati. Slokasangraha.

980. Sangitaraghunandana. By Visvanathasinha. With a Commentary, called Vyāgyarthachandrika by the author. Visvanatha was the grandfather of the late ruler of Ulwar. E. 204.

981. Sahityaratnamala. Oppert, 5707, has a book of this name.

982. Sabhyahharana. By Ramachandra. With a Commentary by Sesharamachandra. E. 205.

983. Sinhasanadvatrinsat. "Thirty-two insipid tales concerning Vikramaditya." Aufrecht in CC. Two copies.

984. Suryastuti. Ox. p. 358.

985. Haracharitachintamani. By Jayadratha. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XIV. Incomplete. E. 206.

986. Hansadutn. By Srirupa Gosvamin. Printed in Haeberlin, p. 374. With a Commentary. E. 207.

987. Harivilasa. Written by order of King Harihara, son of Surya, by Lolinbaraja. Printed in Pandit 2, 79. E. 208.

Drama.

988. Atandrachandrikanataka. By Jagannatha. Peters. 2, 120, 188. Jagannatha was son of Pitambara, a Maithila Brahman, and grandson of Ramabhadra. He wrote by order of Phatesah.

989. Anargharaghavanataka. By Murari. Printed in Kavyamala.

990. A Commentary on the foregoing by Ruchipati of Vaijoligrama, sprung from the Khanala tribe, father of Harapati, the author of a Mantrapradipa, L. 2011. Ruchipati wrote this Commentary at the request of Bhairavasinha, son of Narasinha.

991. Abhijnanasakuntalanataka. By Kalidas. Two copies.

992. A Commentary, called Arthoddyotanika, on the foregoing, by Rughava Bhatta, son of Prithividhara.

993. Anandachandrodayanataka. By Rangilala. Written in 1849, in the city Baroda.

994. Apandavrindavanachampu. By Kavikarnapura, or Karnapura Gosvamin, formerly Paramanandadasa, son of Sivanandasena. "This writer was born in 1524 in Kanchanipalli in Nadiya. He was father of Kavichandra." Aufrecht in Ox. Cat., p. 212. With a Commentary by the author. E. 209.

995. Uttararamacharitanataka, by Bhuvabhuti: A Commentary on. By Bhatta Narayana, son of Ranganatha Dikshita, and grandson of Tana Bhatta. Narayana says that this book was written "ritugajrasachandre vikramarkasya sake," which Aufrecht understands to be 1764, but it should rather be 1630. Narayana mentions his younger brother Balakrishna. Ox. p. 136. L. 2435.

996. Karpuramanjari. A sattaka. By Rajasekhara. Printed in Kavyamala.

997. Krishnabhaktichandrikanataka. By Anantadeva, son of Apadeva, son of Anantadeva, son of Apadeva, client of Bajahabadur Chandra. Peters. 2, 23, 103. L. 64.

998. Krishnalilanataka (sringaranataka). By Vaidyanatha. Aufrecht refers only to Khn. 92. Vaidyanatha was called Tatsat. E. 210.

999. Gopalachampu. Incomplete. Aufrecht, who refers only to L. 72, says that the author is the Jivaraja Dikshita, son of Vrajaraja Dikshita, who wrote the Tarkakarika, Hall, p. 77.

1000. Chandraprabhanatika, L. 124.

1001. Chaitanyachandrodayanataka. By Kavikarnapura, author of No. 994. Composed in 1543.

1002. Jagannathavallabhanataka. By Ramanandaraya. Aufrecht refers only to L. 1565 and Tüb. 23.

1003. Jivanandanataka. By Anandaraya Makhin. Printed in the Kavyamala. The author was son of Narasinharya.

1004. Damayantichampu. Or Damayantikatha, or Nalachampu. By Trivikramabhatta. Two copies.

1005. A Commentary on the foregoing, by Chandapala, son of Yasoraja, brother of Chandasinha, pupil of Luniga. Weber, No. 1588.

1006. Danakelikaumudi. A bhanika. By Raghunathadasa, according to the statement of the commentator, whose name is not given, but who is apparently the author. Aufrecht, following the Suchipustika, ascribes the text to Rupa Gosvamin and the Commentary only to Raghunathadasa. It is stated in the Commentary that the text was written in Saka 1471. Incomplete.

1007. Dutangada. A chhayayanataka. By Subhata. Ox. p. 159. Bik. p. 251. In GBC., Peters. 3, 394.

1008. Dharmavijayanataka. By Bhudevasukla. With the Commentary of Sankara.

1009. Nrisinhachampu. By Kesava Bhutta. L. 2832. In GBC., Peters. 1, 116. Two copies.

1010. Panchayudhaprapancha. A bhana. By Trivikrama Pandita.

1011. Prabodhachandrodayanataka. By Krishnamisra.

1012. A Commentary on the foregoing, by Ramadasa Dikshita.

1013. Prasannaraghavanataka. By Jayadeva, son of Mahadeva.

1014. Mahaviracharitanataka. By Bhavabhuti.

1015. Malavikagnimitranataka. By Kalidasa.

1016. Mukundananda. A bhana. By Kasipati. Printed in Kavyamala.

1017. Muktacharitanataka. By Krishna Kavi. E, 211.

1018. Mudrarakshasanataka. By Visakhadatta.

1019. Radhamadhavanataka. E. 212.

1020. Ramabhyudaya. A chhayanataka. By Vyasa Sri Ramadeva. The drama was performed at the court of Maharajah Merudeva, son of Sri Ramadeva. Aufrecht has one reference to Br. M. (addit. 26, 424). E. 213.

1021. Ramayanaechampu. Or Champuramayana, or Bhojanechampu. "A poem in seven books. 1-2 are attributed to Bhoja and Kalidasu, 3-5 to Vidarbhuropa, 6 to Lakshmana Kavi, 7 to Venkataraja Dikshita." Aufrecht in CC. Two copies.

1022. Latakamolakaprahasana. By Sankhadhara. In GBC., Peters. 2, 189. Aufrecht writes the title Latakamelana. Printed in Kavyamala.

1023. Vasantatilaka. A bhana. By Varadacharya, of Kanchi, son of Sudarsana.

1024. Vidugdhamadhavanataka. By Rupa Gosvamin. "Written in 1549." Aufrecht. This MS. reads in the text "nandasindhuravedondu," but the accompanying Commentary, by a pupil of Rupa Gosvamin, has Aufrecht's reading "nandasindhurabanendu."

1025. Vidyaparinayanataka. By Anandaraya Makhin, son of Nrisinharya Makhin. This last had a younger brother Tryambakarya Makhin. Aufrecht, who calls our author son of Narayana, and states that he wrote about 1780, distinguishes him from the author of the Jivanandanataka, above No. 1003, but this appears to be a mistake.

1026. A Commentary on the Venisanharanataka. By Jagaddhara, son of Ratnadhara and Damayanti.

1027. Sankalpasuryodayanataka. By Venkatanatha. Aufrecht apparently distinguishes this from the "philosophical drama in 10 acts, an imitation of the Prabodhachandrodaya," but they would seem to be the same. Weber, No. 1566.

1028. Hanumannatakn. Or Mahanataka. It exists in two recensions, the more ancient by Damodara and explained by Mohanadasa, and a recent one edited by Madhusudana. Aufrecht in CC. Two copies.

1029. The dipika of Mohanadasa on the Hanumannatakn. L. 1740..

1030. Hasyarnava. A prahasana. By Jagadisvara.

1031. Hridayavinoda. A prahasana. By Kavi Pandita. Performed at the court of Bharatasinha, son of Sangramasahin. E. 214.

Alankara, &c.

1032. Anangaranga. By Kalyanamalla, King of Illadurga in Gujarat, son of Narayana, patron of Gokulajit, who wrote the Sankshopatithinirnayasara in 1632. Written for the diversion of Ladakhana or Ladanamalla.

1033. Alankarakulapradipa. By Visvesvara, otherwise Visvanatha, son of Lakshmidhara, the author of the tika on the Rasamanjari. Aufrecht, who distinguishes the two, has only one reference to this book, N. W. 608. E. 215.

1034. Alankarakaustabha : the Commentary on. By the author of the text, Visvesvara, son of Lakshmidhara. E. 216.

1035. Alankaramuktavali. By Visvesvara, son of Lakshmidhara. E. 217.

1036. Alankarasokhara. "A Commentary on the Alankarasutra of Sauddhodani, written by request of Manikyachandra, by Kesavamisra." Aufrecht.

1037. Ujjvalanilamani. By Rupa Gosvamin.. .

1038. Kavikalapalata. By Devesvara, son of Vagbhata, minister of "Malavendra."

1039. A Commentary on the Kavyaprakasa, called Tilaka. By Jayarama Panchanan. Peters. 2, 21, 107. Three copies.

1040. A Commentary on the Kavyaprakasa, called Sarabodhini, by Srivatsalanchhana or Srivatsasmaran. Peters. 2, 17. Two copies.

1041. A Commentary on the Kavyaprakasa, by Kamalakara. This writer, who was son of Ramakrishna Bhatta (son of Narayana Bhatta, son of Ramesvara Bhatta), younger brother of Divakara Bhatta, father of Ananta Bhatta, wrote his Nirmayasindhu in 1616. Aufrecht in CC.

1042. A Compendium of Commentaries on the Kavyaprakasa, called Sarasamuchchaya, by Ratnakartha. Peters. 2, 16.

1043. A Commentary on the Kavyaprakasa, called Kavyaprakasadarsa or Bhavarthachintamani, by Mahesvara Nyayalankara Bhattacharya.

1044. A Commentary on the Kavyaprakasa, called Udharanachandrika, by Vaidyanatha, son of Ramachandra (Ramabhatta) grandson of Vitthalu. He wrote this book in 1683.

1045. The karikas of the Kavyaprakasa. Attributed here to Bharatamuni.

1046. Sahityachandra. A Commentary on the karikas of the Kavyaprakasa, which are here also ascribed to Bharatamuni. E. 218.

1047. Sahityakaumudi. By Sri Vidyabhushana. A Commentary on the karikas of the Kavyaprakasa. Peters. 2, 10. With a Commentary by an author whose name is not given here. E. 219.

1048. Kavyapradipa. A "Kavyaprokasavyakhyā," by Govinda Bhatta.

1049. A Commentary on the foregoing, called Kavynpradipoddyota, by Nagesa. Two copies.

1050. Kavyakaustubha. Incomplete. Aufrecht refers only to Oppert, II, 8616. E. 220.

• 1051. Kavyavilasa. By Chiranjiva, otherwise called Ramadeva, son of Raghavendra, who is here called Satavadhana. Ox. p. 261.

1052. Kuvalayananda. By Apya Dikshita. Written by desire of Venkata, King of Vijayanagara : based on the Chandraloka of Jayadeva.

1053. A Commentary on the foregoing, called Alankarachandrika, by Vaidyanatha. Two copies.

1054. Kamasutra. By Vatsyayana. Incomplete.

1055. A Commentary on the Kamasutra, called Jayamangala. By Yasodhara. In GBC, Peters. 2, 190. Text and Commentary have been printed by Pandit Durgaprasada.

1056. Kitavollasa. By Lakshmanacharya, son of Sri Venimadhavacharya, called Samaga. Written in 1841.

1057. Chandraloka. By Jayadeva, son of Mahadeva. With the Commentary called Chandralokaprakasa, also called Saradagama, of Pradyotana Bhattacharya, son of Misra Balabhadra. The Commentary was written at the request of the Yuvaraja Sri Virabhadra Deva, who was son of Sri Ramachandra Deva. This Virabhadra wrote the Kandarpachudamani in Sam. 1604. I. 1784.

1058. Chandraloka. Apparently a different book from the last, since, for example, it refers to the Kuvalayananda.

1059. A Commentary on the foregoing. There is a reference to a Venkataprabhu.

1060. Chitramimansa. By Apya Dikshita. Printed in Kavyamala.

1061. Natakachandrika. By Rupa Gosvamin. I. 3160. Aufrecht notes that the Sahityadarpana is mentioned. E. 221.

1062. Padyamritasarvara. By Lakshmana Sarman, son of Ramachandra, called Kesava, of the Kasyapa gotra. Aufrecht has one reference to a book of this name, B. 2, 92, where the author's name is not given. E. 222.

1063. Padyavali. By Rupa Gosvamin. "A collection of verses by various authors, asserted to be written in praise of Krishna, by Rupa Gosvamin." Aufrecht in CC. Two copies.

1064. Prastavachintamani. By Chandrachuda, son of Purushottama Bhatta and Durga, of the "Bekaramauni" kula. Aufrecht has only one reference, to Weber, p. 229. E. 223.

1065. Bhaktirasamritisindhu. Or ("more accurately," Auf.) Bhagavadbhaktirasamritisindhu. Ascribed here to Rupa, younger brother of Sanatana and elder brother of Vallabha. The three brothers were sons of Kumara. Aufrecht in CC. says that our book was composed by Sanatana Gosvamin in 1542.

1066. Madhukelivalli. By a disciple of Rupa Gosvamin. E. 224.

1067. Rasakalpadruma. By Chaturbhju. Written for the diversion of Sayasta Khan, whose genealogy is given. E. 225.

1068. Rasagangadhara. By Jagannatha Panditaraja. Printed in Kavyamala.

1069. Rasatarangini. By Bhanudatta Misra. Two copies.

1070. The same. With the Commentary, called Setu, of Jivaraja, son of Sri Vrajaraja Dikshita, who was son of Samaraṇa Dikshita. This Jivaraja is to be identified with the author of the Gopalachampu, (No. 999) who, according to Aufrecht, was son of Vrajaraja, son of Kamarupa Suri, son of Samaraṇa. Jivaraja says that his grandfather Samaraṇa obtained the name of Kamarupa, and was the author of the Kavyenduprakasa (printed in the Kavyamala), the Rasamirnaya (unless that word is to be taken as a description of the Kavyenduprakasa) and of the Nrisinhavijaya and other natkas. (Aufrecht's "Kamarupa Suri" seems to be a variant for Kamaraja, the upanama of Samaraṇa.) Jivaraja says that his father Vrajaraja was also called Harudatta. Our author wrote at the court of Sri Madhavasena. E. 226.

1071. Another Commentary on the Rasatarangini, called Rasikaranjini. By Venidatta, who appears to be called here the son of Mahidasa. Aufrecht, who says that this commentary was written in 1553, identifies this Venidatta with the author of the Alankarachandrodaya, who, he says, was son of Vireshvara, and grandson of Lakshmana. E. 227.

1072. Rasapradipa. By Prabhakara, called also Bhatta Bhattaraka, son of Bhatta Madhava, who was son of Bhatta Ramesvara, who was son of Kulaka. Our author was the youngest of three sons of Madhava, the two others being Visvanatha and Raghuṇatha. He studied under Visvanatha. He wrote this book in Sam. 1640. He refers in it to a larger work of his own on the same subject, the Rasalankarakararahaśya, which must be added to Aufrecht's list of his writings. He was nineteen years old when he wrote the Rasapradipa. Aufrecht refers only to IO. 235, and Weber, p. 228. E. 228.

1073. Rasamanjari. By Bhanudatta, or Bhanumisra, or Bhanukara.

1074. A Commentary on the Rasamanjari, called Vyāgyarthakauṇḍuli, by Ananta Pandita, of Punyastambha on the Gautami (Godayeri, Auf.), son of Tryambaka Pandita, who was son of Balo Pandita, who was son of Nilakantha Pandita. He wrote this book in the year "lochanarandhrashadvipula" 1692. for King Chandrabhanu.

1075. Another copy of the Rasamanjari. With the Commentary, called Rasamanjariṇīmala, of Sesha Chintamani, son of Sesha Nrisinha. He was an inhabitant of Bradhmipura (Suryapura).

1076. A third commentary on the Rasamanjari, called Rasamanjariprakasa, by Nagosabhatta, whose upanama, Kala, is mentioned here.

1077. Rasamritasesha. By Rupa Gosvamin. Aufrecht notes that two poems by Rupa Gosvamin called Rasamrita are mentioned in the Vaishnavatatoshini.

1078. Vagbhatalankara. By Vagbhata. With a Jain avachuri.

1079. Vaghushana. By Ramachandra. L. 2833. With a tilaka by the author.

1080. Vrittivarttika. E. 229.

1081. Sringeratilaka. By Rudra, called in the colophon here Bhatta Rudra. Two copies.

1082. Sringeratilaka. Attributed to Kalidasa.

1083: Sringaramala. By Sukhalalamisra. Written in Sam. 1801. He praises his Guru Gangesamisra. He was son of Baburaya, a writer on Sahitya and Rasa, who was son of Hridayarama, who was son of Madhavaraya, who was one of three sons (the others being Tulasirama, the eldest, and Gangarama, the youngest) of Sri Ramakrishna, who was son of Damodara. Either Damodara or Ramakrishna is referred to as a "vaidyakagṛanthakarta." Damodara left the native village of the family, Gharonda, and came to Kasi, where he studied the six systems, and became the minister of Vairamaputra. He was the son of Narayana, who was son of Sri Vishnudatta. E. 230.

1084. Sringaramandana. By Vitthalasvara, "son of Vallabhacharya, younger brother of Gopinatha, father of Giridhara Dikshita and Raghunatha. He is said to have been born in 1515."—Aufrecht in OC. Called also Sringararasamandana, Peters. 3, 396. E. 231.

1085. Sringarasarasi. By Bhavamisra. Aufrecht refers only to the Calcutta Suchipustaka, 94. E. 232.

1086. Sringaramitalahari. By Samaraja Dikshita, son of Narahari. This Samaraja is therefore the same as the Samaraja who wrote the Damcharitanataka and the Dhurtanartaka. E. 233.

1087. Sarasvatikanthabharana.* By Bhoju.

1088. A Commentary on the Sarasvatikanthabharana. By Jagaddhara. E. 234.

1089. Another Commentary on the same. By Ratnesvara.

1090. Sahityadarpana. By Visvanathabhatta.

1091. Sahityasudhasindhru. By Visvanatha.* E. 235.

1092. Subhashitamuktavali.

1093. Suktavali.

Chhandas and Sangita.

1094. Kavyalakshmiprakasa. By Sivarama. In GBC., Peters. 2, 190. The author says here that he had written five kavyas, five nutis (stutis), seventeen commentaries, one Unadikosa, the Bhupalubhushana, the Rasaratnalu, and the Vidyavilasa. "Elder brother of Govindarama, Mukundarama and Kesavarama, son of Krishnarama, grandson of Trilokachandra. He quotes the Paribhasendussekha in the Lakshminivilasa 9, which suffices to place him in the beginning of the 18th century." Aufrecht in CC. E. 236.

1095. Chhandakaustubha. By Radhadamodara. With a Commentary by the author's pupil Vidyabhushana. The statement in Oudh viii, 10, xiv, 40, that Vidyabhushana wrote a text of this name is probably a mistake. I. 2570. E. 237.

1096. Chhandahpiyusha. By Jagannatha Misra, son of Gopala, who was son of Vidyadhara. Harikrishnadeva, his mother's father, was his guru. E. 238.

1097. Chhandodipika. By Kumaramani. This writer and Vasudeva were two sons of Harivalabha, who was one of two sons (the other being Vedamani) of (name omitted) whose grandfathers were Chaturbhuj and Rudrana. Kumaramani wrote in 1704. In NW. a Chhandodipikatika, by one Krishnarama, is mentioned, p. 616. E. 239.

1098. Chhandomanjari. By Gangadasa, son of the physician Gopaladasa and Santosh. Ox., p. 198. Eggeling, Nos. 1099-1100. Several editions have been printed at Calcutta.

1099. Chhandomuktavali. By Sambhurama, son of Sitarama, and pupil of Srinivasa Acharya. In GBC., Peters. 3, 394. E. 240.

1100. Pingalachhandas : A Commentary on, called Mritasanjivini, by Halayudha. Two copies.

1101. Pingalapradipa. Or Pingalarthadipa. Another Commentary on Pingalachhandas. By Lakshminatha. Composed in 1600. The author was son of Rayanna Bhatta (Rayabhatta), who was son of Narayana, who was son of Ramachandra. In GBC., Kielhorn's Report, 1880-1, p. 71. Peters, 1, 117.

1102. Ragatattvavibodha. By Srinivasa Acharya. Bik. 517.

1103. Vanibhushana. By Damodara, of the Dirghaghosha family. Eggeling, No. 1097. In GBC., Peters. 3, 896. Quoted by Haribhaskara on Kedara's Vrittaratnakara. E. 241.

1104. Vrittaratnakara. By Kedara. With a tippana by Kshemahansa. The Commentator is probably the same as the Kshemahansagani who wrote a commentary on the Meghaduta, Peters. 3, 895. (This writer's biruda was Vachanacharya.) E. 242.

1105. The same. With the Commentary (varttika) of Jagannatha, son of Rama, who was son of Vidyadhara. Composed in 1778. E. 243.

1106. The same. With the Commentary of Srikantha. E. 244.

1107. The same. With the Commentary of Somachandragani. In GBC., Peters. 3, 896. The Commentary was composed in 1273. Somachandragani's guru was Jayamangala. E. 245.

1108. Vrittusara. By Ramapati, son of Yasodhana, who was son of Sri Harisa. This MS. was written in Sam. 1673.

1109. Srutabodha. "A poor compendium of Sanskrit metres, attributed, with equal discretion, either to Kulidasa or Vararuchi." Aufrecht in CC. With the Commentary, called Subodhini, of Manohara Sarman. Ox., p. 352.

1110. Gitagaurisasananga. By Bhanudatta Misra. K. 58. E. 246.

1111. Sangitadarpana. By Dainodara. Eggeling, No. 1120. The Taladhyaya only. Two copies.

1112. Sangitaratnakara. By Sarngadeva, son of Sodhala, and grandson of Bhaskara, a Kashmirian. Eggeling, No. 1117. With a bhasha in Hindi.

1113. The same. The prakirnakadhyaya only.

V. GRAMMATICAL SCIENCE.

Grammar.

1114. Ashtadhyayi. The grammatical aphorisms of Panini. Six copies.

1115. Mahabhashya. Explanatory and critical notes on the aphorisms of Panini and the Varttika of Katyayana. By Patanjali. A second copy is incomplete.

1116. The same, with the Pradipa of Kaiyata. Two copies.

1117. Mahabhashyapradipoddyota. A Commentary on Kaiyata's Pradipa. By Nagesa.

1118. A Commentary on the Mahabhashya, called Suktiratnakara. By Sesha Narayana. Eggeling, No. 590. Weber, p. 210.

1119. A tippana on the Mahabhashya, also called Suktiratnakara. By Nrisinha, son of Jivadeva. Peters. 2, 104.

1120. Kasika. Or Kasikavritti. A Commentary on the aphorisms of Panini. By Jayaditya and Vamana. A second copy is incomplete.

1121. A Commentary on the foregoing, called Padamanjari. By Haradatta, younger brother of Agnikumara, son of Rudrakumara. Aufrecht in CC., where it is also noted that Haradatta is quoted in the Nakulapaspuratadarsana of the Sarvadarsanasangraha, Ox., p. 247. This book of his is quoted in the Madhaviyadhatuvritti by Vitthala, Ox. p. 161, and by Mallinatha, Ox., p. 113. Eggeling, Nos. 597—600.

1122. Nandikesvarakarika. Or Nandikesvarakasika. By Nandikesa. Twenty-seven slokas, containing a mystical interpretation of the Sivasutra, the alphabet as given in the beginning of Panini's Grammar. Hall, p. 137. Quoted in Nagesa's Sabdendusekhara. With the Commentary of Abhimanyu. E. 247.

* 1123. Unadisutrvritti. A Commentary on the Unadisutra as handed down in connection with Panini's Grammar. By Ujjivaladatta, surnamed Jajali. Edited by Aufrecht, 1859.

1124. Another Commentary on the Unadisutra. Incomplete. E. 248.

1125. Katantravritti. A Commentary on the Katantrasutra of Sarvavarman. By Durgasinha. The sutras, with the Durgasinhī Vṛitti, and extracts from other Commentaries have been edited by Eggeling, Bibl. Ind., 1874—78. Two copies.

1126. Katantramātraprakasa. Another Commentary on the Katantrasutra. By Karmadhara. This book and its author appear to be alike unknown elsewhere. E. 249.

1127. Katantravrittīpanjika. A Commentary on Durgasinha's Vṛitti. By Trilocanādasa, son of Megha, and father of Gududhara, of the Kayastha race. Eggeling, Nos. 740—6.

1128. Kalapachandra. A Commentary, called Vyakhyaśāra, on the Katantra. By Sushena Kaviraja Misra, son of Misra Mahidhara. Eggeling, Nos. 750—2.

1129. Katantraparisista. A set of grammatical rules supplementary of the Katantra, with brief comments. By Sripatidatta. Two copies. Eggeling, Nos. 761—2.

1130. Kriyakalapa. A work on conjugation. By Vijayananda, or Vijaya. In GBC., Peters, 1, 123. Aufrecht notes that the book is quoted by Padmanabha, Ox., p. 110, and by Gunayinaya on Damayantikatha. The book is a help to the understanding of a Dhatusangraha, or work of some such name, by Vidyananda. Aufrecht notes that a grammarian Vidyananda is quoted by Bhavarman, Kh. p. 68 in that writer's Katantraparibhashavritti. Two copies. E. 250.

1131. Ganapatha to Panini's Grammar.

1132. Ganaratnamahodadhi. A metrical arrangement of the ganas, with a Commentary. Composed by Virallamana, pupil of Govinda Suri, in 1140. Edited by Eggeling, 1879-81.

1133. Jainendravyukarana. Or from its five chapters, Panchadhyayi, or Panchavastuka. By Devanandin. E. 251.

1134. A Commentary on the foregoing. By Abhayanandin. E. 252.

1135. Dhatusatha, as handed down in connection with Panini's sutras.

1136. Padavakyaratnakara. By Gokulanatha. Hall, p. 56.

1137. Paramalnghumanjusha. By Nagesa. An epitome of his own Vaiyakaranasiddhantamanjusha (No. 1180), giving briefly the philosophy and uses of the case affixes. I. 2299.

1138. Paribhashapatha. The general rules of interpretation and application, as handed down in connection with Panini's Grammar. Attributed in this manuscript to Vyadi. Two copies.

1139. Paribhashavritti. A Commentary on the foregoing. By Siradeva. He quotes Purushottamadeva. A second copy is incomplete. Eggeling, No. 672.

1140. Paribhashondusekhara. Another Commentary on the paribhashas. By Nagojibhatta. Edited with a translation and explanations, by Kielhorn, Bombay Sanskrit Series.

1141. Paribhasharthamunjari. A Commentary on the foregoing. By Bhima, son of Madhava. Three copies. E. 253.

1142. Another Commentary on the Paribhashendusekharn, called Kasika. By Vaidyanathabhatta Payagunda, son of Mahadeva and Veni. Eggeling, Nos. 679-80. L., 1782.

1143. Another Commentary on the same, called Gada. Also by Vaidyanatha. Three copies. E. 254.

1144. Another Commentary on the same, called Chitprabha. By Brahmananda Sarasvati, called Taraka, pupil of Govindananda. Aufrecht refers only to B. 3, 10. E. 255.

1145. Another Commentary on the same, called Tripathaga. By Raghavendracharya, a writer who died about 1855.

1146. Another commentary on the same, called Paribhashendusekharadoshodhara. By Mannudeva (the forms Manudeva and Manyudeva are also found), otherwise Gopaladeva, son of Sambhu and Durga, younger brother of Krishnadeva. He mentions his guru Babunbhutta Payagunda. This is another name of Vaidyanatha Payagunda, the pupil of Nagesa. E. 256.

1147. Another Commentary on the same, called Gada. By Bhairava Misra.

1148. Another Commentary on the same. By Sankarabhatta.

1149. Paribhashapradiparchis. A collection of grammatical paribhasas, more recent than that by Nagesa. By Udayakara Pathaka (or Udayakara Pathaka), called also Nana Pathaka, a Nagar Brahmin, who taught at Benares about 80 years ago. "He still enjoys a great local reputation for his scholarship, especially as a grammarian." Hall, p. 11. E. 257.

1150. Paribhashabhashkara. By Bhaskara Agnihotrin, son of Apaji Bhatta. He is otherwise called Haribhashkara Sarman, or Bhaskara Sarman. Apaji Bhatta was son of Hari Bhatta, who was son of Purushottama Bhatta. Our author was the father of the Jayarama, who wrote the Padyamritataranginiso-pana Peters, 3, 395 : a Commentary on a work of his father's. One of his books, the Vrittaratnakarasetu, was written in Benares in 1676. E. 258.

1151. Prakriyakaumudi. A grammatical compendium in sutras systematically arranged from Panini's Ashtadhyayi, and explained by a brief Commentary. By Ramachandra Acharya, son of Krishna Acharya. Eggeling, Nos. 613-7. L. 1306.

1152. Prakriyakaumuditika. A Commentary on the foregoing. By Krishna, son of Sesha Nrisinhasuri. The work was composed by order of Kalyana, son of Viravara and grandson of Gangadasa. Two other copies are incomplete. Eggeling, Nos. 22-4.

1153. Prakriyabhashana. An elementary grammar. By Srinivasadasa. Incomplete. L. 2680.

1154. Prabhodhachandrika. An elementary grammar, said to have been written by Baijahadeva, king of Patana, for his son Hiradhara. The colophon of Weber, No. 1635, gives Visvasarman as the name of the real author. In this manuscript the book is attributed to Baijalahupati. Eggeling, No. 898.

1155. Phayogavivekasangraha. Attributed to Vararuchi. With the Commentary. The text is in GBC., Kh. p. 86. For the commentary, Aufrecht refers only to the Bühler MSS. in India Office 557. E. 259.

1156. Prakritaprakasa. By Vararuchi. With the Commentary, called Prakritachandrika, or Prakritamanorama, of Bhamaha. Edited by Cowell. Eggeling, No. 939. Two copies.

1157. Balabodhini. Incomplete.

1158. Mugdhabodha. A grammar by Vopadeva.

1159. Upasargavichara. By Ramesvara, son of Tribhuvanatilaka. He refers to Gadadhara's book (L. 2347). E. 260.

1160. Upasargarthadipika. By Daivajna Haridatta, who wrote the work in Saka 1664. E. 261.

1161. Upasargadipika (laghu). With a Commentary. E. 262.

1162. Abhedamandana. By Krishnasastri. E. 263.

1163. Karakanirupana. By Trilokanatha, son of Vaidyanatha. L. 1717 is a Radhavinodakavyatika by the same author. E. 264.

1164. Karakavichara.

1165. Purvapakshavali. By Horila Sarman. Aufrecht finds a Purvapakshavali in Radh. 8, put under grammar, and assigns it to Nyaya. E. 265.

1166. The same. With a Commentary by the author himself..

1167. Linganusasana. Attributed to Panini.

1168. Vakyapadiya. A metrical treatise on the philosophy of grammar. By Bhartrihari. It is also called Trikandi, from the three kandas into which it is divided, and, as in this MS., Harikarika (though that is properly a name of the single verses). Eggeling, No. 706.

1169. A Commentary on the Second Kanda (Vakyakanda) of the foregoing. By Punyaraja. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XX. E. 266.

1170. A Commentary on the Third Kanda (Padakanda or Prakirnaka) of the same. By Hesaraja, son of Bhutiraja. Aufrecht notes that he is quoted in the Madhaviyadhatuvritti and the Sarvadarsana-sangraha. Eggeling, No. 707.

1171. Vakyavada. With a Commentary, called Vakyadipika. The author of the Commentary is Hariyasomitra, the author of a Bhagavadgitatika, in which latter he quotes Madhusudana's book of the same kind. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XX. L. 1692.

1172. Vadachudamani. By Krishnabhuttamauni. E. 267.

1173. Vibhaktyarthanirnaya. By the same. Aufrecht calls this writer Jayakrishna Maunin. He was the son of Rughunatha Bhatta, and grandson of Govardhana Bhatta. Often called Krishna. His Vadachudamani does not seem to be known elsewhere. For the present work Aufrecht refers only to Khn. 48 and K 88.

1174. Vaiyakaranabhushanasaravyakhya. By Harirama. E. 268.

1175. Vaiyakaranasarvasva. By Dharnidhara. Aufrecht refers only to Radh. and NW. 64.

1176. Vaiyakaranasiddhantabhushana. By Konda Bhatta (sometimes written Kannda Bhatta), son of Rangoji Bhatta, nephew of Bhattoji Dikshita.

1177. Vaiyakaranasiddhantabhushana. The karikas only. Three copies.

1178. A Commentary on the Vaiyakaranasiddhantabhushana, called Kasika. By Harirama, called Kala, son of Kesava Dikshita.

1179. Vaiyakaranasiddhantabhushanassara. A compendium of the larger work. By the author himself.

1180. Vaiyakaranasiddhantamanjusha. By Nagesa. Two copies. Eggeling, No. 718.

1181. A Commentary on the foregoing, called Kunchiki. By Krishnamittra. L. 2302.

1182. *Vrittidipika*. A philosophical grammar. By the same. L. 2027. He mentions his guru Madhavendrasarasvati.

1183. *Sabdakaustubha*. A Commentary to the first pada of Panini's Ashtadhyayi. By Bhattoji Dikshita, son of Lakshmidhara. A second copy is incomplete. Eggeling, Nos. 607—9. "The work was left unfinished by the author. The India Office MSS. contain only the first pada, which portion has also been printed at Benares (1876); but the work is supposed to have extended to the end of the Fourth Adhyaya." Eggeling. If Burnell, p. 39, is right, the Tanjore Library contains a copy of the book, which extends to the end of Panini's Fourth Adhyaya.

1184. A Commentary on the foregoing, called *Prabha*. By Vaidyanatha Payagunda, son of Mahadeva and Veni, and pupil of Nagojibhatta. Three copies. Eggeling, No. 610.

1185. *Vishamapadi*. A Commentary on the same. By Nagesa.

1186. *Sabdabodhavyakarana*. By Virajananda, pupil of Gaurisankara. A modern work, composed by the order of the late Maharaja of Ulwar, Vinayasingha. E. 269.

1187. *Sabdasastra*. By Yatisa. With a Commentary, called *Vyutpattichintamani*, by the author's pupil, Jagannatha. In GBC., Bhandarkar's Report, 1883-84, p. 264. E. 270.

1188. *Sabdabodhaprakriya*. By Ramakrishna. L. 1695. "The philosophy of grammar, or the logical relations of the several members of a sentence."

1189. *Sanskritamanjari*. By Uddhavadasa, pupil of Raghavadasa. E. 271.

1190. *Samasachakra*. Compare Eggeling, Nos. 918, 919.

1191. *Sarasvati Prakriya*. Or *Sarasvataprakriya*: being the sutras of the Sarasvata grammar, with the Commentary of Anubhutisvarupacharya, Ox. p. 171. Eggeling, Nos. 790—800. "The work was lithographed at Surat in 1829, and reprinted in Bombay in 1861; but both editions are quite uncritical, and contain much that is not found in our MSS. The subanta section, with Bhatta Vasudeva's Commentary was also published at Benares in 1864 and reprinted at Calcutta in 1874."

1192. A Commentary on the foregoing. By Kasinatha. In GBC., Kielhorn's Report, 1880-81, p. 70. E. 272.

1193. Another Commentary on the same. By Chandrakirti Suri. The author was guru of Harshakirti, who was High-priest of the Nagapuriya branch of the Tapagachechha. Harshakirti tells us that Chandrakirti was highly honoured by Salem Shah (1545—53). See Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 43.

1194. Another Commentary on the same. By Punjaraj, son of Jivanendra, of the Srimalakula, from Malabar. Eggeling, Nos. 801-2.

1195. Another Commentary on the same. By Vasudeva. In GBC., Kielhorn's Report, 1880-1, p. 86.

1196. Another Commentary on the same. By Sahajakirti. In GBC., Peters. 1, 131.

1197. *Siddhantakaumudi*. By Bhattojidikshita. "An imitation of the *Prakriyakaumudi*, which, in the usual course of things, ancient and modern, is roundly abused by the compiler in the *Praudhamanoroma*." Aufrecht. Two copies.

1198. A Commentary on the foregoing, called *Praudhamanoroma*. By the author himself.

1199. Another Commentary on the same, called *Tattvabodhini*. By Jnanendra Sarasvati. Eggeling, 654—7.

1200. Another Commentary on the same, called *Ratnarnava*. By Krishnamitra Acharya, son of Ramasevaka or Ramanatha, and grandson of Devidatta. E. 273.

1201. Another Commentary on the same, called Laghusabdendusekhara. By Nagoji. An abridgement of a larger work called Subdendusekhara, or Brihatsabdendusekhara. Three copies.

1202. Another Commentary on the same, called Subodhini. By Jayakrishna, son of Raghunatha. It extends to the Vaidikuprakriya only. Eggeling, Nos. 658-9.

1203. Another Commentary on the same, called Vaiyakaranasiddhantainnakara. By Ramakrishna Bhatta, son of Tirumala, and grandson of Venkatadri. L. 705. In GBC., Peters. 3. 393. E. 274.

1204. A Tippana on the same. By Jayakaura, a female grammarian. She mentions her mother Devi, and ignores her father. E. 275.

1205. Sabdaratna. A Commentary on the Praudhamanorama (No. 1198). By Hari Dikshita, son of Vireshvara Dikshitta, grandson of Bhattoji Dikshitta, pupil of Ramasrama, guru of Nagoji. Eggeling, Nos. 651-2. Three copies.

1206. Chandrakala. A Commentary on the Laghusabdendusekhara (No. 1201). By Bhairava Misra.

1207. Chidasthimala. Another Commentary on the same. By Vaidyanatha Payagunda. Eggeling, No. 666.

1208. Jyotsna. A Commentary on the Brihatsabdendusekhara. By Udayankara.

1209. Sankari. Another Commentary on the Brihatsabdendusekhara. By Sankara.

1210. Vrittisangraha. A concise Commentary on the Sabdendusekhara.

1211. Sarasiddhantakaumudi. The shortest epitome of the Siddhantakaumudi. By Varadaraja, son of Durgatmaya.

1212. Siddhantakaumudigudhaphakkika-prakasa. By Indradatta Upadhyaya. L. 1771. "The work refers to the portion of the Siddhantakaumudi extending from sandhi to kridanta."

1213. Madhyasiddhantakaumudi; or, Madhyakaumudi. By Varadaraja, Ox. p. 165. Eggeling, No. 667.

1214. A Commentary on the foregoing, called Madhyamanorama. By Rama Sarman. Written at the request of Sivananda Bhatta. L. 820.

1215. Laghusiddhantakaumudi; or, more commonly, Laghukaumudi. By Varadaraja.

1216. Siddhantachandrika. A Commentary on the Sarasvatisutra. By Ramachandrasrama. Eggeling, Nos. 807-10.

1217. A Commentary on the foregoing, called Tattvadipika. By Lokesakara, son of Kshamankara, and grandson of Ramakara. Lokesakara wrote this book in Sam. 1741. E. 276.

1218. Siddhantatattva. A philosophy of grammar. By Jagannatha. L. 1872.

1219. Siddhantaratna. A grammar. By Jinendu. Jinendu or Jinachandra wrote by the favour of his guru Sagarachandra. This is the name of a Jain poet who is quoted in the Ganaratnamakodadhi, and who in one of the verses there cited mentions Jayasinhadeva. E. 277.

1220. Sphotachandrika. On the eternity of the perception of articulated sound, although the latter be perishable. By Krisna Bhatta (Jayakrishna : Aufrecht), son of Raghunatha, and grandson of Govardhana L. 1780. In GBC., Kielhorn's Report, 1880-1, p. 70.

1221. Sphotatattva. By Dviveda Krishna. L. 1431, where he is called Krishna Sesha.

1222. Harinamamritavyakarana. A grammar in which all examples are connected with Krishna, Radha, &c. E. 278.

Koshas.

- 1223. *Anekurthadhvanimanjari*. By Mahakshapanaka of Kashmir. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XXI. Eggeling, Nos. 1029-31. Three copies.
- 1224. *Anekurthasangraha*. By Hemachandra. The second, or homonymous part of his *Haimakosha*. Eggeling, Nos. 1010-13. Two copies.
- 1225. *Abhidhanachandrika*. By Bhimasena. A grammarian of this name is quoted by Rayamukuta and by Padmanabha. Ox. p. 110. E. 279.
- 1226. *Abhidhanachintanani*. By Hemachandra. The first, or synonymous part of his *Haimakosha*. Eggeling, Nos. 1004-9.
- 1227. The same. With the author's Commentary.
- 1228. *Amarakosha*. By Amarasingha. Eggeling, Nos. 945-51. Four copies.
- 1229. The same. With the Commentary, called *Amarakoshodghatana*, of Kshirasvamin. Eggeling, Nos. 952-3.
- 1230. The same. With the Commentary, called *Vyakhyaśudha*, of Bhunji Dikshita, son of Bhattoji Dikshita. Eggeling, Nos. 965-7.
- 1231. The same. With the Commentary, called *Padachandrika*, of Rayamukuta, or Brihaspati, son of Govinda. This Commentary was composed in 1431. The *Amarakosapanjika*, Bühler's Kashmir Report, p. XXII, is the same book.
- 1232. *Ushnaviveka*. By Mahesvara.
- 1233. *Ekaksharakosa*. By Mahakshapanaka. Aufrecht refers only to Oudh VI, 6.
- 1234. *Trikandashtu*. Or *Amarasesha* (*Trikanda* being a name of the *Amarakosha*). By Parushottamadeva. A Vocabulary of words of less common occurrence, intended as a supplement to the *Amarakosha*. Eggeling, Nos. 993-4.
- 1235. *Dvirupakosa*. By Mahesvara.
- 1236. *Dhananjayanamamala*. By Dhananjaya. The book is called *Namamala*, *Namavali*, *Dhananjayanighantu*, *Dhananjayakosa*, *Pramananamamala*, *Nighantusamaya*. It contains two chapters, the first part (204 verses) being synonymous, the second containing homonymous words (45 verses). Three copies. Eggeling, Nos. 1014-5.
- 1237. *Nanartharatnamala*. By Miruga Dandadhinatha Bhaskara Suri. See Ox. p. 193 and Burnell, p. 49. Burnell omits the first of these names. Aufrecht renders it *Jugapa*. "Composed (in the fourteenth century?) for a king Harihara." Burnell. E. 280.
- 1238. *Parasiprakasa*. By Vedangaraya (for whom see No. 1415). "A vocabulary of Persian and Arabic words used in Indian Astronomy and Astrology, composed by Vedangaraya in 1643." Aufrecht in CC. The book also gives methods for converting Hindu into Mahomedan dates and *vice versa*. See Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 34.
- 1239. *Medinikosa*. By Medinikara, son of Pranakara (Aufrecht, *Pranadharā*). Eggeling, Nos. 1024-7.
- 1240. *Rajavyavaharakosa*. By Raghunathapandita, son of Narayana. He mentions that he stood in favour with Sivaji (Sigaraja), and that this book was written by order of that prince. Burnell, p. 48, who calls the book *Rajakosanighantu*, describes it as a "list of synonyms of king in Sanskrit, Mahratta Telugu and Hindustani, and of names for things belonging to or referring to kings," &c.

1241. Lingavisheshavidhi. Attributed to Vararuchi. Ox. p. 167.

1242. Vichitranamamala. By Saubhari Muni. Aufrecht in CC. cites an Ekarthanamamala and a Dvyarthanamamala (correct Dvyakshurunamala, under that head : the name is given correctly under Ekartha and Saubhari) by this writer, from Bühler's Report, 1874-5, 18. E. 281.

1243. Visvaprakasakosa. By Mahesvara, son of Brahma, and grandson of Kesava. Composed in 1111. Eggeling, Nos. 1000-3. Two copies.

1244. Subdabhedaprakasa. By Mahesvara. "A glossary of nouns which, although identical in meaning, differ more or less in their orthography. This is usually appended to the Visvaprakasa, and attributed to Mahesvara." Aufrecht in CC. E. 282.

1245. Sabdaratnapradipa. By Kasirama. The author was son of Mathuradasa, who was son of Gurusada, who came from the city Argala. Gurusada was sprung from the same lineage (Sarasvata Brahmins of the Bharadvajya Gotra from the West) as Kalkhana and Malhana. Aufrecht in CC. refers, for a Ratnapradipanighantu, a medical work, by Kasirama or Kasinatha, to Oudh VIII, 34. Our author wrote at the instigation of one Kalyanadasa, son of Namadeva, who was the son of Lakshmidhara. Namadeva was the court physician of Gopaluraja, and Kalyanadasa held the same office at the court of Gopala-dasa's son Yadava. E. 283.

1246. Saradinamamala. By Harshakirti, pupil of Chandrakirti, high-priest of the Nagapuriya branch of the Tapagacchha. Cf. No. 1193. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. L, Kielhorn's Report, 1880-1, p. 103. The book was printed at Benares in 1874.

1247. Haruvali. By Purushottamadeva. In GBC., Peters. 3, 363. "A vocabulary of uncommon words. Quoted in Medinikosa, in Bhuriprayoga, in Asalatiprakasa, and in Sivakosa." Aufrecht in CC.

VI. DHĀRMA, &c.

1248. Twelve Anantavrataodyapanapaddhati. The Anantavratapuja is the worship of Vishnu to avert misfortune. Burnell, p. 144.

1249. Anupavilasa. Or Dharmambhodhi. By Manirama Dikshita. Composed at the request of King Anupasinha. Manirama was son of Gangarama, who was son of Sivadattasarman. See Bik. pp. 290 and 860. His patron Anupasinhadeva Rathaur was son of Karnasinha Rathaur.

1250-51. Angirahsmriti. Eggeling, No. 1303. Atrismriti. Eggeling, No. 1309.

1252. Antyakriyaviddhi. By Manirama. E. 284.

1253. Arunasmriti. Aufrecht quotes that this smriti is quoted in the Nirnayasindhu and Sanskāra-kaustubha. E. 285.

1254. Asvadanaprayogu. Burnell, p. 49, has a tract of this name.

1255. Acharatattva. By Hariprasada. The Saddharmatattvahnika in GBC., Peters. 2, 188 is another part of Hariprasada's book. Two copies. E. 286.

1256. Acharapradipa. By Nagadeva, author of the Nirnayatattva, a writer who is quoted in the Dravyasuddhidipika of Purushottama, and in the Acharamayukha. In GBC., Peters. 3, 386. Weber, p. 311. L. 188. Four copies.

1257. Acharamayukha. By Nilakantha Bhatta. Part of his Bhagavantabhāskhara or Smritibhas-kara, a law-book composed early in the 17th century. Nilakantha Bhatta was the son of Sankara Bhatta,

who was son of Narayana Bhatta, who was son of Ramesvara Bhatta. He was the younger brother of Ranganatha, Damodara, Nrisinha; and father of Sankara Bhatta, the author of the *Vrttarka*, and of Bhanu Bhatta, the author of the *Dvaitanirnayasiddhantasangraha*. Divakara, author of the *Prayaschittamuktavali*, was his sister's son. His patron was Bhagavantadeva, King of Bhureha, of the Sringavara (Sengara) family. His other known works are the *Dharmaprakasa* and the *Sraddhaprakasa*.

1258. Achararatna. By Manirama Dikshita, son of Gangarama and grandson of Sivadattasarman. Part of the author's *Anupavilasa* or *Dharmambodhi*, No. 1249. E. 287.

1259. Achararatna. By Lakshmana Bhatja, brother of Divakara and Kamalakara, sons of Rama-krishna Bhatta, who was son of Narayana Bhatta, who was son of Ramesvara Bhatta. Aufrecht refers for this book to Khn. 68 only. E. 288.

1260. Acharadarsa. By Sridatta Maithila. His works are quoted by Kamalakara, Divakara, Raghunandana, Ratnapani, Rudradhara and Vachaspafimisra. Eggeling, No. 1613. Two copies.

1261. Achararka. By Divakara, son of (Bhara-lvajna) Mahadeva, and grandson of Balakrishna. Part of the author's *Dharmasastrasudhanidhi*. Eggeling, No. 1616. He was, on the mother's side, grandson of Nilakantha Bhatta, No. 1257.

1262. An anukramanika, Achararkakrama, to the foregoing. By Vaidyanatha, the author's son. His anukramanika to his father's *Danaharavali* and *Sraddhachandrika* are already known.

1263. Apastambadharmasutra (*Samayacharika*). With the Commentary, called *Ujjvala*, of Haradatta.

1264. Asauchachandrika. By Vedangaraya, author of the *Parasiprakasa*, No. 1238 (see No. 1415). E. 289.

1265-66. Asauchanirnaya: By Tryambaka Pandita, L. 905. Asauchanirnaya. By Bhattoji.

1267. Asvalayanasmruti. Aufrecht notes that this smriti is quoted by Hemadri in *Parisheshukhanda*, by Madhuvacharya and others.

1268. Ahnika. By Kamalakara, brother of Lakshmana Bhatta, No. 1259. Kamalakara is known to have written the *Nirnayasindhu* in 1616. Hall, p. 177, mentions his *Ahnikaprayoga*. Aufrecht finds it only in Burnell, p. 135, and Oppert II, 2648. E. 290.

1269. Ahnikadipika. By Achala. In GBC., Kiellhorn's Report of MSS. 1881. (Aufrecht has missed this reference.) Achala traces his lineage to his ancestor Dharingadeva, of the Madoda tribe, in the city Anandapura (Vadnagar). Dharingadeva had four sons, one of whom was called Ananta. Ananta's son was Lakshmidhara, who had a son Govinda, who had a son Vatsaraja, who was the son of Achala. Two copies. E. 291.

1270. Ahnikaprayoga. By Raghunatha Bhatta, son of Madhava. L. 1314. Bik. p. 356. Two copies.

1271. Upanayanapaddhati. By Visvanatha Dikshita. Two copies.

1272. Upakarmapaddhati. Three copies.

1273. Usanahsmruti. Or Ausanasadharmastra. Eggeling, No. 1315.

1274. Ekadasivratodyapanapaddhati.

1275. Karmakaumudi. By Krishnadatta, son of Avasathika Brahmadatta. Aufrecht refers only to Oudh VI, 10. In Oudh III, 8, there is a *Charanavyuhabhashya*, by one Krishnadatta, son of Brahmadatta. E. 292.

1276-77. Karmapaddhati. Karmamanjari.

1278. Three Karmavipakas. The first two are called Suryarunasamvadas. Cf Aufrecht in CC; under Jnanabhaskara. E. 293.

1279. Karmavipakaratna. By Kamalakara. Bik. p. 404.

1280. Karmasarami. Called also Yajurwallabha. By Vitthala Dikshita (or Vitthalesa, or Vitthalavara, or Agnikumara), son of Vallabhacharya, younger brother of Gopinatha, father of Giridhara Dikshita and Ranganatha. He is said to have been born in 1515. But Aufrecht distinguishes our author from this Vitthala Dikshita. The name he gives his book is perhaps a compliment to his father. In three parts : Ahnika, Sanskara, and Avasathya. In L. 2061, which is Aufrecht's only reference, the book, or part of it, is described as an Agrayanapaddhati, and Aufrecht enters it under this name. But there is some mistake there. E. 294.

1281. Kalivarjyanirnaya. By Damodara. Aufrecht notes that this book is quoted in the Acharamayukha. Two copies, one of them incomplete.

1282. Kamandaka. Or Kamandakiyamitisara.

1283. A Commentary on the foregoing. By a pupil of Vishnugupta. E. 295.

1284. Karttikodyapanaviddhi. E. 296.

1285. Kalatattvavivechana. By Raghunatha Bhatta. Composed in 1620 (Hall, p. 176). The author was son of Madhava and Lalita, nephew, by the father's side, of Narayana. He had a twin-brother Visvanatha. Aufrecht makes Raghunatha the younger brother of Visvanatha and Prabhakara (Itasapradipa, 1583), and adds the name of his grandfather, Ramesvara Bhatta. See also Hall, loc. cit. E. 297.

1286. Kalatattvavivechanasarsangraha. Based on the preceding work. By Sambhu Bhatta (here written Subhu Bhatta), son of Balakrishna Kavi (Hall, Balakrishna Bhatta), and pupil of Khanda-deva. In Burnell, p. 83, he is called Mandana Bhatta. He is known to have written the Bhattadipika (Prabhavali) in 1708. Aufrecht in CC.

1287. Kalanirnaya. The chapter of that name in the Pariseshakanda of Hemadri's Chaturvargachintamani. Hemadri was the son of Kamadeva, who was the son of Vasudeva, who was the son of Vamana. He lived under King Mahadeva (1260-71) of Devagiri, son of Jaitrapala (Chaitrapala : Aufrecht), son of Sinhana, of the Chandra vansa.

1288. Kalanirnayadipika. By Ramachandra, pupil of Gopala. Bik. p. 400. See next entry.

1289. The same. With a Commentary by the author's son, Nrisinha. Nrisinha tells us that Ramachandra was son of Krishnacharya, and that he wrote three books, the Prakriyakumudi, the Vaishnavamahavidhantasadipika, and this book. The Gopalacharya, who was Ramachandra's Guru, was son of Anantacharya, who was son of Vimuktacharya. This last may be the author of the Ishtasiddhi. Of Anantacharya it is said that he got the title 'acharya' from Sri Ramasvamin, called Raghupati, and that he wrote a Pancharatragamaharidaya.

1290. Kalanirnayasanskhepa. By Bhattoji. Two copies.

1291. Kalamadhava (Kalanirnaya). By Vidyaranya (Madhavacharya.) In GBC, Peters. 2, 186. 8, 887.

1292. Kalamadhavanirnayakarika.

1293. Laghumadhaba. By Sri Madhavacharya. With the Commentary, Kalamadhavivukarikavivarana, of Bhatta Vaidyanatha Suri, son of Tatsat Ramchandra Bhatta (who was son of Vitthala). In GBC., B. p. 297. Aufrecht refers also only to W. p. 331, and K. 168. Two other copies are incomplete.

1294. Kalasiddhanta. (Kalasiddhantairnaya). By Chundrachuda, son of Bhatta Umanasarmam, called Pauranika and Dharma Bhatta. See L. 1814, where the genealogy is somewhat different. E. 298.

1295. Kundakalpadruma. By Madhavasukla. "Composed in 1656, by Madhavasukla, son of Kuka. K. 170. Printed in Kundagranthavinsati, p. 30."—Aufrecht in CC. Two copies.

1296. Kundatattvapradipa. By Balabhadra Suri. In GBC., Peters. 1, 114. "Composed at Stambhatirtha in 1624. Printed in Kundagranthavinsati, p. 25." Aufrecht in CC. It was written to the order of Jayadeva Dikshita, son of Nrisinha.

1297. The same. With a Commentary by the author, written in 1632. Balabhadra tells us here that he was a Gauda Brahmana of Stambhatirtha, that his father's name was Suklastha Suri (Aufrecht Sthavara). Two copies.

1298. Kundanirmanaslokadipika. By Manirama Dikshita.

1299. Kundaprakasa. A part of the Pratapanarasinha, which is a work ascribed to Rudradeva Bhatta, son of Toro Narayana. See Aufrecht under Pratapanarasinha. This part does not appear to be elsewhere known. E. 299.

1300. Kundamandapamandanaprakasika. By Narahari Bhatta (Daivajna). Narahari also called his book Suptarshi. Aufrecht refers only to Oudh LX, 28. A running Commentary by the author accompanies it. E. 300.

1301. Kundamandapavidhi. By Kesava Bhatta, son of Gopala Dikshita.

1302. Kundamartanda; By Govinda, son of Gadadhara ("of Junnur," Auf. in CC.) Composed in 1692 (?) (So Aufrecht : that is the date of the Commentary ; our copy does not give the date of the text.) With a Commentary, composed in 1693, by Ananta (Daivajna), son of Siddhesvara. Ananta lived in Pallipatana. For the Commentary Aufrecht refers only to K. 170 and Bühler, 770. In GBC., Peters. 1, 114. Printed in Kundagranthavinsati, p. 4.

1303. Kundamridanga. By Gopala. E. 301.

1304. Kundaratnakara. By Visvanatha, son of Sripati and Tejasvini. Printed in Kundagranthavinsati, p. 34. With a Commentary by the author. In the Commentary it is stated that Sripati was the son of Jagannatha, and that our author Visvanatha had an elder brother Vishnuji.

1305. Kundarka. By Sankara, son of Nilakantha. Printed in Kundagranthavinsati, p. 2. With a Commentary by Raghuvira Dikshita, son of Vitthala Dikshita, who was son of Bubasarmam. In GBC., Bhk. 22. Raghuvira wrote his Muhurtasarvasva in 1636. Aufrecht in CC. "Raghuvira gives the name of his Commentary as Kundarkamarichimala. It is printed under that name in the Kundagranthavinsati."

1306. Kundoddyota. By Nilakantha (son of Sankara Bhatta : Aufrecht in CC.) Printed in Kundagranthavinsati, p. 21. With a Commentary by the author's son Sankara.

1307. Krityakalpataru. By Laksmidhara, son of Hridayadhara, minister of Govindachandradeva of Kanyakubja. Eggeling, No. 1385.

1308. Krityaratnavali. By Ramachandra Bhatta, son of Vitthala Bhatta, who was son of Tatsat Balakrishna Bhatta. See Hall, p. 174. In GBC., Bühler 93. Peters. 2, 186. 3, 387.

1309-10. Ganesapaddhati. By "Somesaraputra." Gayapaddhati. By Anantadeva.

1311. Gayatripurascharanavidhi. Said to be part of a Gayatripurascharanachandrika. E. 302.

1312. Gayatribhashyanirnaya. E. 303.

1313. Govindarnava. By Nrisinha, son of Ramaechandra. Colebrooke's Misc. Essays, I., 472. The book is quoted in the Nirnayasindhlu and Vrataprakasa, but does not seem to have been met with before. E. 304.

1314-15. Gantamasmriti. Eggeling, No. 1250. Grahayajnakarika.

1316. Grahayajnapaddhati.

1317. Chaturvargachintamani. By Hemadri. Divided into five kandas : Vrata, Dana, Tirtha, Moksha and Parisesha.

1318. Chaturvinsatismriti (Or Chaturvinsatimunimata, or Chaturvinsatimata): Bhattoji Dikshita's Commentary on the Prayaschitta Kanda of. Two copies.

1319-20. Chanakyaniti (Laghu). Janmadivasupujapaddhati.

1321. Janmashtamivratodyupanavidhi. From the Bhavishyottarapurana. Three copies.

1322. Jayasinhakalpadruma. Or Vratakalpadruma (Aufrecht, who notes also that the book is called Jayasinhakalpataru in Ahalyakamadhenu). By Ratnakara. Composed in 1714 ("Sake Vikramaparthisvayu subhade vyomarshisaptenduyugvarsho"). Ratnakara was son of Devabhutta and Guru of the famous Jayasinha, King of Jeypore, whose city Ambika (Amber) forms his title hero, Ambikesa, the Lord of Ambika. For his lineage, see Aufrecht in CC. under the name, or in Oxford Catalogue, p. 285, and Prinsep's Essays, 11, 260. E. 305.

1323. Jativiveka. By Gopinatha, son of Vyasaraja, previously called Visvanatha, grandson of Samaraja. The tract is part of a Visvambharavastusashastra, which is quoted by Hemadri and Kamalakara. Peters, 2, 187.

1324. Jivatpitrikavibhagavyavasthasarasangraha. By Madhusudana Gosvamin. E. 306.

1325. Tithinirnaya. By Balakrishna Bharadvaja. There is a Nirnayarnava in the GBC., S.B. 249. E. 307.

1326. Tithinirnaya. By Buddhile Govinda. He praises one Kalaraghuttama. E. 308.

1327. Tithinirnaya. By Bhattoji. Begins as in Burnell, 140, "Chuitrasuklapratipadi." The book of the name in Bk. p. 478, is a part of the Tithinirnaya, is a part of the work only.

1328. Tithinirnaya. By Madhava. A part of the Kalamadhava.

1329. Tithinirnaya. By Gosvamin Sivananda Bhatta. E. 309.

1330. Tithiprakasa. By Dvivedi Gangadasa. E. 310.

1331. Tithyarka. By Divakara Bhatta. A part of that author's Dharmasastrasudhanidhi. Divakara composed that work in 1683. Hall, p. 176. Divakara traces his lineage here to Sri Ramesvara Suri. His son was the Narayana, who caused to be built a temple to Visvesvara in Avimuktaka. His son was Sri Sankara. His son was Sri Nilakantha (Bhattamnyyatula). Divakara was the son of the daughter of this Nilakantha. His father was Mahadeva, son of Balakrishna, of the Bharadvaja kula.

1332. Tirthachintamani. By Vachaspatimisra. E. 311.

1333. Tirthendusekhara. By Nagoji Bhatta. E. 312.

1334. Tulasivivaha. The marriage of an image of Vishnu with the Tulasi plant. Said to be part of the Pratapamartanda.

1335. Tulasivivahapaddhati. E. 813.

1336. A volume containing a number of tracts similar to the last two.

1337. Tuladanapaddhati. Burnell, p. 140, has a tract of this name.

1338. Tuladanapurushaprayaga.

1339. Trinsachchhloki. Or Asaukatrinsachchhloki. By Vopadeva. In GBC., Peters. 1, 113. 3, 386.

1340. The same. With the Commentary of Ananta Bhatta.

1341. The same. With the Commentary of Bhattacharya. In GBC., Peters. 1, 113. 3, 386.
Two copies.

1342. The same. With the Commentary of Raghunatha.

1343. Trishthalisetu. On pilgrimage to Kasi, Gaya and Prayaga. By Narayana Bhatta, son of Ramesvara Bhatta, who was son of Govinda Bhatta. He was father of Ramakrishna Bhatta, who was father of Dinakara Bhatta (father of Visvesvara Bhatta and Kamalakara Bhatta).

1344. Trishthalasetnsara. By Bhattoji Dikshita. The name Trishhalisetu for this book (SB p. 138, and elsewhere) is wrong. Bhattoji Dikshita wrote only this Sangraha of Narayana's book.

1345. Dakshasmiti. Eggeling, Nos. 1318-20.

1346. Dattakachandrika. By Kuvera Mahopadhyaya. Eggeling, No. 1541.

1347. Dattakamimansa. Or Putrikaranamimansa. By Nanda Pandita, called also Vinayaka Pandita, son of Rama Pandita, who was living in 1568.

1348. Darsanirnaya. By Venkatanatha, called also Vaidikasarvabhauma, son of Ranganatha, who was son of Sarasvativallabha, of the Harita kula. Perhaps a part of this writer's Smritiratnakara (or Smritisangraha). L. 2561. E. 314.

1349. Danakamalakara. By Kamalakara. Bik. p. 385.

1350. Danaparijata. By Ananta Bhatta, son of Nagadeva Bhatta, who was son of Jahnu. L. 226.

1351. Danamayukha. Part of the Bhagavantabhaskara. See No. 1257.

1352. Danaratna. Part of the Anupavilasa, No. 1249.

1353. Danavakyavali. By Sridharapati. In Khn., p. 74, there is a Danachandrikavali by Sridharapati, which is probably the same book. Two copies. E. 315.

1354. Danasankshepachandrika. By Divakara. Entered as the Danachandrika. L. 5.

1355. Danasarasangraha. The Vastupujana section. E. 316.

1356. Dayudhikarukramasangraha. By Jayakrishna (or Srikrishna) Tarkalankara. L. 932.

1357. Dahadikarmanirnaya. By Yajnikadeva. B. 3, 94, is a Dahadikartrikakarmanirnaya. E. 317.

1358-59-60. DurgoNavapaddhati. Devalasmriti. Eggeling, No. 1321. Dronachintamani. E. 318.

1361. Dharmaprvritti. By Narayana Bhatta. In GBC., Peters. 2, 187, 387. He refers to Narayana's Commentary on the Asvalayana Sutra. Aufrecht in CC. notes that his book is quoted in the Sanskarakaustubha and in the Vyavaharamayukha. A second copy is incomplete. E. 319.

1362. Dharmaviveka. By Visvakarman. E. 320.

1363. Dharmasindhusara. By Kusinatha, son of Ananta. Composed in 1791. Aufrecht in CC.: "He followed the arrangement of the Nirnayasindhu." L. 773. Burnell, 120. These two have the same beginning : it is slightly different here. E. 321.

1364-65. Navagrahayugavidhi. Navagrahahoma. Cf. Weber, p. 350.

1366. Naradiyadharmastra. Or Naradasmriti. L. 1195. Weber, No. 1753.

1367. Nityanushthanapaddhati. By Balabhadra. Burnell, p. 147, has a Nityanushthanapujapaddhati. E. 322.

1368. Nirnayadipika. By Achala. Aufrecht (Nirnayadipaka) refers only to B. 3, 98, and D 2. In Vridhanagara there dwelt Dhariгадev of the Madoda sub-division of the Nagar Brahmins. His son was Anantadeva. His son was Lakshmidhara. His son was Govinda. His son was Vatsaraja. His son was this Achala. Our author, then, is the same as the author of the name of the Sankhayanahnika. His Nirnayadipika was, he tells us, the "anuja" of his "Maharudravidhana." This is the Maharudrapaddhati, for which Aufrecht in CC. has one reference to B. 1, 192. He composed our book in Sam. 1575. E. 328.

1369. Nirnayaprakasa. Incomplete.

1370. Nirnayasaru. By Nandarama Misra, son of Dipachandra Misra. Composed in 1780. The author is therefore probably to be identified with the Nandarama, who wrote the Prasnaratna (jy.) in 1768. E. 324.

1371. Nirnayasindhu. By Kamalakara. Composed in 1616. Printed at Bombay, Saka 1779.

1372. Nirnayamrita. By Alladanatha, son of Siddhalakshmana. Written by order of King Suryasena. See Burnell, p. 130. Suryasena (King of Ekachakra, BP. 350) was son of Chandrasena, who was son of Uddharanaraja, who was son of Kurnadeva, who was son of Chahuvana (Chahuvana?). Two copies. E. 325.

1373. Nirnayoddhara. By Raghava Bhatta. The Titlinirnayoddhara, Peters. 3, 387, is a part of this book. Bik. p. 428, begins at the second verse only. Two copies. E. 326.

1374. Nitimayukha. Part of the Bhugavantalbhaskarn. See No. 1257.

1375. Nitivakyamrita. By Somadeva Suri. In GBC., Bühl's Kashmir Report, p. XLVII. Perhaps the same as the Somaniti by Somadeva in K. 78. Aufrecht notes that Somadevasuri's Nitivakyamrita is quoted by Mallinatha on Kiratgrajniya, 1, 2, 4, 26.

1376. Nrisinhabprasada. By Dalapatiraja, son of Vallabha. The Prayaschitta chapter only. E. 327.

1377. Panchangarudranyasa. Or Rudrapanchanganya. Baudh. In GBC., SB. p. 379.

1378. Pallipatanaphalu. Prognostics derived from the falling of a house-lizard. Cf. Weber, p. 269.

1379-80. Pallipatanavidhi. Pallisaratayor Vidhana.

1381. Parasarasmriti. Four copies. Two other copies are incomplete.

1382. Parasarasmriti (Laghu).

1383. A Commentary on the foregoing. Two copies.

1384-85. Parvanasriddhapaddhati. Three copies. Four Punyahavachana tracts.

1386. *Punarupanayana*. A second initiation of a Brahman when the first has been vitiated by partaking of forbidden fruit. L. 1361 is a *Punarupanayanaprayoga*.

1387. *Purta*. Or *Purtakamalakara*. On acts of pious liberality for public good. By Kamalakara Bhatta, son of Ramakrishna Bhatta. L. 1831. Weber, p. 344.

1388. *Pratapamartanda*. Attributed to Prataparudradeva Gajapati, that is, written under the orders of that Prince. The author was Ramakrishna Bhatta, son of Madhava. See Hall, pp. 173-174.

1389. *Prataparka*. By Visvesvara, son of Rameswara, who was son of Gangarama, who was son of Ratnakara, who was son of Devabhatta, called Mahasabda, of the Sandilya Kula. The book is a compendium of this Ratnakara's *Jayasinhakalpadruma*, written to the order of King Pratapa, who was son of Madhava, who was son of Jayasinha. E. 328.

1390-91. *Pratishtapaddhati*. E. 329. *Pratishtaprayoga*. E. 330.

1392. *Pratishtamayukha*. A chapter of the *Bhagavantabhaskara* of Nilakantha.

1393. *Prayogadarpana*. By Padmanabha Dikshita, son of Gopala and Parvati, grandson of Narayana, pupil of Sitikantha. L. 1775.

1394. *Prayogaratna* (here called *Prayogasastra*). Or *Smartanushthanapaddhati*. By Dikshita Ananta, son of Visvanatha. The *Prayaschitta* chapter only. He refers to Narayana's book. Eggeling, No. 1632.

1395. *Prastavaratnakara*. A poem treating of various subjects, such as alankarn, niti, jyotis, compiled by Haridasa, son of Purushottama in 1557. The niti chapter only. Cf. Weber, p. 229.

1396. *Prayaschittakadamba*. Also called *Prayaschittanirnaya*. By Gopala Nyayapanchanana. L. 963. The book is a summary of Raghunandana's work.

1397. *Prayaschittakamalakara*. Or *Prayaschittaratna*. By Kamalakara. Aufrecht refers only to B. 3, 108, and notes that it is quoted in the *Nirnayasindhu*. E. 331.

1398. *Prayaschittakutuhala*. By Raghunatha. E. 332.

1399. *Prayaschittamanohara*. By Murarimisra, son of Krishnamisra, pupil of Ramabhadra and Kesavamisra. L. 2868.

1400. *Prayaschittamayukha*. From the *Bhagavantabhaskara*. See No. 1257.

1401. *Prayaschittaviveka*. By Sulapani. Part of his *Smritiviveka*. Aufrecht notes that Sulapani is quoted by Mitramisra, by Gopala in the *Pitripaddhati*, Raghunandana, &c. The latest authors he mentions are Bhojadeva or Dharesvara, Bhavadeva and Lakshmidhara. Ox. p. 281. L. 415. The MS. has "Sahudipalamahopadhyayasulapani." Two copies.

1402. *Pretadipika*. By Gopinatha Agnihotrin. E. 333.

1403. *Pretamanjari*. By Dyadumisra. E. 334.

1404-5. *Budhasmruti*. Eggeling, No. 1323. *Brihaspatismriti*. (Laghu).

1406-7. *Brihaspatismriti*. Eggeling, No. 1325. *Brihaspatismritistava*.

1408. *Mathurasetu*. A description of Mathura. By Anantadeva, son of Apadeva. Mack. 55. E. 335.

1409. *Madanaprijata*. Written, in the reign of Madanapalla, by Visvesvara Bhatta.

1410. Madanaratnapradipa. Attributed to Madanasinha. The Samayoddyota (Kaloddyota) Chapter. The book is the joint work of Ratnakarna Misra, Gopinatha, Visvanatha, and Bhatta Gangadhara. Madanasinha, the patron and nominal author of the book, was son of Saktisinha. He was the son of Suryadasa, who was the son of Devidasa, who was the son of Damodara. Of this last it is apparently said that he lived in the time of Mahipaladeva, at Delhi, and that he abandoned that city when it was overrun by the Turushkas. E. 336.

1411. Madhuparkapaddhati.

1412. Manusimriti, with the tika of Kulluka Bhatta. Three copies. .

1413. Mahadanapaddhati. By Rupa Narayana. Eggeling, No. 1715.

1414. Maharudrapaddhati. By Achala, No. 1368, here called Dvivedynachala. Aufrecht refers only to B. 1, 192, where the author is called Achaladeva. E. 337.

1415. Maharudrapaddhati, or Rudrarchannamanjari. By Malajit or Mallajit, otherwise called Vedangaraya, son of Tigulabhatta, grandson of Rataabhatta, of Srishala in Gujarat (Siddhpur), father of Nandikesvara, author of the Ganakamandana. Vedangaraya's patron was Shah Jehan (1627-57). In the Vishrambag (Peshwa) collection at the Deccan College, No. 444. Two copies. E. 338.

1416. Maharnavakarmavipaka. The putative author is Mandhatri, son of Madanapala. The real author is Visvesvara Bhatta, son of Petti or Peddi Bhatta.

1417. Mahasanti. Atharv. Weber, No. 1249.

1418. Mansamimansa. By Munindra, son of Kavindra, who was son of Harindra, who was one of three sons of Ratnapati (the others being Ramarumana and Haridatta), who was son of Himangada. Munindra wrote this book in Samvat 1893 at the request of Lahanasinhhanripa. E. 339.

1419. Mitakshara : Balambhatta's Commentary (attributed to Lakshmidevi) on the Vyavahara section.

1420. Mitakshara : the Commentary of Visvesvara on the Vyavahara section.

1421. Maunavratadharanavidhi. E. 340.

1422. Yatidharmasamuchchaya. By Visvesvara Sarasvati, or Visvesvarananda Sarasvati, pupil of Sarvajna Visvesa, who was pupil of Govinda Sarasvati, guru of Madhusudana Sarasvati and of Madhava Sarasvati. Aufrecht in CC. L. 17.

1423-24. Yamasmriti. Eggeling, No. 2489. Yajnopavitadharanavidhi.

1425. Yajnavalkyadharmastra. ..

1426. A Commentary or the foregoing. By Apararka. Eggeling, No. 1284. Two copies.

1427-28. Yajnopavitanirnaya. Ramapaddhati.

1429. Rajadharmaikaustubha. A part of the Smritikaustubha, written by request of Rajabhadur Chandra, by Anantadeva, son of Apadeva. Bik. p. 444.

1430. Rajabhisheka. By Ananta.

1431. Ramanibandha. By Kshemarama, son of Sri Bhavananda, who was son of Dikshita Baba, called "Dvipanchasagranthin." Kshemarama mentions his mother Padmini. He wrote this book in 1720. In GBC, Peters, 8, 388. Aufrecht refers also only to Oudh III, 16. According to Aufrecht Kshemarama was the author, besides, of a Pretamuktida (Oudh V, 16), and a Sraddhapaddhati (Oudh XV, 80). His

grandfather may perhaps be the Babu Dikshita Jade, who wrote the Kundamandapavidhi, NPV, 50. Two copies.

1432. Ramapaddhati. By Kshemaraja. E., 341.

1433. Ramaprakasa. Attributed to Kriparama. The real author is the Raghavendra, who is described, with a reference to this book, by his son Ramadeva in that author's Vidvanmodatarangini. Ox. p. 260. The patron Kriparama was a recipient of the royal favour of Shahjehan. He was the son of Yadava Rayavarman, of the line of Manikyachandra and the Gaurakshatra kula. His birud was Satavadhana. Our book is a Commentary on the Kalatattvarnava. Two copies.

1434. Ramarchanachandrika. By Anandavana, pupil of Mukundavana. IO. 270, 2074.

1435-36. Ramarchanadarpana. E. 342. Rudrapaddhati. By Parasurama. IO. 353.

1437. Rudranushthanaprayoga. By Khanda Bhatta, son of Mayuresvara. This writer's Sanskara-bhaskara is in GBC., Bhandarkar's Report, 1882-3, p. 7. He mentions his father's upanama Aynchita. E. 343.

1438. Lakshahomapaddhati. By Narayana. In Burnell, pp. 146 and 148.

1439. Lingarchanachandrika. By Sudasiva, son of Gadadhara, grandson of Vishnu, of the Dasaputra family. His patron was King Jayasinha. IO. 99. L. 1944.

1440-41. Vasishthasmriti. Vasishthi Santi. By Gadadhara.

1442. Vastusanti.

1443. Varshikakrityanirnaya.

1444. Vijayadasamipaddhati. In. B. 3, 120, there is a Vijayadasaminirnaya. E. 344.

1445. Vidhanaparijata. By Ananta Bhatta, son of Nugadeva. Written at Benares in Sam. 1682. Eggeling, Nos. 1468-9. Bik. pp. 493, 494.

1446. Vidhanamala. By Nrisinha Bhatta, of Vairat. Bik. p. 493. Peters. 1, 102. E. 345.

1447-48. Fragments of another Vidhanamala. Vidhavavivahakhandana.

1449. Vivadachintamani. By Vachaspati Misra.

1450. Vivaduratnakara. By Chandesvara Thakkura. Composed in 1314. Eggeling, Nos. 1390-3.

1451. Vivadarnavabhanga. Peters. 2, 53.

1452. A Commentary, called Subodhini, on a Vivahakarmamantra. E. 346.

1453-54. Vivahapaddhati. From the Anupavilasa, No. F249. Two copies. Vivahaprayoga. E. 347.

1455. Visvaprakasapaddhati. Apast. Composed by Visvanatha in 1544. IO. 1683.

1456. Visvarupanibandha. A part of the Bhavishyottarapurana. Weber, p. 130.

1457. Vishnudharmamimansa. By Nrisinha Bhatta, son of Soma Bhatta. IO. 2461. Two copies.

1458. Vishnuyagapaddhati. Two copies. E. 348.

1459. Vishnusahasranama. From the Mahabharata (Anusasanikaparvan 6936-7078).

1460-61. Vishnusmriti. Viramitrodaya. Egg. No. 1471. Two copies. See next number.

1462. Vrataprakasa. By Mitramisra. A part of that writer's Viramitrodaya. "Mitramisra was son of Parasuramamisra, and grandson of Hansa Pandita. He wrote under the auspices of King Virasinhadeva, son of Madhukarash, grandson of Prataparudra."—Aufrecht in CC.

1463. *Vegarajasanhita.* Composed by Vegaraja in 1503. (Aufrecht says 1494. The date is given in words "randhreshubunasasi." Aufrecht takes randhra to be 0 : it stands for 9.) Peters. 2, 105.

1464. *Vaisakhasnanavidhi.*

1465. *Vratarka.* By Sankara, son of Nilakantha. L. 3240.

1466. *Vaishnavanirnaya.*

1467. *Vrishotsargapnyoga.* By Ananta Bhatta, son of Nagadeva. E. 349.

1468. *Vyavaharakanda.* Part of the Kalpataru of Lakshmidhara. Egg. No. 1385.

1469-70. *Vyavaharattatva.* By Raghunandana. *Vyavastharnava.* By Raghunatha.

1471. *Vyasapujavidhi.* From the Vishnuadharmittarā, a work which is held to be a part of the Garudapurana. E. 350.

1472. *Vyasasmriti.*

1473. *Vratakamalakara.* The first part of the Dharmataitīva of Kamalakara. Bik. p. 499.

1474. *Vratasara.* By Sridatta. Paris (D. 35.) E. 351.

1475. *Vratodyajanakaunudi.* By Sankara, son of Ballala, of Vallai Surdi, as this manuscript has it, whose upanama was Ghare. L. 1824. The book was composed in Saka 1625. E. 352.

1476-77-78. *Sankhasmriti.* *Satachandipaddhati.* *Satatapasmriti.*

1479. *Santiprakasa.* A part of the Viramitrodaya, No. 1461, q. v.

1480. *Santimayukha.* A part of the Bhagavantabhaskara.

1481-82. *Santiratna.* By Kamalakara. *Santiviveka.* By Madana. E. 353.

1483-84. *Santisara.* By Dalapatiraja. Oudh X, 18. *Santisara.* By Dinkara.

1485. *Sivadamanarchanapaddhati.* Written for Vinayashinha, a former Maharaja of Ulwar.

1486-87. *Sivaratripaddhati.* Four copies. *Sivaratrirvratodyanapanavidhi.* Five copies.

1488-89. *Sukraniti.* *Suddhmayukha.* From the Bhagavantabhaskara.

1490. *Suddhiratna.* From the Anupavilasa, No. 1249, q. v.

1491. *Suddhiviveka.* By Rudradhara, son of Lakshmidhara, younger brother of Haladhara. He is quoted by Raghunandana, Kamalakara and Nilakantha. Eggeling, No. 1742. L. 1736, 1934. Two copies.

1492. *Sudrasankara.* Incomplete. .

1493. *Sraddhakalpalata.* By Napla Pandita. Eggeling, Nos. 1731-2. Another copy is incomplete.

1494. *Sraddhakanda.* From Nrisinha's Prayogaparijata.

1495-96-97. *Sraddhakanda.* *Sraddhakarika.* E. 354. *Sraddhakrityapradipa.* E. 355.

1498. *Sraddhaganapati.* By Ramakrishna. IO. 1708 B.

1499. *Sraddhachandrika.* A part of the Dharmasudhanidhi by Divakara, son of Mahadeva. Hall, p. 176. L. 734. Peters. 2, 188.

1500. *Sraddhachintamani.* By Vachaspatimisra. L. 430, 1650.

* **1501.** *Sraddhanirupana.* Incomplete. IO. 617 is a work of the same name.

1502-3. *Sraddhanirnaya.* Incomplete. *Sraddhapaddhati.* By Ramagnihotrin.

1504-5. *Sraddhapaddhati.* *Sraddhamantravyakhya.* By Halayudha. E. 356.

1506. Sraddhamayukha. Part of the Bhagavantabhaskara. Egg. No. 1442.

1507-8. Sraddhaviveka. By Rudradhara. Egg. No. 1741. Sraddhashodasavidhi. E. 357, P.

1509. Sraddhasutrabhashya. By Gadadhara. E. 358.

1510. Sraddhasutrarthamanjari. By Gadadhara.

1511. Sraddhangabhashkaraprayoga. By Vishnusarman, son of Yajnadatta. E. 359.

1512. Sraddhendusekhara. By Nagoji Bhatta. E. 360.

1513-14. Sanksheparudrapaddhati. Sandhyatika. By Satrugna. E. 361.

1515. Sandhyabhashya. By Ramasrama. Composed in Saka 1574. Ramasrama gives his spiritual lineage. He was pupil of Mahadeva, who was pupil of Ramachandra, who was pupil of Vishnyasrama, who was pupil of the Yativara Visvanatha. E. 362.

1516. Sandhyabhashya. By Anandagiri. Two copies.

1517. Sannyasadipika. Or Sannyasapaddhati. By Sachchidanandasrama, a pupil of Nrisinhasrama. E. 363.

1518. Sanskarakalpadruma. By Yanjnika Jaggaunatha, son of Sankara Sukla (this last is the name of the author of a Mimansarthapradipika). E. 364.

1519. Sanskarakauustubha. Or Sanskarakauamudi. By Anantadeva. Part of his Smritikaustubha. Egg. No. 1475. IO. 105, &c.

1520. Sanskaradinakaroddyyota. By Visvesvara, sprnamed Ganga Bhatta, nephew of Kamalakara (1612). This Dinakaroddyotta was commenced by his father Dinakara and completed by Visvesvara. L. 702. Bik. 386, &c.

1521. Sanskarabhashkara. By Sankara, son of Nilakantha. Eggeling, Nos. 1464-6. Ox. p. 280. Aufrecht in CC. identifies this book with the next entry.

1522. Sanskaramayukha. The first part of the Bhagavantabhaskara. Written by the author's son, Sankara, author of the foregoing. Eggeling, No. 1439, attributes the Sanskaramayukha to Nilakantha himself, and says that it was superseded by the Sanskarabhashkara.

1523-24. Sanskaramartanda. Sanskararatna. From the Anupavilasa, No. 1249.

1525. Samayanirnayasaukhya. By Todaramalla. See No. 1633.

1526. Samayamayukha. A part of the Bhagavantabhaskara. See No. 1257.

1527-28. Sarvadevapratishtha. Sahasrachundividhi. E. 365.

1529. Sadhanadipika. By Narayana Bhatta. L. 1721.

1530. Shanadipika. A Commentary by Gopinatha, son of Madhava, on the Snanasutraparisishta of Katyayana. Ox. p. 379. This should have been entered under Yajur-Veda.

1531. Smartamartanda. By Martanda Somayajin. Two copies. E. 366.

1532. Smartollasa. By Sivaprasada. In K. 12 a Sravatolla by Sivaprasada is entered. The Upakarmaprayoga of this book is in GBC., Bhandarkar's Report, 1881-82, p. 23. E. 367.

1533-34. Smritikaustubha. By Anantadeva. E. 368. Smritisattve Dayatattva. By Raghunandana.

1535. Smritiratanakara. By Venkatanatha.

1536. Smritisara. By Yajnikadeva. Two copies. Bik. p. 108. E. 369.

1537. Smritisara. By Sarojasundara. E. 370.

1538. Smritisarasangruha. By Vidyananandanatha. E. 371.

1539. Smritisarasamuchchaya. By Ruchi. E. 372.

1540. Smritisudhakara. By Sankara. L. 1699. Bik. p. 468.

1541. Smrityarthasara. By Sridhara, son of Nagavishnu. The Prayaschitta chapter only. Eggeling, Nos. 1543-1548. Bhandarkar's Report, 1883-84, notes that the Smrityarthasara is quoted in Hemadri's Sraddhaprakarana, so that our author must have lived before the 13th century. E. 373.

1542-43. Haritasmriti. Haritasmriti. (Brihat.) E. 374.

1544. Homapaddhati. By Lambodara. Two copies.

1545-46. Vasishthahomapaddhati. Homapaddhati. By Madhava. E. 375.

Bhakti.

1547. Abhayapradana. Bhakti according to the Ramanuja sect. By Varadacharya.

1548. Archiradimargavaibhava. Also of the Ramanuja sect.

1549. Arthapanchaka.

1550. Ashtadasarahasyani. Oudh IX, 18, is a work by Ramanuja of this name.

1551. Alamandarastotra. By Yamunacharya Swami of Rangakshetra. Hall, p. 117, mentions a Commentary on the Bhagavadgita by this writer. With a Commentary. Ox. p. 127.

1552. Karna-nanda. A champu. By Krishnadasa. Aufrecht refers only to Radh. 23 and P. 189. With a Commentary by Sriprabodha.

1553. Kshamashodasi. E. 376.

1554. Gangabhaktitarangini. By Ganapati, son of Dharesvara ("a resident of Mithili, and a scion of the family of the King of Dhara.") L. 1867.

1555. Gangabhaktiprakasa. Phek 15 and Lahore 1882, 9 are books of this title.

1556. Gangasataka. By Narayanacharya (Atreya). E. 377.

1557. Gokulesalilasudhasindhu. E. 378.

1558. Gauragadadhara-shtaka. Or Utkanthamanimalika. By Achyutananda. E. 379.

1559. Gaurangastavukalpavriksha. By Raghunathadasa Gosvamin. E. 380.

1560. Chatuh-slokivyahkya. By Vithala Dikshita. Two copies. E. 381.

1561. Chaitanya-charitamrita. The biography of Chaitanya.

1562. Tattvadipa. With a Commentary. Aufrecht refers to Radh. 30.

1563. Narayanasarasangraha. Two copies. E. 382.

1564. Panchatattvanirupana. By Harikrishna. E. 383.

1565. Pushtipravahamaryadabhesa. With a Commentary. Both by Vallabhacharya. Hall, p. 147.

1566. Prapannamrita. Or Ramanujacharita. A legendary biography of Ramanuja. Hall, p. 203. L. 1731.

1567. Prameyaratnavali. By Vidyabhushana. With a Tippuna, called Kanticala, by Balabhadra. E. 384.

1568. Premamanjari. By Krishnachaitanya (born in 1485).

1569. Bhaktiprabha. A Commentary on a number of verses on bhakti taken from the Bhagavata-purana.

1570. Bhaktibhaskara. By Tarkatilakabhattacharya. This writer was previously known only as the author of a Sarasvatasutrayavritti. In this MS. he states that he was the son of Dvarikadasa and Devumati, and that Mohana was the name of an elder brother. E. 385.

1571. Bhaktibhushana. Kh. 208 is a Bhaktibhushanasandarbha, by Narayana Bhatta. E. 386.

1572. Bhaktimargopadesa. By Charanadasa, son of Vallabha. E. 387.

1573. Bhaktiratna. By Kamalakara, son of Ramakrishna. Aufrecht refers only to Oudh IX, 18. E. 388.

1574. Bhaktirasamritisindhu. Or ("more accurately" Auf.) Bhaktirasamritisindhu. By Sanatana Gosvamin.

1575. Bhaktivardhini. Or Bhaktivardhini. By Vallabhacharya. With the Commentary of Kalyanaraya. This last writer was born in 1567. For the Bhaktivardhini itself see Hall, p. 148. E. 389.

1576. The same. With the author's own Commentary. E. 390.

1577. Bhagavadarchanavidhi. By Raghunatha. E. 391.

1578. Bhagavadaradhanavidhi. By Narayana Muni. E. 392.

1579. Bhagavadbhaktiprasansa.

1580. Bhagavadbhaktimahatmya. By Chandradatta (Maithila). Aufrecht refers only to Oudh VIII, 39. Chandradatta was the author also of a Kasigita or Kasikagita (L. 2364) and a Krishnavirudavali and Commentary. E. 393.

1581. Bhagavadbhaktiratnavali. "A collection of verses bearing on bhakti, culled from the Bhagavata-purana, by Vishnupuri Tairabhukta." Aufrecht, who notes that Vishnupuri or Vaikunthapuri, from Tirabhukti, was a pupil of Madanagopala, and that he is quoted by Purushottama in the Avataravadavali, and in the Padyavali. Our copy of the book gives the date of the composition of the work, Saka 1555. Accompanied by the author's Commentary, called Kanticala. Two copies. E. 394.

1582. Bhagavadbhaktirasayana. By Mudhusudana Sarasvati. Hall, p. 145. L. 458. Two copies. The MSS., as is the case also with L., contain the first Ullasa only of the work.

1583. Bhagavadbhaktiviveka. Or Bhagavadbhaktinirnaya. By Anantadeva, son of Apadeva. Two copies. Hall, p. 145. E. 395.

1584. Bhagavatamrita. With the Commentary, called Digidarsini.

1585. Madhuryakadambini. L. 2101.

1586. Muktaphala. "Vaishnava doctrine based on the Bhagavatapurana."—Aufrecht. By Vopadeva, with the Commentary called Kaivalyadipika of Hemadri. Vopadeva was son of Kesava and pupil of Dhanosa. He was Pandit to Mahadeva, King of Devagiri. Aufrecht notes that he is quoted in the Madhaviyadhatuvritti. L. 597 (Text), 1466 (Commentary).

1587. Muktirahasya.

1588. Yamunashtaka. By Vallabhacharya. With a Commentary by the author's son Vitthala, and a Tippuna by Haridasa. Hall, p. 147, notices the text, and has at p. 152 Yamunashtapadi by Vitthala. The author of the Tippuna here was a relative of Vitthala, who wrote a great number of tracts on bhakti. E. 396.

1589. Raghuviragadya. By Venkata.

1590. Radhakrishnaganoddesadipika. Composed in Saka 1472. E. 397.

1591. Radhakrishnabhaktichandrika. By a pupil of Pradyumna. E. 398.

1592. Radhubhaktimanjusha. By a pupil of Pradyumna. Composed in Sunvat 1812.

1593. Radhasudhanidhinamastavaraja. By Gosvamin Harivansachandra.

1594. Radheyasiddhanta. By Vansidhara. E. 399.

1595. Ramananamahatmya. By Achyutasrama, a disciple of Paramanandrasrama or Chidanandasrama. In GBC, Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 169. E. 400.

1596. Vasishthasanhita. E. 401.

1597. Varttamala. E. 402.

1598. Vishnudharinamimansa. E. 403.

1599. Vaishnavasiddhantasarasangraha. Or Pashandadalina. By Virabhadra. Two copies.

1600. Sandilyasutrabhashya. By Svapnesvara. Hall, p. 144. L. 1224.

1601. Sankalpakalpadruma. With a Commentary. E. 404.

1602. Sampradayapradipa. By Gada, pupil of Vitthala, son of Vallabhacharya. In GBC, Peters, 3. 389. Aufrecht writes the author's name Gadadhara. Two copies. E. 405.

1603. Siddhantachandrodaya. E. 406.

1604. SiddhantarahaSYA. By Raghuṇatha. This must be the book which, as Aufrecht notes, is quoted by Raghuṇatha in his Anumanadidhiti.

1605. Sevaphala. By Vallabhacharya. Hall, p. 149.

1606. A Commentary on the foregoing. By the author himself.

1607. Stavamala. By Rupa Gosvamin. L. 1529, 1614.

1608. A Commentary on the foregoing. Incomplete.

1609. Svamanobodhavakyani. With the Commentary of Vallabhacharya. E. 407.

1610. Harinamavyakhyā. By Jiva Gosvamin. E. 408.

1611. Haribhaktivilasa. By Gopala Bhatta. Two copies.

1612. Haribhaktisudhodaya. From the Naradapurana.

VII. MEDICINE.

1613. *Anjananidana*. Ascribed to Agnivesa. This old writer is quoted as a medical authority by Vaghbata, Ox. p. 303 ; by Misrabhava, Ox. p. 310 ; and by Tisata, Ox. p. 358. Aufrecht in CC. Bik. p. 650, where it is called *Netranjana*.

1614. *Arkaprakasa*. Or *Arkachikitsa*. Attributed to Lankesvara Ravana. Weber, p. 291. E. 409.

1615. *Ashtangahrdayasanhitā*. By Vaghbata, son of Simhagupta, who was son of Vaghbata.

1616. The Commentary, called *Sarvanganasundari*, on Vaghbata's *Ashtangahrdayasanhitā*, by Srimad Arunadatta, son of Sri Mrigankadatta. Weber, p. 280. Two copies.

1617. *Asvayurvedasastra*. Or *Asvavaidyakasastra*. By Mahasamanta Jayadatta, son of Vijayadatta. L. 1647. Two copies.

1618. *Atreyasanhitā*. L. 2633.

1619. *Ayurvedaprakasa*, by Madhavopadhyaya of the Sarasvatakula, an inhabitant of Benares. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 150.

1620. *Ayurdamahodadhi*. By Sri Sukha. E. 410.

1621. *Ayurvedasangraha*. By Chakradatta, son of Narayana. He is here styled Gaudacharya, and he refers to the Guda king, who was his patron. (Chakradatta is short for Chakrapanidatta. L. 638, where the book is called *Chikitsasangraha* or *Gudhavakyabodhaka*. E. 411.)

1622. *Kutamudgara*. Essays on Digestion and Dietetics. By Madhava. L. 792, where, as here, an anonymous Commentary is attached to the text. In GBC., Peters, 2, 195. Ox. p. 312. This Madhava or Madhavakara was the son of Indukara.

1623. *Kshemakutuhala*, or *Kshemaratna*. By Kshemigarman, son of Naravaidya Manmatha. E. 412.

1624. *Charakasanhitā*. By Charaka.

1625. The part of the foregoing called *Sutrasthana*.

1626. *Chikitsakalika*. Or *Yogamala*. By Tisata, son of Vaghbata, father of Chandrata. Weber, pp. 292-3. L. 3051. In GBC., Peters, 2, 195.

1627. *Chikitsanjana*. By Upadhyaya Vidyapati. E. 413.

1628. *Chikitsasarasangraha*. By Tripurarin. E. 414.

1629. *Chikitsasarasangraha*. By Anandabharuti. This is the same book as the one entered under the name found here, also *Anandamala*, by Anandasiddha in CC. E. 415.

1630. *Chovachiniprakasa*. By Gosvamin Madhusudanasarman, son of Vrajuraja Gosvamin, father of Radhakrishna and Devidatta Prasada (who died in 1877), grandfather of Javaladatta Prasada. He was almoner to Ranjit Sing. The Chobachini is the China-root. Aufrecht, who refers only to Radh. 31.

1631. *Chikitsasarasagara*. By Nanda Kisora Misra, son of Veniprasada, who was son of Sitarama, who was son of Manikanta, of the Gautama gotra. The book was composed in Samvat 1814 in the time of Madhavrao Sindia. Two copies.

1632. *Jvaratimirabhaskara*. By the Kayastha Chamunda. The work was composed in Sam. 1546. Bik. p. 643, where our first verse is omitted. It shows that Kumbha was the name of the author's father, not of the father of his patron, King Rajamalla (of Medapata). E. 416.

1633. *Todarananda*. The medical section. The Todarananda was an encyclopaedia of law, astronomy and medicine, compiled by Akbar's famous minister Todaramalla, son of Bhagavatidasa. This part is also called *Ayurvedasaukhya*. Weber, p. 289.

1634. Trisati. Or Jvarutrisati Vaidyavallabha. By Sarngadhara, son of Devaraja, and pupil of Vaikunthasrama. With a Commentary, called Vaidyavallabha, by Vaidyavallabhabhatta. E. 417.

1635. Dravyagunasatasloki. Or Satasloki. By Trimalla Bhatta (Tirumalakavi). L. 203. The author, whose older name is Tirumalla, was a Tailanga, son of Vallabha, grandson of Singana Bhatta, father of Sankara Bhatta, the author of the Rasapradipm.

1636. Dhanvantarinighanthu. A glossary of *materia medica*. L. 823.

1637. Dhatuskriya. From the Rudrayamalatantra.

1638. Dhatumarana. Aufrecht has a reference to a tract of this name by Sarngadhara, B. 4, 226.

1639. Nadibheda.

1640. Nadipariksha. Ascribed to Ravana. Two copies.

1641. Nighanturaja. Or Rajanighantu, or Abhidhanachudamani. A dictionary of *materia medica*. By Narahari, son of Isvara Suri, a Kashmirian. Ox. p. 323. L. 566.

1642. Nighantunamavali. By Govardhananatha.

1643. Pathyapathyavinischaya. In GBC., Peters. 2, 195.

1644. Palakupya (Gajachikitsa, Gajavaidya, Gajayurveda, Hastyayurveda). See Peters. 1, 98-100.

1645. Balatantra. By Kalyana, son of Mahidhara. L. 818. There is an incomplete copy in GBC., Peters. 3, 399. Two copies.

1646. Balabodha.

1647. Bhavaprakasa. By Bhavamisra. L. 180. Two copies.

1648. Bhishakchakrachittotsava. Aufrecht refers only to Kasin. 36. E. 418.

1649. Madanapalavindanighantu. Or Madanavinda. A vocabulary of *materia medica*, composed in 1375, and attributed to Madanapala. Four copies.

1650. Madhavanidana. Or simply Nidana. Called also Rugvinischaya, or Rogavinischaya. By Madhava, or Madhavakara, son of Indukara. With the Commentary, called Atankadarpana, of Vaidyavachaspati, or Vachaspati, son of Pramoda. Ox. p. 314.

1651. Another Commentary on the Madhavanidana, called Madhukosa, by Vijayarakshita. Bik. p. 649. E. 419.

1652. Yogachintamani. Or Vaidyakasprasanagraha. By Harshakirti. See No. 1193. In GBC., Peters. 3, 399.

1653. Yogatarangini. By Trimalla Bhatta, No. 1634. E. 420.

1654. Yogatarangini (Brihati). E. 421.

1655. Yogamuktavali. By Vallabhadeva. E. 422.

1656. Yogasataka. Attributed to Vararuchi. Weber, p. 296. Yogasamuchchaya. By Navanidhirama, son of Sahimalla. E. 423.

1657. Rajendrakosha. By Ramachandra, son of Prabhakara. Our author wrote at the request of Indrasinha, King of the Gaudas. E. 424.

1658. Ratnakutuhala. Composed in 1442. Two copies.

1659. Rasakalpa. Part of the Rudrayamalatantra.

1660. Rasaparijata. By Lakshmidhara Sarasvati.

1661. Rasamanjari. By Salinatha, son of Vaidyanatha. L. 2162.

1662. Rasamuktavali. There is a medical work of this name in B. 4, 236.

1663. Rasaratnapradipa. By Ramaraja, son of Ratnadeva. K. 216. E. 425.

1664. Rasaratnasamuchchaya. By Vagbhata, son of Sinhagupta. E. 426.

1665. Rasaratnakara. By Nityanatha Siddha, son of Sankhagupta and Parvati. Bik. p. 656. Three copies.

1666. Rasarahasya. By Daygrama, son of Devakinandana. Cf. Weber, p. 289.

1667. Rasarajalakshmi. By Ramesvara Bhatta, son of Vishnu. Ox. p. 321.

1668. Rasasagara. Aufrecht refers to K. 216 and Radh. 32: and notes that the Rasasagara is quoted in the Rasarajalakshmi (last entry).

1669. Itasasara. By Govindacharya. E. 427.

1670. Rasasiddhiprakasa. By Vishnugiriji Gosvamin, inhabitant of Cutch. K. 216 is an entry of a book with this title.

1671. Rasendrakalpadruma. By Ramakrishna Bhatta, son of Nilakantha Bhatta. Weber, p. 299. Ox. p. 321. L. 2165.

1672. Rasendrachintamani. By Ramachandra of the Guha family. Weber, p. 299. Ox. p. 321. L. 1422.

1673. Rajamartanda. By Bhoja. The chapter on medicine, called also Yogasarasangraha. L. 218.

1674. Rogarogavada. By Virēsvāra, son of Devidasa, of Kanyakubja. Composed in Sam. 1725. E. 428.

1675. Langanapathyanyirnaya. By Kasinatha. Composed in Sam. 1792. There is a copy of this work in the Hultsch Collection, Oxford. E. 429.

1676. Lakshmanotsava. By Lakshmana (Mathurakayasthavansa), son of Amarasingha. Bik. p. 646. Composed in Sam. 1506. E. 430.

1677. Vangasena. Or Chikitsarasangraha. The first title is the author's name, by which the book is very generally called. Vangasena was the son of Gadadhara, an inhabitant of Kantika. Aufrecht notes that Vangasena is quoted in the Lauhpradipa, Weber, p. 301, and by Bhavamisra, Ox. p. 311. E. 431.

1678. Virasinhavaloka. Or Virasinhavalokana. By Virasinha of the Tomara race, son of Devavarman, who was son of Kamalasingha. Composed in Sam. 1439. Bik. p. 495.

1679. Vrinda. Another example of a book called by the name of its author. The author, Vrinda, is sometimes called Viravrinda Bhatta. Aufrecht notes that his book is quoted in the Vasudevanubhava, Weber, p. 289, in the Todarananda, No. 1632, and in the Yogasangraha. Weber, p. 296. E. 432.

1680. Vaidyakadamba. By Kadamba. E. 438.

1681. Vaidyachandrodaya. By Trimalla Vaidya Tailanga, son of Vallabha, who was son of Singana Bhatta, father of Sankara Bhatta. E. 434.

1682. Vaidyajivana. By Lolimbaraja, son of Divakara, client of Harihara, son of Surya.

1683. The same. With a Commentary, called Jagachchandrika, by Bhagiratha. This Commentary does not appear to be known elsewhere. The writer must be the Bhagiratha, son of Harshadeva, of the Pitamundi family, who lived under Jagachchandra of Kurmachala, and who called his Commentary on the Raghuvana also Jagachchandrika, in compliment to his patron.

1684. The same. With the Commentary of Harinatha, son of Manohara, who was son of Lakshmidasa. In GBC., Peters. 2, 198. E. 435.

1685. Vaidyadarpana. By Prananatha. Composed in Sam. 1883. Aufrecht refers only to Lahore, 22. E. 436.

1686. Vaidyamanorama. Bik. p. 63.

1687. Vaidyaratna. By Sivananda Gosvamin. E. 437.

1688. Vaidyavinoda. By Sankara Bhatta, son of Ananta Bhatta. L. 2546.

1689. Vaidyavilasa. By Raghava. He is also called here Raghunatha, so that the two entries in CC. must be thrown together. He was an inhabitant of Champavati, and composed this book in Saka 1619. E. 438.

1690. Vaidyasarvasva. Weber, p. 302. E. 439.

1691. Vaidyahitopadesa. Or Vaidyakusarasangraha. By Srikanthasambhu. L. 3119. Aufrecht notes that the author is referred to in the Sarngadharapaddhati and in the Prayogamrita. Ox. p. 316.

1692. Vaidyamrita. By Moresvara Bhatta, son of Manikyabhutta Vaidya, inhabitant of Mahamandanagura. Composed in Sam. 1603. E. 440.

1693. Satasloki. By Vopadeva. Weber, p. 303. Ox. p. 319. Weber, No. 1751. A second copy is incomplete. Three copies. E. 441.

1694. Sarngadharasanhitā. By Sarngadharā, son of Damodara. Two copies.

1695. A Dipika on the foregoing. By Adhamalla, son of Bhavasinha, who was son of Chakrapani. Adhamalla flourished in the time of King Jaitrasinha. E. 442.

1696. Sadyogaratnavali. By Gangarama. E. 443.

1697. Samnipatachandrika. By Manikya, son of Padmanabha. Two copies. E. 444.

1698. Sarvaroganidana. E. 445.

1699. Survasangraha. E. 446.

1700. Sarvaushadhanidana. By Bhavamisra. E. 447.

1701. Sarasamuchchaya. On horses and their diseases. By Bilhana, son of Kalhana, who was son of Yasahpala. Aufrecht refers to Oudh XVI, 148, and Bühler 558. He makes Kalhana the author, and calls him son of Bilhana. E. 448.

1702. Siddhamantraprakasa. By Vopadeva. A Commentary on the Siddhamantra of his father Kesava. Mention is made of King Sinharaja. E. 449.

1703. Susruta. His Ayurvedaprakasa is generally styled by the author's name.

* 1704. A Commentary on Susruta, called Nibandhasangraha, by Dallana, as the name is spelt here. Aufrecht notes Ullana, Uhlana and Dalhana as variants of the name. Two copies. Bik. 651.

1705. Svarnakaramarana.

1706. Hikmatprakasa. Translated from the Arabic by Mahadeva Pandita, son of Balakrishna, who was son of Nrisinhadeva. Bik. p. 641. Composed in Sam. 1830.

1707. Hridayadipikanighantu. A glossary of materia medica. By Vopadeva. Bik. p. 642.

1708. Hikmatpradipa. By the same. Said here to be the second part of the Hikmatprakasa (No. 1706).

VIII. ASTRONOMY AND ASTROLOGY.

- 1709. Abdaratna. By Durgasahaya. Aufrecht refers only to Ben. 30 (2) and Kasin. 22. Durgasahaya wrote also a Muhurtarachana and a Vrittavivechyna (metrics). E. 450.
- 1710. Amarabhushana. By Amarasingha. E. 451.
- 1711. Arishtanavamita. Sometimes called Navanitarishta. By Navanitarama. (Aufrecht, Navanita Kavi). With a Commentary by Sriharsha. Rice, 32, is a copy of this Commentary. The Astronomer Sridharmacharya is quoted twice by Bhaskara in the Bijaganita, in Kesava's Jatakapaddhati (Bhandarkar's Report 1882-83, p. 30), in Kesavajatakapaddhatiyudhaharana (Ox. p. 338), in the Kundakaumudi (Ox. p. 341) and in the Muhartachintamanitika. Probably there were several astronomers of the name. Aufrecht in CC. E. 452.
- 1712. Arkasankrantiphala. Incomplete. Two copies.
- 1713. Arghyadipika. Probably the same as the Arghadipaka by Ramadasa in Kasin. 4.
- 1714. Arghyaphalavasana. Described as a part of the Suryasiddhanta, No. 2019.
- 1715. Avirodhaprakasa. By Yajnesvara. Aufrecht refers only to K. 222.
- 1716. Ashtakavarga. Oppert II. 910, 1945. Three copies.
- 1717-18. Ashtaisvaryaphala. E. 453. Ashtottaridasaphala. B. 4, 14.
- 1719. Akhetakachakra. Incomplete. E. 454.
- 1720. Ududayapradipa. Called also Parasrahora. With a Commentary, called Ududayapradipoddyota. By Bhairavavardatta Suri, son of Harirama Sarman. L. 3232. Cf. Nos. 1838-9. Two copies.
- 1721. Karanakanthirava. By Kesava, called also Kesivarka or Kesavaditya, son of Raniga, who was the son of Sri Aditya, who was the son of Janardana. Kesava had two brothers, Jayaditya and Krishna. He was the father of Ganesa Daivajna (1520). Compare Weber, p. 261, and Ox. p. 349. A second copy is incomplete. E. 455.
- 1722. Karanakutuhala. Or Grahagamakutuhala, or Brahmatalya, or Brahmatalyasiddhanta. By Bhaskara, son of Mahesvara. This writer was born in 1115. He completed his Siddhantasiromani in 1151, and the present book in 1184. Weber, p. 236. Ox. p. 327. In GBC., Peters. 1, 115.
- 1723. Karanaprkasa. By Brahmaadeva Ganaka (Aufrecht Brahmaadeva Pandita). In K. 229 he is called Brahmadatta, son of Chandra Bhatta (in this MS. Chandra Buddha). He wrote this book in 1093. E. 456.
- 1724. Karanavishnava. By Sankara. This writer, whom Aufrecht calls doubtfully the son of Harihara, was pupil of Harsharatna, and wrote his Commentary on Bhaskara's Karanakutuhala (No. 1722) in 1619. Bhandarkar's Report, 1882-3, p. 27 (Sankara Kavi). Bik. p. 310. Two copies.
- 1725-26. Kakasabdapariksha. Kalachakra. Attributed to Vararuchi. E. 457.
- 1727. Kundalikalpatarn. By Jagesvara. B. 4, 118. E. 458.
- 1728. Kripapaddhati. By Devakinandana Daivajna, son of Jivananda Daivajna. He wrote this book in Saka 1736. E. 459.
- 1729-30. Keralaprasna. By Garg. Two copies. Oudh XV, 68. Keralasutra. Radh. 33.
- 1731. Kesavi. Also called Jatakapaddhati. By Kesivarka (No. 1721). Weber, p. 260, 261. Ox. p. 337. L. 2448. With the Commentary of the author. Bik. p. 312. In GBC., Bhr. 314. Two copies.

1732. The Commentary, called *Udaharana*, on the above by Visvanatha, son of Divakara Daivajna. He wrote between 1612-1632. Weber, p. 261. Ox. p. 337. L. 1340. Divakara of Golagrama, son of Bhattacharya, had five sons : Krishna, Vishnu, Mallari (*Grahalaghavatika* No. 1750), Kesava and Visvanatha (our author). Krishna was the father of Nrisinha (*Suryasiddhantavasanabhashya* No. 2011) and the grandfather of Divakara (No. 1733). Aufrecht in CC.

1733. The Commentary, called *Praudhamanorama*, on the same by Divakara, son of Nrisinha, who was son of Krishna Daivajna. Compare last entry. He wrote this book in Saka 1548. In GBC, SB. 72-3. E. 460.

1734. *Kautukalilavati*. By Bhatta Ramaachandra, son of Vidyadharra. In GBC, Peters, 2, 192 (Rama Bhatta). Bik. No. 679 is the same book. E. 461.

1735. *Krantipatryatrayavivarana*. By *Vesvarupa* Ganaka, called also *Munisvara*, son of Ranganatha, who was son of Ballala Daivajna. Ballaladeva Daivajna of Benares, the author of the *Bhojaprabandha*, had five sons : Rama, Krishna (served under Jahanigir), Govinda, Ranganatha (wrote his *Suryasiddhantagudharthaprakasha* in 1601, No. 2021) and Mahadeva. E. 462.

1736. *Gajayogarnava*. E. 463.

1737. *Ganakamandana*. By Nandikesvara, son of Vedangaraya (No. 1415). E. 464.

1738. *Ganitatattvachintamani*. Called also *Tattvachintamani*. By Divakara (No. 1733). In GBC., Peters, 2, 192. E. 465.

1739. *Ganitalata*. By Vallabha Ganaka. Aufrecht refers only to Oudh VIII, 14. E. 466.

1740-41. *Gargasanhita* (brilad). Two copies. E. 467. *Gargasanhita* (laghu). The *Tithiprakarana* of.

1742. *Gantamajataka*. A second copy has the Commentary of Lakshmipati. E. 468.

1743. *Gaurijataka*.

1744. A Commentary on the *Grahakalpataru*. By Raghunatha. E. 469.

1745. *Grahakautuka*.

1746. *Grahakaustubha*. By Mapidasa or Mayidasa, son of Prayaga and Tapi. An Audichya Brahmin of Gujarat. Pupil of Rama. Bik. p. 225 (which begins differently) gives Mayadasa as the name. E. 470.

1747. *Grahagocharaphala*. Oppert, 599, is a book of this name.

1748-49. *Grahanachchihayadisadhanayogasarani*. *Grahabhavaphala*. Two copies.

1750. *Grahalaghava*. Called also *Siddhantarnashy*. By Ganesa Daivajna, or Ganesvara Acharya, of Nandigramma, son of Kesavarka (No. 1721). He wrote this book in 1520. Weber, p. 237. L. 2024. With the Commentary of Mallari. This writer was the third son of Divakara, and brother of Krishna, Vishnu, Kesava and Visvanatha. See No. 1732. L. 2025.

1751. The Commentary, called *Udaharana*, of Visvanatha (No. 1732) on the *Grahalaghava*. L. 2456.

1752. *Chandrapradipika*. E. 471.

1753. *Chandronmilana*, Bik. p. 578. L. 490 is the same book with a somewhat different opening. L. describes the book as an astrological miscellany compiled from various works, but principally from five Tantras and the *Adichudamani*, a work said to have been compiled by Jina himself. E. 472.

1754. A Commentary on the foregoing, called Prabha (B. 4, 130 "Chandronmilana by Chaudraprabha" is perhaps this book). E. 473.

1755. A Commentary, called Uḍāharana, on the same. E. 474.

1756. Chamatkarachintamani. By Narayana. Aufrecht in CC. ascribes two other astronomical works to this Narayana : the Amritakumbha B. 4, 114 (quoted in the Muhurtadipika, a work written in 1661), and a Grhalaghava B. 4, 26. With the Commentary of Dharmesvara Daivajna from Malava. L. 2666. Dharmesvara was the author also of a Kesavavasubhashya.

1757. Chudamanisara. By Lakshmana Bhatta. Aufrecht refers only to Ben. 27. He assigns to this Lakshmana two other works : the Daivajnavidhivilasa of a number of entries in Oppert (Lakshmana Yajvan), and a Ramalagrantha, Ben. 31. E. 475.

1758-59. Janmapattrikaphalañadesaśloka. Janmapatrlilekhanapaddhati.

1760. Jatakakamadhenu. E. 476.

1761. Jatakachandrika. By Venkatesa. Aufrecht refers only to Oppert II., 1966. E. 477.

1762. Jatakapaddhati. By Sripati Bhatta, son of Nagadeva, who was son of Kesava. Bik. p. 338.

1763. The same. With the Commentary of Krishna Daivajna, son of Ballala, No. 1735.

1764. Jatakapaddhati. By Divakara, son of Nrisinha, who was son of Krishna. See No. 1732. E. 478.

1765. Jatakapaddhatikalpavalli. By Vitthal, son of Buba Sarman. This writer was living in 1620 (date of his Kundamandapasiddhi) and in 1628 (date of his Muhurtakalpadruma). E. 479.

1766-67. Jatakaparijathi. Jatakaparijata. By Vaidyanatha. Two copies, E. 480.

1768. Jatakasaradipika. By Nrihari. Apparently a Commentary on his own Jatakasara (Burnell, p. 78 : Oppert II, 5980). Aufrecht notes that this writer quotes Saravali, Horapradipa and Jannadipa. E. 481.

1769. Jatakadesa. By Damodara Daivajna. Aufrecht notes that a Shatpanchhasikatika by a writer of this name and title is quoted in Kesava's Jatakapaddhati. E. 482.

1770. Jatakabharana. By Dhundhiraja, son of Nrisinha, of Partapura on the banks of the Godavery. Father of Ganesa, No. 1804. Bik. p. 299. Webor, p. 259.

1771. Jatakalankara. By Ganesa Daivajna, son of Gopala. With the author's Commentary composed in 1614. L. 2446. Gopala, Surya and Ramakrishna were three sons of Kavaji of Gujarat.

1772. Jaiminisutra. E. 483.

1773. A Commentary on the foregoing by Krishnananda Sarasvati. In GBC., Bühl's Kashmir Report, p. XXXIV, Peters. 3, 398. Krishnananda Sarasvati, or Balakrishnananda, was a Dravida, pupil of Sridhararyu, Svayamprakasa, Gopala, Sivarama, Purushottama and Purnananda. Our book is perhaps to be identified with the entry in Suchipustaka, p. 58. E. 484.

1774. Another Commentary on the same. By Venkatesa. Aufrecht (Venkatacharya) refers only to B. 4, 136. E. 485.

1775. A third Commentary on the same. Incomplete.

1776-77. Jnanamanjari. By Somanatha Bhatta. Jnanapradipa. Bik. p. 302. Two copies.

1778. Jyotihsara. By Kirtikarn, called also Vriddha, son of Horila. E. 486.

1779. Jyotihsarasangraha. Aufrecht, who has no reference, notes that this book is quoted in the Madanaparijata, and by Raghunandana in his Udyahatattva. E. 487.

1780. Jyotihsarasiddhanta. By Sukla Mathuranatha, who wrote this book in Saka 1704. The writer, whom Aufrecht distinguishes from the prolific author of the same name and title, was a native of Malava, who had settled in Pataliputra, and wrote at the instigation of Prince Dalachandra. E. 488.

1781. Jyotihsaroddhara. By Harshakirti Suri. See No. 1193. Bik. p. 306. E. 489.

1782. Jyotirnibandhasarvasva. By Sivadasa Bhatta. In Lahore 10 the book is called Jyotirnibandhasangraha. E. 490.

1783. Jyotirmanimala. By Kesava, who wrote it in 1564. Bik. p. 305. Aufrecht, referring to Cambr. 42, 43, makes this Kesava the son of Divakara, and uncle of Nrisinha (1584.) But in this MS. he calls himself son of Harinatha. E. 491.

1784. Jyotirvidabharana. By Kalidasa. See Webor, No, 1743.

1785. The same with the Commentary, called Snbodhini, of Bhaveratna, pupil of Mahimaprabha of the Paurnimiyagachchha. He wrote this book in Sam. 1761. E. 492.

1786. Jyotisha. The Vedanga so called. By Lagadha. With the Commentaries of Somakara and Seshanangu.

1787. Jyotischandrarka. By Rudraunani, son of Mahadeva, who was the son of Heramba, who was the son of Haresvara, who was the son of Padmakara, who was the son of Purandara. Composed in Saka 1648. E. 493.

1788. Jyotishkalpataru. Called also hero Jatukaskandha. By Kavichudamani. L. 1754.

1789. Jyotishkedara. By Kripasankara. Bik. p. 304. The date is given as Saka 1688 and Vikrama 1822. The author wrote in the city of Kotah, in the reign of Gumanasinha. He was the son of Chhajurama, who was the son of Devakrishna. Lahore 1882, 3, which is a Jyotishakedara by Chhajura, is probably this book. E. 494.

1790. Jyotishkaunudi. By Nilakantha, son of Ananta, who was son of Chintamani. Our author's brother Ruma composed his Muhurtachintamani (No. 1900) at Benares in 1601. The Prasnaprakarana only, as in the MS. which is Aufrecht's only reference, K. 228. Two copies. E. 495.

1791. Jyotishprakasa. By Hirananda, Composed in Saka 1708-1762. See No. 1796. Aufrecht, who refers only to Oudh V, 12, VIII, 14, notes that this book is quoted in the Nirnayasindhu, Sanskara-kaustubha and Sanskaramayukha. E. 496.

1792. Jyotiratnamala. By Sripati, author of the Jatakapaddhati. See No. L. 1426. Two copies.

1793. A Commentary on the foregoing. By Chaturbhujamisra. E. 497.

1794. Another Commentary on the same. By Mahadeva. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XXXIV. Two copies. Mahadeva was son of Luniga (who wrote notes on his son's book). He wrote this book in Saka 1186. Two copies. E. 498.

1795. Todarananda. See No. 1633. The Sanhitasaukhya chapter.

1796. Thakuradasavilasa. By Hirananda, son of Narahari, and younger brother of Nayanasukha. A writer of this last name translated Euclid from Arabic into Sanskrit, Cambr. 76. This book was written in Saka 1705. E. 499.

1797. Tattvapanchasika. Or Jyotishatattvapanchasika. By Harirasa Kavi, a Gauda Brahmin of Benares. Incomplete. In GBC., Peters. 2, 194. E. 500.

1798. Tajikakaustubha. By Balakrishna Bhatta. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-3, p. 147. Balakrishna of Jambusaras was son of Yadava, who was son of Ramakrishna, who was son of Narayana, who was son of Ramajit. A second copy is incomplete. By Tajika (also Tajaka) in this and the titles that follow is meant astrology derived from Arabic or Persian sources. E. 501.

1799. Tajikatantrasara. Or Ganakabhattshama, or Karmaprakasa. By Samarasinha, of the Pragvata-vansa, son of Kumarasinha, who was son of Samanta, who was son of Sobhamadeva, who was son of Chandrasinha, who was minister of one of the Chalukya Princes of Gujarat. See also Bhandarkar's Report, 1882-3, p. 32 and p. 216. A writer called Samanta composed, under a prince Sripathi Vishnudasa, a Tajikasaratika in 1620.

1800. Tajikadivakara. By Narayana, son of Nasinha.

1801. Tajikanilakantha. Or Sanjnaviveka. By Nilakantha, author of the Jyotishakautundi. See No. 1783. With the Commentary, called Rasala (not Sarala), of Govinda. In GBC., Peters. 2, 194. Govinda was the author's son (his mother's name was Chandrika), and he is therefore to be identified with the Govinda who wrote the Chandrodayanatakaprakritavivritti. L. 1715. Two copies. E. 502.

1802. The same. With the Commentary of Madhava. L. 1898.

1803. Tajikapadmakosa. By Govardhana. In GBC., Peters. 1, 115.

1804. Tajikabhattshama. By Ganesa, son of Dhundhiraja. See No. 62. Bik. p. 343.

1805. Tajikaratnakara. By Ratnakara, son of Satavadhana Bhattacharya. E. 503.

1806. Tajikavarshapattraphala.

1807. Tajikasara. By Haribhakta. Bik. p. 343 (Haribhadra Suri). L. 2796. In GBC., Peters. 1, 124 (Haribhadra Ganaka).

1808. Tajikasarasudhanidhi. By Narayana, son of Dadabhai, who was son of Madhava. This Dadabhai wrote a Suryasiddhantatika in 1720 (Ox. p. 326). Ox. p. 332.

1809. Tatkalikachandra. With a Commentary. E. 504.

1810. Tithyadichandrika. By Haribhanu Sukla, sometimes called Haribhavana. Oudh 1877, 24.

1811. Trikonakadhipatyasodhana.

1812. Trivikramasataka. Or Sataslokavyavahara, or Satasloki. By Trivikrama, son of Narayana, of the Maungalya gotra. In GBC., Peters. 1, 119. 3, 398. E. 505.

1813. The same, with the Commentary of Hrishikesa, son of Somachandra. E. 506.

1814. Doshajnanaratnatavali. By Jayaratna, pupil of Bhavaratna, of the Purnimiyagachchha. Of Cambay. E. 507.

1815. Dosparihara. Phel. 9.

1816. Dhikoti. By Sripathi. E. 508.

1817. A Commentary (sthapana) on the foregoing. Oudh VII, 4, is Sripathi's Dhikoti with a Commentary.

1818. Narapatijayacharya. Or Svarodaya. On divination from sounds. By Narapati, son of Pradeva, a noted astrologer of Dhara in Malava. Narapati composed this book in Anahillapattana in Sam. 1232, Ajayapala reigning. L. 1093. Burnell, p. 80. Three copies. E. 509.

1819. A Commentary on the foregoing, called Jayalakshmi. By Harivansa Pathaka (correct Pavaka, Bik. p. 341).

1820. Another Commentary on the same. By Narahari, son of Narasinha, who was son of Ganesa. Of Mithila. L. 2381.

1821. Nashtajataka. By Harivansa. A part of his Jatakaratnakara. Five copies.

1822. Narachandra. By Narachandra Suri. L. 2798, where it is called also Jyotihsara.

1823. Naradasanhitā. Weber, p. 257. In GBC., Peters. 2, 193.

1824. Narayanasakunavali. From the Skandapurana.

1825. Narayanipaddhati. By Narayana.

1826. A Commentary on a Nishekadhyaya.

1827. A Commentary on the Panchapakshi. By Kalyanakara Sukla. E. 510.

1828. Another Commentary on the Panchapakshi. Two copies.

1829. A third Commentary (udaharana) on the Panchapakshi.

1830. Panchasloki. With a Commentary. Both by Balakrishna. E. 511.

1831. A Commentary on Prajapatidusa's Panchasvara. By Gaudabhattacharya. In GBC., Peters. 2, 193. E. 512.

1832. Another Commentary on Prajapati's Panchasvara. By Paramasukhopadhyaya, son of Sitarama. See No. 1928. E. 513.

1833. A Commentary on the Panchasvara of Prajapatidasa. By the author himself. E. 514.

1834. Panchangasadhana. Cambr. 74 is a tract of this name which Aufrecht says is a chapter of the Grahayamala. Here the author's name is given as Baba Pandita. Three copies.

1835. Padyapanchasika. By Sripathi, author of the Dhikoti. No. 1816.

1836. Pavanavijaya. Three works of the name. Cf. Ox. p. 107. Hall, p. 13. L. 485. Bik. p. 708.

1837. Parasiprakasa. "A Vocabulary of Persian and Arabic terms used in Indian astronomy and astrology, composed by Vedangaraya in 1643." Aufrecht in CC. For this author, see No. 1415. L. 862. Bik. p. 325.

1838. Parasara. Or Parasari, or Parasarya, or Parasarasutra. Attributed to Parasara. In GBC., Peters 2, 193. Aufrecht notes that the Jyotiṣparasara is quoted by Hemadri, Raghuṇandana, in the Kalamadhvaya and Sraddhaṇmayukha. Four copies of the text. E. 515.

1839. A Commentary on the foregoing, called Ududayapradipa or Parasarihora. By Laksmipati, called Pande, of the Bharadvaja gotra, son of Krishnananda of Kanyakubja (Khora village). E. 516.

1840. Pasakakevali. "Sometimes spelled Pasakevali, or Pasukakerali [this last here], on divination, attributed to Garga, a Jaina." Aufrecht in CC. Weber, p. 269. L. 973.

1841-42. Another book of the same name. Pindanayanopapatti. By Rama Jyotirvid.

1843. Purahadipataktachakrantayoga.

1844. Pratodayantra. By Ganesa Daivajna, son of Kesavarka. (See No. 1721). Bik. p. 328.

1845. Prasnagargamanorāma. Or Gargamanorāma, or Lokamanorāma. A Commentary on Gargasanhitā. By Gargacharya. In GBC., Peters. 2, 192.

1846. Prasnagrantha. Or Prasnaralasya. By Vignaraja. This writer was the author also of a Commentary on Padmaprabhasuri's Bhuvanadipaka (No. 1886). E. 517.

1847. Prasnachandesvara. By Chandesvara, author of a Suryasiddhantabhashya. No. 2025. In GBC., Peters. 2, 193.

1848. Prasnatattva. By Chakrapani, son of Satyadhara and Satyarupa. Two copies.

1849. Prasnatantra. By Chintamani Pandita. Oudh XI, IO. Two copies. E. 518.

1850-51. Prasnadoshajnana. Prañnanirnaya.

1852. Prasnapradipa. By Kasinatha Bhattacharya. (The author of the Prasnapradipa is perhaps to be identified with the author of the Muhurtamuktavali. Lahore, 1882, 3.) Two copies.

1853. Prasnamanikya. By Paramananda, son of Venidatta, a Sarasvata Brahmin. Paramananda was pupil of Sadasaiva. E. 519.

1854. Prasnamarga. By Natha, son of Murari. E. 520.

1855. Prasnaratna. By Nandarama. Composed in 1768. Bik. p. 327.

1856. The same. With the author's Commentary. In GBC., Peters. 2, 193. Two copies.

1857. Prasnaratnasagara. By Vijayadaya Suri. NP. V, 90. E. 521.

1858. Prasnavinoda. E. 522.

1859. Prasnavaishnava. Or Prasnaranya, or Vaishnavasastra. By Narayana dasa Siddha, son of Brahmadasa and Nayaja. He is sometimes called Narayana Gosvamin. Of the Kayasthavans. Aufrecht notes that he mentions in this book Mukunda, Bhanubhatta and Hariji.

1860. Prasnasiromani. By Rudramani Tripathin, son of Tripathi Valmiki. He wrote this book in Saka 1697. Aufrecht refers only to NP. V, 90. Rudramani's son was Valmiki Kavi, author of the Ratnalanduprakusa (No. 1936). E. 523.

1861. Prasnasangraha. By Kasinatha. Two copies. E. 524.

1862. Prasnasara. By Jiva Jyotirvid, son of Yajnika Narahari. Of Gujarat. E. 525.

1863. Prasnjnana. By Bhattacharya. In GBC., Bhandarkar's Report, 1883-4, 272.

1864. Prasnjnana. By Brumarka Kavi (or Brahmadiya), son of Mokshesvara, who was son of Jyotihśudana. Bik. p. 325. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-3, 338.

1865. Balabodha. By Munjadya. Weber, p. 265.

1866. Bijaganita. The second part of Bhaskara's Siddhantasirodhani (No. 2006).

1867. A Commentary on the foregoing, called Bijankura, or Bijapallava, or Bijavivritikalpalata-vatara. By Krishna Ganaka, or Krishna Daivajna, son of Ballala, brother of Rama, Govinda, Ranganatha, and Mahadeva. Served under Jehangir. See our extract, and Ranganatha on Suryasiddhanta. Cf. also No. 1735. Two copies. E. 526.

1868. A Commentary on the Bijaganita, called Bijaganitaprabodha. By Ramakrishna, son of Lakshmana, who was son of Nrisinha. E. 527.

1869. Bijaganitodaharana. By Kriprama. Aufrecht refers only to the Catalogue of Sanskrit MSS. in the Sanskrit College Library, Benares, 257. Our author was the son of Narayana, a Gurjara Modha Brahmin. He wrote this book in Saka 1714. E. 528.

1870. Bijabodhasudhakara. By Surya Ganaka. Part of his Bodhasudhakara, otherwise called Tajikalankara. Weber, p. 260. Bik. p. 342. Surya Kavi (or Suri or Pandita), or Suryadasa, was the son of Jnanarija Pandita, who was the son of Naganatha, an inhabitant of Parthapura, who was the son of Nilakantha, who was the son of Vishnu, who was the son of Rama, who lived in Parthapura under Rama, King of Devagiri. Aufrecht in CC., with a reference to Weber, p. 231. E. 529.

1871. Brihachchintamani. With Commentary. The longer recension of Ganesa's Tithichintamani. With the Commentary of Vishnu Daivajna, son of Divakara, brother of Krishna, Mallari, Kesava and Visvanatha, uncle of the Nrisinha, who wrote the Suryasiddhantavasanabhashya. Cf. No. 1732. E. 530.

1872. Brihajjataka. By Varahamihira. With the Commentary called Jagachechandrika, or Chintamani, of Bhattacharya, composed in 966. Three copies.

1873. Another Commentary on the Brihajjataka. By Mahidhara. He wrote his Commentary in Saka 1520.

1874. A third Commentary on the Brihajjataka, called Subodhini. Burnell, p. 77. E. 531.

1875. Briliadyatra. Or Yogayatra. By Varahamihira. In GBC., Peters. 1, 100. Three copies.

1876. The same. With the Commentary of Bhattacharya.

1877. Brahmatalulya. Another name for the Karanakutubala, No. 1722, composed by Bhaskara, son of Mahesvara, of the Sandilya gotra, in 1184. With the Commentary called Narmadi, of Padmanabha, son of Narmada. This Commentary is in GBC., Bhandarkar's Report, 1882-83, p. 145. E. 532.

1878. Brahmasphutasiddhanta. By Brahmagupta, son of Bhillamacharya Jishnu. Weber, No. 1733. Brahmagupta wrote this book in 628 under King Vyaghramukha of the Chapavansa, in the thirtieth year of his own age. E. 533.

1879. Bhadrabahuhsanhita. By the well-known Jain writer. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XLII. E. 534.

1880. Bhavadasaphalasloka.

1881. Bhavitotpatti.

1882. Bhasvatikarana. Or Bhasvati. By Satananda, son of Sankara and Sarasvati. He wrote this book in Saka 1022. Weber, p. 234. L. 785. Bik. p. 291.

1883. The same. With the Commentary (Udaharana) of Gangadhara, son of Vidhichandra Jyotirvid. Composed in Saka 1607. E. 535.

1884. Another Commentary on the Bhasvatikarana, called Anupama, by Misra Madhava, son of Govinda Jyotirvid. He composed this book in 1526. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XXXV, Peters. 2, 194. E. 536.

1885. Another Commentary on the Bhasvatikarana. By Balabhadra. L. 785. "Attached to the work is a Commentary entitled Balabodhini, by Balabhadra, son of Vasanta, and grandson of Vimalakara of the Kausikagotra. The Commentary was completed on Thursday, the second of the wane in the month of Chaitra, Sumvat year of Vikramaditya 1465, A.D. 1521, in the town of Uma, in the country of Jamila, during the reign of the Shahi dynasty." E. 537.

1886. Bhuvanadipika. Or Grahabhavaprakasa. By Padmaprabha Suri. L. 850. In GBC., Peters. 1, 128. 2, 194. Two copies.

1887. *Bhrigusanhita* : Parts of—*Yogadhyaya*, *Yogaphaladhyaya*, *Varshakundalivichara*, *Mithunakundalivichara*, *Karkakundalivichara*.

• 1888. A Commentary on Gunakara's Horamakaranda, called Abhinavatamarasa, by Purushottama Bhatta. In Oudh VII, 2, a work of this kind and name is assigned to Krishna Sarman. The Horamakaranda of Gunakara, son of Sripati (Bik. p. 297) is quoted in Kesava's Jatakapaddhati. Bhandarkar's Report, 1882-3, p. 30. See No. 2083 for the text of the work. E. 538.

• 1889. Another Commentary on the same. By Divakara, son of Nrisinha, who was son of Krishnanda. Weber, p. 259. L. 1301. Two copies.

1890. Another Commentary (Udaharana) on the same. By Visvanatha Daivajna, son of Divakara (No. 1782). Bik. p. 314.

1891. Makarandasarani. Aufrecht refers only to Ben. 27 and Radh. 35.

1892. Manjira. By Rama. With a Commentary by Ramasevaka. Oudh V, 12 (text), and XVIII, 34 (Com.), are Aufrecht's only references. E. 539.

1893. Manushyajataka. By Samarasinha. A chapter of his Tajikatantrasara, No. 1799.

1894. The same. With the author's Commentary, called Karmaprakasika. E. 540.

1895. Mitanka (rules for compiling almanacs) vivarana. By Tandavakaviraja. E. 541.

1896. Mithahkotijyanighnavidhi.

1897. Mukundavijaya. By Parama, son of Yudumani, who was son of Prayaga. He wrote this book in Samvat 1591 for Raja Mukunda Sena, son of Rudra Sena, who was son of Chandra Sena, who was son of Rupa Narayana. L. 872. In GBC., Peters. 2, 194.

1898. Muhurtakalpadruma. By Vitthalu Dikshita. He wrote this book in 1628. Two copies. E. 542.

1899. Muhurtaganapati. By Ganapati Ravala, son of Harisankara Suri. He wrote this book in Sam. 1742. L. 1296.

1900. Muhurtachintamani. With the author's Commentary, called Pranitakshara. By Rama Daivajna, son of Ananta, who wrote the joint work in Benares in 1601. Weber, p. 262. Ox. p. 335. Two copies.

1901: Another Commentary on the Muhurtachintamani, called Piyushadhara, by Govinda, son of Nilakantha and Chandrika. This is the author of the Commentary called Rasala on his father's Tajika (No. 1801). E. 543.

1902. Muhurtatattva. By Kesava Daivajna of Nandigram, son of Kamalakara, and father of Ananta Daivajna. Pupil of Vaidyanatha. Bik. p. 319. Two copies.

1903. A Commentary on the foregoing. By the author's son Ganesa. Bik. p. 320. Text and Commentary are in GBC., Peters. 1, 118. 3, 398.

1904. Muhurtadarpana. By Lalmani, son of Jagadrama, who was son of Gangarama. Our author lived in the city Alarka, at the junction of the Ganga and the Yamuna. At Bik. p. 300 there is a Jatakapaddhati, or Sisusaukhya, by Jagadrama, son of Gagarama. Bik. p. 316 is a copy of our book. E. 544.

1905. Muhurtadipaka. By Mahadeva, son of Kahnajit ("Kahvajit"). Auf. Ox. p. 336. He wrote this book in 1661.

1906. Muhurtamanjari. By Yadunandana, who wrote the book in Sam. 1726. Aufrecht refers only to Oudh XIV, 54. E. 545.

1907. Muhurtamaranda. By Narayana Bhatta, son of Ananta. He wrote this book in Saka 1494. With the author's Commentary, called Martandavaṭṭubha, written in the next year. Weber, p. 263. Ox. p. 335. Bik. p. 318, &c. Three copies.

1908. Muhurtamuktavali. By Yogindra. Two copies. E. 546.

1909. Muhurtaratna. By Isvaradasa, son of Jyotisharaya. Bik. p. 318. L. 1964 (where it is wrongly called in the heading Mubuturathnaka). In GBC., Peters. 2, 194. Two copies.

1910. Muhurtasiromani. By Dharmesvara, son of Ramachandra. E. 547.

1911. Meghamala. From the Rudrayamala. Bik. p. 603.

1912. Yantrachintamani. By Damodara, son of Gangadhara. E. 548.

1913. Yantrachintamani. By Chakradhara, son of Vamana. With the Commentary, called Yantradipika, of Rama Daivajna, son of Madhusudana Daivajna. Three copies. E. 549.

1914. Yantraraja. By Mahendra Suri (author of the Anokarīthakairavakarakāmudi. Peters. 1, 122). With the Commentary of Malayendu Suri. Bik. p. 351. Three copies. E. 550.

1915. Yuddhakausala. By Rudra. In GBC., Peters. 2, 195.

1916. Yuddhajayarnava. From the Agnipurana. Burnell, p. 187.

1917. Yuddhajayotsava. By Gangarama. Aufrecht refers only to K. 238. E. 551.

1918. Yogaratnavali. By Dvivedi Yugaraja. Aufrecht refers only to Oudh XIV, 54. E. 552.

1919. Yogasiddhanta. E. 553.

1920. Yogarnava. By Venkatesa, son of Apyaya. L. 3205. Two copies. E. 554.

1921. Yeginidasakathana. From the Sivayamala. Cf. L. 857.

1922. Yeginidasakrama. Bhandarkar's Report 1882-3 has a book of this name by Balakrishna, p. 149.

1923. Yeginidasavidasavibhaga. From the Rudrayamala. Two copies. E. 555.

1924. Ratnajataka. By Damodara.

1925. Ratnadipaka. By Ganapati, a pupil of Gopala.

1926. Ramalachintamani. By Chintamani. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-3, p. 149.

1927. Rainalasastra. By the same. Compare Peters. 3, 44.

1928. A Commentary on the foregoing. By Paramasukhopadhyanya. Oudh III, 14, is a Ramalakumita by Paramasukha. Paramasukha was son of Sitarama and Anupa, and he belonged to the Sanadhyā Kula. He wrote this book in Sam. 1867.

1929. Ramalatattvasiromani. By Sivarama, who wrote it in Sam. 1686. He is perhaps the Sivarama, son of Sukla Visrama, who wrote the Krityachintamani in Sam. 1697. E. 556.

1930. Ramaladivakara. By Ramaprasada, a Gauda Brahmin. E. 557.

1931. Ramalanavaratna. By Paramasukha (No. 1928). Bik. p. 329. E. 558.

1932-33. Ramalabindu. E. 559. Ramalarahasya. By Bhayabhanjana Sarman. E. 560.

1934-35. Ramalakantha. E. 561. Rainalasara. By Sr pati, son of Lakshminrisinha Bhatta. L. 1479.

1936. Ramalenduprakasa. By Rudradhara Tripathin, son of Valmiki Kavi. (Correct Peters, 2, 194.) E. 562.

• 1937. Ratrisamvitpradipa. By Damodara, son of Raghava. He wrote this book at Jodhpore in Saka 1473, Srimalladeva reigning. E. 563.

1938. Ramalapaddhati. By Rama Daivajna, father of Narasinha Daivajna.

1939. Ramavinoda. By Rama Bhutta, son of Ananta. Our author wrote in the time of Akbar, in Sam. 1612. Two copies. E. 564.

1940-41. Rudrasanhita. Incomplete. The Karmavipaka chapter of the Rudrasanhita.

1942. The Yogaphala chapter of the Rudrasanhita.

1943. Rupamandana. By Sutradhara Mandana. A work on Architecture. Called also Vastusastra. The author was son of Srikshetra, and a client of Kumbhakarna, King of Medapata (Mewar).

1944. Lagnachandrika. By Kasinatha. L. 856.

1945. Lagnavada. By Giridharin, a Maithila Brahmin.

1946. Laghujataka. By Varahamihira. Two copies.

1947. The Commentary of Bhattotpala on the above.

• 1948. Lampaka (Svarasastra). By Padmanabha. With the author's Commentary. E. 565.

1949. Lilavati, sometimes called Patililavati. The first part of the Siddhantasiromani of Bhaskara (see No. 2006), treating of Arithmetic and Algebra. With the Commentary, called Buddhivilasini of Ganesa, son of Kesava. Composed in 1546. Two copies.

1950. Another Commentary on the Lilavati, called Nisritishtarthaaduti. By Visvarupa Ganaka, surnamed Munisvara, son of Ranganatha, who was son of Ballala Daivajna (see No. 1735). E. 566.

1951. Another Commentary on the Lilavati. By Parasurama, son of Sriharsha. Aufrecht refers only to B. 4, 156. E. 567.

1952. Another Commentary on the Lilavati, called Buddhivilasini, by Ganesa, son of Kesava. Composed in Saka 1467. E. 568.

1953. Another Commentary on the Lilavati, called Manoranjana. By Ramakrishnadeva, son of Apadeva, otherwise called Sudasivadeva, who was the son of Sripatideva, who was the son of Nilakantha. Aufrecht refers only to Colebrooke's Misc. Essays, II, 408.

1954. Lokabhaskara. By Lokanatha. With the author's Commentary. In K. 240, which is Aufrecht's only reference, both works are ascribed to Bhaskara himself. E. 569.

1955. Lomasasanhitā. E. 570.

1956. A Commentary on the Varshatantra of Nilakantha Daivajna, called Sisubodhini. By Madhava Jyotirvid, son of Govinda Jyotirvid (No. 1884). This writer is known to have composed his Jyotsna Srutabodhatika in 1640. E. 571.

1957. Varshapaddhati. By Misra Motiram. E. 572.

1958. Varshaprabodha. By Meghavijayagani. Probably the Jain author of the name who wrote in 1701 a Commentary (Chandraprabha) on Hemachandra's Sabdanusasana (Peters, 3, 10). E. 573.

1959. Vasishthasiddhanta. "This is scarcely the Vasishthasiddhanta which Varahamihira mentions in the Brihatsanhita." Aufrecht in CC.

1960. Varahisanhita. Or Brihatsanhita. By Varahamihira. With the Commentary of Bhattotpala.

1961. Vastumandana. By Sutradhara Mandana. Another work on Architecture. Cf. No. 1943. F. 574.

1962. *Vastusastra*. By the same. Called *Rajavallabha*. E. 575.

1963. *Vastusiromani*. By Sankara, Guru of Maharaja Syama Saha, son of Mananarendra. E. 576.

1964. *Vijayakalpalata*. By Chakrapani, son of Kamaraja Ganaka, who was son of Vasudeva. E. 577.

1965. *Vijayaprasasti*. By Ratnajit. E. 578.

1966. *Vivahadipika*. By Vasudeva, son of Nilakantha. Two copies. E. 579.

1967. *Vivahavrindavana*. By Kesavarka (No. 1721). With the Commentary by the author's son Ganesa. The Commentary was composed in Saka 1476. A second copy is incomplete. Weber, p. 261. Ox. p. 336. L. 2454. Bik. p. 350.

1968. *Vivalie Sandehadoshaushadha*. By Madhusudana (Madhusudana ?), son of Arianda.

1969. *Visvakarmaprakasa*. Or *Vastusastra*. By Visvakarman. L. 552.

1970. *Virasinhodayajataka*. By Visvanatha Pandita, son of Rama. E. 580.

1971. *Vrittasatka*. By Mahesvara, son of Manoratha. With a Commentary in Bhasha.

1972. (Vriddha) *yavanajataka*. By Yavanacharya. Aufrecht notes that Yavanacharya, or Yavanesvara, is quoted by Bhattacharya, Weber, p. 252; by Kesavarka Ox. p. 336, by Visvanatha Ox. p. 338, and in the *Mahurtachintamanitika*. E. 581.

1973. (Vriddha) *vasishthasanhitā*, or *Mahasanhitā*. By Brahmarshi. E. 582.

1974. *Vyavaharavrinda*. By Sukadeva. Composed in Kaliyug 2717. E. 583.

1975. *Vyasasiddhanta*. L. 1567.

1976. *Sambhuhoraprkasa*. By Punjaraja, a pupil of Madhava. Bik. p. 331.

1977. *Sakuna*. Or *Sakunarnava*, or *Sakurusastra*, or, by the author's name, *Vasantaraja*. By *Vasantaraja*, son of *Vijayaraju*, younger brother of *Sivaraja*. He wrote by request of *Chandradeva* of *Mithila*. With the Commentary of *Bhanuchandragani*, of the time of *Akbar* (1556-1605). His Commentary was corrected by his pupil *Siddhachandra*. Three copies. E. 584.

1978. *Sighrabodha*. By *Kasinatha*. Weber, p. 266. With the Commentary of *Chandrabhanu Ganaka*. The Commentary, which is called *Subodhajanani*, was composed in Saka 1729.

1979. *Suddhidipika*. By *Srinivasa*. Ox. p. 336. L. 325. Two copies.

1980. *Shatpanchasisika*, or *Horashatpanchasisika*. By *Prithuyasas*, son of *Varahamihira*. Weber, p. 257. Bik. p. 337, &c. With the Commentary of *Bhattacharya*. Two copies.

1981. *Shadvargaphula*. Part of the *Jnanabhaskara* of *Bhaskaracharya*.

1982. *Samvatsarakalpalata*. By *Soma Ganaka* (*Soma Daivajna*), son of *Rudrabhatta*. E. 585.

1983. *Sunhitakhandaratna*. By *Sivarama*, son of *Rama*. E. 586.

1984. *Sanhitadipika*. By *Ananta*, son of *Purushottama*. E. 587.

1985. *Sanketakauumudi*. By *Harinathacharya*. In GBC., Peters. 3, 398. Bik. p. 334.

1986. *Samketuchandrika*. By *Nandarama*. E. 588.

1987. *Sajjanavallabha*. By *Bhanu Pandita*, son of *Visvanatha* and *Kamala*. *Visvanatha* was a Gurjara Brahmin of the *Gangadhara* vansa. Aufrecht notes that the *Sajjanavallabha* is quoted in the *Muhurta-dipika*. In GBC., Peters. 3, 398. E. 589.

1988. *Sanjnatantra*. By *Nilakantha*. L. 2451, With the Commentary of *Visvanatha*. L. 2753. E. 590.

1989. Santanadipika. E. 591.

1990. Saptanadikachakra. Part of the Narapatijayacharya. No. 1818.

1991. Samaravijaya. From the Rudrayamala. K. 244 is Aufrecht's only reference.

1992. Samarasara. "Prognostics derived from mystic circles, particular stellar conjunctions, the turn of the breath, the flight of birds, and such like, of success or defeat in warfare, &c."—Aufrecht in CC. By Ramachandra Vajapeyin, or Naimishastha, client of Ramachandra, King of Ratnapura. He was elder brother of Bharata, and son of Suryadasa, who was son of Sivadasa, who was son of Sridharimalava. His Kundakriti was written in 1489. Weber, p. 273. L. 799. Three copies.

1993. The same. With the Commentary of the author's younger brother Bharata. L. 2417.

1994. Sampratsiddhanta. By Jagannatha. Aufrecht refers only to Ben. 30. The book is also called Siddhantasarakaustabha, Cambridge, 74, and is a translation of the Almagest made by Jagannatha for King Jayasinha of Jeypore (1730). E. 592.

1995. Sarvatabhadra. B. 4, 204, is a work of the same kind and name. E. 593.

1996. Sarvarthachintamani. By Venkatesa Kavi or Venkata Sarman. L. 2870.

1997-98. Samudrikasashastra. Bik. p. 332. Samudrikasankshepavichara. Saranipanchatara.

1999. Sarasanhita. The Sanskara, Tajaika and Prasna Chapters.

2000. Saravali. By Kalyanavarman. L. 337. Bik. p. 335. Aufrecht notes that this book is quoted in Kesava's Jatalakapaddhati.

2001. Sinhasthamakarasthagurunirnaya. By Govinda.

2002. Siddhantakaustubha. The Goladhyaya Chapter. Perhaps part of No. 1994.

2003. Siddhantatattva. By Trivikrama, son of Mahadeva, of the Sandilyngotra. E. 594.

2004. Siddhantatativiveka. By Kamalakaru, son of Nrisinha, who was the son of Krishna. (See No. 1732.) Kamalakara was a pupil of the astronomer Visvesvara. He wrote this book in 1658. L. 1865. E. 595.

2005. Siddhantaraja. By Nityananda, son of Devadatta, who was son of Narayana, who was son of Lakshmana, who was son of Dulina, called Ichchha, a Gauda Brahman of Indrapur (Delhi). Composed in Sam. 1696. The Goladhyaya chapter of this book is in GBC., Peters. 2, 110. E. 596.

2006. Siddhantasiromani. By Bhaskara, son of Mahesvara. He completed this book in 1151.

2007-8. The Spashtadhikara of the same. The Prasnadadhikara of the same.

2009. A Commentary by the author on the Siddhantasiromani, called Pramitakshara. This is the Vasanabhashya.

2010. The Vasanavarttika of Nrisinha. The Goladhyaya chapter. The author was son of Krishna Daivajna, who was son of Divakara (No. 1732). He wrote this book in Saka 1543. E. 597.

2011. A commentary on the Vasanavarttika, called Ganitarthatattvachintamani. By Lakshmidasa, son of Vachaspati Misra. E. 598.

2012. A Commentary, called Marichi, on the Siddhantasiromani. By Visvarupa, styled Munisvara. No. 1950. Ex. 599.

2013. Siddhantasarvabhauma. By Visvarupa Munisvara. L. 1858.

2014. Siddhantasindhu. By Nityananda (No. 2005). Composed in Sam. 1685. E. 600.

2015. Sudarsanachakra.

2016. Sundarasiddhanta, Or Siddhantasundara. By Jnanarnja, son of Naganatha, and father of Surya Daivajna (1539). Aufrecht notes that his book is quoted by Nrisinha, and by Ranganatha on Suryasiddhanta. A second copy is incomplete. E. 601.

- 2017. Suryapakshakarana.
- 2018. Suryapakshasarana. By Vishnu Daivajna. Aufrecht refers only to Suchipattra, 32.
- 2019. Suryasiddhanta. Weber, pp. 233-235. Ox. p. 326. Bik. p. 340, &c. Three copies.
- 2020. A Commentary on the Suryasiddhanta. By Nrisinha Ganaka, son of Krishna, who wrote it in Saka 1653. L. 1838.
- 2021. A Commentary on the Suryasiddhanta, called Gudharthaprakasika. By Ranganatha Ganaka, (No. 1950), who wrote it in 1604. Cf. No. 1735. E. 602.
- 2022. A Commentary on the Suryasiddhanta. By Bhudhara, son of Devadatta, who wrote it in 1571. Ox. p. 827. L. 1817.
- 2023. A Commentary on the Suryasiddhanta, called Udaharana. By Visvanatha Daivajna, son of Divakara (No. 1732). L. 2813. Two copies.
- 2024. A Commentary on the Suryasiddhanta, called Sarani. By Gokulanatha, son of Prananatha. Aufrecht has one reference to NP., IX, 50. E. 603.
- 2025. A Commentary on the Suryasiddhanta. By Chandesvaracharya.
- 2026. Suryadigrahasadhana. Two copies.
- 2027. Hansacharasvarodaya. Aufrecht refers to Radh 17 (Yoga).
- 2028. Hastasanjivani. By a Jain writer. L. 1514. Bik. p. 296. With the Commentary of Meghavijayuguni. This is probably the author of the Chandraprabha, a Commentary on Hemachandra's Sabdanususasana (1701). Cf. No. 1957. E. 604.
- 2029. Hayanaratna. By Balabhadra, who wrote it in 1656. Weber, p. 264. Balabhadra and Harirama were the two sons of Damodara. Cf. No. 2034.
- 2030. Hillajatajika. In GBC., Peters, 1, 122. E. 605.
- 2031. Hillajadipika. By Nrisinha, son of Rama, who was the son of Kesava, of the Kausikavansa. He was a pupil of Ganesa. E. 606.
- 2032. Horapradipa. By Dantodara.
- 2033. Horamakaranda. By Gunakara, son of Sripati. Aufrecht notes that Gunakara's Horamakaranda is quoted in Kesava's Jatakupuddhati, Bhandarkar's Report, 1882-3, p. 30.
- 2034. Horaratna. By Balabhadra. Balabhadra was the son of Damodara, who was the son of Chaturbhuj, who was the son of Narayana, who was the son of Devadasa (his brother Kshemakarana is mentioned), who was son of Srilala, of the Bharadvajavansa, of Kanyakubja. Balabhadra wrote this book in Sam. 1710. E. 607.

IX. MANTRA, &c.

2035. Agastyasanhita. Or Agastisanhita. E. 608.

2036. Agastyarghyavidhi. From the Bhavishyottarapurana. Poona 54.

2037. Ajapastotra. By Sankaracharya. Haug 46.

2038. Ajnanadhvantadipika. By Somanatha, son of Mahesa. E. 609.

2039. Annapurnapanchanga. From the Rudrayamala.

2040. Anusmriti. Kh. 65 and B. 4, 40 is a tract of this name by Sankaracharya. Three copies.

2041. Aparajitastotra.

2042. Aparadhadhakshamapanastotra. By Sankaracharya. Oppert II, 8153.

2043. Apamarjanastotra. From the Vishnudharmottara. Weber, p. 329. Two copies.

2044. A Commentary on Parasurabhata's hymn in praise of Ramanuja, known as the Ashtasloki. By Vaisnavadasa. Parasurabhata's father Srivatsanka is mentioned. Cf. Ox. p. 130, L. 2816 (fr.). E. 610.

2045. Ahalyastotra.

2046. Akasabhairavakalpa. Burnell, p. 203, is a work of this name from the Mahasaivatantra.

2047. Acharyachatusloki.

2048. Apaduddhābatukabbhairavapanchanga. From the Visvasaratantra. E. 611.

2049. Apaduddhārakavacha. From the Rudrayamala.

2050. Asurikalpa. From the Mahapurana. Bik. p. 575. "A collection of malevolent incantations fitly named demoniac rites." Two copies.

2051. Indrakshipanchanga. From the Rudrayamala. Oudh XI, 20.

2052. Indrakhistotra. Two copies.

2053. Ugratarakavacha. From the Rudrayamala.

2054. Ugratarapanchanga.

2055. Ugratarapaddhati.

2056. Ugratarasahasranaman. From the Akshobhyasanhita.

2057. Ugratarastotra. From the Rudrayamala.

2058. Uchchhishtachandalipatala. From the Phetkarinitantra.

2059. Uchchhishtasumukhhidevinyarchanavidhi.

2060. Uddisatantra. Or Uddisastra. Attributed to Ravana. L. 989. Aufrecht notes that this book is mentioned in the Agamatittavilasa.

2061. Uddharakosa.

2062. Rishaharanastotra. From the Brahmandapurana.

2063. Ribhugita. From the Sivarahasya. E. 612.

2064. Karpurastava. Or Symastotra. From the Mahakalasanhita of Adinatha. With a Commentary. E. 613.

2065. Kalpasutra. Or Vidyakalpasutra. (Aufrecht takes, no doubt rightly, the Parasuramasutra of some entries to be another name.) L. 1467 (fr.). Two copies. E. 614.

2066. Kartaviryakavacha.

2067. Kartaviryadipadanavidhi.

2068. Kalikakakaradyashottarasata.

2069. Kalikakavacha. Oudh XIII 104 is a work of the name from the Rudraymala.

2070. Kalikakavacha. From the Uttaratantra. Two copies.

2071. Kalikabhujangaprayata. From the Rudrayamala.

2072. Kalikavacha. From the Kalpadruma.

2073. Kalikulasahasranaman.

2074. Kalipanchanga. From the Mahakalasanhita.

2075. Kalipanchanga. From the Rudrayamala.

2076. Kalipaddhati. K. 38 is a work of the name.

2077. Kalimantravidhana.

2078. Kalirahasyastotra. A Kalirahasya is quoted in the Tantrasara, Ox. p. 95. Two copies.

2079. Kalisaparyastavana.

2080. Kalisahasranaman.

2081. Kalistavaraja. By Sankaracharya.

2082. Kalistavaraja. From the Rudrayamala. L. 416 is a "Kalibridaye" Kalistavaraja. Aufrecht notes that the book is quoted in the Tantrasara.

2083. Kumarisahasranaman. From the Kurmapurana.

2084. Kumaristotra.

2085. Kularnava. Ox. p. 90. L. 258.

2086. Krishnashtaka.

2087. Krishnashtottarasatanaman. From the Brahmandapurana. Taylor 1, 105, 234.

2088. Kaumarisanhita. Mysore 4. E. 615.

2089. Kausalyah Stotra.

2090. Gangakavacha. Three copies.

2091. Gangapushpanjali.

2092. A commentary by Sadasiva, son of Manika Bhatta and grandson of Narayana, on the Gangalahari of Jagannatha Pandita. Two copies. E. 616.

2093. Gangashtaka. Attributed to Valmiki. Weber, p. 364. L. 458. Printed in Brihatstotraratnakara, 347. With the Commentary of Harinatha, son of Hara Gosvamin. E. 617.

2094. Gangastotra. By Sankaracharya. L. 455. Printed in Brihatstotratakara, 344.

2095. Gajapakshipatala. From the Vishnuyamala.

2096. Gajendramokshana. From the Santiparvan of the Mahabharata. Three copies.

2097. Ganapatimantrasangrahadiptika. The text from the Sivarahasya.

2098. Ganapativajrapanjarakavacha. From the Rudrayamala.

2099. Ganapatishasranamawarthaprakasa. The text from the Ganesapurana.

2100. Ganesashtottarasata. From the Bhavishyapurana. Two copies.

2101. Gandhakakalpa. From the Rudrayamala.

2102. Gabhastisvarastotra. From the Kasikhanda, part of the Skandapurana.

2103. Gayatrikavacha. From the Agastynasanita.

2104. Gayatrijapavidhi. Attributed to Vyasa.

2105. Gayatrinyasa. Or Sankshepagayatrinyasa. L. 899.

2106. Gayatripanchanga.

2107. Gayatripatala. Radh. 25. Oudh XII, 46 is a work of the name by Svayamprakasendra Sarasvati.

2108. Gayatripurascharanachandrika. By Kasinatha, son of Jayarama, who was the son of Sivarama. K. 46. E. 618.

2109. Gayatripurascharanavidhi. From the Visyamitralakpa. L. 885. Two copies.

2110. Gayatrividhana. From the Skandapurana.

2111. Gayatrivivarana.

2112. Gayatrisapavimochana.

2113. Gayatryashhtottarasatanaman. From the Vasishthasanita. Two copies.

2114. Gurupanchanga. From the Rudrayamala.

2115. Guruparampara.

2116. Gokulesashktaka.

2117. Gopalapaddhati.

2118. Gopalavinsati. By Venkatesa. Printed in the Brihatstotraratnakar, p. 154. Two copies.

2119. Gopalasahasranaman.

2120. Gopalasahasranamavali.

2121. Gopalastavaraja. From the Gautamiyatantu. Oudh XIV, 100. Two copies.

2122. Govindashtaka. By Sankaracharya. Printed in Kavyakalapa, 119. Two copies.

2123. Gautamiyatantu. Or Gautamitantra. L. 1142. "A Vaishnavite Tantra, comprising, in thirty-one chapters, a complete system of ritual for the guidance of Vaishnavas, and the adoration of Krishna in various forms. The work is designed to apply the rituals of Sakta worship with all its forms, mysteries and mummeries to the cult of Krishna, and is always appealed to as a leading authority in all questions regarding rituals. It is held in high estimation by Vaishnava householders, but ascetics and more devout and ardent followers of Chaitanya do not implicitly carry out its ordinances."

2124. Chakranyasakavacha. E. 619.

2125. Chandikarchandipika. By Kasinatha, No. 2108. E. 620.

2126. Chandikahridaya. From the Rudrayamala. Burnell, p. 201, is a tract of the name.

2127. Chandikuchapanchassati. By Lakshmanacharya, called Rasalankaradurisa, son of Venimadhava, who was called Samaga. In GBC., Bühler's Kashmir Report. p. X. E.

2128. Chandiprayoga. By Nagoji Bhatta.

2129. Chandiprayoga. By Kamalakara, son of Ramakrishna. Bhr. 386 is a Chandividhanapad-dhati by Kamalakara.

2130. Chitruguptakavacha. From the Rudrayamala.

2131. Chhagadibalidandanavidhi. From the Rudrayamala. Burnell, p. 150, has a Chhagadipanchadana.

2132. Chhinnamastapanchanga. From the Rudrayamala. NPV., 22. Compare Bik. p. 579.

2133. Jayavijayansanti.

2134. Jayakhyanasanhita. Part of the Naradapancharatra. Oppert II, 4016. A second copy is incomplete.

2135. Janakinavaratnamanikyastavana. From the Markandeyasanahita.

2136. Janakistavana.

2137. Javalamukhipanchanga. From the Rudrayamala. NPV., 22.

2138. Jitantesotra.

2139. Jnanarnava. E. 622.

2140. Tattvaprakasastotra.

2141. Tantrakaumudi. By Devanatha, called Tarkapanchanana, of the race of Govinda Panchama. Devanatha lived in the time of King Malladeva, son of Visvasinha. L. 2010.

2142. Tantraraja. Aufrecht notes that this book is quoted by Sundaradeva. Hall, p. 17, in Tantrasara, Ox. p. 95, and by Ganrikanta, Ox. p. 108. E. 623.

2143. The same. With the Commentary, called Manorama, of Subhaganada and Prakasananda. Subhaganada was the guru of the King of Kashmīr. When on a visit to king Nrisinha, on a pilgrimage to Ramesetu, he wrote, at that King's instance, a Commentary on the Tantraraja, a book which, with its existing Vyakhyana, numbered 11,950 granthas. The first twenty-two patalas are by Subhagananda himself: the remaining fourteen by his pupil Prakasananda. The book was completed in (Sam.?) 1660. L. 2204. This Prakasananda, called also Mallikarjuna Yatindra, was the pupil of Yatindra, and the guru of Nama Dikshita and Mahadeva Sarasvati. Two copies. E. 624.

2144. Tarakavacha. From the Rudrayamala. Radh. 45.

2145. Tarapanchanga. From the Rudrayamala. Radh. 26.

2146. Tarabaktisudharanava. By Narasinha Thakkura, son of Gadadhara, who was the son of Krishna Sarman, who was the son of Ruchikara, who was the son of Harihara, who was the son of Kirtikara. Two copies. E. 625.

2147. Tarasahasranaman. From the Rudrayamala. Oudh XII, 48.

2148. Tarastotra. Two copies.

2149. Trikutarahasya. L. 2266. From the Rudrayamala.

2150. Tripurapuja. Bik., p. 621, has a Tripurapujanakrama.

2151. Tripurarchanamanjari. By Gadadhara, called Jnanananda, a pupil of Vimarsanatha. He wrote in the time of King Suratasinha. E. 626.

2152. Tripurasarasimuchchaya. By Nagabhatta. Bik. p. 621 (f.). Aufrecht notes that the book is quoted in the Tantrasara, Ox. p. 95, by Padmanabha, Ox. p. 110, and by Raghunandana in this Tithitattva. E. 627.

2153. Tripurasundarikavacha. Probably the Tripurakavacha of Radh. 45.

2154. Trailokyaramakavacha.

2155. Dakshinakalikavacha. Radh. 47. Two copies.

2156. (Pujanasahita) dakshinakalikavacha. From the Bhairavatantra. Burnell, p. 198.

2157. Dakshinakalikakavacha. By Virupaksha. This writer, a teacher of yoga, is quoted in the Hathadipika. Ox. p. 263.

2158. Dakshinakalikapanchanga.

2159. Dakshinakalikapaddhati. Bik. p. 580 has a tract of this name.

2160. Dakshinakalikabhediyakavacha.

2161. Dakshinakalikasahasranaman. From the Mahakalasanhita.

2162. Dakshinakalikastavava.

2163. Dakshinamurtichandrika. By Kasinatha, son of Jayarama. No. 2108. E. 628.

2164. Dakshinamurtisanhīja. In GBC., Bhandarkar's Report, 1881-82, p. 153. Peters. 3, 399. Aufrecht notes that this book is quoted in Tantrasara, Ox. p. 95, by Gaurikanta, Ox. p. 109, and by Raghunandana in his Dikshatattva. E. 629.

2165. Dattatreyangorshasamvada. From the Tantramaharnava. E. 630.

2166. Dattatreyatāntra. L. 1850. Three copies.

2167. Dattatreyasahasranaman. Burnell, p. 186.

2168. Dattatreystotra. From the Bhavishyottarapurana. Burnell, p. 201.

2169. Dīnacharya.

2170. Dikshatattvaprasnika. By Ramakisora Nyayalankara Bhattacharya. Aufrecht gives his father's name Rudranarayana. Oudh X, 22. E. 631.

2171. Durgakavacha. Pet. 723, 725 is a Durgakavacha from the Kubjikatantra.

2172. Durgapatha. Or Durgamahatmya, or Devimahatmya, or Chandi, or Chandimahatmya, or Saptasati. From the Markandeyapurana. Three copies.

2173. A Commentary on the foregoing. By Gadadhara. E. 632.

2174. Another Commentary on the Durgapatha. By Narayana, son of Nrisinha. Two copies. E. 633.

2175. Another Commentary on the Durgapatha, called Chandiprasada. By Bhatta Suri, called also Sabhachandra, son of Trilochana, called Tryambaka, who was the son of Ganapati, of the Kasyapakula. Two copies. E. 634.

2176. Another Commentary on the Durgapatha. By Bhaskararaya. The name of the Commentary is Guptavati. L. 2199. E. 635.

2177. Another Commentary on the Durgapatha. By Raghunatha Bhaskara. Aufrecht has one reference to Oudh X, VI, where the author is called Raghunatha Maskarin. The author lived in the time of King Narayana of the Chandravansa. E. 636.

2178. Another Commentary on the Devimahatmya, called Pushpanjali, by Lalmani, son of Nanda Sarman, who was son of Sivarama, a Gauda Brahman of the Maharangakula. Lalmani's younger brother Govinda is mentioned. E. 637.

CATALOGUE OF ULWAR MSS.

2179. Another Commentary on the Devimahatmya, called Dansoldhara, by Rajarama, son of Dundhiraja Lallopakhyā. E. 638.

2180. Another Commentary on the Devimahatmya, by Bhimasena, grandson of Muralidhara. E. 639.

2181. Devimahimnah Stotra. By Durvasas, called Krodhabhattarakā. In GBC., Bhandarkar's Report, 1882-3, p. 122. With the Commentary of Nityananda. E. 640.

2182. Devimanasapujana. By Sankaracharya. Haug 46.

2183. Devimurtihasya. Part of the Markandeyapurana. Two copies.

2184. Devirahasya. Two copies. From the Rudrayamala.

2185. Devyaparidhaksamapunastotra. By Sankaracharya. Printed in Brihatstotraratnakura; p. 176.

2186. Desikastotra. From the Akashabhairavakalpa.

2187. Dhanadapanchanga. Part of the Guptasadhanatantra.

2188. Navagrahastotra. Printed in Brihatstotraratnakura, p. 340.

2189. Navarnavapanchanga. From the Rudrayamala. E. 641.

2190. Navarnavamantravidhi.

2191. Nagarjunatantra. E. 642.

2192. Namamritastotra. By Gokulachandra. E. 643.

2193. Naradapancharatra. The Padmasanhita section. Three copies.

2194. Naradapancharatra. The Jayasanhita. Two copies.

2195. Narayanakavacha. Radh. 27 is a tract of the name.

2196. Narayanantramtrajastotra. From the Varahapurana.

2197. Narayanastavana. Part of the Devirahasyatantra.

2198. Narayanashtaka. By Kuresu. This is the name of the author of a Panchastava, of which this may be a part.

2199. Nirodhalakshana. By Vallabhacharya. Hall, p. 148, "On Krishna as the one sanctuary of the true devotee."

2200. Nrisinhakavacha. From the Brahmandapurana. Burnell, p. 198.

2201. Nrisinhagayatrividhana.

2202. Nrisinhpanchanga. From the Rudrayamala.

2203. Nrisinhpunjatarastavana. K. 44 is a Nrisinhapanjara from the Atharvanarahasya.

2204. Nrisinhabhujangastotra. By Sankaracharya.

2205. Nrisinhasbasranamun. From the Nrisinhpurana.

2206. Nrisinhastavaraju. From the Brahmandapurana.

2207. Nrisinhashashottarasatanaman. From the Nrisinhpurana.

2208. Panchadasitantra. Aufrecht, who has no reference, notes that this book is mentioned in the Pranatoshini.

2209. Panchamukhihanumatkavacha.

2210. Panchaksharistotra. Burnell, p. 202.

2211. Panchasatnaman. By Sankaracharya. E. 644.

2212. Padmapushpanjali. By Ramakrishna Kavi.

2213. Panchasanskara. Burnell, p. 202.

2214. Paramamahimnah Stotra. Two copies.

2215. The Commentary, called Tattvavimarsini, of Abhinavagupta on Somesvara's Paratrinsika. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XXX. See also CLV. This is a laghvritti or compendium of the work. E. 645.

2216. Pancharatra. The Satvatasanhita section. Mysore, 2.

2217. Pancharatra. The Sarasanhita section.

2218. Pandavagita. Praise of Vishnu. Weber, p. 358. "A collection of 106 verses from the Mahabharata, which contain the sayings of about the same number of persons (Dhritarashtra, Drupada, &c.), about the greatness and majesty of Vishnu (Krishna, Hari, Narayana)." Printed in Brihatstotraratnakara, p. 78, where it is also called Prapannagita.

2219-20-21. Papaprasamanastotra. Parthivesvarachintamani. Purascharanarahasya.

2222. Purushottamasahasranamastotra. From the Bhagavatasamuchchaya. Jac. 697, is a similar entry.

2223. Purnabhishkekappaadhati.

2224. Pratyangifapanchangha. From the Rudrayamala. Oudh XI, 26.

2225. Pratyangiramaalamantra. From the Kunjikatantra.

2226-27. Pratyangiravidhi. Pratyangirastotra. Burnell, p. 200.

2228. Pradoshastotra. From the Brahmottarakhanda of the Skandapurana. Burnell, p. 199. Printed in the Brihatstotraratnakara, p. 56.

2229. Prapanchasara. By Sankaracharya. Aufrecht notes that this Tantric work is quoted in the Tantrasara, by Kaivalyasrama, by Padmanabha, by Raghunandana in his Ahnikatattva, in the Agumatavivilasa, in Danamayukha and Pranatoshini.

2230. An anonymous Commentary on the foregoing. E. 646.

2231. Another Commentary on the same, called Prapanchasarasangraha. By Girvanendra Sarasvati, pupil of Visvesvara Sarasvati, who was the pupil of Amarendra Sarasvati. Our author was guru of Devendra and of Nrisinhasrama. See Hall, pp. 97 and 157, and Burnell, p. 207. E. 647.

2232. Bagalamukhikavacha. (Vagalamukhikavacha. Ox. p. 90, &c.)

2233. Bagalamukhipanchanga. From the Tantramahodadhi.

2234. Batukabhairavakavacha. From the Bhairavatantra.

2235. Balakavacha. Burnell, p. 198, has a tract of the name from the Siddhayamalatantra.

2236-37-38. Balatripurasundarikavacha. Balatripurasundaristotra. Balatripurapaddhati.

2239-40. Balapanchanga. From the Saradatilaka. Balapaddhati. Called Tripurarchanachandrika.

2241-42. Balasahasranaman. Balashtottarsatanamastotra. By Sankaracharya. Kh. 66.

2243-44. Balahridayastotra. From the Jnanarnava. Bijekosamatrikavarnanirnaya.

2245. Bhavanipanchanga. From the Rudrayamala.

2246. Bhavanisahasranaman. From the Rudrayamala.

2247. Bhargavarchanadipika. By Sri Sambaji Pandita, also called Prataparaja. This is the author of the Parusuramapratapa, a book on Dharma, which, as Aufrecht has noted, is quoted by Kamalakara. Ox. p. 278. Aufrecht, who has no reference, notes that our book is quoted in the Dravyasuddhidipika, Ox. p. 274, in the Nirnayasindhу and Santisara. E. 648.

2248. Bhishmastavaraju. From the 47th adhyaya of the Santiparvan of the Mahabharata. Bik. p. 241. Two copies.

2249. Bhuvanesvaripanchanga. From the Rudrayamala. Oudh VI, 14.

2250-51. Bhuvanesvaripaddhati. Bhuvanesvarirahasya. From the Rudrayamala.

2252. Bhuvanesvarisahasranaman. From the Mahavilasarnavatantra.

2253. Bhuvanesvaristotra.

2254. Bhuvanesvaristotra, called Trilokyamangala. From the Rudrayamala.

2255. Bhutadamaratuntra : The Patalakhanda of. E. 649.

2256. Bhutasuddhipranapratishtha.

2257. Bhairavastotra. By Abhinavagupta. In GBC., Bühler's Kashmir Report, p. XXX. See also the same, p. CLXII. With a Commentary. E. 650.

2258. Bhairavastotra. From the Rudrayamala.

2259-60. Bhairavahtaka. Attributed to Vedavyasa. Mungālagauristotra.

2261. Manikarnikashitaka. Or Manikarnikastotra. By Sankaracharya. Weber, p. 361. Printed in Brihatstotraratnakara, p. 365.

2262. Mantrakosa. From the Bhutadamara, No. 221.

2263. Mantrakosa. By Asaditya Tripathin. In GBC., Peters. 3, p. 400. E. 651.

2264. Mantradarpana. Aufrecht, who has no reference, notes that a book of this name is quoted by Devanatha, L. 2010, by Ramakisora, L. 1866, and in the Agamatattvavilasa. E. 652.

2265. Mantrapushpanjali. BP. 299 is a book on Dharma of that name.

2266. Mantraprakasa.

2267. Mantramahodadhi. By Mahidhara. With the author's Commentary, called Nauka. Mahidhara wrote this book in Samvat 1645. He was the son of Ramabhakta, who was son of Ratnakara, who was son of Kesava. L. 1256 (Text) : 1718 (Commentary).

2268. Mantraratnakara. By Vijuyarama, pupil of Chaturbhujacharya. He is therefore the same as the author of the Pashandachapetika. For our book Aufrecht refers only to Suchipatra, 42. E. 653.

2269. Mantrasastra : The Homavidhi chapter. Two copies.

2270. Mantraradhanadipika. By Sri Yasodhara, son of Kansari Misra. This writer's Daivajna-chintamani (L. 787) and Phalachandrika (Proceed. ASB, 1869, 138) were already known. He wrote the present work in Saka 1488 for Maharajadhiraja Arjunadeva, son of Maharaju Kalidasa, who was the son of Nathamalla of the Maravaha line. E. 654.

2271. Mantrartharahasya. With a Commentary. Part of the Rahasyamimanse. E. 655.

2272. Malleripanchanga. From the Brahmandapurana.

2273. *Mallaribhujangashtaka*. By Sankaracharya.

2274-75. *Mallarisahasranaman*. Burnell, p. 196. *Mahakalikavacha*.

2276. *Mahakalabhairavapanchanga*. From the *Kalisarvasva*.

2277. *Mahakalabhairavapanchanga*. From the *Visvassaratana*.

2278-79. *Mahagunapativajrapanjarakavacha*. *Mahanarayananamantrarajastotra*.

2280. *Mahamayakalpkavacha*. From the *Kalikapurana* (*Kalipurana*, *Chandipurana*).

2281-82. *Mahamrityunjayastotra*. Weber, p. 355. *Mahalakshmikavacha*.

2283. *Mahalakshmiratnakosa*. From the *Kumarasanhita*. Oppert II, 7529. Compare also below No. 2348. E. 656.

2284. *Mahavidyamahimnah Stotra*. By Hariprasada.

2285. *Mahashodasimantrasahasranaman*.

2286. *Mahasarasvatistotra*. Attributed to Asvaldyana. Weber, p. 363.

2287. *Mahimnah Stotra*. A hymn to Siva, ascribed to Pushpadanta.

2288. The same. With the Commentary of Madhusudana Sarasvati, pupil of Visvesvara Sarasvati. E. 657.

2289. The same. With an anonymous Commentary.

2290-91. *Mahesvaratantra*. E. 658. *Matrikanighantu*. E. 659.

2292-93. *Manasapuja*. Attributed to Vedavyasa. *Manasikapuja*. By Sankaracharya. E. 660.

2294. *Mudraprakasa*. By Ramakisora Sarman. Nyayalankara, son of Rudranarayana. He wrote this book in Saka 1752. L. 1866. Oudh X, 22, is a *Dikshutattvaprakasa* by the same writer. E. 661.

2295. *Murtirahasya*. From the *Markandeyapurana*.

2296. *Mrityunjayavidhana*. Weber, p. 355.

2297. *Mrityunjayastotra*. From the *Markandeyapurarana*. Two copies. Compare No. 2281.

2298. *Mrityulangula*. Oudh XII, 50.

2299. *Yuntrachandrika*. By Kasinatha Bhatta, called Sivanandanatha, son of Jayarama Bhatta, who was son of Rama Bhatta. Our author was pupil of Ananta. E. 662.

2300-1. *Yantrachintumani*. Two copies. *Yamunasaha* *sranaman*.

2302. *Yamunashtaka*. By Vallabhacharya. Hall, p. 147.

2303. A Commentary on the *Yoginihridaya*. By Amritanandanatha, pupil of Punyanandanatha (author of the *Kamakalavilasa*). E. 663.

2304. *Yogesvarisahasranaman*. From the *Rudrayamala*.

2305. *Yenitantra* (brihad). Aufrecht, who refers to *Suchipattra*, 42, notes that this book is mentioned in the *Pranatoshini*.

2306. *Rakaradisahasranaman*. The thousand names of Rama. From the *Brahmayamala*.

2307. *Rasminsa*.

2308. *Rasaratnakara*. The mantra section. Kh. 76. By Nityanatha Siddha, son of Parvati. Called also Nityanatha and Nemanatha Siddha.

2309. Radhasahasranaman. From the Pancharatra.

2310. Radhasahasranaman. From the Rudrayamala.

2311. Radhastotra. From the Brahmayamala. With a Commentary, called Radheyatoshini, by Vansidasa. A writer of this name is the author of a Vedanta tract, the Bhedabhedavada.

- 2312. Ramakavacha.

2313. Ramagita. The fifth chapter of the Uttarakhanda of the Adhyatmaramayana. Printed in Brihatstotraratnakara, p. 231.

2314. Ramapaddhati. By Ramanuja. Ox. p. 300. Two copies.

2315. Ramamuhimna Stotra. By Vijayaramacharya, pupil of Chaturbhujacharya. This is the author of the Manasapuja, L. 193. E. 664.

2316. Ramamanasapujana. From the Agastyasanhita.

2317. Ramaraksha. From the Brahmandapurana.

2318. A Commentary on the foregoing. By Mudgala Bhatta. Weber, No. 1768. Two copies. This writer was the author of an abridgment of Sayana's Commentary on the Rigveda. See M. M. III., p. XII.

2319. Ramarchanapaddhati. Pheh. I. and Oudh XIV., 92, are books of the name.

2320-21. Ramashtaka. Two copies. Ramashtottarasatanaman. From the Padmapurana.

2322-23. Ramasahasranaman. Ramastavaraja. Three copies.

2324. Ramahridaya. From the first chapter of the Balakanda in the Adhyatmaramayana. Printed in the Brihatstotraratnakara, p. 272.

2325. Rudragitastotra. From the Bhagavatapurana. Two copies.

2326-27. Rudramunistrastotra. Rudrashtaka.

2328. Lakshmitantra. Bik. 593 and K. 50 are entries of a book of the name. In the latter the work is attributed to Hayagriva. Two copies.

2329. Lakshminarayunakavacha. From the Rudrayamala.

2330. Laksminarayunapatala. From the Devirahasya.

2331. Lakshminarayunapaddhati. From the Rudrayamala.

2332. Lakshminarayanasahasranaman. From the Rudrayamala.

2333. Lakshminrisinhudvadasanamastotra. From the Vayupurana.

2334-35. Lakshmiptala. Two copies. Lakshmisahasranaman.

2336. Lakshmihridayastotra. From the Atharvanarahasya. Two copies.

2337. Lalitadevisahasranamastotra. From the Brahmandapurana.

2338-39. Lalitarchanachandrika. Bik. p. 592. Lalitahridaya.

2340. Lalitopakhyan. From the Brahmandapurana. L. 854.

2341. Lavanyalahari. By Kesava, son of Ananta, of the Laugakshi gotra. This writer composed his Prahladachampu at the instigation of King Umapati Dalapati (L. 1427). E. 665.

2342. Lingashtaka. By Sankaracharya. Printed in the Brihatstotraratnakara, p. 32.

2343. Varadagurupanchasatstotra. By Narayana, who composed it in Sam. 1901.

2344. Varivasyarnhasya. With the Commentary of Bhasuranandunatha. This is the name assumed after initiation by Bhaskararaya (or Bhaskararaja Dikshita), son of Gambhiraraya Dikshita, pupil of Nrisinha and Sivadatta, who lived at Benares in 1629. E. 666.

2345-46. Varnanighantu. Vallabhashtaka. By Vitthala Dikshita. Hall, p. 152.

2347. Vahnisunustotra. By Raghunatha Dikshita. The Vahnisunu of the stotra is Vallabhacharya.

2348. Vanchehhakalpalata. From the Atharvunasaubhagya kanda. B. 4, 268, is a Vanchehhakalpalata from the Kumarasanhita.

2349-50. Vijayastava. Vitthalanamastotra. By Raghunatha.

2351. Vidyaratnasutradipikabhashya. By Vidyaranya, pupil of Sankarabhagavatpada. This is the Commentator Sayana.

2352. Vidyopastimahanidhi. By Sivarama, son of Gopala, and pupil of Subhagananda. His mother's name was Dvarika, of the Sandilya gotra. His father belonged to the Kausika gotra, and had the upanama Tullu. He wrote this book in Saka 1627. E. 667.

2353-54. Vidveshanayantra. Vinsadankayantravidhi. From the Sivatandava.

2355. Vishnunamastotra. By Sankaracharya. Burnell, p. 200.

2356. Vishnupanjarastotra. From the Brahmandapurana. Printed in Brihatstotraratnakara, p. 107. •

2357-58. Vishnumantranaman. Vishnusahasranaman. Three copies.

2359. Vishnusahasranamapaddhati. From the Sanatkumarasanhita. Aufrecht notes that the Sanatkumarasanhita is quoted in the Tantrasara, by Gaurikanta, by Hemadri and other later lawyers, and mentioned in the Agamatattvavilasa.

2360-61. Vishnusahasrasapavimochana. Vishnustotra. By Chakrapani.

2362. Vedapadastotra. Attributed to Bharadvaja.

2363. Vaikunthastotra. By Srivatsanka Misra, pupil of Isamanuja. With a Commentary by a pupil of the author. E. 668.

2364. Vaidyanathapanchaka. By Taraka Brahmananda Sarasvati.

2365-66. Vairagyabijamantra. Venkatesvara sahasranaman. From the Brahmandapurana.

2367. Sankaraparvatistotra. By Sankaracharya.

2368. Saktisangamatatantra. I. 405. "An original Tantra, including the whole circle of the Saka cult. It is said to have originally contained sixty thousand slokas, but the MS. examined does not exceed eleven thousand. It is divided into four parts or khandas, of which the first comprises twenty chapters, the 2nd sixty-five chapters, the 3rd nineteen chapters, and the 4th eleven chapters." L. Two copies.

2369. Satachandiprayoga.

2370. Satasahasrachandiprayoga. By Kamalakara, son of Ramakrishna.

2371-72. Satrumgrana prayoga. Sarabhakavacha. Burnell, p. 197.

2373. Sarabhakavacha. From the Akasabhairavatantra.

2374. Sarabhaprayogavidhi. From the Akasabhairavatantra. Two copies.

2375. Sarabhamantrayantrakathana. From the Akasabhairavatantra.

2376. Sarabhastavaraja. From the Akasabhairavatantra.

2377. Sarabhesvarastotra. From the Akasabhairavatantra. Two copies.

2378. Saktanandatarangini. L. 3182.

2379. Saradatilaka. By Lakshmanacharya. L. 733. Aufrecht notes that this book is quoted in the Tantrasara, Ox. p. 95, in the Saktanandatarangini, Ox. p. 104, in the Agamatattvavilasa, by Sayana in the Sarvadarsanasangraha, Ox. p. 247, and by Raghunandana, Ox. p. 292.

2380. The same, with the Commentary, called Padarthadarsa, 'by Raghava Bhatta, son of Prithvidhara, who was the son of Ramesvara. Raghava Bhatta was an inhabitant of Jannsthana, on the Godavery, and he wrote this book in Sam. 1550. Two copies. E. 669.

2381. The same. With the Commentary, called Gudarthatlipika, by Trivikramajna, pupil of Sri Rama Bharati.

2382. Saligramastotra. From the Bhavishyottarpurana.

2383-84. Syamalasahasranaman. Syamapaddhati. Oudh 1876, 30. SB. 336.

2385. Syamarahasya. By Purnananda Paramahansa, or Purnanandanatha, pupil of Brahmananda Paramahansa. L. 591. Three copies.

2386. Sivakavacha. From the Brahmottarakhanda of the Skandapurana. Five copies.

2387. Sivakavacha. From the Blairavatantra. Two copies.

2388. Sivakavacha. From the Rudrayamala. Four copies.

2389. Sivatandava. With a Commentary by Premanidhi, son of Umapati and Uddyotamati, pupil of Donakara. He wrote this book at the request of Srimalavarman, son of Lakshminatha, who was the son of Ghansyamadeva, who was the son of Sahimalla, King of the country on the Gandatri river, near the hill called Taka, in the North country. E. 670.

2390. Sivatandavastotra. Attributed to Ravana. Printed in Brihatstotraratnakara, p. 22. Two copies.

2391. Sivadvadasalingastotra.

2392. Sivapancharatnastotra. By Sankaracharya.

2393. Sivapanchanga. From the Gaririyamala.

2394. Sivapujatarangini. By Kasinatha, son of Jayarama. See No. 2299. E. 671.

2395. Sivaramastotra. By Ramananda Sarasvati. Printed in Brihatstotraratnakara, p. 326. The writer therefore is to be identified with the author of the Yogumaniprabha. He was a pupil of Govindananda Sarasvati, who was a pupil of Gopala Sarasvati, who was a pupil of Sivarama Sarasvati.

2396-97. Sivavinitashtaka. Sivasankarastotra. Two copies.

2398. Sivashadaksharastotra. Radh. 44. Burnell, p. 202. Three copies.

2399. Sivasadanilukanthastotra. By Sankaracharya.

2400. Sivasahasranaman. From the Padmapurana. Three copies.

2401-2. Sivasankshepapujapaddhati. Sivastuti. By Sankaracharya.

2403-4. Sivastotra. Attributed to Vasishtha. Three copies. Sivasvarodaya.

2405. Sivarchanachandrika. By Srinivasa Bhatta, pupil of Sundararaja. He was the son of Sriniketana, who was the son of Tumulu Dikshita, who was the son of Samarapunja, of Kanchipura, in the Dravida country. He came to Benares, and studied under Sundara. Mention is made of three other works of his—the Bhairavarchaparijata, Srisaubhagyaratnakara and Saparyakramakalpavali.

2406-7. Sulinidurgakavachastotra. Sristava. By Srivatsanka Misra. E. 672.

2408. Srirangamallastotra.

2409. Shatkarmadipika. By Krishnananda Vagisvara Bhattacharya.

2410-11-12. Shatkarmaprakosa. Sankataharanastotra. Sankshepapujapaddhati.

2413-14-15. Sadasivasahasranaman. From the Padmapurana. Sanakadibijamantra. Saptasatyutkilana.

2416. Saptasloki Gita. Seven choice verses from the Bhagavadgita, namely, 8, 13. 11, 35. 13, 13 8, 9. 15, 1. 15. 16, 34. Printed in Brihatstotraratnakara, p. 90.

2417. Samayacharatantra. L. 755. "An original Tantra treating the details of the Knula cult."

2418 19. Sarasvatistotra. Attributed to Asvalayana. L. 892. Sarvadevatapushpadipujana.

2420-21. Sarvasamrajyamedhasahasranaman. Saryanganyasa.

2422. Sankhyayanatantra. L. 2259. "A Tantric compilation, containing directions for various kinds of incantations for securing supernatural arms, securing success in warfare, and injuring enemies."

2423-24. Siddhantaratnashtaka. Siddhantamuktavali.

2425. Sinhasiddhantasindhu. By Sivananda Gosvamin, son of Jagannivasa Gosvamin, who was the son of Srinivasa Gosvamin. Our author wrote at the instigation of Devisinha, son of Sribharata, who was the son of Sangramasabhi, who was the son of Ramasabhi, who was the son of Madhukar, King of Budelkund. L. 1621. "A handbook of Vaishnava religious duties, diurnal, periodical and optional, including the several feasts and fasts enjoined in the Vaishnava calendar." E. 673.

2426. Sudarsanakavacha. Burnell, p. 197.

2427. Sudarsanasataka. By Kuranarayana, with the author's Commentary.

2428. Sudarsanasahasranaman. Radh. 29.

2429-30. Sudarsanasanhita. In 26 patalas. L. 2284 is a part of this work. E. 674. Sudarsanastotra.

2431. Sundarabahustotra. By Srivatsanka Misra. With a Commentary by a pupil of the author. E. 675.

2432. Sumukhimatangikavacha. From the Bhairavatantra.

2433-34. Sumukhimatangipanchanga. Three copies. Sumukhisahasranaman.

2435-36. Sumukhistotra. From the Rudrayamala. Suryakavacha.

2437. Suryopanchanga. From the Rudrayamala.

2438. Suryasatka. By Raghavendra Sarasvati, a Gauda Brahmin. Composed in Saka 1514. E. 676.

2439. Saundaryalahari. Or Anandalahari. A poem addressed to Sakti. By Sankaracharya. Two copies.

2440. The same. With the Commentary, called Saubhagyavardhini, of Kaivalyasrama, pupil of Govindasrama. Ox. p. 108. L. 2490.

2441. The same. With the Commentary of Narayana Daivajna.

2442. The same. With the Commentary of Nrisinha. L. 1782. "The great peculiarity of this Commentary is that it explains the text in two different ways: in one proving that it is a hymn in praise of Bhavani, and in another way making Vishnu the subject of its praise. Ordinarily the text is understood to have been written in honour of Siva."

2443. The same. With a Commentary in Bhasha.

2444. Saubhagyaratnakara. By Vidyanandanatha, pupil of Sachchidanandanatha. Bik. p. 610. Srinivasa was a fellow pupil of our author.

2445. Saubhagyasubhodaya. By Srinivasa Bhatta, pupil of Sundaracharya. E. 677.

2446. Svachelbandoddyota. By Kshemaraja, pupil of Abhinavagupta (beginning of the 11th century). This is a Commentary on a Svachchhandanaya. Hall, p. 198. Bühler's Kashmir Report, p. XXXIV and p. CLXVIII (where extract is given).

2447. Hanumatpanchanga. Radb, 29. Oudh X, 24.

2448. Hanumatpanchaksharividusaksharipuddhati.

2449. Hanumatstotra. Bühler's Kashmir Report, p. XIV. Burnell, p. 201.

2450. Hanumadashtottarasatanaman. Burnell, p. 197.

2451-52. Hanumadgahvurasphuta. Hanumaddigbandha.

2453. Hanumanmalamantra. "From the Samakasanhitā. Taylor i, 240." Aufrecht in CC.

2454. Hanumanmahavirajunjira. From the Sudarsanasanhitā.

2455. Hayagrivastotra. By Venkatānātha. Kavītarkikkēśarīn.

2456. Hariharatmakastotra. From the Hālivānsa.

2457. Hariharatmakastotra. From the Skandapurāna.

X. JAIN AND OTHER WORKS IN PRAKRIT.

2458. Sthanangasutra.

2459. Bhagavatisutra.

2460. Rajnaprasniyasutra.

2461. Jivabnigamasutra.

2462. Uttaradhyayanatasutra.

2463. Nandisutra.

2464. Suryaprajnapritisutra.

2465. Bhagavatiprabhava (in Sanskrit).

2466. Samayasara. With Commentary of Amritachandra. (In Sanskrit.) Peters. 2, 161.

2467. Prakritavyakarana. By Vidyaninoducharya. E. 678.

2468. Jainendravyakaranamahavrittī. By Abhayananandin.

2469. Prakritapingala.

2470. Prakritaprakasa. By Vararuchi.

2471. Ramasetu. Ascribed to Kalidasa.

2472. The same. With the Commentary of Ramadasa.
 2473. The Saptasati of Hala. With a chhaya.
 2474. Darsanastotra.
 2475. Bhaktamarastotra. By Manatunga.
 2476. Shaddarsanasamuchchaya. By Haribhadra. With a Commentary.
 2477. Sinduraprabhakarana. By Somaprabhacharya.
 2478. A volume containing the following stotras :—1. Traikalikajinachaturvinsatinamani. 2. Darsanastotra. 3. Jinapujavidhi. 4. Devapujajayamala. 5. Panchamangala. 6. Lukshmimahastut-yetiyadi yamakahaddhastuti. By Padmaprabhadeva. 7. Nirvanakunda. 8. Bhaktamarastotra. By Manatunga. 9. Jinasahasranaman. By Jinasenacharya. 10. Chaturvinsatisvuyambhustotra. 11. La-ghusahasranaman. 12. Ashtakadoha. 13. Kalyanamandirastotra. By Kumudachandra. 14. Vishapaharastotra. By Dhananjayasuri. 15. Bhupalastavana. 16. Rishimandalastotra. 17. Vrihatsahas- ranaman.

संवदङ्गाविधनन्देन्दौ सहस्रान्त्यनिदिकृतियौ ।
 ईशानुग्रहतोऽस्माभिः सूचीपत्रं समर्थितम् ॥

EXTRACTS.

सांखायनगृहसुत्रमदीपकम्-नारायणः ।

च-४८ श्रीमत्सकलविद्वज्जनमंडलीमंडनद्विवेदीश्रीप्रीपतितस्तुतद्विवेदी श्रीकृष्णजी तत्त्वानारायणविरचितगृह्णप्रदीपके
 भाष्ये षष्ठोऽध्यायः समाप्तः ॥ समाप्तं च गृह्णप्रदीपकं नाम भाष्यम् ॥
 वर्षे नंदकर्त्तुचंद्रसमिते माघे सिते पक्षके षष्ठ्यां सौरिदिनेऽपराह्नसमये त्वाष्ट्रे च नक्षत्रके ॥
 मार्तण्डे भक्तरस्तिते घटगते चन्द्रे बुधे लग्नके काष्ठ्येयेन विनिर्मिता कृतिरियं भूयाजगन्मोदिनी ॥ १ ॥
 देशे गूर्जरसंज्ञाके सुबकरे श्रीपाटलाळ्या पुरी तस्या वेदविश्वारचंचुरमतिश्छण्डांशुनामा द्विजः ॥
 आसीनागरभूषणं क्षितितले श्रीरामंभक्तः कृती यत्तेजः कमलापतेरिव समं बृतं महर्षेरिव ॥ २ ॥
 तस्याभूद्विवुद्धेश्वरेण सहशः—
 हृष्टा मुद्गलनाशितं कुलमिदुं याजयस्य कन्थां तु यो वैदर्भे नगरे क्षुवाह विधिना इष्टुं पुनः संततिम् ॥ ३ ॥
 आदित्यादिसुता वसिष्ठसहशास्तस्याच्चिरास्तुत्प वै जाता वेदविश्वारदात्मिभुवने द्वयाता गुणेष्वद्वाटा ॥
 आचारैर्विमला भस्त्रेषु सततं दीक्षापरा याहिकाः श्रीरामस्मरणे विशिष्टमनसो योगाभिष्पारं गताः ॥ ४ ॥
 आदित्यादभवत्सुतो हरिनिभो वेदांगपारं गतो लोके सौख्यकर्ते जन्मार्दनं इति द्वयातो गुणेष्वधीः ॥
 बाल्याद्वर्षपरः कियासु कुशलो वृत्तं च किं वर्ण्यते यस्याद्यायतने निवासमकरोद्रामोऽय वर्षाद्वक्म् ॥ ५ ॥
 श्रीरामो भृगुनंदनो निजमुखेनाक्षिक्यद्वद्वाविदेदांगं परमूर्वमार्गगमनप्रयोतनं तस्य वै ॥
 षष्ठ्यासेऽय गते प्रयाणसमये धृत्या स्वकीयां ततुं द्रूहि द्रूहि वरं तवेति वचसाऽमीष्टं च संस्मारितः ॥ ६ ॥
 वत्रे श्रीन्त्स वरान्कुले भम विभो याचे च वेदी तथा वेदं साङ्गमय प्रयाणसमये देयं लया दर्शनम् ॥
 यावद्वेदमिदं कुले द्विजवटो संपत्स्यते तेऽस्तिलं श्रीरामः प्रणयात्तदैव भगवान् दध्ने स्वरूपं महत् ॥ ७ ॥
 पाणी द्वर्णंतरंगिणीलग्नभूतं पात्रं दधानं नवं कोदंडं परशुं दधानमसितं मूर्खा जटाधारिणम् ॥
 भक्ताणां सनकादियोगिसाहितं सूर्येदुकोटिप्रभं श्रीरामं भृगुवंशभूर्णमयो हृष्टा स चके मतिम् ॥ ८ ॥
 जातस्य सुतो महेश्वरनिभः श्रीनीलकंठाभिधो येन ब्रह्मविदा क्रमादिनवधाविद्याप्रकरा द्विजात् ॥
 तैकंगादविगम्य तूर्णमवनीदेवेषु विस्तारिताः सोऽन्ते प्राप परात्परा इविपुरे गंगोद्वे सद्गतिम् ॥ ९ ॥
 तस्याभूतनयो महेश्वरनिरतो भानुः— श्रीमान्भूसुरमंडनः द्वितितले विद्यानिशासासदम् ॥
 वेदर्थकमिथिः कियासु कुशलो वृत्ते च वैयासकिः सोऽन्ते प्राप्य पुरीं हिवस्य महतो मोक्षं जगामाक्षरम् ॥ १० ॥
 तस्यास्तां तनयौ विनीतयस्तौ द्वयातो गृणैः सर्वतो वेदाभ्ये परपारणैः सुविदितौ देशे विदेशोपि तौ ॥
 आचारे विमलौ पराविद्व जगत्कायेति लोके श्रुतौ श्रेष्ठः श्रीजयदेव इत्यपि परो वंशास्य भूषास्पदम् ॥ ११ ॥
 षष्ठ्यादौ कुलभूषणं समभवच्छ्रीश्रीपात्रिः श्रीपते रूपेण प्रतिमो रमेशाभजको विद्यासमूहान्वितः ॥
 द्वर्णंतरंगतो वशान्तरसिको भृदेवकुशलापत्रो सुवित प्राप महेश्वरस्त निकटे उर्यां द्वरस्योतराम् ॥ १२ ॥

CATALOGUE OF ULWAR MSS.

दाणखरय सुतो जितेद्रियचयो लक्षणीपते: सेवको शीमासार्थविचारन्वतुमृतैतानकर्मान्वयः ॥
गंभीर्यादिगौर्णीर्वभूषितलक्षुद्धग्ना समानो गुरोस्तीर्णे प्राप्त चरा गाँत शिवपुरे लक्ष्मी: सुतायास्तदः ॥ १३ ॥
नारायणेन कृतिना तत्त्वनूजेन निर्भितम् ॥ सांख्यायनस्य गृह्यस्य भाव्यं गृह्यप्रदीपिकम् ॥ १४ ॥
कृतेनानेन ग्रंथेन विश्वरूपी सदाश्रयः ॥ यद्यभुक्तपरमो देवो नृसिंहः प्रीयतां भव ॥ १५ ॥

२ सांख्यायनसूत्रपद्धतिः कतुरत्नमाला-विष्णुकावि ।

आ.—वंदे मुहा दारितविभवृदकंदे मुकुदीयपदार्थिदे ॥ यं हेवमिद्रोपि विदे वंदे संदैहमेहे तमसीह वंदे ॥ १ ॥
कालिदीनीलनीलोन्नलिद्वितलहरीसंगरिन्नतरंगा गंगा सु [तु] गांगसंगा दिशसि दिशिवहसंगनामुंगभंगाम् ॥
या सानंगारिसंगा मृगसुमशहशीहक्तरंगप्रभंगार्णिगद्वंगाक्षितुंगान्वितरतु मधि तालंगसंगादाभंगाम् ॥ २ ॥
न्यायांभीषिनिभ्नविप्रटाळीमुद्दर्त्तित्युद्दिट्टाः सिद्धांका भुवि जात्रति प्रतिदिवां यस्य प्रसक्तेवतयः ॥
शीमासाद्यसारपरमगमद्याच्छेष्वृषीलीक्षया तदंदे बलभ्रविश्वादरणाभीजं गगन्यंदलम् ॥ ३ ॥
यद्यक्तामुद्दहाग्निक्षितिक्षेत्रे शाणी गरीमृत्यति श्रुत्यर्थानुग्रावायावरचनावातुर्यक्षीकाकती ॥
यदेतो यदुनंदनामुषपदद्वद्वे हिरेकायते सेवे श्रीपतिशार्नेणः पदकज्ञांदृ पितामुस्तद्विदे ॥ ४ ॥
यद्वाक्तरंगा विविधार्थसंगा गंगातरंगा वृद्धन्द [वृद्ध] सुगंति ॥
वंदे तर्दिदुज्ज [दूज्ज] कस्तुणीत्यसल्लीर्तिन्ननापरावदुमग्नम् ॥ ५ ॥

अथ सांख्यायनसूत्रामुसरेणामित्तोमसंस्परय उयोतित्तोमरप वद्वतिर्क्षयते । स आग्निष्टोमो वसंतर्त्तवेव भवति ॥

ब.—प्रथकर्त्तव्यो नित्यान्वितोवारंभ्य पृथगिति-न्यायविदेहो बन्धवेति ॥

इति द्विवेदिश्रीप्रीतिपुत्रविष्णुजीविरचिताया सांख्यायनसूत्रपद्धती कतुरत्नमालामिश्रायामष्टमोऽन्यायः समाप्तः ॥
सूत्रपूर्वार्द्धं च समाप्तम् ॥ आसीद्वृत्तमंडले

३ सांख्यायनसूत्रस्य भयोगरत्नाकरः-दयार्थकरः ।

आ.—यस्यामिदेकासंस्पृष्टा विष्वितेका दुरकरा ॥ इं तनोति छालाटस्या तं गुरुं समुपास्महे ॥ १ ॥

तद्वगतरणिकातियोत्तिसप्राप्यभुभृष्टिक्षरलसदशोकस्मेरपुष्पोपमालः ॥

अभिनवशहितेका विभदानंदहेतुः करणसदरार्थः श्रेयसे ते व्रतास्यः ॥ २ ॥

कालिदीनीषिकृताली एव वामदेवी विद्वामुना [नी] कृतिः ॥ अदि भयि तनुते करणा कर्त्तर्यार्थः प्रथमेण ॥ ३ ॥

श्रीमान्यदयाकररणामधेयौषिष्ठेयमाधाय सुषेयमार्थैः ॥ सांख्यायनोक्ते इदि सोमसंस्यामयोगरत्नाकर उद्यतोऽस्ति ॥ ४ ॥

अग्निष्टोमेत्यग्निष्टोम उक्त्यः दीदद्वी भाजपेयोतिरात्रैः असोयीमधेति सप्तेकाहाः सोमसंस्यामयोगः ॥

ब.—अन्न गदामुक्तं तस्मार्थमित्तोमेन समाप्तम् ॥

इति श्रीमद्यावहारिकोपाद्यधरणीधरसूनुगा दयार्थकरेण विविते श्रीसांख्यायनसूत्रस्य सोमसंस्यामयोगे भयोगरत्नाकराद्वये असोयीर्मः संपूर्णः ॥

कोके नामरजातिभूषणवरः काशीपिकाशीक्षानोऽप्य द्वित्तिक्षामुस्त्रिः समोक्षमामयितः ॥

यः हुदो द्वृत्तामित्तः द्वृत्तिपिकाशीक्षामान्वासकः श्रीमान्यदयारत्नामूरुष भुवि यो व्रतायस्तद्वयः सुरा ॥ ५ ॥

EXTRACTS.

तस्मूर्खरणीधरः क्षितितले हृष्टः समावृहरः सद्गदाध्यक्षेन पटुः क्षिप्तपदम्भाक्षवृत्तात्तरः ॥
 ब्राह्मणयोपरमो नरः समतया विश्वस्य चितोहरः समिक्षप्रियहहरः समभवद्वास्य भूषाकरः ॥ २ ॥
 तस्माद्विरभूद्भूतसद्वृशः इक्षिन च द्वैमुषीकोशीभूत हृष्ट प्रकाशितकुलः प्रकाशदीक्षाधयः ॥
 वस्योदामगुणैर्मन्दविषणागाभीर्यविभाजितप्रस्फूर्जग्ननमंडलीक्षुतिपुणे यैः कुण्डलीमूर्यते ॥ ३ ॥
 यो व्याघ्राद्वारिककुलांचुधिक्षब्दक्षन्ना सम्मानस्तनितमद्वीसुवनः समूहः ॥
 सोऽयं श्रुतिस्मृतिविद्वारपरः समस्तविद्यानवद्यमतिसंमतिमादधानः ॥ ४ ॥
 दद्याशंकरः सर्वेषोक्तेषु नामा दद्याशंकरः पूजया शंकरस्य ॥
 मनस्पोषलङ्घिवर्दिकरूपैपहृतै सुकृतः परं चाहजलपेन निश्चयम् ॥ ५ ॥
 भूवि सांख्यमयुनिना निजशास्त्रीयद्विज्ञातिवर्णाणाम् ॥ कर्माचारविजुद्धै समकारि श्रौतसूत्रमिदम् ॥ ६ ॥
 नानाप्रथमिलोकनविलोकमतिलोकमधिकार्यम् ॥ तस्यानवद्यरूपं प्रयोगवर्यं प्रकाशितवान् ॥ ७ ॥
 हृतवहलोचनवृत्तिमितवर्षगणे विक्रमेशितुर्याते ॥ इषसितपंचमदिवसे ग्रंथोऽयं पूर्णतामासः ॥ ८ ॥
 ज्ययंति ते सुकृतिनः प्राचो भाष्यकृदादयः ॥ येषां कृतीः समालोक्य जायते माहशः कृती ॥ ९ ॥
 मद्वातामपि भोद्याथ ग्रूदार्थो भाष्यमारती ॥ भारतीह अमः सर्वो भारतीकर्णी विना ॥ १० ॥
 एषोऽनस्थमनीषभूसुरुहते रक्षाकरो निर्मितम्भृत्यां मे किमसूययाश्पमतिभिर्विद्युत्यते दूष्यताम् ॥
 हंसानाभवगाहनाय रचितं तीर्थं परं भानरं काकश्यामलक्षपक्षधूनवशात्कालुष्यमाप्नोति किम ॥ ११ ॥
 अनस्पेन श्रमेणायं भया रक्षाकरः कृतः ॥ भव्याजकरणामूर्तिस्तेन तुष्यतु शंकरः ॥ १२ ॥
 इति श्रीमद्वाघ्राद्वारिकोपाद्यधरणीधरसूनना दद्याशंकरेण कृते श्रीसांख्यनसूत्रस्य सोमसंस्थापयोगे प्रयोगरस्माकराद्यः
 समाप्तः ॥

४ सांख्यनशास्त्राध्यायां प्रातिशास्यम् ।

आ.—प्रसादे ब्रह्मणि चं सदाहुर्वेदास्मानं वेदनिधि मुर्नीद्राः ॥ तं पद्मगर्भं परमं त्वादिदेवं प्रणम्यच्च लक्षणमाह शौनकः ॥ १ ॥
 च.—यम्भुदसां वेदविशेषग्रेतं भूतानि च ऐष्टुभजागतानि ॥
 सर्वेणि रूपाणि च पंक्तितः स स्वर्णं जपत्येभिरथामृतस्त्वम् ॥ ३८ ॥ ७ ॥
 इति प्रातिशास्येऽष्टादशं पद्मम् ॥ त्रितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥ सांख्यनशास्त्राध्यायां प्रातिशास्यं समाप्तम् ॥
 संकरः १८०८ वर्षे भाग्यार वदि ह सेमे प्रातिशास्यस्य समाप्तिः । लिखितं । अविमुक्तवाराणसीक्षेत्रे
 आनन्दवनाद्यश्रीविष्वेधदराज्ञान्यां भसिवरणयोरंतःप्रतितानां तीर्थदेवतानां संनिधाने लिखितं । अधीतं च
 नामगरज्ञाति वहनयरा ब्राह्मण पट्टादीदेव नांहाना ॥

५ स्वाचारचतुर्दशीपरिशिष्टम्—नारायणः ।

आ.—अपात आकृत्यनिर्धिष्वायाद्वास्मामः चातः कर्मणविकारीन्ति भूतेः ॥
 च.—मः शौलकाय नवः शौलकाय ॥ १४ ॥ इति दिवेदिनाशास्यमनिरचितं स्वाचारचतुर्दशीनाम परिशिष्टं समाप्तम् ॥

६ नीतिमञ्जरी सटीका-या द्विवेदी ।

आ.—दिवाकरं प्रणम्यादौ मुकुंदं च द्विवेदिनम् ॥ वेदवेदांगतत्त्वां स्मृतिं हीकितं प्रभुम् ॥ १ ॥
 तस्य नप्ता युवा यज्ञा युक्तमर्मेवपबुद्धिमान् ॥ एकादशप्रकारैस्तु संहितापाठतत्सरः ॥ २ ॥
 वसंथं श्रीमदानदे सुरभूषुरमण्डिते ॥ तेनेयं रथिता यस्मातकाम युवदीपिका ॥ ३ ॥
 विलोक्य संहितामध्य इतिहासान्पुरातनान् ॥ कृता तै धर्मसंयुक्ता औकैर्बद्धा सुवुद्धिदा ॥ ४ ॥
 अव्ययो वार्यदा विष्वेद्यमिष्टैः सत्यवादिभिः ॥ अल्पज्ञेन कृता यस्माण्ठोधनीयोर्बुद्धिभिः ॥ ५ ॥
 अउवर्यो इमे क्लोकाः । तथाप्युच्यते ॥ दिवाकरं प्रणम्येति ॥ ननु सर्वेद्यार्थत्यक्त्वा दिवाकरनमुखकरे किं प्रयोजनम् ।
 प्रयोजनमस्त्वयेव । किम् । दिवाकरे नमस्त्वते सर्वे देवा नमस्तता भवति ॥

ब.—इति यंथगुणानुकूला कर्तृगुणानाह ॥

सत्रहृदय [दृश्य] ग्रिचित्सप्राट्सभाष्या या [या] उकरोदिमान् ॥ ऋचोमर्यप्रकाशाय यज्ञबुद्धिविश्वद्ये ॥
 व्या० द्विवेद इमां नीतिमञ्जरीं सभाष्यां भाष्यसहितामकरोत् । कीर्त्त्वा॒ सत्रहृत् सत्राणि कृतवान् । पुनः
 कीर्त्त्वा॒ इथग्रिचित् अप्नो वेरिति किप् सप्राट् वाजपेयायाजी । किमर्यमर्यप्रकाशाय इतिहासकथादिभिरूचामर्यप्रकाशो
 भवति तदर्थम् । पुनर्यज्ञबुद्धिविश्वद्ये । यतो या बुद्धिः तस्या विशेषेण इद्विश्वदर्थम् ॥

ततो विद्वत्तार्थना ॥

विना विनि [विधिं] केशवमीधरं वा न विद्यते वेदहृतो बुधोन्यः ॥

अनाकर्यविद्ययः [अनायकलाच विद्यस्य] शोध्यं वक्तं [वक्तुं] क्षमो या [वा] न यतोऽस्पबुद्धिः ॥

विदुश्वै [शरश्वै] केन संचातिडंबुद्धौ । [मिते संवति हुर्दुभे] वत्सरे भाष्यकलादावकरोद् या तिथाविमाम् ॥

अंकाळां वामतो गतिरित्युक्तत्वाद् विदुपंचपंचांकेन तं वामगणितेन संवत्संचदशपंचाशो वत्सरे हुर्दुभनामि माघ-
 शुक्लादौ तिथौ प्रतिपदि या द्विवेद इमां नीतिमञ्जरीं [री] सभाष्यामकरोत् ॥ ॥ इति श्रीमद्या [दया]
 द्विवेदहृते नीतिमञ्जर्याद्ये भाष्येऽष्टमाष्टकः समाप्तः ॥

७ आश्वलायनगृह्यपरिशिष्टम् ।

आ.—गृहे तु यानि ओकतानि क्षविद्वैतानिकेऽपि वा ॥ विधेरलोपनार्थं तानि वक्ष्याम्यतः परम् ॥ १ ॥
 अथास्मिन्नाभ्यलायनगृहे यानि कानिविदन्पत्रोक्तानीहेष्ठातावार्येणानुमतानि इापितानि यानि ओकतप्रदर्हितकियानि
 तानि सर्वावौधाय यथावदभिधास्यामः ॥

ब.—नम आश्वलायनाय ॥ १८ ॥ इत्याश्वलायनगृह्यपरिशिष्टे चतुर्योऽध्यायः ॥

८ हीन्नमञ्जर्यामसोर्यामौष्मान्तर्जगम्याः ।

आ.—अव्ययग्रिहोमस्य हौत्रमुच्यते स व्याप्तिष्ठेन व्याख्यास्यामः ॥

ब.—सर्वमतिरात्रवत्तुतातिरित्सोवत्यं कुर्यात् ततो यज्ञपुष्ट्यादिसमानमिति ॥

इति जगम्यायदीक्षिताविरचिताया हीन्नमञ्जर्यामसोर्यामौष्मान्तर्जगम्याः ॥

EXTRACTS.

तत्रैव अच्छावाक्यमयोगः ।

आ.—भाष्मकायनसूत्रोक्ताच्छावाकस्य (तु) कर्मणः । संप्रहः किञ्चुते सर्वे जगन्नायेन धीमता ॥ १ ॥

च.—याज्ञा अपि तत्रोक्ता एव शिवम्

इति श्रीचिपलोणकरोपाह्यादवसोन्मयाज्ञितनुजग्नायदीक्षितविरचितायामाधलायनहौत्रमञ्जल्यां सप्तसंस्थास्वच्छावाक्यमयोगः समाप्तः ॥

तत्रैव चरकसौन्नामणिहौत्रम् ।

आ.—यस्तीर्थेन कर्म कर्तुं विहारं प्रपन्नः……

येनोपक्रमः स्यात्तेनांतं गच्छेदेष प्रयोगाणां धर्मं इति तांडकवचनात् ॥

यजत्यापीभिरिति वचनात्

अथापीच्यवस्थोच्यते । तदर्थं श्लोक उक्तः ।

कण्वांगिरोऽगस्त्यशुनको विभामित्रेत्रिरेव च ॥ वसिष्ठः कशयपो वध्यथो जमदग्निरथोत्तमः ॥

अत्र जमदग्निशब्देन भृगुर्गृह्णते तस्य तदं गजातत्वात् । अत्रेमे कण्वा इमेगस्त्या इति ज्ञानार्थं प्रवराननुक्तिष्यते । येषु प्रवरेषु कण्वादयः शब्दाद्बत्तेते कण्वादय इत्युत्तर्गतो हेयम् । क्वचिन्तु शांडिलासितदेवलेत्यादौ कशयपशब्दाभावोऽप्यस्ति तद्विशेषानार्थं कण्वादीनां संक्षेपेण प्रवरा उच्यन्ते । विस्तरस्तु शास्त्रात्तरादवगंतव्यः । प्रवरेषु क्वचिच्छास्त्रांतरवशात्पदविपर्यासो वर्णविपर्यासः पदान्यत्वं वास्ति तथापि तेन प्रवरान्यत्वं न भवतीति हेयम् । अथ कण्वाः पञ्चदशांगिरोगणस्यास्तेषां प्रवरः आंगिरसाजभीष्मकाणवेति आंगिरसघौरकाणवेति वा । अयं प्रवरो येषां भवति ते कण्वास्तेषां सुसमिद्दो न भावहेति प्रयमं द्वादशर्चमप्रीसूक्तम् ॥ अत्र तृतीया नाराशंसी उद्दृतव्या । छंदोगात्तु अत्रिवसिष्ठशुनककण्वसंक्तिवध्यधा नाराशंसभाज इत्यहुः । तत्र तच्छालिनि यजमाने नाराशंसी द्वितीया कर्तव्येति हेयम् ॥ १ ॥

च.—साम्राज्यित्यार्थं पश्चूक्तो विशेषः ॥

इति श्रीजग्नायदीक्षितविरचितायां हौत्रमञ्जल्यां चरकसौन्नामणिहौत्रं समाप्तम् ॥

तत्रैव मैत्रावरुणप्रयोगः ।

आ.—यस्तीर्थितपथा गच्छन्पूर्तोऽपि ब्रह्मविहृते ॥ तमाधलायनं नौभिं ब्रह्मिष्ठं पितरं गुरुम् ॥ १ ॥

भाष्मकायनसूत्रोक्तमैत्रावरुणकर्मणः ॥ संप्रहः कियते सर्वे जगन्नायेन धीमता ॥ २ ॥

परिभाषादिकं सर्वं हौत्रप्रयोगोक्तमिहाव्यनुसंधेयं सर्वत्र ॥

च.—सर्वपादाच्यासादिशासनविधिस्तु रात्रिपर्यायवदेव भवतीति हेयम् । याज्ञा अपि तत्रोक्ता एवेति सर्वं शिवम् ॥

इति श्रीचिपलोणकरोपाह्यादवसोन्मयाज्ञितनुजग्नायदीक्षितप्रतिरचितायामाधलायनहौत्रमञ्जल्यां सोम्यसंस्थासु नैवावरुणप्रयोगः समाप्तः ॥

CATALOGUE OF ULWAR MSS.

तत्रैव ज्योतिष्ठोमहौत्रप्रयोगादिः ।

आ.—अथैकाहाहीनसत्राणां प्रकृतिभूतस्य ज्योतिष्ठोमस्त्रिष्ठोमस्मुच्यते ॥.....

इति श्रीजगन्नाथदीक्षितविरचितायामाधलायनहौत्रमञ्जर्यां ज्योतिष्ठोमहौत्रं समाप्तम् ॥ अथाग्निचयनसहिते क्रतौ विशेषउच्यते साग्रहित्येषु

अत्र सर्वश्मिन्नपि यज्ञे प्रायश्चित्तहौमसंस्याजपौ न भवतः मंचनभट्टेस्तु संस्याजपांतं निरुद्वदित्युक्तं तन्मूलं चित्यम् । एवमध्वर्युवशेन त्वाष्ट्रप्रयोग इति सर्वं शिवम् ॥

आधलायनसूत्रस्य जगन्नाथेन धीमता ॥ कृतायां हौत्रमञ्जर्यां पञ्चमोऽध्याय ईरितः ॥

इति श्रीमत्सकलविद्याविद्यारादत्रैयचिपडोणकरोपाह्नयादवसोमयाजितनुजगन्नाथदीक्षितविरचितायामाधलायनहौत्रमञ्जर्यांमग्निचयनप्रयुक्तविशेषपथे कादशिनीयौपैकादशिनीत्वाष्ट्रपशुनां प्रयोगः समाप्तः ॥

च.—पशुपुरोडाशभक्षणे प्रायश्चित्तमुक्तं हेमाद्रौ वंशु— — — अपूर्णम्

९ अग्निष्ठोमस्त्रिष्ठोमहौत्रप्रयोगः ।

आ.—श्रीगणेशायनमः ॐ अथ सप्तहौत्रप्रयोगः ॥

अथ सोमप्रवाको होतृगृहं गत्वा तं प्रत्याह । यज्ञशर्मणः सोमो भविष्यति तत्र भवता हौत्रं कर्तव्यमिति । होता तं सोमप्रवाकं पूर्ण्णति । को यज्ञ इति

च.—व्रह्णप्रभृति एतदंतं व्रतस्थिनास्ते ततो यथार्थं प्रवर्जेत् ॥ इत्यग्निष्ठोमस्त्रिष्ठोमहौत्रप्रयोगः समाप्तः ॥

१० शुल्वसूत्रस्य टीका-करविन्दः ।

आ.—ओमित्येकाक्षराख्येयं वन्दे वाङ्मनसातिगम् ॥ पश्यन्ति सूर्यो यद्दि तद्विष्णोः परमप्यदम् ॥ १ ॥

लक्ष्मीसहायमतसीकुरुमन्त्विश्च शाखतम् ॥ ज्योतिर्मे हृदये भूयात्सदा राजीवलोचनम् ॥ २ ॥

आपस्तम्बाय मुनये नमो वेदार्थमूर्मये ॥ तत्सूत्रवक्ता [ता] लिष्टन्ते यज्ञा [ज्ञाः] श्रुतिकुमारिकाः ॥

तत्सूत्रशुल्ववृद्याख्येयमक्षरार्थवोधनी ॥ करविन्दाभिधेयेनाधीयते भाष्यकृन्मते ॥

यज्ञव्याख्याप्रतिज्ञां कुर्वता भगवतापस्तम्बेन व्याख्येयतया हविर्यज्ञाः सोमयज्ञाः पाकयक्षाश्र प्रतिज्ञाताः व्याख्याताश्र ।

तत्र तावदैषिकतौमिक [सौमिक] पाशुबन्धिकदर्शिहोमिकाः [हविर्हौमिकाः] समविषमधनुर्मण्डलवत्तुरक्षयश्रनानाश्रयो गार्हपत्यायतनप्रभृतिचित्यष्टकापव्यंता नियतपरिमाणदेशविशेषाहतश्चत्रोक्तास्ते विमातव्या इति च एतदिमानं प्रति साधनभूतरज्वादीनां साधनभूतस्थैतावती रज्जुरेतावत्सेत्रस्य करणीति स्वरूपमात्रेण वातुमशक्यत्वात्प्रतिपादनमवश्यक्तव्यमिति यज्ञव्याख्यायानानन्तरं विहारयोगव्याख्या क्रियते ॥ विहारयोगान्त्याख्यायाश्यामः प्रतिपादयिष्यामः

च.—एतदुक्तंभवति त्रिलोकैविशातिप्रकारद्वयविधेः त्रिलोकैविशोभिः ब्राह्मणदर्शनात् द्वादशा वास्यां द्विरक्षितः

प्रभ्रसमाप्तियोतनार्था २ १ इति श्रीकरविन्दस्वामिकौ शुल्वटीकायां षष्ठः पठलः समाप्तः ॥

११ शूल्वसूत्रतत्त्वप्रकाशः ।

था.—यस्य पूः प्राणिनः सर्वे यो हेतुर्लगतां [जंगतां] सताम् ॥ अं यज्ञपुरुषवन्ये [पं वन्दे] स्वर्गादिकलदायिनम् ॥ १ ॥

विश्वशतेनसा [मा] दित्यदेवं दैमातुरं सदा ॥ सरस्वतीं तथा देवीं प्रणमामीष्टसिद्धये ॥ २ ॥

क्षिलित्विलिविद्वैयं कर्णैकनिकेतनम् ॥ आपस्तम्बं मुनिश्रेष्ठं परमामभजे सदा ॥

यासामनुग्रहो भूयात्कोषि मद्गोचरः शुभः ॥ ग्रथनाहेतुतामेति ता वन्दे गुहदेवताः ॥

वाघूलान्वयरङ्गराजविदुषः शिष्येण विद्यानिवेगीर्ग्यश्रीनरसिंहयज्वतनयेनोद्ग्राहिणी निर्मला ॥

आपस्तम्बमुनीद्रिवकंजनुषां शुल्वाह्यानां गिरां गोपालेन विरच्यते नयवती सद्याज्ञिकालङ्कृतिः ॥ ३ ॥

मया यथासूत्रमियं यथामति प्रणीय तेभ्यः परिदीयतेऽधुना ॥

य एव सन्तो जगतीह याज्ञिका विदूप्यतां तैर्यदिवाभिनन्द्यताम् ॥ ४ ॥

सूदोगो न्यायविद्वीमात्रजातः श्रौतः सुशिक्षितः ॥ शुल्वानां धारकः सम्यक्तदर्थान्वोद्ग्रुमहति ॥

व्याख्यातानि दर्शपौर्णमासादीनि शुतिलक्षणानि कर्मणि

व.—एवं शुल्वरहस्यबोधजननी सन्दर्शिता पद्मतिर्ज्ञैषैव यतः समस्तमुपयोग्यत्रोदितङ्कर्मसु ॥

श्रद्धा यस्य द्वेश्वरादिषु परा भक्तिश्च धीर्यत्तमा सत्त्वे तामवलम्ब्य शौल्वस्त्रिलन्तत्वं परिज्ञास्यति ॥ १ ॥

विशोधयतां साधुपदार्थवेदिभिः सुवृत्तशीलैः परिगृह्यतामापि ॥ इयं नदीयेन[त] हितार्थिभिर्जनैरसूयकायानृजवेऽयज्ञे च ॥ २ ॥

मत्कृतताधुनिकत्वं व्याख्याता [ना] न्तरविरोध इत्येते ॥ मानविरोधाभावे नास्या दोषाः स खलु दोषः ॥ ३ ॥

उपनिषत्स्मृतिनीतिविशारदा यमनुसन्दधते ह्वदि योगिनः ॥

स्वविषयां मम भक्तिमचञ्चलां स तनुताद्गगवान्मखपूरुषः ॥ ४ ॥

विधिविष्णुशिवादिदेवता आपस्तम्बमृपीस्त्यापरान् ॥ प्रणमामि गुरुन्महीसुरानपि नित्यं सुकृताभिवर्द्धनात् ॥ ५ ॥

इति श्रीगद्वाधूलश्रीरङ्गराजमिश्रशिष्यस्य गार्यस्य गार्यश्रीनरसिंह—

सोमतत्सुतस्य गोपालस्य कृतावापस्तम्बशुल्वरहस्यप्रकाशने भा० ष० पटलः ॥

आलोच्य मूलमानानि गोपालो यदरीरचत् ॥ समाप्तन्तदिदं भाष्यं शुल्वतत्त्वप्रकाशनम् ॥

१२ आपस्तम्बतात्पर्यदर्शनम्-सुदर्शनाचार्यः ।

।.—यो वर्णरिज्यते नित्यैः कर्मभिश्वोदितैर्नैः ॥ तेभ्योपवर्गदो यश्च तन्नमाम्यहुतं हरिम् ॥ १ ॥

आपस्तम्बमुनि वंडे मंदधीहितकाम्यया ॥ योनुष्टेयपदार्थानां क्रमकल्पमकल्पयत् ॥ २ ॥

यत्कृतं वेदवद्वाप्यमादियं ते विपश्चितः । स कपर्दीं चिरं जीयाद्वेदार्थतत्त्ववित् ॥ ३ ॥

सुदर्शनार्थः कुरुते गृह्यतात्पर्यदर्शनम् ॥ केवलं वैदिकश्रद्धाप्रेरितो मंदधीरपि ॥ ४ ॥

अथ कर्माण्याचारादीनि गृह्यन्ते । अथशब्द आनंतर्यार्थः । तदर्थं पूर्ववृत्तमुच्यते ॥

इति हि यज्ञा एकविश्वतिभेदास्तत्र सम पाकयज्ञाः । भौपासनहोमो वैश्वदेवं पार्वणमष्टका मासिकश्राद्धं सर्पबलिरि-

CATALOGUE OF ULWAR MSS.

शानबलिरिति । सप्त हविर्यज्ञसंस्थाः ॥ अग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासावाययणं चातुर्मास्यानि निरुद्धपशुबंधः सौत्रामणी-
पिडपितृयज्ञादयो हविर्बोमा इति । सप्त च सोमसंस्थाः । अग्निष्टोमोत्थग्निष्टोम उक्तयः घोडशी वाजपेयो-
तिरात्रामोर्याम इति

च.—दधातीति द्विरुक्तिः प्रभसमाप्तिसूचनार्थाः ॥ २३ ॥

इत्युं सुदर्शनार्थेण गृह्यतात्पर्यदशनम् ॥ कृतं भाष्यानुसारेण यथामति यथाश्रुतम् ॥ १ ॥

अत्रानुकृतं दुरुक्तं वा भतेर्माद्याच्छ्रुतस्य वा । सन्मार्गप्रवणानान्नः क्षंतुमईति पंडिताः ॥ २ ॥
इति सुदर्शनार्थकृतौ गृह्यतौ [पद्धतौ] गृह्यतात्पर्यदशनेष्टमः पटलः समाप्तः ॥

१३ आपस्तम्बीयारुणकेतुकाम्रेः प्रयोगः ।

आ.—वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ॥ यन्त्रत्वा कृतकृत्याः स्युस्तन्नमामि गजाननम् ॥ १ ॥
यो ब्रह्मणे सृष्टिविधायिने पुरा महाजले र्वा तनुमाश्वदर्शयत् ॥

सहस्रशीर्षोक्षिपदाय पूरुषाभिधाय कूर्मारुणकेतवे नमः ॥ २ ॥

अथापस्तंबीयारुणकेतुकाम्रेः प्रयोगो वक्ष्यते । तत्रादावारुणकेतुकशब्दस्य निर्वचनम्

च.—वद्वेरारुणकेतोर्यत्प्रयोगस्य निरुपणम् ॥ प्रणीतं रामचंद्रेण पुरुषस्तेन तुष्यते [ताम्] ॥ १ ॥
इति श्रीविद्विहितसकलं धर्मानुष्ठानतत्परसमस्तदेवरयप्रवर्तकश्रीमहोपायायरामचंद्रावरदंशेण
विरचित आपस्तंबीयारुणकेतुकाम्रेः प्रयोगः समाप्तः ॥ संवत् १९१०

१४ गृह्यप्रयोगः-ब्रह्मविद्यातीर्थः ।

आ.—वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ॥ यं नन्त्रा कृतकृत्याः स्युस्तं नमामि गजाननम् ॥ १ ॥
य आपस्तंबगृह्येण श्रुत्यर्थः संप्रदर्शितः ॥ सुदर्शनेन विदुषा विवृतो युक्तिमानतः ॥ २ ॥
स ब्रह्मविद्यातीर्थेन संयहेण प्रकाश्यते । सुखानुष्ठानसिद्ध्यर्थमल्पबुद्धिमतामपि ॥ ३ ॥

च.—पृथिवीयताम्यां पृथिवीमभिमृशेत् ॥
इति श्रीपरमहंसपरिवाराकाचार्यश्रीब्रह्मविद्यातीर्थविरचितो गृह्यप्रयोगः समाप्तः ॥

१५ चातुर्मास्यम्-उपस्थितकः ।

आ.—नन्त्रा गोक्षेषादाव्यं गुरुन्य महाशयान् ॥ कुर्वे उपस्थितकनामाहं चातुर्मास्याख्यमार्द (ह) तः ॥ १ ॥
अक्षय्यं ह वै चातुर्मास्ययाजिनः सुकृतम्भवति

च.—भन्वाधानात् प्राक्यो नित्यं प्रणीय सर्वप्रायश्चित्तमेव— — — —

१६ दर्शपौर्णमासेष्टिपद्धतिः ।

आ.—३०८ अथातो दर्शपौर्णमासौ व्याख्यास्यामः प्रात रम्पिहोत्रैहुत्वा यजमानस्य ब्रह्मचर्य दक्षिणादानं द्रव्यप्रकल्पनं कामानां
च.—भाक्षीयेण । यस्य स्मृत्या च० प्रीयतां० ॥ दर्शपौर्णमासः समाप्तः ॥

EXTRACTS.

१७ शुल्वोपधानम् ।

आ.—भय चतुरस्त्येनचिद्विषयाणां गूढार्थत्वात् मन्दबुद्धिप्रतिपत्त्ये व्याख्यानमारम्भते । तत्र प्रथमं कणिका व्याख्यायते……
च.—समाप्तौ सत्यां सहस्रसङ्ख्यापरिपूर्तिर्भवतीत्यर्थः । इति शुल्वोपधानप्रकरणंसमाप्तम् ॥

१८ सोमर्थचिका ।

आ.—हरिः ॐ सोमेन यद्यमाणो ब्राह्मणार्थेयानुलिङ्गो वृणीते । यूनः स्थविरान्वानूचानान् ॥
च.—संतिष्ठते अथ सायमग्निहोत्रं जुहोति काले प्रातर्होमः संतिष्ठतेऽग्निष्टोमोऽग्निष्टोमः ॥ इति सोमर्थचिकायां पंचमोद्यायः ॥

१९ वौधायनसूत्रदर्शपौर्णमासस्यभाष्यम् विद्यारण्यः ।

आ.—वार्गीशायाः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ॥ यन्नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तं नमामि गजाननम् ॥ १ ॥
यः सायणाचार्यपदभिप्रिकः; श्रीर्शिर्गणाचार्यसुताप्रगण्यः॥ प्रसन्नगंभीरमतिः स्फुटार्थं वौधायनं कल्पमयो विधास्यन् ॥ २ ॥
व्याख्याय विद्यास्यानानि पुराणादीनां च संप्रतम् ॥ व्याचषे सायणाचार्यः कल्पं वौधायनं सुवीः ॥ ३ ॥
च.—विष्णोः क्रम इत्यादि ब्राह्मणसंतर्पयित्वा इत्यतं । इति दर्शपूर्णमासस्य वौधायनसूत्रानुसारि विद्यारण्यकृतभाष्यं समाप्तम् ॥

२० वौधायनसूत्रविवरणम्-गोपालः ।

आ.—अथापस्तंवानुसाउचित्तक्रेष्टिप्रयोगः ॥ तत्र वौधायनः सा या वैशाख्याः पौर्णमास्याः पुरस्तादमावास्या भवति सा मन्त्र-
त्संवत्सरस्याप भरणीभिः संपद्यते तस्यामाभेतेति । अपिवा पौर्णमासीममावास्यां चापेवसेयस्यां तल्लक्ष्म संपद्यत इति ॥
अत्र पौर्णमासीग्रहणं आधिन्यां कार्तिक्यां वा पौर्णमास्यां भरणीयोगे ॥………
च.—इति गोपालकृती वौधायनसूत्रविवरणे द्वितीयस्य चतुर्थः ॥

दर्शपौर्णमासमायश्चित्तम् ।

आ.—दर्शपौर्णमासादीनि सत्रान्तानि कर्माण्युक्तानि अशुना तेष्वेव कर्मसु कर्मविनाशोप्रायश्चित्तान्यभिधीयन्ते । कर्मविनाशश्च……
च.—इदं देवेभ्यो गातु [यातु] विद्वच्यो न मम् । अथ नवाहृतयः । वर्द्धहोमः । संचावप्राशनम् । ब्राह्मणभोजनम् ॥ इति पुनराधानम् ॥

तस्यैव विवरणम्-गोपालः ।

आ.—अयातो मन्त्रगणाभ्यातानि प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः ।
उक्तानि दर्शपौर्णमासादीनि कर्माण्यनन्तरं तेषामकरणे ५ न्ययाकरणे वा प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः ।
अतः शब्दो हेतौ । ..
च.—इत्यारभ्याभ्यञ्जनप्रभृति गृद्धक्राममन्यदित्युक्तम् । अन्यतस्हासनादिति भवस्वाभिना व्याख्यातम् ॥ १६
इति गोपालकृते यज्ञप्रायश्चित्तविवरणे तृतीयप्रभस्याष्टमोद्यायः ॥

२१ बौधायनगृह्यप्रयोगमाला-रामः ।

आ.—प्रणम्य विष्णुं विधियज्ञरूपं सरस्वतीं चापि तदीयजिर्द्वाम् ॥ त्रैविद्यवृद्धान् विदुषो गुरुंश्च बौधायनाचार्यपदद्वयं च ॥
 श्रीमद्भौधनाचार्यप्रोक्तानां गृह्यकर्मणाम् ॥ आवश्यकानां केवचिदेषानुष्ठानपद्धतिः ॥
 यथाशक्ति यथान्यायमनन्योपायकान्प्रति ॥ अक्रियान्वयक्रियामात्रज्ञानाद्यर्थं निवृद्यते ।
 प्रयोगसारे वृत्तिम्यां प्रयोगो यो निरूपितः ॥ स एव सकलैर्मन्त्रैर्बालबोधाय केवलम् ॥.....
 च.—इति पुनः संस्कारविधि: सप्तदशः ॥ सप्तमां चेदं पैतृमौधिकम् ॥
 श्रीसत्तार्किकचक्रचुडामणिश्रीचाउडतहसूनुना राजाविराज श्रीमद्राम इस्माते— — — —

२२ बौधायनदर्शपौर्णमासपद्धतिः-अनन्तः ।

आ.—अथ दर्शपौर्णमासौ प्रातरप्रिहोत्रं हृत्वा सभृतसभारोऽहतवासाः पवित्रपाणिरपरेण गार्हपत्यं पत्न्या सह दर्भेष्वासीनः ॥.....
 च.—प्राकृत्यविधानाद्विश्वामिमुखत्वनिवृत्तिरिति च भाष्ये ।
 आपस्तम्बोक्तरीत्येषाऽकारीत्यं दर्शपद्धतिः ॥ अनन्तेनानया प्रतिमनन्तां यातु मार्पतिः ॥

२३ दर्शपौर्णमासप्रयोगः-गागाभिधः ।

आ.—जीयाचिरं स्वमतिराचितयोगवर्गनीराजनोल्लसितभार्गवदेशमार्गः ॥
 सद्याचलाधिपुरस्कृतपण्डितश्रीगागाभिधग्रयितदेवरथप्रयोगः ॥ १ ॥
 अथ दर्शपौर्णमासप्रयोगः ॥ तत्रपर्वण्यन्वायानं प्रतिपदि यागः ॥ तन्मध्यपातित्वसंघिः साधुर्यागिकाल इति स्तुतिः ॥
 च.—भपिवेति विरुद्धः सर्वमग्निष्टोमवत् समाप्तो वृहस्पतिसवः ॥

२४ दर्शपौर्णमासेष्टिः-गोपालः ।

आ.—हताधानहस्यानन्तरं प्रथमपौर्णमासयोः मातृपूजापूर्वकमाभ्युदयिक ॥.....
 च.—यथेतमित्येतद्वक्षत्वमिष्टिष्ठोः ॥ इति इष्टिसमाप्तिः ॥ शुभं भवतु संवत् १८७६ ॥

२५ बौधायननक्षत्रसत्रे हौत्रप्रयोगः ।

आ.—तत्र प्रथमारंभणीया नमः प्रवक्त इत्यादिपञ्चदशासामिष्टेन्यः भावाहने भग्निमप्रभावहा सोमभावह ॥
 च.—संतिष्ठत एषेष्टिः ॥ इति बौधायननक्षत्रसत्रहौत्रप्रयोगः समाप्तः ॥

२६ बौधायननक्षत्रेष्टिप्रयोगः-केशवः ।

आ.—अथातो नक्षत्रेष्टिव्याख्यास्यामोऽग्निर्वा अकामयतान्नादे देवानां.....
 च.—नक्षत्रेष्टिः कर्त्तव्यं वक्तव्यं च विशेषतः ॥ पात्रप्रयोगसंमर्शः प्रोक्षणं भाष्यकृन्मते ॥
 कपालदेशो कर्त्तव्यं त्रयं भूमिकपालके ॥ मोहादज्ञानतो वापि यन्मया किंचिदीरितम् ॥
 वृत्तिं वीक्ष्यानुगृह्णतु संतस्तद्वितमत्सराः ॥
 नक्षत्रेष्टिः प्राह बौधायनस्तु तत्रां चापरतं बसूत्रोक्तमार्गे ॥ प्राहाल्पानां बोधनाय प्रयोगं भारद्वाजः केशवः सौमयाजी ॥
 इति नक्षत्रेष्टिः समाप्ता ॥ संवत् १९११ ॥

२७ बौधायनरुद्रपद्धतिः-नारायणः ।

आ.—भद्रमेधरसूतो भट्टनारायणः कृती ॥ प्रणश्य रामं तनुते रुद्रानुष्ठानपद्धतिम् ॥ १ ॥
 च.—संतुष्टो हविष्यं भुजीतेति ॥
 इति रामेधरभट्टात्मजनारायणेन सूर्यिण काश्याम् । कर्मणा सज्जनतुष्ट्यै रुद्रानुष्ठानपद्धती रचिता ॥
 ग्रंथानेकानालोच्य विचार्यं सदसच्च यः ॥ कृतः श्रमस्तेन विभुः शंकरः प्रीयतां नमः ॥ इति श्रीरामेधरभट्टसूनुनारायणकृता
 रुद्रपद्धतिः समाप्ता ॥ संवत् १९११ ॥

२८ सहस्रभोजनसूत्रव्याख्या-भास्कररायदीक्षितः ।

आ.—सहस्रभोजनविद्वौ सूत्रं बौधायनोदितम् ॥ व्याकरोति शिवंप्रोत्यै गाभीरिर्भास्करोऽग्निचित् ॥ १ ॥
 अथातः सहस्रभोजनविधि व्याख्यास्यामः ॥ अथशब्दो मङ्गलार्थोऽधिकारार्थः पुनः प्रतिष्ठाकथनानन्तर्यार्थो वा । अतः
 शब्दो हेतवर्थः । साङ्गादेव कर्मणः फलावश्यंभाव इति नियमादयो हेतवः । सहस्रभोजनेति कर्मनामधेयम् । सहस्र-
 भोजनेन सहस्रात्मानमीथरं पूजयेद्विति वक्ष्यमाणे सौत्रे विधिवाक्ये । एवं यः कुरुते मर्त्यः सम्यक् सहस्रभोजनम् ।
 विष्णुस्तस्य प्रसक्तः स्यादिति । पौराणे च फलभावनाकरणत्वेन निर्देशात् । सहस्रभोजने होमं सहस्रैर्नामभिर्हरेत-
 यादिगुणवाक्ये त्वं विद्वेनानुवादाच्च । तत्पदबोध्यगुणानां प्रख्यापकानि तु शास्त्राणि ।
 भोजयित्वा दशाशतं नरो वेदविदां नृप ॥ न्यायविद्वर्मविदुषां स्मृतिभाष्यविदां तथा ॥.....
 च.—इत्युक्त्वा भगवन्तं स्मरेत् ॥ इति भास्कररायेण सहस्रभुजिकर्मणः ॥ सूत्रं विवृण्वता सम्यक् प्रयोगे विधिरीरितः ॥
 इति श्रीगभीरराजदीक्षितात्मजभास्करराजदीक्षितकृता सहस्रभोजनसूत्रव्याख्या सम्पूर्णा ॥

२९ बौधायनसोमपद्धतिः ।

आ.—पूर्वव्युनीदीश्वास्त्रं कृत्वा शक्तावुदकशांति प्रतिसरबंधं च कृत्वा तद्विने ऋस्विभ्यः.....
 च.—सरयमग्निहोत्रं हुत्वा संतिष्ठते ऽग्निष्टोमः ॥
 भवो भ्रातः शिवः श्रातस्त्वावेष इवामिनाविह ॥ तयोस्त्वरिहाराय गागाभट्टोयमस्त्वह ॥
 इति श्रीलिङ्गहुरभट्टनारायणवंशकरीभट्टदिनकरांत्मजविशेषरापरनामकभट्टगागाभट्टकृतो बौधायनीयाग्निष्टोमः प्रयोगः ॥

३० हिरण्यकेशिसूत्रं सटीकम्-टी.-गोपीनाथः ।

आ.—वात्सल्यात्मितरौ कपोलयुगलं स्वस्यागतौ चुम्बितुं दृष्टा कुञ्चितमास्यपदममलं सेषत्स्मतं सत्वरम् ॥
 अन्योन्यं शिवयोस्ततः सुवदभे युक्ते अभूतां तयोरित्वं येन विनोदितौ स भगवान्बालो गजास्योऽवतु ॥ १ ॥
 विद्यामहागणपार्ति देवं याणीधरं तथा ॥ योगेश्वरीं च वास्त्रे लक्ष्मीनारायणौ रविम् ॥ २ ॥
 सत्यापाठं मुनिश्रेष्ठं जातरूपशिरोऽवहम् ॥ गुणंश्च मातापितरौ नत्वेदानीं यथामति ॥ ३ ॥
 ओकोपाह्वेन कुतुकाद्वैपीनायेन धीमता ॥ सत्यापाठेन रचितं सूत्रं व्याख्यायते मया ॥ ४ ॥
 सूत्रवार्यं मया तर्तुमारब्धं मंदशक्तिना ॥ तत्रावलंबो मम तु पारे गंतुं गुरुस्मृतिः ॥ ५ ॥
 सर्वकामोऽग्निष्ठेमः काम्यते ते कामाः इष्टानि सर्वे कामा येन साध्या:
 सर्वकामोऽग्निष्ठेमः ते च कामाः शर्वग्रज्ञापश्चिहरण्यादयः ॥.....
 अपूर्वत्वपतेन्वाधानस्य [स्या] पूर्वविधानं तत्रेति द्रष्टव्यमिति सुस्थम् ॥
 इत्योकोपाह्वाणीमदग्निष्ठेमसाहव्याग्निचयनसहितवाजपेयसर्वतोमुखद्विपाहव्याग्निदयनसहितपौर्णोऽरीक्याजिगणेशदीर्घित-
 तनूजगोपीनाथदीर्घितविरचितायां श्रीमद्भगवत्सत्यापाठहिरण्यकेशिसूत्रांबुधिगतनिगृह्यरत्नलाभकृतविद्वज्जन्मसंताप-
 शामिकायां ज्योत्स्नायां वृत्तौ सम्प्रभस्य प्रथमः पटलः ॥ १ ॥.....
 सर्वत्र लोष्टमित्येव पाठो युक्तः । लोष्टपलितावित्युणादिसूत्रे कर्तांताया एव निपातनार्त् तस्यै दिशो लोष्टमाहोरेदिति
 श्रुतौ स्पष्ट एव कांतः पाठः । लेन लोष्टमित्यपयाऽ [तेन लोष्टमित्यपपाठ] एवेति ज्ञेयम् ॥
 इति श्रीमदोकोपाह्वाणीग्निष्ठेमयाजिसाहव्याग्नियुक्तवाजपेयाजिसर्वतोमुखयाजिद्विपाहव्याग्नियुक्तपौर्णोऽरीक्याजिगणेश
 निगृह्यरत्नलाभ.....सम्प्रभस्य द्वितीयः पटलः ॥ २ ॥
 च.—इति.....नवमप्रभस्याष्टमः ॥ ८ ॥ सप्तमो नवमः प्रथमः ।

३१ हिरण्यकेशीयसूत्रद्वन्ति: ।

आ.—उक्ता अग्निष्ठेमादयः संस्थाः पैदैकादशिनीयौपैकादशिन्यौ च अयेदानीमग्निष्ठेमादिष्वाकांक्षितं याजमानकर्म वक्तुं
 शिष्यावधानाय प्रतिजानीते ॥ अग्निष्ठेमस्य याजमानं व्याख्यास्यामः ॥.....अपूर्णम् ॥

३२ हिरण्यकेशीयसूत्रे हौत्रपकरणम्-महादेवसोमयाजी ।

आ.—ऋग्वेदाद्युपदिष्टेषु सांगकर्मसु कर्तृता ॥ होत्रादेः परिभाव्या याध्वर्योर्याजुपकर्मसु ॥ १ ॥
 प्रतिज्ञाकारणं तावदादौ सर्वस्य तन्यते ॥ हविर्यते दर्शपूर्णमासादौ तन्निरूप्यते ॥ ८ ॥ याजमानं व्याख्यास्यामः ॥.....
 च.—इति श्रीहिरण्यकेशिसूत्रे एकविज्ञातिप्रश्ने महादेवसोमयाजिकृते याजुषहौत्रपकरणं समाप्तम् ॥

३३ काम्येष्टिप्रयोगः ।

आ.—वीरेणं विघ्नहर्तारं लक्ष्मीनारायणौ गुरुन् ॥ सत्यापाठमहं वंदे अष्टपदशिरोऽवहम् ॥ १ ॥
 नारायणत्मजेनाथ महादेवेन यज्वना ॥ काम्येष्टिनां यथासूत्रं प्रयोगः क्रियते मया ॥ २ ॥
 च.—पुष्टिमंतावाज्यभागौ वग्निनारघ्निमध्ये इतियपासमाप्तात्म ॥ संवत् १९१३ कण्वशालीया

३४ दर्शपौर्णमासेष्टिः-सोमराजः

आ.—प्रणम्य विघ्रराजं तं कणवान्वयविभूषणः ॥ नृहरोरात्मजः कुर्वे सोमराजोऽन्न पञ्चतिम् ॥ १ ॥

प्रथमप्रयोगे पौर्णमास्याप्नातः काले मातृपूजापूर्वकमास्युदयिकं कृत्वा

च.—ततः उं अन्तरिक्षे विष्णुवर्यक्रांते ब्रैष्टुभेन छन्दसा ततो निर्भक्तः ॥ अपूर्णम्

३५ माध्यन्दिनीसंहिताया भाष्यम्-विद्यारण्यः ।

आ.—वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपकर्मे ॥ यं नत्वा कृतकृत्याः स्युक्तं नमामि गजाननम् ॥ १ ॥

उम् इषे इषेरिच्छार्थस्य कर्मणि क्रिप् कित्वादुपयाया गुणाभावः ॥

च.—२९ राति रसति रस्यते वा रास्ता । रास्ता स्थूला वीणा इति आद्युदातनिपाताः ॥

३६ कात्यायनश्रौतसूत्रभाष्यम्-अनन्तदेवः ।

आ.—रामं रंमापर्ति यस्य नाम कामप्रपुरकम् । अंतरायपिशाचानां नाशकं तं नमास्यहम् ॥ १ ॥

ब्रह्मविष्णुशिवान्सूर्यं गणेशं च सरस्वतीम् ॥ विद्याप्रदानवपुषः पुष्टानुभवामृतान् ॥ २ ॥

भवाविद्यशोषणेगस्त्यान्केशवामृतयोगिनः ॥ ग्राहयांचक्रिरेऽपूर्वोविद्यायाः सारतां मया ॥ ३ ॥

दुहृतांश्वेतसो दोपान् वेदांतैर्येव्यजीगमन् ॥ तया पूर्वगुरुन् नौमि वासुदेवसरस्वतीन् ॥ ४ ॥

सरस्वत्येव मीमांसा यैहृता परमार्थतः ॥ मुर्में कात्यायनं कर्कं पितृभूति तथादिमान् ॥ ५ ॥

यशोगोपिभर्तुयज्ञभाष्यकौपरानपि ॥ पञ्चत्यादिग्रणेतंश्च जनकं वेदानगुरुन् ॥ ६ ॥

वेदार्थयज्ञविद्या [द्यावा] ददुः सप्राट् सुताः स्वयम् ॥ संप्राजोग्निचित्सत्यक्तसर्वसंगमदास्तु तान् ॥ ७ ॥

वाचस्त्यभिधानत्वा परमात्मानमप्यथ ॥ यज्ञज्ञानां गुरुर्यस्तु कर्मपश्चरविस्तया ॥ ८ ॥

एकैकेदेशादानन्यान्गुरुन् बुद्धिविवद्ये ॥ प्रणम्य क्रियते यत्नः कातीयसूत्रसंस्थितः ॥ ९ ॥

भाष्यस्त्वपेऽन्न संदिग्धं सर्वं निर्णयते मया ॥

च.—द्विरन्यास उक्तार्थः ।

दद्रसंख्यैरभिषिक्तो वाजपेयैत्तिरग्निचित् ॥ एकाशीर्ति च सोमान्य ईजे भाष्यपरोपि सन् ॥ १ ॥

सम्भाजां वश्वां यस्य वाचस्पतिरिवार्यवित् ॥ वाचस्पतिरूपादानं योगित्वात्मवाश्रयः ॥ २ ॥

अनेकक्रतुयाजित्वादीयसोपि निवारकः ॥ अन्यत्र गमनस्यासौ श्रीअनन्ताभिष्ठः स्वराट् ॥ ३ ॥

सुखेशबोधनात्संश्चि [त्संश्चि] दानदोमृत एव यः ॥ सोनुगतार्थानामा भे गरीयान्केशवामृताः ॥ ४ ॥

अन्यं जन्मेदं येषां यैतेनुभवामृताः ॥ अथवान्वीश्वरं ते स्युर्जानाद्वानुभवामृताः ॥ ५ ॥

इति श्रीसप्ताटस्यपतिमहायाज्ञिकश्रीश्रीभूतंहृते कात्यायनसूत्रभाष्ये चतुर्विशेष्यायः ॥

३७ कात्यायनश्रौतसूत्रभाष्यम्-कर्कः ।

आ.—प्रणतसुरासुरभासुरकिरीटकोटिप्रमृष्टचरणाय ॥ गजवह्नाय नमस्ते सिद्धेः सदनाय विघ्रकदनाय ॥ १ ॥
 यस्य लीलावशेनेदं जन्मस्थितिलयं व्रजेत् ॥ आनन्दैकरसं वंदे तमुमासहितं शिवम् ॥ २ ॥
 ऊर्जितानंदगहनां सर्वदेवस्वरूपिणीम् ॥ परा वाग्रूपिणी वंदे महानीलसरस्वतीम् ॥ ३ ॥
 अज्ञानातिमिरांधस्य ज्ञानांजनश्चालाकया ॥ चक्षुरुहन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ४ ॥
 भाष्याणि सम्यगालोच्य विचार्यं च पुनःपुनः ॥ क्रियते बालबोधार्थं सूत्रभाष्यमतिस्फुटम् ॥ ५ ॥

३८ कात्यायनसूत्रस्य भाष्यम्-गर्गचार्यः ।

आ.—अथ पूर्वा पौर्णमासीं पूर्वा पंचदशीमुत्तरां प्रतिपदं अग्न्याधानं करोतीति शेषः ॥
 च.—एतदुक्तमंतिमं सूत्रं नारायणपुरुषस्य नारायणपुरुषसूत्रमित्येतस्य संज्ञम् ॥
 इति कात्यायनसूत्रस्य संक्षिप्तभाष्ये चतुर्विंशोऽध्यायः समाप्तः ॥

३९ पारस्करगृह्यसूत्रं सभाष्यम्-भा० जयरामः ।

आ.—श्रीमत्केशववामणाविष्पदद्वयप्रभाभासुरस्वान्तोत्साहविजृभितामलमतिमाद्ये च गृह्ये कते: ॥
 दृष्टा कर्कमुखैः कृतानि बहुशो भाष्याणि गुद्यानि तद्देशार्थं इवमतेरिदं जयपरो रामो लिखत्यादरात् ॥ १ ॥
 कतिसूनुपदाभोजपरागोद्दूसरालकः ॥ जयरामश्च मेवाटो भारद्वाजसगोत्रकः ॥ २ ॥
 श्रीमन्मान्तिकमाधवश्रुतिसुवार्णिसधोर्विगाहामतद्वयस्तत्पयाभवद्विजवरः श्रीकेशवस्ताहशः ॥
 तत्पादद्वयकस्पृशा कृतमिदं कातीयगृद्यस्य सद्ग्राह्यं सज्जनवल्लभं च जयरामेण प्रसादाहूरोः ॥ ३ ॥
 आचार्यापरनामधेय इति यो दामोदरोभूद्विजो भौरद्वाजसगोत्र आत्मरतिरस्याप्यात्मजस्ताहशः ॥
 नामा श्रीब्रह्मभद्र आत्मसुयशास्त्रसूनैतत्त्वतं भाष्यं सज्जनवल्लभं जययुजा रामेण मत्यापये ॥ ४ ॥
 पाठे योभूद्विसंवादो गृह्यासूने समंत्रके ॥ उपेक्षितः स विदुषां भनसाक्षापि युक्तितः ॥ ५ ॥
 प्रयुक्ता अन्यथा भंत्रा न भवन्त्यर्थसाधकाः ॥ संसाधयन्ति सर्वार्थान्यथावत्पठिता यदि ॥ ६ ॥
 नानाशास्त्रीयमंत्राणां पाठशुद्धौ स्वपाठकाः ॥ व्याख्यातारः प्रमाणं स्युरित्येतच्छिष्ठनिश्चयः ॥ ७ ॥
 अतरतत्तत्स्वशास्त्रीयमंत्राणामश्यपाठकान् ॥ एष्टा सुवोर्धं गृद्यस्य भाष्यं वै लिख्यते स्फुटम् ॥ ८ ॥
 तत्क्षंतव्यं सुनिपूणैः स्वद्वाले चापलं यथा ॥ मया च स्वीयबोधाय क्रियते तनु तद्विदाम् ॥ ९ ॥
 च.—श्रीमान्मान्तिकमाधवश्रुतिसुवार्णिसधोर्विगाहामतद्वयस्तत्पयाभवद्विजवरः श्रीकेशवस्ताहशः ।
 तस्याद्वयकस्पृशा कृतमिदं कातीयसूत्रस्य सद्ग्राह्यं सज्जनवल्लभं सुविदुषां प्रेषं शिवप्रीतये ॥

कर्कादिद्विजवर्णाणां हृष्टा भाष्याणि भूरिशः ॥ उपचेतुं तदुन्निष्ठं जयरामोऽलिरवत्स्फुटम् ॥ ५ ॥
 शृंशीन्दुरसच्चेष्वे मासीषे प्रथमे दले ॥ ब्रयोदश्यमिन्दुयुति [जि] प्रालेखीदं सतां प्रियम् ॥ ६ ॥
 इति श्रीमत्कातीयगृह्यसूत्रभाष्ये सज्जनवस्त्रभाष्ये जयरामस्तौ तृतीयकाण्डविवरणं समाप्तम् ॥ संवत् १९१० ॥

४० पारस्करमूत्रभाष्यम्-भास्करः ।

च.—इति राघवेदारण्यश्रीचरणवरणाव्यचरीकैर्भास्करमै रचिते अर्थभास्कराभिषे पारस्करमूत्रभाष्ये तृतीयः कांडः समाप्तः ॥

४१ पारस्करमन्त्रभाष्यम्-मुरारिमिश्रः ।

आ.—प्रणम्य पूर्वं पुरुषं पुराणं तत्त्वैव कास्यायनपादपदम् ॥ तनोमि पारस्करमन्त्रभाष्यं मुरारिमिश्रः पृतगृह्यभाष्यात् ॥ १ ॥
 गृह्यप्रकाशभिधभाष्यमार्च्छीवेदमिश्रैर्विवित्प्रणितात् ॥
 आकृष्यबन्धुं विविधानि मन्त्रे [विदधाति मन्त्रै] मुरारि मिश्रः श्रुतितो विविच्य ॥ २ ॥ त्वन्नो अग्र इत्यादि ॥
 च.—इति श्रीवेदमिश्रप्रणीतमृद्युप्रकाशभाष्यादाकृष्य मन्त्रभाष्यं पृथकृत्य तृतीयकाण्डस्य मुरारिमिश्रः समाप्तिमगमत् ॥

४२ पारस्करगृह्यसूत्रव्याख्या-विश्वनाथः ।

आ.—गर्गसिद्धान्तपशानां प्रकाशोदयहेतवे ॥ मार्तण्डाय नुसिंहाय पित्रे श्रीगुरवे नमः ॥ १ ॥
 गङ्गादेवीमहं वन्दे ज्ञानदां मातृरूपिणीम् ॥ जातं यस्याः पयःपानात्सरस्वत्यवगाहनम् ॥ २ ॥
 पारं शास्त्रसमुद्रस्य तच्चतल्लिख्यते यतः ॥ स्वकल्पितत्वशङ्कन्त्र न कार्यो विकृतैरतः ॥ ३ ॥
 तर्केशास्त्रं च मीमांसा यद्रक्षायै प्रयोजिते ॥ तातैस्तमपि वन्देऽन्नं गर्गं वेदार्थवित्तम् ॥ ४ ॥
 अधीरत्य सकलं शास्त्रं श्रीनृसिंहाजगद्गुरोः ॥ तन्यते विश्वनाथेन गृह्यसूत्रप्रकाशिका ॥ ५ ॥
 अयैतद्वाष्यं नारब्धव्यं विषयाभावात् तथाहि तर्क्षं सूत्रार्थप्रकाशकं वा सूत्रादनविगतार्थबोधकं वा
 च.—तत्र शरीरदोषं त्यक्त्वा मुखादिमन्त्रातः [मात्रतः] परिष्ठितुं ममास्तिवृत्याशीः [शिः] प्रार्यनम् । एतस्तर्बम्ममास्त्विति
 मन्त्रार्थः तिष्ठत्वितीप्सा कोण्डसमासिज्ञापनार्थम् ।
 अभून्तंह [अंदपु] रे मुञ्जो नागरो गोत्रकाशये ॥ लक्ष्मीधरोऽभवत्स्मात्सूर्यदत्सु तसुतः ॥ १ ॥
 तस्मादशाधरो ज्ञातो नारसिंहाभिधस्ततः ॥ तसुतेन कृतं भाष्यं विश्वनाथेन धीमता ॥ २ ॥
 पारस्करस्य गृह्यस्य पञ्चस्त्रण्डावशिष्टकम् ॥ गरिष्ठं सर्वभाष्येषु बह्यनिर्णयान्वितम् ॥ ३ ॥
 महादेवजगन्नायपुत्रपौत्रप्रपौत्रकैः ॥ गोपनीयं निरीक्ष्यं च पठितव्यं समाद्वितैः ॥ ४ ॥ - - - - -
 नारसिंहाभतोऽ [जोऽ] नन्तस्तस्य यो वै ग्रपौत्रकः ॥ ५ ॥
 लक्ष्मीधरोऽभिधस्तंभतीर्पात्काशयां समागतः ॥ उपहासं पुरस्त्रहत्य निष्पृष्टत्वा तु पृष्ठतः ॥ ६ ॥

भाष्याण्यन्यानि वालोक्य पञ्चखण्डान्यलीलिखत् ॥ तेनै वाचास्य भाष्यस्य पूर्तिर्जाता यथा तथा ॥ ७ ॥

संवक्षेप्रमहकला १६९२ मितेऽद्वे चोत्तरायणे ॥ समाप्तिमगद्वाष्यं माघे भूते सिते कुजे ॥ ८ ॥

इति श्रीमत्सर्वविद्याविशारदपण्डितश्रीनारार्चसहस्रत४ण्डितश्रीविश्वनाथकृते पारस्करगृह्यसूत्रव्याख्याने तृतीयं काण्ड समाप्तम् ॥

४३ पारस्करगृह्यसूत्रव्याख्या-हरिहरः ।

आ.—इष्टापूर्तिक्रियासिद्धिदेतुं यज्ञभुजामुखम् ॥ अग्नित्रयीं वचःसारं वन्दे वागधिदैवतम् ॥ १ ॥

पारस्करकृते गृहासूत्रे व्याख्यानपूर्विकाम् ॥ प्रयोगपञ्चतिङ्कुर्वे वासुदेवादिसम्मताम् ॥ २ ॥

अथातो गृह्यस्थालीपाकानां कर्म ॥ अथ श्रौतकर्मविधानानन्तरम्

च.—सर्वं मे मनसि तिथितु स्थिरीभवतु अत्र वीप्सा अर्थभूयस्त्वप्रतिपादनार्था मन्त्रसमाप्तिपापनार्था वा इतिसूत्रार्थः ॥

इति अग्निहोत्रिहरिहरणां कृतिरियम् ॥

इत्यग्निहोत्रिहरिहरविरचितायापारस्करगृह्यसूत्रव्याख्यानपूर्विकायां प्रयोगपञ्चतौ तृतीयः काण्डः समाप्तः ॥

४४ नवकण्ठिकाभाष्यम् ।

आ०—ब्रह्मर्थमप्रकाशार्था यस्तसामा वेदराशयः ॥ पञ्चिर्गैर्युताः धासा ब्रह्म तच्छ्रौयसे स्तुमः ॥ १ ॥

गजाननस्थादिविसर्गकाले स्तोत्रं विधात्रा विहितं निशम्य ॥ हर्षाव्यवृत्तानि शुभावहानि निष्ठंतु विन्मं मम बृहितानि ॥ २ ॥

कात्यायनेन मुनिना यदगादि सहा [महा] र्थवत् ॥ श्राद्धसूत्रमतिस्पृष्टिवृणोमि पौदैरहम् ॥ ३ ॥

तस्य तावदिदमादिसूत्रम्—अपरपक्षे श्राद्धं कुर्वीत ॥

च.—आसीद सीमवस्थामरमुख्यभूतः सरकर्मणां प्रवरपात्रतया प्रसिद्धः ॥

संकर्षणेतिविदितः प्रथितोर्कीर्तिमुदोतयन्सुकृतिनां प्रथमावतारः ॥

तस्यात्मजः सकलशास्त्रपरायणोपि यः पक्षपातमधिकं कृतवान्कृतनिद्रः ॥

आन्वीक्षिकीरहसि तेन विनिर्भेतायामास्तो [निर्भितोऽयमास्तो] तसोपनयने पितृकर्मदीपिः ॥ - - - - -

श्राद्धदीपः कृतीन्द्राणां तनोतु मुदमुत्तमाम् ॥ १ ॥ इति नवकण्ठिकाभाष्यं समाप्तम् ॥ संवत् ॥ १८११ ॥

४५ प्रतिशासूत्रष्टुतिः-केशवाचार्यः ।

आ.—श्रीमत्कात्यायनं वन्दे मुनिश्रेष्ठं च याजुषम् ॥ यस्तेने कल्पशास्त्रमतं याज्ञवल्यसुतं गुरुम् ॥ १ ॥

अथ प्रतिशास्यसूत्रव्याख्यनानन्तरं प्रतिशा विधास्यते इति शेषः ॥ प्रतिशायते शेषसंस्कारो यथा सा प्रतिशा ॥

च.—इति केशवाचार्यविरचितप्रतिशासूत्रष्टुतौ तृतीयकण्ठिका समाप्तः ॥

४६ मौनसूत्रम्-देवभद्रः ।

आ.—अय यजुर्वेदाम्नाये वाजसनेयके माध्यनिदनीयेन्येन मौनेन क्षेत्रेनास्मदीयेनाधी भाना स [यमानानांसं] हितामन्त्राणामवगमं गौतमो देवभद्रपाठकोहं ब्रवीमि धर्मार्थकाममोक्षाख्यानि चत्वारि यद्वत्पात्राणि विकसितानि तानि तेषु प्रत्येकं चन्द्रादितिथ्यन्ता अ (व) बोध्या (:) संज्ञास्ता यदुपदेशेन च सुधीः परद्वताः कंडिका विजानातु ॥ चंद्र इषे त्वायावश्चिर्यज्ञो देवानां द्वे जुषाणो वर्हि

च.—सविता वर्णो हिरण्यमेन पात्रेणोम् खं ब्रह्माष्टविर्दशतिरष्टपंचाशन्मोक्षपात्रे पंचशती चतुर्दश पंचविर्दशत्यूना द्विसाहस्री पंचविर्दशत्यूना द्विसाहस्री ॥ १६ ॥ द्वुदिराजप्रसादेन सूत्रं चेदं मया कृतम् ॥ वैदिकास्तेन तुष्यन्तु विप्रा माध्यंदिनीयकाः ॥ अध्येतव्यमिदं सूत्रं विप्रैर्माध्यंदिनीयकैः ॥० मौनेनाधीतमन्त्राणां क्षिप्रं ज्ञानाभिलाषिभिः ॥ मुहुर्मुहुः प्रार्थयेहं दुर्जनान्दुष्मानस्तन् ॥ मत्कलं सूत्रमेततु न नष्ट्यं कदाचन ॥ एषा मत्सूत्रगा विद्या गोप्यैव फलदा भवेत् ॥ अन्यथा विफौलव स्यादिति मद्वचनं कुरु ॥ शिष्यं मित्रं छलं दृष्टं प्रसुं बालं न वीघयेत् ॥ सञ्चिष्यं शिक्षयेद्याथ स्वगृह्यानेव बोधयेत् ॥ यश्च श्रुमः समुत्पन्नः मूर्त्रस्यास्य कृतौ मयि ॥ गजाननविभुर्स्तेन प्रीयतां मम दैवतम् ॥ इति श्रीमन्महायाज्ञिकनाग्रजातीयपाठकश्रीरामचंद्रसूनुमहायाज्ञिकगंगाधरपाठकवंशसंभूतपाठकश्रीबलभद्रात्मज-देवभद्रविरचिते माध्यंदिनीसंहिताया मौनमन्त्रसूत्रे चतुर्योध्यायः ॥० सूत्रं च समाप्तम् ॥

४७ कात्यायनशुल्वसूत्रभाष्यम्-गंगाधरः ।

जयत्येको जगत्यां श्रीहरिशंकरदीक्षितः ॥ त्रयीसारविवेकतृश्रीरामचंद्रगुरोर्गुरुः ॥ १ ॥ रामचंद्रगुरुन्नत्वा गर्गकर्कादियाज्ञिकान् ॥ श्रीकात्यायनशुल्वस्य कुर्वे भाष्यमिदं स्फुटम् ॥ २ ॥ रज्जुसमासं वक्ष्यामः

च.—इति शुल्वभाष्ये सप्तमी कंडिका ॥
रामचंद्रतनूजेन श्रीगंगाधरशर्मभिः ॥ पितृचरणैः सूत्रेऽस्मिन् कङ्काये शुल्वसंज्ञके ॥ १ ॥ विवृतं यत्ततः शिष्टं तदिह विवृतं मया ॥ गंगाधरतनूजेन रामकृष्णेन धीमता ॥ २ ॥ नागरकातिसंकेन काशीपुरिनिवासिना ॥ याज्ञिकास्तेन तुष्यन्तु प्रीयतां यज्ञभुविभुः ॥ ३ ॥ यदव्रसौष्ठवं किञ्चित्तद्वरेरेव केवलम् ॥ यदव्रसौष्ठवं किञ्चित्तन्मैव गुरोर्नहि ॥ ४ ॥ इति श्रीमन्महायाज्ञिकपाठकश्रीरामचंद्रसूरिसूनुमहायाज्ञिकपाठकश्रीगंगाधरकृतं कात्यायनशुल्वसूत्रभाष्यं समाप्तम् ॥

४८ कर्मप्रदीपिका-रामचन्द्रः ।

आ.—साप्राजोग्निवितो नत्वा विद्याकरगुरोः पदे ॥ रामः पद्धतिसाधते सोमे कर्मप्रदीपिकाम् ॥ १ ॥ च.—इति सप्ताट्स्यपतिरीग्नीचत्तूर्यदासात्मजस्य विशालाक्षीसूनो रामचंद्रस्य कृती कर्मदीपिकायां पद्धतावग्निष्ठोमः समाप्तः ॥

४९ अग्निष्ठोमः श्रौतमार्तण्डीयः-मार्तण्डसोमयाजी ।

आ.-प्रणम्य शारदां साम्वं स्वप्रकाशगुरुनपि । मार्तण्डसोमयाजी तु कुर्वे सोमादिपद्धतिम् ॥ १ ॥

अथ विन्दित्वसोमपीयदौर्बल्यनिरासार्थमैन्द्राग्रं पशुमादौ

च.-मण्डपमध्यवे तुभ्यमहं सम्प्रददे ॥ इति मार्तण्डसोमयाजिकृतश्रौतमार्तण्डाग्निष्ठोमप्रयोगः समाप्तः ॥

५० अश्वमेधयज्ञपद्धतिः-पाठकमहानन्दः ।

आ.-अश्वमेधमस्वर्येह पद्धतिः सर्वसम्भाता ॥ वीरभद्रात्मजेनेयं महानन्देन तन्यते ॥ १ ॥

अथ सम्भाराः कुङ्कुम शेर १ फोकल शेर १०५।.....(एवंसम्भारसंग्रहविच्छयकपत्रदशकम्)

अथ कात्यायनसूत्रानुसारेणाथमेधः-राजयज्ञोऽश्वमेधः सर्वकामस्य अभेषेकादिगुणवान् क्षत्रियो राजेत्युच्यते ।

च.-याज्ञिकानां मते निरुद्वत्पशुवरयेनूनामन्यतरदक्षिणाः ।

श्रौतानुष्ठानगीर्वाणगुरुभिर्गुरुभिर्भुवि ॥ पाठकश्रीमहानन्दैः स्मार्तेतिनिपुणैरयम् ॥

अश्वमेधाश्वयज्ञस्य प्रयोगस्वतिनिर्मलः ॥ निरमायि सतां तुष्टै नितरां स जयत्वलम् ॥

इति श्रीमन्महाधत्तिकधूरत्वपाठकश्रीवीरभद्रात्मजपाठकश्रीमहानन्दविरचितोऽश्वमेधप्रयोगो विद्वद्वराणां श्रौतस्मार्तकर्मनिपुणानां सन्तोषाय चिरं भूयादितिशिवम् ॥ संवत् १८६१ वर्षे ॥ श्रीमन्नागरज्ञातीय पण्डितोपनामकचन्द्रदेवात्मजपंडितोपनामककान्द्रदेव — — —

५१ इष्टकापूरणभाष्यम्-याज्ञिकदेवः ।

आ.-द्वैमातुरन्नमस्त्वत्य सर्वभीप्तितदायकम् ॥ इष्टकापूरणस्थाहं कुर्वे विवृतिमुज्ज्वलाम् ॥ १ ॥

अथातः सुपर्णचित्यस्याग्ने कातीयमूत्रशेषमृजुपक्षस्यानुव्याख्यास्यामः

च.-इति श्रीसप्तादस्थपतिः अग्निचिदेकोन्त्रिशतक्रुक्तमहायाज्ञिकप्रजापतिसूनुना याज्ञिकदेवेन कृतं पूरणभाष्यं समाप्तम् ॥

५२ कातीययजुर्वेदमञ्जरी-कालनाथः ।

आ.-यः शिवो नामरूपाभ्यां या देवी सर्वमंगला ॥ तयोः संस्मरणात्पुंसां सर्वत्र जयमंगले ॥

— — — दवनौ वनिपकानां सुरशाखीं सुकृतीं ततः क्षितिशात् ॥

सहदेवनरायिषो यदोजःप्रतिबिंबा ननु भानवा उवा [इवा] याः ॥ १ ॥

असीदमुष्मात्प्रबलप्रतापः श्रीहंसपालः प्रतिपक्षपालः ॥ वाञ्छाधिकं दानमुदीक्ष्य यस्य पंचलभाषुः किमु कल्पवृक्षाः ॥ २ ॥

ततोजति श्रीमहसां निदानं सन्मंगले मंगलभूमिपालः ॥ पदब्रयं येन हरे: पवित्रं कीर्तिप्रसूनैरमहि प्रगल्मैः ॥ ३ ॥

तस्मादितस्सारकलाविलासः श्रीवीरवालो जगेदकपालः ॥ भासीदनासीददधो भवेनः संस्पर्शमानः कतुभिः शतेन ॥ ४ ॥

गणालवले धनमस्त्वबीजान्तरं दानगलावसेकैः ॥ उदीयमाना निजवंशमुचैरालंब्य यत्कीर्तिलता जज्बै ॥ ५ ॥

तस्माद्भूदरिविभूतिविभूतलक्ष्मीरक्षीणपुण्यविभवो जसपालदेवः ॥
 निर्वैरि यः क्षितितलं प्रविधाय शांतो रामाश्रयात्परशुराम इवाभिरेमे ॥ ६ ॥
 नीहारहारहरहासविकासिकाशनीकाशनिर्भरमनोहरकार्तिवह्नाः ॥
 दिग्दंतिदंतवल्लक्रमतो वितानाः पुष्ट्यंति तारकमिषादधुनापि यस्य ॥ ७ ॥
 लक्ष्मीपित्रप्रणयकेलिगृहाद्मुष्माद्दुधांयुपेरमृतभानुरिवोदयसीत् ॥
 भूभृत्करिण्टनिवहेषु पदं दधानः — — कलाभिरमलो मरुराजदेवः ॥ ८ ॥
 यस्य प्रतापतपने समुदीयमने वैरिक्षितीशकमलावलयो निमीलाम् ॥
 स्वैरं प्रयान्त्यपि च बान्धवकैरवाली पशाश्रयां मुदमुपैति विचित्रमेतत् ॥ ९ ॥
 निर्दूषणा प्रियतमापि गृहादनेन लक्ष्मीविनोदनवशंवदमानसेन ॥
 निष्कासितात्मि कुरुकं त्विति किं प्रवक्तुं क्रीर्तिः परिभ्रमति दिवलयं यदीया ॥ १० ॥
 दानैनिर्वृत्तिपदवीं नयतोर्थिनश्च प्रगर्थिनं च न शर्व [शिरः] प्रणयं दधानः ॥
 यश्च संसदि स्फुरति चाङुतमन्तशक्तिविस्मापितामरगुरुर्गुणरत्नभूमिः ॥ ११ ॥
 यो निश्चिनोति विदुपामपि संशयेषु थर्मे श्रुतिस्मृतिगतानभिवेयभावान् ॥
 यथ्यातनोति निखिलासु कैलासवभिज्ञो यज्ञान [ऋ] यज्ञमहितानहितापकारी ॥ १२ ॥
 स यजुर्मजरी रथ्यां करोति कृतिनाम्मुदे ॥ नानाविधफलव्युहप्रसचोल्लासितश्रियम् ॥ १३ ॥
 विविच्य भाष्यं विविधंश्चकहपानेतस्य तोपाय मुदा व्यतानीत् ॥ १४ ॥
 भद्रस्वयंभूतनयोन्न विद्वाऽश्रीकालनाथः सहकारिभावम् ॥ १५ ॥
 च.- इति रणदीक्षाप्रकारः चतुर्थः ॥

५३ कात्यायनीयस्नानसूत्रपद्धतिः-हरिहरः ।

आ.—प्रणतोस्मि हर्षरंत्रिसरसीरहमादरात् ॥ यज्ञगत्यावनं पाथः प्रासोष्टमरसेऽध्वम् ॥ १ ॥
 कात्यायनकृतस्नानविधेव्याख्यापुरःसरम् ॥ विधास्ये पद्धतिं विद्वत्सदाचारद्विजप्रियाम् ॥ २ ॥

च.—महालयविधौ तीर्थं तथा तर्पणे ॥

इति श्रीभिश्चाग्निहोत्रिहरिहरकृतौ कात्यायनोक्तस्नानविधिसूत्रव्याख्यानपूर्विका स्नानपद्धतिः समाप्ता ॥

५४ गृह्यपद्धतिः-भास्करदीक्षिनः ।

आ.—अथ यजुःशार्वीयगृह्यपद्धतिर्लिख्यते तत्रादौ स्वस्तिवाचनम् ॐस्वस्ति
 च.—ततः परस्पराङ्के बालकौ दत्त्वा अभिषेकतिलकमन्त्रपाठाद्यमाशिर्यहणं विधाय पुनः स्वस्वबालकं गृहीत्वा स्वस्त्राचारं
 व्रजेतामिति शान्त्या शुभं स्यात् ॥

५५ गृह्णामिसागरः-नारायणभट्टः ।

आ.—नत्वा कृष्णपदांभोजं गणेशं शंकरं शिवम् ॥ लक्ष्मीधरं च पितरं भट्टं नारायणं तथा ॥
 यथाज्ञानं विचार्याथ पक्षं शिष्टेनुष्ठितम् ॥ त्रीणि सूत्राणि तद्वयानालोच्यान्यांश्च भूरिशः ॥
 आरडेष्युपनामा वै भट्टनारायणः सुधीः ॥ गृह्णामिसागरं चैव कुरुते शिष्टुष्टये ॥
 च.—बौधायनमताहृद्याविकल्पः ॥ इति श्रीमदारडोपनामकलक्ष्मीधरभट्टसूरि (सूनु) नारायणभट्टकृते गृह्णामिसागरे स्थालीपा-
 कादिग्रायश्चित्तविषयनिरूपणं समाप्तम् ॥

५६ चयनपद्धतिः-रामवाजपेयी ।

आ.—सप्तर्जोग्निचितो नत्वा विद्याकरगुरोः पदे ॥ रामः पद्धतिमाधते चयने कर्मदीपिकाम् ॥ १ ॥
 च.—इति श्रीरामवाजपेयिकृतायां कर्मदीपिकायां चयनपद्धतिः समाप्ता ॥

५७ चातुर्मास्यथागपद्धतिः ।

आ.—वन्दे विनायकं रामं श्रीपर्ति च सरस्वतीम् ॥ तेजस्विनीं गुरुं चैव सर्वाभीष्टार्थसिद्धये ॥ १ ॥
 रामं सीतामुखाङ्गे करधृतकमलं साम्यमालोकयन्तं प्रोद्यत्तूर्ध्नैर्नैसं नखदशनमितीर्पदैत्यं दहन्तम् ॥
 शम्भुं दिव्यैः सुनृतैः स्मितशुचिवदनैः पार्वतीं नन्दयन्तं ब्रह्माणं वेदकर्मण्यवधृतमनसं नौमि संविन्युदेहम् ॥ २ ॥
 मुख्यानां कालसङ्केचवृत्तीनां गुणिनां तथा ॥ चातुर्मास्याह्ययज्ञानां पद्धतिः क्रियते भया ॥ ३ ॥
 इह तावद्विःसंस्थासु गणितानि चातुर्मास्यानि । ततः संस्थानां नित्य
 च.—इदयशूलोपस्थानान्तं कर्म ॥ इति पाशुकानि चातुर्मास्यानि समाप्तानि ॥ ४ ॥ संवत् १६३०

५८ पिष्टपशुतिरस्करणी-रामेश्वरः ।

आ.—परारुपेण तिष्ठन्तीं पश्यन्त्यादिप्रभेदतः ॥ प्रकटां नौमि वाग्देवीं वीणापुस्तकधारिणीम् ॥ १ ॥
 साध्याक्षरगार्भितां पंचनवाक्षरान्वितां भवतीम् ॥ अनुदिनमनुचिन्तयतां वाचो निर्यान्त्ययत्नतो वदनात् ॥ २ ॥
 अवैदिकैर्दूषितमानसानां शङ्कानिवृत्यै श्रुतिशुर्मगमिनाम् ॥ रामेश्वरः पिष्टपशुप्रयोगं प्रमाणकूटैः परिहर्तुमुद्यतः ॥ ३ ॥
 च.—वेदवैरैरतन्त्रैर्दूषिता वेदपद्धतिः ॥ रामेश्वरेण कृतिना शोधिता विदुषां मुदे ॥ ४ ॥
 सेयं विद्येश्वरो देवो यो मामन्त्र न्ययोजयत् ॥ तस्यैव चरणे न्यस्ता तेन प्रीणातु शङ्करः ॥ ५ ॥
 इति श्रीश्रुतिश्मृत्येकशरणकृष्णकूलनिवासिरामेश्वररचिता पिष्टपशुतिरस्करणी समाप्ता ॥

५९ कात्यायनसूत्रप्रयोगसारः-देवभद्रः ।

आ.—श्रीविघ्नेशं याज्ञवल्क्यं मुर्मिं कात्यायनं गुरुम् ॥ अस्मद्वद्वज्ञानानां सहुरुच्च हरिश्चारम् ॥ १ ॥
 गङ्गाधरम्पाठकञ्च यागकालविवेचकम् ॥ भागीरथीं मातरञ्च पितरं वलभद्रकम् ॥ २ ॥
 पितृभूतं भर्तृयज्ञं वासुदेवञ्च शङ्करम् ॥ गर्गकर्मनन्तंच श्रीहरिश्वामिमाधवौ ॥ ३ ॥

सम्प्रदायपणेत्स्व रामं शुल्वप्रकाशकम् ॥ यज्ञविद्याप्रणेतारं परमं देवयाज्ञिकम् ॥ ४ ॥
 कीक्षितश्रीधरं रेणुं पदनाभं गदाधरम् ॥ महादेवं हरिहरभित्यादीन्पूर्वयाज्ञिकान् ॥ ५ ॥
 प्रणम्य मनसा बादा कर्मणापि च भक्तितः ॥ सूत्रं कातीयं तद्वाज्यं कार्कं दैवं सपद्वतिम् ॥ ६ ॥
 श्री अनन्तकृतं रामपद्वतिं याज्ञिकप्रियाम् ॥ अन्धर्याष्टं पदनाभिं सम्प्रदायाख्यपद्वतिम् ॥ ७ ॥
 मन्यानेतांस्तु सङ्कृत्य निलबुद्ध्या विमृश्य च ॥ ततोपि याज्ञिकानाऽन्व सम्प्रदायो यथाऽधुना ॥ ८ ॥
 तथा कर्कनुसारेण ऊर्तिष्ठोमकतोरूजुः ॥ प्रयोगसारानामासौ प्रयोगो रच्यते यतः ॥ ९ ॥
 सूत्रवाक्यं समुक्तिख्यं प्रयोगलेखनं नहि ॥ कृतपूर्वैरततस्तस्य लेखनं क्रियते भया ॥ १० ॥
 दर्शपूर्णमासाभ्यामिष्टाऽन्येन यजेतेति श्रुतेः
 च.—प्राञ्ज्वो नव्याश्वाहुरिति शिवम् ॥ इति कार्त्यायनसूत्रप्रयोगसारे ज्योतिष्ठोमप्रयोगे सुत्याख्यपञ्चमदिनकृत्यम् ॥
 विशेषावरणद्वायाय इदि मङ्गलम् ॥ बङ्गभद्रतनुजेन देवभद्रेण धीमता ॥ १ ॥
 मया विरचितश्वायं प्रयोगः कर्कसम्पतः ॥ कर्कानुकृतं तदन्येन्यः स्वीकृतञ्चाविरोधतः ॥ २ ॥
 कर्कानुसारिणीनाऽन्व पद्वतीनाम्परस्परम् ॥ विरोधे पौदभाष्यादियन्येभ्योङ्गीकृतं वरम् ॥ ३ ॥
 क्वचित्कुत्रापि दृष्टं न दृष्टं वृद्धस्य टिप्पणे ॥ न्यायं भाष्यार्थेतत्वं यत्तद्व्यङ्गीकृतं तथा ॥ ४ ॥
 क्वचिद्वाष्पविरोधोपि याज्ञिकानाम्भतेर्ति च ॥ तत्र सत्सम्प्रदायस्याऽविरोधस्त्वकृतः पुनः ॥ ५ ॥
 शानाद्वानानतो वापि यज्ञेह लिखितमया ॥ क्षन्तव्यं तत्र संशोध्यं याज्ञिया अयमञ्जलिः ॥ ६ ॥
 न मदीया कृतिर्यस्मादेषा यज्ञस्य वै कृतिः ॥ यथा प्रेरितवान्यज्ञस्तथा लिखितवानहम् ॥ ७ ॥
 याज्ञिकानामपत्यानां नव्यानाऽन्व हिताय तु ॥ कृतोऽयं सरलस्तेन सञ्चरन्तु सुखेन ते ॥ ८ ॥
 अब्दे धृतिशते काशया दुग्धविशेषासज्जिधौ ॥ पित्रोर्गेह वसन्नेव यन्त्रोयं रचितस्ततः ॥ ९ ॥
 ज्येष्ठभ्रातुः पृथग्भूत्वा रवहर्ष्ये भैरवापणे ॥ गजाभ्रवसुभूर्षे सिते सहसि शीतगौ ॥ १० ॥
 चतुर्थ्या संस्कृतिं कृत्वा ग्रन्थोयं सुपरिष्कृतः । ततो मे यः श्रमस्तेन प्रीयतां यज्ञभुविभुः ॥ ११ ॥
 सोमप्रयोगसारेऽस्मिन्देवभद्रकृते वरे ॥ पञ्चर्त्तिश्चछती ग्रन्थसंख्येयं समुदीरिता ॥ १२ ॥
 अपरिष्कृतमेतस्य पुस्तकं याप्यदिग्भातम् ॥ अस्त्वतोऽनेन साकन्तञ्छोऽध्यमेष ममञ्जलिः ॥ १३ ॥
 इति श्रीमन्महायाज्ञिकनामागरजातीयपाठकश्रीरामचन्द्रसूनुप्रायाज्ञिकश्रीगङ्गाधरपाठकवंशसम्भूतपाठकश्रीवलभद्रात्म-
 जदेवभद्रेण रचिते कार्त्यायनसूत्रप्रयोगसारेऽप्रिष्ठोमसंस्थाज्योतिष्ठैमद्येगस्समाप्तिमगमत् ॥

६० यूपस्थापनम् ।

आ.—अथ यूपस्थापनविधिः । सविताप्रसवेति यूपवृक्षं समागत्य ॥
 आयुष्यं वर्चेस्वं मन्त्रेण छेदनम् । यूपवृक्षेतियूपस्थाने भासनं नयेत् ।
 अतः परं प्रवक्ष्यामि यूपानामेव लक्षणम् ॥ प्रशस्तदेशसमुप्ते अरणीशुभद्रश्चनम् ॥ १ ॥
 आद्यणस्य तु पालाशी [श] आधृत्यो वैलव एव च । वैकङ्गतमयः प्रोक्तः प्रमाणं केशसम्भितम् ॥ २ ॥
 च.—पञ्चसप्तलीसहितं ज्ञानं कर्तव्यं नवाम्बरं वस्त्रपरिधानम् ॥ ॥ इति यूपस्थापनं परिपूर्णमस्तु समाप्तिमगमत् ॥

६१ श्रौतपद्धतिः-दीक्षितमहादेवः ।

आ.—विद्यानां विभवं शिवं शिवकरं नत्वा गणेशं निरं ज्ञात्वा वेदवचारसि कर्कविवृतिं सत्संप्रदायान्विताम् ॥
 श्रौतस्मारणकर्मपद्धतिमिमामृजंडीं महार्थामहं वद्ये याज्ञिकवल्लभां गुरुपदाभाजप्रसादोज्जवलः ॥ १ ॥
 श्रीमच्छ्रीमालनामप्रथितगुणगुणं सत्पुरं भाति भूमौ सारं लादाय नूनं विषुधनिलयतो निर्मितं पापतापम् ॥
 सतीर्थादत्यवृन्दै भुनिजनानिवैभूमितिं भूमिभूषं वेदेऽयादानचंचुद्विजगणश्चमिताशौषदेषं सतोषम् ॥ २ ॥
 श्रीमाले संबूत्र द्विजवरतिलकः कान्तकीर्तिः क्रियावान्सूर्येष्वो नाम तस्मादजनि गुणनिधिर्दीक्षितो देवशूरः ॥
 नानासच्छास्त्रवेदी श्रुतिविमलभूतिर्दानशौडप्रकांडं तजोऽभूतेष्वृद्धेष्वो द्विजगुणविमलः सत्यसंधः सुवंद्यः ॥ ३ ॥
 तस्माद्वंगाधरोभूद्वहसवनचणेश्वतितार्थप्रदायी सोयं प्राप्नुत् प्राप्नुवनिसुवल्लालंकृती एतयोरस्तु ॥
 ज्यायान्धन्यो वदान्यो नृपतिशातविरारेवद्वासुरादिर्वेदाधायायी विनीतो दमशमानिरतः कर्मशीलः सुशीलः ॥ ४ ॥
 तस्यायं योनुजन्मा श्रुतिविमलमतिः श्रीमहादेवनामा साग्रिः सत्यार्थनामा द्विजवरतिलको वेदवेदांतवेदी ॥
 साचारः सत्यशीलो यमनियमरतो धर्मशास्त्रेष्वधीतिर्दाता धर्मावतारो भुवि विजययुतो यज्ञविद्यावदातः ॥ ५ ॥
 अंतर्मेदिनि भेदिनीपतिसभे मान्यो वदान्योग्रणीरत्वाणिचरो विचारविदुरो वेदार्थविद्विश्रुतः ॥
 तकै कर्कशग्नीः स्मृतौ विमलधीर्जन्मे ततो याज्ञिको जातौ तेन सुतौ महार्षिरुदयो विद्याविनीतावुभौ ॥ ६ ॥
 तस्यानुजो धर्मसुवानिधानं लक्ष्मीधरो लक्ष्मगुणैर्वलक्षः ॥ धरामरेण्यः श्रुतवेदवेदी श्रीवासुदेवांगिसरोजभूंगः ॥ ७ ॥
 इति कुलवर्णनम् ॥
 च.—अनुकृतं प्रागुक्तं द्रष्टव्यम् ॥ इति दीक्षितमहादेवकृतौ श्रौतपद्धतावतिरात्रः समाप्तः ॥

६२ श्रौताधानपद्धतिः-गणपतिः ।

आ.—साम्बं शिवं प्रणम्याथ पितरं हस्तिंकरम् । करोमि सुखबोधाय श्रौताधानस्य पद्धतिम् ॥ १ ॥
 शतपथकल्पभाष्यवाचः सुमतमथो जयतां विचित्य ॥ प्रबद्धति हस्तिंकरात्मजन्मा गणपतिरचिता नवाहसिद्धिम् ॥ २ ॥
 अथ श्रौताधानस्य पद्धतिः ॥
 च.—हृष्वेदशैलेन्दुमिते शकाङ्गे श्रीविक्रमस्यासित ऊर्जमासेऽ ॥ आरंभणीयं च विर्धि वित्तेने श्रीरावलाख्यो गणपत्यभिज्ञः ॥ १ ॥
 इति श्रीमदग्निहोत्रिचातुर्मास्ययनिसमाप्तिद्वितसकल्पुरुषार्थश्रीहस्तिंकरावलसूरिसूनु गणपतिरचिता सकलैकस्त्रिय-
 कपदार्थान्वारंभणीयसहिता श्रौताधानपद्धतिः समाप्ता ॥

६३ संस्थापद्धतिः-वैद्यनाथः ।

आ.—अथावसर्थाधानं तत्साध्यानि कर्माणि च कास्यायनानुसारेण लिख्यते । तत्रांगहीनस्यासमर्थत्वात् अश्रौतियस्या-
 वैदिकत्वात्
 च.—इति पाकयत्वासंस्था ॥ इति श्रीयजुराह्मायचरणमिश्रश्रीकेशवसूनुश्रीतस्मार्तप्रचंडरस्मिश्रश्रीरत्नेश्वरतनूजनियाक्षिककूर्व-
 दारकवृद्धवंदनीयमिश्रश्रीवैद्यनाथप्रकाशिते श्रीसंस्थवैद्यनाथे चतुर्थं मानम् ॥

६४ सुपर्णचितिदीपिका-उपेन्द्रः ।

आ.—श्रीमातृचरणयुगलं गुरुपदयुगमं विभाव्य नत्वाहम् ॥ कातीयसूत्रशेषं कुतुकात्किमपि स्फुटीकुर्वे ॥ १ ॥
 नत्वा कात्यायनाचार्यं कल्पसूत्रन्तदीरितम् ॥ दृष्टेपेन्द्रः प्रतनुते सुपर्णचितिदीपिकाम् ॥ २ ॥
 आपस्तम्भीयसूत्रीयो भरद्वाजान्वयोद्भवः ॥ कर्णाटकः काशिकायान्निवासी याजुषस्सुधीः ॥ ३ ॥
 अथातः सुपर्णचित्यस्याम्रेः कातीयसूत्रशेषमृजुपक्षस्यानुव्याख्यास्यामः;

च.—एतावत्यौ यथा स्मृतस्था करणानि रचयेदित्यर्थः ॥

इति श्रीव्यंकुशास्त्रिशिष्येण रामभट्टसुतेन हि ॥ कृतोपेन्द्रेण बोधाय सुपर्णचितिदीपिका ॥ १ ॥
 नागेशदीक्षिताख्येन काणवद्विजवरेण वै ॥ प्रार्थितोऽहं सतां तुष्टै ग्रन्थारम्भन्तदाकरम् ॥ २ ॥
 अक्षयाद्वे माघशुक्लपञ्चम्यां सौम्यवासरे ॥ सप्तख्यार्थे [त्यारके] जनपदे ग्रन्थोयं पूर्णतामगात् ॥ ३ ॥
 इति श्रीकात्यायनीयसुपर्णचितिदीपिकायामुपेन्द्ररचितायाम्बूर्णक्षेकाः ॥

६५ कतुमुक्तावली ।

आ.—यशोदानन्दनं वन्दे कृष्णं कमलोचनम् ॥ गोपिकाहृदयानन्ददायिनं परमाहृतम् ॥
 अथ सौत्राभणिप्रयोगो लिख्यते ॥

च.—कर्कनुसारणी झीभा कतुमुक्तावलीं मया ॥ गुफिता शोधनीया सा विद्वद्विर्वेदपारौः ॥
 सौत्राभणिपद्धतिः समाप्ता ॥

६६ आरण्यविवरणम्-शोभाकरः ।

आ. टी.—आरण्यकाभिघे षष्ठोध्यायो व्याख्यायतेधुना ॥.....आर्ष छन्दो दैवतं च तत्र तत्रभिदध्यहेः ॥.....
 इति महानाम्नः प्रकृतितस्त्वं विकृतितो नवसंख्याका ऋचः ॥.....यथामृति व्याख्यातानि ॥ इति महानाम्नीसमाप्ता ॥
 वेदाख्यव्यानं [वेयाख्यगान] व्याख्यायानं सम्यगेतत्कृतं मया ॥
 आरण्यगानव्याख्यातिं तथैवाप्यविभाष्यते [वैषा विभाव्यते] ॥ १ ॥

च.—तथाग्रीद्वादित्याः सहचारिणः सदैवा एवपालमती [यन्ती] त्वर्थः ॥
 इति श्रीभृष्टशोभाकरकृत आरण्यविवरणे षष्ठप्रपाठकः समाप्तः ॥

६७ लाण्डचञ्चाह्मणभाष्यम्-जयस्वामी ।

आ.—अभिष्टसम्यक्प्रवणो विधाता निसर्गेचैषप्रशस्तकमेण ॥ यः स्वास्थ्य — — — नारायणं तं प्रणतः प्रपद्ये ॥ १ ॥

मातेव या चित्रफलप्रदनैर्नीचात्मसांमुख्यमयान्यपूर्वम् ॥
 ब्रथीप्रपञ्चोपज्ञमं प्रधानं नारायणं तं प्रणतः प्रपद्ये ॥ २ ॥
 राणायनीयकाचार्यौ ब्रह्मनुष्ठानतत्सरौ ॥ वन्दे पितृपृतृव्यौ च तौ हरिस्वामिसुन्दरौ ॥ ३ ॥
 जयन्ति गुरवो वन्द्या - - - - सुप्रसिद्धान्तशब्दन्याथप्रभाकराः ॥ ४ ॥
 पञ्चाश्र पञ्चिका पूर्वज्ञाने पञ्चविज्ञके ॥ कृता कृतधियामर्थे सर्वार्थीं - - - - ॥ ५ ॥
 - - - पण्डितधियां ताणडकार्थप्रकाशिकाम् ॥ मन्त्रज्ञानरूपोयं पुरुषार्थवदोधकः ॥
 गुरुपर्वकमायातो नित्यो वेदः प्रतिष्ठितः ॥
 च.-पञ्चदशः प्रपाठकः समाप्तः ॥
 पञ्चविज्ञार्थमालेयं या जयस्वामिना कृता ॥ हरिस्वामिसुतेनास्यां दशाहः परिसंस्थितः ॥
 पञ्चभिः शैतः सार्वद्वयाख्यातोयं पञ्चदशः ॥

६८ सामविधानभाष्यम्-भरतस्वामी ।

आ.-अथातः सामविधानं भाष्योक्तपञ्चस्वाध्यायासं (ग) तसाध्यफलप्रसाधकमिति विवक्षुराऽ ॥ ब्रह्म हवा इद-
 च.-अथावसिन आह उपाध्यायाय धामवरं सहस्रधेतं चाधं प्रदायनुवातो वा धं कामयते तमाप्नोति तमाप्नोति ॥
 इति सामविधाने आधार्यभरतस्वामिकृतौ पदार्थमात्रविकृतौ तृतीयोऽगात्यपाठक इति सामविधानभाष्यं समाप्तम् ॥

६९ मंत्रानुकमणिका ।

आ.-अथोपनिषत्स यजुर्वर्णप्रविच्छिन्ददैवताविनियोगज्ञानाणि सलक्षणानि च
 च.-यत्रासेद्योर्मधुपकों मुंच गा वृहती भाता रुद्राणां त्रिष्टुपौर्द्योद्योहिंयोः
 इति मंत्रानुकमणिकायां द्वितीयप्रपाठकः समाप्तः ॥

ग्रन्थानुकमणिका ।

वेयश्वारण्यकश्वैव ऊह ऊद्यस्तथैव च ॥ महानभी पञ्चमं च छन्दस्यारण्यमेव च ॥ १ ॥
 महानाम्न्युत्तरा वैव पदस्तोभविष्येतः ॥ तांक्षयं व्यद्विश्वाज्ञानं सामविधानमार्षकम् ॥ २ ॥
 अग्निवृद्धेसदृहितस्य मंत्रोपनिषदभेदव च ॥ पुष्पलाल्यायनसूत्रौ च [नेसूत्रे] गोभिलपुत्रस्तथा क्रमम् ॥ ३ ॥
 नारदी लोमशी गौतमी एतेषु च शिसकाः ॥ ऋषाकरणं ऋग्वेदामृतं च [वे] निष्ठमतं वृहुषा [च] स्तया ॥ ४ ॥
 छन्दउज्योतिषी स्थाने मंथानुकम उद्दीरितः ॥ अथ परिशोषं क्रमे वैव छन्दमग्नं [चैवोपांगं] विभाव्यते ॥ ५ ॥
 कर्मप्रदीपगभिलीगृद्यासंयहपुन्नकम् ॥ श्राद्धकर्मस्तुत्रं अनुकृत्यमनुत्तमम् ॥ ६ ॥

मात्रागायत्रसंहारमृताहरणमेव च । श्रावणं महानाम्यश्च हितवाक्यं सोम कथयते [उच्यते] ॥ ७ ॥
 कार्तिक्यं प्रौष्ठपदं च ज्ञानसूत्रं तस्मैव च ॥ नैगेया धातुसंन्या [ज्ञा]या भ्रंतानुक्रममेव च ॥ ८ ॥
 चर्णव्युहश्चतुःशास्त्रा परिशेषानुक्रमाः स्मृताः ॥ यंथानुक्रमः कौप्यमानां द्विपंचाश उदाहृतः ॥ ९ ॥
 इति यंथानुक्रमणिका समाप्ता ॥ संबृ. १८०७

७० सर्वानुक्रमणिका ।

आ.—प्रणम्य तातं विश्रामं विघेशं जगदभ्विकाम् ॥ ब्रह्मयज्ञादिसिध्यर्थमृष्यादीनुच्यते क्रमात् ॥ १ ॥
 च.—इति षष्ठः प्रपाठकः खुद्रपर्व समाप्तम् ॥

७१ लाट्यायनभाष्यम्—रामकृष्णः

आ.—श्रीनृसिंहं गणाध्यक्षं नत्वा दामोदरं गुरुम् ॥ लाट्यायनार्थं व्याचष्टे नानाभाई द्विनामकः ॥ १ ॥
 अथ ज्योतिष्ठेमादिसहस्रसंबृत्सरानामेकाहाहीनसत्राणां विधानं करिष्यन्सूत्रकारः प्रथमं तावत्परिभाषां करोति
 अथ विध्यव्यपदेशो सर्वत्र कल्पिकारः ।
 च.—अत्र संवत्सरशब्दोसंभवाद्वौष्या वृत्याऽहर्लक्षकः कात्यायनेनोक्तः अहां वाक्यत्वादिति ॥
 इति श्रीत्रिपाठिदामोदरसूनुना दीक्षितरामकृष्णोन नानाभाईर्द्वैतीयनाम्ना कृते लाट्यायनसूत्रभाष्ये दशमाध्यायस्य
 विशतिखण्डः समाप्तः ॥

७२ पञ्चविधिसूत्रम् ।

आ.—प्रस्तावोद्दीयप्रतिहारोपद्रवनिधनानि भक्तयः
 च.—निधनं प्रत्यंगमितरेषां यथोक्तं यथोक्तम् ॥ ७ ॥ इति पञ्चविधिसूत्रे द्वितीयः प्रपाठकः समाप्तोऽप्य ॥

७३ अमृताहरणम् ।

आ.—यस्याद्दस्फोटशब्दादशदिशोभवन्कंपिता;
 च.—अभयश्चो अस्तु अमृतातरेगा ॥ २९ ॥ अमृताहरणे द्वितीयोध्यायः प्रपाठकः समाप्तः ॥

७४ वृषोत्सर्गस्त्वानविधिः ।

आ.—यत्तीर्थं पावकानः सरस्वतीतिपादावारःय मूढिर्गीत्राणि प्रकाश्य ॥
 च.—इत्यर्थंशास्त्र्यर्थम् । प्रौष्ठपदः समाप्तः ॥

७५ सामगानां छन्दः ।

आ.—अथातः छन्दसां विचयं व्याख्यास्यामो गायत्र्युष्णिर्गुद्गवृहतोपकितस्त्रिष्टुवजगतीति समार्थाण्येकाक्षरणदादीनि
च.—छन्दोविदेव विप्रस्तु धर्मतस्तदुणाश्रितः ॥ छन्दसामेति सालोक्यममृतत्वञ्च गच्छतीत्याह भगवान् गार्यो गार्यः ॥
इति सामगानां छन्दः समाप्तम् ॥

७६ सामगानां क्रक्तन्त्रव्याकरणम् ।

आ.—अथ वाचो वृत्तिं व्याख्यास्यामो वायुं प्रकृतिमाचार्या वायुमूर्ढ (मु) च्छासी भवति इवासो नादर इति शाकटायनो वायुर-
स्मिन्काये मूर्ढुत्यटतीत्येषोऽर्थः
च.—द्विवर्तिपरे वाहंत्यः स्वरोनन्त्य इति चतुर्थः प्रपाठकः । सामगानां क्रक्तन्त्रव्याकरणं समाप्तम् ॥

७७ सामतन्त्रम् ।

आ.—स्वरोनन्त्यः । नोचान्तानां । उपांत्यं । उपानन्त्ये । त्रिषु । आदिः । उपांत्यं चाद्वितीयम्
च.—ग्राम इह विपरीतं विधो रोहतु १० अनृगाद्यकरम् ॥ इति सा० तन्ने त्रयोदशप्रपा०

७८ उद्घातादिच्छन्दोभ० अभिष्ठोमः ।

आ.—अथ विध्यव्यपेदशो र्सर्वक्षत्वधिकारः तत्रादौ मातृपूजावृद्धिश्राद्मेकश्रुतिविधानान्मन्त्रान्कर्माणि चोहातैव कुर्यादनादेशो
सर्वेषां वज्रोपवीतोदकाचमने नित्ये कर्मोपयतमव्ययो व्यावृत्तिश्वयज्ञाङ्गे करणे प्राणमुखकरणम्
च.—समरदशानि पृष्ठानि समदश आभव एकार्णिशोभिष्ठोमः समाप्तः ॥

७९ अश्वमेधपद्धतिः ।

आ.—अथाश्वमेधस्त्रिरात्रः । तत्रारंभकालदीक्षोपसद्विवारदक्षिणादि सर्वं राजाधमेषेन यजेतेत्यादिसूत्रेणोक्तम्
च.—इति सर्वस्तोमेतिरात्रस्तृतीयमहृः समाप्तः ॥

८० असोर्पामसंस्थापद्धतिः ।

आ.—लाद्यायनं नमस्कृत्य मुनीश्वानपि भक्तितः ॥ उद्गात्रे सोम ॥ अथ यहविधि व्याख्यास्यामः ॥
च.—सर्वाणि रुतास * स्थापद्धतिः ॥ इत्यसोर्पामस * स्थापद्धतिः समाप्ता ॥

८१ सामशास्त्रीयब्रह्मत्वपद्धतिः ।

आ.—अथ ब्रह्मत्वमुच्यते ॥ तत्रादौ एकाग्रिसाध्यपाठक्यज्ञाभृष्टकायावृण्यदयोगृह्णोक्ताः ॥
च.—उत्तरेषामेवमादिः ऊहः ॥ इति सामशास्त्रीयब्रह्मत्वपद्धतिः समाप्ता ॥

८२ कुशाण्डिका ।

आ.—पूर्णपात्रादिदानं च स्वाशिषो ब्रह्ममोचनम्
च.—अपवर्गं वामदेव्य गानठं शांत्यर्थं शांत्यर्थम् ॥
इति कुशाण्डिका ॥

८३ चयनपद्धतिः-रामकृष्णः ।

आ.—अयांग्रिष्टोमसंस्थस्य ज्योतिष्ठोमस्य प्रयोग उच्यते ॥
ऋत्विगार्षो योनूचान इत्यूदि लक्षणवान् ऋत्विग्भवति ॥ असौ ज्योतिष्ठोमेन यद्यते तत्रौद्धात्रं भवता कर्त्तव्यमिति
सोमप्रवृक्षेण प्रार्थित उद्धाता यद्यार्त्वज्यं न चिकीर्षित तदा नमः सोमाय राज इत्युक्त्वा ॥
च.—तत्प्रदेशो गानमिति विशेषः । अन्यत्सर्वमग्रिष्टोमेन समानम् ॥
इति श्रीत्रिपाठिद्वामोदरसूनुना रामकृष्णेन नानाभाईद्वितीयद्वयमध्येयेन कृता चयनपद्धतिः समाप्ता ॥

८४ अभिहोत्रे प्रायश्चित्तपद्धतिः-रामकृष्णः ।

आ.—अथ क्रतुप्रायश्चित्तमुच्यते ॥ तत्र प्रयमं तावदवच्छेदप्रायश्चित्तं प्रारम्भोच्यते—तांख्यनामाग्ने एवमुक्तं । यदि प्रस्तोता
च.—अभिहोत्रे हौम्यशोषं हुतावशिष्टं हविरेव दक्षिणा नान्यदित्यर्थः ॥
इति श्रीहामोदरसूनुना रामकृष्णेन नानाभाईद्वितीयनामधेयेन कृताग्रिहोत्रे प्रायश्चित्तपद्धतिः समाप्ता ॥

८५ ज्योतिष्ठोमपद्धतिः ।

आ.—अथ शिकणीयेष्टौ प्रस्तोता पूर्वमवृतश्चेदिदानीं वृतः
च.—इति ज्योतिष्ठोमपद्धतौ तृतीयसवनम् ॥

८६ छन्दोंगप्रायश्चित्तम् ।

आ.—गणेशं शारदा नला कल्पकरं ततः परम् ॥ प्रायश्चित्तानि वक्ष्येद्वं क्रतुवैगुण्यशान्तये ॥
च.—शेषं प्रलतिवर्तकर्म त्रिषु सवनेषु चोच्यते ॥ इति छन्दोंगप्रायश्चित्तं समाप्तम् ॥

८७ पंचमहायज्ञविधिः ।

आ.—भय तर्पणं लिङ्घते उं नमो ब्राह्मणेभ्यो नमः
च.—श्रीमहायज्ञपुरुषाय नमः ॥ सामवेदोक्तशाकह्यैथदेवः समाप्तः ॥

८८ पौण्डरीकप्रयोगः-सदारामः ।

आ.—अभ्यासंगः पड्हस्त्वयः छंदोमाश्चतुष्टोभिष्ठेमो विश्वजिदतिरात्र इत्यकतः तस्य द्वादशोपसत्कपक्षे द्वादशाहे
च.—नरदराज इति शिवम्
इति श्रीमत्रिपाठिसूरजिततनूजत्रिपाठिदेवेशरात्मजसदारामकृतः पौण्डरीकप्रयोगः । समाप्तो यं पौण्डरीक एकादशरात्रः ॥

८९ सामवेदीयरुद्री ।

आ.—उंकाररस्य ब्रह्मा ऋषिः देवीगायत्री छंदः परमात्मा देवता शिखान्यासे विनियोगः ॥ उंमंत्रमंत्रादौ प्रणवः कार्यः
च.—अतो देवा अवंतुतो [नो] यतो विष्णुर्विचक्रमे । पृथिव्या अविसानवि० ॥ इति दिक्पालः ॥

९० रुद्रजपः ।

आ.—ध्राजा । २ । ध्राजा ३१ उवा २ अग्न आयुर्दिवि पवसे आसुरवो—
च.—उंस्वरित नो वृहस्पतिर्दधातु ॥ १५ ॥ इति रुद्रजपः संपूर्णः ॥

९१ वाजपेयस्तोमप्रयोगः ।

आ.—अग्नेर्स्तेजसेन्द्रस्येद्रियेण सूर्यस्य वर्चसा वृहस्पतिरस्त्वा युनक्तु
च.—पर्यायादिषु हिकारेण स्तुवीरनस्तुतस्य वाजपेयस्य स्तोमप्रयोगः समाप्तः ॥

९२ संख्याकल्पः ।

आ.—नवशतदृसहस्रैकं त्रिंशत्सप्तमाधिकं तथा कौयुमायामृचार्दं सम्यक् संद्यामाङ्गनीर्षिणः ॥
च.—इति संख्याकल्पः समाप्तः ॥

१३ सदस्यपद्धतिः-दीक्षितरामकृष्णः ।

आ.—सदस्यपद्धतिरुच्यते तत्र सूत्रम् । तस्य दधिभक्षान्तं कर्म ॥

च.—इति श्रीत्रिपाठिदामोदरसूनुना दीक्षितरामकृष्णेन नानाभाईद्वितीयनाम्ना कृता सदस्यपद्धतिः समाप्ता ॥

१४ सर्वतीमुखपद्धतिः-दीक्षितरामकृष्णः ।

आ.—सर्वतोमुखस्य त्रिवृत्सोमस्य स्तोत्राण्युच्यन्ते ॥ तत्र महन्मेवोच इत्यादिसमिदाधानातो विविज्जोतिष्ठेमवद्वति ॥

च.—अत्र वैराजस्याभावे इन्द्रजुषस्वेति स्वरा न भवति ॥ तथाच निदानसूत्रम् ॥

त्रिराजामन्वयोयस्वराजो अयेषुरिति ॥ इति श्रीत्रिपाठिदामोदरसूनुना दीक्षितरामकृष्णेन नाह्नाईतिद्वितीयनाम्ना कृता ॥
सर्वतोमुखस्य पद्धतिः समाप्ता ॥

१५ सर्वविष्टुतीनां प्रयोगः ।

च.—शस्यपथ्यैव कुर्यात् ॥ इति श्रीत्रिपाठिदामोदरसूनुना दीक्षितरामकृष्णेन नानाभाईद्वितीयनाम्ना कृतः सर्वविष्टुतीनां
प्रयोगः समाप्तः ॥

१६ अर्थसर्वानुक्रमणिका ।

आ—उं ब्रह्मदेवं नमस्कृत्य दुग्गी विघ्नेश्वरं गुरुम् ॥ नृसिंहं दक्षिणामूर्तिमर्थवर्णमभेदतः ॥ १ ॥

आविःकुर्वे ब्रह्मवेदमंत्रानुक्रमणी यथा ॥ ऋषिदैवतच्छंदोभिर्युक्ता पाठफलामये ॥ २ ॥

अथार्थवर्णणमंत्राणामृषिदैवतच्छंदोर्सि ॥

च.—इति ब्रह्मवेदोक्तमंत्राणां बृहत्सर्वानुक्रमणिकायां दशमः पटलः समाप्तः ॥ ११४ ॥

१७ अर्थप्रातिशाख्यभाष्यम् ।

आ.—अयातो न्यायाध्ययनस्य पार्वदं वर्तयिष्यामः पदानां संहितां

च.—आत्मने भाषा परस्मै भाषा अपियंत्यपियंति. ४—अर्थवेदे प्रातिशाख्ये तृतीयः प्रषाठकः समाप्तः ॥

१८ संहिताविधिविवरणम् ।

आ.—अर्थवेदस्य संहिताविधिविवरणं क्रियते तत्र अर्थवेदस्य नव भेदा भवति तत्र चतस्रु शाखासु शौनकादिशु कौशिकोयं
संहिताविधिः स च गोपथब्रोहणादथर्व— — — — यथोपयोगं टीका

क्रियते संहिताविधेः तत्राह सूत्रं कौशिकः । अथ विधि वक्ष्यामः ।

च.—समाप्तं शांत्युदकं कर्म नवमी कंडिका तत्र भद्रक्षोकः
प्रभाणपार्वणे चैव प्रकृतत्वात् परीक्षते । परिभाषा च सर्वार्था प्रथमे संहिता विधौ ॥

१९ द्वासमतिपरिशिष्टानि ।

आ.—उं नमो ब्रह्मवेदाय ॥ उं अर्थवेदस्य द्वासमतिः परिशिष्टानि भवन्ति । कौशिकोक्तानि कौशिकां रौहणी प्रथमं राष्ट्रसंवर्गाः राजप्रथमाभिषेकः पुरोहितकर्माणि पुष्पाभिषेकः ॥ पिष्टरात्र्याः कल्पः आरात्रिकं धृतावेक्षणं तिलधेनुः भूमिदानं तुलापुरुषः आदित्यमंडकः हिरण्यगर्भः हस्तिरथः अश्वरथः गोसहस्रदानं हस्तिदीक्षा अधदीक्षा वृषोत्सर्गः इद्रोत्सवः ब्रह्मयागः इकंदयागः संभावलक्षणं अरणिलक्षणं यज्ञपात्रलक्षणं वेदलक्षणं कुण्डलक्षणं समिहलक्षणं सुवलक्षणं हस्तलक्षणं ज्वालालक्षणं लक्ष्मीहोमः बृहलक्ष्मीहोमः कोटिहोमः गणमाला धृतकंबलः अनुलोभकल्पः आसुरीकल्पः उच्छुष्मकल्पः समुच्चयप्रायश्चित्तानि ब्रह्मकूर्चविधिः तडागविधिः पाशुपत्रवत्तविधिः संध्योपासनविधिः स्नानविधिः तर्पणविधिः श्राद्धविधिः अग्निहोत्रविधिः उत्तमपटलं निघंटु चरणव्यूहं चंद्रप्रादिपदिकं ग्रहयुद्धं यहसंग्रहः राहुचारः केतुचारः ऋतुकेतुलक्षणं कूर्मविभागः मंडलानि दिग्दाहलक्षणं उल्कालक्षणं विद्युलक्षणं निर्घीतलक्षणं परिभाषालक्षणं भूमिकंपलक्षणं नक्षत्रग्रहो न्यायलक्षणं उत्पातलक्षणं सद्योवृष्टिलक्षणं गोशांतिः अद्वृतशांतिः स्वप्राध्यायः अर्थवद्यं भार्गवीयगार्यबाह॑स्पत्यउशनसाद्वृत्तानि महाद्वृत्तानि लघुसर्वानुकमणी चेति १२
इति परिशिष्टानुक्रमणिका समाप्ता ॥

च.—गणेन रौद्रेण धृतं च दुत्वा तथा महात्मा शिवमस्य कुर्यादिति ॥
इति महाद्वृत्तानि समाप्तानि ॥ द्वासमतिपरिशिष्टानां पर्यायाः समाप्ताः ॥

१०० अष्टकाकर्मपद्धतिः ।

आ.—मार्गशीर्षादिपरप्सेषु तिस्रोष्टकाः ॥

च.—कोशादिति ब्रह्मोत्थापनं शातिः ॥ अष्टकर्मपद्धतिः समाप्ता ॥

१०१ आभ्युदयिकादिपद्धतिः ।

आ.—आभ्युदयिकादिक्रियमाणपद्धतिर्लिख्यते

बृद्धावादौव्यये चाते मध्ये जुह्ति पार्वणे ॥ एकोहिष्टे तथा चाते वैधदेवौ विधीयत इतिवचनात् ॥

आदौ नित्यवैधदेवै विधाय पश्चात्पाद्युत्व उपविश्य आचमनप्राणायामत्रयं कृत्वा पुनराचम्य ॥

च.—तंहुलेन गणपतिं स्थापयमि ॥

गौरीं पद्मां शर्चीं मेवां सावित्रीं विजयां जयां देवसेनां स्वर्धा श्री० ॥ इति ॥

१०२ कौशिकगृह्यपद्धतिः-केशवः ।

भा.—यथावितानं यज्ञवास्त्वध्यवसेत् । संभारलक्षणे उक्तं यथा वितानं च मंडपं कारयेत् ।

च.—अष्टकायां क्रियत एतेषु फालिमाठौ ॥ द्वितीयाकंडिका ॥

इत्यर्थवेदे कौशिकगृह्यसूत्रस्य चरमचतुर्दशाध्यायस्य कैश्ची पद्धतिः ॥

१०३ दर्शपौर्णमासेष्टिपद्धतिः-रामकृष्णः ।

च.—यजमानः शान्तिगणं जपित्वा चतुर्भिर्श्रेति नमस्कारं करोति ॥

इति श्रीअर्थर्ववेदश्रौतकर्मणि पंचपदार्थे दर्शपौर्णमासेष्टिः समाप्ता ॥

[सहस्र] निगमाध्यायिविप्राणामुपकारकः ॥ अकरोद्वामकृष्णोऽनं दर्शपूर्णेष्टिपद्धतिम् ॥

१०४ लक्षहोमपद्धतिः-गोविन्दः ।

आ.—गणेधरं गुरुं नत्वा गिरं गीर्वणिवन्दिताम् ॥ आतन्मोर्थर्ववेदोक्तलक्षहोमस्य पद्धतिम् ॥

ब्राह्मणो वा राजा वा वैश्यो वा ग्रामी वा जानपदो वा श्रीकामादिप्रशस्ते स्वानुकूले शुभलग्नादौ सुस्तातः प्रक्षालित-पाणिपाद आचान्तो यजमानः ॥

च.—सर्वपापक्षयश्च भवति शान्त्वादिषु कुर्वन्सर्वकामसमुद्दिर्भवति ॥

पद्धतिर्लक्षहोमस्य पुरुषोत्तमसूनुना गोविन्देन कृतार्थर्वपरिशिष्टानुसारिणी ॥

१०५ शान्तिकम् ।

आ.—प्रणिपत्य गुरुन् सर्वान् सर्वशास्त्रविशारदान् ॥ महाशान्तिकमं वक्ष्ये सर्वलोकहिताय वै ॥ अथ कस्य शान्त्यधिकारः ॥

च.—इति वचनात् वार्ष्यस्पत्यप्रोक्तं शान्तिकं एकचर्चविधानम् ॥ इति शान्तिकं समाप्तम् ॥

१०६ शान्तिकाध्यायः ।

आ.—इह जापकपठनीयः शान्तिकाध्यायो लिख्यते ॥ शब्द इन्द्राश्मी भवता ॥

इत्यर्थवेदीयशौनकशास्त्रोयशान्तिकाध्यायः ॥

१०७ स्मार्तीधानपद्धतिः ।

आ.—शौनकीयशास्त्रोक्तविधिना पिण्डपितृयज्ञो लिख्यते ॥ अथ उपहारः शूर्पं एकपवित्रं त्रीहि; तंदुल उलूखलमुसलम् ॥

च.—इत्यर्थवेदोक्तस्मान्तीधानस्य पिण्डपितृयज्ञपक्षादि सायंप्रातहैमं वैधदेव आग्रयणिकर्म नवाक्ष प्राक् सनकर्म आगमनकर्म समाप्तम् ॥

१०८ शास्त्रदीपिका सटीका-मू० पार्थसारथिमिश्रः टी० वैद्यनाथः ।

मू० आ.—आप्नायस्य क्रियार्थत्वादानर्थक्यमतदर्थनां तस्मादनित्यमुच्यते ।

अथातो धर्मजिज्ञासेत्यत्र प्रमाण स्वरूपसाधनफलैस्त्वाभौसैद्धर्ममो जिज्ञास्यत्वेन प्रतिज्ञातस्तत्रास्मिन्नाथ्याये प्रमाणं निरूप्यते कि प्रमाणं को धर्म इति

टी० आ.—पौजन्यमीमाहतराममुद्रमगाधगांभीर्यनमत्समुद्रम् ॥

सदा सदाचारनिरस्ततं श्रीरामचंद्रं पितरं नमामि ॥ १ ॥

श्रीमन्महागणपते श्वरणार्विदमानम्य भक्तजनसिद्धिक्षमादरेण ॥

श्रीवैद्यनाथकविरहुत्तमादृतसिद्धांततत्त्वमस्तु विशदीकरोति ॥ २ ॥

अधीत्य सकलं शास्त्रं परिशील्य यथामति ॥ सहृरुणां प्रसादेन व्याख्यास्ये शास्त्रदीपिकाम् ॥ ३ ॥

आप्नायस्य तत्र तावत् विषयः संशयश्वैव पूर्वपक्षस्तथोत्तरम् ॥ प्रयोजनं च पंचांगं शुस्त्रेभिकरणं मतम् ॥

इत्युक्तलक्षणोदाहरणसंशायपूर्वपक्षसिद्धांतप्रयोजनरूपं पंचांगविचारात्मकाधिकरणघटिताऽयस्तोमरूपेस्मानशास्त्रे प्रत्यधिकरणं चतुर्धा संगतिमाहुः शास्त्रसंगतिरध्यायसंगतिः प्रकृतसंगतिरनंतरसंगतिरिति

इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणभिज्ञतस्तद्रामचंद्रात्मजवैद्यनाथकृतायां शास्त्रदीपिकायां दीकायां प्रथमोध्यायः समाप्तः ॥

च.—इति श्रीमत्सत्कुलजलाधिकार्यमर्मशास्त्रपारावारीणश्रीरामचंद्रसूरिवरात्मज ॥ १२ ॥

१०९ तस्याष्टीका-शंकरः ।

आ.—ब्राह्म्यात्मसूक्तं विध्यर्थवादमंत्रस्मृतिः ॥ प्रामाण्यनामसु पदात्मसु ब्रूतेभुना त्विह ॥ १ ॥

उक्तसमाभ्यायैदमर्थं तस्मात्सर्वं तदर्थं स्थात् अत्र भाष्यकारः उद्दिदा यजेत् पशुकामः एवं बलभिदं । अभिजिता विध्वजिता यजेतेत्युदाहृत्य किमुद्दिदान्यः शब्दा गणविधयः कर्मनामधेयानि वेति विचारमुपक्रम्य उक्तसमाभ्यायैद-मर्थमिलादि—अथातो धर्म—

च.—त्रयाणामिति ॥ इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणपारावारपारीणधुरीणमीमांसाद्वैतसान्नात्यधुरं धरश्रीभट्टनारायणात्मजभट्टशंकरकृते शास्त्रदीपिकाप्रकाशे द्वादशस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ अध्यायश्च समाप्तः ॥

११० तस्याष्टीका-सोमनाथः ।

आ.—आविष्करोतु विबुधैरभिवंदनीयो वाचं स कोपि भम बलवसार्वभौमः ॥

बंशोपि यत्परिंगृहीततथा विभर्ति वाचालतां त्रिभुवनैकविमोहयित्रीम् ॥ १ ॥

अधिगत्य कलामस्थिलामग्रभवाद्येकटादियज्वगुरोः ॥ वस्त्रैरनतिप्रचुरैर्व्याकुर्वे शास्त्रदीपिकां विशदम् ॥ २ ॥
 विबुधाः प्रण्य मूर्धा बडुधा वः प्रार्थये रुतावस्थाम् । अर्पयत इदं सूक्ष्मां निदत परतोभिनंदत वा ॥ ३ ॥
 - परिलिखतः किञ्चिदपि प्रकृतिर्भवति प्रभाद इति ॥ अन्विष्य गुणकणानप्यभिनंदत् वीतमत्सरा विबुधाः ॥ ४ ॥
 आम्नांशस्य
 इति श्रीनिटिकुलतिलकसूरभट्टमहोपाध्यायतनुभवस्य व्येकटादियज्वगुरुचरणानुजस्य सोभनाथसर्वतोमुख्याजिनः
 हतौ शास्त्रदीपिकाव्याख्यायां मयूखमालिकाख्यायां तृतीयस्याध्यायस्याष्टमः पादः ॥ समाप्तश्वाध्यायः संबत् १८६८

१११ तस्याधीका-कमलाकरः ।

आ.-श्रीरामकृष्णपितरं नत्वोमाप्यां च मातरम् ॥ श्रीरामं च शिवं नत्वा व्याख्यास्ये शास्त्रदीपिकाम् ॥ १ ॥
 यस्तु राणकचैर्येण स्वपांडित्यं प्रकाशयन् ॥ निर्निद बडुभांषित्वात्स्य शिक्षेह तन्यते ॥ २ ॥
 मूर्धान्प्रतारथद्वालान्यः सिद्धांतमनीनशत् । विन्यस्य तस्य शिरसि दक्षार्थं कमलाकरः ॥ ३ ॥
 आप्नायस्य द्वितीयपादे करिष्यमाणस्यार्थवादादिप्रा माण्यविचारस्य शास्त्रसंगतिमध्यायसंगर्ति प्रकृतसंगर्ति च वक्तुं
 हतमनुकीर्तयति । अथात इति
 च.-इति श्रीमत्यदवाक्यप्रमाणपारावारपरीणधुरीणमीमांसद्वैतसाम्राज्यधुरंधरश्रीभट्टनारायणात्मजभट्टरामकृष्णभट्टात्मजकम-
 लाकरभट्टते शास्त्रदीपिकालोके एकादशोध्यायः………इति श्रीनगदूरुनारायणभट्टसूरिसुनुरामकृष्णभट्टात्मज महाम-
 होपाध्यायकमलाकरर……

११२ तस्याधीका-रामकृष्णभट्टः ।

मू० आ.-कल्पकौस्तुभवक्षसं मुररिपुं शंखासिकौमोदकीहस्तं………
 न्यायाभासतम्भुक्षात्त्वार्थदर्शनीम् ॥ कुमारिलमतेनाहं करिष्ये शास्त्रदीपिकाम् ॥ २ ॥
 टी० आ.-आनंदांशितवदनं सदनं रघुनंदनं दयामुक्त्योः ॥ सीतालक्षणसहितं वदे गिरिशादिवंशांघ्रिम् ॥ १ ॥
 विधिस्तुतिस्मृतिद्वारमद्वारं शेणिनामपि ॥ वाञ्छितार्थप्रदं धर्मप्रमाणं राममाश्रये ॥ २ ॥
 वाचं वदे गिरिशादितनवं गोत्रदेवीं च भक्त्या वेदव्यासं सुनिवरमयो जैमिनि सूत्रकारम् ॥
 व्याख्यातारं गहनवचनं भाष्यकारं च पूज्यं भट्टाचार्यं शिस्तिगतितनुं तन्मतज्ञान्युरुंभ ॥ ३ ॥
 अहत्यञ्च रेवोत्तरतीरतीर्तीं देशः प्रसिद्धो भुवि माळबाल्यः ॥
 उंकारभाद्विष्टतिकेविशालीर्थविभिन्नकृत्यमिष्यः (मध्यिष्यः) ॥ ४ ॥
 वसिष्ठपाराक्षरात्मकौत्सङ्घाडिव्यसद्वार्तीवगौतमाद्याः ॥ वंशाः प्रसिद्धा भुवि माळवानां पूर्ववितीशैदसमर्थितानाम् ॥ ५ ॥
 वंशो विद्याविनयविमुक्ततेषु कवित्यसिद्धः कर्मवद्वप्यमत्ययः सर्वे एव द्विजेन्द्राः ॥
 गोत्रं शक्तिप्रवरसहितं यत्र पारम्भाच्यायं भक्तिविष्णो भुवनज्ञनी देवताश्चापुरेति ॥ ६ ॥
 शिवदासाभिष्ठक्षनं वंशो शाराशाराह्ये ॥ वेदशास्त्रार्थसम्प्रवः सदाचारपरोभवत् ॥ ७ ॥

तत्पुरोभुमित्रशर्मा द्विजेन्द्रो मित्रः साक्षाद्वास्तेजोविशेषैः ॥
 विद्वद्वैः पूजितः सर्वशास्त्रव्याख्याशिकोदीतकीर्तिः पृथिव्याम् ॥ ८ ॥
 जनार्दनस्तस्य सुतो मनीषी जनार्दनाचानिरतो बभूव ॥
 वेदेषु शास्त्रेषु च गीतकीर्तिमहीयतीद्वार्चितरम्यमूर्तिः ॥ ९ ॥
 तस्माज्ञातो वेदशास्त्रेष्वधीती गंगादेव्या भैरवाख्यो द्विजेन्द्रः ॥
 कीर्तिर्यैनोपार्जिता विश्वंदा वृत्तिश्वास्या भूषते: शेषवंश्यात् ॥ १० ॥
 समुत्प्रस्तस्मादतिविमलकीर्तिर्द्विजवरः कृती पूतादेव्यां दिशि (दिशि) च नारायण इति ॥
 प्रसिद्धः शास्त्रेषु त्रितिपतिसमूहार्चितपदः परब्रह्मानंदामृतसमाप्तादनपटुः ॥ ११ ॥
 तस्मादभूद्यमर्तत-व्याप्त्या श्रीमाधवः पुण्यचरित्रकीर्तिः ॥ वेदांतविच्छिन्नकतभवप्रवृत्तिः श्रीरामचंद्रार्पितचिन्तवृत्तिः ॥ १२ ॥
 स्नदेशादागतः काश्यां शास्त्राध्ययनसिद्धये ॥ सकलद्वः कृती भाग्यात्स्वर्ति तत्र चकार ह ॥ १३ ॥
 तस्माज्ञातः प्रभावत्थां रामकृष्णाभिधः सुधीः ॥ एतृभवितपरः काश्यां सर्वशास्त्रविशारदः ॥ १४ ॥
 तत्तद्विनिर्माणात्त्वविद्या प्रकटीकृता ॥ कीर्तिश्च येन निपुला पूर्वप्रसमुद्रयोः ॥ १५ ॥
 राजराजभिधश्रीमहोपीनायद्विजोत्तमात् ॥ विद्वान्नागरवंदेषु प्राप्तं भट्टपदं स्थिरम् ॥ १६ ॥
 गजपतिसदसि प्राप्ता पदवी बलभद्रराजगुरुः ॥ पंडितशिरोमणिरिति प्रतापमार्तडनिर्माणात् ॥ १७ ॥
 स तु शास्त्रप्रसादेन व्याप्तेषु शास्त्रदीपिकाम् ॥ निमित्तमात्रमत्रैष व्याख्याता रघुनंदनः ॥ १८ ॥
 न शास्त्रदीपिकाटीका कृता केनापि सूरिणा ॥ तदपूर्वाध्वसंचारी नोपहारयः स्वलग्नपि ॥ १९ ॥

ग्रन्थकारो ग्रन्थारंभे तस्माप्तिप्रचयगमनाभ्यां शिष्टाचारपरिप्राप्तं विशिष्टेष्टदे वताप्रणतिरूपं मंगलमाचरति । लक्ष्मीकौस्तु-
 भग्निति । अथेतृणालक्ष्मीसौभाग्यदिप्राप्तिसूचनार्थं गगडीधरस्तैतद्विशेषणं प्रस्तरशङ्कुलीन्यायेन विज्ञविद्यातकल-
 सामर्थ्यप्रदर्शनार्थं द्वितीयं विशेषणांतराणि तु भक्तानुप्रहार्थस्तीकृतशरीरस्यानौषयिकानि । भतांतरप्रसिद्धप्रधाने तात्प-
 यासिद्विवारणार्थं प्रधानात्परमित्युक्तम् । नचैव देवताधिकरणविरोधः उहेश्याया एव तद्विषयत्वात् । उक्तं च नास्माकं
 शब्दं एव देवता नाकसदाभिद्रादीनां देवतालाङ्गीकारादिति । अत एव वार्तिककरैर्विशुद्धज्ञानदेहप्रेस्यादिना ग्रन्थादौ
 महादेवो नमस्कृतः । उक्तं च भट्टवेकेन । ग्रन्थारंभेभिमतदेवतानमस्कारं करोति वार्तिककार इति । अथवा देवतास्तु
 तैरेव प्रधानकर्मणं एतत्कलं न देवतायाः तस्यां गुणलाङ्गीकारात् । केविस्तुनरेतत्कर्मपरलेन व्याख्यते । तथाहि ।
 अनेकपद्व्याविभिर्विशुद्धं यज्ञानं तद्रूपं स्वरूपं यस्य देवत्रयसमाहाररूपं चक्षुर्जार्पिकं प्रधाणं यस्य तस्मै स्वर्णादि-
 फलप्राप्तिहेतवे सोमस्त्वार्द्धं रसरूपं स्त्यज्ञतया यो धारयति तस्मै नम इति । तेषामीभरद्वैहिणां प्रतीयमानार्थविरित्या-
 गेनार्थातरं कल्पयतामनुपादेयमेव तद्व्याख्यानमिदानीं सप्रयोगं कर्तव्यं प्रतिज्ञानीते । न्यायाभासेति । अत्र पूर्वद्विन
 प्रधाकराव्युद्धावितन्यायायाभासतमोनिराकरणेन शास्त्रतत्त्वार्थेप्रदर्शनं ग्रन्थस्य प्रधोग्नमुक्तम् । शास्त्रदीपिकां करिष्य
 इति कर्तव्यप्रतिज्ञा कुमारिकमतेनेति भतांतरनिराकरणं ध्वनितम् ॥ कर्तव्यं प्रतिज्ञाय ग्रन्थस्य भीमासाशास्त्रं लक्षणानि शास्त्र द्वादश-
 प्रधाणभेदशेषप्रयुक्तिकमाधिकारसामान्यातिदेशविशेषानतिदेशोहवाधतंत्रप्रसंगाप्त्यानि प्रधाणत्रिष्ठः प्रसंगता द्वादश-
 प्रधाणाः कमात् द्वादशानामध्यायानां विषयाः । तत्र ग्रन्थाध्याये चतुर्भिः पादैः कमेण विष्वर्यस्त्रूपतिनामेष्यानि

विचारितानि । द्वितीये तु पोद्धातकमभेदतदपवादप्रयोगभेदाः । तृतीये श्रुतिलिंगवाक्यादीनि त्रिभिः पादर्थिचारितानि चतुर्थे निर्बीतादिश्रुत्यादिबलाबलविचारः । पञ्चमे प्रतिपत्तिकर्म्म । पष्ठे न— — — — । सप्तमे बहुप्रधानोपकारकप्रया जादीनि । अष्टमे याजमानानि प्रधानस्य प्रयोक्तृत्वमप्रधानाप्रयोक्तृता फलाचिता जघन्याग्नितेस्येते चतुर्थगाः । पंचमस्यादे श्रुत्यादिभिः क्रमो निरूपितः । द्वितीये क्रमविशेषः । तृतीये प्रथाजादिविद्विद्विः । चतुर्थे श्रुत्यादिबलाबलविचारः ॥ अधिकारी तस्य धर्माः प्रतिनिर्वर्थलोपने दीक्षासत्रं देयवाहः पष्ठपादेष्वभी स्थिताः ॥ सप्तमाद्ये प्रत्यक्षवचनातिदेशाः । द्वितीये तस्यैवशेषः । तृतीये नामातिदेशाः । चतुर्थे निर्बापौषधर्विग्रेन प्राकृतधर्मातिदेशाः । स्पष्टाङ्गिगादथास्पष्टात्पबलाद-यवादतः ॥ अतिदेशविशेषाः स्पृष्टमाध्यायपादगाः । ऊहरंभीषं सामाहो मंत्रोहस्तत्पसंगजः ॥ नवमाध्यायपादेषु चतुर्थेते प्रकीर्तिताः ॥ द्वारलोपीस्य विल्लारः कार्यकत्वं समुच्चयः । प्रहसामप्रकीर्णानि नवर्यथाष्टपादगाः ॥ उपोद्धातस्तथातं त्रावापी तंत्रस्य विस्मृतिः । आवापत्रिसृतिश्वैकादशाध्यायस्य पादगाः ॥ प्रसंगस्तंत्रिनिर्णीतिः समुच्चर्याविकल्पने । द्वादशाध्यायपदार्था इति पदार्थसंग्रहः । संग्रहितस्वरूपं चात्र ग्रंयांतरादवगतव्यम् -सूत्रतासर्य दर्शयति । अनेनेति प्रयोजनपरत्वेन सकलशास्त्रशेषस्वमस्यव्यवन्यते । किमर्य प्रयोजनक्यनमित्यपेक्षायामाह ॥ श्वेतिति

११३ वेदप्रकाशः सटीकः-मू० कृष्णानन्दतीर्थपादः ।

१० सत्यज्ञानानन्दतीर्थपादः ।

आ.—सत्यज्ञानानन्दतीर्थं प्राप्तो ह यत्प्रसादतः ॥ तं गुरुं सच्चिदानन्दं वंदे वेदं विर्धि विभुम् ॥ १ ॥

वेदस्यैव सर्वार्थप्रकाशकलेन सर्वपुरुषार्थसंपादकत्वात्तदध्यशक्तदौ द्विजातीनां प्रवृत्यर्थं स्वाभीष्टसिद्धये च तमेव नमस्कारव्याजेन आचार्यमूर्तिस्थं स्तौति । सत्यज्ञानेत्यादिना । यस्य प्रसादादहं भंदोपि सत्यज्ञानादिपदधारिति परमार्थप्रकाशकमन्वर्थं नामधेयं प्राप्तेस्मि तं गुरुं नत्वोपदेष्टरं वंदे । सर्वावस्थास्त्रभिवादयस्त्वर्थः गुर्वादिपूज्याभिवादनशीलस्य सदा विजय इत्यभिप्रायः किं लक्षणं वेदयति प्रकाशयति स्थावरजंगमात्मकं सर्वमिति वेदः सर्वज्ञः सर्वशक्तिस्त्रं वेदमत एव विर्धि सर्वप्रवर्तकं सर्वातर्यामिणमत एव विभुं व्यापकं सर्वात्मकमिति यावत् । भत एव सच्चिदानन्दं अनृतजडदुःखविलक्षणमित्यर्थः । पुनरपि सरस्वत्यात्मानं तं खौति ॥

सुस्कोटवर्णपदवाक्यविभितकार्यां ब्रह्मादिदेवमुनिर्वदितपादप्राम् ॥

गांगेदुकुंदधबलां करमंजुवीणां वाणीं परां भगवतीं प्रणमामि नित्याम् ॥ २ ॥

स्फुटत्यस्मादर्थं इति स्फोटः सर्वार्थप्रकाशकाः वर्णाः लौकिका वैदिकाश्च त्रिष्णिष्ठतुःष्टिर्वा । तत्र लौकिका गौरधः पुरुषो हस्तीत्यादयः । वैदिकास्तु अग्निमीले पुरोहितं ईषेजोर्जेत्वा अग्नं आयाहि वीतये शङ्खो देवीरभीष्टय इत्यादयः । पदानि वर्णधटितानि सुप्रतिष्ठान्तानि तदैहितान्यपि च तु नेत्यादिनि तदैहितानि वाक्यानि पदसमूहात्मकानि । विभक्तयः सु औ जसित्यादेयः अथवा विभक्तयो विभागाः शक्तयः शब्दनिष्ठतत्तदर्थप्रकाशनसामर्थ्यानि औपत्तिकान्यर्थित्यानि कार्येकलिंगगम्यानि शोभना उक्तयः स्फोटादयस्त्रैष्पलक्षितः कायो यस्थालां वाणीं प्रकृष्ट्या भक्त्या नमामि शेषं सुकृष्टम् ॥ २ ॥

अथ तमेव पुनर्ब्रह्मात्मास्तुमन्मणस्ति ॥

• दुर्बोलमसिंमीस्त्रमात्ममृतास्मनाम् ॥ अनंतशक्तिसंपत्तं शब्दब्रह्म नमाम्यहम् ॥ ३ ॥

थेषां सतीं सुपदवीमनुनीय नूनं नानानिवंधकरणे कुशलोहमस्मि ॥
 तानानमाभिं न तु नौभि हरं हर्ये मा काशीं शिवां शिवसुतं द्युमणि च गंगाम् ॥ ४ ॥
 नस्ता श्रीजैमिने भट्टान् शब्दस्वामिनं मुनिम् ॥ वेदमुकाशं कुर्वेहं स्वशिष्यमातिशुद्धये ॥ ५ ॥
 शास्त्रार्थसंप्रहं आदौ द्वितीये विधिभेदनम् ॥ द्वितीये भावनां वक्ष्ये तृतीये विज्ञादां सतीम् ॥ ६ ॥
 कं दुर्घसागरो वेदः क्राहमस्यवलो लघुः ॥ हास्यास्पदं गमिष्यामि धूर्त्तनां न महास्मनाम् ॥ ७ ॥
 अयाप्यस्य गमिष्यामि पारं माहतसूनुवत् ॥ रामभक्तिं तरीं कृत्वा भवार्णवविलंभनीम् ॥ ८ ॥
 इह स्तु द्वादशायोध्येतत्प्रय इति निरपाध्ययनविभिना विधिवदधीतसांगस्ताद्यायं निष्यापं द्विजाति आपाततोषिगत-
 वेदार्थं निःसंदिग्धतया वेदशोधितधर्मानुष्टानार्थं तं जिज्ञासुमुपलभमानो भगवान् जैगिनिराचार्यः सर्वशास्त्रोपेष्ठात-
 रूपं बहुर्थमतिगंभीरभिदं सूत्रमादौ स्फुटमुच्चारयामास । अथातो धर्मजिह्वासेति ॥
 च.-वेदः स स्मृतिकोषशूलममलं धर्मैकसारं विदुः स्कंयैर्द्वादशभिस्ततत्वं सकलाः वष्टिः सुशाखाभ्युदैः ॥
 सूत्रैर्गुच्छसहस्रयुक्तिकुसुमः श्रेयोर्थिपक्ष्याश्रितो जैगिन्यालय उत्तमः सुरतहः सोयं जयत्प्रवगः ॥
 अवीक्षा वेदं विधिवद्यभक्त्या ययोक्तव्यं सफलं भजन्ति ॥ द्विजातयस्ते सुखिनो भवन्ति विभूतपापाः परमं त्रयं (ति)
 स्मृतिकृतपरिस्वातं वेदशालोपगृहं मुनिजनपरिरक्षं युक्तिभार्णं विज्ञालम् ।
 भनभिभवसमर्थं धर्मदुर्गं प्रविश्य स्थित इति भयशून्यः सर्वदैवाहमस्मि ॥
 धर्मस्तुतिपरो वाचो व्यापारोयं सुगोभनः ॥ श्रद्धालोर्वेदनिष्ठस्य नायं वाच्यः कदाचन ॥
 निर्देषत्वैकवाक्यत्वं लोकेस्मिन् नैवदृश्यते ॥ सापवादा यतः केचिन्मोक्षस्वर्गाविपि प्राप्ति ॥
 तस्माकात्र प्रकर्तव्यं दोषहृषितं प्रवर्तते ॥ दोषो द्योविद्यमानोपि तच्चितानां प्रकाशते ॥
 यदत्र लिखितं किञ्चिन्मया वाक्येन भविततः ॥ तेन प्रीणातु भगवान् धर्मो नारायणः प्रभुः ॥
 इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामकृष्णानंदतीर्थपादकिंकरशिष्यश्रसिश्वानानंदतीर्थयतिविरचिते वेदप्रकाशो
 सर्वशास्त्रार्थसंग्रहाद्यं प्रथमं प्रकरणं समाप्तम् ॥

११४ भीमांसान्यायसंग्रहः-महादेवः ।

आ.-रामं स्मृत्वा गुरुं नत्वा रचयामि समाप्तः ॥ धीश्वोपस्थितये सम्यद्भीमांसान्यायसंग्रहम् ॥
 विलोक्य भल्लति सर्वे पूर्वतंत्रपरायणाः ॥ पूर्वतंत्रस्य सामर्थ्येनार्थं गृह्णतु सत्त्वराः ॥ २ ॥
 अयायं धर्मे न विचार्यः अध्ययनविष्टः स्वर्गार्थाध्ययनविधायकत्वेन विचारप्रयोजकत्वात्
 च.-होमार्थत्वेन तस्मिक्षपि संस्काराः स्युः ॥ न अरणिमंथनादीनामशक्य- - - - -

११५ लघुचिन्तनम्-राघवदेवः ।

पत्रे ६.-भगुतु अदृष्टार्थं इति सिद्धांतः ॥ इति राघवदेवविरचिते लघुर्चितने प्रथमे द्वितीयधरणः
 च.-आर्किउर्ध्वं ब्राह्मणस्तैव याजनमिति नियमस्तु पुरुषार्थः । तेन नियमातिक्षेपे मुहूरस्तैव प्रस्पवायः न कतोर्बेगुण्यमिति
 प्राप्ते आर्किउर्ध्वनियमस्य स्वर्थत्वेनापि स्वरणात् क्षत्रिययाजकपदानेदाश्रुतेभ्य ब्राह्मणान् वेषार्किउर्ध्वमिति सिद्धांतः ॥

एवं धर्मप्रभितये यत्कृतं लघुचितनम् प्रथामेति तदनेन प्रीयतां सर्वगो हरिः ॥ १ ॥
इति श्रीमद्दनन्तदेवविरचिते लघुचितने द्वादशो चतुर्थः पादः ॥ अध्यायः समाप्तः ॥

११६ विधिरसायनः-मू० टी० अप्यदीक्षितः ।

आ. टी०.—उद्घाट्य योगकलया हृदयाज्ञकोशं धन्यैश्विरादपि यथारुचि गृह्णमाणः ॥
यः प्रस्फुरत्यविरतं परिपूर्णरूपः श्रेयः स मे दिशतु शाश्वतिकं मुकुंदः ॥ १ ॥
जन्मस्थेमलयं समस्तजगतां यस्यैव लिलायितं यन्नास्ता यतते भवस्थिरमहापाशक्षयः प्राणिनाम् ॥
तद्वद्वादिभिरप्यगच्छिभवं विधादिकं शाश्वतं सांवं ब्रह्म इसालमूलरसिंकं पश्येयमतंदृशा ॥ २ ॥
यत्कुमारिलभतानुसारिणा निर्भितं विधिरसायनं भया ॥ पद्यरूपमनतिस्फुटाशयं तत्सुखावगतये विविच्यते ॥ ३ ॥
प्रारपितप्रकरणाविद्वपरिसमाप्तये सूत्रकारस्य महर्षेरनुस्मरणरूपं मंगलमाचरन्नेव प्रकरणारंभं तावदाक्षिप्य समाधत्ते ।
विस्थाता मुनिवर्यसूक्तिषु विधिस्तोतसामाचार्यैर्विशदं विविक्तविषयास्ताश्च व्यवस्थापिताः ॥
किं तत्रास्ति विचार्यमार्यमथिते मार्गे निसर्गोज्जवले नानोदाहरणैस्तु ताः प्रविशदीकर्तुं प्रवर्तीभवे ॥ १ ॥
मुनिवर्यस्य भगवतो जैमिने: सूत्रेषु विंधिर्वा स्यादपूर्वत्वान्नियमार्या वा पुनः श्रुतिरुच्यते । परिसंख्येत्येवमादिषु त्रयो
विधिप्रकाराः प्रसिद्धाः अर्थविधिर्नियमविधिः परिसंख्याविधिश्चेति ते च भट्टपदौः परस्परासंकीर्णविषययतया स्पष्टमेवोपया-
दिताः तत्र स्वत एव निरवद्ये ग्रंथकारैश्च बहुभिर्निष्कर्षं प्रापितेऽपूर्वविध्यादिविभागे नूतनं किञ्चिद्विचारणीयं नास्त्येव
यद्युप्येवं तथाप्यपूर्वविध्यादीनां द्वादशव्यायेषु विप्रकीर्णेरिहापूर्वविध्यादिलक्षणविचारव्याजेन तत्र तत्र प्रदर्शनीयैरुदा-
हरणविशेषैस्तमेवायमतिस्पष्टीकर्तुं प्रकरणभिदमार्भ्यत इत्यर्थः
च.—तान्येवाह समाप्तोयं ग्रंथः इति विधिरसायनग्रंथः समाप्तः ॥ इति श्रीमद्द्वैतविद्याचार्यश्रीमद्दरद्वाजकुलजलधिकौस्तुभश्री-
मद्विद्यजिद्याजिश्रीरंगराजाध्वरिवसुनोरप्यदीक्षितस्य रूपै विधिरसायनसुखयोजन्यामपूर्वविधिलक्षणाश्रेपः ॥

११७ शिवार्कोदयः-गागाभट्टः ।

आ.—धरित्रीपुत्रीहिंविहरणपवित्रीकरणकृत्कटाक्षाणां पात्री मुनिमखविधात्री सपदि सा ॥
भवित्री मच्चेतोभवनमलहंत्री दिविषदाभितीर्दात्रीयं दशवदनहंत्री प्रतीक्षितः ॥ १ ॥
श्रीमद्दोसलबंशभूषणमणिक्षोणीशिशाहात्मजच्छ्रावीशिविक्षितीशियशासः स्तंभो निखातोपरः ॥
गागाभट्टमनीषिणाधिधरणि ग्रंथः शिवार्कोदयो येनाबद्यशोध्वजेन सकलैवाधेति लोकत्रयी ॥ २ ॥
च.—पूर्वोक्तयुक्त्या च निषेधतोपि सत्रा तथान्यार्थनिर्दर्शनाच्च ॥
भार्तिवज्यमिष्टं स्वलुं विप्रनिष्टं भवेत्त्र वर्णत्रयगं कदाचित् ॥
श्रीभद्रनारायणवशजंबूद्धीपोत्यगागाभिधभट्टमेरोः ॥
स्फुटे शिवार्कोदयनामभूषणभद्रद्वादशाध्यायचतुर्थपादः ॥
ग्रारंभचल इह यः स्वलु कारिकाभि रद्वाप्रतिभ — — मविदुषणाय [रद्वा प्रतिप्रतिभथामविदूषणाय] ॥
दुःखं सतां तदसमाप्तिः इवेन छत्राधिषेन सुविचित्य समापितः सः ॥

यंत्रकपादे बऊ [पौदर्भु] नाग्रहेण स्तोकैः कृतं वार्तिकमार्यवर्णैः ॥
गागाभिधेनायमपूरि शोषः तस्याद्य [ब्र] या छत्रपतेः शिवस्य ॥ २ ॥
तस्यानुरोधादिह वादिवर्णाचिक्ये चतुर्थाभ्र [श्रम] भंडादोषः ॥
शुणोस्तु विद्वत्कविकंठमासो तुष्टोपि पुण्योश्चि [निधि] गत (प्र) वाहः ॥ ३ ॥
इति श्रीमन्नारायणभट्टसूर्यश्रीमद्रामकृष्णात्मजभट्टदिनकरसुतगागाभट्टहतः शिवार्कोदयः समाप्तः ॥

११८ न्यायरत्नमाला-पार्थसारथिमिश्रः ।

आ.—आनन्दममृतं हानमजं सक्षिणमीधरम् ॥ ब्रह्म सर्वमसर्वं च वन्दे देवं हरिं विभुम् ॥ १ ॥
भीमांसार्णवसंभूतैः कुमारस्वामिनोदृतैः ॥ न्यायरत्नैरिमां भालां संगृह्णामि मूनोरमाम् ॥ २ ॥
तत्र स्वाध्यायविधर्थः प्रथमं तावदुच्यते ॥ आचार्यदृष्टिमाश्रित्य परपक्षनिरासतः ॥ ३ ॥
तत्र तावदिमं केचित्पूर्वपक्षं प्रवक्षते ॥ आचार्यकनियोगार्थः स्वाध्यायस्त्वयुक्तितः ॥ ४ ॥
आचार्यभतमाश्रित्य श्रीमद्यज्ञात्मसूनुना ॥ पार्थसारथिमिश्रेण प्रयुक्तितिलकः कृतः ॥
पार्थसारथिमिश्रेण स्वतः प्रामाण्यनिर्णयः ॥ व्याख्याविवादसंजातमोहव्यावृत्तये कृतः ॥
न्यायागमानुसारेण श्रीमद्यज्ञात्मसूनुना ॥ पार्थसारथिमिश्रेण कृतोयं विधिनिर्णयः ॥
पार्थसारथिमिश्रेण वार्तिकोक्त्यनुसारतः ॥ यथापतीति निर्णते नियमः सप्रमाणकः ॥
पदान्येव पदार्थान्तरान्वितं स्वार्थमभिदधतीति टीकाकारधादः ॥
पार्थसारथिमिश्रेण निर्णयोभिहितान्वये ॥ यथागर्भैययापञ्चं वार्तिकोक्तः प्रदर्शितः ॥
पार्थसारथिना सम्यविशेषे नित्यकाम्ययोः ॥ आचार्यभतमाश्रित्य न्यायलेशः प्रदर्शितः ॥
च.—एतत्सर्वं वाक्यार्थसंग्रहरूपेण वार्तिकेन भगव— — — वजां स्मारयति—लोकवदित्यादिना ॥
तस्मात्प्रकान्तरूपोपि विधिस्तावत्यतीक्षते ॥ यावद्योग्यत्वमापन्ना भावनान्यानपेक्षिणी ॥
भुवनत्रयविद्ययातश्रीमद्यज्ञात्मनन्दनः ॥ तत एव श्रुतं प्राप्य विश्रुतः पार्थसारथः ॥ १ ॥
भीमांसाडिध व्याकुलं नोद्य नकैर्मन्दप्रजौदुर्विगाद्य विगाद्य ॥ प्रत्याचार्यैराहृतैन्यायरत्नैर्मालमेनां कल्पयामास धीरः ॥ २ ॥
नमो जैमिनय— — — नोय भ—हीमिपुः ॥ — न्यदीयैः समृतीर्णं उवलद्विरिव भास्वते ॥ ३ ॥
इति श्रीमद्यज्ञात्माचार्यसूनोः पार्थसारथिमिश्रस्य कृतौ न्यायरत्नमालायामङ्गनिर्णयः समाप्तः ॥ संवत् १६८३ वर्षे
कार्तिकवदि १४ ॥

११९ न्यायरक्षामणि:-अप्यदीक्षितः ।

आ.—उद्घाट्य योगकलया इदयाब्जकोशां धन्येश्विरादपि यथाहृषि गृद्धमाणः ॥
यः प्रस्फुरत्यविरतं परिपूर्णरूपः श्रेयः स मे दिशतु शाश्वतिकं मुकुन्दः ॥ १ ॥
यस्याहुरागमविदः परिपूर्णशक्तेरेष्वो कियदपि निविष्टमसुं प्रपञ्चम् ॥
तस्मै तमालहचिभासुरकेवराय नारायणीसहचराय नमः शिवाय ॥ २ ॥
अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ॥ अत्र शास्त्रारम्भोपयोगित्वात्मैक्य-

च.—युक्तं ब्रह्मण उपलक्षणम् ॥

इति श्रीमद्भागवत्कुलजलधिकौस्तुभ्रीमद्दैतविद्याचार्यश्रोविधिविद्याजिश्रीखड्राजाधरिवरसूनोरप्यदीक्षितस्य रूपौ
— शारीरिकन्यायरक्षामणौ प्रयमाध्यायस्य तुरीयः पादः ॥ अध्यायश्च समाप्तः ॥

१२० अद्वैतसुधाकलापः-लक्ष्मणपण्डितः ।

आ—पराऽपरपदद्वद्वानुशासनविशारदम् ॥ नमस्यामि गुरुं द्वैतमद्वैतसमवस्थितम् ॥ १ ॥

आत्रेयकैङ्गिन्यकुलतिलकायितमूर्तीकौ ॥ गोजांडबिकादत्तबुधौ पितरा (वंतरा) श्रये ॥ २ ॥

काशीवाससमुल्लासिसद्विद्याशीलसंपदौ ॥ गणेशरघुनाथाख्यावन्तौ भजेऽग्रजौ ॥ ३ ॥

विधविद्यातनगेशनारायणसदाह्रूपौ ॥ मत्याऽवमतनासत्यावतुलौ नौमि मातुलौ ॥ ४ ॥

तउज्यत्युत्तमश्लोकपादांबुजरजोंजनम् ॥ येन सत्त्वमयं चक्षुर्म तत्त्वमवेक्षते ॥ ५ ॥

अन्तः सन्तमसध्वंसे यस्य गावो विकस्वरा: ॥ श्रीरामाश्रममश्रान्तं भास्वन्तं तमुपाश्रये ॥ ६ ॥

विन्यस्य [स्त] भूरिभारस्य श्लाघ्यसहूरमातरि ॥ स्थाने मम समेधन्तेनेकधात्वादिसंपदः ॥ ७ ॥

सत्कथापरमार्थाल्पा [भ्या] मनुरंजयतो जनान् ॥ आशयं कालिदासस्य विवरीतुं यतामहे ॥ ८ ॥

उत्तमश्लोकपादेषु यद्वस्त्वविंगतम्या । वैदिकं वस्तु वागदेव्याः कथयामि हितं (पु) रः ॥

कः पश्येद्वृत्तमश्लोककृपालोकविवर्जितः ॥ ९ ॥ — — — — —

यत्संगतोऽद्वैतसुधासमुद्रे संविश्य यद्वाविकतामिताः स्मः ॥ नरस्त्रभ्रापहरः सुहन्त्रो नारायणः सर्वगुरुः स जीयत् ॥ ११ ॥

कृपाविपाकः पदवाक्यमानसन्मानभाजामुदितो गुरुणाम् ॥ मज्जन्महाऽद्वैतसुधासमुद्रे भंदोपिय यन्मंदरतामुपौमि ॥ १२ ॥

सुश्लिष्टसारस्वतसूत्रजातस्फुरसदानन्दसुवर्णपूर्णम् ॥ विशुद्धमद्वैतपटं वसाना भूमानमन्तः समुपागताः स्मः ॥ १३ ॥

कुतर्कितप्रान्तरसंप्रचारपरिश्रमान्यंकु मुमुक्षमाणाः ॥ अद्वैतवीथीपयिकत्वमेत्य सारस्वतोद्यानमनुश्रयन्तु ॥ १४ ॥

यस्मिन्गुरुज्ञसिसुधासमुद्रचिदंबुद्धीबुलक्ष्मणस्य ॥ स्वानन्दपीयूष्टुषारधाराः संसारमारादतिनिर्हरन्ति ॥ १५ ॥

स्तो [सो] मोऽमृतत्वाय सुधादुधानां [मुधादुधानां] सारस्वतद्वैतसुधामधासीत् ॥

सारस्वतद्वैतसुधा भमेयं पीतां कणेह न्यस्त्रणद्वि मृत्युम् ॥ १६ ॥

शोषं विभाशा [व्य] विदुषाऽविदुषामशोषं शोषं च दुर्विषयतो विदुषामशोषम् ॥

शक्षा सदद्वयसुधाप्रसदाप्रिधातुमद्वृत्तमम्बंसं रवसदापि धातुम् ॥ १७ ॥

आरतितः [आसक्तितः] कवितभावमुदस्य सद्यः शुद्धामृतत्ववणतः श्रवणे नियुक्ताः ॥

विधवस्य — — [तस्य] दुरवापमहोपतां निर्वापयन्ति हृदयं मम सूक्तिमुक्ताः ॥ १८ ॥

तीर्णे व्याकरणार्णवः स्फुरदुर्द्वैतप्रबंधा अपि श्रीमद्वंकरसूतैकरसिका ये केषि लोकोत्तराः ॥

तेषामप्युपले निष्पत्य विलसत्याम्नायगेयोत्तमश्लोकश्रीचरणोदिताऽमृतसरद्वृयादियं भूतये ॥ १९ ॥

काङ्गिगंगा टीकास्वेका । नद्या सूक्तिर्भव्यालोका ॥ २० ॥

स्थालीपुलाकनथनोखिलवाङ्मैयस्य ब्रह्माऽद्वैतपरतामवधार्य धीराः ॥

धिकृत्य दृश्यमनवद्यासुखस्वरूपप्रस्त्यंचमीशमनिशं परिजीलयंदु ॥

वीतत्वगिकुशकलानि विनीय पर्वाण्यग्रे कथं दशनहीनजनस्य कुर्याम् ॥
 इत्युद्गतो मम दुराधिरपि व्यपेयादद्वैतसाररसिका यदि हन्त सन्तः ॥
 सच्चिदानन्दमद्वैतमात्मतत्त्वमविद्याया ॥ जीवभावमिवग्राम्या दुःस्वप्नेनेव बध्यते ॥
 संस्कर्मगुद्विच्चतं ततत्त्वमस्यादिवेदतः ॥ गुरुपदिष्टमात्मानमवबुध्य विमुच्यते ॥
 इत्येतच्छ्रुतिसर्वस्वमभिसंधाय सत्कविः ॥ कालिदासः प्रवृत्ते कथामूषपदिश्चन्निह ॥
 एकः कारणतस्लां तामवस्थां प्रतिपद्यसे ॥ नानात्वं रागसंयोगात्मकिकर्येव ते स्मृतम् ॥
 एकैवमूर्तिर्भिदे त्रिधाऽसामान्यत्वमेषां प्रथमावरत्वम् । विष्णोर्हरस्तस्यहरिः कदाचिद्वेधाखयोस्तावपि धातुराद्यौ ॥
 रसांतराण्येकरसं यथा द्विव्यं पयोऽश्रुते ॥ देशो देशो गुणेष्वेवमवस्थास्त्वमविक्रियः ॥ २५ ॥
 ब्रह्मायामैर्भिक्षा: पंयानः सिद्धिहेतवः ॥ त्वयेव निपत्तत्योग्या जाह्नवीया इवाऽर्णवे ॥ २६ ॥
 इति प्रसादयामासुस्ते सुरास्तमवोक्षजम् ॥ भूतार्था व्यादतिः सा हि न सुतिः परमेष्ठिनः ॥ २७ ॥
 इत्यद्वैतामृतोद्वारः साक्षादेवाऽस्य दृश्यते ॥ एकैवमूर्तिर्या सृष्टिर्वेदान्तेष्वेवमित्यपि ॥ २८ ॥
 गुचिः कविः परं ब्रह्म कवीनामेवमादिषु ॥ प्रशास्यमानतामीपामात्मवित्त्वे हि युज्यते ॥ २९ ॥
 अतिसारश्च मार्जारः सुरतादिविदो यदि ॥ अतः स्तो [स्तौ] तीत्यभिमतमहृतं किमतः परम् ॥ ३० ॥
 अतो वादकथारूपे प्रवधेत्र महाकविः ॥ वदन्वेदार्थमन्वाहः [ह] वेदभातरि मंगलम् ॥ ३१ ॥
 त्रिभ्य एव तु वेदेभ्यः पादं पादमदूदुहत् ॥ तदित्युच्चोस्याः सावित्र्याः परमेष्ठीति वै मनुः ॥ ३२ ॥
 परिहायापि वेदांस्त्रीन्कर्मणि विहितानि च ॥ गायत्रीमात्रमात्रित्य द्विजो भवति निर्भयः ॥ ३३ ॥
 इत्यादिशास्त्रास्या या देवता श्रीसदाशिवः ॥ यद्द्विशुद्धं परं ब्रह्मेत्यर्थोस्या मंगलं परम् ॥ ३४ ॥
 प्रमादादपरिज्ञातं हिरण्यनिधिवदद्विजैः ॥ ब्रह्मवोपास्यते सर्वैरित्ययादाकुदीर्यते ॥ ३५ ॥
 ब्रह्मैकपरता व्यक्ता गायत्र्यास्तैतिरीयके ॥ ब्रह्मादिन इत्युक्ता तज्जलोत्सेपदर्शनात् ॥ ३६ ॥
 श्रूयते हि तदुह वा एते ब्रह्मादिनः पूर्वाभिमुखाः संधायां गायत्र्यभिमंत्रिता आप ऊर्ध्वं विक्षिपतीति ।
 विशुद्धक्षानदेहादिः शास्त्रारभे नमस्कृतः ॥ ग्रहाधिकरणे भैश्चार्णायच्योपास्य ईरितः ॥ ३७ ॥
 तथा व्योमशरीरोपि परमात्मा श्रुतौ श्रुतः ॥ इज्यते वारिणा नित्यं यः स्वं ब्रह्मेति तद्वचः ॥ ३८ ॥
 परब्रह्माभिभायिन्या गायत्रा वारिणेऽयते ॥ सर्वित्रमंडलेऽधीश इति सोमेश्वरोब्रवीत् ॥ ३९ ॥
 गायत्र्याशायमर्थः यो नः अस्माकं विषयः धर्मादिविषया बुद्धीः प्रचोदयात् प्रकर्णेण तत्त्वावबोधे प्रेरयेत् प्रेरयति वा । लिङ्घर्ये
 बाहुलकाळ्डऽर्थे वा लेट् लेटोऽडाटावित्याट् तस्य देवस्य जगसृष्ट्यादिलीलाभिः क्रीडतो द्योतमानस्य च सवितुः सुवति
 सूयते च सविता तस्य सर्वान्तर्यामितया प्रेरकस्य षूज् प्रेरणे तुदादिः षूज् प्राणिप्रसवे दिवादिश्च व्रियते इति वेरेण्यं
 उपास्यतया ज्ञेयतया च सर्वैर्वरणीयं संभजनीयं दृश्य एण्यः भर्गः अविद्या तत्कार्यभर्जकं भृजी भर्जने अच्युतियुजिभृजिभ्यः
 कुशेत्यसुन् कर्वगेश्वांतादेशः भ्रस्त वापो असुन् भ्रस्तोरोपधयो रमन्यतरस्यामिति रोपवयोर्लेपः रमागमः न्यांकादि-
 पाठाल्कुत्वमिति तु बहुचतुर्तीयाष्टके वेदभाण्यं तत् सच्चिदानंदात्मकं रूपं धीमाहे ध्यायेम । ध्यायतेलिङ्गं बहुलं
 छुदसीति संप्रसारणं । व्यत्ययेनात्मनेपदं यो देवः सविताऽस्माकं विषयो धर्मादिश्चराः प्रेरयेतस्य भर्गस्तद्वरेण्यं
 सम्पूर्णमहे । ४० । इत्याशयेनाह ॥ वार्ग्याविव संपृक्तौ

च.—इत्युत्तमश्लोकपदारविदप्रसादमासाद्य कृतार्थसार्थः ॥ आविर्भवद्गूमसुखाभिरामं मामद्य वाचंयमताभ्युपैति ॥ १ ॥

यथे कथापथमपार्थकमभ्युपेत्य तत्वं श्रुतिस्मृतिपुराणसदागमानाम् ॥

- आविश्वकार रघुवंशकृष्णत्वं सा नः सदा गुरुपदांबुजरेणुरव्यात् ॥ २ ॥

इत्यं निरंतरगुरुस्मरणोपपन्नसच्चित्सुखाभृतमहोदधिमभ्युर्तेः ॥

श्रीलक्ष्मणाभूतकरस्य तु षष्ठ एष सारस्थतोपनिषदो विद्वतेः कलापः ॥ ३ ॥

समुद्रतटैतदुरंशंकोरेकोत्तमश्लोकमुनेर्विनेयः ॥ श्रीलक्ष्मणो दत्तक्तिप्रसूर्तिर्मुक्तिं परां ब्रह्मविद्विभ्युधत्त ॥ ४ ॥

अस्ति प्रशस्तविभयो भुवि भूरविद्यो विद्योतमानगुणधामसमानतश्चीः ॥

ब्रह्मज्ञवंशजलधिर्विशुधासुधांसुस्तस्मिन्नभूदतिमतिर्वुधविश्वनार्थः ॥ ५ ॥

सांगोपांगत्वंगदाम्नायमूर्तेः कौडिन्यान्तरस्तैतिरीयस्य तस्य ॥

पुत्रोन्वर्थः श्रौतनिष्ठावसिष्ठः प्रादुर्भूतो दत्तनामा वरिष्ठः ॥ ६ ॥

हरिहरदृढभक्तिः प्रसुरद्वेदपंक्तिः प्रथिततरविरक्तिः स्पष्टशिष्टानुरक्तिः ॥

परचितपरमार्थन्यस्तवद्वादिसार्थः कथमिव कथनीयो दत्तनामा गुरुर्नेः ॥ ७ ॥

श्रीमद्भगवान्यबुधानुज्ञान्मा गोजात्मजोस्य तनुजेनुजविठ्ठलो यः ॥

देवगालयांवसथमातुलनागनायनारायणाधिगतवैद्यकशास्त्रसारः ॥ ८ ॥

महांधकारापहरं परं यदादु [त्पाङ्क] महावेदशिरोगिरोत्र ॥

यदीयपुण्यैरुद्दिर्याय काश्यां तदुत्तमश्लोकपतीशमूर्त्यर्या ॥ ९ ॥

स लक्ष्मणो दक्षिणदिश्यपास्य श्रियः सदानन्दममेदमिच्छन् ॥

काश्यामुदासीनमतिः शरीरे विश्वेशसेवी समयाकरोति ॥ १० ॥

यः शुक्लदीक्षितविनेयगणे गणेयः श्रीमाधवाख्यविबुधाधिगतोरुतर्कः ॥

वेदे पितुः श्रुतसुधाजलधेरधीती साहित्यमन्यजमणि ध्रुवमध्यगीष ॥ ११ ॥

तेनोत्तमश्लोकवपुर्वधांककृपाकटाक्षैकनिरीक्षितेन ॥ निर्मथ्य सारस्वतसूक्तिसिध्यमद्वैतसुखा व्यथायि ॥ १२ ॥

भास्वद्वद्वज्ञानिवंशावतंसंश्रीमद्भोजादनसूर्पिसूतेः ॥ हयो विद्वल्लक्ष्मणत्य प्रयासो विश्वेशस्य प्रीतये शाधदस्तु ॥ १३ ॥

समुद्रता वाड्मयेदवतायाः समुद्धसत्सुनदुर्घासियोः ॥ अथेयमद्वैतसुखा विनोदु पूर्णानपर्णाशितिकंठपादान् ॥ १४ ॥

पीडासमुच्छेददृढभिसंधेव्रीडामुपेतस्य कथानुवंये ॥ क्रीडामयोद्यद्गुपदरेणोर्नीडानुगं मार्गमपावृणोति ॥ १५ ॥

तीर्णव्याकरणंर्णव्यः स्फुरदुर्द्वैतिप्रबंधा अपि श्रीमच्छुंकरसूनैकरसिका ये केपि लोकोत्तराः ॥

तेषामप्युपले निपत्य विलसक्षात्त्वा य [च] नेयोत्तमश्लोकश्रीचरणेदिताभृतसरिद्वयदियं भूतये ॥ १६ ॥

इति श्रीमत्यदवाक्यप्रमाणपरमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमदुत्तमश्लोकतीर्थमहामुनिकृपाकटाक्षैकवीक्षितव्रह्मज्ञानिवंशावतंसद-
न्तसूरिसुतलक्ष्मणपंडितविरचितायां रघुवंशापरपर्यायसारस्वतोपनिषद्वाच्यायायामद्वैतसुखासमाख्यायां विनेहृकैवल्यसमर्थनो
नाम पष्ठः कलापः । समाप्तश्चायं फलपरिच्छेदश्चतुर्थो ग्रन्थः ॥

१२१ अध्यात्मकारिका सटीका-श्रीपुरुषोत्तमः दीकानाम अध्यात्मसुधातराङ्गणी ।

मू. आ.—श्रीमुकुंदं जगदोनि निर्दोषं सहृणार्णवम् ।

मू. च.—संसाराभिनिमग्नानां प्रसादं कुरु केशव ॥ ४ ॥

इति श्रीअध्यात्मकारिकावलीसप्तमस्तरंगः ॥ ७ ॥ समाप्तोयं प्रथः ॥

आ. टी.—श्रीधर्मदेवपादाङ्गां स्वभूवंशाभिसंभवम् ॥ संसारतापशांत्यर्थं बुद्धौ संधारयेनिशम् ॥ १ ॥

अथ सकलब्रह्मरुद्रादिर्वदितपादपीठाचित्यानंतस्वरूपगुणशक्तिश्रीवासुदेवाङ्गमो जगदुद्धीर्षुर्भगवाऽङ्गीसुदर्शना नियमानंदसमाख्ययावनितलावतीर्णः सर्ववेदान्तशास्त्रार्थमेनकप्रबंधैर्वार्यार्थरूपेण संजग्राह ॥ तांश्च प्रबंधान् शंखावतारखच्छिष्ठयप्रवरो भगवांश्चीश्रीनिवासाभिधो निगदं बभाषे श्रीपुरुषोत्तमाचार्यादयश्च विवर्णयामासुः । तेषां शब्दतोर्यतशापारत्वेनातिगंभीराशयत्वेन चाल्पबुद्धीनां तज्जिज्ञासूनां तत्र प्रवृत्यनर्हतामवगम्य तेष्यस्तदर्थजिग्राहयिषया सुकरोपायस्य पूर्वाचार्यप्रणीतशास्त्रार्थसंग्रहरूपस्यात्मसुधातरंगिण्याख्यप्रस्थारंभः श्रीश्रीनिवासानुग्रहैककामेन मया क्रियते तस्यार्थुसंग्रहश्चोकाश्च ॥

अत्र सप्त तरंगाः स्युः प्रथमे प्रत्यगात्मनः ॥ द्वितीये निर्णयो हेयोऽचित्स्वरूपस्य संग्रहः ॥ १ ॥

तृतीये भण्यते तत्त्वं परेशस्य यथागमम् ॥ संप्रदायानुसारेण सिद्धांतश्च समाप्तः ॥ २ ॥

चतुर्थे तदुपायस्य पञ्चमे सहकारिणः ॥ पष्ठे विरोधिनो रूपं चरमे फलनिर्णयः ॥ ३ ॥

एतावानसर्वशास्त्रार्थः पूर्वाचार्यर्थनिरूपितः ॥ सन्दूनपददंद्रानुगैर्ज्ञयो हि वैष्णवैः ॥ ४ ॥

अध्यात्माख्यसुधानयां वैष्णवैर्यन्तेनिशम् ॥ संसारतापशांत्यर्थं छवनीयंमुक्तुभिः ॥ ५ ॥

स च पदार्थमात्रेण निर्णयते विज्ञेपविश्वरस्तु तत्र तत्र पूर्वैः कृतत्वादेव । अथ ग्रंथारभे सदाचारपास्त्रं ग्रंथनिर्विघ्नसमाप्त्यर्थं स्वेष्टदेवताश्रयणरूपमंगलमाचरति

टी. च.—इति श्रीअध्यात्मसुधातरंगिण्यां फलनिर्णयो नाम सप्तमस्तरंगः ॥

१२२ अनुमितिनिरूपणं सटीकम्-मू० टी० रामनारायणः ।

यो ब्रह्माणं विदधाति पूर्वं यो वै वेदान्श्विहिणोति तस्मै । तं ह देवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणमहं प्रपद्ये ॥ १ ॥

श्रीरामसंसदाख्यगुरुं प्रणश्य सदासुखं श्रीहरिनाथदेवम् । सावित्रिदं चैव भवानिदासं सुचेतरामाख्यनृपं स्वतात्म ॥ २ ॥

क्षमाद्रां मातरं मत्वा तद्राङ्गी विष्णुतत्पराम् । ग्रन्थानुमितिसद्व्याख्यां कुर्वे लक्षणप्रणोदितः ॥ ३ ॥

गणेशं च गिरं वन्दे द्यजं शम्भुं शिवं सुरान् । वन्दे ब्रह्मविदो विप्रान् वैष्णवान् तद्रत्नान् सतः ॥ ४ ॥

सर्वात्मकं हर्मं वन्दे विश्वं चैव तदात्मकम् । तत्कृपामात्रितः कुर्वे सद्व्याख्यां बुधमोददाम् ॥ ५ ॥

मूलग्रन्थेष्व जगन्मङ्गलमङ्गलवोधिका श्रीगोपालतापनीयश्रुतिरेव मङ्गलत्वेनानुसंधीयते-

आ. मू.—सच्चिदानन्दरूपाय कृष्णायाङ्गीष्टकर्मणे । नमो वेदान्तवेदाय गुरवे बुद्धिसाक्षिणे ॥ १ ॥

रामसिंहशुद्धं नन्द्वा हरिनाथं सदासुखम् । वर्णदं पितरं बालवोधायानुमितिं ब्रुवे ॥ २ ॥

अनुमितिकरणमनुमानम् । परामर्शजन्मयं ज्ञानमनुमितिः ॥

च. मू.—यथा सर्वाणि ब्रह्मात्मभेदबोधकानि द्वैतसत्यत्वबोधकानि भनुमानानि भासानि [भाषितानि] ‘अयमात्मा ब्रह्म, अहं ब्रह्मास्मि, तत्त्वमसि तत्त्वमेव, त्वमेव तत्, आसैव नृसिंहो देवो ब्रह्म भवति, नान्योतो द्रष्टा, अतोन्यदर्तम्, नेह नानास्ति किञ्चन’, इत्यादिश्रुतिभिः ‘अहमात्मा गुडाकेशः,

कृष्णमेनमवेहि त्वमात्मानमखिलात्मनाम् । अयं प्रपञ्चो मिथ्यैव सत्यं ब्रह्माहमद्वयम् ॥

अत्र प्रमाणं वेदान्तो गुरुः स्वानुभवस्तथा । इत्यादिस्मृतिभिश्च वाधितानि ॥

इति श्रीविष्णुसर्व्यापनश्रीरामनारायणविरचितमनुमितिनिरूपणं संपूर्णम् ॥

च. दी.—पञ्चरात्रे वैष्णवतन्ते—अयं प्रपञ्च इत्यादि—नच ‘वहिरनुष्णो द्रव्यत्वात् इत्यत्रानुष्णत्वं साध्यं तदभावो-
नुष्णत्वम् स्पर्शनप्रत्यक्षेन गृह्णते इति वायितत्वम् । आकरजे वह्नौ स्वर्णादौ वह्नेनुष्णत्वनिर्धारणात् ॥ द्रव्यमात्रे
क्वाप्युष्णत्वनिश्चयात् । वायुजलादौ स्पर्शेन प्रत्यक्षेणोष्णत्वग्रहेषि भवद्विस्त्रिमितान्तरकल्पनेनास्वीकारात् ।
प्रत्यक्षस्य च नभोनीलिमादिप्रत्यक्षवदाभास्त्वसंशयस्यावश्यं बाधकत्वासंभवाच ॥

नत्वा गुरुन्हर्ते भक्त्या व्याख्यां हि बुधमोददाम् । तत्कपालेशतः कृत्वा तत्पादाङ्गे समर्पये ॥ १ ॥

इति श्रीविष्णुसर्व्यापनश्रीरामनारायणविरचिता स्वकृतानुमितिनिरूपणव्याख्या बुधमोददा समाप्ता ॥

१२३ खण्डनटीका-पद्मनाभः ।

आ.—वन्दे तमाखिलाधारं भालेन्दुभयविह्वला । काकोलूकपटाहूदा यत्कंठकुहरे कुहूः ॥ १ ॥

बलभद्रमिश्रकृतिनश्चरणसरोजे समाराध्य । श्रीपद्मनाभसुकृते रङ्गनटीकामिमां तनुते ॥ २ ॥

श्रीपद्मनाभकृतिनो वचसां विलासैः श्रीहर्षनिर्मितिमिमामधिगम्य सम्यक् ॥

धीरा यशोनिचयपूरितदिग्विभागा लोकेषु खण्डनपराक्रममातनुष्ठम् ॥ ३ ॥

विघ्नंसनकामनया कृतं मंगलं शिष्यशिक्षायै निद्राति । अविकल्पेति ॥

च.—तथापीति निर्वक्तुमशक्यतया कोपि साक्षी आह तस्येति ॥

श्रीपद्मनाभकृतिना कृतिनां गरिष्ठमानम्य लोकविदितं बलभद्रमिश्रम् ॥

एतावता य (दु)पदिष्टमदुष्टवर्त्मे तुष्टोस्तु तेन स कृती सुकृतिप्रगळ्मः ॥

१२४ खण्डनटीका ।

आ.—यो विधीकारवाच्यः सकलविषयभुग्न्नांतितत्कारणाभ्यां— — — —

अवोधपंकाविलूप्तोधनीरे यदीयवाच्यः कतकायमानाः ।

वदे मुनीश्वान्मुनिवृद्वंदवद्याऽश्रीमद्भूर्जश्वेतगिरीन्गरिष्ठान् ॥ ६ ॥

वदे संबुद्धतत्वं मुनिनिकरकराधितश्रीपदाब्जं विद्यालक्ष्म्याश्रितांगं वियति कृतगर्ति स्वात्मदृष्टप्रपंचम् ॥

वेदांतोद्वेषजन्मप्रकटनैसुभग्म शेषभोगान्तदेहमानदारण्यभीशं कृतभजनजगत्पालनोद्योगशीलम् ॥ ७ ॥

कथाख्यभूमिप्रवलत्प्रचंडवादीभक्त्यमितेदतोत्रम् ॥ रसावसिक्तुं [कंत] बुधमंडनं यतत्वंडनं व्याकरवाणि रीत्या ॥ ८ ॥

भ्रंयारंभे शिष्टाचारपरंपराप्रासकर्तव्यभावं परदेवतास्तुतिनमस्कारलक्षणं मंगलं विधातुमधिकारिप्रियोजनसंबंधाभिषेयप्रति-
पादनाय चाह । अविकल्पेति

च.-तथेति विचारमुपसंहरन् तस्यादिति । अतो द्वितीयः पक्षः परिशिष्यत इत्याहात इति । सोपि न घटत इत्याह तत्रेति ।
अन्योन्याभावस्यैकत्वे स्यादिदं तदुक्तं तम् किं तु प्रत्यक्षाभासादिप्रतियोगिकान्योन्यास्वकालात्ययापदिष्टत्वाप्रतियोगि
कृत्वा प्रत्यक्षाभासादि लक्षितान्योन्याभावस्य प्रतियोगि -

१२५ चुलिकार्थसंग्रहः-वरदाचार्यः ।

आ—श्रीमत्त्रयंतमिदांतगृहपत्रेण वर्णयते । सत्त्वोनरपसादार्थं तत्त्वत्रयनिरूपणम् ॥ १ ॥

यतिपतिमतनिष्ठान्यामुनार्थप्रबंधैरविगतपरमार्थान्भूरित्कान्प्रणेष्यन् ॥

चिदचिदधिपतीनां चित्तनाय प्रबंधं व्यतनुत् वरदार्थः सर्वतंत्रस्वतंत्रः ॥ २ ॥

च.—इदं सर्वमर्यथजातं द्रविडेशवासिनां विशदप्रबोधार्थमाचार्यैस्तद्वाषर्या प्रणीते तत्त्वन्ययचुलिके संग्रहेणाभिहितं सकल-
देशवासिनामपि विदुषामवगमायास्माभिः संस्कृतभाषया सम्यगुपपदितर्म् ॥ इदं हि आचार्यैरभिहितं क्षोकद्वयं
तास्मन्नेव प्रबन्धांते ।

इतीरितो देशिकदत्तचक्रषा यथाश्रुतं व्येकटनाथसूरिणा ॥ अष्टकपार्तैर्निपौर्णैर्निषेव्यतमनात्मजविधरचितनक्रमः ॥

तरलदरवगाहात्त्वदधांबुराशेर्यदमतमदहार्षीद्वयेकटेशो यथावत् ॥

तदिह चलकमात्रं साधुभिः सावधानैरपनस्पनिषेव्यं तत्त्वमास्वादनीयम् ॥

परिणतगृहभक्तिः पश्चनाभांघ्रिपथं शरणमपगतोऽ्दः शांतसिद्धांतवेदी ॥

स हि भवति मूनीनां मूकितसौधस्थितानामपि परिषदि मान्यो भाग्यसैभाग्यशाली ॥

चिदचिदीश्वरतत्त्वनिरूपणं वरदनायकसरिनिर्गंकितम् ॥ परमपूरुषभक्तिपरायणः प्रतिपदं परिपश्यतु[त] सूर्यः ॥

समाप्तो यं ग्रन्थः तत्त्वत्रयचूलिकार्थसंग्रहः ॥ संवत् १९१० ॥

१२६ तत्वसंबोधः सटीकः-मू० टी० रामनारायणः ।

आ. टी.—सचिदानन्दरूपाय कृष्णायाक्षीष्टकर्मणेहरि स्वेष्टदेवं गुरुं तद्रूपब्रह्मात्मनिष्ठाप्रदं रामसिहं हरिमत्रदीक्षा-
प्रदं हरिनायं सच्छुक्षायापकं श्रीसदासखं वर्णदं सावित्र्यपदेशेन द्विजत्वापादकं भवानीदासाख्यं नत्वा

आ. म—हरिं गहं रामसिंहं हरिनाथं सदासख्यम् । ममक्षोस्तत्त्वसंबोधं कर्वे नत्वाथ वर्णदम् ॥ १ ॥

३९ च. म.—तत्त्वसंबोधतो हैतं बाधित्वोपशमं ब्रजेत् ॥ ५२ ॥

इति श्रीविष्णुसख्यापन्नश्रीरामनारायणविरचितः तत्त्वसंबोधः संपूर्णः ॥

१२७ ब्रह्मवादः-ब्रजनाथः ।

आ.-विशेषैः प्राणतैः शून्यमप्राणतविशेषवत् ॥

च.—वांछितप्रदानेन ते मुद्दे प्रतियोस्त्वत्याशिर्वचनम् ॥

हाति श्रीव्रजनायजीविरचितो ब्रह्मबदः ।

१२८ तत्त्वभकाशावरणभङ्गः-पीताम्बरः ।

- वदे श्रीवल्लभाचार्यानपादकरुणान्वितान् ॥ स्वीयानां तत्त्वदीपेन स्वांतध्वांतनिवारकान् ॥ १ ॥
- नंदसूनुपदसौख्यदं नवं दुःखसंघदलनातिवैभवम् ॥ (श्री)मदग्रिपदपंकजासं भावयागि सततं नमामि च ॥ २ ॥
- श्रीमद्वल्लभनंदनपदपायोजन्मरेणवल्ले भे ॥ संत[तु]कृपामधुभरिता दंतुरमंतः (:) क्षमादक्षाः ॥ ३ ॥
- श्रीपरिवृद्धपदपंकजरैणवमेणीद्वशा जुष्टम् ॥ कुंकुमपंकमनारतमासुमहं कामये दास्ये ॥ ४ ॥
- श्रीकृष्णसंवीतसुवर्णवणीवराभिधानोस्य कृपां दधानः ॥ विवेचयक्षाशयमत्र तत्त्वदीपप्रकाशावरणं भनज्मि ॥ ५ ॥
- अथ श्रीमद्वल्लभाचार्यचरणाः साञ्चिकानुहिधीर्षवः प्रेक्षावत्तां प्रवृत्तिसिद्ध्यर्थं ग्रंथस्य फलसंबंधं सोषोद्वातं निरूपयंतः तत्त्वदीपप्रिवरणं प्रतिजानते ॥ सर्वेषांरैरित्यादिभिस्त्रिभिः
- च.-इति हरिपदकुंकुमतो भावितवसनस्य वल्लभीयस्य ॥ श्रीमत्तिबंधविवृतौ शास्त्रार्थं विषमपदविवृतेः[तिः] ॥ १ ॥
- सुरनरकजराजोऽक्षिष्ठदेवेशारजव्यसनकषणराजद्राजलीलासमाजः ॥
- रहूपुरपुरुहूतो बामदेवाजनूतो निजपुरमिव पायादंतरापादपायात् [अंतरायादपायात्] ॥ २ ॥
- प्रलयजलदवृष्टेगोकुलस्थावनाय स्वरूपदुकरनखाश्रन्यस्तगोवर्द्धनाद्रेः ॥
- भगवत् इह शक्त्या तत्त्वदीपप्रकाशावरणभरविभंगे प्रक्रियादा समाप्नोत् ॥ ३ ॥
- इति श्रीमद्वल्लभाचार्यचरणनम्भचंद्रचंद्रिका - - - खहाईतमसल्लहासदासद्य यदुपतिसुतस्य पीतांबरस्य कृतौ तत्त्वदीपप्रकाशावरणभंगे शास्त्रार्थप्रकरणं संपूर्णम् ॥

१२९ मिथ्यात्ववादरहस्यम्

आ.-रज्जुसर्पवदनाद्यविद्या यत्र कल्पितमतात्त्विकं जगत् ।

च.-प्रथलवत्त्वं ताप्तर्यमिति निष्ठृष्टः ॥ इति मिथ्यात्ववादरहस्यं समाप्तम् ॥

१३० मुकुन्दमहिमस्तवः-महिमदातः ।

आ.-श्रीमुकुंदं जगद्योर्न गोपीकांतं रमापतिम् ॥ ब्रह्मेशानादिभिर्घर्यं शास्त्रयोर्न नमाम्यहम् ॥ १ ॥

च.-श्रीमन्मुकुंदमहिमस्तवमेतमर्थर्थ्य यः कृष्णपादयुगले यदि रागमिच्छन् ।

निरयं पठेत्यतमानस आदरेण श्रीमन्मुकुंदकरुणासहि [महि] भाजनं भवेत् [स्यात्] ॥ १ ॥

इति श्रीभग्नवदाचार्यनियमानंदसंतत्याश्रयेण श्रीस्वभूदेववंशाऽनुगेन श्रीभगवन्महिमदारेन विरचितः श्रीमुकुंद-महिमस्तवोयं समाप्तः । श्रीमद्वैष्णवमहिमस्तोत्रं समाप्तिमगमत् ॥

१३१ लघुस्तवराजस्तोत्रम्-श्रीनिवासाचार्यः ।

आ.-अथ जयेणितज्ञाता नियमानंद आत्मवान् ॥ नियमेन वशो कुर्वन्भगवन्मार्गदर्शकः ॥ १ ॥

च.-भक्ति देहि पदांबुजे ॥ १ ॥

इति श्रीवैष्णवाचार्यश्रीनिवासाचार्यविरचितं लघुस्तवराजस्तोत्रं संपूर्णम्

१३२ लौकिकन्यायसंग्रहः-रघुनाथः ।

आ.-यत्कीर्तिप्रभया सुशुक्खभवने मायाप्रभावैः प्रभोर्निलादेर्जनिता प्रतीतिरचला द्यौः संवृता शोभते ॥

यच्छुद्धोडुगणैः स मे गुरुरहो हार्दान्धकारापहः श्रीमद्रामदयालुरिन्दुरमलो मोदाय भूयात्सदा ॥ १ ॥

नत्वा शंभुं हरि गौरी विधि दुर्घटं च भारतीम् ॥ क्रियते रघुनाथेन लौकिकन्यायसंग्रहः ॥ २ ॥

लौकिकन्यायरत्नामाकरे यत्पदर्शितम् ॥ तस्य संक्षेप एवेह शीघ्रबोधाय दर्शयते ॥ ३ ॥

न्यायार्थं विषयं चैवोदाहृतं च यथामति ॥ वदिष्यामोत्रं संक्षेपाद्विस्तरादपि च क्रचित् ॥ ४ ॥

प्रसङ्गादागतानां तु न्यायानां तत्र विस्तृतेः ॥ अर्थमात्रं वदिष्यामः क्रचिदन्यामुदाहृतम् ॥ ५ ॥

च.-व्याख्यातं न्यायवृन्दं निजमतिमनितिक्रम्य यावन्मायां पारं प्राप्नोतु शक्तो नहि भवति गुरुः कः पुनर्माहृशो ना ॥

सर्वः सर्वं न वेत्ति प्रथितमिदमतो नास्ति मे त्रास एष शिष्टा ज्ञेया स्वयं वै सुविमलमतिभिः सम्यग्गाराधितार्थैः ॥ १ ॥

अत्र प्रथमादे 'यावत्तैलं तावद्व्याख्यानम्' इति न्यायविषयत्वं बोध्यम् । १९३ । २३३ 'यावत्स्नाता तावद्सुण्यम्'

इति न्यायोपीह बोध्यः । १९४ । २२४ । द्वितीये 'अनवबुद्धार्थं प्रवृत्तिर्विलवर्तिगोधाविभजनन्यायेनाशक्येति व्यवनितम् । १९५ । २३५ यत्रअधिकार्यालिभेऽत्यर्थं प्रवृत्तिर्विलवर्तिगोधाविभजनन्यायेनाशक्येति व्यवनितम् । १९६ । २३६ तत्रालभे मत्तकाशिन्या व्याख्यातिर्थं (क्षु) कामिते (ति) न्यायः । मत्तकाशिनी स्त्रीविशेषा १९६ । २३६ । तृतीये 'नहि सर्वः सर्वं जानाति' इति न्यायोर्थतः पठितः । १९७ । २३७ । 'नहि सर्वत्रानीशशक्तिः' इति न्यायः । १९८ । २३८ । 'सर्वसाध्याश्चित्वत्तिर्नपवादाय' इति न्यायश्चात्र ध्वनितः । १९९ । २३९ । पूर्वार्द्धन्यायाः । १६४ । २४० । मिलिता:

वेदाभ्यास्यायसंख्याकलौकिकन्यायसंग्रहः ॥ ज्ञावयोः प्रीतियेऽयं स्यात्पित्रोर्बालस्य गीरिव ॥ १ ॥

गङ्गांभेमिलितस्य वीथिपयसः सत्सेव्यतां वीक्ष्य मे चेतो याति मुदं ध्रुवं मम वचो मिश्रं वचोभिः सताम् ॥

भ्रुत्वदेवेचनैश्च लब्धमिलनं याता सतां सेव्यतां साकल्यं भविता ततो मम कृतेः स्वाभीष्टसंप्रापणात् ॥ ३ ॥

यो ब्रह्मा यश्च विष्णुर्वसुतनुरपि यो यश्च गौर्यादिमूर्तिर्थशात्मा सर्वज्ञतोः श्रुतिविवरगिरां यश्च तात्पर्यमूर्मिः ॥

यस्याबोधात्समुत्थो ब्रजति च विलयं यस्य बोधात्मपञ्चसं शुद्धं संप्रपद्ये शिवमरमजं शंभुमीज्ञानमाद्यम् ॥ ४ ॥

इति श्रीसाधुवृन्दवन्दितपादारविन्दैवैराग्यादिरात्माकरविवद्वरश्रीरामदयालुक्षिणेण सोमवंशीयगोविन्दरायकुलोत्तस-

भगवत्परायणश्रीसेवीदेव्याश्रितपादारविन्दश्रीगुलावरायवर्मात्मजेनोदासीनावस्थेन रघुनाथवर्मणा विरचितो लौकिक-
न्यायसंग्रहः समाप्तः ॥

१३३ वेदान्तरत्नमञ्जूषा-पुरुषोत्तमाचार्यः ।

आ.-यो ब्रह्मेशसुरपिवन्दितपदो वेदान्तवेदो हर्षरसं वन्दे मनसा शिरसा श्रीश्रीनिवासं गुरुम् ॥

कण्ठे यस्य चकास्ति कौस्तुभमणिर्वदान्ततत्त्वात्मको भक्तेः [कितः] श्रीहृदये शरण्यमगतेः काळण्यसिन्धुंग[न्धुःस] इा ॥ १ ॥

इह सकलब्रह्मद्रादिकिरीटकोटिवन्दितपादपीठेनाऽनन्ताचिन्त्यस्वाभाविकस्वरूपशक्तिवैभवेन ज्ञानबलैश्वर्यशीर्च-

काहण्यवास्तस्वद्यातिती[ति]क्षाद्यनन्तकर्त्याणगुणार्णवेण [न] जगज्जन्मादिहेतुना सर्वशुतिशिरोरबवेदान्तवेदाचरणेन
रमानिवासेन भगवता श्रीवासुदेवेन विष्णुना आत्मस्थापितवेदभार्गवंरक्षणाय नियुक्तो निरतिशयात्मप्रिय
आत्मशक्त्युपबृहितानन्तशक्तिः स्वहस्ताधारको निजायधः कोटिसूर्यसमप्रकाशो भगवान् सुदर्शन [नो] ॥
इवनितलावतीर्णलैलङ्घद्विजवरात्मना तस्मिन्नेव देशे नियमानन्दाभिधो भगवदीयां सनातनीं कलौ नष्टं
वेदान्तसन्तां प्रवर्तयिष्यन् शारीरकमीमांसावाक्यार्थरूपवेदान्तपरिजातसौरभ्याद्यादिभ्रन्थरचनाव्याजेन सर्ववे-
दान्तार्थं सङ्घ्रहेण संदर्शयामास । तस्य च विधिप्राप्तोपनयनादिसंस्कृताधीतषडङ्गशुतिज्ञासितधर्ममीमांसानिरक्षकर्म-
फलादिविषयसन्देहकतर्कलनिर्विज्ञा[ण] भगवद्विद्वालम्पठगुरुभक्तिसप्तश्चमुक्तविधिकारिकत्वेनानन्ताचिन्त्यापरिमि-
तस्वरूपगुणशक्तिवैभवपरब्रह्मभूतश्रीवासुदेवविषयकत्वेन श्रीभगवद्वावापतिलक्षणमोक्षप्रयोजनकत्वेनाचिन्त्यापाराति-
गम्भीराशयत्वामाकल्य अन्दमीनां सर्वशास्त्रार्थज्ञासूनां शिखिलप्रयत्नानां शास्त्रार्थविचारासमर्थानां मुमुक्षु-
मुपकारार्थं वेदान्तरब्धात् शास्त्रार्थकामधेनुं दशश्छोकीमपि निर्ममे । तथाच तयैवोक्तं स्वयमेव अद्यावीतषडङ्गवेदेन
कर्मफलक्षयाक्षयत्वाविषयकविवेकप्रकारवाक्यार्थज्ञन्यसंशयाविष्णेन तत एव ज्ञासितधर्ममीमांसाविवेकानिश्चितकर्म-
तत्पकारतस्तलविषयकज्ञानवता कर्मब्रह्मज्ञानफलयोः सान्तत्वानन्तत्वसातिशयत्वनिरतिशयत्वविषयकव्यवसायजात-
निर्वेदेन भगवत्प्रसादेष्वुना तद्वर्णेनेकालम्पठेनाऽचार्यकदेवेन गुरुभक्तयेकहार्देन मुमुक्षुणा अनन्ताचिन्त्यस्वाभा-
विकस्वरूपगुणशक्त्यादिभिर्बृहत्मो यो रमाकान्तः पुरुषो ब्रह्मशब्दाभिधेयस्त्रीद्विषये का ज्ञासा सततं सम्पादनीयेति
वाक्येन । तथाच शास्त्रम् । स्वाध्यायोऽध्येतव्यः । स गुरुमेवाभिगच्छेत्समित्याणिः श्रीत्रियं ब्रह्मनिष्ठम् । यथेह
कर्मचित्तो लोकः क्षीयते एवमेवामुत्र पुण्यचित्तो लोकः क्षीयते । परीक्ष्य लोकान् कर्मचित्तान् ब्राह्मणो निर्वेदमाया-
शास्त्रयक्तः क्लैंन जुष्टं यदा पश्यति अन्यमीशं यदा पश्यः पंश्यते रक्तमवर्णं कर्तारमीशं पुरुषं ब्रह्मयोनिम् ॥
यस्य देवे परा भक्तिर्थया देवे तथा गुरौ । तस्यैते कथिता द्व्यर्थः प्रकाशान्ते महात्मनः ॥
तमक्रतुं पश्यति वीतशोकः । धातुः प्रसादान्महिमानमात्मनः ॥
यमेवैष वृणुते तेन लभ्यः । सर्वे वेदा यत्पदमामनन्ति ।
तं त्वैपनिषदं पुरुषं पृच्छामः । नामानि सर्वाणि यमाविशन्ति ।
शास्त्रयोनित्वात्
वैदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यः । निरञ्जनं परमं साध्यमूपैति । तन्महिमाजमेति वीतशोकः ।
वहवो ज्ञानतपसा पूता भद्रावमागताः । मम साधर्म्यमागताः । तक्षिप्तस्य मोक्षव्यपदेशात् ।
तनु समन्वयात् । नमामः सर्ववचसां प्रतिष्ठाय त्रशाश्वतीत्यादिभावितं चेदं वाच्यम् शङ्खावतरैः श्रीश्रीनिवासाचार्यचरणैः ।
उक्तं च विश्वाचार्यचरणैः । शङ्खावतारः पुरुषोत्तमस्य यस्य ध्वनिः शास्त्रमचिन्त्यशक्तिः ।
यत्स्पर्शमात्रादिध्वनिः आसकामस्त्रं श्रीनिवासं शरणं प्रपद्य इति ॥
तस्याश्च मिताक्षरैः कोष्ठचतुष्टयात्मिका वेदान्तरत्नमञ्जूषाद्याद्या मितव्याद्या यथामति विधीयते । तत्र प्रयमे पदार्थ-
सङ्घ्रहः । द्वितीये सूम्रदायनिर्णयपूर्वकतत्प्रवाक्यार्थरत्नसङ्घ्रहः । तृतीये साधनरत्नकदम्बसङ्घ्रहः ।
चतुर्थे पूर्वोक्तशास्त्रार्थस्मरणपूर्वकफलरत्नसङ्घ्रह इति विवेकः । तत्र प्रयमे निरूपणीयपदार्थेषु त्वंपदार्थं तावक्षिरु-
पयति ज्ञानेति ॥ ॥ -

थ.—मदानामुपकाराय तुष्टे तत्त्वदर्शिनाम् ॥ श्रीकृष्णप्रीतयेयं मे कृतो वेदांतसंग्रहः ॥ १ ॥
 प्रसीदतु रमाकांतो गोपीजनमनोहरः ॥ करोतु जगतां श्रेयो मंडलायतनो हरिः ॥ २ ॥
 यः श्रीनिवासोखिलवेदवेदो न यत्त्वरूपं प्रविशंति तर्काः ॥
 योध्यानयोगेत्र विशुद्धतत्त्वैर्ष्टो मुकुंदो सुप्रयामि तं गुरुम् ॥ ३ ॥
 इति श्रीभगवत्पुरुषोत्तमाचार्यविरचितायां वेदांतरत्नमंजूषायां सिद्धान्तरत्नपितृतौ कलादिरत्नसंग्रहो नाम तुरीयः कोषः ।
 समाप्तो वेदांतरत्नमंजूषाख्यो ग्रंथः ॥ संवत् १९०९ ॥

१३४ वेदान्तविभावना-सटीका-नारायणतीर्थः ।

आ. टी.—श्री रामगोविंदसुतीर्थपादकृपाविशेषादुपलभ्य बोधम् ॥
 श्रीवासुदेवादधिगम्य सर्वशास्त्राणि वक्तुं किमपि स्पृहा नः ॥ १ ॥
 प्रेक्षावद्यवृत्तये विषयप्रयोजने निर्दिशन् शिष्टाचारपरपराप्राप्तं निर्विघ्नपरिसमाप्ते कृतं मगलं शिष्पाज्ञशिक्षयितु-
 मुपगीत्या ग्रंथादौ निबध्नाति यदविदेति

मू. आ.—यदविद्योत्थविलासो भूतमयो भौतिकं दृश्यम्

मू. मू.—नत्वा श्रीपुरुषोत्तमाचार्यचरणौ दामोदरस्वामिनां तौ गोविंदकृपानिधेश्च चरणौ श्रीरामपूर्वस्य च ॥
 विद्याकारणवासुदेवयतिनां तौ पूर्णतामागता सद्वेदांतविभावना हरिरर्थं प्रीणानु तेन स्वयम् ॥ २२२ ॥
 श्री कृष्ण.....प्रीतै सतामपि ॥ २२३ ॥ इति वेदांतविभावना समाप्ता ॥

च. टी.—हरिवरप्रयोजनेन सार्थयति श्रीकृष्णोति ॥ २२३ ॥ इति श्रीमत्.....श्रीरामगोविन्दतीर्थशिष्यनारायणतीर्थ-
 विरचिता वेदांतविभावना टीका समाप्ता ॥

१३५ वेदान्तसिद्धान्तमुक्तावल्याष्टीका ।

आ.—विशेषं दुंडिराजं जगदुदयकृतं शारदां सूत्रकारं व्यासं चाचार्यवर्यं श्रिभुवनविदितं शंकरं भाष्यकारम् ॥
 आनंदांतःप्रकाशानुभवपदपदं सदृशं श्रीनृसिंहं वंदे विद्यानिधानं शमदमनिरतं राघवेन्द्रं यतीन्द्रम् ॥ १ ॥
 यच्छिष्यशिष्यसंदोहव्यासा भारतभूमयः ॥ वंदे तं यतिभिर्वद्यं प्रकाशानंदमीधरम् ॥ २ ॥
 सिद्धांतमौकितकश्रेणीप्रकाशाय प्रदीपिका ॥ कियते परपक्षौवधांतवर्त्तनं प्रवर्त्तनी ॥ ३ ॥

१३६ वेदान्तसिद्धान्तरत्नावली—वनमाली ।

आ.—निखिलनिगमवाच्यं श्रीहयास्यं प्रपद्येऽगणितगुणनिकेतं हेयशून्यं मुकुंदम् ॥
 विभिषिष्ठसुरराजैः सेव्यमानांश्रिपदं रमयितुमितमायां भा चिदानंददेहम् ॥ १ ॥
 कृतनिगमविभागं योगिभिः सेवितांश्च धृतमुनिवरवेषं भासुदेवांशभीड्यम् ॥

यतिगुरुमहदे [द] शं श्रीमदानन्दतीर्थं मतिनिविजयतीर्थं व्यासतीर्थं च वंदे ॥ २ ॥
 संग्रहो ब्रह्मवाक्यानां सत्कारः परिखीक्षताः ॥ यत्राभिधीयते दुर्गाः प्रागुक्तीर्वनमालिना ॥ ३ ॥
 प्राचीनोक्तिगुणान्विता श्रुतिशिखासिद्धान्तरत्नावली वाजिग्निवभुजांतरेविष्टनयाक्रीडोस्पदे चार्पिता ॥
 नित्यानन्दगुणालयस्य दनुजा भूतीर्णं मर्यैति ये तेषां चेतसि सा दधातु दहनं चित्ते सतां भोदनम् ॥ ४ ॥
 च.—श्रीविष्णोः सदनंतभूतिनिचयं वेदांतगर्भिर्भूतं योऽकांडे प्रलयत्यथमिति शिष्यः सौगतस्याधमः ॥
 वैरं संदधदासुरोखिलसमे वक्तुं च तस्योन्नरं को विद्वाननुरौति किं मृगपतिः केरो रुतं क्रापि च ॥ १ ॥
 वंदे श्रीहयकंधरं श्रुतिशिखाभिर्गतीर्ति हर्व योगीदैः परिभावितं मनसि नित्यानन्ददेहं समम् ॥
 हेषाभिः परिकंपयंतमसुराश्वानन्दयंतं सुरान्स्वांगी चितयते मिरोऽमलतरा विश्राणयंतं मुदा ॥ २ ॥
 श्रीव्यासं महदंशं चाक्षोभ्यनयमुखान्मुक्तिन् ॥ व्यासतीर्थश्च विष्णुस्तु विद्यागुरुभूतोस्मि तान् ॥ ३ ॥
 भगवत्तोष्ट्रिकंजस्य श्रीगोपालस्य रेणवः ॥ क्रियामूर्तिर्भवं वाचामघराणेश्च शोधनम् ॥ ४ ॥
 भुक्त्वा इयामाकमुष्टि विष्पदमदमयन्निनबुर्युद्धजातेर्दत्ता भूतीः पराः स्या भृतकरुद्दिति मा देर्हि मां पदजापः ॥
 द्रौपद्याः शाकलेशात्रिभुवनमपुवद्यज्ञनां दुष्प्रसाद्यः स्थित्वांतः कारितद्वै मम (तु) यदुवरः संग्रहात्प्रीयतां सः ॥ ५ ॥
 श्रीगोविंदविहारभूपितभुवो वृद्धावनात्मांदिग्नि — — — संपूर्णः श्रुतिसंग्रहे ननु परिच्छेदोत्तिमसतरूपते ॥ ६ ॥
 इति श्रीवेदांतसिद्धांतरद्वावल्यां वनमालिलिखितायां चरुर्थपरिच्छेदः समाप्तः ॥

१३७ शास्त्रदर्पणः-अमलानन्दः ।

आ.—विद्यारंभं मध्या [या] वासं पदव्रया [यत्कृपा] पारयारिये ॥ तं वंदेनुभवानन्दं गुणत्राकरं गुरुम् ॥ १ ॥
 हरिहरलीलावपुषं परेश्वरं व्यासशंकरै नत्वा ॥ वाचस्पतिमतवि (दि) तमादशं प्रारम्भे विमलम् ॥ २ ॥
 अथातो ब्रह्मजिज्ञासा । ब्रह्म विचार्यं न वैति संदेहः
 च.—तावदेव तेषां न सर्वेश्वरविनिरकुशमिति सिद्धम् ॥
 इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकानुभावानन्दपूज्यपादशिष्यस्य भगवदमलानन्दस्य कृतौ शास्त्रदर्पणे चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थः
 पादः ॥ समाप्तं च शास्त्रम् ॥

१३८ शास्त्रसिद्धान्तलेशसंग्रहः सटीकः टी०-अच्युतकृष्णानन्दतीर्थः ।

टी० आ.—वेदवेद्यमुमाकांतं कुमाराभ्यामलंकृतम् ॥ नंदीशप्रमुखैः सेव्यं प्रणमामीष्टिसिद्धये ॥ १ ॥
 शंकरं शंकराचार्यं व्यासं नारायणात्मकम् ॥ सरस्वतीं च ब्रह्माणं प्रणमामि पुनः पुनः ॥ २ ॥
 आपन्ना यं सक्षमश्रित्य रक्षां प्राप सुदुर्लभाम् ॥ कृष्णा कृष्णस्य महिषी तं कण्ठं संश्रयेन्वहम् ॥ ३ ॥
 गोविंदेति समाकंद्य रक्षां प्राप भयानुरः ॥ यं गजः करुणामूर्तिं तं गोविंदं भजे त्वहम् ॥ ४ ॥
 प्रकाशितब्रह्मतत्त्वं प्रकृष्टगुणशालिनम् ॥ प्रणवस्योपदेष्टरं प्रण (मा) म्यनिशं गुरुम् ॥ ५ ॥
 यो मे विद्येश्वरक्षेत्रं विद्येश्वरसमो गुरुः ॥ समध्यात्मे स्वयंज्योतिर्वाणीसंक्षेपे भजामि तम् ॥ ६ ॥
 तस्य शिष्यप्रशिष्यव्यादैर्वर्यासेयं साप्रतं मही ॥ सर्वज्ञस्य गुरुरूपस्य चरणौ संश्रये तदा ॥ ७ ॥

गुरोरपि गरीयान्मे यः कलभिरलंकृतः ॥ अद्वैतानंदवाण्याख्यस्तं वंदे शमवारिधिम् ॥ ८ ॥
 ओतप्रोतमिदं सर्वं यस्मिन् सचित्सुखात्मके ॥ पर्यवश्यांति वेदांता यत्र चाहं तदक्षरम् ॥ ९ ॥
 श्रीकृष्णचरणद्वांद्रं प्रणिपत्य निबंधनम् ॥ व्याकुर्वे शास्त्रसिद्धांतलेशसंग्रहसंज्ञितम् ॥ १० ॥
 आचार्यचरणद्वांद्रस्मृतिः [लै] खकरूपिणम् ॥ मां कृते व्याख्यां नाहमत्र प्रभुर्यतः ॥ ११ ॥
 कुमाराभ्यां विवेधरसुब्रह्मण्याभ्यां शंकरं शंकरस्य शिवस्यावताररूपं शंकराचार्यं भगवत्पादं तथा च शिवपुराणवचनं
 व्याकुर्वन् व्याससूत्रार्थं श्रुतेरर्थं यथोचितवान् [तम्] श्रुतेन्द्र्यार्थः स एवार्थः शंकरः सवितानन इत्यादि व्यासं सूत्रकृतं
 बादरायणं नारायणात्मकं नारायणस्यावताररूपं तथाच वचनम् द्वापरे द्वापरे विष्णुवर्यासरूपी महामुनिरिति न द्यन्यः
 पुंडरीकाक्षात्मभारतकद्वयेदित्यादि च ब्रह्माणं सरस्वतीभतरैः हिरण्यगर्भम् आपन्ना संभायां वस्त्रापहारनिमित्ता-
 मापदं प्राप्ता रक्षां वस्त्रकोटिलाभनिमित्तां कृष्णा द्रौपदी कृष्णस्य अर्जुनस्य प्रकाशितं शिष्येभ्य उपदिष्टं ब्रह्म तत्त्वं येन
 गुरुणा सता प्रोक्तं स्वयं योतिर्वाणीसंज्ञः स्वयं प्रकाशासरस्वतीसंज्ञः गरीयान् गुरुः इदं सर्वं यस्मिन् सचित्सुखात्म-
 के अक्षरे ब्रह्मणि ओतप्रोतमध्यरूपं वेदांताश्च यथाक्षरे विषये पर्यवश्यांति तात्पर्येण बोधेहेतवो भवति तदहमिति
 संबंधः । अक्षरे सर्वस्योत्पोतोक्त्या ब्रह्मणः सर्वाधिष्ठानस्वरूपं तटस्थलक्षणमुक्तं सचित्सुखात्मक इत्यनेन सरथ्यज्ञानानं-
 दस्वरूपात्मकं स्वरूपलक्षणमुक्तं तत्र वेदानां पर्यवसानोक्त्या उक्तरूपे ब्रह्मण्यक्षरे वेदांता एव प्रमाणामित्युक्तं
 नाहमत्र प्रभुर्यत इत्यत्र अत्र व्याख्याने प्रभुः समर्थ इत्यर्थः ॥ चिकिर्षितस्य प्रथस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तिप्रचयगमनयोः
 सिद्धये भगवत्पादीयभाष्यस्तुतिमुखेन भाष्यप्रतिपाद्यब्रह्मलानुसंधानलक्षणमंगलानुचरणं करोति अधिगतभिदेति –
 टी. च.—व्याख्यातोयं परिच्छेदः श्रीकृष्णपरितुष्टे ॥ २ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमत्स्वयंप्रकाशानंदसरस्वतीदित्यचरणार्विदसंलग्नजोभूतस्याच्युतकृष्णानंदती-
 र्थस्य कृतौ शास्त्रसिद्धांतलेशश्रांत्यव्याख्यायां श्रीकृष्णालंकाराख्यायां चतुर्थः समाप्तः ॥ संवत् १९११ ॥

१३९ शिवतत्त्वविवेकः सटीकः अप्यदीक्षितः ।

टी. आ.—यस्याहुरागमविदः परिपूर्णशक्तेरंशो कियत्यपि निविष्टममुं प्रपञ्चम् ॥
 तस्मै तमालूचिभासुरकंधराय नारायणीसहचराय नमः शिवाय ॥ १ ॥
 आकर्णकृष्णनुराहितमोहनास्त्रमारान्त्रिरीक्ष्य मदनं कुपितस्प किंचित् ॥
 शंभोः समाधिसमये विकसत्कृशानुज्वालाकलापजटिलं निटिलं स्मरामि ॥ २ ॥
 सर्वविद्यालतोपम्पारिजातमहीरुहान् ॥ महागुरुन्नमस्यामि सादरं सर्ववेधसः ॥ ३ ॥
 निगमशिरसि निष्ठा नित्यवस्तुन्यभीप्सा भवचरणसरोजे भक्तिरव्याजसिद्धा ॥
 त्रयमपि हृदि येषां ज्ञात् [नान्न] संसारशोकात्सहजमुपगतं ते संतु संतः समृद्धाः ॥ ४ ॥
 पद्मैः षष्ठ्या प्रशुपतिमहं देवमस्तांविषं यैरंतः सौररस्विलजगतामंतरात्मानमेकम् ॥
 भावं तेषां प्रविशदितुं भगवचाटवाचां वृत्तिं कुर्वे विषमविवृतिं वृद्धवर्त्मानुगनाम् ॥ ५ ॥
 इह यद्यापि निष्कलं………मंगलमिति इदयेनादौ कृतं ध्यानं क्षोकेन निबध्न् प्रारिष्टेतस्तोत्रव्यवस्थापनीयमर्थं
 सूचयति ॥

मू. आ.—श्रीकांतहृहिणोपमन्युतपनस्कंदेद्रनंद्यादयः प्राचीना गुरवोपि यस्य कर्णणेशाहता गौरवम् ॥

ते सर्वादिगुरुं मनोजवपुषं मंदस्मितालंकृतं चिन्मुद्राकृतमुद्रपाणिनलिनं चित्ते शिवं कुर्महे ॥ १ ॥

मू. च.—इति विरचिता पदौः षष्ठ्या पदांबुहद्ये तव शिखरिणीमालालीला किरातसमर्पिता ॥

अनुदिनमिमामित्यं संचित्य यः पठति प्रभोख्लव स लभता साकं कुल्यैः कटाक्षकृपामृतम् ॥ ६० ॥

अथैवं स्तोत्रत्वनायां मंदमतेर्भीत्यादिकृतस्य तत्त्वार्थमा (ला) स्वलितस्यावर्जनीयत्वात् अपचारः प्राप्त इति भीतस्तदपन्यनार्थमाद् ।

क्वाहं मूढः क तव महिमा निर्जैरप्यमेयः स्तोत्रव्याजादयमपि महान् केवलं मेपचारः ॥

किं तु स्वामिन् सदंसदपि वा भवितपूर्वं कृतं यद्ग्रक्तिप्राद्यस्तदस्तिलमपि क्षाम्यसीति भ्रमोयम् ॥ ६१ ॥

वेदाद्यमेतमिति यन्महिमावदोधं नारायणः स भगवानवदस्त्ववाचा ॥

स्वस्यातिगौरवकरं तमशेषमूलं कोन्यः परं शिवमिहार्हति नाम बोध्यम् ॥ ६२ ॥

इति श्रीशिखरिणीमालाव्याघ्याने शिवतत्त्वविवेकाख्याने श्रीमत्सदाशिवस्य विश्वसेव्यव्यवस्थापनपरिच्छेदः समाप्तः ।

टी. च.—हरविष्णुविरचीनां गुरोश्वेव प्रसादतः ॥ शिवतत्त्वविवेकस्य पुस्तकं लिखितं मया ॥ १ ॥

सदाशिवपदांभोजसक्तधीरप्यदीक्षितः ॥ संग्रहीतुं समस्तानां सारमित्यं त्रयीगिराम् ॥ २ ॥

विभक्तार्थं विशेषधर्महिमपूरायणमिदं गम्भीरमिमांसाद्यनयनिबद्धैः सुघटितम् ॥

धिया किंचित्पूर्वापरगतिविचारावहितया विचिन्यतः संतः सुचिरमनुगृह्णतु विवृधाः ॥ ३ ॥

१४० शिवाद्वैतनिर्णयः—अप्यदीक्षितः ।

आ.—श्रीकंठशिवाचार्यः सिद्धांतं निजगदुः शिवाद्वैतं तर्त्तिक विशिष्टं अभिमतमविशिष्टं

च.—तस्य सर्वस्यापि यथावद्विशिष्टप्रतिपादकं श्रीकंठाचार्यार्णमेव भाष्यमुपादेयमिति सर्वं समंजसम् ॥

इति श्रीमद्भारद्वाजकुलजलधिकौस्तुमश्रीमद्वैतविद्याचार्यश्रीविश्वजिद्याजिरवरसूनोरप्यदीक्षितस्य कृतिः शिवाद्वैतनिर्णयः समाप्तः ॥

१४१ पट्टपदी सटीका-टी, रामभद्रमिश्रः ।

टी. आ.—विषया: स्तकचंदनादयस्ते च ते रसाश्च

मू. आ.—अविनयमपनय विष्णो दमय मनः शमय विषयरसतृष्णाम् ॥ भूतदयां विस्तारय तारय संसारसागरतः ॥ १ ॥

मू. च.—नारायण करुणामय शरणं करवाणि तावकौ चरणौ ॥ इति पट्टपदी मदीये वदनसरोजे सदा वसतु ॥ ७ ॥

च. टी.—इति श्रीर्वश्विद्यापारद्वधना काशीवसिना श्रीरामभद्रमिश्रेण विरचितं पट्टपदीविवरणं समाप्तम् । संवत् १९०९

१४२ सिद्धान्तचूडामणिः—नारायणभट्टः ।

आ.—रिगमानमतिलोलमंगने गोपरोजपितृसंनिधौ हरिम् ।…………

द्वैते प्रमाणं सर्वोपि वेदः सांगः स्मृतिस्तथा

च.—चैतन्यघनदेहप्राप्तिप्रमाणं सूचितमिति ॥

इति श्रीनारायणभट्टविरचिते वैष्णवसिद्धांतचूडामणौ भक्तिभक्तप्रकरणं कथितम् ॥ संवत् १७३१

१४३ सिद्धांतदर्पणः सटीकः—मू० विद्याभूषणः टी. नन्दमिश्रः ।

टी. आ.—श्यामोपि यः श्रुतिसरो [धरो] बहुवोधरकतः

मू. आ.—पिता पराशरो यस्य शुकदेवस्य यः पिता

मू. च.—सद्गुक्तिभूगणांतर्विद्याभूषणनिर्भिते ॥ सिद्धांतदर्पणे वांछा सतामस्तु मुदर्पणे ॥ ४ ॥

इति सिद्धांतदर्पणो ग्रंथः समाप्तः ॥

टी. च.—मुदर्पणे हर्षप्रापके ॥ ४ ॥

१४४ विन्दुसंदीपनः-पुरुषोत्तमसरस्वती ।

आ.—श्रीरामं बहुधानम्य बक्तिश्रीपुरुषोत्तमः ॥ सिद्धांतविदौ तत्वार्थसाधकं किमपि स्फुटम् ॥ - - - - -

श्रीधरं श्रीगुरुं नन्दा नौमि श्रीपादमादरात् । विद्यागुरुं गुरुभिव सुराणां मधुसूदनम् ॥

विद्विद्यातार्थं भंगलं कुर्वन्नामाप्यमाप्यत्यस्य प्रयोजनमाह । श्रीशंकराचार्य्येति । विद्वेश्वरनामानं गुरुं प्रणाम्ये-
त्यन्वयः तं किभूतं विद्यगुरुं विद्येषां हितोपदेष्टारं श्रीशब्दं उत्कर्पवाचकः श्रीशंकराचार्य्याणां भाष्यकृताभिन-
वावतारं यद्वा विद्वेश्वरं सगुणं ब्रह्म प्रणाम्य श्रीरित्युपलक्षणं वाणीभवान्योः शं कल्याणं करोतीति व्युत्पत्त्या ब्रह्मा
विष्णुः शंभुश्च आचार्या उपदोष्टारो व्यासवैयास्कर्जमिनिशंकराचार्य्यप्रभृतयः एते एव नवीना उत्कृष्टा आधुनिका-
शावातराः यस्य ते शोपं पूर्ववत् । प्रयोजनमाह वेदांतेति कर्मप्रवचनीयं । ननु कर्मपि प्रयत्नं कुर्वत्विति प्रतिज्ञातं तस्य
च विषयः इवतंत्रो ग्रंथः कस्यचिद्वाचाख्यानं वा तत्र द्वितीयमिप्रेत्याह इहेति इह अद्वैतविचारे शारीरकविचारे वा
खलु वाक्यालंकारे असंभावनाविपरीतभावनारहितानुत्तमाविकारणः अभिप्रेत्याह साक्षादिति

च.—बलभद्रो भट्टाचार्यः कश्चन सम्यग्भक्तशिष्यः परमवेदांतशास्त्रनिष्ठातः ॥

तत [तात] स्तौमि विविद्य यदीयजलधार्यस्तदेहं क्वचिन्मूर्तिं ब्रह्म कदाचिदेव विद्युत्वैर्लब्धं न वा लभ्यते ॥

तं वंदे मधुसूदनं यदुदिते विदौ चिदार्निदितं ब्रह्म स्यायि सदा सुदैव विद्युत्वैर्नूनं समालभ्यते ॥

बालार्यं विहितास्तथापि च गुरोः संदर्भगर्भा गिरो बुद्धयन्ते किल कैश्चिदेव सुचिराहृदैः समृद्धैरपि ॥

तस्मादत्र निगूढमर्मवश्रहणं [गहनं] प्रक्षिण्यभावं चिरं भूयः श्रीपुरुषोत्तमप्रणयिनी वाणी समुज्जूमते ॥

सद्व्याख्याननिरस्तदोषमचिरादुल्लंघ्यमानं बुद्धैर्यः सिद्धांतदुर्तंसिद्धुमकरोदाहत्य विन्दूपमम् ॥

सम्यग्लब्धवसदुर्शनाय [तदुत्सवाय] विलसद्वाणीप्रणीतप्रिये निर्वाजं मधुसूदनया गुरवे तस्मै परस्मै नमः ॥

अलमन्यांविभ्रांतैर्गृह्यतां विद्युतैरिह ॥ विन्दुसंदीपनाभ्यासे शुक्तिमौक्तिकवड्याः [पङ्क्त्यः] ॥

इति श्रीमधुसूदनसरस्वतीश्रीविश्वरसरस्वतीपूज्यपादशिष्यपरमहंसपरिव्राजकाचार्य्यश्रीपुरुषोत्तमसरस्वतीश्रीपादविरचि-
तो विन्दुसंदीपनाख्यो ग्रंथः समाप्तः ॥

१४५ सिद्धान्तसुधाकरः-आनन्दगिरिः ।

आ—वंदे महेश्वरं विष्णुं गौर्या लक्ष्म्या समन्वितम् ॥ जगज्जन्मादिकं यस्मात्सच्चिदानन्दलक्षणात् ॥ १ ॥

सिद्धिनाथं गणेशानं वाग्धीशां सरस्वतीम् ॥ गुरुञ्जत्वोपदेष्टारं प्रणमामि पुनः पुनः ॥ २ ॥

बाक्यर्थं च पदार्थं च वादिविप्रतिपत्तयः ॥ महावाक्येषु वार्यन्ते तदर्थदृढबुद्धये ॥ ३ ॥

तत्र तावद्भूमर्थिकाममोक्षाश्वत्वारः पुरुषार्थाः

च—उद्भूतं च जगदादेव कपया द्वैपायनोभूत्मुनिः— — —

तत्सूत्रार्थविनिर्णयाथ च तथा श्रीशङ्करभूद्यतिः ॥ तं वंदे गुह्यमूर्तिं कं च सततं श्रीनीलकण्ठं हरिम् ॥ ४ ॥

या देवी सुरशत्रुनाशनिपुणा यासीत्पुरास्मात्सती या श्रीशङ्करविष्णुधातृमुखैकैदैवैः सदा वन्दिता ॥

या चिच्छकितशेषलोकजननी सोमा सरस्वत्यभूतां वंदे श्रुतिरूपिणीं श्रुतिशिरोगम्यां च वाग्देवताम् ॥ ५ ॥

अहमेव हरोस्म्यहमेव हरिरहमेव जगत्रयकृच्च विधिः ॥ चिति सत्यसुखाद्वयं एव सदा विनिवृत्तजगत्परमात्मवपुः ॥ ६ ॥

अर्पयामि महेश्वाय नीलकंठाय इंभंवे ॥ सुधाकरमहं भक्त्या उं तत्सद्वरये नमः ॥ १ ॥

इति श्रीभत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीभगवत्स्वरूपानन्दगिरिपादशिष्यश्रीसदानन्दगिरिविरचिते सिद्धान्तसुधाकरे मोक्षनिरूपणं नाम चतुर्थः पस्त्त्विदः ॥ संवत् १९०९

१४६ किरणावलीवर्धमानप्रकाशः-रुचिदत्तः ।

आ—गण्डभैरविलुप्तपदधटासंचारणव्याजतः शुण्डादण्डविघट्नेन परितो विवं विनिमन्निव ॥

निर्गच्छन्मदवारिपिच्छिलतरे भार्गे मुहुः प्रस्तवलक्ष्मारव्ये मम जायतामिह करालम्बाय लम्बोदरः ॥ १ ॥

जयदेवगुरोः सम्यगवीत्य भतमुत्तमम् ॥ द्रव्यप्रकाशविवृतौ रुचिदत्तः प्रवर्तते ॥ २ ॥

च—शरीरसंयोगेनार्थान्तरवारणाय क्षेत्रज्ञान्येति शरीरान्येत्यर्थः । केचिन्नु क्षेत्रं शरीरम् जानातीति ऽन्न आत्मा तदुभयान्यस्मिन् यो मूर्तसंयोग इति योज्यम् । तेन शरीरात्मसंयोगेनार्थान्तरवारणाय तदिति ॥

इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीरुचिदत्तविरचिते द्रव्यकिरणावलीवर्धमानप्रकाशः संवत् १६१६ ॥

१४७ प्रशस्तपादभाष्यस्य-टीका पद्धनाभः-टीकानाम सेतुः ।

स्मृतिपथमुपनीय श्रीमतस्तातवक्त्रादुचितमुपचितार्थं वाक्यमत्यादरेण ॥

जयति विरचितोसौ पदनाभेन यदाद्वयनकृतिपारप्राप्तये सेतुरूपैः ॥ १ ॥

उदयनकृतिचन्द्रिकया बृद्धो भाष्यांबुधिः परितः ॥ बालानामपि सुगमस्तत्र मया रच्यते सेतुः ॥ २ ॥

बलवशीकृतदुर्दम्भूपतिर्निजभुजार्जित्त्वोक्तसमुक्तिः ॥

अगतिकार्थिजनस्य परा गतिर्जयति वीरवरः पृथिवीपतिः ॥ ३ ॥

शिष्यशिक्षायै मंगलं निक्षाति । प्रणम्येति । मया पदार्थधर्मसंग्रहः प्रवक्ष्यते । कवंभूतो महोदयः किं कृत्वा ईश्वरं प्रणम्य……

प० १३६ भाष्यांभोनिधिसेती वीरवरीये यशोहितौ [यशोहेतौ] ॥ रचितो द्वितीयभागो विदुषा श्रीपद्मनाभेन ॥

श्रीपदनाभविद्वा पितृपदिष्टात्समाहत्य ॥ विशदीकृतः प्रयत्नात्कृतिषु विनोदाय गृहोर्यः ॥
 च.—इति शब्दशशास्त्रार्थं पूर्णतायामियतैव गुणादिनिरूपणस्यार्थ्यर्थतः प्रामेये प्रपञ्चमात्रार्थत्वादिति दिक् ।
 भाष्याभ्योनविसेतौ वीरवरीये यशेहतौ [यशोहतौ], ॥ चरमो लक्षणभागो रचितः श्रीपदनाभेन ॥ १ ॥
 अमूलानृणीकृता वयमन्यवदान्याद्विशेषेन ॥ प्रत्युपकारथियायं रचितो ग्रंयस्ततोस्माभिः ॥ २ ॥

१४८ प्रशस्तपादभाष्यव्याख्या—जगदीशः ।

आ.—कणभक्षमुनेः पक्षरक्षाविन्यस्तवासनाम् ॥ सूक्तिं श्रीजगदीशश्य चिन्तयन्तु विचक्षणाः ॥ १ ॥
 अन्थारम्भे विघ्नविधाताय कृतस्येश्वरप्रणामस्य शिष्याप्मं शिक्षार्थमादौ निबन्धपूर्वकं प्रवृत्त्यङ्गमभियेयं दर्शयति प्रशस्त-
 पादाचार्यः—प्रणम्येति ॥
 च.—तस्याशुसंचारित्वे हेतुमाह— प्रयत्नेति । क्वचिदात्मनः प्रयत्नेन क्वचिददृष्टेन परिगृहीतत्वादाशुसंचारितेत्यर्थः ॥ इति
 द्रव्यभाष्यटीका समाप्ता ॥

१४९ प्रशस्तपादभाष्यापरपर्यायः पदार्थधर्मसंग्रहः ।

आ.—ॐ अनादिनिधनं देवं जगत्कारणमीथरम् ॥ प्रपदो सत्यसंकल्पं नित्यविज्ञानविग्रहम् ॥ १ ॥
 ध्यानैकतानमनसो विगतप्रचाराः पद्यन्ति यं कमपि निर्मलमद्वितीयम् ॥
 ज्ञानात्मने विघ्निताखिलबन्धनाय तस्मै नमो भगवते पुरुषोत्तमाय ॥ २ ॥
 ग्रन्थारम्भेभिमतां देवतां शास्त्रस्य प्रणेतारं गुरुं च शोकस्य पूर्वार्थेन नमस्यति—प्रणम्येति ॥
 च.—तद्युक्तम् आत्माभावे कार्यकारणभावस्यानिश्चयात् कारणविज्ञानकाले कार्यज्ञानमनागतं तत्काले च कारणमतीतम् ।
 न च तात्यामन्यः कथितेऽपि ।

१५० न्यायवाचस्पत्यस्य व्याख्या ।

“वात्स्यायनकृतभाष्यस्य वार्तिकाख्या व्याख्या तस्या वाचस्पतिकृता टीका तस्याष्टिकेयम्”
 आ.—ॐ । [नमः] सरस्वति पुनः पुनरेव नद्वा वद्वाऽजलिः किमपि विज्ञप्याभ्येहि ।
 वाक्येतसोर्मम तथा भव सावधाना वाचस्पतेर्वद्वसि न सखलतो यथैते ॥ १ ॥
 विश्वाराध्य इत्यत्र विध्यपदेन संसारचेतनवर्गो विवक्षितः तस्यैव तदाराधकत्वात्

१५१ आत्मतत्त्वविवेकव्याख्या—गुणानन्दः ।

आ.—नमो दैत्यकुलाकान्तभुवो भारं जिहीष्वे ॥ द्विष्णवंशावतीर्णाय चतुर्व्यूहाय विष्णवे ॥ १ ॥
 आत्मतत्त्वविवेकस्य भावोद्भावकमादरात् ॥ विविद्यते प्रयत्नेन गुणानन्देन धीमता ॥ २ ॥
 प्रारिसिलविद्यापनुन्ये उनुष्ठितमैकरोच्चारणपूर्वकं भगवन्नमस्कारस्वरूपं मङ्गलं निबन्धाति—ॐ इत्यादि । व्याख्यात-
 मिदमनुभानदीर्थितिविवेकेऽस्माभिः ॥

१५२ शद्वार्थमञ्जरी-भवानन्दः ।

आ.—नत्वा कृष्णपदद्वन्द्वं कारकाद्यर्थनिर्णयः ॥ श्रीभवानन्दसिद्धान्तवागशीले वितन्यते ॥ १ ॥
 तत्र क्रियानिभित्तव्यं कारकत्वमिति न सामान्यलक्षणम् ॥

च.—इति व्याख्यानं तु शाङ्किदकाभिप्रायिकम् ॥ इति शब्दार्थमञ्जर्या भवानन्दसिद्धान्ततर्कवागीशाविरचितं पट्कारकविवेचनं समाप्तम् ॥

१५३ नञ्जवादविवेकः—रामकृष्णः ।

आ.—कृत्वा हरिहरचरणे शरणे श्रीरामकृष्णेन ॥ अथ नञ्जवादवाभावो दीधितिकर्तुः प्रकाश्यते कोपि ॥ १ ॥
 नायं घटो नेह घट इत्यादिषु
 च.—नञ्जोसामर्थ्यमित्यर्थं इति दिक् ॥
 इति श्रीमहामहोपाध्यायभट्टाचार्यचक्रवर्तिश्रीरामकृष्णरचितो नञ्जवादविवेकः समाप्तः ॥

१५४ निपातार्थनिर्णयः-हरिकृष्णः ।

आ.—नहिरहारसद्वशं विधेशं शर्मदायकम् ॥ नत्वा गुरोः पदाभ्योजं निपातार्थो वितन्यते ॥ १ ॥
 निपातानो वाचकत्वगुपसर्गणां द्योतकत्वमिति नैयायिकसिद्धान्तस्थितिः ॥

च.—तस्मादिवादीनां वाचकत्वमेवेति कृतमतिशयविखलेण ॥ इति श्रीमत्पण्डितधुरंधरभणिरामात्मजतार्ककचक्रवर्तिचूडामणिकिरणशोभितचरणमहोदवपण्डितान्तेवासिकूर्माचलस्थपन्योदनामकहरिकृष्णविरचितोपसर्गनिपातदोतकतावाचकत्वविचारः समाप्तः ॥

१५५ प्रतिवन्धताविचारः-नारायणः ।

आ.—श्रीगणेशाय नमः ॥ समाने विषये लौकिकप्रत्यक्षानुभि-
 च.—ताहशाचाक्षुषविशिष्टचाक्षुषसामर्थ्यभावस्य निवेश्यत्वान्तेतद्युक्तमित्यपरे इति संक्षेपः ॥ इति श्रीनारायणसार्वभौम विरचित सामग्रीप्रतिबन्धकुताविचारः संपूर्णः ॥

१५६ मुक्तिरहस्यम् ।

आ.—श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ कस्तावदपवर्गः ।
 च.—लिङ्गशरीरं चैकादशैन्द्रियाणि पञ्च महाभूतानि सूक्ष्ममात्रया संभूयावस्थितानि जीवात्मनि दुःखावच्छेदकानि इति त्रिदण्डिनः इति मुक्तिरहस्यम् ॥

१५७ रत्नकोशविचारः-हरिरामः ।

आ.—श्रीगणेशाय नमः ॥ परोक्षज्ञानं निश्चयात्मकमेवेति, सिद्धान्तः । रत्नकोशकारस्तु सत्यतिपक्षसंबलनदशायां संशयात्मकानुमितिमञ्जीकरेति ।

च.—न कथंचिदप्यनुभितेः संशयापत्तिरिति कृतं पछवितेन ॥ इति श्रीहरिरामार्कालंकारविरचितो रत्नकोशविचारः ॥

१५८ विशेषलक्षणम्-व्येद्यकटसूरिः ।

आ.—श्रीगणेशाय नमः ॥ निस्यद्वयवृत्तयो विशेषास्त्वनन्ताः एतष्टक्षणं तु

च.—प्रतियोगितावच्छेदकसंबन्धान्तरनिवेशेन च न क्षतिरित्यलं विस्तरेण ।

मारवेल्लयां चयाभोधेर्म [झ्यन्वयाभोधेर्म] त्या व्येकटसूरिणा ॥ प्रकाशितं विशेषाणां लक्षणं विदुपां मुदे ॥ १ ॥

१५९ वादसंचयः ।

तत्र.

- १ आत्मत्वजातिविचारः—महादेवः
- २ नवादिप्पणी — रघुदेवः
- ३ निर्विकल्पकवादः
- ४ त्वडमनोयोगहेतुता.....
- ५ विधिवादः.....
- ६ विशिष्टवैशिष्टयबोधः — रघुदेवः
- ७ विषयतावादः — गदाधरः

तत्र.

- ८ पक्षताविचारः
- ९ प्रतियोगिकारणता
- १० आख्यातवादिप्पणी — रघुदेवः
- ११ नवीनमतविचारः — हरिरामः
- १२ बाधबुद्धिप्रतिबंधकता — हरिरामः
- १३ सामग्रीप्रतिबंधकता — हरिरामः

१६० वादसुधाकरः-कृष्णाचार्यः ।

आ.—शाब्दे ब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ इति वात्सल्यवान्व्यव्रतहूर्प पातु माधवः ॥ १ ॥

कोलाहलोत्र कुर्वियां न प्रत्यूहो विवेकिनाम् ॥ कलिदोषो रसानाथदीप्मीष्टे न वीक्षितम् [तुम्] ॥ २ ॥
आख्यातस्य कृतौ शक्तिर्न तु कर्त्तरि—

च.—अन्ये त्वाहुः बोधकतारूपा शक्तिरप्यंशेषवपि दुर्बारैवेति ॥

इति श्रीदेवीदत्तात्मजरामसेवकतन्नूद्वकृष्णाचार्यकृतो वादसुधाकरः समाप्तः ॥

१६१ कपिलसांख्यसूत्रवृत्तिः-नागोजीभट्टः ।

टी. आ.—नत्वा संबृशिवं सांख्यसूत्रवृत्तिं लिखास्यहम् ॥ यथामतिैविचार्यार्थैरात्मानात्मविवेकिनीम् ॥ १ ॥

यद्यपि पश्पुराणे पार्वतीधरसंवादे—

शृणु देविैव प्रवद्यामि तामसानि यथाकमम् ॥ येषां श्रवणमात्रेण पातित्यं ज्ञानिनामपि ॥ २ ॥

प्रथमं हि भैयोकतं शैवं पाशुपतादिकम् ॥ मच्छुक्त्यावैशिरैविष्मैः संप्रोक्तानि ततः परम् ॥ ३ ॥

कणादेन तु संप्रोक्तं शास्त्रं वैशेषिकं महत् ॥ गौतमेन तथा न्यायं सांख्यं तु कपिलेन वै ॥ ४ ॥

द्विजन्म (ना) जैमिनिना पूर्ववेदप्रकाशकम् ॥ निरीक्षणे वादेन कृतं शास्त्रं महत्तरम् ॥ ५ ॥

विशेषेण तथा प्रोक्तं चार्वाकमतिगर्हितम् ॥ दैत्यानां नाशनार्थाय विष्णुना बुद्धरूपिणा ॥ ६ ॥

वेदार्थवन्महाशास्त्रं मायावादमवैदिकम् ॥ मैयैव कथितं देविैव जगतां नाशकारणात् ॥ ७ ॥

इत्युक्तम् । तथापि पापिनां ज्ञानप्रतिबंधार्थमास्तिकदर्शनेष्वपि अशतः श्रुतिविरुद्धार्थवस्थापनसत्त्वेन लेष्वशेषवप्त्रामाण्यसत्त्वेन तदभिप्रायकलेन निदोप [दीपा] पतिर्बोध्या । यथान्यायैवैशेषिकाभ्यां सुखदुःखादिहेतुभिर्देहादिमात्रविवेकेनात्मानुमार्पितः प्रथमेव परमसूक्ष्मे प्रवेशसंभवात् तज्जन्यज्ञानमपि देहाद्यात्मानिरासेन व्यावहारिकं तत्त्वज्ञानमेव देहादिवैराग्यद्वारा परंपरया भोक्षसाधनं च आत्मनि सुखादिमत्त्वमात्मानेकतं च श्रुतिशिरोविरुद्धं तत्रोक्तं तत इदमत्तरं निर्वाणमय एवायमात्मा ज्ञानमयोऽमलः दुःखज्ञानमया धर्मा; प्रकृतेस्ते तु नात्मन इत्याद्युक्तेः । अत्र शास्त्रे चेत्प्रतिवेदाशो निदात्मं विवेकाशो तु प्रमाणयमनिद्यत्वं व्यावहारिकजीवेतरविवेकज्ञानस्याप्यल्पपरंपरया मोक्षसाधनत्वात् नानापुरुषकथनमप्यत्र व्यावहारिकपुरुषाभिप्रायेणैव । तत्वं तु ब्रह्मभीमांसोक्तमेव । सांख्यत्वं चास्य । संख्यां प्रकुर्वते चैव प्रकृतिं च प्रचक्षते ॥ तत्वानि च चतुर्विशेषेन सांख्याः प्रकृतिताः ॥

इत्यादिना भारते उक्तं । सद्यां सम्यग्विवेकेनात्मकथनमित्यर्थः । तदिदं शास्त्रं चतुर्व्यूहं । हेयं १ हानं २ हेयहेतुः ३ हानोपायश्चेति ४ मुमुक्षुज्ञासितत्वात् । तत्र त्रिविधं दुःखं हेयं । तदत्यंतनिर्वित्तिर्हानं । निवृत्ताबात्यंतिकत्वं च पुनर्दुःखज्ञानानामनुत्पत्तिवैशिष्ठयं । प्रकृतिपुरुषयोरविवेको हेयहेतुः । विवेकस्तु हानेपायः । दुःखशब्देनात्र सुखमपि तत्र फलत्वेन हानं तत्पत्योगिविधया हेयं च प्रतिपादयन् कपिलमुनिः शिष्याववानाय प्रतिज्ञानीते । अथ त्रिविधदुःखात्यंतनिवृत्तिरत्यंतपुरुषार्थः ॥ १ ॥

अथशब्दः स्वरूपेण मंगलं । अर्थश्चास्याधिकारः । स चारंभ एव…………

पञ्चशिखाचार्थैरुक्तं । सत्वं नाम प्रसादलाघवाभिष्वग्नीतितितिक्षासंतोषादिरूपानंतभेदं समाप्तः सुखात्मकं ।

रजःशोकादिनामेदं समाप्तो दुःखात्मकं । तमो निद्रादिनामेदं समाप्तो मोहात्मकमिति…………

वामदेवादिमुक्तौ नाद्युक्तं ॥ १५६ ॥ वामदेवादेर्मुक्तत्वेषि इदार्णीतैः स्वस्मिन्बन्धानुभवात् भतो नाखंडाद्यतमित्यर्थः ।

च.—अग्न्याख्यशक्त्यावैशादग्निरिति रूपकं तर्यैवेति परे ॥

इति लघुसांख्यवृत्तिः शिवभृष्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्पर्यालोचिता भिक्षुभाष्यसारसंग्रहरूपा समाप्तिमगमत् ॥

इति षष्ठोध्यायः ॥

१६२ पातञ्जलसूत्रव्याचिः-भाष्यच्छायाख्या-नागोजीभट्ठः ।

आ.—नत्वा पतंजलि देवं योगे वृत्तं लिखाश्यहम् ॥ छाया व्यासभाष्यस्य तद्वार्यप्रकाशिकाम् ॥ १ ॥
 ननु एतेन योगः प्रत्युक्त इति व्याससूत्रेणास्य शास्त्रस्य प्रत्याख्यानात्किमेतच्छास्त्रविचरणेति चेन्न सांख्यज्ञानेन
 योगमार्गेण वा निश्चेयसमधिगम्यत इति तद्वाष्यमुपादायोपनिषद्भौद्यस्फ तत्वज्ञानस्य योगपेक्षास्त्येव
 च—पातञ्जलाङ्गो रचितः सेरुर्विज्ञानभिक्षुणा ॥ महापुरुषदत्तमो येन तं तीर्णवानहम् ॥ १ ॥
 इति श्रीमहुपाध्यायोपनामकशिवभट्ठसुतसतीर्गर्भजनागोजीभट्ठकृतायां पातञ्जलसूत्रवृत्तौ भाष्यच्छायाख्यायां चतुर्थः
 कैवल्यपादः ॥ श्रीरस्तु ॥
 पातञ्जलेषु सूत्रेषु वृत्तिर्या लिखिता मया ॥ प्रीयतां तु तथा सांबः शिवो ये स पतंजलिः ॥ १ ॥
 संवत् १८५७ प्रजापतिनामावदेभाश्चिनकण्डशम्यां श्रीकाश्यां दुर्गाधटे ब्रह्मोपनामकखण्डभट्ठसूरिसूनुना गोविदेन
 लिखितमिदं पठितं च ॥
 विशेषां माधवं दुर्दिं दंडपाणिं च भैरवम् ॥ वदे काशीं गुहां गंगां भवानीं भणिकार्णिकाम् ॥ १ ॥

१६३ पातञ्जलसूत्रविवरणम्-मिश्रगोपालः ।

चंडीधरं गुरुमनंतरगुणं प्रणम्य स्मृत्वा च तातमनधं हृदि दं [दुं] दिराजम् ॥
 वंद्या प्रणाय जननीं कमलां च पुण्यां सूत्रं पतंजलिकृतं विवृणोमि युक्तया ॥ १ ॥
 यो योगिभिः सकलवृत्तिनिरोधपूर्वमाहूत एव नियतं प्रणवेन नाम्ना ॥
 व्यक्तं प्रकाशयति योगमयोगहेतुं श्रेयः करोतु सततं सदयं स देवः ॥ २ ॥
 परमकारणिकः पतंजलिमुनिर्योगशास्त्रमारिप्समाणः शिष्याणामवधानाय निरूपणीयं प्रतिजानते ॥ अथ योगानु-
 शासनं । अथ शब्दोऽधिकारार्थः अन्यार्थनीयमानोदककुभवन्मगलार्थोपि बोध्यः । अथातो धर्मजिज्ञासेत्यादि-
 वक्षानंतर्यार्थः ॥
 च—भाष्यवृत्तिर्न यस्यास्ति तस्य वृत्तिरियं स्थिरा ॥ सूत्रवृत्तिर्यथा पंचतया वृत्तिरूपेक्षिता ॥
 सूत्रेणैव तु मालेयं कृत्वा कृष्णपदे धृताम् ॥ तत्कुर्वतु स्वयं संतः सौमनस्येन गूहनम् ॥
 इति महामहोपाध्यायश्रीमन्मिश्रगोपालविविते पातञ्जलसूत्रविवरणे कैवल्यपादः संपूर्णः ॥

१६४ कल्किपुराणम् ।

आ.—सेन्द्रा देवगणा मुनीश्वरजना लोकाः सपालाः सदा स्वं स्वं कर्मसुसिद्धये प्रतिदिनं भक्त्या भजंत्युत्तमाः ॥
 तं विद्वेशमनंतमच्युतमजं सर्वज्ञसेवाश्रयं वदे वैदिकतांत्रिकादिविविधैः शास्त्रैः पुरो वंदितम् ॥ १ ॥
 च—वेदे रामाशणे चैव पुराणे भारते तथा ॥ आदौ चांते च मध्ये च हरिः सर्वत्र गीयते ॥
 सजलजलददेहो वीतवेषादिवाहः करभृतकरमूलः सर्वलोकैकपालः ॥

EXTRACTS.

कलिकुलविनिहंता सत्त्वधर्मप्रणेता कलयति कुशलं वः कलिकनामा मुरारिः ॥
इति श्रीकलिकपुराणेऽनुभागवते भविष्ये पंचत्रिशोऽध्यायः ॥

१६५ कृष्णसंहिता ।

आ.—एकदा नारदो योगी परानुग्रहवाङ्छया । पर्यटन्विविधालोकान्मिथिलानगरं ययौ ॥
तं हृष्टा सहसोत्थाय बहुलाश्वो नूपेश्वरः ॥ पूजयामास पादार्थ्येष्वपचारैविधानतः ॥
च.—कृष्णमंत्रोपासकाय द्विजाय सुकुटुंबिने ॥ ससागरा मही तेन दत्ता नैवात्र संशयः ॥
बहुनोक्तेन किमिह तेन दत्तः स्वयं हरिः । सू० उ० इत्येष्टत्कृष्णदेवस्य संहितायाः सुपुण्यदम् ॥
माहात्म्यं वर्णितं विप्राः सर्वेषाप्रणाशनं ॥
इति श्रीकृष्णसंहितायां नारदबहुलाश्वसंवादे कृष्णसंहितायां माहात्म्यकथनं नाम — —

१६६ पाराशरं पुराणम् ।

आ.—सौरमंडलमध्यस्यं सर्वेषांसारभेषजम् ॥ नीलग्रीवं विरूपाक्षं नमामि शिवमध्ययम् ॥
मेहशृंगे समासीनं संसारोदधितारकम् ॥ शुक्रं प्रणात्म्यं सर्वज्ञं श्रीपराशरमादरात् ॥
च.—प्रधानपुरुषेशाय जगत्सर्गादिहेतवे ॥ या विभाति सदा साक्षिंस्वरूपेण स्वभावतः ॥
तां नमाश्यादरेतैव शिवामानंददयिनीम् ॥ अष्टोत्तरसहस्रेण क्षोकेनैव विनिर्भितम् ॥
इत्युपपुराणे पाराशरेऽष्टादशोऽध्यायः ॥

१६७ वृहद्ब्रह्मसंहिता ।

आ.—ज्ञानानंदस्वरूपाय कल्याणगुणराशये ॥ प्रपञ्चारिजाताय सिंधुजापतये नमः ॥
एकदा भंदरद्रोण्यामासीनः कमलासनः ॥ द्रव्यमावर्त्यन्मौनी वैष्णवं रूपमुद्घान् ॥
च.—योतित्यभीमिष्ठोऽयोऽभीष्ठोऽजगतामभीष्ठगतिदो गीतोऽपि नीतो भवत्यग्रे व्यग्रकः कर्णिंद्रकरुणारावे विरावैर्विराजं विना ।
आयात्पुन्मदभीमराजमयने यः सापरादे जने नत्यवाभिमुखः प्रयच्छतु रति लक्ष्मीधरो बङ्गभः ॥
इति श्रीवृहद्ब्रह्मसंहितायां चतुर्थपादे रुद्रगीता समाप्ता ॥ समाप्तश्च चतुर्थः पादः ॥

१६८ भागवतदशमस्कन्धटीका-शुकपक्षी सुदर्शनः ।

आ.—अमरंजैयैर्देवानपि जेतुं समर्थैः वत्सपदं कृत्वा गोप्यदतुर्यं कृत्वा यत्पूर्वा इति बहुव्रीहिः यन्तु व्याप्तो भगवद्विषयः
पुरुषकालरूपैः क्षेत्रज्ञकालाख्यरूपैर्विशिष्टस्याक्षेत्रज्ञानां कालावयवानां बाहुल्याद्वाहुचनम् अतः पुरुषरूपेणामृतं
प्रयच्छन् शारीरविनाशाद्वृत्तिरित्यर्थः मायामनुष्यस्य आश्रव्यर्थ्यभूतमनुष्यस्य संकल्परूपज्ञानेन मनुष्यस्य वा प्रच्छुभ्रमनुष्यस्य
वा देहोऽवताररूप इति त्यक्तोदमंबुपानरहितम् पौरुषीं परमपुरुषीं परमपुरुषसंबंधिनीं गां गिरं धराभरं भूभारं

धराज्वर इतिपाठे क्षेत्रः पुंसः पुरुषस्यावतारात् पूर्वमेवेत्यर्थः कला भंशः अनंतः शोषः अग्रतः काले ॥

इति श्रीशुकपक्षे दशमस्कंदे प्रथमोऽध्यायः ॥ ॥

च.—अथांतरवैलक्षण्यमाह कलेति इतरत्र राजसादिपुराणेषु संयमात्मशर्कित संयमहेतुभूतात्मशर्कित नवशक्तय इत्युक्ताः उपलब्धिवाचास्मि जातस्य प्रसंगरहितज्ञानात्मकहेतुस्वरूपाय स्वमुखमात्मानुसंवानमुखं तेनानुकूलं चेताः तेन व्युदस्तान्यभावः भगवद्वयतिरिक्तसंगः अपि समुच्चये यद्वा सुलभसमाधितया साक्षात्कृतस्वरूपोऽपि भगद्वलाभिरकृचित इत्यर्थः तत्त्वदीप्तं तत्त्वप्रकाशं द्वादशो द्वादशोऽध्यायः ॥ इति हरितकुलतिलकवाग्विजयिसूनुना श्रीरंगराजादिव्याकालव्यवेदव्यासापत्नामधेये श्रीसुदर्शनसूरेणाभिहिते श्रीमद्भागवतमहापुराणव्याख्याने श्रीशुकपक्षे द्वादशस्कंदः संपूर्णः ॥

१६९ भागवतदशमस्कन्धस्य टीका वैष्णवतोषणी ।

आ.—श्रीमन्मदनगोपालं वृन्दावनपुरुंदरम् ॥ श्रीगोविंदं प्रपद्येऽहं दीनानुग्रहकातरम् ॥

वदे श्रीकृष्णचैतन्यं भगवन्तं कृपार्णवम् ॥ प्रेमभक्तिवितानार्थं गौडेष्ववततार यः ॥

श्रीमाधवपुरी वदे यतीद्रं शिष्यसंयुतम् ॥ लोकेष्वंकुरितो येन कृष्णभक्तिसुरांश्चिपः ॥

श्रीभागवतनिधर्यार्थं टीकाद्विरदायि यैः ॥ श्रीधरस्वामिपादांस्तान्वदे भक्त्येकरक्षकान् ॥

भट्टाचार्यं सार्वभौमं विद्यावाचस्पतीन् गुरुन् ॥ वदे विद्याभृषणं च गौडेष्वविभूषणम् ॥

वदे श्रीपरमानंदं भट्टाचार्यं रसप्रियम् ॥ रामभद्रं तथा (क) शीविलासं चौपदेशकम् ॥

नमामि श्रीमद्द्वैताचार्यं श्रीवासपंडितम् ॥ नित्यानंदावधूतं च श्रीमद्वैतन्यवल्लभम् ॥

दामोदरस्वरापादीन्वदे चैतन्यपर्पदान् ॥ येषां पादरजः पर्पर्णादधमोप्युत्तमो भवेत् ॥

वृन्दावनप्रियान्वदे श्रीगोविंदपदाप्रितान् ॥ श्रीमत्काशीधरं लोकनार्थं श्रीकृष्णदासकम् ॥

स्वामिपादैर्न यद्वयक्तं यद्वयक्तं चास्तु चक्षित् ॥ टिप्पणी दशमे तत्र सेयं वैष्णवतोषणी ॥

वैष्णवापरितोषं (षः) स्यात् यत्र यत्र तत्त्वतः ॥ तत्र यद्यपि सामान्याकारेणाश्रयलक्षणम् ॥

तथापि कृष्ण एव स्यात्तस्य पर्यवसायिता ॥ ब्रह्मणो हि प्रतिष्ठाहमिति तद्विः सतां मता ॥

आत्मारामाश्च मुनय इत्यदिसचिचा च॒सा ॥ परिभाषा च तत्र स्यादेते चांशेति सूतगीः ॥

तदेतद्वितं भावि ब्रह्मलवभनु स्वयम् । अयात्र परिभाषेण ज्ञातव्या यद्यपेक्षते ॥

मूलं सटीका [क] मंकाद्यैः परिच्छेदं म [स] हानया ॥ श्यंका वाक्यांतं रा वात्र देयाः पद्यांतं तो नतु ॥

बहुपद्यैकवाक्यत्वे गर्भंका विदुमस्तकाः ॥ यस्मिन्वाक्ये नास्ति टीका तदप्यकेन योजयेत् ॥

टीका तदंकशून्या वा तदंकांतुयुतापि वा ॥ तद्युतत्वं तु पूर्वकसन्धिष्ठौ पृथगाचरेत् ॥

विधिरेवं गौडकाद्योर्गुर्जरादौ यथामति ॥ एके पद्यान्यवाक्यत्वे संख्याशब्दात्मु कातकाः ॥

यथार्थकं युमकं च त्रिकमित्याद्युद्दितिरिति ॥

च.—इति— - - -

शाके पट्टसतिमनौ पूर्णेण टिप्पणी शुभा ॥ संक्षिप्ता युगशून्याप्रपंचैकगणिते तथा ॥

लेष्यं वैष्णवसिद्धांतदाक्षिण्यैव किंचन् ॥ श्रीमद्भागवतस्तुत्यभक्तेकपुरुषार्थिनाम् ॥
 नाभेदवाद इत्येष प्रालेखि क्षम्यतामिदम् ॥ पूर्वपूर्वात्र च व्याख्या पूर्वपक्षतया मिता ॥
 सर्वते या तु विजेया सुसिद्धान्ततया मता ॥ येषां प्रोत्साहनेनास्मि प्रवृत्तोऽत्यंतसोहसे ॥
 ते दीनानुग्रहव्यग्राः शरणं मम वैष्णवाः ॥

रौथाप्रियप्रैमविशेषपुष्टो गोपालभट्टो रघुनाथदासः ॥ स्थातामुमौ यत्र सकृत्सहायौ को नाम सोर्यो न भवेत्स सिद्धः ॥
 श्रीमद्वैतन्यरूपस्य प्रीत्यै गुणवतोखिलम् ॥ भूयादिदं यदादेशबलेनैव विलिख्यते ॥
 स्वयं विलिखितं किञ्चित्किञ्चिद्योग्यर्थिलेखितम् ॥ छिद्रं यदस्ति तच्चात्र शोध्य वैष्णवपंडितैः ॥
 श्रीचैतन्यकृष्णप्रेमलिपुभिः ॥ समयं ज्ञापितुं शक्या सेयं वैष्णवतोषणी ॥
 श्रीमद्भागवतं यद्धि स्वादु स्वादु पदे पंदे ॥ तस्य प्रतिपदव्याख्या कार्या तत्प्रतिपत्तये ॥
 आद्यः पाठोऽत्र गौडीयो द्वितीयोलेखि काशिकः ॥ नानादेशीयमूलश्रीटीकानामनुवादतः ॥
 पुरा महापुराणस्य दश प्रोक्तनि यानि हि ॥ लक्षणान्यरिलस्कंधे तानि संति तरोरिव ॥
 तत्र प्राधान्यतः स्कंधे दशमोऽत्र निरूप्यते ॥ आश्रयो भगवान्कृष्णः स्वपूर्णत्वप्रकाशकः ॥

१७० भागवतटीका-पदरत्नावली-विजयध्वजः ।

आ.—यतो जन्माद्यस्य श्रुतिनयनमानैकविषयः स्वतंत्रस्तंत्रज्ञो गुरुरपि गुरोर्यश्च जगताम् ॥
 विमूढा यत्तत्त्वं प्रैकठमिह वेनुं सुमनसो मुकुदं ध्यायामो निहतकुहकं तं स्वमहसा ॥ १ ॥
 त्रिसर्गो यत्रायं लसति चिदचिद्विष्णुविषयो नलीं मोनानेयं [न लीना नानेयं] विकृतिरिव तेजोजलमृदाम् ॥
 विशुद्धं चैतन्यं प्रकृतिविलयं यच्च विततं परं ब्रह्मात्मानं स्मर इदय सत्यं गुरुतमम् ॥ २ ॥
 यदीयकृतिरंजसा सुमनसां सुमानं सतां सती सकलसत्रता सकलवेदवाणीनिधिः ॥
 स चित्सुरपयोनिधिः सरसिजेक्षणः श्रीपतिः पराशरशरीरजः शरणमस्तु मे संततम् ॥ ३ ॥
 मम वच्चिसि भंगलदेवता प्रणमति सन्निधात्त्विषयम् ॥ विलसदुरसव [विलसदुरहसा] मुरद्विषः कमलवन इवान्वहम् ॥ ४ ॥
 जयति जनकः शंभोर्भोजनामसुताम्रणीः— — — परमविषये सम्यक्प्रेक्षावतां न मृषा क्वचित् ॥ ५ ॥
 — — — — मध्यं महेद्रयतीश्वरः ॥ ६ ॥
 कव शब्दः कवाभ्यासं श्रुतिरपि गुरोः कवायसरणे (:) समीक्षा पौराणी कव खलु विबुधा मत्सरविषयः ॥
 तथापि व्यामोहाद्वगुरुकटाक्षैकशरणो मनाकृत्याकुर्वे भागवत (सु) पुराणं प्रगहनम् ॥
 आचार्यैरपैररथि प्रस्विवृता [ते] मा गाज्जनः खेदतां खद्योतस्तपनप्रकाशितपदे किं तत्र [तन्न] कुर्यादिति ॥
 तन्मार्गावगमैन वाक्तनुमनःशुद्धिक्रियायै मनः श्रीमद्भागवतं पुराणमतुलं व्याकर्तुकामयते [कामायते] ॥
 तदस्यां पद्मायां इटिति त्रुट्पात्रे मयि कृपां महान्तः कुर्वन्तु — — — — —
 निरस्ता — — — — अहो प्रद्वधीवाः त्रिपुलक (रु)णाः सर्वसुहृदः ॥
 आनन्दतीर्थिविजयतीर्थी — — — — तयोः कृति स्फुटमुपजीव्य प्रवन्मि भागवतं पुराणम् ॥

१७१ भागवतदशमस्कन्धटीका-सुबोधिनी-वल्लभाचार्यः पूर्वार्द्धस्य

आ.—नमामि हृदये शेषे लीलाक्षराज्यशायिनम् ॥ लीलासहस्रलीलाभिः सेव्यमानं कृलानिधिम् ॥ १ ॥

च.—दशमस्कन्धविवृतिः पूर्वार्द्धे सुनिरूपिता ॥ कृष्णपादांबुजे न्यत्ता श्रीपुष्पांजलिद्वज्वला ॥ १ ॥

इति श्रीभागवतसुबोधिन्यां श्रीमद्भगवणभट्टामजश्रीवल्लभदीक्षितवरचितायां दशमस्कन्धविवरणे षट्कांत्वारिशाध्याय-
विवरणं समाप्तम् संवत् १८६९

उत्तरार्द्धस्य सैव स एव

आ.—उत्तरार्थं हरेर्लीला स्वतः सर्वात्मना कृता ॥ यदर्थमवतीर्णोऽसौ सा निरूप्या विभागशः ॥ १ ॥

च.—तदीयानां तदर्थार्थं तदेकशरणार्थिना ॥ व्यासवल्लभशिष्येण व्यासरागेन लेखिता ॥

श्रीकृष्णो मम हृदयं प्रविश्य चक्रे — — — देशमगुणानुर्वर्णितायाम् । — — — — स्कंधेऽस्मिन् दशम
इति प्रसक्तं कृष्णः ॥ इति — — — —

१७२ वेणुगीतसुबोधिन्या योजना-वाल्लभकृष्णाः ।

आ.—अष्टादशोऽथाये कारिकासु तदुणेषु प्रसक्ता । हीति नन्वन्नाष्टादशोऽथाये गोपीनामासक्तिरित्युक्तम् तत्कथं संभवत्यासक्ते:
स्फुटमक्यनादित्याशंक्य गुणासक्तिरूपकार्येण भगवदासक्तिरनुभीयते इत्याहुः तदुणेषु प्रसक्तयाहीति । हि यतः
तस्मिन् भगवति ये आसक्तास्तु एव गुणासक्ता भवंत्यतः गुणासक्त्या भगवदासक्तिरूप्यते इति भावः । नन्वासक्ते-
रुद्धोवस्तु कोकिलकूजनादिना भवति तत्स्वयं भगवता किमर्थं कृत इत्याशंक्य नात्रोद्धोवसात्रं भगवता कृतमपि तु सर्वापि
सामग्री केवलं प्रभुणा कृते त्यासक्त्युद्धोपीषि हरिणा कृत इत्याहुः ॥

च.—पानीपसूयवसकंदरकंदमूलैरित्यस्य व्याप्त्याने तत्राप्यवांतरभेदाद बहव इति बहुवचनमिति कंदमूलेष्वांतरभेदानां
बाहुव्यात् तेषां सर्वेषामेव भागवते निवेदनतेषां संग्रहार्थं कंदमूलपदयोः कंदानि मूलानि चेति बहुवचनेन विग्रहः
कार्यं इति भावः तथा च नात्र समस्तपदगतं कंदमूलैरिति बहुवचनाभिप्राय उक्तः किंतु लौकिकविग्रहे कंदमूल-
पदयोर्बहुवचनानांतरेवेन विवक्षितर्थसिद्धिरिति बोधितम् । तथा च नानाप्रकारकंदमूलान्वं समर्पणं हरिदसक्यैण
क्रियत इति सिद्धम् । इति श्रीमद्भूवर्द्धनधरश्रीवल्लभाचार्यवरश्रीविठ्ठलेश्वरचरणानुचरसेवेन लालूभट्टोपनामदीक्षित-
वाल्लभेन विरचिताष्टादशाध्यायसुबोधिनीयोजना संपूर्णा ॥

१७३ भागवतगीतावली ।

आ.—प्रथमं नदोत्सवादि भैरवरागेण

पुत्रमुदारभूत यशोदा समजनि वल्लभततिरनुमोदा ॥ भु० कोऽप्युपनयति विविधमुपहारं नृत्यति कोपि अन्नो वह [वह] वारम् ॥
कोऽपि मधुरमुपगायति गीतं विकिरति कोऽपि सदधि नवीतम् ॥

EXTRACTS.

६३

च.—धातुरचित्तिवीथिरंभसि परिलीना मात्राप्यतिशिथिलवृत्तिरजनि भंगहनि ॥

श्रीसनातनसमणिरक्षमंज्ञुभिरपि चंद्रं भेजे प्रतिविद्युभावदभी[भा]तव गंडम् ॥ इति गीतावली सं०

१७४ क्रीष्णराजः-केशवरामः ।

आ.—श्रीदर्गांशंकरं धीरं श्रीरामस्तेहिनं तथा ।। मायेभरावहं वंदे हेतु विश्वस्य भावनौ ॥

अष्टादशपूराणस्थं श्रीमद्भागवतं तथा ॥ देवीभागवतं चेति विचिकित्सा मनीषिणाम् ॥

अस्तिकः केशवः कोऽपि तत्राह सुधियां मदे ॥ राद्वान्तं विदषां बुद्ध्वा जगत्कारणनोदितः ॥

असद्य पित्रोर्जगतोऽन्यतरस्यपि दीनताम् ॥ सोढमर्हन्तु वृत्संतः साहसं मेऽल्पहृष्टमते: ॥

च.—केशवप्रेरितेनाश केशवेन क्योनिना ॥० वारणस्याऽसीति [वाराणस्यामसितीर्थ] गंगापुष्करसंनिधौ ।

मननायात्मनः पूर्णयः सेव्यो भागवतैः सदा इति ॥

१७६ भागवतविचारः धरणीधरः ।

आ.—यैर्न श्रतं भागवतं पुराणं नाराधितो यैः पूरुषः पुराणः ॥ प्राप्तं न तत्वं ग्रहकततो यैस्तेषां वृथा जन्म गतं नराणाम् ॥

च.-कुतस्त्वादशब्दवचनबलेन सात्त्विकोपासनं बाध्येत किंच सर्वधर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं ब्रजेत्यनेन तदितरसर्वधर्माणां त्याज्यत्वैपदेशात् येष्यन्यदेवताभक्ता यजंते श्रद्धायान्विताः ॥ तेषि मामेव कौंतेय परं त्वविधिपूर्वकमित्यनेन तदितरविधीनामप्रसक्तत्वादगमात् परं त्वविधिपूर्वकमित्युक्तेरप्राशास्त्रत्यभवन् दुर्विवारमिति संक्षेपः ॥ इति भागवतविचारो धरणीधरपर्यंकर्मचलीयकृतः ॥

१७६ भागवतसिद्धान्तविजयवादः-रामकृष्णभट्टः ।

आ.—श्रीमद्विरचनाशीशाधीशापादांबजरजःकणाः ॥ प्रसीदंतु सदा भक्तस्वान्तरानंतसखाब्धयः ॥ १ ॥

च.—श्रीमद्भागवतोत्कर्षे यथार्थेण निरूपितः ॥ तेन प्रसीदतां श्रीमत्कृष्णः सत्यार्थरक्षकः ॥ इति०

१७७ भार्गवीयं पुराणम् ।

आ—यस्य हिरदवक्त्वाद्याः पारिषद्याः परद्यतम् । विद्यानिवृत्तिं भजतां विष्वक्सेनं तमाश्रये ॥

श्रीगौनकाटयः । सर्वधर्मार्थतत्त्वज्ञ सर्वज्ञात्मविज्ञारद ॥ तत्त्वार्थविदषां श्रेष्ठ सत द्वैपायनप्रिय ॥

३.-इत्येतदाख्यानमनतम् शब्दं योगीऽवरणां महतां मनोहरम्। भक्त्या नरो यः शणयात्पठेद्वा सौभाग्यवान्गच्छ्रुतिं तत्परं पदम्॥

इति श्रीमद्भगवते उपपुराणे उत्तरखंडे नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये चत्वारैश्चोऽध्यायः ।

१७८ वाशिष्ठं लैंगपुराणम् ।

आ.—श्रीमत्कैलासमागम्य वडिलो वेदविन्मनिः ॥ तपभ्यचार सुर्कर्मनिरतो निष्ठेद्वयः ॥

दिव्यं वर्षसहस्रं तु वायभक्षोऽप्निमध्यगः ॥ श्रीमत्पञ्चाक्षरं साक्षात्तदृष्टिरुद्दित्रीयमध्यगमः ॥

च.—यत्प्रसादेन विज्ञानं यथावज्ञायते नृणाम् ॥ तं वदे पण्मुखं देवं ज्ञानशक्तिधरं परम् ॥

अस्य प्रसादलेशास्य लवलाभवलेन तु ॥ सर्वसिद्धिप्रयत्नेन तं नमामि विनायकम् ॥

इति श्रीउपपुराणे वाशिष्ठलेंगे द्वादशोऽध्यायः ।

१७९ विष्णुपुराणसारसंग्रहः सटीकः-टी० श्रीधरः ।

आ.—पराशरं मुनिवरं कृतपूर्वाहृणिककियम् । मैत्रेयः परिप्रच्छ प्रणिपत्याभिवाद्य च ॥

त्वतो हि वेदाध्ययनमधीतमखिलं गुरो ॥ धर्मशास्त्राणि सर्वाणि वेदागांनि यथाक्रमम् ॥

टी.—श्रीबिदुमाधवं वदे परमानंदविग्रहम् ॥ वाचं विश्वेश्वरं गंगां पराशरमुखान्मुनीन् ॥

श्रीमच्छिन्मुखयोगिमुख्यरचितव्याख्या निरिक्ष्य स्फुटं तन्मार्गेण सुबोधसंग्रहतीमात्मप्रकाशाभिधाम् ॥

श्रीमद्विष्णुपुराणसारविवृतिं कर्त्ता यतिः श्रीधरस्वामीं सहृदपदमधुपः साधुः [साधुः] स्वधीशुद्धये ॥

१८० सांबपुराणम् ।

आ.—नमः सवित्रे जगदेकचक्षुषे जगत्प्रसूतिस्थितिनाशहेतवे ॥ त्रयीमयाय त्रिगुणात्मवारिणे विरचिनरायणशंकरात्मने ॥

च.—भास्करेण हि यत्प्रोक्तं सांबाय लवणांभसि ॥ वृहद्वलाय विधसैस्तत्सर्वं कथयामि ते ॥

श्रवणकलित्साम्बो भानुदेवप्रसादाद्वरति विजितकामः कमिनीकेलिपालः ॥

करुणविमलमूर्तिर्धूर्तपापप्रचंडो वलितसकलभोगो याति लोकं च विष्णोः ॥

इति श्रीसाम्बपुराणं समाप्तम् ॥

१८१ कर्णसुधा-वा-मधुरिपुचरितम् ।

आ.—शोषे शोषशिरिषमार्दवमुषि श्रीरप्यित्वा करौ निद्रालोर्नवविदुमधरसुवादानुबद्धसृष्टा ॥

शैयिष्यात्करर्योवपुरुरिपोः संप्राप्य सापत्रा दोर्भिः स्वैः परिरम्य कौस्तुभधृता पीतावरा पातु वः ॥ १ ॥

च.—कविश्वते [शतविदिते] प्रणमति विरते हरिपदनवसारसे ॥ मधुरिपुचरितं मधुरिमभरितं विलसतु कविमानसे ॥

इति कर्णसुवा ॥ कृतं न सुकृतं - - - -

१८२ गीतगोविन्दं सटीकम्-टीकानाम-रसकदम्बकछोलिनी मू० जयदेवः टी०-भगवद्वासः ।

टी. च.—श्रीभोजदेवप्रभवस्य रामादेवसुतश्रिजियदेवकर्स्य ॥

पराप्सरादिप्रियबन्धुकण्ठे श्रीगीतगोविन्दकवित्वमस्तु ॥ ९२ ॥

प्रफुल्लभगवज्जनं रसकदम्बकछोलिनी प्रफुल्लयतु मोहने भजनतानसंवर्धिनी ॥

समस्तपदचातुरीवलितगोविन्दतः प्रशस्तरसदीपिका मधुरपुञ्जमञ्जूषिका ॥ १ ॥
 गोतगोविन्दतः षष्ठ्यन्तं पदं सार्वविभावितकतसिविधानात् । इति श्रीमद्वृन्दावनेश्वरीप्रियकृचरणपञ्चेष्टहमकरंदास्वाद-
 • नपटुचंचरीकसंभाषणमध्वानन्दोद्दोलचलहृदयेन श्रीमद्गवद्गासेन भगवज्जनपरितेषाय विरचितेयं रसकदम्बकल्पो-
 लिनीं श्रीमद्रसवेदिभिर्भगवत्पूर्यैरानन्दसंदेहसदीपिपरमोज्जवलरसावगाहिमनसाहर्निशं विचारणीया ॥
 इति श्रीगीतगोविन्दस्य रसकदम्बकल्पोलिनी टीका समाप्ता ॥

१८३ गीतगोविन्दव्याख्या शशिलेखा-कृष्णदत्तः ।

आ.—प्रीति वः परमेश्वरः परहितः प्रीतिप्रसन्नः परामाधतां घनसारसुन्दरतरश्रीकर्ष्ण सा राधिका ॥
 गौरी भूषणभूषणीयपदतामन्योन्यशोभार्पणाद्वैमैव प्रतिमासिताश्मजटिता प्राप्नोति यस्याङ्गा ॥ १ ॥
 विशदितशिवपक्षां गीतगोविन्दटीकां रचयति शशिलेखां भैयिलः कृष्णदत्तः ॥
 इह न विविधटीकाव्यञ्जितः कृष्णपक्षो विवृत उभयपक्षैकाभिवेयं पदं वा ॥ २ ॥
 दोषान्वितापि कुटिलापि विमार्गापि शुद्धयस्पदं शिवपदं कथमप्यवाप्ता ॥
 केषां विशेषविदुपामपि मोदमेषामाधास्यति रुटपदा भुवि चन्द्रलेखा ॥ ३ ॥
 शैवं नादियते सुवीरपि मतं प्रायोभुना वैष्णवः शैवो नैव च वैष्णवं निजनिजापदासनावासितः ॥
 मत्वेत्यं मधुसूदनोपि मुरजित्पक्षे महिषः स्तुतिं व्याचरण्यौ जयदेवसूक्तिमपि तां शैवे नयाम्यध्वनि ॥ ४ ॥
 च.—कृष्णा कालिका तदेकतानो महेशः तस्मिन्नात्मा मनो यस्य शिवभक्तस्येत्यर्थः ॥ ८८ ॥
 जिह्वा व्याली मुखबिलतलादुलसन्ती दुरुक्तद्वेषं यस्योद्भवति पिशुनस्यार्थनाभिः किमस्य ॥
 जिह्वा यस्य प्रययति गुणानेव वक्त्रेन्दुवासात्पीयुपाद्वा जगति सुजनस्यार्थनाभिः किमस्य ॥ १ ॥
 इति श्रीभैयिलकृष्णदत्तविरचितायां श्रीगीतगोविन्दस्य श्रीशिवपक्षव्याख्यायां द्वादशः सर्गः ॥

१८४ गीतगोविन्दटीका साहित्यरस्त्वमाला-कमलाकरः ।

आ.—तव करकमलस्थां रुक्षाटिकीमक्षमालां नखकिरणविभिन्नां दाढिमीबीजबुद्ध्या ॥
 अनुकलमनुकर्षन्येन करीते निषिद्धः स भवनु मम भूत्यै वाणि ते मन्दहासः ॥ १ ॥
 पदवाक्यप्रमाणेषु प्रतिवादिविभेदनम् ॥ पितरं रङ्गनाथार्थं प्लालाम्बां च नमाम्यहम् ॥ ५ ॥
 श्रीगीतगोविन्दसमुद्गानि सद्गावरत्वानि रसैकसूत्रे ॥ ग्रन्थाति शेषः कमलाकरोयं परीक्ष्यतां तानि विद्यधराज्या ॥ ६ ॥
 च.—यश्चित्यैवचैनविरचित्विगिरिजाप्राणेशमुख्यैमुहुर्नानाकारविचारसारत्वैर्नार्द्यापि निश्चीयते ॥
 यद्वैर्जयदेवकाव्यघटितैर्मसूक्तिसंशोधितैराद्यं वस्तु चकास्ति चेतसि परं सारस्य सीमाजुषाम् ॥ १ ॥
 मतिप्रसूता गहनार्थशाङ्कैः संवर्धिता सूक्तिकुमारिकेयम् ॥
 औचित्यतारुण्यभेरोङ्गसन्ती कान्तं पाति प्राप्य यशः प्रसूतम् [तै] ॥ २ ॥
 इति श्रीशेषकमलाकरविचितायां गीतगोविन्दव्याख्यायां साहित्यरस्त्वमालायां द्वादशः सर्गः ॥ समाप्तोयं ग्रन्थः ॥

१८५ गीतगोविन्दटीका रसमञ्जरी-शंकरभिश्रः ।

टी.—श्रीगणेशाय नमः ॥ इह खलु निर्विघ्नपारिप्सितसमाप्त्यर्थमेतत्काव्यप्रतिपाद्यराधामाधवकेलिस्मरणरूपं मङ्गलम् भादा वाचरत—संगैरित्यर्थादि ॥

च.—एकतानोनन्यवृत्तिः । एकार्थकायनावपीत्यमरः ॥

एतत्काव्यविवेचनप्रणयनी य [गणनाद] त्वंशयोन्मूलनात्पुण्यं यच्च हरिस्मृतेः प्रतिपदव्याख्यासु मे संचितम् ॥

तेन प्रीतमनास्तेनु सततं श्रेयो मम श्रीपतिः शशद्विद्वशोच्यताप्रतिभवः [भवः] श्रीशालिनाथस्य च ॥ १ ॥

इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीमहोनेश्वरभिश्रात्मजमहोपाध्यायश्रीशंकरभिश्रविरचितायां श्रीशालिनाथकारितायां गतिगोविन्दटीकायां रसमञ्जरीनामधेयायां द्वादशः सर्गः ॥

१८६ गोवर्द्धनसप्तशतीसंक्षिप्तव्याख्या-गङ्गारामभट्टः ।

आ.—श्रीमहजाननं नत्वा कार्यसिद्धिकृतं [करं] नृणाम् ॥ गोवर्द्धनकृतार्थाणां टीकां कुर्वे यथामति ॥ १ ॥

विद्विविधाताय कृतं मंगलं शिक्षार्थमुपनिबधाति । पाणिग्रह इति ॥

च.—अमलपदभिति सर्वमवदातम् ॥ ५४ ॥

इति श्रीमत्पदवाक्यप्रभाणपारावारपरिणतारोपनामगंगारामभट्टविरचिता गोवर्द्धनसप्तशतीसंक्षिप्तव्याख्या समाप्ता ॥

१८७ गोविन्दलीलामृतम्-रघुनाथभट्टः ।

आ.—श्रीगोविन्दं व्रजानन्दसंदोहामन्दमन्दिरम् ॥ वन्दे वृन्दावनानन्दं श्रीराधामङ्गलनन्दिनम् ॥ १ ॥

योऽज्ञानमत्तं भुवनं कृपालुरुद्धावयन्नप्यकरोत्पमत्तम् ॥ स्वप्रेमसंपत्सुव्याऽहुतेहं श्रीकृष्णचैतन्यममुं प्रपद्ये ॥ २ ॥

श्रीराधाप्राणबन्धोश्वरणकमलयोः केशशोषाद्यगम्या या साध्या प्रेमसेवा व्रजचरितपैर्गद्गौल्यैकलभ्या ॥

सा स्यात्प्राप्ताय यातां प्रथायनुमधुना मानसीमस्य सेवां भव्यां रागाध्वपान्वैर्जमनुचरितं नैत्यकं तस्य नौमि ॥ ३ ॥

कुञ्जं गोष्ठं निशान्ते प्रविशति कुरुते दोहनाक्रान्तादायां प्रातः सायं च लीलां विहरति सखिभिः संगवे चारयन्नाः ॥

मध्याहे चाय नक्तं विलसति विपिने राधयाद्वापराह्ने गोष्ठं याति प्रदोषे रमयति सुद्दो यः स कृष्णोऽवतामः ॥ ४ ॥

संसारामयहार्यपि प्रणयजोन्मादान्ध्यमोहादिकृष्णवर्तिमन्यन्वरप्रसदं देहादित्पुष्टिदम् ॥

यत्पीतं श्रुतिवड्मनेभिरनिशं तृष्णाप्रदं चाद्युतं तज्जीयाद्भूतस्यृहाहरमिदं गोविन्दलीलामृतम् ॥ ५ ॥

च.—श्रीरूपदशितदिशा लिखिताष्टकाल्या श्रीराधिकेशकृतकेलितिर्मर्येयम् ॥

सेवास्य योग्यवपुषा निशमन्नचास्या रागाध्वसाधकजैर्मनसा विधेया ॥ ५४ ॥

पादारविन्दभृंणं श्रीरूपरघुनाथयोः ॥ कृष्णदासेन गोविन्दलीलामृतमिदं चितम् ॥ ५५ ॥

यैरेतत्परिपीयते हदि लसनृष्णातिरेकान्मुद्वर्षसाद्यैरपि दुर्गमं व्रजविधोर्लीलामृतं राधया ॥

वृन्दारण्यविलासिनीकुमुदिनीवृन्दस्य वन्धुवजे कारण्यादविवेण वाञ्छितततमं तेषां तनोतु रव्यम् ॥ ५६ ॥

श्रीचैतन्यपदारविन्दमध्यपश्चील्पसेवाकले दिष्टे श्रीरघुनाथदासकृतिना श्रीजीवसङ्गोदृते ॥

काद्ये श्रीरघुनाथभट्टवरजे गोविन्दलीलामृते सर्गोयं रजनीविलासवलितः पूर्णस्त्रयोर्विशकः ॥ १ ॥

१८८ गौरिशंकरकीर्ति:-अमरकविः ।

आ.—श्री: सौख्यं कीर्तिरायुः किल भवति नृणां यत्कपालोकलेशात्
 च.—श्रीगौरिशंकरप्रीत्यै कृतो ग्रंथः सुशोभनः ॥ अमरेणह कविना गौडविप्रवरेण वै ॥ २४ ॥
 जयसिंहपुरस्येन माधवेन्द्रादिसेविना ॥ नववेदवसुद्धमाभिर्मिते संवत्सरे शुभे ॥ २५ ॥
 २७ इत्यमरकविकृती श्रीगौरिशंकरकीर्तिनामकाव्ये एकादशः सर्गः ॥

१८९ दशकुमारशेषः-चूक्रपाणिदीक्षितः ।

आ.—भजे भवनिषेवितं भवनमेकमुचैः श्रियामपारकरुणामयं परमधामरामाश्रितम् ॥
 अनन्तचरणं हृदां परिविभाव्य रामायणं तनोति सुखमक्षयं जगति यस्य पारायणम् ॥ १ ॥
 देवीमूढे शाखीर्णीं वाङ्मर्यीं तां वार्यातीता शब्दचित्रार्थचित्रा ॥
 नव्यानव्या यातिभव्या कवीनामाविर्भूता संमदानादधाति ॥ २ ॥
 व्याकुर्वाणेऽशेषशेषप्रबंधानाहृष्टयेनाहृष्टर्तशेषाद्विशेषम् ॥ कांत्या कीर्त्या प्रज्ञया चंद्रमौलिजातं वंदे दीक्षितं चंद्रमौलिम् ॥ ३ ॥
 कुशला भ्रतिः किमीया निर्माणे दशकुमारशेषस्य ॥ अन्तेवासिभिरनिशं प्रेरितबुद्धेर्मसात्र निर्मित्सा ॥ ४ ॥
 अथानंदपूर्णमानसोऽमानसोमकांतिः सुश्रुतविश्रुतचरित्रोमित्रोदय
 च.—सुखान्वयनुभवन्सूचिरमाननंद ॥
 इति श्रीदीक्षितचक्रपाणिविरचिते दशकुमारशेषे पंचम उच्छ्वासः ॥ ५ ॥

१९० नलोदयदीपिका-गोविन्दभट्ठः ।

आ.—अपारविद्योदधिपारमेतुं सेतुं सुरेन्द्रादिशुभैकहेतुम् ॥ हेरम्बहेतोभिः [हेतौ धि]षणाभिलापं हेरम्बसेवां समुपाश्रयन्तु ॥ १ ॥
 प्रायो नलोदयभिदं निपूणैकगम्यं नानारैस्कनिलयं यमकातिरम्यम् ॥
 व्याख्यां विना न सुखबोधविद्याय काव्यं धारः [विधायि काव्यं धीरः] पयस्तरु कश्चरणेन नाव्यम् ॥ २ ॥
 अस्यानवद्यतरपद्यमनोहरस्य व्याख्याकृतेऽहमविकं प्रयते वरस्य ॥
 विश्वस्य मार्गमुपदर्शयतो नरस्य शंभुः स्मृतिं न किमु दर्शयिता नरस्य ॥ ३ ॥
 अन्यारम्भे श्रीकृष्णस्मरणरूपमङ्गलमाचराति चतुर्भिः—हदयेति ॥
 च.—ब्राह्मस्यैकगृहे वभूव भगवत्पादारविन्दद्वयोरालम्बेत्रिकुले सुभाषितयु (जु) षां मान्यः स पीताम्बरः ॥
 तस्मा—व्यतिभानि भव्यभवताचानुर्यनव्यस्मुर— — — — — हुद्विरनव्यतपसां श्रीनागनायाभिधः ॥ १ ॥
 — — — — — प्रथितबहुविद्यापरिचयो महादेवो देवत्रिपुरसिंहमाराध्य विधिवत् ॥
 कलं लेभे लीलाविलसितकवित्सौ तनुजनी तयोर्गेविन्दाद्यो व्यरचयदिमां श्रेष्ठपदभाक् ॥ २ ॥
 इति श्रीगेविन्दभट्ठविरचितायां कलिदासविरचितनलोदयदीपिकायां चतुर्थं आश्वासः ॥

१९१ फाल्गुनशतकम्-रामचंद्रराज्ञो वैद्यः ।

आ.—नमामि लिंगं भगमध्येदशो विराजमानं मुसलप्रमाणम् ॥ अंदोलितं यस्य सहस्रवारं यातं पुनर्यज्ञं भगस्य पारम् ॥ १ ॥
जंघाद्याप्यन्तरमध्येदशो विराजमानं भगमप्रमाणम् ॥ उलूखलाकारगभीरदेशं सर्वसहात्यमभूरिकेशम् ॥ २ ॥
च.—ये शृण्वति पठन्ति वैद्यरचितं श्रीरामचंद्रराज्ञाया न्यायाकारविचारचाहकरणैः कामप्रदं नित्यशः ॥
सर्वनिंदकं मनोहरतरं गदैः सुपद्मैस्था वृंगतरस्य रसेन पूरिततैरसे चांपुर्वति श्रियम् ॥ १०४ ॥
इति श्रीवैद्यविरचितं फाल्गुनशतकं संपूर्णम् ॥

१९२ भगवत्प्रसाद्वचरितम्-दामोदरः ।

आ.—श्रीकृष्णनाथ करुणाकर दीनबन्धो भ्रातः पितः प्रसु विधेहि दयामुपेहि ॥
श्रुत्वेति कौरवसभागतयाज्ञसेनीशब्दं क्षणागतमशेषपतिं भजामः ॥ १ ॥
इति सकलमुदन्तं भूपकलयाणरूपं विविधनृपतिदूताः स्वाभिनश्चानुहस्तैः ॥
झटिति समभिनिन्युः सोपि कर्तव्यमानी गजरथहयसवैर्नार्गसाख्यं प्रतस्ये ॥ ५४ ॥
यन्माता यमुनाधीकतसत्त्विता चरितैः पिता सत्कीर्तिर्द्विजदेवपूजनपरः श्रीविभन्नायस्था ॥
तेन श्रीनरसिंहचिन्तनकले दामोदरेणोदिते काव्ये श्रीभगवत्प्रसाद्वचरिते सर्गोयमादिगतः ॥ १ ॥
द्वितीयसर्गश्लोकाः ७२ तृ० ९९ च० ८१ प० ५२ ष० ५२ स० ११७ अ० ४६ न० १०६ द० ८२
इति श्रीचतुर्दशधिपरीखामण्डलमण्डलमण्डनविद्वन्मुकुटमाणिक्यकविवरश्रीदवडघायोपनाम्नो दादाजीविधनाय—
(सुतदामोदर) स्य कृतौ श्रीभगवत्प्रसाद्वचरिते महाकाव्ये कल्याणाङ्के दशमः सर्गः ॥ ए० ११३ द्वा० १०९
त्र० ८२ च० ४४ प० ४४ ष० ३९ स० ४९ अ० ४० एकोन० ६९”
च.—ते तीत्वेति दुरोदराभिमटवीवासादिकं बाहुभिः क्रूरग्राहगतैरनच्छमतलस्पर्शं परं भेजिरे ॥
कल्याणं विनिपात्य शत्रुनिचयं इत्वैः स्वराज्यं तदा कि वा श्रीभगवत्प्रसाद्वचरिते सिद्धेभ्याप्य नृणाम् ॥ ९३ ॥
यन्माता— — काव्ये श्रीभगवत्प्रसाद्वचरिते सर्गस्तु विश्वी गतः ॥ २० ॥

१९३ मनोवलंबिका-मुकुंददासः ।

आ.—श्रीरूपवाणीमाधुर्यवृद्धा [श्रीरूप है श्री] वृद्धा वनातरे ॥
च.—श्रीरूपे श्री रघुनाथदास श्रीकर्णपूराभिष्ठ कृष्णदास ॥ युज्मन्मुखामोजाविनिःसृतानि पद्यानि मे हयनिश स्फुरन्तु ॥
युज्मत्पदामोजरजोनुवर्तिना मुकुंददासेन मनोवलंबिका ॥ गोविंदलिलामृतदर्शितक्रमात्यानि संग्रहं मया विनिर्भिता ॥
इति मनोवलंबिकायां निशीथविलासो नामोऽष्टमो विषयः ॥

१९४ मृगाङ्कशतकम्-कंकणः ।

आ.—जेतुं त्रिभुननमाखिलं स्फटिकगणेशं तुपारकरविष्म ॥ विलवदलैरर्वितवांसदिह कलङ्कं विशङ्कन्ते ॥ १ ॥
च.—विधुदवितपुलपिण्डं लाञ्छनवदलं विविर्वहति ॥ अहह चिरदिह सूते कमपि कुमारं स्मरं रजनी ॥ १ ॥

इति कविकल्पणभणितं शतकं तनुर्ता मृगाङ्कस्य ॥ रचिमचिरादिव ककुभामुदयो मृगाङ्कस्य ॥
इति श्रीकविकल्पणभणितं मृगाङ्कशतकं समाप्तम् ॥

१९५ मेघदूतटीका बालप्रबोधिनी-स्थिरदेवः ।

आ.—कलंयाणपूर्णैः करुणाकटादैः काशीपुरे कामवल्लीम् ॥ सीमानमुच्चैः सुतवत्सलानां समाद्रिये मातरमदिकन्याम् ॥ १ ॥

काशीविद्येशाचरणौ प्रणन्याभीष्टसिद्धये ॥ कियते मेघदूतस्य टीका बालप्रबोधिनी ॥

तत्रादौ चिकीर्षितस्य काव्यस्य

च.—उद्ग्रासिताखिलपदानिह [पदामिह] मेघदूतकाव्ये प्रवुद्धरसवन्धुरभावभाजि ॥

सज्जीभवद्वृणकथां स्थिरदेवनामा टीकांमिभामकृत कीर्तिमिव प्रसन्नाम् ॥ १ ॥

इति श्रीसरस्वतीशुभ्रारहारोपाख्याने महाकाव्ये कविराजकालिदासकृतौ स्थिरदेवकृतिरियं टीका संपूर्णा ॥

१९६ युधिष्ठिरविजयकाव्यटीका पदबोधिनी-रघुरामः ।

आ.—जयति सिद्धिकरः कमलापतिः सकललोकहिताय धुरंधरः ॥

नम तमेवं मनः प्रथमं प्रभुं यदि तवाखि पिपावयिषा [यियावयिषा] त्वनि ॥ १ ॥

नत्वा शिवं गणेशं च वाग्देवीं च गुरुनपि ॥ कियते रघुरामेण बालार्थं पदबोधिनी ॥

१९७ लक्ष्मीसरस्वतीविवादः-रामानन्दः ।

आ.—ब्रह्मेन्द्रपेन्द्रमुख्यत्रिदशपरिवृद्धश्रेणिभास्वत्सुधर्मा सिन्ध्वोरावर्तसान्द्रवनिरिव विलसद्रवपद्यप्रवाहः ॥

नानालंकारलक्ष्मीगुणारिमगुणग्रामविश्रामवन्धुः श्रीभारत्योर्विवादः कलयतु सततं शर्म निर्मत्सराणाम् ॥ १ ॥

च.—अबदे स्वश्रुतिसागरेन्दु (१७४०) कलिते पक्षे बलक्षेतरे सन्मास्याधिनके हरे: शुभतियौ श्रीमद्भुरोर्वासरे ॥

श्रीवाण्योरिह तीर्थराजनगरे सद्वादमत्यद्वृतं रामानन्दसुधीश्वकार विदुपां निर्मत्सराणां मुदे ॥

एतस्मिन्मम गद्यपद्यरचनामाधुर्यमोदपदे श्रीवाण्योरितरेतरोक्तिगहने वादे मदीयं बुधाः ॥

स्थादेवानवधानतः खलु यथा स्वेनाध्वना गच्छतां तदन्मे स्वलनं तदत्र कृतिभिः क्षन्तव्यमित्यज्ञालिः ॥

इति श्रीमत्सरयूपारीणपण्डितधुरीणमहाकुलीनश्रीमत्रिपाठिमधुकरसत्संतानत्रिपाठिरामानन्दशर्मविनिर्मितो लक्ष्मीसरस्वत्योर्विवादः समाप्तः ॥

१९८ वरवतेशरहस्यकाव्यम्-माणिक्यमैथिलः ।

आ.—स जयति वरवतेशभूमिपालो हरिरिव संप्रति पुण्डरीकनेत्रः ।

च.—संप्रति राजते ॥ ३७ ॥ इति श्रीमाणिक्यमैथिलकृते श्रीवरवतेशरहस्ये गृहागमनं नाम सप्तमः सर्गः ॥

१९९ वाराणसीदर्पणः-सुन्दरः ।

आ.—नत्वा श्रीगुरुपादपदयुगलं स्मृत्वा परं श्यामलं
 च.—श्रीमद्राघवसूनुसुदरकते वाराणसीदर्पणे श्रीमद्भुकरशंकरीपदयुगप्रत्यक्षभावोदधौ ॥
 श्रीमहाद्वासंख्ययार्भगणितः कालेशकंठच्छविर्विशेशोत्तमनाम सर्वचरमः काव्ये प्रसादः शिवः ॥ २६ ॥
 विशेशोत्तममूर्तिदेविमहितात् द्विव्यैरहोर्मिर्गुहा सत्यं श्रीरसविश्वनाथगणिते चाढे गुरी वासरे ॥
 आषाढोत्तममासशुद्धसरसे पक्षे तिथिः पञ्चमी तस्यां राघवसूनुना कृतमिदं वाराणसीदर्पणम् ॥

२०० विनयसिंहकीर्तिरथः-गार्गादीनः ।

आ.—सदरविदरावै शशिभूषणं गुहनिदेशबुधं कृतमंगलम् । कविरमहमुद्देप्रतिवासरं हृतविलंबितविश्वसृजं भजे ॥ १ ॥
 च.—जनयतु चेतसि संमदं कवीनाम् ॥ २४ ॥
 इति श्रीगार्गादीनविरचिते श्रीरावराजविनयसिंहकीर्तिरथे काव्ये पञ्चमः सर्गः ॥

२०१ ब्रजविलासस्त्वः ।

आ.—प्रतिष्ठारजुभिर्बद्धं कामादैर्वर्त्मधातिभिः ॥ छित्वा ताः संहरतस्त्वानघारः पांतु मां भटा: ॥ १ ॥
 च.—मुहः कुतुकसंभृताः परिपठति ये वल्गु तत्समं परिकैर्द्धं मियुनमत्र पश्यन्ति ते १०५
 इति श्रीब्रजविलासस्त्वः समाप्तः

२०२ शंभुमतिविलासः-शंभुमिश्रः ।

आ.—कश्चिद्द्विजो भरतवर्षमिमं भ्रमित्वा
 च.—संवत्सरैकनिगमेभशशाकसंख्ये शाकेष्विच्छ्रद्धयभूमियुते च उयेष्टे ॥
 कुहां रवावमृतभूवनसंनिकर्षे काव्यं हयास्यकृपया परिपूर्तिमागात् ॥ १०६ ॥
 इति श्रीमन्नारायणचरणनलिनद्विरक्षीनिवासाचार्येश्विष्मित्रशंभुविरचिते शंभुमतिविलासाद्ये महाकाव्ये खार्चिका-
 दिनिराकरणविग्रहमयुरापवेशादिवर्णनं नाम चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥

२०३ शालिवाहनसप्तशत्याष्टीका-गोविन्दशर्मा ।

आ.—आसीनमनस्त्री पलिचोभवंशे वागीश्वरः श्रोत्रियमंडलीनाम् ॥
 मान्यस्त वूजो [नूजो] भवदस्य धन्यो गोविन्दशर्मा बहुपुण्यकर्मा ॥ १ ॥
 इतोभवदद्यं महीवलयकामदेवः श्रियां मनोहरमहोदयो निखिलदानदेवद्वृमः ॥
 करोति च चतुर्थका मुनिशतीयटीकामिमां नियुग्य हरिता (त) न विविषविद्यपीतांबरम् ॥

२०४ संगीतरघुनन्दनं सटीकम्-विश्वनाथसिंहः ।

टी. आ.—वन्दे तत्त्वदकमलं यस्य मरन्दः पुनाति जगदखिलम् ॥ उपलं परागलेशाभेतनतां शीघ्रमानयति ॥ १ ॥

- राजेन्द्रनन्दनविलोचनचञ्चरीकसंसेव्यमानवदनाम्बुद्धां सद्गुभिः ॥
- स्वीयप्रभाजितरमा [मां] हन्तिभिः परीतां रासेधरीं हृदि भजे निमिर्जपुत्रीम् ॥ २ ॥
- सीतारामरहस्यं मां बोधयन्ति हृदम्भुजे ॥ स्थितास्तान्हरिरूपाञ्छ्रीप्रियादासगुरुन्भजे ॥ ३ ॥
- नत्वा गौरीशिपादाङ्गं टीका व्यङ्ग्यर्थचन्द्रिका ॥ श्रीरामरसरसिकविनोदाय विधीयते ॥ ४ ॥

मू. आ.—रामप्रेमपर्याधिवर्धनविधुः शृङ्खारसारासपदं संसारार्णवदासतारणतर्मायातमोदीपिका ॥
विद्युद्धासुखवृन्दवर्षणकरी कादम्बिनी काप्यसौ मद्भृत्कन्तिवासिनी विजयतां श्रीजानकी सर्वदा ॥ ५ ॥

विन्ध्ये रिपुगर्जिसिंहो जयसिंहो राजसिंहोस्ति ॥ तनुते तस्य तनूजो ग्रन्थं संगीतरघुनन्दनाव्यम् ॥ ६ ॥

२०५ सम्याभरणम्-सटीकम्-भद्रामचन्द्रः ।

आ.—स्मरामो रामचंद्रस्य पदपंकजमंजसा ॥ यद्रजोरजिता लेखे शिलापि गिरमुजवलाम् ॥ १ ॥

यत्कृपालवलीलाया सखी वाग्देवता स्वयम् ॥ तस्मै श्रीविश्वनाथाय ताताय गुरवे नमः ॥ २ ॥

आह्यातुभिर्य यः स्वस्माच्चतुर्दशजग्जनिम् ॥ तावंति मनये सूत्राण्युक्तवांस्तं नुमः शिवम् ॥ ३ ॥

प्रथमं विद्विताभ्यायः संज्ञास्पाण्यनेकधा ॥ व्यधत वेधा इव यस्तस्मै पाणिनये नमः ॥ ४ ॥

यः पाणिनीयार्थमणीनुकृतचिंतादिघर्षणैः ॥ संस्कृतानर्थसाक्षके तं वार्तिककृतं भजे ॥ ५ ॥

कृपयाऽकृतं सुकृतं यः स्वादिवदर्थन्यव्यक्तिम् ॥ भुजगपतेरवतारं प्रणतोस्मि पतंजार्लं तमहम् ॥ ६ ॥

पाणिनीयार्थकनकैः कलितक्षेषमौकितकैः ॥ तन्यते रामचंद्रेण सम्याभरणमुत्तमम् ॥ ७ ॥

काव्यस्य गुणदोषौ तु नाशं शंकयौ बुधा यतः ॥ सूक्तिव्याजेन शास्त्रार्थस्मृतयेऽयमुपक्रमः ॥ ८ ॥

रक्षोहनिमिषाविष्टकृतकृतधर्मस्थितिर्जगति ॥ व्याकरणागमरहितोऽवतार इव सप्तमो जयति ॥ ९ ॥

च.—अष्टाध्याय्यतिमं सूत्रं तद्विचारणाय स्वरूपं प्राप्यते तथा वस्तुतो ब्रह्मैवसम्भिर्वर्णन्यानायविद्याविलासेन जीवतां गतः
कोविदः पाणितो मनो यदि संबृतं विषयाभिलाषशूल्यं जातं तदा तत्त्वमसीत्यादिवेदोत्तवाक्यविचारणाय पुनः
स्वरूपस्वरूपान्दमधिगम्य निर्वृतो वीतशोकः को न स्यादित्यर्थः ॥ ४ ॥ इति श्री(क)मलाकरभद्रविश्वनाथसूनुभद्र-
रामचंद्रहृते सम्याभरणे रामचंद्रपंडितकृततटीकायां च प्रकीर्णकनामा नवम उल्लासः ॥ स० ॥

२०६ हरचरितचिन्नामणि:-राजानकजयरथः ।

आ.—हृष्टेदभुजंगदूषितहरितिवादिः.....कृत्यस्वात्मनि पावके मम परा हृष्टिः स्फुरत्वैश्वरी ॥ १ ॥

च.—वनाश्रयणीमात्रेण जन्म विच्छिद्यते यदि ॥ तर्हि लोकैः प्रशंस्यन्ते मामपक्षिभृगादयः ॥

२०७ हंसदृतं सटीकम्-मू० टी० श्रीरूपगोस्वामी ।

मू. आ.—दुकूलं विभ्राणो हृलितहृतिवालद्वितिहरं जपापुष्पश्रेणीरविहरिपादाम्बुजतलः ॥

तमालश्यामाङ्गो हरहसितलीलाञ्चित्तमुखः परानन्दाभोगः स्फुरतु हृदि मे कोपि पुरुषः ॥ १ ॥

टी. आ.—दालितः खण्डितो हरितालस्य दुतिभरः कान्त्यतिशयो येन ।
 च. मू.—रसानामाधारैररचितदोषः सुहृद्यैर्मुरारातिक्रीडावलिनिविडरूपार्पितगुणाः ॥
 प्रबन्धोयं बन्धोरविलङ्गता तस्य सहसा प्रभोरन्तः सान्द्रां प्रमद— — — पलवयितुम् ॥ १४२ ॥
 इति श्रीमद्भूपगोस्वामिना विरचितं हंसदूताख्यं महाकाव्यं समाप्तम् ॥

२०८ हरिविलासकाव्यम्-लोलिम्बराजः ।

आ.—रचयति सहसा यच्चित्रमेतं प्रपञ्चं प्रशमयति च तद्वक्तेनचित्कीर्तुकेन ॥
 अविदितमपरैखच्छण्डमुण्डादिनानादनुजदलनदकं शर्वैसर्वेष्वमव्यात् ॥ ९ ॥
 च.—नानागुणैरवनिमण्डलमण्डनस्य श्रोसूर्यसूनुहरिम्भिर्भुजो नियोगात् ॥
 त्रैलोक्यकीर्तुकरं क्रियते स्म काव्यं लोलिम्बराजकर्विना कविनायकेन ॥ ५६ ॥
 इति श्रीमत्सूर्यपण्डितकुलालंकारश्रीहरिहरमहाराजाधिराजोद्योतितलोलिम्बराजविरचिते हरिविलासे महाकाव्ये
 कंसवयोनाम पञ्चमः सर्गः ॥

२०९ आनन्दवन्दावनचंम्पूः सटीका मू० टी० कर्णपूरकविः ।

टी. आ.—वस्यास्वादा मुहुः स्वया रसनया प्रापय्य सत्काव्यतां देयं भक्तजनेषु भाविषु सौर्दुष्प्राप्यमेतत्त्वया ॥
 इत्याक्षापयतेव येन निदधे श्रीकर्णपूराननें बाल्ये स्वांघ्रिदलामृतं गतिरसौ चैतन्यचंद्रोस्तु नः ॥
 नितांतैर्नैर्गीकरुणासारलीलाद्यमुच्चः पदमात्मनीनम् ॥ श्रीरूपसंमत्यनुकूलमेव पर्वः श्रितं संश्रयते सुमेधाः ॥
 नंदोत्सवादिरासातां होलादोलादिकाधिकाम् ॥ श्रीकृष्णलीलां जयंथं कर्णपूरो महाकविः ॥
 एकेन स्तबकेनाहं वृद्धारण्यं तदाप्यदम् ॥ बाल्यलीलां ततः पद्मः प्रादुर्भावमुखां हरेः ॥
 ततस्तु पञ्चदशभिर्लिंगां कैशोरवर्तिनीम् ॥ एवं द्वयधिकया चत्पूर्विंशत्या स्तबकैः रुता ॥
 अथ सोयं कविमुकुटमणिरास्वादितचरणसौरस्यं पुनरपि मनोमधुपराजेनोपभुज्यमानापूर्वं नवनवमाधुर्यसंपत्तिश्रीभ-
 गवच्छरणकमलमानंदविशेन वंदमान एव तन्निदेशपरममंगलसुधापंपरयानर्णीयमाने प्रत्यहतापानुद्भवगमकेपि प्रबन्धे
 सदाचारसंमाननार्थमवश्यं कर्तव्यं मंगलाचरणमप्यनुसंजयति ॥ वंदे इति
 मू. आ.—बुद्धे कृष्णपदार्थविद्युगलं यस्मिन्कुरंगीद्वात्
 मू. च.—चैतन्यकृष्णकर्णोदितवाग्निभूतिरत्नमात्रजीवनधनस्य जनस्य पुत्रः ॥
 श्रीनाथपादकमलस्मृतिशुद्धबुद्धिश्चंपमिमां रचितवान्कविकर्णपूरः ॥ ६१ ॥
 इत्यानन्दवृद्धावने कैशोरलीलालालाविस्तरे दीलोत्सवो नाम द्वार्चितातिः स्तबकः ॥ समाप्तश्चायमानंदवृद्धावनाभिधोग्रंथः ॥
 टी. च.—तन्मात्रजीवनधनस्य श्रीशिवानन्दसेनस्य ॥ ६१ ॥ इत्यानन्दवृद्धावनटीकायां सुखवार्तिन्यां द्वार्चितातिः स्तबकसंगमनम् ॥
 संतः संत शंतमे [संतः संतु शंतसमा] हितहितप्रारंभसंभाविता; सर्वेषामपि किं पुनर्भै नभच्छुर्णः स्वधृष्णाधिकः ।
 तेनैवां क्षणमीक्षणक्षणमियं टीका न कि लप्यते शुद्धिं बुद्धिमतां मतामय ततः प्राप्यैव राजिष्यते ॥

२१० कृष्णलीलाशृङ्गरः-वैद्यनाथः ।

आ.—विविधभूमिकया विवेदोत्सवं समतनोद्य इहाद्वृतलीलया ॥ कलितपीतपटः कुतुकी नटः स सुखमातनुतां भवतां हर्षः ॥ १ ॥
च.—आतन्वाना प्रमोदं सहदयहदये सा समुल्लासहेतुः ॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे चतुर्थोंकः ॥ ४ ॥ संपूर्णा चियम् ॥
तद्वासदुपाख्यवैद्यनाथकृता श्रीकृष्णलीलानाम शृंगारनाटकम् ॥

२११ मुक्ताचरितनाटकम्—कृष्णकविः ।

आ.—कंदर्पकोटिरस्याय स्फुर्दिदीवरत्विषे ॥ जगन्मोहनलीलाय, नमो गोपेन्द्रसूनवे ॥ १ ॥
च.—आददानस्तृणं दत्तैरिदं याचे पुनः पुनः ॥ श्रीमद्भूपदांभोजधूर्लिर्भूयां भवे भवे ॥
यस्याज्ञा सुथया प्रबोधितधिया मुक्ताचरित्रैस्त्रया गुठु [चौः] पुष्पभैरव्यधायि य इह श्रीरूपसंशिक्षया ॥
जीवाख्यस्य मदेकजीवितनोस्तस्यैव द्वक्टपद्मीघ्राणैस्तं परिभूषितं तु तनुतां तत्केलिशीध्रूत्कधीः ॥
मुक्ताचरितपुष्पौघैर्गुच्छं गुफितमहूतम् ॥ वसंतयतु सरस्नेहाच्छीमद्भूपगणो रहः ॥
यस्य संगलवतोद्भुता भया मौकितकोत्तमकथा प्रचारिता ॥ तस्य कृष्णकविभूपतेर्वजे संगतिर्भवतु मे भवे भवे ॥
इति मुक्ताचरितं समाप्तम् ॥

२१२ राधामाधवनाटकम् ।

आ.—राकौकैरववंधुंधुरमुखो बन्धुकवर्णाद्वर—
च.—सत्याः श्रीकृष्णो विषयमृगतृष्णां हरतु वः ॥
इति श्रीराधामाधवनामधेयनाटके सानन्दगोविन्दो नाम सप्तमोकः ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थसंदर्भः ।

२१३ रामाभ्युदयनाटकम्—रामदेवः ।

आ.—विश्वोङ्गासिनिशाविसास्मितिभिरं दूरं निरस्यादरात्— — — — —
तदद्य देव श्रीत्रिपुरुषायतनमनुकौमुदीमहोत्सवमिलितं यात्रिकजनमभिनवरूपकाभिनयेन विनोदयितुमिच्छामि ॥
परिक्रम्य नेपथ्याभिमुख्यमवलोक्य आर्ये इतस्तावत् ॥ प्रवश्य । नटी० ॥
एसहि आणवेदु अज्हो को णिओओ अणुचिठ्ठिअदु ति ॥
सूत्र० आर्ये विदितमेव तावद्ववत्या ।
अस्ति ऋक्षसनस्तवैरिविपिनप्रोद्यत्प्रतापानलज्जालालीविमलीकृतनिभ्रुवनः श्रोरामदेवात्मजः ।
आयुष्मानवनीवनीपकमनःसंकल्पकल्पद्रुमो भेरः स्मरयशःप्रसूनपटलप्राङ्गासितोर्वितलः ॥ ३ ॥
अपि च । रणक्षोणीरामप्रसूमरविपक्षक्षितिभुजो भुजादंडोदंचत्रसमरकंडूभरहरः ॥
शरद्राकाकारमणकिरणांलीश्रुचि [करैर्मणिकिरणजालैःसुवि] लसद्यशः श्रीः श्रीमेरः कथमिव हि वर्णयः कविजैः ॥ ४ ॥
तेन च प्रबलरिपुकुलजलधिसंशोषणागस्त्वेन त्रिविधवीरचूडामणिना महाराजश्रीभेदवेन समादिष्टोर्मि ॥

यथा सरसकविना व्यासश्रीरामदेवेन विरचितमभिनवं रामाभ्युदयं नाम छायानाटकमभिनीयमानं निरूपमानं
निरूपयितुमिन्द्धामः ।

च.—विलसतु विमलः कोपि वाचां विलासः ॥ ३०

इति परिक्रम्य निष्क्रान्ताः सर्वे ॥ द्वितीयैकः समाप्तः ॥

२१४ द्वदयविनोदाख्यं प्रहसनम्-कविपण्डितः ।

आ.—उद्गेलवारिनिधिमध्यनिमग्नपृथ्वीनिष्कर्षणप्रकटिताङ्गुतविक्षमोपि ॥

उन्मानपीठहणादनुभूतखेदः शर्मानिशं दिशतु मुग्धकुमारमूर्तिः ॥ १ ॥

नांद्यांते मूत्रधारः.....

जमदश्चिपंक्षितरथशौरिवुद्गेलप्रभवेषु राम इति नाम समानम् ।

प्रथितास्त्वयोपि जयनीतिवलैस्त्रिभिरेव चान्य इति कश्चन भेदः ॥ २ ॥

नटो-अञ्जनत यो तस्य रामसूर्णो गुणरासिणो संकलेदुं सकुणोदि यस्य रामसाही रामसाहिति सद्वी दंडाहदक-
राणसद्व व्व चिरं नजावि विरमदि ।

मूत्र० प्रसद्य संग्रामयतो विवक्तन्संश्रामसाहीति पदेन रूढः ॥ तस्यात्मजः पांडुतनूजकाव्यः (कल्पः) संग्रामनिःशंकमना-
बभूव ॥ नटी० तदो तदो ॥

मूत्र० पुनरभूद्वारतस्मिह इति राजसिंहः

च—नोदुग्रैः कर्लिकालदोपनिकर्विथं पराभूतां काम्यं कर्मफलोदयाय विदुपामस्त्वैहिकामुष्मिकम् ॥

राजानः परिपालयन्तु वसुधां काव्येषु सत्प्रीतयः साधूनां प्रणिधानमेतु द्वदयं साक्षात्परब्रह्मणि ॥

ईति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥ द्वितीयैकः ॥

द्वयंक्यं प्रहसनमेतद्रचितं कविपण्डितेन सत्कविना ॥ आपाठकृष्णपक्षे नवम्यां कुजयतायाम् ॥

इति श्रीद्वदयविनोदाख्यं प्रहसनं समाप्तिमगमत् ॥

२१५ अलंकारकुलप्रदीपः-विश्वनाथः ।

आ.—उनमः गकलगोपवश्वानं स्वात्मनि प्रवर्णितप्रणयाय ॥ घर्भवासरगमावसरोद्याद्वारिवाहर्षचिराय (चिराय) ॥ १ ॥

विद्याय वाचस्पतये धराया लक्ष्मीव्रायाभिमतं प्रणामम् ॥ विश्वेष्वरोर्यं विशदं वितन्वन्करोत्यलंकारकुलप्रदीपम् ॥ २ ॥

च.—पुरातनानप्युनातनांश्च महानिवंधनवधार्य सम्यक् ॥ अयं कृतोऽलंकरणप्रदीपो विद्वत्समानैर्बहुमाननीयः ॥

श्रीमन्महीर्महततदसीमायमिन्मूर्खन्यताकलनसंगतधन्यताकः ॥

लक्ष्मीधरोयमुदसूत मुदं प्रसूतां विश्वेष्वरस्य कृतिरस्य चिरस्य लोके ॥

२१६ अलंकारकौस्तुभः सटीकः-मू० टी० कविकर्णपूर्णोस्वामी ।

— दी. आ.—भैतप्रकटीकृतो नरहरिप्रेषः स्वरूपप्रियो नित्यानंदसरदः सनातनगतिः श्रीरूपहृत्कैतनः ॥

लक्ष्मीप्राणपर्तिर्गदाधररसोळासी जगन्नाथभूः सांगोपांगसपार्षदः स जयतां देवः शाचीनंदनः ॥

अथ सोयं कविमुकुटमणिः श्रीकविकर्णपूरगोस्वामी स्वकृतश्लोकानां स्वयमेव व्याख्यामाह । प्रथारंभ इति ॥ परिभ्रा-
र्धकंजिधातुः सकर्मकः ॥

मू. * आ.—प्रथारंभे स्वामीष्टदेवतानामगुणकर्तिनात्मकं मंगलं
मू. च.—इत्यलंकारकौस्तुभे दोपप्रदर्शनो नाम दशमः किरणः ॥

श्रीमतः कृष्णपूरस्य चरणावनिशं भजे ॥ निर्भितः कृष्णकंठार्हो येनालंकारकौस्तुभः ॥

टी. च.—यत्तु इयामामृतं तत्पिवामः ॥ १४०० ॥ समाप्तेयं श्रीअलंकारकौस्तुभस्य टीका ॥

२१७ अलंकारमुक्तावली-विश्वेश्वरः ।

आ.—सन्मूलप्रकृतिः प्रकाशितशतनंदो दधानः क्षमां रुषोद्यापि सुमंतुनैकगुरुताशाली न यत्पूज्यताम् ।
सदृष्टिं दधदात्मभूतनयताभासंधते यस्य ताभाचार्यः प्रथमोऽगिरां विजयते विद्वान्स लक्ष्मीधरः ॥ १ ॥
नानापक्षविभावनकुत्रुकमलंकारकौस्तुभे कृत्वा ॥ सुखबोधाय शिशूनां क्रियते मुक्तावली तेषाम् ॥ २ ॥

च.—शश्वत्सभाजनसभाजनभाजनत्वम् ॥ १ ॥

श्रीमन्महीमहिततदसीमधीमन्मूर्धन्यताकलनसंगतधन्यताकः ।
लक्ष्मीधरोऽयमुद्दृतं मुदं प्रसूतं विश्वेश्वरस्य कृतिरस्य चिरस्य लोके ॥ २ ॥
इत्यलंकारमुक्तावली समाप्ता ॥

२१८ काव्यप्रकाशटीका-साहित्यचन्द्रः ।

आ.—पिबतोरपि सुस्मितामृतानि द्रुततृष्णाकुलयोरधिष्ठुय [धृष्णुय] नोः ।
विलसत्यसितांबुजच्छुदाभा ताडदभ्रत्विषयोः कटाक्षवृष्टिः ॥ १ ॥

कुमारसूर्यो यदुवंशपंकजप्रकाशको मुद्रितैर्वैरकैरवः ॥ सुहन्मनस्तोभतमांसि नाशयन्वर्जाजिरांतः समुदेतु सर्वदा ॥ २ ॥

मूर्याभिसोभाण्ये [सूर्याभिष्ये] गोकुलाधीशसूनौ स्वेष्टं लीलां भूषणैर्वैक्तुकमे ।
जातः क्षित्यां भारतैः सूत्रवृद्धैर्द्वेष्टि ध्वांतानेप साहित्यचंद्रः ॥ ३ ॥

प्रारिप्सितस्य शास्त्रस्य निर्विघ्नं परिपूर्तिमिच्छन्भरतः सरस्वतीं प्रणमति ॥ नियतिकृतानियमरहिता

च.—शब्दस्य शक्त्याधिक्यान्याशब्दी व्यंजनेति व्यपदेशः ॥
इति श्रीसाहित्यचंद्रे शब्दनिरूपणं द्वितीयः किरणः ॥

२१९ काव्यप्रकाशव्याख्या साहित्यकौमुदी कृष्णानन्दिनीटीकसाहिता ।

आ.—ग्रन्थं कृष्णं सर्वेशं श्रीवत्साद्युक्तिसंश्यात् ॥ व्याख्यायतेऽतिसेपात्सेयं साहित्यकौमुदी ॥ १ ॥

सङ्क्षिप्तैः कारिकाभारतीर्थ्यः शुद्धिं निन्ये तुच्छपदैरनच्छाः ॥

साहित्यांभोजन्मसञ्चरिकः सोयं विद्याभूषणोऽस्मान्पुनिताम् ॥ २ ॥

काव्यरसास्वादनाय वद्धिपुराणादिद्वष्टां साहित्यप्रक्रियां भरतः संक्षिप्ताभिः कारकाभिर्निबद्धं । ता व्याचिद्यासुर्वतिक-
न्मंगलमाचरति कारण्यादिति
कारण्याद्वजपतिराजु यस्य भेजे निर्धूतविलवृजिनः परं प्रमोदम् ॥
चैतन्याकातिमितं जितं स्वभक्तैस्तंवंदे भग्निमसागरं मुरारिम् ॥ १ ॥
सूत्राणां भरतमुनीशयर्णितानां वृत्तीनां भितव्यपां कृतौ ममास्याम् ।
लक्ष्याणां हरिगुणशालिनां च सत्त्वात्कुर्वन्तु प्रैगुणधियो बतावधानम् ॥ २ ॥
निष्प्रत्यूहप्रारीप्सितपरिसमाप्तिकामो मुनिः समुचितां गीर्देवीं प्राक्प्रणामति ।
नियतिकृतनियमरहितां हृदैकमयीमनन्यपरतंत्राम् ॥ नवरसहचिरां निर्मितिमादधती भारती कवेज्यति ॥
अत्र विधिकृतविलक्षणविश्वविधानाज्यतीति नर्तमाक्षिप्य तां प्रति प्रगतोऽस्मीति व्यनक्तिं ३ प्रेक्षावत् प्रवृत्त-
ये शास्त्राभिधेयफलं तावदाह ॥
काव्यं यशसेऽर्थक्ते व्यवहारविदे शिवेतरक्षतये ॥ संद्यः परनिर्वतये कांतासम्भिततयोपदेशयुजे ॥
कीर्तिर्धनावार्मिदवमनुष्यादिव्यवहारावर्गतर्दवतावंदनकृतः क्लेशनाशः सपद्येव रसानुभवसमूहूतः परमानंदः सरसतया
धर्मादिरूपहितोपदेशश्च
काव्यादेव भवतीति सर्वथा तत्र प्रयतनीयम् । वेदः खलु शब्दप्राधान्यात् प्रभुसम्मितः पुराणादिश्वार्थप्राधान्यात्
सुहृत्सम्मितः शास्त्रि काव्यं तु शद्वर्थयोर्गुणतयारसांगभूतव्यापारप्राविष्टात्तद्विलक्षणमतः कान्तासम्मितं ददिति ॥ ४ ॥
राधा कुकुमपीतांगी हरिपीतपटांचिता ॥ धत्ते द्विगुणां प्रातः पीतां पश्यतालयः ॥
आनन्दयति श्यामां रसिकान्नयनानि स्वधामनि च यः ॥ विस्मापकदामोदरलीलोचनु नः स गोक्किदः ॥
इति साहित्यकौमुदीव्याख्यां श्रीकृष्णानंदिनीमिमाम् ॥ कल्याणं कृपावंतः संतः कौतूहलाकुलाः
इति साहित्यकौमुदीटीकायां श्रीकृष्णानंदिन्यामेकादशः परिच्छेदः ॥

२२० काव्यकौस्तुभः-अपूर्णम् ।

आ.—कलाभिर्निभृतः श्रीमान्नाराधया समलंकृतः ॥ दीव्यत्कुवलयः सोयं विशुर्विजयतेतराम् ॥
प्रारीप्सितस्यास्य शास्त्रस्य काव्यांगत्वकाव्यफलमेव फलमिति तावदाह कीर्तिः सार्वश्यमानंदो धनादीनि च काव्यतः ॥
सार्वश्यं देवमानवादिप्राणिचेष्टावगतिरूपम् आनंदो रसानुभवसमूहूतः धनं नृपतिप्रसादलक्ष्या [भ्या] हस्त्यश्वादिसंपत्
आदिनु धर्मकाममोक्षाः तत्र धर्मो भगवद्वद्दनादिः
च.—विप्रोयं सर्पवद्विषो दधिर्वदुनिभो विधुः ॥
अत्र जात्या प्रमाणेन च न्यूनता दीघ्याद्वैर्णिवत्काको वेणीयं यमुनोपमा अत्र जात्या प्रमाणेन । — — —

२२१ नाटकचंद्रिका-हृपगोस्वामी ।

आ.—वीश्व भरतमुनिशास्त्रं रसपूर्वसुधाकरं च रमणीयम् ॥ लक्षणमतिसंक्षेपाद्विलिखते नाटकस्थेदम् ॥ १ ॥
नातीवरं गत्वाद्वरतमुनेर्मतविरोधाच ॥ सहित्यदर्पणीया न गृहीता प्रक्रिया प्रायः ॥ २ ॥

च.-ग्रामो रसेषु सर्वत्र भारती करुणादिषु ॥
इति धनिप्रस्थानपरमाचार्यार्पणश्रीमद्भूषणसेवामिरचिता नाटकचंद्रिका समाप्ता ॥

२२२ पद्यामृतसरोवरः-लक्षणः ।

आ.-शृंगारो गिरिजाने सकर्णो रथ्यां प्रवीरः स्मरे बीभत्सोस्थिभिरुत्कृष्णीति भयकन्मूर्त्याहुतस्तुंगया ॥
रौद्रो दक्षविमर्हनेन हसकन्नामः प्रशांतश्चिरादित्यं सर्वसाश्रयः पशुपतिर्भूयात्ततां भूतये ॥ १ ॥

च.-श्रीमान्काशयपगोत्रजो बुधवरः श्रीरामचंद्रो ह्यसौ विल्यातो भुवि वर्णनीयविभवस्तस्यात्मजेनाधुना ॥
श्रीमल्लक्ष्मणशर्मणा विरचितं पद्यामृतादयं सरः प्रीत्यै सांबुसदाशिवस्य भवतु श्रीमाधवस्यानिशम् ॥ ७९ ॥
इति श्रीमत्केसवारोपाह्वारामचंद्रसूनुलक्ष्मणविरचिते पद्यामृतसरोवरे वैराग्यकथनं नाम चतुश्चत्वारिंशतरंगः ॥ ४४ ॥

२२३ प्रस्तावचिन्तामणिः-चंद्रचूडः ।

आ.-वर्ति चंद्रकलां शिखां दिनमणिं दीपं सुवर्णाचलं रूपं व्यापकमात्मजस्य सहजं स्थादहुतं विस्मयात् ॥
देवक्यानकदुंदुभेरुजुपः कृष्णस्य नीराजने चित्रं न्यस्तवदास्थितं दिशतु नः श्रेयांसि कंसे जिते ॥ १ ॥
दोस्तंभस्तूंभितेभप्रचलितरदनप्रोच्छलच्छोणितौघप्राञ्छिन्नांगोंगरागाचित इव समरश्रीसमालिङ्गितेन ॥
चाणूरं चूर्णयित्वा सममरपुरीदुंदुभीनां निनादैर्भिर्दन्कंसस्य कठं दिशतु मम मुदं वृष्णिवंशावतंसः ॥ २ ॥

च.-चक्रद्वच्छसमागमाविघटना रक्षकरा वर्धिता व्यस्ताः सर्वतमोगुणा; प्रतिहता नक्षत्रकोटिप्रभा ॥
कीर्तिः कि च कुमुदती विकसिता जाताः प्रसन्ना दिशाः प्रीर्तिः के प्रतिपेदिरे न विवृधास्तद्वालचंद्रोदये ॥
हरिवंशो कृष्णजन्मनि
दक्षाटकंतिशंखभौक्तिभिलद्वीणाभृदं गध्वनिक्षिमक्षुण्णहरिद्रमार्दवसनप्रव्यक्तगोपीस्तनम् ॥
नृत्यसुंदरिनंदनंदनसमुत्पत्ती महामंगलो गोपानां दधिकर्हमः समभवद्वन्दावने गोकुले ॥
राजानो रसिका बुधा बहुविधाः शिष्ठा विशिष्ठा जना भक्ता भागवताः पृथग्नशतान्यन्येऽपि ये केचन ॥
शिष्टं वेकर (नाम) मैतिकुलजाच्छृणवंतु कौतूहलं दुर्गानंदनचंद्रचूडविदुषः प्रसावाचितामणिम् ॥
इति श्रीभृष्णश्रोतमात्मजचंद्रचूडकृते प्रसावचिन्तामणौ जातिवर्णनं नास्त पंचम उच्छ्रासः ॥

२२४ मधुकेलिवह्नी-गोवर्धनभट्टः ।

आ.-गोविद्द्रेष्वपदसेवनभूरितर्षान्वर्षाकरान्निजगुरुन्नजभावसिन्धोः ॥
प्रेमार्तिदातृकरुणानहणायमानान्स्तीयाप्रबोधकुहेर मुहुरेव वन्दे ॥ १ ॥
होलाकादिवसेषु मञ्जुलरसेषादेशातो गोकुलावीश्यातुलवस्तस्य नियमं सन्त्यज्य गोचारणे ॥
निःशङ्कं कुलकन्यकाभिरभितः कुर्वन्कलि कौतुकी राधागर्वेजितो हरिविजयते वृन्दाटवीचन्द्रमाः ॥ २ ॥
चित्ते को वितनोति गोकुलयुवद्वन्द्वस्य लोकत्रये वक्तुं चित्रचरित्रमत्र मतिमास्तकाचितः पंडितः ॥

श्रीरूपामलपादप्रभुगलश्रद्धालवेनोन्मदो मन्दो ५ ह रचयात्यहो विलसितं बृन्दावनीनाययोः ॥ ३ ॥

च.—नित्यानंद सनातनामल नवदीपाभिराम प्रभो भक्तोद्दामविशालकीर्तनरतादैतामितानंदह ॥

राधाभावविभावितांतरतनो श्रीरूपचिन्तामणे लक्ष्मीप्राण गदाधर प्रिय हरे विशंभर नाहि नः ॥

कृष्णचैतन्यकारण्यपुण्यावनीरूपसंदर्भ केम्पदुमालंबिनो ॥ वेळिता पंचभिः पल्लवैर्द्धितां केलिवल्ली सतामालंवाले इदि ॥

इति श्रीमधुकेलिवल्लीं राधागोर्जिवदसमागमो नाम पंचमः पल्लवः ॥ ५ ॥

२२५ रसकलपद्मः-चतुर्भुजः ।

आ.—वंदे तत्कमपि ज्योतिरतिचित्रं चिदासये ॥ यत्स्मृतेरेव भूयासि तमासि हरति हृतम् ॥ १ ॥

आदश्चप्रतिष्ठिवत्रिगुणभागुत्पतिमध्यात्ययं कुर्वन्निर्विकृतप्रतीतमलैः सत्वेन यद्योगिभिः ॥

आस्ते सन्निहितं खवच्छुतिसुधीवाचामगम्यं सदा ज्योतिस्तत्परमं नंमामि करणव्यापारपारे स्थितम् ॥ २ ॥

नत्वा गुरुनिष्टदेवान्वज्यासारं करोम्यहम् ॥ रसकलपद्मम् नाम ग्रन्थं ग्रन्थविद्वावरम् ॥ ३ ॥

यद्यपि बुधाः पराभिर्वज्याभिर्नामतृमिमापन्नाः ॥ आस्वादयन्तु चैनं ग्रन्थं ताम्बूलमिव तथापि ॥ ४ ॥

आदाः सर्वभूमिभुजाः प्रतिभट्ठवानैकथर्मलातुती राज्यश्रीनवलिवेष्टिभुजस्तम्भदयः सदयः ॥

अष्टाशाकरिकर्णतालजमर्हन्मूर्च्छत्प्रतापानलः क्षमाभृत्मैलिसुलालिताद्विरितमाहौलेतिनामाऽभवत् ॥ ५ ॥

त्रिभुवनजनगीतोद्दामचापप्रतापश्वरणकमलनग्रोत्सारितानेकतापः ॥

अजनि करवरोद्दैर्मीसलस्कन्धपीठः सुतनुरसकखानः सुनुरस्मात्कतारिः ॥ ६ ॥

यहानन्तु जगत्प्रसिद्धमभवद्राज्यानि यदाचका राजानः सुलतानशाहसद्वशा ये चापरे मानिनः ॥

यहृत्याश्च नृपा नृपारथवनुचारा यस्य प्रतापो रविश्वन्दो यस्य यशोऽन्युदेत्यसकखानासीहृणैः सोऽहृतः ॥ ७ ॥

अस्ति स्वस्तिकरः समस्तजगतीवास्तव्यलोकस्य यो ध्वस्ता त्रस्तसप्तहमस्तकभरो लक्ष्म्यातिवासोष्यतिः ॥

शास्त्रस्तुत्यशा निरस्ततिमिरसोमो भनस्तस्ततः शास्त्रास्वाननृपो विहस्तमतिभृच्छुस्त्रास्त्रशास्त्रार्णवे ॥ ८ ॥

जानामि दानाय सुवर्णशैलं स्तवाय तावद्वचनानि वेधाः ॥ शायस्त्रस्वानस्य यशःप्रतापसमाय सोमद्युमणी ससर्ज ॥ ९ ॥

तस्यानुरूपजनयैव ग्रन्थं नवरसात्मकम् ॥ चतुर्भुजो रचयति रवपद्मैश्च पैरेपि ॥ १० ॥

अथाऽनुकमणीं कुर्वे रसकलपद्मे बुधैः ॥ आदौ देवस्तुतिर्णया शृङ्गरे तदनन्तरम् ॥ ११ ॥

सामान्यके कामनीनां वयःसन्धिषुभापितुम् [सन्धिषुभापितम्] ॥ ख्याया: सामान्यशांसा च प्रत्यङ्गानां निरूपणम् ॥ १२ ॥

ततो वियोगशृङ्गरे प्रियप्रस्थानमन्दिरम् ॥ प्रियं प्रति प्रियावाक्यं विरहिण्याश्च वर्णनम् ॥ १३ ॥

परस्परं पत्रलेखः सखीवाक्यं प्रियं प्रति ॥ नायिकायां सखीवाक्यं दूत्यां कान्तावच्छवः ॥ १४ ॥

नायिकं प्रति मित्रोक्तस्ततो विरहवर्णनम् ॥ अथ संयोगसंस्कारे दम्पत्योस्त्रकोक्तनम् ॥ १५ ॥

हैयं कतिपयैः क्षीकैः खण्डतावर्णनं ततः ॥ ततस्तु भानक्यनं प्रसादस्तदनन्तरम् ॥ १६ ॥

अथाऽभिसारकथनं तस्तस्तुर्यास्तवर्णनम् ॥ सन्ध्याया वर्णनं तद्वक्त्राद्यानमतः परम् ॥ १७ ॥

तमसो वर्णनं तद्वक्त्राद्यसुभापितम् ॥ ततः सुरतशंसा च प्रियवाक्यं प्रियां प्रति ॥ १८ ॥

प्रियं प्रति प्रियावाकयं विज्ञेयं तदनन्तरम् ॥ नवोढासुरतकीडा ततः सुरतवर्णनम् ॥ १९ ॥
 विपरीतरतं हैयं सुरतान्तसुभाषितम् ॥ प्रभातवर्णनमय शृङ्खरो मिश्रितस्ततः ॥ २० ॥
 •दम्पत्योः प्रीतिकथनं कुलस्त्रीणां निरूपणम् ॥ असतीवर्णनं हैयं स्वयंदूती ततः स्मृता ॥ २१ ॥
 ऋतूनां वर्णनं हैयमय वीरसक्रमः ॥ नृपाणां वर्णनं ज्ञानप्रयोगारिपलाभनम् ॥ २२ ॥
 हयमन्दिरशंसा च नीतिर्हेत्या बुधैस्ततः ॥ अथ हास्यरसः ख्यातो दुर्जनस्य विगर्हणा ॥ २३ ॥
 कुक्केरपि निन्दा च देयोऽहुतरसस्ततः ॥ गुणप्रशंसा तत्रैव सत्कर्त्तः कथनं ततः ॥ २४ ॥
 सुभाषितप्रशंसा च हतस्तु करुणारसः ॥ रसो भयानकस्तद्वद्विभत्सरसवर्णनम् ॥ २५ ॥
 तत्र याचकदारिद्युक्तपणानां विगर्हणा ॥ अथ रौद्ररसो देयस्ततश्शान्तरसः स्मृतः ॥ २६ ॥
 दैवाल्यानं ततः प्रोक्तं सज्जनानां प्रशंसनम् ॥ अथ संसर्गशंसा च सहृष्णीर्घ्यानकं ततः ॥ २७ ॥
 अथोऽन्योक्तिरलङ्घरो बूधैरिह विभाव्यताम् ॥ एवं प्रस्तावसङ्ख्या तु पञ्चषष्ठिप्रमाणिका ॥ २८ ॥
 क्षोकैः सहस्रसंख्यकैर्जातो ग्रन्थो द्वयं इमः ॥ बाणाशार्पिशशांकाङ्क्षे वैशास्ते पूर्णिमागुरौ ॥
 क्षिप्ते हस्तावलङ्घः प्रसभमभिहितोऽपाददानोशुकान्तं गृह्णन् केशोष्वपास्तश्चरणनिपतितो नेक्षितः सम्भ्रमेण ॥
 वालङ्घन्योऽवधूतस्त्रिपुरयुवतिभिः साश्रुनेत्रोत्पलाभिः कामीवार्द्धपराधः स दहतु दुर्रितं शास्मवो वः शराप्तिः ॥ ३० ॥
 च—यन्नादृतस्त्रमलिना मलिनाशयेन कि तेन चर्यक विषादमुरीकरोषि ॥
 विश्वाभिरस्मनवनीरदनोल्लेपाः केशाः कुशेशायदशां कुशलीभवन्तु ॥

तत्रैव प्रायोऽप्रसिद्धकविनामानि तत्पद्यानि च यथा ॥

अचलरुद्रस्य	पाणी पद्मधिया	कृष्णानन्दमिश्रस्य	द्राक्षारुद्दैव
अनिरुद्धस्य	यूधियथौचित-	महिमामहोत्तम-	
	कमलिनीवन-	गदाधरस्य	चलद्वलाकादशन-
अविलम्बस्य	मैव लोचनेव-	गौडयादवस्य	जन्मावधितनु-
	यदि प्राणा एव	जगन्मणे राज्ञः	वनमाली वियोगेन
ईधरदासस्य	वस्त्राकर्षणसं-	दक्कारावस्य	देवत्वं पुरुपोत्तम-
उग्रग्राहस्य	किं कार्यं प्रतिबोधने	दशावधानस्य	मतं मयूरैश्चकितं
	अधरेक्षणयोः कर्त्या	धनदेवस्य	धिक्तस्य भंद-
कंसनाराधणस्य	बाले तवाधरसुधा-	नवीनकवीन्द्रस्य	आयासि यासि द-
	एतदेवं मम पुण्यं		लतां पृष्पवतीं
कवीनस्य	दृष्टेयं यदि पू-		हेमांभोरुहप-
	श्रीकृष्ण तव	नाथमिश्रस्य	दक्षिणवातकपोत-
कुञ्जकुटीरस्य	मुनिर्जयति		सुखयति दोषा-
	कर्मै कि कथनीय		मध्याह्ने नूनमापोषि
कुलपत्नैः	नारङ्घं स्तनपदि-		निष्कंपास्तरलो-
	सौमित्रिवदति	पञ्चाननस्य	मध्याह्ने हरितो

परशुरामस्य	सुधारसो धातुः	आश्लेषशेषा रतिः
भारतीकवे:	{ अंगुलया कः कपाटं कोयं द्वारि हरिः करुर्वं शूल्यै मृगय	सुरतन्यत्ययसमये
भूपतिमिश्रस्य	{ कुचकुम्भातरे काचित्कराम्याकु— एवमेवाक्षि वामाक्षि	बालचन्द्रस्त्रिं
मण्डनस्य	{ इक्षिणवातः कपोतः किमयं कालिमा नाधराद्विग्लिता पाणिभ्यां चल परचितरसना	संवरणाय वधूटी
मते:	{ रक्ताशोकुशोदरी— दुर्जनविभव— वधिरस्येव शु— दिव्यचक्षुरहं मित्र तत्रभवता निःक्षिसं कबरी— कुवलयनयना	अथमहो रजनी—
मधुरवल्ले:	{ कारणोत्पक्षकोपे यद्वीदौर्लक्ष्मीले घनतरघन—	पुलकितकठोर—
महामनुष्यस्य		न्यस्तानि शंख—
मोहनमिश्रस्य		गम्भीरनीरस्थित—
रघुपते:		उत्पन्नो घटचक्र—
रन्तिदेवस्य	{ कर्पूरमुपहसंती किरणलहरीभिः	रूपे मदनसमानो
रामचन्द्रसरस्वत्याः	{ पश्चादुपागत्य मया प्रासादे स्त दिशि २ भग्नं धनुः पुरुभिदो भक्तस्मादागारे	अस्मद्पूजामनिला—
रामरामस्य	{ मा कदापि भवनात् मा लक्ष्य दर्शनोत्कटा काचिन्पाती वनिता न प्रेम मन्ये प्रचुरं हेमकुम्भमिव तुंग— मयि प्रभातप्रतिकूल— भलसयति गात्रं	अस्वाध्यायः पिकानां
		आयातः शरदाहो
		अन्यासु तासु
		समुक्तिर्णं तन्या
		करान्प्रसार्य—
		वस्तुतः शुद्ध आत्मा
		गंतव्यान्नाविक—
		किशुकव्याजतो
		नीरादेव जनुः
		क्षारांबुमधु—
		असंमुखालोकन—
		प्रावृद्धधू—
		शंखं रितमित—
		शीलादिव संत्रस्तं
		सितं वसनमर्पितं
		मनस्यिनि तपस्विनी
		मंदं निधेहि चरणौ
		द्विनैः केलिसरोहद
		अनाहौतवैत्तं
		कविर्वाचस्पतिः
		जनसदसि तथाव—
		अपूर्वं वौर्यमन्यस्तं
		इह केन कुले

२२६ रसतराङ्गिण्याष्टीका-सेतुप्रबन्धः-जीवराजः ।

आ.—भस्वंडानंदांगः कथमङ्गि न निर्बोसनवियां परिच्छेद्यो वेदाः परमुपनिषद्वाग्निवैः ॥ १ ॥
 अषि प्रादुर्भवे सति जगति यः स्वात्ममतिलद्दसोऽयं ब्रह्मात्मा भुवि भूर्भु भव्याय भवताम् ॥ ३ ॥
 व्रजराजसूरिजन्माभ्यधिगततन्मात्राचितनुचिदालिः ॥ कविजीवराजशर्मा निर्माति तरंगिणीसेतुम् ॥ २ ॥
 ये शीलयिष्यन्ति समाहितात्मना सेतुप्रबन्धाद्यमदीयटिष्णम् ॥
 ते संतरिष्यन्ति विनापि च श्रमैः संलस्तत्रो भानुतरंगिणीरसात् ॥ ३ ॥
 सतः परेषां गुणजालगृध्रवो बद्धात्मतो मोचयितुं निजात्मनः ॥
 न शक्तनुवृत्ति स्म बलेन योत्रता शिळ्य निषक्ता इव केकिंपञ्चिणः ॥ ४ ॥
 सगुणं प्रतिखंडयन्तं आरात्मयतंते ननु निर्गुणाभिपत्त्यै ॥ सुधियोप्यतथापि तानजलं सगुणानेव भजन्त्यहो विष्णुत्रम् ॥ ५ ॥
 गुणिनं भजतश्चिरादुरोजौ गुणिनं चैव तनु नितंवर्विष्वम् ॥ जघनं च तमेव तेन मन्ये गुरुवो वै गुणिनं भजन्त्यजलम् ॥ ६ ॥
 ईर्ष्यालवो येन्यदुराघ्रेण न संगृहीष्यन्ति मदीयसेतुम् ॥ यास्यन्त्यमी तत्वविवेकवंचनां वुधा महालंकरणैरिव द्विपाः ॥ ७ ॥
 ये केपि वै मूढधिष्ठो हि मामकं सेतुप्रबन्धं विद्युपां विनोदनम् ॥
 संभावयिष्यन्ति न जातु किंततः क्लीबेजिता नैति विरीतिमंगना ॥ ८ ॥
 सेतुं परिश्यज्य विमूढवद्यो नौकादिभिः क्षुद्रविसारसाथनैः ॥
 तर्तुं समिच्छान्ति यतंति चापि ये चक्षुपदंवा इति तेषि मे मतिः ॥ ९ ॥
 इमां बत तरंगिणीं रसमयौ गभीरात्मां दुरंतविषयाभिधैरथ तिर्मिगिलैः संकुलाम् ॥
 इतां विविधसंशयैर्विषयैर्वैर्विना सेतुना कथं बुधमतं राजाः [बुधमतंगजाः] प्रतितरं नौकाशैः ॥ १० ॥

२२७ रसतराङ्गिणीटीका-रसिकरञ्जिती-वेणीदित्तः ।

आ.—नमो नवलमःस्तोभतोमरोतमकांतये ॥
 च.—श्रीमन्नारायणातपत्र [श्रीनारायणतातपत्र] नृहरेभक्तो धरामंडले विसमृतो [विष्यातो] माहिदासभट्ट इति यस्ततसृज-
 न्यात्मज [यस्तस्यायमप्यात्मजः] वेणीदित्तकवीद्वैरवरवरः सत्तर्कवागीधरस्तस्येयं कृतिरज्जवला वितनुतां मोदं सतां
 सर्वदा ॥ ३ ॥
 इति श्रीतर्कवागीशभद्राचार्यवेणीदित्तकत्रा रसतरंगिणीव्याघ्र्या रसिकरञ्जिती समाप्ता ॥

२२८ रसप्रदीपः-प्रभाकरः ।

आ.—स्वर्विष्वमवाकुचुकु [मंदाकुचुकु] भविष्वे विलोकमानं प्रतिलोकमानम् ॥
 प्रद्यंड षु[शु]ंड परितः क्षिप्रवं हैरंवमालंवनमाश्र यभृः [यामः] ॥ १ ॥
 कलयतु कल्याणचर्षं रघुकुलतिलकः कुलोपास्यः ॥ व्य [य] र्य प्रसादलेशात्कपिभिर कुपर [कूपार] लंघनं विहितम् ॥ २ ॥
 पुरतः प्रविलोक्य भग्नचार्षं परतः कामपि कामकार्मुकज्याम् ॥

पुलकांचितपीनबाहुदंडं रघुवालं कलये दशास्यकालम् ॥ ३ ॥
 गुहतरदुरितौधं इपये [धंसये] दिविरेशल्लदनु दरसमंदं मंदयेदंधकारिः ॥
 तदनु मतिमनव्यां कल्पयेत्कल्पवल्ली भजनपरजनानां सारदा सारदा नः ॥ ४ ॥
 अभूल्कुलकनंदनः प्रथितवंशदुर्घांवुधौ सुधाकर इवाकरः किल कला (कला) परस्य यः ॥
 रमात्मणभावनो भुवनर्बिद्वंदारक वृजधृत [वृषधृज] पुरंदरो विवृधभृत्रामेधरः ॥ ५ ॥
 तस्मादजायत जगत्त्रयगीतकीर्तिः श्रीभट्टमावववुधौ वृधंदवंदवद्यः ॥
 सद्यः समुद्यदनवदासगद्यविद्याविद्योतमानधिषणो विषणोपमेयः ॥ ६ ॥
 सहस्रेणास्यानां फणिपतिरभूयेन न समं यदा वक्तुं शक्तत्स्तदवधि स पातालमभजत् ॥
 पराभूतेभर्तिः सरसिजभवस्तिष्ठति ततो निलीनः कंसारेगहनतरनाभीसरसिजे ॥ ७ ॥
 भाट्टेभट्ट इवापरः कणभुजः शास्त्रे कणादः स्वयं साक्षादक्षपदो मतेक्षवरणः पातंजले प्राजलः ॥
 ख्यातः सांख्यपते चिरं गुहसते सिद्धांतदीक्षागुरुर्ज्यायांस्तत्तनुजो विभाति भुवने श्रीविश्वनाथः कृतः [ती] ॥ ८ ॥
 ततः कनीयान्द्युनाथनामा विद्वत्सु वंदोस्य सुतश्कास्ति ॥ ततः कनीयानहमस्मि जातः प्रभाकरो राघवपादसेवः ॥ ९ ॥
 विश्वनाथचरणंवुजभक्तिं प्रदा [प्राप्त] सन्मतिरुमापतिभक्तः ॥
 चापलेन तनेवे [तनुते] रसिकानां प्रीतये किमपि कौतुकमेतत् ॥ १० ॥
 श्रीविश्वनाथविवृधास्यसुवाङ्मुभिर्यद्वाणीसुधाभिरभितः सुचिरं प्रसिक्ते ॥
 न स्यात्कर्यं सरससंद्रकता च चंद्रकांताश्मवन्मम कठोरतरेषि चित्ते ॥ ११ ॥
 करवाणि वाणि तवपादपंकजप्रणर्ति शिरोनिहितपाणि चारुणि ॥
 हनिरा चिरन्मयि निवेहि देवि ताममृतप्रवाहमधुरा वचोधुराम् ॥ १२ ॥
 प्रवृत्तो उम्भाहि [दुर्गाह] ध्वनिरसविद्यमार्णवमहं विगाहुं यन्मूदस्त्वदि इ सुमहासाहसविधौ ॥
 निराधारस्यारादभिमतविधौ काल्पलतिका जगन्मातस्त्वावृत्तचरणर्थिते च [तस्तावत्वदरणर्थितैव] शरणम् ॥ १३ ॥
 अश्रुतेषीह सद्वित्यदर्शने साहसं सम ॥ निर्वाहयतु निषुणा गुहपादरजःकणाः ॥ १४ ॥
 ग्रंयांतराद्विषोपो यः स्यादस्मिन्नसौ तु गुणगृद्यै ॥ भवधार्यां रसज्जैरज्जैरितरैरैर्भम किम् ॥ १५ ॥
 इह तावत्काव्यस्यानेकप्रथीजनप्रयोजकर्त्तैरपि रससंवेदनजन्यं सुखमेव मुख्यं प्रयोजनं तत्र च जातिविशेषः स्वर्गादि-
 वदहृदयोगीकार्यः रससंवितिश्च पटुतरश्रवणादिवासनासंस्कृतचेतसां योगिनां परमात्मसंवितिरिव ततदंगविद्याभ्या-
 साहितवासनासंस्कृतमनसां सहदयानामेव भवतीत्यन्नानुभव एव प्रमाणं तत्र तावद्रसः काव्यात्मतीयत इति काव्य-
 लक्षणं निरूप्यते । तत्र तददोषो क्लापीति प्रश्न [सूत्र] कारणोक्तं तत्रैतद्विचार्यते ।
 अद्वैषवित्यनेन यार्किच्छिद्वोषाभावो विवक्षितः यावद्वोषाभावो वा
 च.—विस्तरेण चेयं दुसिरस्माभिरलंकाररहस्ये प्रसाधितेत्युपरम्यते इति शिवम् ॥
 श्रीमत्पुरारिपुरभेदनवासपूतश्रीरामचंद्रपदसारसचंचरीकः ॥
 श्रीविश्वनाथविवृधप्रतिपन्नविद्यः श्रीमान्प्रभाकर इमं व्यतनोत्पद्धंभम् ॥ १ ॥
 भवतु कृतिरियं विदेहपुत्रीपरिवृपादपयोजयोभदीया ॥

कठिनविपिनभूमिरेणुखेदक्षपणपटुः सरसामृतोभिधारा ॥ २ ॥

द्योमाकूपारभुमीशगणिते खरवत्सरे ॥ एकोनविशवर्वेषण प्रबंधोयं कृतो मथा ॥ ३ ॥

* दोषापहारहचिरो विमलो रससंचितः कोपि ॥ विलसतु रसप्रदीपो यावत्कल्पं जगन्तितये ॥ ४ ॥

इति श्रीमद्ब्रह्मद्वंद्वारकवंदवंदनीयपादारविद्वंद्वभूसुरपुरंदरजग्नुरमहाग्नापाध्यायमद्वाधवतनूजनिभद्रभद्रारकोन्नीते रसदीपे द्वयंजनानिरूपणं नाम तृतीयालोकः ॥ समाप्तोयं अंथः ॥

२२९ वृत्तिवार्तिकम् ।

आ.—विधं प्रकाशयन्तो व्यापारैर्लक्षणाभिधाष्वनितैः ॥ नयैरिव हरमूर्तिर्विवृथोपास्या सरस्वती जयति ॥ १ ॥

वृत्तयः काव्यसरणावलंकारप्रबंधृभिः ॥ अभिभ्रा लक्षणा व्यक्तिरिति तिथो निरूपितः ॥ २ ॥

तत्र क्वचित्क्वचिद्वृद्धिर्विशेषा न स्फुटीकृताः ॥ नतिष्ठ [स्पष्ट] कवितुमस्माभिः क्रियते वृत्तिवार्तिकम् ॥ ३ ॥

तत्र शैक्षया प्रतिपादकत्वमभिधा सा च त्रिधा

च.—क्वचिदपि सारोपलक्षणा न स्यादिति वाच्यम् इष्टापत्तेः ॥

इति वृत्तिवार्तिके लक्षणवृत्तिनिर्णयो नाम द्वितीयः परिच्छेदः ॥ २ ॥

२३० शृंगारमाला-सुखलालमिश्रः ।

आ.—अहणिमरविनखचंद्रं प्रावकमौमं बुधमणिभिः ॥ सुखचिसुमहिमगुरुकविवंदं मंदगमवतु पदपंकजं देव्याः ॥ १ ॥

च.—संसारसर्पमुखमर्दनतार्क्ष्यरूपा विज्ञानतापटलपाटितमोहकूपाः ॥

येषां कटाक्षकलिताः फलिता लसंति गंगेशमिश्रगुरवः सततं जयंति ॥ ३३ ॥

अथ कविवंशवर्णनम् ॥ अनीषप्रस्थात्य [वनीषकर्षयात्य] रतस्तु भागों षट्कोशामध्ये हि घटोत्कचस्य ॥

ग्रामो घरोङ्गेति प्रसिद्धत्रामा पूर्वे स्थितास्तत्र पुरा मदीयाः ॥ ३४ ॥

श्रीविष्णुदत्तः स्वकुलाङ्गभानुर्नारायणस्तत्तनुजो बभूव ॥ कौशल्यगोत्रो यजुषामधीतो भाष्यंदिनोयो द्विजगौडजोसी ॥ ३५ ॥

तस्यास्मादगमनु काश्यां बहुदर्शनी वैरिमपुत्रमंत्री ॥ हामोदरो वैद्यकप्रयकर्ता श्रीरामकृष्णस्तदपत्यमासीत् ॥ ३६ ॥

तुलसीमाधवगंगारामाष्यास्तत्तनूद्ववाश्वासन् ॥ माधवरामसुपुत्रो इदयराम इति सुगीयते तनुजैः ॥ ३७ ॥

साहित्यं रसप्रयंत्रकद्वृथवरखस्यांगजातः कविर्वूराय इति प्रसिद्धमगद्वासी पुरे चार्गले ॥

तत्पुत्रेण भया कृता रसमयी माला रसोपासका जसा प्रापयितुं गृणैरपि युता कव्या रसब्रह्मणि ॥ ३८ ॥

* सुखलालेन सुकविना रचिता शृंगारमणिमयी माला ॥ कंठे सा रसिकानां सगुणसुवर्णा विलासमातनुताम् ॥ ३९ ॥

सुधंशुद्योमवस्त्रिदौ वृष्णे ज्येष्ठासिते रसे ॥ शुभा शृंगारमलियं रविपुण्ये सुगुफिता ॥ ४० ॥

इति श्रीमत्साहित्यशास्त्रानुभवसिकगौडविप्रवरवावूरायमिश्रसूनुखलालमिश्रेण विरचितार्था शृंगारमालायां संक्षिप्तर्थान् नाम तृतीयं विरचनम् ॥ ३ ॥

२३१ शृंगारमण्डनम्-विद्वलेश्वरः ।

आ.—कथया कथय स्वामिन्यामे कथं [स्वामिन्कथं] वै नवसंगमः—

च.—ईति श्रीमद्रोपीजनवरणपक्षे गुह्यगौभिस्तत्त्वेभास्तुतजलधिमश्चाभिरानश्चम् ॥

बभूवेदं पूर्णं स्मितजितसुधाभिर्विरचितं एकंजे शृङ्गारमिधरसवरे मंडनमिदम् ॥

इति श्रीविद्वलेश्वरविरचिते शृङ्गारमण्डने दद्वाम उल्लासः ॥

२३२ शृंगारस्तरसी-भावमिश्रः ।

आ.—गजमुखमरप्रवरं सिद्धिकरं विश्वहर्तारम् ॥ गुह्यमवगमनप्रदमिष्टकरीमिष्टदेवतां वंदे ॥ १ ॥

च.—चंद्रश्वासमरीचिवीचिनिचैर्यावापृष्ठिव्योस्तमःस्तोमं हंत समस्तमस्तमनयत्तद्रोदसी राजते ॥

मन्थे वारिधरावरोधवियदुन्मुक्तं शरत्पूर्णिमाच्छ्रद्धं चुवितमृतमैकितकगणैर्बद्धो हि दुष्मोदधिः ॥

इति श्रीभावमिश्रकविरचितशृंगारस्तरसी संपूर्णा ॥

२३३ शृंगारामृतलहरी-सामराजदीक्षितः ।

आ.—पिधुसुताकुचकुमपाटलवक्षःस्यलं किमपि ॥ उपवीणितं च निगमैः सटाजटालं महः कलये ॥ २ ॥

नरहरिबिदुपुरदरजनुषा विदुपाय सामराजेन ॥ शृंगारामृतलहरी विरच्यते रसिकजीवातुः ॥ २ ॥

च.—अनुभावव्यभिचारिभावाश्च ग्रंथातरेषूद्याः इह ग्रंथगौरवान्न लिखिताः ॥

इति श्रीकविकुललिलकनरहरीविदुपुरदरकुलोत्तंसश्रीसामराजदीक्षितविरचिता शृंगारामृतलहरी संपूर्णा ॥

२३४ सरस्वतीकण्ठाभरणविवरणम्-जगद्वरः ।

आ.—इदानीमुभयालंकारविवेचनाय चनुर्य परिच्छेदमारभते शब्देभ्यः इति धातूभयालंकियाश्विवादिभ्यः शब्देभ्यो विशिष्ट उपमादिरूपोऽर्थयैः ज्ञाप्यते ता उभयालंकियाः स्युः

च.—चतुर्विशतिरिति इत्यनेन प्रकारेण चतुर्विशतिरेता उपमादयः काव्यालंकृतय उक्ता इत्यन्वयः अजहाँडिगतात्र । उभयेति शब्दार्थान्त्रिता इत्यर्थः ॥

तत्र रक्षरोऽजनिष्ट गुणिनामार्योऽनवद्यः सतां सा शृद्धा दमयंतिकापि सुषुवे नैयायिकं यं सुतम् ॥

तस्य श्रीशजगद्वरस्य कवितुवाणीगुणालंकृतेष्ट्रिकायामुभयप्रकाशनपरिच्छेदश्वतुर्यो गतः ॥

इति भ्राह्मद्विषयाद्याधर्माधिकरणिकश्रीजगद्वरविरचितः सरस्वतीकण्ठाभरणविवरणे चनुर्यः परिच्छेदः ॥

२३५ सामहिन्यसुधासिन्धुः-विश्वनाथः ।

आ.—उत्तालतालस्फुरद्विप्रातप्रभातपातालमुजंगकंपम् ॥ अभ्रातविद्वातकपर्वजालविस्ततालं कलये नटं तम् ॥ १ ॥

द्वतालांविप्रपातस्फुटितवसुमतीरंथनीरंथनिर्यत्पातालांभःस्वंतीचपनसिमिसमाकारिलालाटनेत्रम् ॥

ऊर्ध्वव्याधूतभोगीश्वरवररचितायासनिश्चासरिंगद्वंगाक्षोलजालं कलयतु विभवं धूर्जटेनाट्यलीला ॥ २ ॥
 चंद्रचूडप्रियापांगसदंहानंदनिर्भरः ॥ विदधाति कविः कोपि सुधासिंहुं तरंगितम् ॥ ३ ॥
 •इह खलु सामाजिकपरीक्षितमेव काव्यं स्वर्गापवर्गादिजनकामिति तत्परीक्षार्थमयमारंभः । अत एवोक्तं काव्यप्रकाशे
 काव्यं यशसे इति । अत एवान्यत्र अदोषं गुणवत्काव्यमलंकारिरलंकृतमारासान्वितं कविः कुर्वन् कीर्तिं स्वर्गं च विदंतीति
 तद्वादौ काव्यरस्य लक्षणमाह ॥ जायते मरमानंदो ब्रह्मानंदसहोदरः ॥ यस्य श्रवणमात्रेण तद्वाक्यं काव्यमुच्यते ॥
 च.—उत्तेक्षणां प्रवादय एव शब्दाः संभावनं वक्तुमर्हति न तु यथाशब्दोपि । तत्र तदुपादानं दोषः ।
 उदाहरणं स्वयमवधेयम् । समाप्तमिदं काव्यलक्षणमित्यलं पल्लवितेन ।
 यावत्पाटीरपंकद्रवमधुरसुवापूरसेकैच्छिलोकीमुच्चैः प्रीणाति विप्रणतिनुतपदः पार्वणः शीतभानुः ॥
 वेगादंभोजजृभावितरणरसिका भानवो भांति यद्वद्वानोरतावद्विभावनामयमपि च सुधासिंहुरानंदकंदम् ॥
 घूर्णल्लोचनमुच्छलद्विहसितं प्रभ्रष्टसीरं ललङ्गालाजालमकालरोषमुदयनिद्रश्रियम् ॥
 जृभारंभमिलन्मिलिंदपटलीवर्माविचाराकुलं कालिंदीजलकेलिंदपटमहं तालंकमेकं भजे ॥
 मौलैः गंगांबुधाराकुबलयपटलीमंडितां शूलपाणेः कौटीभृंगीकदंबव्यतिकरमधुरा मालिका कंधरायाम् ॥
 कर्पूरक्षोदचंचन्मृगमदपटलीपंकसंकाशमूर्तिर्वशःपीटे पतंती कितिधरतनयानेत्रशोभावतादः ॥
 आस्ते धारासुराख्यं नगरमतिलसत्केशवोद्दामवामप्रश्नाजस्तीर्तिपूरं विलसति स विवृथस्य गोदावरी सा ॥
 तत्रत्योऽनंतदेवात्मज इह वसर्ति मुकितपुर्यां स चक्रे [त्रिमल्लश्चक्रे] तस्यांगजस्योल्लसति कृतिरियं विश्वनाथभिधस्य ॥
 प्रबलकर्कशतर्कविचारणोल्लसितकाव्यसुलक्षणलक्षिता ॥ त्रिमरदेवतनूजविलासिनां मतिमतां वितनोरु मनोमुदम् ॥
 इति श्रीत्रिमल्लदेवतनयविधनाथविरचिते साहित्यसुधासिंहौ अर्थं — — — नामाष्टमस्तरंगः ॥ समाप्तेयं
 ग्रंथः ॥ कृतिरियं विश्वनाथस्य ॥
 कीर्तिशोवं गते तैत्तैर्गुणौर्विकमभूमुजिः ॥ ग्रहांभोविसरसज्योतिर्भिते संवत्सरकमे ॥ १ ॥
 एकादश्यां गुरौ स्वयिः सुधासिंहूर्विलेखितः ॥ पतने चंद्रचूडस्य विश्वनायेन धीमता ॥ २ ॥

२३६ काव्यलक्ष्मीप्रकाशः-शिवरामः ।

आ.—यद्वालनेत्रशोभादैः प्रोपीचन्दननिर्मितम् ॥ स्त्रीचक्रे तिलकं रुणः स मां मातु त्रिलोचनः ॥ १ ॥
 च.—काव्यानि पंच नुतयोपि च पंचसंख्याः टीकाश्च सप्तदश चैक उणादिकोशः ॥
 भूपालभूषणमयो रसरवहारो विद्याविलास इति [ति] पूर्वसरत्कलायाः [व्यः—] ॥ २ ॥
 ग्रंथान्मया विरचितान्परिशीलयंतु शीलान्विताः सुमनसो [मनसो] मुदे मे ॥
 यद्वद्विशोधितमनल्परुचा समेतं जांबूनंदं भवति मूल्यविशेषलभ्यम् ॥ २१ ॥
 परिश्रमो व्याकरणे काव्यादावपि यः रुतः ॥ सव्या [सा] दिग्गियं तस्य शिवरामेण दर्शिता ॥ २२ ॥
 इति श्रीशिवरामकृतिः काव्यलक्ष्मीप्रकाशः संपूर्णः ॥

२३७ छन्दःकौस्तुभः सभाव्यः-मू०-राधादामोदरः-भा०-विद्याभूषणः ।

म् आ.—छन्दोभिर्वितताङ्गः कंवयो यस्यानुकीर्तयन्ति गुणान् ॥ स जयति गोकुलवनिताजितान्तरः श्यामसुन्दरो भगद्वाच् ॥ १ ॥
 भा. आ.—अर्चितनयनानन्दो राधादामोदरो गुरुजीयात् ॥ विवृणोमि यस्य रूपया छन्दःकौस्तुभमहं मितवाक् ॥ १ ॥

मू. च.—द्विजकुलतिलकः श्रीमान्दराधादमोदरो हरे: प्रेष्टः ॥ इवैः सूत्रप्रथितं छन्दःकौस्तुभिमिं व्यवत्तेत् ॥ १४ ॥
वैदर्तुपक्षसङ्ख्याताभ्यन्दसां बृतयोद्र याः ॥ लिखिताः सन्ति ताः सन्तः कलयन्तु कृपाकुलाः ॥ १५ ॥
भा. च.—श्रीराधादमोदरशिखो विद्या (दि) भूषणो नाम्ना ॥ छन्दःकौस्तुभशास्त्रे भाष्यमिदं सम्प्रति व्यदधात् ॥ १६ ॥
इति श्रीविद्याभूषणविरचिते छन्दःकौस्तुभाष्ये मात्राप्रस्तारविवरणं नवमी प्रभा ॥ समाप्तोयं ग्रन्थः ॥ १७ ॥

२३८ छन्दःपीयूषः-जगन्नार्थः ।

२३९ छन्दोदीपिका-कुमारमणिभट्टः ।

आ—सुन्दरमरविन्दद्वृतिवृन्दारकवृन्दवन्द्य सुखकन्दम् ॥ हिरसा मुकुन्द हर [चरण] द्वन्दं बन्दामहेऽप्रबद्म् (१) ॥ १ ॥
 बाजपेयजयगोविन्दानुजपुरुषोत्तमस्य चरणौ वन्दे ॥ आशार्यस्य कविचिदाङ्गनशस्य यज्ञो अहु विलं धरणै ॥ २ ॥
 माधवपण्डितराजं रुद्रणश्चिं भनीषिबलभद्रम् ॥ मधुसूदनक्षिपण्डितमुद्ययम्भगमनि पूर्वभवान् ॥ ३ ॥
 हरिवंशं चतुर्भूर्जपौत्रं बुधरुद्रणस्य नपारम् ॥ श्रीमत्यितामहमहं — — — — नौमि ॥ ४ ॥
 कृत्वा पूज्यपतृव्यवेदमणिमत्प्रणामं ततस्तातश्रीहरिवङ्गभश्य चरणौ नत्वा तथान्प्राप्युरुम् ॥
 सन्ध्याशा [अङ्ग] शुहल्यायुधग्रभृतिभिः श्रीवाङ्मपेत्यादिभिः सृष्टान् वीक्ष्य बद्धायि इतरचनामाचार्यसूनकमात् ॥ ५ ॥
 च—श्रीवत्सलोत्तमगिनिन कमारमणिका निजेऽनुष्ठान [षट्] र्थम् ॥ अनुवर्णस्य बासुदेवस्तमनुमते शङ्खेऽप्याहि ॥ ६ ॥

नात्र काव्यन निचारचारुरी नैव कापि इसक्षुमासुरी ॥ बालबोधकतये रूतं मया शोभयन्तु सुषिया [यो] दयामया: ॥ २ ॥
 अज्ञेण वेदाङ्गयुतेन युक्ते वर्षे पयोराशिशशाङ्कावते ॥ १७६०
 • जातं तथा भाद्रवलक्षपदे मास्य [भास्व] तियौ पूर्णमिदं शुभर्ते [र्ते] ॥ ३ ॥
 इति श्रीभट्टहरिवल्लभात्मजेन भट्टकुमारमणिना प्रकाशितायां छन्दोद्धितिकार्या गदाप्रकरणं नामाऽष्टमः प्रकाशः ॥

२४० छन्दोमुक्तावली-शंभुरामः ।

आ.—ध्यात्वा नागेश्वरेशानं नत्वाचार्यपरंपराम् ॥ छन्दोमुक्तावलीं कुर्वे विद्वज्जनमनोरमाम् ॥ १ ॥
 च.—गोत्रेऽभूत्कश्यपस्य द्विजवरतिलको ब्राह्मिंश्चाहमोदः सीतारौमोस्य सूनुर्हरिगुहकरुणामत्रकः शंभुरामः ॥
 छन्दोमुक्तावलीयं हयवदनगले स्व [स्व] पिता तेन भक्त्या विद्वन्मोदं वितन्वत्यतिमतिमतां वृत्तबोधं करोतु ॥ १ ॥
 थदत्र सौष्ठवं किञ्चिद्द्वारोरेव (च) मे नहि ॥ अंसौष्ठवं चेत्च्छोध्यं विद्वद्विग्रहतमस्तरैः ॥ २ ॥
 रूतांजलिपुटो भूत्वा प्रार्थयामि द्विजानिति ॥ माभूद्वयर्थः प्रयासो मे युज्माकं कृपयानघाः ॥ ३ ॥
 छन्दोमुक्तावलीकंठो हयग्रीव(;)प्रसादकृत् ॥ ददातु सुहृदां भर्कित पाठकेभ्यः स्वदायिनीम् ॥ ४ ॥
 इति श्रीनिवासार्यशिष्येण शंभुराममिश्रेण विरचितच्छन्दोमुक्तावली समाप्ता ॥

२४१ वाणीभूषणम्-दामोदरः ।

आ.—राजलंकुंजरराजहौति विमेलादं चहुकूलावृति भास्वद्वोगिफणामाणि प्रविलसन्मुक्तामणिग्रामाणि ॥
 पादंभोजभुजंगफूलकृति रणन्मंजीरमंजुद्युति श्रेयो वः शिवशैलराजसुतयोर्देयादभिक्षं वपुः ॥ १ ॥
 सत्तीड़ [सन्तीड़] यद्यपि महाकविसंप्रणीतप्रथा(स्थापि)मम बालिशताविलासः ॥
 संपूर्णशारदविद्यावुदयं प्रपञ्चे किञ्चाम नाभ्युदयमंचति तारकापि ॥ २ ॥
 अलसाधियः प्राकृतमधिमूर्धियः केचिद्वन्तीड़ [ह] ॥ उत्तिरेषा मम तेषामातनुतामीषद्यपि तोषम् ॥ ३ ॥
 दीर्घघोषकुलोद्भूतस्यस्तद्वात् इति श्रुतः ॥ छन्दसां लक्षणं तेन सोदाहरणमुच्यते ॥ ४ ॥
 च.—मात्रावृत्तमिह प्रेक्तं चलार्दिश्वायाधिकम् ॥ त्रयोदशाधिकशतंवर्णवृत्तमिदं शुभम् ॥ १ ॥
 इति श्रीदामोदरविरचितं वाणीभूषणं समाप्तम् ॥

२४२ दृत्तरस्त्वाकरः स्तिष्पणः-टिं० क्षेमहंसः ।

आ.—पञ्चके: पञ्चेकनामा द्विजोत्तमः अभूत् ।

इ—छन्दः अविशामं प्रक्षोरक्षम् ॥ इति दृत्तरस्त्वाकरपद्ये छन्दस्त्रि वाचनाचार्यप्रेमदंसविरचिते समाप्त्याप्ते
 टिष्पणके षट्प्रत्ययाश्याप्तः समाप्तः ॥
 वाचनाचार्यश्रीसुखलिघ्नगणित्यज्ञेन्द्रणां प्र० सकलकीर्तिना लिपीहृतं शिष्युर भद्रं शुभं भवतु ॥

२४३ वृत्तरत्नाकरः सटीकः-मू० केदारभद्रः टी० जगन्नाथमिश्रः ।

टी. आ.—जयति धाम निकाममनोहरं किमपि बालतमालसमद्युति ॥
 वृहति काचन काञ्चनवल्लरी यदुपकण्ठस्तुष्ठमहाश्रियम् ॥ १ ॥
 वृत्तरत्नाकरे व्याख्या भूरिभिः सूरिभिः कृतुः ॥ यथामति तथापीह निगूढार्थाय रच्यते ॥ २ ॥
 व्यर्थं शास्त्रान्तरार्थोक्तमुदाहरणविस्तरम् ॥ व्याख्यान्तरनिरासं च हित्वा सिद्धान्तं उच्यते ॥ ३ ॥
 छन्दःशास्त्रस्य सिद्धान्ताः पूर्वनायिंगता हि ये ॥ तानिह प्रेक्षतां कश्चिद्विपश्चिद्वितमत्सरः ॥ ४ ॥
 छन्दःशास्त्रस्य सिद्धान्ताः पूर्वनायिंगता हि ये ॥ तानिह प्रेक्षतां कश्चिद्विपश्चिद्वितमत्सरः ॥ ५ ॥
 अहृतमतिहुप्रवेशे प्रत्ययगहने निगूढार्थं ॥ छन्दःशास्त्रसरस्वति सरस्वति त्वत्कृपावलम्बोद्दम् ॥ ६ ॥
 अभिमतार्थसिद्धिसम्भावितप्रतिबन्धकप्रशमाय रुतं तत्क्षमेष्टदेवताकर्मकनतिलक्षणं मङ्गलं शिष्यशिक्षार्थमन्येतृणामनु-
 पङ्क्तो मङ्गलसिद्धार्थं चौपनिबध्य ग्रन्थारम्भं प्रतिजानानः प्रेक्षावत्प्रवृत्यपेक्षितमनुबन्धचतुष्टयं दर्शयति । सुखेत्यादिना
 क्षोकत्रयेण ॥

टी. च.—अतिरोहितार्थमन्यदिति ॥
 सुभद्रया श्रीहरिकिण्णपुर्ण्या रामेण विद्याधरसूनुनाच ॥ यो लब्धजन्मा जगदादिनाथः सवृत्तरत्नाकरवार्तिकं व्यवात् ॥ १ ॥
 वेदरामसुभूमितासु विक्रमार्कत इतासु शरत्सु ॥ बाहुल्यस्य बहुलेतरपक्षे धूर्जटेः पुरि विनिर्भितमेतत् ॥ २ ॥
 यज्ञा [ज] आहरतोकारि वाणीभूषणभूषणम् ॥ तज्जवाणीप्रसादस्य फलमेतद्वि वार्तिकम् ॥ ३ ॥
 वृत्तरत्नाकरवेशलब्धं वार्तिकमौकितकम् ॥ तदपर्णेन प्रीतोऽस्तु भगवान्भक्तवत्सलः ॥ ४ ॥
 नातिमानितया हेयं बुधा वार्तिकमौकितकम् ॥ बहुलोहा नवार्थ्यर्थसाधकं वो भविष्यति ॥ ५ ॥
 वृत्तरत्नाकरान्तःस्थरत्नानामुपलब्धये ॥ पाणाणराचितः सेरुहेनुर्नाम कथं भवेत् ॥ ६ ॥
 रत्नाकरस्यातितरां विवृद्धेश्वन्द्रोदयो हेतुरिह प्रसिद्धः ॥ नूनं तदन्तःस्थितरत्नलब्धै [ब्यै] न वार्तिकात्कारणमन्यदस्तु ॥ ७ ॥
 योवेदयद्व्याहिरण्यगर्भं यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥ तेनैव देवेन कृतोस्ति लुम्बः छन्दः प्रपञ्चस्य पुनः प्रकाशः ॥ ८ ॥
 जीवेनानेनात्मनानुपविश्य यो वै देवो व्याकरोक्तामरुपे ॥ द्रष्टा द्रश्यं दर्शनं चेति मायाविस्तारोयं यस्य तस्मै नमोऽस्तु ॥ ९ ॥
 यो वै जाग्रत्स्वप्रसृत्येकसाक्षी तद्वर्मस्पृक्शुद्धवोधस्तुरीयः ॥
 लक्ष्यो नान्तःप्रज्ञ इत्यादिवाचा तस्मै देवायास्तु नित्य प्रणामः ॥ १० ॥
 कृते जगन्नाथ इतिश्रुतेन मिश्रेण रामार्थानिवेवकेण ॥ सद्वृत्तरत्नाकरवार्तिकेसौ समाप्तिमध्याय इयाय षष्ठः ॥ ११ ॥
 इति चतुर्थप्रकरणम् ॥ इति वृत्तरत्नाकरवार्तिके प्रत्ययनिरूपणं षष्ठोऽध्यायः ॥
 इति श्रीमिश्रजगन्नाथकृतवृत्तरत्नाकरव्याख्या वार्तिकाख्या समाप्ता ॥ श्रीः ॥

२४४ वृत्तरत्नाकरः सटीकः मू० केदारभद्रः टी० श्रीकण्ठः ।

टी. आ.—नत्वा गिरीशं गिरीजासमेतं विनायकेनाभ्युषितं ततश्च ॥ प्रज्ञानरूपेण निजेन वृत्तरत्नाकराद्यं विवृणोति छन्दः ॥ १ ॥
 टी. च.—इदानीं वृत्तिकारो वृत्तिस्तरुपर्वकमात्मनो नाम कथयति ॥
 विस्पष्टा च पृ० ॥ सेश्व्रोतृसन्देहवल्लभा ॥ वृत्तरत्नाकरव्याख्या कृता श्रीकण्ठसूरिणा ॥ १ ॥

कृत्वा वृत्तिमिभां पुण्यां यदि भावं [पुण्यंयदेवा] वर्जितं मया ॥ तेनोङ्गसन्तु लोकानामतीव मतयोऽमलाः ॥ २ ॥
इति श्रीकण्ठपण्डितविरचितायां वृत्तरत्नाकरच्छन्दोवृत्तौ षट्प्रत्यूयविधानो नाम षष्ठोध्यायः समाप्तिमगमत् ।

२४५ वृत्तरत्नाकरः सटीकः-मू० केदारभट्टः टी० सोमचन्द्रः ।

टी. आ.—यत्प्रजाप्रनश्वांशुराजिररुणा नप्रालिके राजते तत्कालागतसम्पदः पदततिः सद्यावकाङ्क्षाकला [किल] ॥
तं नत्वा जयमङ्गलैकवसर्ति सङ्कल्पकल्पद्वयं श्रीमत्यार्थजिनेथरं मर्दगजं मोहाग्रिपोन्मूलनम् ॥ १ ॥
गुरोः प्रसादादपिगम्य वृत्तरत्नाकरच्छन्दस उद्यमेन ॥ सारं मया किञ्चिदयस्य वृत्तिर्विवीयते मुग्धसुबोधेतोः ॥ २ ॥
मयात्र शास्त्रान्तरदर्शनेन प्रोद्दूतनव्यार्थविशेषबोधात् ॥ व्याख्यायते केवलमेव सूत्रं पुरातनोदाहरणावली तु ॥ ३ ॥
टी. च.—सद्वृत्तरत्नाकरनामवेयशास्त्रस्य वृत्तिविधिकार एषः ॥ प्रस्तारनष्टादिकवर्णनोऽत्र सोमेहितायामजनिष्ट षष्ठः ॥ १ ॥
वादिश्रीदेवसूरेर्णगगनविधोर्बिघ्रतः शारदाया नाम प्रत्यक्षपूर्वं सुजयपदभूतो मङ्गलाह्रस्य सूरेः ॥
पादद्वन्द्वराविदे बुव्यमधुपादिते भृङ्गभृङ्गि दधानो वृत्ति सोमाभिरामामकृत कृतिमतां वृत्तरत्नाकरस्य ॥ २ ॥
प्रमादादौत्सुक्यात्कचिदनवबोधेन यदि वा ममैतस्यां वृत्तौ सुहृदयजनाः कौमलमतेः ॥
अवद्यं चेत्किञ्चिद्विलिं भवतामञ्जलिंयं प्रसादं कृत्वा तत्प्रणयमतिभिः शोध्यमस्तिलम् ॥ ३ ॥
यावच्चन्द्रमसम्मुच्छेन किलसंहीसप्रदीपाऽधितं रथ्येऽनुक्षिः [क्ष] पमन्तरिक्षफलके बद्धोन्मदं खेलति ॥
तारासारदुरोदरेण निखिलं दिक्कामिनीमण्डलं जीयात्तावदियं मनोहरपदा वृत्तिः प्रसादात्सताम् ॥ ४ ॥
श्रीविक्रमनृपकाले नदकरलपीटयोनिभूसङ्घये संवत् १३२९ समजनिरजोत्सवदिने वृत्तिरियं मुग्धबोधकरी ॥ ५ ॥
सर्वां ग्रन्थाङ्के स्त्रमितशतानि नवतियुक्तानि ॥ अन्नानुष्टुप्ग्रन्थनायोगाज्ञातानि किञ्चिदविधिकानि ॥ ६ ॥
समाप्तेयं सोमचन्द्रकृता वृत्तरत्नाकरबृहद्वृत्तिः ॥

२४६ गीतगौरीशसंगीतम्-भानुदत्तमिश्रः ।

आ.—संध्यानृत्यविष्णौ भुजंगमप्तेर्गीतामृतं शृणवतः प्रत्यक्षिस्खलितप्रमोदसङ्गिलस्तोमे तनौ सर्पति ॥
मौलेहत्यगा किमुँ त्रिपथगा जातेति जातागसो देवस्य त्रिपुरांतकस्य चर्लितं न्यालोकितं पातु नः ॥ १ ॥
भानोर्गीतिः सुधास्कीतिः शंभोर्दमर्डिडिभिः ॥ विदुषां रसनारंगभूमिर्भास्ति नृत्यताम् ॥ २ ॥
च.—इति श्रीमिश्रभानुदत्तविरचिते गीतगौरीशसंगीते महाकाव्ये दशमःसर्गः ॥ १० ॥

२४७ नन्दिकेश्वरकाशिका सटीका मू०-नन्दिकेश्वरः टी०-अभिमन्युः ।

म. आ.—नृत्तावसाने नटराजराजो ननाद दक्षां नवपञ्चवारम् ॥ उद्धर्नुकामः सनकादिसिद्धानेताद्विर्गेशिवसूत्रजालम् ॥ १ ॥
टी. आ.—नमः शिवाय देवाय सर्वज्ञाय परात्मने ॥ यस्योन्मेषनिमेषान्यां व्यक्ताव्यक्तमिदं जगत् ॥ १ ॥
श्रीशं गुरुं कुमारं च शैवतच्चविशारदम् ॥ प्रणम्य नन्दिकेशादीजिशवभक्तान्मुहुर्मुहुः ॥ २ ॥
काशिकामादिसूत्राणां नन्दिकेशकृतां शुभाम् ॥ लोकोपकारिणीं दिव्यां व्याकरोमि यथामति ॥ ३ ॥

इह खलु सकललोकनायकः परमेश्वरः परमशिवः सनकसनन्दनसनत्कुमारादीज्ञौत्रन्दिकेशपतञ्जलिव्याघ्रपादव-
शिष्ठादीर्थोद्धर्तुकामो ढकानिनादव्याजेन चतुर्दशसून्यात्मकं तत्त्वमुपदिदेशा । तदनु सर्वे मुनीन्द्रवर्याभिरकालमात्रि-
तानामस्माकं चतुर्दशसून्यात्मकं तत्त्वमुपदिदेशोति मत्खास्य सूत्रजालतत्त्वार्थं नन्दिकेशरो जानातीति नन्दिकेशरं
प्रणिपत्य पृष्ठवन्तः । तेषु पृष्ठवत्सु स षष्ठिशतिकारिकारूपेण तत्त्वं सूत्राणामुपदेष्टुमिच्छन्निदमाचष्ट—नृतेति ॥

मू. च.—तत्त्वातीतः परः साक्षी सर्वानुग्रहविग्रहै ॥ अहमात्मा परो हल् स्यादिति शंभुस्त्रिरोदधे ॥ २६ ॥

इति नन्दिकेशरकृतकाशिका ॥

टी. च.—सर्वतत्त्वजनकः स्वयं तत्त्वातीतः इति ज्ञापनार्थमेतत्सूत्रं चकारेत्याह तत्त्वातीत इति ॥ सर्वानुग्रहविग्रहः साक्षी
तत्त्वातीतो हल् स्यादिति ढकानिनादव्याजेन सर्वेषां, मुनिनानां तत्त्वमुपदिशस्त्रिरोदधे इत्यर्थः । हकारः शिववर्णः
स्यादिति शैवागमस्थितिरिति शिवम् ॥ इति उपमन्युक्ता नन्दिकेशरकाशिकायास्तत्त्वविमार्शनी संपूर्णा ॥

२४८ उणादिटीका ।

आ.—विधाय गुरुपादयोः प्रणतिमार्तदुःखच्छिदोर्यथामति विरच्यते विवरणं द्यनाद्यकृतिः (स्युणाद्याकृतेः) ॥
समस्तबुधसद्दृशा प्रथितिमेतदेतु ब्रह्म परोपकृतहेतुकं यदि समस्तमोहप्रदम् ॥ १ ॥ कारुरिति ॥

२४९ कातन्त्रमन्त्रप्रकाशःकर्मधरः ।

आ.—शोषाशेषफणामणिव्यतिकरे कान्ताकृतिं विभितां पश्यन्ती रहसि स्थितापि परिषद्भान्त्या यियासुर्मुहुः ॥
या प्रौढापि नवं समागमरसं भावैः समातन्वती क्षिष्ठा गाढमुरःस्थलेन हरिणा लक्ष्मीः श्रिये सास्तु वः ॥ १ ॥
त्रिलोचनद्यातमभिन्नदुर्गं सर्वं नमस्कृत्य विविक्तविद्यम् ॥ कातन्त्रमन्त्रार्थविनिश्चयार्थमयं प्रयतः क्रियते शिशूनाम् ॥ २ ॥
दुर्गत्वमुन्नीय सपञ्जिकाया वृत्तेविवेके विजयः प्रवृत्तः ॥ विवेचयंस्तद्वचनानि वाग्मो स्वयं पुनर्दुर्गतमो बभूव ॥ ३ ॥
ततस्ततां युक्तिभिरुक्तिमुक्ताविविक्तपर्षिः क्वचिदप्यमुख्यम् ॥ संयोजयिष्ये निजगीर्णुणेन मतां इदि श्रीमतिसंप्रयायाथ ॥४॥
त्रिलोचनाचार्यवचःप्रसादादुर्गस्य वृत्तिः सुगमा यदीयम् ॥ क्वचिक्वचिन्मेव चसोवकाशः द्विलोच्छवृत्त्या घटते तयापि ॥५॥
अभूत्किलाभ्योरहभूप्रसूते कायस्थवंशो धरणीव तारे ॥ विश्वोपकारत्रतरक्षणेन श्रीमेधनामा धृतमेघधामा ॥ ६ ॥
महोपकारोत्र महोदयश्च यशश्च भूवलभवलभत्त्वम् ॥ इत्यादृतोरौ (बहु) वैद्यविद्यामनेकविद्याधिगमे कृतेपि ॥ ७ ॥
जातस्तत्तनयत्तिलोचन इति द्यातस्त्रिवेदी विद्यामाधारो (गदनिग्रहात्रि) भुवनप्रद्यातकीर्तिव्रजः ॥
त्रैवर्गी समुपासनामभिदधिष्ठित्तिन्त्रिनेत्रे दधयः शास्त्रेण द्यात्यादधिकया [दयाविकतया] स्वं नाम सार्थं व्यधात् ॥ ८ ॥
तस्यात्मजः समभवत्कुलशीलशाली बोधैकविद्यो— — — — —
“त्या गदाधरपदाधरवर्तिमूर्धा नामा गदाधर इति प्रथितप्रकर्षः ॥ ९ ॥
नरदेहादभ्यरथता सपदिं विषमगदं जातानि ॥ — — — — वैद्यसमूहे प्रगीतसद्यशसा ॥ १० ॥

टी. आ.—नत्वा न्नि — — — — संप्रदाता—द्याद्या—पृथगपिवहन्मूधरो धीरधैर्यः ॥

टी. च.—ददानी वा तजनितोऽलाभतासंविधानाद्मोदेकादपि च जनयन्न लयं नाम विश्वे ॥ ११ ॥
विस्पष्ट च पै ॥ इव वपुष्माक्षियतिमान्सुधामेवावृष्टेन्द्रिगति भवनाथस्तुतकथः ॥

वितुभ्यामाराद्य त्रिभुवनगुरु (श्वाप्य) विगतस्तत्समादासात्मथितपृथुकीर्तिर्दिशि दिशि ॥ १२ ॥
 आहृतिनासातत्त्व [नासपत्त्वश्च] धन्वन्तरिसमकमः ॥ यशोधनो यः सुखिनीश्वके तात्कालिकाः प्रजाः ॥ १३ ॥
 •विदां विश्वजनीनां परम्परीणां वहन्नपि प्रगुणाम् ॥ शब्दागमसदलंगतिसाहित्यैकाश्रपो योभूत् ॥ १४ ॥
 साहित्रोमहमूत्ततो वसुमतीचैककशकाद्गुणामैस्तोषितचेतसौविगतवान्यत्कारपूर्वा श्रियम् ॥
 —— सुरसरित्कूलेकरे पतने भेजे यस्तिगणं विभज्य समया भवत्या सुमित्रान्वितः ॥ १५ ॥
 तत्तनयः श्रितविनयो विधृतनयः सुकृतविसंशयस्थिरधीः ॥ अभ्युभृत्तनिजवशपदेष इव देवनाथोभूत् ॥ १६ ॥
 पुण्यथियां तत्कल्माशिषां वा सञ्जोत्रियाणां परितोषितानाम् ॥ श्रीभावनायेन सु(तस्यलेभेवयोधिकेन द्युतिमत्सुजन्म) ॥ १७ ॥
 जितेन्द्रियोसौ भविता पदच्युतैर्नृपरपि स्वस्थितयेर्थनीयः ॥ द्वे वाङ्या तैरिति निर्मितेन योदेवनाथत्वमियाय नाम्ना ॥ १८ ॥
 गुणैरन्नैः स्ववशीकृतस्य हुसेनसाहे: सचिवत्वमेत्य ॥ गवां द्विजानामपि यः शरण्यो भग्नान्प्रतिष्ठापयति स्म राजा: ॥ १९ ॥
 यस्तन्वन्प्रतिघतत्वं दिशि दिशि सरसीः शुचीरप; सृजति ॥ पथि पथि भक्तिविशेषैः परिपूर्णविद्यपां[र्णवाप्रपा]व्यतनोत् ॥ २० ॥
 आरामैरभिरामान्नामान्यः पात्रसाकृतवान् ॥ सुचिरं सत्रमतानीद्वाराणस्यादितीर्थेषु ॥ २१ ॥
 गवां सहस्रं (य) इतं श्रोत्रियैरूप (भु) ज्यते ॥ दत्त्वा प्रत्याददानस्तु सूर्योस्तं याति किं न्हिया ॥ २२ ॥
 बलिप्रभृतिभिर्दत्ता विष्णवे मृ (न्म) यी मही ॥ सैव स्वर्णमयी रोमप्रश [हेमप्रस्थ] शैलवनान्विता ॥ २३ ॥
 ब्रह्माण्डं यो व्यतरदस्तिलं श्रोत्रियेभ्यो विभज्य स्थायीभावादिव य — — — तोयद्यशोगण्डमैच्छत् ॥
 हैमं शैलं सुरविटपिनं कामधेनुं च दत्त्वा तत्स्वामित्वादिव शतभस्वं प्रोचुरन्ये प्रतीष्टम् ॥ २४ ॥
 यष्यद्वारोपात्रे[यस्यद्वारोपात्रे]मूपा निजपदविरहगलितगुरुगर्वास्तिष्ठन्तं स्वं राज्यं लब्ध्वा यदुचितविरचितपरिचितहर्षाः ॥
 जायन्ते किंवान्यदेन कचन वचनमय न वितथमुक्तं शत्रूणामप्यन्तः कालं मधुरमकटु बडु विनियुक्तम् ॥ २५ ॥
 गोमूत्रिकाबन्धोयम् ॥ देवनाथो लसत्कीर्त्या स्तृणाति जगतां त्रयम् ॥ अवभृथोच्छसन्मूर्त्या प्रीणाति जगतामयम् ॥ २६ ॥
 पुत्रा यद्रीयाः षडभी पवित्रवृत्रिच्छ्रीयितविश्वभागाः ॥ सैभाग्यभाग्योपचैरन्नूनाः सत्कीर्तिमूर्तिस्थितीतिभार्जः ॥ २७ ॥
 शिवनाथो रघुनाथो रघुरिव वंशोन्नतेः कर्ता ॥ सोम इवातिशुतिमान्वयातः श्रीसोमनाथश्च ॥ २८ ॥
 श्रीवारनाथोपि रणे प्रवीरो धन्यो वदान्यः सुरुती कृती वा ॥ श्रीवादिनाथश्च तथादिनायो वृत्ताद्यनायस्मृतिचारुचितौ ॥ २९ ॥
 स देवनाथः स्फुटमेष रस्त्वा यश्वाप्यमी नन्दनकल्पवृक्षाः ।
 श्रीराघवादा (द्या:) मणिमणिडताङ्गाः शास्वाभूतोभीप्सितमूर्तसुजन्ति ॥ ३० ॥
 श्रान्तुः कनिष्ठस्य पदेभिषिकतो यद्वैपिनायोपि परोपशान्त्यै ॥
 ततोपि यो व्यजितधीर्मधोनः सर्व्यं न नाम्ना भुवि कर्मणापि ॥ ३१ ॥
 पुत्रपौत्रीणभवेपि योम्यमित्रीणतां रणे ॥ दधद्विदासु पारीणोप्यभूदध्ययनप्रियः ॥ ३२ ॥
 कलापके व्याकरणे गर्भीरे सदेहसंदोहमपोहयिष्यन् ॥ निबध्न[निबन्ध]भेतं बहुयुक्त्युपेतं सोचीकरत्कर्मधरेण तेन ॥ ३३ ॥
 यशोधरायणो योसौ लक्ष्मीधरसुतः (कविः) ॥ यः कृती याज्ञरूपेयः श्रीत्रपेयवचोवृतः ॥ ३४ ॥
 यशोधरलक्ष्मीधरयोश्च निजकीर्तिपद्यान्यद्यापि श्रूयन्ते —
 श्रीरुद्रसिंहस्य निदेशवर्ती यज्ञोधरः शान्दिदकचकवर्ती ॥ कवित्ववक्तृत्वकलानिवासी जागर्ति भूमौ नवकालिदासः ॥ ३५ ॥
 द्राक्षाद्या (क्षा) नकभा (क्षा) मनुभवितुमलं काकला काकलीनां

कौमर्ये कोकिलानां विधुरचिरहचिर्दाङ्गुधाभृतसुधाण (षि) ॥

वीणा प्रावीण्यहीना भधुरिमधुरया हापि हैयज्ञवीनं यस्या याशोधरी सा जगति विजयते भारती भारतिभ्याम् ॥ ३६ ॥

मधुरिमधुगुणगम्भैर्दर्भसंदर्भसर्वस्वगीः कृलितसकलशब्दमर्मांगमः शार्वर्मा न किम् ॥

रसमयमृदुगदापद्यानवदः स लद्मीधरः प्रभवति वर्वैरवर्गाधिसर्गान्निसर्गाचितः ॥ ३७ ॥

वारहचं परिशिष्टं टीकामपि वार्धमानिकोरेताम् ॥ विद्यानन्दप्रभृतीन्समीक्ष्य चिरमेष यत्तो मे ॥ ३८ ॥

हे धीरा; शृणुतावधाय विद्वे नत्वाऽज्ञालि भूर्धनि तत्कालस्यमपास्य हास्यमिह संधेयं निबन्धे भनः ॥

किं वा किं विनयोत्करेण यदि वः कातन्त्रमोमुष्णुता तत्सेव्यो भवितायमेव यदि वा स्वावर्देष्यिः [स्वावर्देष्यिः] मा लभ्यते ॥ ३९ ॥

दृष्टमेतदसंबद्धं खलता सुमनश्विता ॥ किंतु संभाव्यते क्वापि खलता सुमनश्विता ॥ ४० ॥

तत्र प्रथमं तावच्छिष्टजनमनःपरिनुष्टयेऽभीष्टमर्कमनिर्वाहकादृष्टसृष्टये वेष्टदेवतां वाचनिकशास्त्रप्रस्तावाद्वचनेन पूर्वार्थेन

नमसित्यापारार्थेन प्रेक्षापूर्वकारिप्रवृत्यज्ञभूतं संबन्धं प्रयोजनं वाभिष्ठित्सुर्भगवान् वृत्तिकरोन्यदीयमपि हृषानुभावतया

पद्यमिदमलेखि—देवदेवमित्यादि ॥

तन्त्रं सूत्रं ईषत् तन्त्रं कातन्त्रमिति ॥ वर्द्धमानमतं तु लक्ष्यते ॥ इति दुर्गपादः ॥ प्रबोधकारोऽन्याह ॥ विज्ञयानन्देन ॥

इति त्रिलोचनाः ॥ व्याख्यानस्य जयादित्यादिकृतकातन्त्रसंबन्धित्वनिराकरणार्थं विशेषणमाह—शार्वर्मार्मिकमिति ॥

शार्वर्मणाचार्येणानुवादरूपेण कृतमिति ॥ किंतु व्याख्यानस्य शार्ववार्मिकत्वव्यपदेशार्थमिदम् । तेन ‘कातन्त्रम्’ ‘शार्वर्मिकम्’ कुमारप्रसादात्प्रवृत्तत्वात् ‘कौमारम्’ तथा वरणेन कलापेन प्रोक्तं ‘कलापम्’ इति चतुर्थोरेष्य व्याकरणस्य संज्ञा: अजायन्त ॥ गौडीयास्तु ‘कलाप’ इति मन्यन्ते । ‘यतो’ बहिर्बहिर्मवष्टम्याचार्येणास्य नामचिकीर्षया पृष्ठः कुमारः कलापसंज्ञामेवास्तै दिदेश इति किंवदन्तो ॥ यदाह पृथ्वीधरः—कलापेन परम्परासंबन्धात्कलापकं व्याकरणमुच्यते इति ॥

किं नाम संस्कृतत्वमिति चेत्, देवभाषितत्वम् ॥ गाह—घोडा—हाथि—प्रभृतयश्च न देवशब्दा इति ॥ यदाहुरलंकारकृतः—‘संस्कृतं नाम दैवी वागन्वाहयाता महर्पिभिः’ इति ॥ अत्र किल मिलितनिखिलिविद्वज्ञनायां मीमांसितसकलशास्त्रार्थ-तत्त्वार्थां परिषिद्धि इत्यिवाहनाभिधानमपवनोधर बोधयितुं कृतप्रतिज्ञेन शार्वर्मणाचार्येणाराधितः प्रसादीकृतात्मदर्शनो भगवान्कुमारो निजव्याकरणज्ञानमविभावयितुं श्लोकपादरूपमिदमुद्देश्यसूत्रमवोचत्—सिद्धो वर्णसमाप्तायः’ इति ॥

परिभाषेयम् वर्णसमाप्तायस्य व्यवस्थापकत्वादिति दामोदरमित्राः ॥

इमैश्च वाक्यैश्च एव्यैः प्रभातकाले नृपमन्दित्यस्थः ॥ श्रोविकमादित्यविबोधनाय काम्पिल्लनागः खलवनं करोति ॥ १ ॥

यदाह कुलचन्द्रः—अधिकारो विधिः संज्ञा निषेधो नियमस्तथा ॥ परिभाषा च इत्यज्ञाः षष्ठिं शास्त्रलक्षणम् ॥ २ ॥

दशावेत्यपि कश्चित्—आतदेशोनुवादश्च विभाषा च निषातनम् ॥ सार्धमैत्र्यवृत्तिर्थं दशाधा सूत्रलक्षणम् ॥ भोजदेवोऽपि यदाह ॥

इति करकुलालंकरणश्रीदेवनाथसमादिष्टकर्मधरविरचिते कातन्त्रमन्त्रपकाशे प्रथमः संधिः समाप्तः ॥

चान्द्रकाशिकादौ पञ्चते ॥ यदाह श्रीपतिदत्तः ॥ तथा च कालिदासः—न मामवति सद्वीपा रत्नसूरपि भेदिनो इति ॥

इति करणकुलालंकरणश्रीदेवनाथसमादिष्टपण्डितश्रीकर्मधरविरचिते कातन्त्रमन्त्रपकाशे द्वितीयः संधिः समाप्तः ॥

च—अनूडिति किम्—पङ्क्तुत्वं पङ्क्तुता करभोरुत्वं करभोरुता ॥ — — — — —

२५० क्रियाकलापः-विजयानन्दः ।

आ.—जयति चतुर्दशभुवनाधिपत्यलक्ष्मीविभूषितोत्सङ्गः ॥ भक्तैकपक्षपाती कृपार्णवः श्रीमहादेवः ॥ १ ॥

अस्त्वलितखेलगतिना विद्यानन्देन सत्प्रबन्धेषु ॥ धातुप्रयोगं कदलीवनमनं रोप्यते तदिदम् ॥ २ ॥

च.—सामुस्त्यादपि धातुनामनन्तं क नाम पर्यन्ते ॥ अभिधानशास्त्रहृष्टये भेदादेवं स्वयं योज्या ॥ ६७ ॥

पूर्वं पूर्वकविग्रहीतविविधप्रन्येषु दृष्टान्ततो निर्णिता हृदये निरूप्य निषुणं ये धातुपारायणम् ॥

धातुनां तनुधीरपि व्यरचयत्तेषामिमं संग्रहं विद्यानन्दकविर्विशुद्धहृदयः कायस्यवंशोद्भवः ॥ ६८ ॥

व्युत्पत्तिवर्तमन्यकृतप्रवेशैः शास्त्रे जडैर्नेदमुपेक्षणीयम् ॥ धात्वर्यतन्मात्रनिरूपणेन यतो मतिर्मोहमुपैति तेषाम् ॥ ६९ ॥

इमां प्रत्यक्षपीयूषसमृद्धिमधुरक्रियाम् ॥ समस्ताः सन्तु धीराणामुपयोगादिक्रियाः ॥ ७० ॥

इति सारस्वतोज्ञा [दग्ग] रकारकायस्थकुलाचर [ल] विजयानन्दकृतौ क्रियाकलापे चतुर्योध्यायः ॥

२५१ जैनेन्द्रव्याकरणं सटीकम्—मू० देवनन्द्याचार्यः-टी० गुणनन्दिः ।

आ.—जगत्रितयनाथाय नमो जन्मप्रमाणिने ॥ नयप्रमाणवाग्यस्मिधस्तथान्ताय शान्तये ॥ १ ॥

पत्याहारस्यादविष्टदेक्तास्तुतिवचनं मङ्गलार्थमुपात्तम्—

च.—इति पञ्चवस्तुके (पञ्चमम्) आख्यातवस्तु समाप्तम् ॥

सूत्रस्तम्भसमुद्धृतं प्रविलसन्व्यासोरुरलक्षितश्रीमद्रत्निकपाटसंपूर्टयुतं भाष्यौघशस्यातलम् ॥

टीकाभालमिहाँरुक्षुरुचितं जैनेन्द्रशब्दागमप्रासादं पृथुपञ्चवस्तुकमिदं सोपानमारोहतात् ॥ १ ॥

कृतिरियं देवनन्द्याचार्यस्य परवादिमथनस्य ॥

सत्संविदं दधती समाप्तमभितः ख्यातार्थनामौ — — —

सैषा श्रीगुणनन्दितवपुः शब्दार्थं निर्णयं नावस्यश्रमतो विवक्षुमनसां साक्षात्स्वयं प्रक्रिया ॥ २ ॥

इति श्रीमज्जैनेन्द्रशब्दागमाभिवस — — — पञ्चवस्तुकप्रक्रियामणिमाला समाप्ता ॥

२५२ जैनेन्द्रव्याकरणमहावृत्तिः-अभ्यनन्दिः ।

आ.—देवदेवं जिनं नत्वा सर्वसत्त्वाभयप्रदम् ॥ शब्दशास्त्रस्य सूत्राणां महावृत्तिर्विरच्यते ॥ १ ॥

यच्छुब्दलक्षणमसुवजपारमन्यैरव्यक्तमुक्तमभिधानविधौ दरिद्रैः ॥

तत्सर्वलोकहृदयप्रियचारवाक्यैव्यर्थकतीकरोत्यभयनन्दिमुनिः समस्तम् ॥ २ ॥

शिष्टाचारपरिपालनार्थमादाविष्टदेवतानमस्कारलक्षणं मङ्गलमिदमाहाचार्यः—

लक्ष्मीरात्यन्तिकी यस्य निरवद्यावभासते ॥ देवनन्दितपूजेशो नमस्तरूपै स्वयंभुवे ॥ १ ॥

च.—चतुष्टयं समन्तभद्रस्य ॥ १२४ ॥ ‘झयो ह’ इत्यादि चतुष्टयं समन्तभद्राचार्यस्य भते भवति नान्येषाम् ॥

तपैषोदाहृतम् ॥ इत्यभयनन्दिविरचितायां जैनेन्द्रव्याकरणमहावृत्तौ पञ्चमाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः ॥

२५३ परिभाषेन्दुशेखरव्याख्या-परिभाषार्थमज्जरी-भीमः ।

आ.—परिभाषारसास्त्राद बद्वोदारचियामुना ॥ भीमेन रचिता सेयं परिभाषार्थमज्जरी ॥ १ ॥

ब.—इति श्रीमलेकरोपनामकमाधवाचार्यतनयभीमप्रणीता परिभाषार्थमज्जरी समाप्ता ॥

२५४ परिभाषेन्दुशेखरव्याख्या गदांचैषनाथः ।

आ.—ब्रह्मादयो यस्य न पारमाप्नुयाइङ्गाहुतं मस्तकदेशगामिनी ॥

बामार्धदेहापि न अण्डिकापि ध्यायामि देवं सनकादिबन्धुकम् ॥ १ ॥

वैद्यनाथः पायगुण्डो नत्वा नागेश्वरं गुहम् ॥ विवृतिं परिभाषेन्दुशेखरे तनुते गदाम् ॥ २ ॥

२५५ परिभाषेन्दुशेखरटीका-चित्प्रभा-ब्रह्मानन्दसरस्वती ।

आ.—विद्याधीशं त्रिनेत्रं विमलमतियुतं जन्मस्थित्यन्तकारि— — — — — निखिलजनिमतां यश्च पूज्यः सुरेशौः ॥

आनन्दांशिं महेशः सकलकृतिनो दुर्गमो बोधहीनैः सत्यज्ञानस्थरूपो विगतपरिभितिस्तं नुमो—गिरीशम् ॥ १ ॥

यस्याद्वायोभिधत्ते चकितमतिशयं निष्कलङ्घोऽप्यबावो यस्य स्मृत्या भवांश्चित्त तरति गतिमलः शुद्धसंविळितात्मा ॥

तं श्रीकृष्णं ददेशं निगमनुतिचरं बन्धनं प्राणराशेऽर्थार्थायां नमामश्चरितकलुषहस्त [इ॒ः] स्वग्रहं वैषुमन्तम् ॥ २ ॥

यां शार्किंत समुपासते हि विबुधा देवेन्द्रस्त्रादयो यस्या धीशसहस्रतुण्डफणिभृच्छुकतो न वक्तुं गुणान् ॥

यस्या वेदवचांसि तत्त्वमनलं शक्तानि वक्तुं स्वतस्तां ध्यायेन्मुनिशृङ्गैलनिरतां प्राप्त्यातिभाग्यावलिम् ॥ ३ ॥

चित्प्रदुरितसमूहं गणेशं जितमुनिधीरमूरीशवन्द्यपादम् ॥

जननिलयसुसंगर्सनिधानाद्विपदमपाकुरते नुमो हि यस्तम् ॥ ४ ॥

चित्प्रभानामिकाद्याख्यां परिभाषेन्दुशेखरे ॥ बालानामुपकराय कुर्वे भाष्यप्रदर्शिकाम् ॥ ५ ॥

ब.—ब्रह्मानन्दं विमलमचलं — — — परेशां विश्वाधारं विगतजनुपं धूर्वहन्तं धुरीणम् ॥

ध्यानध्येयं विविधमुनिभिर्वैद्यनाथं विनायं व्याख्या त्वेषा स्वकृतवचनैः कारितेयं कुकेतम् ॥ १ ॥

इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यगोविन्दानन्दभगवत्यादपूर्यशिष्यतारकब्रह्मानन्दसरस्वतीविरचिता चित्प्रभानामी

परिभाषेन्दुशेखरव्याख्या समाप्तिमगमत् ॥

२५६ परिभाषेन्दुशेखरदोषोद्धारः-मञ्चूदेवः ।

आ.—नत्वा गणपतिं देवं नृसिंहं कमलायुतम् ॥ तातं शंभुं प्रसूं दुर्गां कृष्णदेवं तथाश्रम् ॥ १ ॥

शास्त्रप्रवर्तकाचार्यान्वाणिनिप्रमृतीन्मुनीन् ॥ बालंभट्टाभिषेषं पायगुण्डोपाद्यं परं गुहम् ॥ २ ॥

द्वोऽपि एष पण्डितंमन्यैः परिभाषेन्दुशेखरे ॥ दत्तास्तान्सम्यगुद्धर्तुं भक्षूदेवेन विन्द्यते ॥ ३ ॥

ब.—ब्राह्मकान्धेव निपातनानि ॥ इति श्रीमञ्चूदेवेन विरचितः परिभाषेन्दुशेखरदोषोद्धारः समाप्तः ॥

२५७ परिभाषाप्रदीपार्चिः-उदयंकरः ।

आ.—अमन्दहदयानन्दनिदानं शिवयोश्चिरम् ॥ नमस्करोति हेरम्बं निष्प्रत्युहफलासये ॥ १ ॥
 वष्टकोपुस्तककरां पुण्डरीकासनस्थिताम् ॥ शारदां नीरुकुन्देन्दुधवलां भावयेतराम् ॥ २ ॥
 कृत्वा पाणिनिसूत्राणामिति वृत्त्यर्थसंग्रहम् ॥ परिभाषाप्रदीपार्चिस्तत्रोऽप्यो निरूप्यते ॥ ३ ॥
 तत्र तावत्परिभाषालं नाम लिङ्गवस्त्रे सति संदिग्धार्थनियामकत्वम् ॥
 परिभाषाप्रदीपार्चिष्युदयंकरदर्शिते ॥ प्रथमो व्याकृतोध्यायः संगतः संमतः सताम् ॥ १ ॥
 न तुष्यन्ति मितोक्त्यैके परे मूढा बहूक्तिषु ॥ करवाणि ततो वाणि सकलावर्जनेऽजलिम् ॥ २ ॥

च.—बृहद्विवरणानुसारिणस्त्वन्तरङ्गपरिभाषागा अनित्यत्वे इदमैवैकं ज्ञापकमङ्गीकृत्येमामकृतव्युहपरिभाषां नाजानान्तर्य-
 परिभाषामन्तरङ्गानपि विधीन्वहिरङ्गो ल्यब्बाधते इत्येतां च परिभाषामकर्तव्यां मन्यन्ते । तत्सर्वमग्रे विवेचयिष्यामः ॥
 परिभाषाप्रदीपार्चिष्युदयंकरदर्शिते ॥ द्वितीयो व्याकृतोध्यायः संगतः संमतः सताम् ॥ १ ॥
 न तुष्यन्ति मितोक्त्यैके परे मूढा बहूक्तिषु ॥ करवाणि ततो वाणि सकलावर्जनेऽजलिम् ॥

२५८ परिभाषाभास्करः-भास्करः ।

आ.—आखण्डलादिसुरमण्डलमण्डनं तमुदण्डकोकविरहानलदण्डचण्डम् ॥
 हैदेहमत्र बहुवैधितपद्यकाण्डं मार्तिण्डमन्धतपसं प्रति कालदण्डम् ॥ १ ॥
 श्रीगुरुन्नितरौ न्तवाश्रिहोत्री भास्कराभिधः ॥ भास्करं परिभाषाणां तनुते बालबुद्धये ॥ २ ॥
 युक्तायुक्ताभिसंबन्धं भूयो भूयो विद्वद्वन्दम् ॥ नामं नामं याचे मन्दो मान्द्यं चेदं शोध्यं सम्यक् ॥ ३ ॥
 मृद्वी मृद्वीक्या तुल्या खरैरिव खलैर्यदि ॥ नाहतेयं कृतिस्तमादस्माकं हानिरस्ति किम् ॥ ४ ॥
 तत्र तावद् ‘भाष व्यक्तायां वाचि’ इत्यस्मात् परितो भाष्यत इति व्युत्पत्तेः ॥

च.—न परिभाषावशादनिष्ठापूदनं सांप्रतमिति सकलेष्टसिद्धिः ॥
 परिभाषाकमलिनीर्दुर्भितश्चिर्विकाशायन् ॥ भास्करः पण्डितालीनां नतंसा [तताना] नन्दमव्ययम् ॥ १ ॥
 अग्निकेश्वरपुरीकृतवासादश्रिहोत्रिकुलनीरविचन्द्रात् ॥ पुण्यपूर्णपुरुषोत्तमभद्रादुद्भूव सुकृती हरिभद्रः ॥ २ ॥
 वेदवाक्यानिच्यावचयेन प्रेक्षितो विधिरिवेह बुद्धैषैः ॥ लोकगोतविमलायतकीर्तिः सोपि सज्जनमणिर्जयति स्म ॥ ३ ॥
 तस्मादुद्भूतकीर्तिः कृतसुकृतभरान्मन्त्रतन्त्रस्वतन्त्रः साधूनामग्रगणयोपरदलनविद्वौ मानवानां शरण्यः ॥
 काशीक्षेत्राधिवासी इतकठिनतरारातिष्ठृगदम्भः श्रीमन्तापाजिभद्रः सुरयजनरतः शुद्धधीरविरसीत् ॥ ४ ॥
 तनयहद् [इह] तदीयो धीरविद्वास्कराद्यः— — — (प्रचूरतरम्) तीनामाशयं भावयित्वा ॥
 परमितपरिभाषा भास्कराचार्ययत [५] सुरतररविपादे सञ्चिदानन्दरूपा ॥ ५ ॥
 सोमतीर्थावासुकृतं— — — वाणि किञ्चन ॥ मन्ये गुरुकृपा कल्पलतिकैवादिकारणम् ॥ ६ ॥
 इति श्रीमत्कासियाजि— — — न्वयिसंभवाश्रिहोत्रिकुलातिलकायमानहरिभद्रसुनश्रीमदापाजिभृद्भूनुभास्कर-
 विचितपरिभाषाभास्करः समाप्तिमग्नमत् ॥

२५९ प्रयोगविवेकः स्तिप्पणः-वरहचिः ।

आ.—प्रयोगमिच्छुता ज्ञातुं ज्ञेयं कारकमादितः ॥ संज्ञया षड्विं भेदास्त्रयोर्विश्वातिधा पुनः ॥ १ ॥
 तत्र पञ्चविधः कर्ता कर्म समविधं भपेत् ॥ करणं द्विविधं चैव संप्रदानं त्रिधा मतम् ॥ २ ॥
 अपादानं द्विधा चैव तथाधारश्चतुर्विधः ॥ करोति कारकं सर्वं तत्स्वातन्त्र्यविवक्षया ॥ ३ ॥
 तत्र कर्तर्यभिहिते प्रथमैव विधीयते ॥ तृतीया वायवा षष्ठी स्मृतानभिर्हिते द्विधा ॥ ४ ॥
 तथा कर्मण्यभिहिते विभक्तिं विद्वि पूर्विकाम् ॥ अनुकृते प्रथमां हित्वा पञ्चमीं सप्तमीं तथा ॥ ५ ॥
 च.—वर्तमाने तु निर्देशो वर्तेते शतृशानचौ ॥ तत्यसत्संज्ञकाभ्यां च समाप्तो न तु सिध्यति ॥ २५ ॥
 ग्रन्थनाशभयाज्ञन्तोः श्लोकानां पञ्चविंशतिः ॥ पर्यार्थावं निर्वोहुं प्रभये [वे] यं भवे भवे ॥ २६ ॥
 इति श्रीवरहचिकृते प्रयोगविवेकसंग्रहे कारकचक्रं समाप्तम् ॥

टि. आ.—यो यथाविहितं शब्दप्रयोगं ज्ञातुमिच्छति तेनादितः कारकं श्रेयमिति ॥
 टि. च.—प्रयोगलाभ [घ] वात्सुर्ययशोभिलापिणां कारण्यविलसितचेतसां प्रवृत्तिरिति तत्र दर्शनार्थमित्यर्थः ॥
 इति श्रीवरहचिविवरचिते प्रयोगविवेके संग्रहे तृतीयः पटलः ॥

२६० उपसर्गादिविचारः-रामेश्वरः ।

आ.—सुवाडिवमध्ये मणिमुख्यमण्डिते द्वीपे शरप्रेतमयेथ मञ्चके ॥ कामेश्वराङ्के निवसद्विभूत्ये ममास्तु किञ्चिन्मर्हसां वरिष्ठम् ॥ १ ॥
 तातं विभुवनतिलकं नत्वा रामेश्वरः प्रसूं चाथो ॥ उपसर्गादिविचारं कुरुते विदुषां प्रमोदसंसिद्धै ॥ २ ॥
 प्रादिगणपठिताः क्रियायोग उपसर्गसङ्गां लभन्ते—
 ३ पत्रे गदाधरभट्टाचार्यैरुक्तत्वात् ॥
 ४ पत्रे तथा त्रिलोचनदासेनापि कातन्त्रवृत्तिपञ्चिकायाम् ॥
 ५ पत्रे अत एव शब्दकौस्तुभे—भट्टोन्जीक्षितैर्दत्तम् ॥
 ६ पत्रे अत एव हरिरामतकालंकारभट्टाचार्यैः ॥
 च.—भ्राह्मण इत्यन्नाभावो बुध्यते नारोप इति सिद्धम् ॥ वस्वद्वैशैलभू १७६८ इति नवर्थः सगासः ॥

२६१ उपसर्गार्थदीपिका-हरिदत्तः ।

आ.—कृष्णं बन्दे श्रेयस्कामः ॥ १ ॥
 सरस्वतीं नौमि सरस्वतीच्छ्युः सारस्वते तत्र सरस्वतीह ॥
 रसाभिमग्नाः कवयो महान्तो यन्नोतीर्षति [त्तितीर्षति] तदत्र चित्रम् ॥ २ ॥
 च.—गम्भीरभावा भान्तीयं भूरिभावुकमानिनी ॥ कृतिर्भूयाङ्गुगवतोर्भवयोः संमदाय मे ॥ २८८ ॥
 परमानन्दसंदोर्हदायिनी मोहदायिनी ॥ चकास्तु रचना सेयमुपसर्गार्थदीपिका ॥ २८९ ॥
 इत्युपसर्गार्थदीपिका ॥
 वेदाङ्गभूपतिशाक उपसर्गार्थदीपिकाम् ॥ निरमासी दिवदिशि दैवशहरिदत्तभुक् ॥ २९० ॥

२६२ लघूपसर्गदीपिका समूला ।

मू. ० आ.—प्रपरापसमन्ववनिर्दुरभिव्याविसूदतिनिप्रतिपर्यपयः ॥ उपआडिति विश्वतिरेष सखे उपसर्गगणः कथितः कविभिः ॥ १ ॥
 ठी. आ.—श्रीगणेशाय नमः ॥ प्रउपसर्गः पञ्चदशस्वर्येषु ॥ नियोगे प्रयुक्तः । वियोगे प्रोषितः ॥

• मू. च.—स्पर्द्धच्छामिषु बन्धने च निलये वृक्षये समीपग्रहे अन्तर्भावनिवृत्तिविस्मयभयादानोर्धवकर्माशिषि ॥
 कृच्छ्रे साप्रनिमन्त्रणाभिविष्यु क्षेषाभिमुख्येषि चाडनिर्देशावधिविकियासु शकने स्थानादिकर्मण्यवि ॥ २० ॥

टी. च.—आविष् प्राकट्ये । आविष्करोति ॥ इति लघूपसर्गदीपिका समाप्तेयम् ॥

२६३. अभेदमण्डनम्-कृष्णशास्त्री ।

आ.—श्रीगणेशाय नमः ॥ अथभेदवादः प्रपञ्चते ॥ अत्राहुः—अभेदेस्य संबंधत्वविशेषिणो विरोधिनो नव्यवैयाकरणः ॥
 च.—इति विभावयन्तु सदसद्विचारनिपुणा विद्वांसः इत्यलं विस्तरभयाद्विरस्ते ॥

२६४ कारकनिरूपणम्-त्रिलोकनाथः ।

आ.—श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ कारकाणि निरूप्यन्ते ।
 कर्ता कर्म् च करणं संप्रदानं तथैव च ॥ अपादानाधिकरणमित्याहुः कारकाणि पट् ॥ १ ॥
 तत्र क्रियानिष्पादकत्वं कर्त्तदीनां षण्णाम् ॥

च.—इत्यादिकमपरमुप्यहनीयमिति दिक् ॥
 श्रीमत्रिलोकनाथेन वैद्यनाथाङ्गजन्मना ॥ वादार्थश्रान्तमतिना पूरिता समभी शुभा ॥
 इति पट्(कार) कनिरूपणम् ॥

२६५ पूर्वपक्षावली-होरिलः ।

आ.—नमस्कृत्य शिवं साम्बं गगनायकसंयुतम् ॥ लभन्ते यत्प्रसादेन लोकाः सर्वमनोरथम् ॥ १ ॥
 पुण्यप्राप्तसभायां तु व्यौकृतौ भम संनिधौ ॥ पूर्वपक्षाः कृता लोकैः पण्डितैर्हि साधय [समाधये] ॥ २ ॥
 लिख्यन्ते ते भया यदैरुपकाराय धीमताम् ॥ छात्राणां सुकृतैः पद्मैः श्रीमद्वोरिलशर्मणा ॥ ३ ॥
 यतु धातोलक्ष्मिन्तस्यैवेति ॥
 ९ पत्रे शोदरग्रन्थोपि भाष्यविरहः ॥

च.—उपसर्गसंकानामभ्यासात्पागिति नादापात् ॥
 इति श्रीभटोजिर्दीक्षितेन (?) कृता पूर्वपक्षावली समाप्ता ॥

२६६ वाक्यपदीयव्यारव्या-पुण्यराजः ।

च.—आचार्यवसुराजेन न्यायंमार्गं विचिन्त्य च ॥ प्रणीतो विधिवचायं भम व्याकरणागमः ॥
 मयापि गुरुनिर्दिष्टाङ्गाभ्यासायवि [याद] लुप्तये ॥ काण्डन्नपक्षमेणायं निबन्धः परिकीर्तितः ॥

ग्रन्थकारेण ग्रन्थेऽस्मिन्स्वस्मिन्गुर्वागमः स्फुटम् ॥ इत्येवं वाक्यकाण्डस्य प्रमेयविषयाः स्मृताः ॥
संगतिः कीर्तिता लघ्वी समासेन निराकुला ॥

विद्वउजनानां यः खलु सर्वत्र गीयते तत्प उपसृत्य विरचिता राजानकशूरवर्मनामैव ॥
शशाङ्कशिष्याङ्कुत्तद्वाक्यकाण्डं समाप्तः ॥ पुण्यराजेन तस्योक्ता संगतिः कारिकाश्रिता ॥

गुरवे भर्तृहरये शब्दब्रह्मविदे नमः ॥ सर्वसिद्धान्तसंदोहसारामृतमयाय च ॥

इति श्रीपुण्यराजकृता वाक्यपदीयाद्वितीयकाण्डटीका समाप्ता ॥

२६७ वादचूडामणिः-मौनिकृष्णः ।

आ.—शब्दे ब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ इति वात्सल्यवाच्चिभ्रत्तदूपं पातु माधवः ॥ १ ॥

कोलाहलोत्र कुवियां न प्रत्यूहो विवेकिनाम् ॥ कलिदोषो रमानाथदासमीष्टे न वीक्षितुम् ॥ २ ॥
आद्यातस्य कृतौ शक्तिः ।

च.—आकांक्षाविरहाच्चेत्यलं प्रपञ्चेन ॥ श्रीः ॥ इति श्रीमन्मौनिकृष्णभट्टकृतौ वादचूडामणिः समाप्तः ॥

२६८ वैयाकरणभूषणसारव्याख्या काशिका-हरिरामः ।

आ.—वन्दे गणपतिचरणी विघ्नध्वान्तालिवारणोद्योतौ ॥ वन्दौ सुरगणसंघैः सर्वाभीष्टफलदातारौ ॥ १ ॥

भैरवीं शङ्करीं नत्वा सिद्धेशां लोकमातरम् ॥ व्याख्यां भूषणसारस्य काशिकां तनुते हरिः ॥ २ ॥

मुनित्रयं सर्वजनोपकारकं प्रणौमि विद्यार्णवपात्रभूतान् ॥ गुरुंश्च तातं विकुर्वेन्द्रवन्ध्यं यशःप्रकाशं जननीं च देवीम् ॥ ३ ॥

च.—केशवाङ्गजविप्रस्य हरिरामस्य निर्मितौ ॥ पूर्णो भूषणटीकायां धात्वाख्यातार्थनिर्णयः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्वैयाकरणभूषणटीकायां कालोपनामकहरिरामविरचितायां धात्वाख्यातसामान्यार्थनिरूपणं समाप्तम् ॥

इति श्रीकालोपनामकेशवदीक्षितात्मजहरिरामविरचितायां वैयाकरणभूषणसारव्याख्यायां सुबर्थनिर्णयः ॥

२६९ शब्दबोधाख्यं व्याकरणम्-विरजानन्दः ।

था.—स्ववनतसुरगणमुकुटजटितबहुनानोचावचमणिनिकैरः ॥ चित्रकान्तिमदशेषदुरितभयनाशि देवचरणं वन्दे ॥ १ ॥

कमठबीरवरस्य भद्रिपतेरलवराहुपलक्षितमीडताम् ॥ विनयर्सिहमहायशासः कृतौ क्रियत एष सुशब्दजबोधकृत् ॥ २ ॥

स्वव्याख्यासाद्बहुञ्जाब्दान्वोधयत्यवलोकनात् ॥ ततो ग्रन्थस्य नामाख्यं शब्दबोध इतीर्थते ॥ ३ ॥

संकेती योऽनुभूत्युक्तो यश्च भगवत्पाणिनः ॥ प्रयोगसिद्धावनयोर्य ऋज्वर्यः स गृह्णते ॥ ४ ॥

न पाठातिशयः प्रायो न चाप्यर्थोत्तिशाप्यते ॥ तस्माहृद्यानयेत्यादौ धद्वित्त्वादि द्युपेषते ॥ ५ ॥

ये व्युत्पत्तिं समीहन्ते सावकाशा न विल्ले ॥ ते पठन्त्वमेवायानुमोहन्तां च सज्जनाः ॥ ६ ॥

अहउण् । ऋलृक् ।

च.—अनुग्रहोनेकाश्चो न । नदीतरा ॥

राहां स्वयातिमतां हि कच्छपतया श्रीर्यत्र संराजते श्रीमानालवरो द्विषां स विजयी शार्दूलविक्रीडितम् ॥
तस्य श्रीविनयेशभूषितलक्ष्याशादुदृतः सारो व्याकरणस्य तेन भगवान्श्रीशंकरः प्रीयताम् ॥ १ ॥
इति श्रीमत्परमहंसपरिवाजकाचार्यश्रीगौरीशंकरशिष्यश्रीविरेणानन्दकृतः शब्दबोधो नाम व्याकरणं संक्षेपसंग्रहः ॥

२७० शब्दसारो व्युत्पत्तिचिन्तामणिव्याख्यासहितः-यतीशः ।

टी. आ.—उंतत्सत् ॥ जयन्ति त्रिजगच्छ्रीमद्यतीशपदरेणवः ॥ सर्वोत्कर्षेऽनिष्कर्षवर्णिण्यः कामधेनवः ॥ १ ॥

इह सकललोकानुग्रहविग्रहोऽस्मद्गृहः श्रीमद्यतीशाभिधानः० सर्वशास्त्रविषयसंतिव्युत्पत्तिहेतवे तत्सारमुद्धीर्षुरादौ व्याकरणसारमुद्धरन्मञ्जलमाचरति—तांस्मिति ॥

तां भवानीं भवानीतक्षेशनाशविशारदाम् ॥ शारदां शारदाभूजसिंहसानां नुमः ॥ १ ॥

मू. च.—स्मारकोपपदे धातोभूते लृट् वर्तमूनवत् ॥ वर्तमानस्य सामीप्ये भूते वापि भविष्यति ॥ ६६ ॥

टी. च.—भविष्यत्येव लिङ् । न लिं हन्तीति पलायते ॥

इति विद्वच्छिरोमणिश्रीमदन्वर्यतीशाभिंधामिस[धास्म]दूरुविनिर्मितशब्दसारटीकायां व्युत्पत्तिचिन्तामणीवाख्यातवृत्तिः सम्पूर्णा ॥

२७१ संस्कृतमञ्जरी-उद्घवदासः ।

आ.—अथ संस्कृतमञ्जरी लिख्यते ॥

आनन्दमानन्दकरं प्रसन्नं ज्ञानस्वरूपं निजभावयुक्तम् ॥ योगीन्द्रमीशं भवरोगवैद्यं श्रीमहूरुं नित्यमहं नमामि ॥ १ ॥

लक्ष्मीनारायणं नत्वा कुर्वे संस्कृतमञ्जरीम् ॥ गृह्णन्तु पण्डिताः सर्वे बालव्युत्पत्तिसिद्धये ॥ २ ॥

च.—व्याकरणं विनाप्यत्र बालबोधः प्रजापते ॥ तस्मात्स्वाम्यन्तु कवयो भम जाग्यन्तु सर्वदा ॥ १ ॥

वैष्णवोद्घवदसेन कृतां संस्कृतमञ्जरीम् ॥ गृह्णन्तु पण्डिताः सर्वे बालव्युत्पत्तिसिद्धये ॥ २ ॥

इति श्रीश्रीनिवासाचार्यग्रन्थागतश्रीराघवदासशिष्यश्रीउद्घवदासवैष्णवकृती बालसंस्कृतमञ्जरी सम्पूर्णा ॥

२७२ सारस्वतभाष्यम्-काशीनाथः ।

आ.—समस्तविश्वर्तारं नमस्कृत्य महेश्वरम् ॥ भाष्यं सारस्वतस्येदं बालबोधोथ क्रियते [बोधाय तन्यते] ॥ १ ॥

च.—सर्वलोकोपकाराय काशीनाथेन भाषितम् ॥ भाष्यं सारस्वतस्येदं पण्डितैः परिसेव्यताम् ॥ १ ॥

इति श्रीकाशीनाथकृतसारस्वतभाष्ये कृत्यक्रिया समाप्ता ॥

२७३ सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यानं रत्नार्णवः-कृष्णामित्रः ।

आ.—जगतीं दुर्गतिभीतां मार्गपेतां तमोष्ट [मित्र] तामेताम् ॥ साध्वनुशासनयुक्तां घटयन्यदापतिः पायात् ॥ १ ॥

च.—इति श्रोदेवीदत्तात्मजरामसेवकतनूद्धवाचार्यकृष्णामित्रकृते रत्नार्णवे संहाप्रकरणं समाप्तिमगमत्

२७४ सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यानं सिद्धान्तरत्नाकरारव्यम्-रामकृष्णः ।

आ.—विशेषं सचिदानन्दं लक्षणीकान्तमजं विभुम् ॥ प्रणम्याय मुनीक्षिला पाणिन्यादीस्तथा गुरुन् ॥ १ ॥
 वेदशास्त्रार्थनिष्ठातं तातं तिश्वलाभिधम् ॥ शोषाशेषार्थसिद्धान्तकौमुदीमतिगह्यराम् ॥ २ ॥
 व्याचिख्यासुर्विधास्येहं रामकृष्णो यथागमम् ॥ वैयाकरणसिद्धान्तरत्नाकूरमिमं सुधीः ॥ ३ ॥
 च.—युक्तिप्राप्युर्युक्ते [श्री शोभनीये नवे] तुले ॥ द्विरुक्तप्रक्रिया प्रभूद्वयेष्टेशप्रसादतः ॥ १ ॥
 फणीन्द्रभाष्यादि विभाव्य यद्वतः सिद्धान्तरत्नाकरमर्थविस्तृतम् ॥ श्रीरामकृष्णोरच्यद्विपश्चित्तेष्ट शंभुह(रिसं)प्रसिद्धताम् ॥
 शोषाशेषार्थसिद्धान्तकौमुदीमतिगह्यराम् ॥ व्याचिख्यासुर्महाद्वैषं याचेयं यातु वित्ताम् ॥ ३ ॥
 सोयं रत्नाकरं पित्रोस्तिर्मलाख्यान्नपूर्णयोः ॥ भूत्यर्थमतनोद्ग्रामकृष्णो गोविन्दमानसः ॥ ४ ॥
 इति श्रीमद्वयेष्टेष्टाद्विभट्टात्मजतिर्मलभट्टात्मजरामकृष्णभट्टकर्तृके सिद्धान्तकौमुदीव्याख्याने वैयाकरणसिद्धान्तरत्नाकरे
 पूर्वार्थं समाप्तम् ॥
 चन्द्रपिंभूषीषुयुवा [ता] ख्यवत्सरे कौबेरदिग्भाजि रवौ मधौ सिते ॥
 श्रीरामकृष्णः प्रतिपत्तिथौ बुधे रत्नाकरं पूर्णमचीकरद्वरम् ॥ १ ॥

२७५ सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यानं सिद्धान्तटिप्पणम्-जयकौरः ।

आ.—प्रणम्य मातरं देवीं श्रीजयकौरसंजया [का] ॥ पाणिनीयं मतं दृष्टा कुर्वे सिद्धान्तटिप्पणम् ॥ १ ॥
 च.—यद्यपि तस्येदं तत्र भव इतिसूत्राभ्यां गतार्थता तथापि ठगादीनपवादान्वक्तुमिमावर्यै — — — —

२७६ सिद्धान्तचन्द्रिकाव्याख्या-लोकेशकरः ।

आ.—प्रणम्य जगतां नाथं महेशं साऽवमव्ययम् ॥ सिद्धान्तचन्द्रिकाव्याख्या क्रियते तत्त्वदीपिका ॥ १ ॥
 च.—लोकेशकरसंज्ञेन श्रीक्षेमकरसूनुना ॥ मुदे भूयादुमाशं-वौर्विहिता तत्त्वदीपिकां ॥ १ ॥
 चन्द्रवेदहयभूमिसंयुते वत्सरे नभसि मासि ज्ञोभने ॥ शुक्लपक्षदशमीतियाविष्य दीपिका विबुधदीपिका रुता ॥ २ ॥
 श्रीचन्द्रिः[ण्ड]कायाश्वरणारविन्दप्रसांदतो यज्ञघुदीपिकाभूत् ॥ ततो मनीषापि भवत्वमुष्या अर्ध्यतुरध्यापनहेतुराशु ॥ ३ ॥
 इति श्रीमद्रामकरपौत्रश्रीक्षेमकरसूनुलोकेशकरविरचिता सिद्धान्तचन्द्रिकाव्याख्या तत्त्वदीपिका ॥

२७७ सिद्धान्तरत्नम्-जिनेन्दुः ।

आ.—श्रीमहरूपदाभ्योजं नत्वा शब्दार्थसिद्धये ॥ सरस्वत्युक्तसूत्राणां कुर्वे सिद्धान्तरत्नम् ॥ १ ॥
 अइउत्त्रल्ल समानाः ॥

च.—इति शब्दाक्रिया ॥

श्रीसागरेन्दुश्यत्यद[पत्पद]प्रसादेन जिनेन्दुना ॥ सम्यक्सिद्धान्तरत्नाव्यर्थं कृतं शब्दानुशासनम् ॥ १ ॥
 प्रयुक्ताः प्रायशः प्रादैर्ये च योगार्थबोधकाः ॥ शब्दाश्व संग्रहस्तेषामनन्तः शब्दवारिधिः ॥ २ ॥
 इति श्रीसिद्धान्तरत्ने शब्दानुशासने कृदन्तवृत्तिः परिपूर्तिभगात् ॥

२७८ हरिनामामृतम् ।

आ.—कृष्णमुपासितुमस्य सज्जिव नामीविलं तनवै ॥ त्वरितं वितरेदेषा तत्सहित्पादिजाप्नोदम् ॥ १ ॥
 अहतजालिपतजटिनं दृष्टा शब्दानुशासनस्तोमम् ॥ हरिनामामृतलिपिलिं व्याकरणं वैष्णवार्थमाचिन्मः ॥ २ ॥
 व्याकरणे भृषीवृति लीवनलूङ्घाः सदृष्टसंविघ्नाः ॥ हरिनामामृतमेतिवन्तु सशतधावगाहन्ताम् ॥ ३ ॥
 सांकेत्यं पारिहास्यं वा स्तोभं हेलनमेव वा ॥ वैकुण्ठनामग्रहणमेषाघरं विदुः ॥ ४ ॥
 नारायणादुद्गूतोयं वर्णक्रमः ॥ अ आ ह ई उ ऊ ऋ ल ल ए ऐ ओ औ—

च.—पूरितास्तद्विताः ॥ कृष्णव्याकृतमेतत्स्माद्विफला न चात्र मात्रापि ॥ अपि तु महाफलयुक्ता तळीला काव्यवज्जयति ॥ १ ॥
 यदत्र व्यक्तमुक्तं न भ्रान्तं वा तदशेषतः ॥ ब्रेयं शोध्यं च विज्ञेभ्यो विज्ञशास्त्रावलोकतः ॥ २ ॥
 हानीयं पाणिनीयं रसवद् (र) सवत्काकलापः कलापः सारप्रत्यागिसारस्वतमपहतगीर्विस्तरो विस्तरोपि ॥
 चान्दं दुःखेन सान्दं सकलमविकलं शास्त्रमन्यन्न धन्यं गोविन्दं विन्दमानां भगवति भवतीं वाणि नो चेद्वाणि ॥ ३ ॥
 पाणीरं पाणिनीयं रसमृदु रसमृदुकलापः कलापः सारश्रीसारि सारस्वतमधिमधुगीर्विस्तरो विस्तरोपि ॥
 चान्दं सौख्येन सान्दं सकलमविकलं शास्त्रमन्यत्पशस्तं गोविन्दं विन्दतीं त्वां यदि भगवति गीर्वाणि वाणि ब्रवाणि ॥ ४ ॥
 भगवन्नामवलिता भगवद्वितितपरैः ॥ वृन्दावनस्यजीवस्य कृतिरेषा तु गृह्णताम् ॥ ५ ॥
 छन्दसा प्रच (र) द्रूपरूढशद्विनिना मया ॥ अत्रालेखि तदिच्छा चेद्विद्योन्यः शास्त्रविग्रहः ॥ ६ ॥
 हरिनामामृतसंज्ञं यदर्थमेतत्पकाशयामासे ॥ उभयत्र च मम मित्रं स भवतु गोपालदासारथः ॥ ७ ॥
 इति श्रीहरिनामामृतारव्ये वैष्णवव्याकरणे तद्वितप्रकरणं समाप्तम् ॥

२७९ अभिधानचन्द्रिका-भीमसेनमिश्रः ।

आ.—ब्रह्मेशानसुरेन्द्रवन्दितपदं नीलाम्बुदश्यामलं रत्नोद्धासिकिरीटकुण्डलधरं कोदण्डबाणैर्युतम् ॥
 भक्तिपद्मजनेषु भूरिकृपया स्मेराननाव्यं सदा सीतालक्ष्मणवायुसुनुहितं श्रिरामचन्द्रं भजे ॥ १ ॥
 गुरुचरणसुंगं प्रणम्य मूर्धे जडताध्वान्तविनाशने पठीयः ॥ विविधमतिविकाशनैकेहेतुं क्रियते खल्वभिधानचन्द्रिकेयम् ॥ २ ॥
 दुम्भेषजपुष्पसंज्ञैः श्रीखण्डादिसुगन्धिभिस्तथा ॥ कनकादिकधातुभिः पुनर्धान्यप्राणिखरादिनामभिः ॥ ३ ॥
 अनेकदेशान्तरभाषितेषु सर्वेष्वथ प्राकृतसंस्कृतेषु ॥ गुटेष्वगुटेषु च नात्ति सङ्ख्यादव्याभिधानेषु तथौषधेषु ॥ ४ ॥
 नामोक्तमेकस्य यदौषधस्य नामापरस्यापि तदेव चोकतम् ॥ शास्त्रेषु लोकेषु च यत्प्रसिद्धं न गृह्णतेसौ पुनरुक्तदोषः ॥ ५ ॥
 तुरुथाभिधानानि तु या निश्चैर्द्विव्याणि योगेषु निवेशितानि ॥ अर्थाधिकारागमसम्बद्धायैर्विभज्य तर्केण च तानि युज्यात् ॥ ६ ॥
 किरातगोपादिकलापसादा वेचरास्त्वकुशलास्तथान्ये ॥ विन्दन्ति नानाविधेषजानां प्रमाणवर्णाकृतिनामजातीः ॥ ७ ॥
 तेभ्यः सकाशादुपलभ्य वैद्यः पश्चात्स्वशास्त्रेण विमृश्य बुद्ध्या ॥ विकल्पयेद्व्यरसप्रभावविपाकवर्याणि तथा प्रयोगान् ॥ ८ ॥
 नाम श्रुतं केनचिदेकमेव त्रैनैव जानाति स भेषजं तु ॥ अन्यस्तदन्येन च वेति नामा तदेव चान्येथ परेण केचित् ॥ ९ ॥
 वहून्यतः प्राकृतसंस्कृतेषु नामानि विश्राव्य वहून्य दृष्टा ॥ स्पृष्टा च संस्पृश्य च जातिलिङ्गैर्विश्वाद्विषभेषजमादरेण ॥ १० ॥
 अनामविन्मोहसुपैति वैद्यो न वेति पश्यम्भिः भेषजानि ॥ कियाक्षमो भेषजमूल एव तद्वेषजं वापि निष्पण्टुमूलम् ॥ ११ ॥

* सर्वकयेन संसाध्यं तस्यायुःस्थितिकारणम् ॥ आयुर्वेदोपदेशस्तु कस्य न स्यात्सुखावहः ॥ १२ ॥
च.—इति श्रीमदभिधानचन्द्रिकायां मिश्रश्रीभीमसेनसङ्गीतायां भूरादिवर्गोष्टमः प्रकाशः ॥ पूर्णा चेयमभिधानचन्द्रिका ॥

२८० नानार्थरत्नमाला-भास्करः ।

आ.—श्रुतीनामपि मूर्द्धनो यन्निर्द्वारणभरिवः ॥ तदपास्तमस्त्वोमं वस्तु वन्दामहे वयम् ॥ १ ॥
यत्पादाम्बुद्धाया देवचडामणीयति ॥ यस्य ज्ञानादयोनेन्ताः स देव श्रेयसेस्तु नः ॥ २ ॥
ग्रन्थातिरम्यां नानार्थरत्नमालां गुणोज्ज्वलाम् ॥ भास्करः कृतिनां मान्यो नात्यल्पां नातिविस्तराम् ॥ ३ ॥
काण्डैश्चतुर्भिरेकद्विच्छ्रुत्यर्णविष्टैः ॥ सङ्कीर्णाव्ययकृण्डान्यमिति षड्विनुक्रमात् ॥ ४ ॥
कथ्यन्ते केषि नानार्थाः शब्दास्त्वन्त्रान्तराध्वगाः ॥ अमी सलिङ्गनिर्लिङ्गभेदाद्वैधा भवन्ति च ॥ ५ ॥
सलिङ्गाः सप्तधा वृत्ताः स्त्रियां पुंसि नपुंसके ॥ स्त्रीपुंसयोः क्षीबपुंसोः स्त्रीनपुंसकयोस्त्रिषु ॥ ६ ॥
शब्दान्पुंसः स्त्रियः क्षीवाज्ञानालिङ्गांस्त्रिलिङ्गकान् ॥ प्रायः क्रमात्प्रवक्ष्यामः कान्तादीन्द्रव्यक्षरादिषु ॥ ७ ॥
रूपभेदात्साहचर्याल्कण्ठोक्त्या च विभावयेत् ॥ लिङ्गान्यथादित्वन्तं वा पदं पूर्वेण नान्वयि ॥ ८ ॥
त्रिष्विति त्रिषु लिङ्गेषु हेयं द्वन्द्वे द्वयोरिति ॥ लिङ्गान्तरनिषेधोत्र शेषलिङ्गविधायकः ॥ ९ ॥
च.—इति जगदुपकारिण्यां मिहगदण्डाधिनायथविरचितायाम् अव्ययकाण्डोयं सम्पूर्णो नानार्थरत्नमालायाम् ॥ १ ॥
इति श्रीमिहगदण्डाधिनायथभास्करसूरिणा कृता नानार्थरत्नमाला समाप्ता ॥

२८१ विचित्रनाममाला-सौभरिः ।

आ.—कणितं परमं ब्रह्म धीमहि प्रणताः सदा ॥ ध्यात्वा प्रकाश्यते माला सर्वज्ञानविधायिनी ॥ १ ॥
ब्रह्मविष्णुशिवेन्द्रार्कशशाङ्गप्रमुखान्सुरान् ॥ विचित्रनाममालां तु नत्वा सौभरिब्रवीत् ॥ २ ॥
ककोऽकर्किंकुञ्जप्राणार्ताभ्यन्तवायुषु ॥ कका कुसरमासिद्धिविद्धिबुद्धिषु संस्मृता ॥ ३ ॥
च.—इति श्रीसौभरिमुनिविचितायां विचित्रनाममालायां चतुर्थाधिकारः ॥ ग्रन्थः समाप्तः ॥

२८२ शब्दप्रभेदः-महेश्वरकविः ।

च.—इति श्रीप्रभेदनाममालासूत्रम् ।
श्रीसाहस्राचरितप्रमुखात्सुगद्यपद्यप्रबन्धरस्त्रनात्सुवित्स्त्रैव ॥
व्युत्पत्तिमुञ्जलतमां परमां च शक्तिमुञ्जासिता जगति येन सरस्वतीयम् ॥ १ ॥
निःशेषवैदिकमत्ताम्बुधिपारहृष्टा शब्दागमाम्बुद्धस्तण्डरविः कवीन्द्रः ॥
यदान्महेश्वरकविर्विरमात्प्रकाममालोक्यतां सुकृतिनस्तदसावर्धः ॥ २ ॥ इति युगम्
नामपारायणोणादिनिष्कृतोक्तिद्विकल्पितैः ॥ शद्वर्णेविष्णुवैः सन्दृश्यो शेष साधुभिः ॥ ३ ॥
कर्तुं रसतश्चमत्कारं सतां हुङ्गविष्वर्यम् ॥ संशयं च निराकर्तुमयमस्य परिक्षमः ॥ ४ ॥
छन्दोनुप्रासयमक्षेषचित्रेषु निर्णयः ॥ एष्वेवास्योपयोगश्च कवेर्जायत एव वा ॥ ५ ॥

२८३ शब्दरत्नप्रदीपः-काशीरामः ।

आ.—तत्सुतो नामदेवस्तु वैद्यो वैद्यगणाग्रणीः ॥ प्रख्यातो भूमिपालस्य गोपालस्य समीपगः ॥ १ ॥
 तस्मात्कल्प्याणदासस्तु प्रादुरासीद्यतापवान् ॥ यत्कीर्त्यैशौर्यदानाद्बूतया पूरितं जगत् ॥ २ ॥
 यादवस्तुलसीदासः पुत्रो गोपालभूपतेः ॥ बहादुरपुरं तेन निर्मितं तत्र सोऽवसत् ॥ ३ ॥
 प्रोन्तुङ्गसौधप्रासादहर्ष्यप्राकारगोपैः ॥ शौभितं कोकिलैर्भृङ्गैर्वनोपवनकादिभिः ॥ ४ ॥
 तत्र यादवराज्ये तु कल्याणः पूजितोऽभवत् ॥ आयुर्वेदाङ्गनिपुणः शत्रशास्त्रविशारदः ॥ ५ ॥
 तेन सन्तन्यते शब्दरत्नप्रदीपस्तु भाषया ॥ काशीरामेण गुरुणा क्षान्तैर्वर्गैर्दादिभिः ॥ ६ ॥
 च.—कैदूणो महूणश्चैव विप्रौ सारस्वताभिधौ ॥ भारद्वाजीतिजातीयौ जातौ पश्चिमण्डले ॥ १ ॥
 तद्वशे गुरुसादस्तु अर्गलायां वसन्पुरा ॥ तत्सुतो मथुरादासः काशीरामश्च तत्सुतः ॥ २ ॥
 विष्ण्यातो मथुरादेवो वैद्यविद्याविशारदः ॥ तेन कल्याणदासस्तु पाठितो यदुमण्डले ॥ ३ ॥
 नामदेवसुतः श्रीमान्यौत्रो लक्ष्मीधररस्य तु ॥ तेन वैद्योपकाराय शब्दरत्नप्रदीपकः ॥ ४ ॥
 काशीरामेण गुरुणा कारितः सद्भिषक्तिप्रयः ॥
 सौन्दर्ये शशितुश्यतामनङ्गतः सूर्योपमस्तेजसा पाठे वेदपुराणशास्त्रवितानामेव वाचस्पतिः ॥
 शौर्ये वास्त्रवजामदन्यसद्वशो गणडीवितुल्योथवा जीव्याद्वाहन्दिनावधेरपि परं कल्याणदासः क्षितौ ॥ ५ ॥
 इति श्रीनामदेवसुतकल्याणदासकारिते काशीरामविरचिते शब्दरत्नप्रदीपे सर्वाक्षरवर्गः समाप्तः ॥ ग्रन्थश्च समाप्तः ॥

२८४ अन्त्यक्रियाविधिः-मणिरामः ।

आ.—धर्मराजं नमस्करय जीवसद्विहेतवे ॥ मणिरामेण विशदीक्रियतेन्यक्रियविधिः ॥ १ ॥
 च.—तस्मादेषां प्रदनेन मम पापं व्यपोहनु ॥ इति वदेत् । इति तिलपात्रदानम् ॥
 सर्वप्रायश्चित्तप्रयोगः समाप्तः ॥ पुण्याहेन विशुद्धयतीति शुद्धिमयूखे ॥

२८५ अरुणस्मृतिः ।

आ.—अरुण उवाच ॥ प्रतिग्रहधनो विप्रो वदंत्येवं महर्षयः ॥
 च.—तस्यांतरायो वै सूते देवेन्द्रादधिकं फलम् ॥ १४९ ॥
 इति प्रतिग्रहप्रायश्चित्तानि समाप्तानि ॥

२८६ आचारतत्त्वम्-हरिप्रसादः ।

आ.—नत्वा हेरंबमातुः पदक्षमलयुगं प्रातरुत्याय पुण्यश्छोकान्स्मृत्याथ दक्षो दिशि पटपिहितं कं विधायेषुमात्रम् ॥
 गत्वा ग्रामादयैस्तुङ्गद्युनिष्टयैरावृतायामभस्मक्षेत्राभ्यः पर्वतायां भुवि विगतवच्चाः कर्म भैत्रं विदध्यात् ॥ १ ॥
 च.—हरिप्रसादेन कृतं तस्युत्तेजेदमाङ्गिकम् ॥ आकल्पमाकल्पमिव कण्ठे धार्य द्विजातिभिः ॥ ६८ ॥
 इति हरिप्रसादकृतमाचारतत्त्वं समाप्तम् ॥

२८७ आचाररत्नप्रकरणम् अनूपविलासान्तर्गतम्-दीक्षितमणिरामः ।

आ.—शुण्डादण्डाग्रलग्नमलकफलचलन्मेखमानादितेयप्रीतिस्तुत्यादिजाताधिकगुरुकर्णवाचारिधि द्रामधत्यः ॥
 ब्रह्मस्वर्गेशमैलिस्थितकुमुमभरव्यक्तडिण्डीरभासः पैण्डीकुर्वन्तु चण्डीसुतचरणरजोराजयो विघ्नजालम् ॥ १ ॥
 ब्रह्माण्डमण्डली यस्य कुण्डलीयति कर्णयोः ॥ जायतामायतानन्दकारणं वारणाननः ॥ २ ॥
 ब्रह्माण्डोहण्डभाण्डपकटकटुरवक्षोभितक्षोणिचक्षकब्रश्यव्यक्षेमादिककनकगिरिप्रापरोमावलम्बः ॥
 सद्यो लीनां नखान्ते दनुजपतितनुं मार्जयन्दीर्धदृष्ट्या प्रहूदाहूददायी दलयनु दुरितव्रातमुझैर्नैसहः ॥ ३ ॥
 विघ्नं हरत्वत्र स विघ्नराजो मुकुन्दभाजो मम सन्तु मोदाः ॥ संमार्जयत्वर्जितवाक्यवन्धे वार्णी भवानीचरणानुबन्धः ॥ ४ ॥
 मान्यान्समस्तान्पितौ च नत्वा दृष्टा निबन्धान्प्रकरोमि यदात् ॥ तेषां सदानुग्रहतो विकाशं यास्यत्ययं ग्रन्थवरश्च सिद्धिम् ॥ ५ ॥
 करोम्यहं श्रीमदनूपसिंहगुणवलीवर्णनसाहसानि ॥ त्वं पूर्वपूण्यैः परिशीलितासि सरस्वति स्वीकुरु कार्यसिद्धिम् ॥ ६ ॥
 कृपान्युतानां परितो नृपाणां संवर्गितैर्वाणि कलहितासि ॥ शुद्धा भव श्रीमदनूपभूपयशोनभः सिद्धवगाहनेन ॥ ७ ॥
 मतिर्न मे प्रोढतरा परार्द्धसंख्याविक्ष्याऽस्य गुणो गरीयान् ॥ तद्वर्णने कर्णसमस्य हास्यं यास्यामि नाहं कृपया मुरारे ॥ ८ ॥
 सरस्वतीयं मम ताप्रपर्णी गुणोऽस्य रक्षाकर एव लोके ॥ कुर्वन्तु सर्वे रसजांतवृष्ट्या जातं यशोमैकितकमत्र धीराः ॥ ९ ॥
 मरुप्रदेशो विषमे तु देशो राठोरवंशोऽतिबलो बभूव ॥ वीकेतिनामा खलु राजराजो जातः स लोके सुरराजतुल्यः ॥ १० ॥
 वीकानेरपुरी येन वासिता भुवि विश्रुता ॥ तद्वेऽभूत्सुगुणवान्राजा कल्याणमल्लकः ॥ ११ ॥
 कल्याणमलः खलु भूपभूपो जातः पृथिव्यां प्रयमैकगण्यः ॥ गुणे गरीयाच्चिनये लघियान्दने वरीयान्समरेऽतिवीरः ॥ १२ ॥
 तस्य प्रियानन्दकरस्तनुजो जातः प्रतापी खलु रायसिंहः ॥ कलाबलाधिक्यविलासशाली कालीयशान्त्रुप्रतिमप्रतापः ॥ १३ ॥
 तस्यात्मजो भूद्विसूर्यिसहो बालोदितार्कप्रतिमप्रतापः ॥ यस्याङ्गेण रिङ्गणमाचरन्ती लक्ष्मीन सूक्ष्मीभवति द्विजार्थे ॥ १४ ॥
 बभूव तस्याद्वृत्कीर्तिराशोः सुतो जयन्ताधिकलब्धमोदः ॥ कर्णः कृती कान्तयशा विशालधर्मो धरायां प्रयमैकगण्यः ॥ १५ ॥
 कीर्तिस्तोमनिरस्तोमसुपमासम्भारसम्भावना न्यग्भावाहितजामदभ्यगुरुत्वा गाभीर्यवाराननिधिः ॥
 वैरिप्रामभीव्रिदारणवलारातिः कलाकोविदः शीलाङ्गोऽजानि कर्णसिंहनूपतिर्यः कर्णनुल्यः क्षितौ ॥ १६ ॥
 तस्यात्मजः श्रीमदनूपसिंहः क्षीरार्णवाच्चन्द्र इव प्रसूतः ॥ सदा कलापूर्णवपुर्यतोयमतो हिन्दोके सुखदः सदैव ॥ १७ ॥
 एक एव गुणावासोऽनूपसिंहो महामणिः ॥ यस्त्वीर्तकौमुदी लोके कार्तिकीं कुरुते सदा ॥ १८ ॥
 देवश्रीमदनूपभूपयशासा धेतीकृते सर्वतो जाते गोवाणवन्दे तव शिवसहशो कौतुकं तत्र जातम् ॥
 अन्योन्यं सर्वदेवा नतिततिविनता: श्रीमहादेवबुद्धया जाता लक्ष्या च कृष्णो पुनरपि च शिवे योजितो दृष्टिपातः ॥ १९ ॥
 भूपानूपयशोनदां बुद्धास्तारकव्रजाः ॥ व्योमगङ्गा मृणालीन फेनखण्डोपमो विधुः ॥ २० ॥
 प्रतापोऽनूपसिंहस्य हिमतोऽप्यतिशीतलः ॥ दरीषु कम्बलं विभ्रत्कम्पन्ते येन शत्रवः ॥ २१ ॥
 द्विरूपोऽनूपसिंहस्य प्रतापो भाति भूतले ॥ मित्रे जैवातृकप्रायस्तपनो रिपुमण्डले ॥ २२ ॥
 दुर्बारारातिराजीवनदबदहनः कौकुमो दिवधूनां सर्वाङ्गीणोऽग्ररागस्त्रिभुवनभवनध्वानतविद्धंसदीपः ॥
 यदोरुहामुदर्वीकरमुखद्वुतभुभूतधात्रीपुरन्धया वासो माज्जिष्ठमुर्वीरमणकुलमणोर्बेभवीति प्रतापः ॥ २३ ॥
 दीपः सक्रयमन्त्रे परचूरात्रौ तु चण्डद्वातिः शत्रोः सज्जरसागरे हि भगवान्साक्षात्पुनवर्दिवः ॥

विद्युदैरिकुलाचले सुमनसां बृन्दे सुकर्णाचलो राजा; श्रीमदनूपभूपतिमणेभर्ति प्रतापानलः ॥ २४ ॥
 श्रुत्वा श्रीमदनूपसिंहनृपतेर्दानं च वाचस्पतिः साकूतं इतवभातनोति कुलकं [कुलिशः] वत्ते शचीवद्धभः ॥
 कौबेरी तु विभूतिरञ्जति भयं कलपदुमो लज्जते साक्षः मधुसूदनोऽपि कमलापाणौ करं न्यस्यते ॥ २५ ॥
 विमुखा नैव गच्छन्ति ब्राह्मणा यस्य वै गृहात् ॥ याचन्ते यै यथा तेभ्यो ददात्येव हि भक्तिः ॥ २६ ॥
 एते श्रीमदनूपभूपतिलके भर्तोऽधिका वै गुणा माधुर्यं वचने मनोभिलषिताहनेथिकत्वं तथा ॥
 पात्रे प्रीतिरतीव दुःखविकलः कलपदुमो लज्जया गुच्छे लग्नमलिञ्छलेन सहसा हालाहलं स्वादति ॥ २७ ॥
 निश्चे माहशि हड्डमनागपि महाराज तथा दीयते देव श्रीमदनूपभूपतिलक स्वास्यं न मेरोः क्वचित् ॥
 विक्रीतेतिमहानुभावभहसा सर्वसहा कम्पते किं ब्रूमो हरिप्पुरःस्थितरमाविक्षेषमाशङ्कते ॥ २८ ॥
 पाणिः श्रीमदनूपसिंहनृपतेर्मन्ये पटीरद्रुमस्तस्तिर्मन्कोपि भुजङ्गमोर्सित कपटस्तिष्ठत्यहो निश्चितम् ॥
 तत्पाणिः कथमन्यथार्थेजनतासन्तापहारी तथा खड्डोपि प्रतिभूमिपालनिवहप्राणापहारी कथम् ॥ २९ ॥
 एकः श्रीमदनूपभूपतिलको दानप्रतिज्ञः करं भूयः कोटिगुणान्हि याचकजनान्पूर्णान्करिष्यत्यसौ ॥
 इत्यं चैतसि मूढ मा कुरु यथा चन्द्रश्वकारोन्यथा धेनुः सर्वजनान्हि चक्रनिवहान्सूर्यो यथा पूर्ण्यते ॥ ३० ॥
 यो वेदाखिलवेदवैवितविधीनाचारपरङ्गमो येनाकारि च दानमानविनयैर्विद्वत्सभा भूषिता ॥
 यो लक्ष्मीपतिपूजनार्हविलेसद्भर्मक्रियातत्परः सोयं श्रीमदनूपसिंहनृपतिर्जयाच्छतं वै समाः ॥ ३१ ॥
 वैन्यश्रीशिंशिर्कर्णविक्रममुखप्राचीनभूमीपतेर्विक्षेषातुरया कुधा तु धरया जानामि तसं तपः ॥
 तस्या एव तपस्यया विगुणया जातः क्षितौ तत्पतिर्द्विन्द्रिन्द्रो यवनोतिकोपकठिनो धर्मस्य विद्वेषकः ॥ ३२ ॥
 एताद्वशोपि लोकानां भाग्यशेषात्स भूपतिः ॥ भूमेर्भारं ददौ भूपेऽनूपसिंहे महामतौ ॥ ३३ ॥
 दिष्टीन्द्रोपि बलादस्य जित्वा दितिणभूपतीन् ॥ आलम्गिर इति प्ररब्धां प्राप लोके मनोगतम् ॥ ३४ ॥
 तेन श्रीमदनूपभूपतिना धर्मप्रचारार्थिना गङ्गारामतनूद्वबः सुनिषुणः काश्यां स्वकीयः कृतः ॥
 मिश्रश्रीशिवदत्सूरिपरिषत्पूज्यस्य पौत्रः कृती योऽसौ श्रीमणिरामनामधरणीदेवप्रथमागतः ॥ ३५ ॥
 नानानिवन्धानवलोक्य तेजे विभाव्य काश्यां सह पण्डितैश्च ॥
 प्रणीयते ग्रन्थवरः स्वकीर्त्यै प्रीत्यै च राजो महतः प्रयत्नात् ॥ ३६ ॥
 भूपानूपविलासोऽयं धर्मरक्षार्णवो महान् ॥ श्रुतिसृष्टिपुराणीयवाक्यायःप्रपूरितः ॥ ३७ ॥
 भूपानूपविलासोऽत्र धर्माभ्योधौ विगाहिते ॥ षड्रकानिं बुधाः सम्यकप्रतीच्छुन्तु यथासुखम् ॥ ३८ ॥
 आचाररक्तं प्रथमं समयाख्यं द्वितीयकम् ॥ संस्काराख्यं तृतीयं तु चतुर्थं वत्सरामिधम् ॥ ३९ ॥
 पञ्चमं दानसञ्जं तु षष्ठं शुद्धयभिधं तथा ॥ एवमत्र तु विहेयं धर्मार्थं रत्नपङ्कम् ॥ ४० ॥
 सुखावगमसिद्धयर्थं कमल्लेषां निरूप्यते ॥ प्रथमे तत्र रत्ने तु परिभाषा प्रकीर्तिता ॥ ४१ ॥
 ततस्तु सर्वकर्माङ्गं मानं द्रव्यस्य चैव हि ॥ आचारशंसनं चैव सुप्रभातं ततः परम् ॥ ४२ ॥
 कृतिमूत्रपुरीषस्य ततः शौचविधिः स्मृतः ॥ आचान्तिर्दन्तकाष्ठं च केशमार्णिः शिखाविधिः ॥ ४३ ॥
 प्रातःज्ञानविधानं च सन्ध्योपाखिरूपस्त्वनी ॥ देवार्चनं ततः प्रोक्तं षोडशार्चविधिर्हरे ॥ ४४ ॥
 विधिनिषेधः पुष्पाणां योगक्षेमविधिस्ततः ॥ ज्ञानं माध्याह्निं चैव तिलकं सन्ध्या सह ॥ ४५ ॥

ब्रह्मयज्ञविधानं च तर्पणं तदनन्तरम् ॥ वैष्णवेवो भूतबलिर्नित्यश्राद्धं ततः परम् ॥ ४६ ॥
 अतिये: पूजनं तद्विष्णुसे दोषदर्शनम् ॥ भोजनस्य विधिश्वैव भद्र्याभक्ष्यस्य निर्णयः ॥ ४७ ॥
 वाङ्वार्दिस्मृतिश्वैव ताम्बूलप्राशने विधिः ॥ सायंसन्ध्या ततः प्रोक्ता भोजनं च ततः पुनः ॥ ४८ ॥
 शयनस्य विधिः पश्चादाह्निकोऽयं विधिकमः ॥

च.—सद्यः प्राणहराणि पडित्यादि ॥

गङ्गारामात्मजो धीर्मान्मणिरामो विमुक्तये ॥ भूपानूपमुदे रत्नमाचारं समचीकरत् ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राटोरकुलमङ्गलावाससकलविद्याविलासनिजकीर्तितुलितकैलासश्रीमन्महाराजाविराजमहाराजश्रीमदनूपसिंह कारिते श्रीमदनूपविलासे धर्माध्योधावाचाररत्नं समाप्तम् ॥

२८८ आचाररत्नम्-लक्ष्मणभट्टः ।

आ.—सिन्दूरारुणगण्डं देवं विश्रौघतिमिरमार्तण्डम् ॥ नरितंशुगङ्गादण्डं सिद्धोशं गणपतिं वन्दे ॥ १ ॥
 सतिर्मिरजगदुद्योतशुमणिर्वशाङ्कुरः श्रीमत् ॥ तज्जयति रामनाम रजनिचराणां विभेदनं धाम ॥ २ ॥
 नारायणं राजभिरर्थिताङ्कुरं नमामि हंसीव यदीयकीर्तिः ॥ - - - - - ॥ ३ ॥
 विद्याप्रद्योतनोद्योतखद्योतीकृतवान्दिनम् [वादिनम्] ॥ पितरं रामकृष्णाख्यं वन्दे खेहभरान्वितम् ॥ ४ ॥
 स्पर्धामग्निवेशादुपयातामुमासमाख्यातिम् ॥ दुनदीनिर्मलचित्तां मातरमेकां सतीं सदा वन्दे ॥ ५ ॥
 येनोद्भृता स्वस्य कुलप्रतिष्ठा महावराहेण महीविं तोयात् ॥ गङ्गेव निष्ठाभिसार यस्माद्वाकरं नौमि तमग्रजाग्रयम् ॥ ६ ॥
 अधीत्य लक्ष्मणाख्येन कमलाकरसोदरात् ॥ आचाररत्नं सुधिया यथामति वितन्यते ॥ ७ ॥

च.—प्राच्यानुदीच्यानय दाक्षिणात्याज्ञात्वा प्रतीच्यान्महतो निबन्धान् ॥

आचाररत्नं सुधिया व्यथायि श्रीरामकृष्णात्मजलक्ष्मणेन ॥ १ ॥

निगदितमिह साध्वसाधु वा (यद्) धृतमतिना प्रविचार्य लक्ष्मणेन ॥

तदस्तिलमपहाय दोषद्वैष्णवं चिरमवलोक्य विशोधयन्तु सन्तः ॥ २ ॥

इति श्रीमन्नारायणभट्टात्मजश्रीमद्रामकृष्णात्मजभट्टलक्ष्मणभट्टकृतावाचाररत्नामाख्यग्रन्थः समाप्तः ॥

२९१ आशौचचन्द्रिका-वेदाङ्गरायः ।

आ.—नत्वा देवीं गणेशं च ग्रन्थान्मुनिमतान्वितान् ॥ दृष्ट्वा वेदाङ्गरायाख्यो ब्रूते चाशौचचन्द्रिकाम् ॥ १ ॥

आसस्तमाच्च सापिण्डयं पुरुषात्सोदकालतः ॥ ज्ञेयाश्चतुर्दशान्ताच्च तत्परं गोत्रमुच्यते ॥ २ ॥ अथ गर्भे—

च.—भट्टनारायणस्त्वाह दोषः स्यादात्मधातकः ॥ रत्नभट्टात्मजश्रीमत्तिग्लाभट्टसूनुना ॥

वेदरायाङ्गसञ्ज्ञेन रचिताशौचचन्द्रिका ॥ इत्याशौचचन्द्रिका समाप्ता ॥ शुभं भवतु ॥

२९० आह्निकम्-कमलाकरः ।

आ.—नत्वा रामं च पितरौ कमलाकरवर्णणा ॥ रामकृष्णात्मनेन बहुचाह्निकमुच्यते ॥

च.—पाराकादिस्वरूपं मरुते प्रायश्चित्तरत्वे ज्येयम् ॥ मूलं च माधवमिताक्षराङ्गूलपालपाणिमदनरत्वे मदनपारिजातादौ स्पष्टम्

अन्यज्ञानवेष्यमिति ॥ इति श्रीमउगदुर्मीमांसकनारायणभट्टसूनुरामकृष्णभट्टात्मजकमलाकरभट्टतौ आह्निकत्वोप-प्रायश्चित्तानि ॥

२९१ आह्वाकीपकः-अचलः ।

आ.—ब्रह्माणं विष्णुमीशानं गणेशं च सरस्वतीम् ॥ प्रणम्य मातापितौ करोम्याह्विकदीपकम् ॥ १ ॥

विप्राणां कर्ममार्गेण ब्रह्मव्यासिप्रदीपकम् ॥ नित्याचारमहं वैक्षये मुदानन्दपुरे वसन् ॥ २ ॥

मध्याह्विकालेऽतिथिभोजनार्थं कासारकल्लोवलदेव [कल्लोलवदेव] लोलाः ॥

प्रामेऽतिथिवासप्रभोलाषा विद्वज्जनालङ्कृतयो मटोडाः ॥ ३ ॥

तत्र धारिङ्गदेवोभूमटोडानां च पूर्वजः ॥ पुत्रास्तस्य तु चत्वारोऽनन्तनामा च यः सुतः ॥ ४ ॥

लक्ष्मीधरश्च तैसूनुर्गोविन्दस्य तदङ्गजः ॥ गोविन्दाद्वत्सराजुोभूदच्छलो वत्सराजजः ॥ ५ ॥

द्विजानां सद्विवेकायाचलेन क्रियते त्विदम् ॥

च.—अन्तःकटुरपि तिकतस्सद्वृत्तं यः पुमान् सन्त्यजति ॥ स भवति सद्यो वन्द्यः सर्षप इव सर्वलोकस्य ॥ १ ॥

अहन्यहनि विप्राणां कर्म नित्यमिहोदितम् ॥ अह्ना निर्वर्त्यते यस्मादाह्विकं तद्विदुव्युवाः ॥ इति भङ्गलम् ॥

श्रीमन्मटोडाभिजने प्रसूतो वृद्धभिर्धाने नगरे वसन्यः ॥ ऋग्वेदहेतोरचलद्विवेदी निर्मातवान्दीपकमाह्विकस्य ॥ २ ॥

श्रीविकमार्कात्समयादतीते शन्यद्वये पञ्चदशात्परे च ॥

नौकाभिषेके — — जनिष्टपूर्णा मध्याह्विकदीपकोयम् ॥ आह्विकं समाप्तम् ॥

२९२ कर्मकौमुदी-कषणदत्तः ।

आ.—यन्नामवेयस्मरणेन तूर्णं विलीयते विघ्रपयो नितान्तम् ॥ सुरासुराराधितपादपद्मं गणेश्वरं नौमि तमर्यसिद्धै ॥ १ ॥

विलोक्य पद्मतीर्तीः सर्वाः सम्प्रदायं सतां तथा ॥ करोति पद्मतीं रम्यां कषणदत्तः प्रकृष्टीः ॥ २ ॥

तत्र यजमानं: सुस्तातः सुप्रक्षालितपाणिपादः कुशोपग्रहः

च.—सर्वर्धमासाधनं सर्वयं च वदेत् । ततोभिषेकस्तिलककरणं दक्षिणादानानन्तरं मन्त्रपाठः ॥

इति श्रीमदावस्थिकब्रह्मज्ञात्तात्मजकृष्णदत्तविरचितायां कर्मकौमुद्यां ज्ञातकसमावर्तनपद्मतिः समाप्ता ॥

२९३ कर्मविपाकः ।

आ.—मोहांथकारमग्नानां जनानां ज्ञानरश्मिभिः ॥ कृतमुद्गरणं येन तं नौमि शिवभास्करम् ॥ १ ॥

अरुणं [णः] परमं ज्ञानं जिज्ञासुर्वेदलोचनम् ॥ ज्योतिषां वैद्यमध्यं च गुद्यमध्यात्मसंज्ञिकम् ॥ २ ॥

नृणां कर्मविपाकं च भानुष्ये दुर्लभं परम् ॥ धर्माधर्मं च यर्त्तिकचिद्यन्त्रं सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ ३ ॥

भाराध्यन् रौद्रं तपस्तेषु सुदुखरम् ॥ प्रीतो वरार्थिने तस्मै प्रोवाच भगवान् रविः ॥ ४ ॥

यत्तेभिलषितं सूतं तत्त्वं सर्वमवाप्ससि ॥ नृणां कर्मविपाकं च गुद्याहुद्यतमं परम् ॥ ५ ॥

गोपितं सर्वशास्त्रेषु प्रत्यक्षं सर्वप्रत्ययम् ॥ ६ ॥

च.—जन्मादिमरणांतं हि श्वल्पमेवात्र सूचितम् ॥ यदंतरगतं सूतं तन्मच्छास्त्राद्विलोकयेत् ॥

इति श्रीहृदसूर्यारुणसंवादे कर्म० ॥

कर्मविपाकः ।

आ.—नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमम् ॥ देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् ॥ १ ॥
पुरा कृतयुगस्यादौ ब्रह्मलोकं गतो मुनिः ॥ ददर्श ब्रह्मदेवेशं सर्वज्ञः स पितामहग् ॥ २ ॥
पितामहमतिप्राङ्मं सर्वलोकसुखप्रदम् ॥ स्तूयमानं मुनिगणैः पूज्यमानं सुरासुरैः ॥ ३ ॥
अप्सरोगणसंगीतं सिद्धगंवर्धसेवितम् ॥ मूर्तिमद्भूश्वरुर्वेदैरितिहासैरुपासितम् ॥ ४ ॥
सप्तोदधिसमायुक्तं नंदिभिः परिवारितम् ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशं सर्ववर्धसमाश्रयम् ॥ ५ ॥
प्रणिष्ठत्य महाभाग नारदश्च स्वयंभुवम् ॥ विनयेनोपसंगम्य ऋषिवर्चनमन्वयेत् ॥ ६ ॥
नारद उवाच ॥ केन कर्मसुखं प्राप्तं दुःखं च केन कर्मणा ॥ पूर्वजन्मकृतं कर्म प्रायश्चितं कर्यं भवेत् ॥ ७ ॥

च.—इह जन्म सुखी भूत्वा पुत्रपौत्रादिवर्द्धनम् ॥ एवं विधिश्च कर्तव्यः सफलं तस्य जीवितम् ॥ ७८ ॥

इति श्रीकर्मविपाके ब्रह्मनारदसंवादे सर्वोपकारकरणं नाम द्वादशोद्घायाः ॥ इति कर्मविपाके संपूर्णम् ॥ संवत् १८११

कर्मविपाकः ।

आ.—यो देवः किल पूर्वसर्गसमये संस्मर्यते ब्रह्मणा यथादौ सुरसिद्धदेत्यमनुजैरन्यर्थ्यर्थते कर्मणा ॥
विघ्नप्रातविधातजातकठिनं कुठं कुठारं करे बिग्राणं तमुपास्यहे गजमुखं सिद्धेः परं कारणम् ॥ १ ॥

च.—राजो विजयदं पुण्यं धनधान्यविर्वर्धनम् ॥ इति शालिहोत्रोक्ताध्वविधिशास्तिः ॥

इति कर्मविपाकः समाप्तः ॥

२९४ कर्मसरणौ यजुर्वल्लभारव्यायामाह्निकम्-विष्णुलदीक्षितः ।

आ.—योगिनो यं प्रपश्यन्ति हृदाकाशे सनातनम् ॥ धर्ममूलमहं वन्दे देवकीतनयं हरिम् ॥ ३ ॥

अस्यां तु कर्मसरणावाह्निकं प्रथमं ततः ॥ संस्कारानावसथ्यं च त्रिभिः कौ[कां]डैरहं ब्रुवे ॥ २ ॥

प्रातर्हत्याय रात्रिवासः परित्यज्याचम्य. श्रीगुरुं श्रीपिति च हृदये व्यात्वा विश्वेशं

च.—भगस्तिर्माधवश्चैव मुचुकुन्दो महामुनिः ॥ कपिलो मुनिरास्तीकः पञ्चैते सुखशायिनः ॥ १ ॥

इति स्मृत्वा स्वपेत् ॥ इति शयनविधिः ॥ इति श्रीविष्णुलदीक्षितविरचितायां कर्मसरणौ यजुर्वल्लभारव्यायामाह्निकविधिः ॥

तत्रैव संस्कारप्रकरणम् ।

आ.—योगिनो यं प्रपश्यति हृदाकाशे सनातनम् ॥ धर्ममूलमहं वन्दे देवकीतनयं हरिम् ॥ १ ॥

अस्यां तु कर्मसरणावाह्निकं प्रथमं ततः ॥ संस्कारानावसथ्यं च त्रिभिः कांडैरहं ब्रुवे ॥ २ ॥ - - - - -

च.—इत्यकेविवाहविधिः समाप्तः ॥

इति श्रीविष्णुलदीक्षितविरचितायां कर्मसरणौ यजुर्वल्लभारव्यायां संस्कारप्रकरणे द्वितीयखंडः संपूर्णः ।

२९५ कामन्दकीयनीतिसारः सटीकः-टी०-विष्णुगुप्तस्य शिष्यः ।

चतुर्मुखमुखांभोजवनहंसवधूर्मम् ॥ मानसे रमतां नित्यं सर्वज्ञा सरस्वती ॥ १ ॥ .
 अभिप्रेतार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरैपि ॥ सर्वविग्रच्छिदे तद्वै गणाधिपतये नमः ॥ २ ॥
 चेत्थक्रेऽस्त्रिलक्ष्मानव्यासिसामर्थ्यवारिणे ॥ नमो विनिर्भितानंतभवध्वंसाय शंभवे ॥ ३ ॥
 व्याख्या सुखावबोधार्था स्पष्टा सूक्ता सुसंगता ॥ कामंदकिप्रणीतस्य नीतिशास्त्रस्य लिङ्घते ॥ ४ ॥
 शास्त्रकारः स्वशास्त्रादौ नमस्यति नमस्करां करोति किर्मर्थमितिचेन्नग्यस्य नमस्कारात्पुण्यमुत्पद्यते । तदुत्पद्यमानं
 विरोधादपुण्यं निवर्तयति । तनिवृत्तौ तु कार्याणां विश्वादीनामभावं मन्यमानः सकलार्थशास्त्रपारावारद्वधा कामंदकिराह ॥
 यस्य प्रभावाद्वनं शाश्वते पथि तिष्ठति ॥ देवः स जयति श्रीमान्दंडधारी महीपतिः ॥
 स देवो महीपतिर्जयति यस्य महीपतेः प्रभावात् प्रभुशक्तेः कोशदंडफलं हि प्रभुशक्तिः । भुवनं जगत् इदं शाश्वते
 नित्ये पथि स्वर्गमोक्षगमिनि मार्गे तिष्ठत्यवस्थानं करोति । देव इति दिव्यतीति दिवु क्रीडाविजिगीशाव्यवहारद्वृ-
 तिस्तुतिमोहमदस्वप्रकांतिगतिष्विति धातूकृतसमस्तगुणसंपन्नत्वात् महीपतिरेव देवः । तथा चोकं स्मृतिकरैः—
 अग्निवायुयमार्काणामिन्द्रस्य वरुणस्य च ॥ चंद्रवित्तेशयोश्चैव मात्रा निर्दत्य शाश्वतीः ॥
 यस्मादेषा सुरेंद्राणां ब्रह्मणा रुचिताकृतिः ॥ बालोपि नावभंतव्यो मनुष्य इति पार्थिवः ॥
 महाती देवता ह्येषा नररूपेण तिष्ठति ॥
 एवं देवांशैर्निर्भितत्वान्महीपतिरेव देवः ॥ कौटिल्याचार्येणाप्युक्तम् ॥ इदं यमस्यानमेतत् राजानः । ग्रन्थसदंडप्रसादास्ता-
 नवमन्यमानान् द्वै देवो दंडः स्पृशति तस्माद्राजानो नावभंतव्याः ॥ अपिच । मत्स्य[मात्सर्या]न्यायाभिभूताः प्रजा मनुवैवस्ततं
 राजानं चक्रिते ॥ धान्यषड्भागं पुण्यदशभागं हिरण्यं चाक्ष्यं भागवेयं प्रकल्पयामासुः । तेन भर्तरो राजानः प्रजानां
 योगक्षेमावहास्तेषां हिं किल्बिषमदंडकारा हरंति । योगक्षेमावहाश्व प्रजानां तस्मादुच्छुष्टुषड्भागमारण्यका अपि
 निर्वप्ति ॥ तस्यैव तद्वागवेयं योस्मान्गोपायतीति ॥ अतः सर्वस्मान्महीपतिरेव देवः । विशिष्टदेवसद्वावेषि महीपतिरेव
 देवोविकृतः ॥ अधिकृतानधिकृतयोरधिकृतप्रतिपतिर्गरीयसी ॥ कौटिल्येनात एवं राजवृत्तिरित उक्तम् । स जयति ब्राह्मण-
 तरान्नरान् जयतीत्युर्थः ॥ श्रीमानिति श्रीर्हि नृपस्यात्मसंपत्तयेति ॥ आत्मसंपत्तिं च स्वयमेव वक्ष्यति । शास्त्रं प्रज्ञेत्यादिना ॥
 दंडधार इति वधः परिक्लेशोर्यग्रहणं च दंडः ॥ तद्वृद्धेषु प्रजापालो धारयतीति दंडधारः । दंडभयादेव भुवनं शाश्वते
 पथि तिष्ठतीति क्षेत्रकार्थः ॥ अधिकृतदेवतास्तुत्यनंतरं पञ्चक्ष्मीकुलकेन परमगुरोरपि नमस्कारमभिधातुमाह ।
 वंशो विशालवंशयानामृषीणामिव भूयसाम् ॥ अप्रतिग्राहकाणां यो बभूव भुवि विश्रुतः ॥
 विशालवंशयानां वंशो यो बभूव तस्मै नम इति संबंधः ॥ विशालवंशो भवाः विशालवंशयाः । विशालता वंशस्य प्रजाप्रा-
 चुर्यात् गुणातिशययोगात् ॥ गुणातिशयो वंशस्योदितोदितत्वम् । यत्र वंशो वेदविद्यादिमंतो ब्राह्मणा अनुष्ठानसंपन्नः
 पूर्वपुरुषा आत्मादासप्रसादा नवापरे वंशोसावृदितास्तमितः तद्विपरितोस्तमोदितः ॥
 तत्र यथोक्तगुणयुक्ता नपूर्वे नापरे सोऽस्तमितास्तमितः तद्विपरित उदितोदित इति । गुणेन चानेन विशालता वंशस्य ग्राह्या ॥
 ऋषीणामिवाप्रतिग्राहकार्णयथा ऋषयोऽप्रतिग्राहका निर्द्वृत्वात्तथैते गार्हस्थ्यर्थमनुपालयतोऽप्रतिग्राहका कुटिलत्वात्
 कुटिल्लिंठ उच्यते तं धान्यभूतं लाति संगृह्णति प्रातः समये होमाद्यर्थं नाधिकमविकं तु ब्राह्मणानुहित्य संद्याः प्रक्षालयांति
 इति कुटिलः कुंभीधान्या इति प्रसिद्धाः । अत एव कुटिलानामपत्यं विष्णुगुप्तः कौटिल्य इत्युक्तः । भूयसां गुणैर्महातां

'बभूव संभूतः भुवि विश्रुतः न्यायकौटिल्यवात्स्यायनगौतमीयस्मृतिभाष्यचतुष्टयेन प्रकाशितः प्रकाशितपुरुषार्थेचतुष्टयोपाय इति भुवि महीतले प्रख्यातः ॥ स्वानुष्ठानतत्परतां प्रतिपादयितुमाह ॥

ज्ञातवेदा इवार्चिष्मान्वेद वेदविदां वरः ॥ यो वा वेदानुचतुरश्चतुरोप्तेकवेदवित् ॥

ज्ञातवेदा: वैधानरः स इव ब्रह्मतेजसेनयुक्तः ॥ वेदानिति सामादीन्चतुरोप्तथीतवान् अङ्गेशेन सुचतुर इति सुषुचानुर्युक्तः । प्रज्ञातिशयात्परानतिसंथते पैरश्च नातिसंवीयत इति । वेदविदां वर इति न केवलं चतुर्वेदाध्यायी । वेदविदां वेदपरमार्थवेदिनां मध्ये वरः श्रेष्ठः सम्यक् वेदपरिज्ञानात् यश्च वेदविदां वरः सोर्यात् सर्ववित्तमाखियन्न वेदद्वाति न केवलं वेदार्थविदुक्तकर्मणाभप्यनुष्ठाता तत्फलभोक्ता वेति एतद्वर्णयितुमाह ।

यस्याभिचारवज्रेण वज्रज्वलनतेजसः ॥ पपातामूलतः श्रीमान्सुपर्वानंदपर्वतः ॥

आभिमुख्येन राध्यं प्रति साधकप्रयुक्तानां मंत्राणां मंत्राद्यर्थं चारो गमनमभिचारः स एव वज्रसेन यस्य संबंधिनो वज्रज्वलनो वैद्युतवह्निस्त्रैव तेजो यस्येति । वज्रज्वलनो यथा प्रतिपक्षभूतैर्जलैर्नोपशास्यति तद्विट्ठिल्यकोपाग्रिरपि नंदादिभिः पपात मूलं इति मूलं वंचादिमूलं वलं तदार्थ्य नंद इति नवनवतिकोटीधरः पृथिवीपतिरत एव श्रीमान् स एव पर्वतः सुपर्वति पर्वशब्देन रुद्यातिरुपलक्षिता यथा प्रेदशसंविर्वाभिवीयते तानि शोभनानि यस्य तथा पपात पतित आमूलत इति पुनरनुत्थानाय यद्युक्तं सुचतुरस्तदेव समर्थयन्नाह ।

एकाकी मंत्रशक्तया यः शक्त्या शक्तिपरोपमः ॥ आजहार नृचंद्राय चंद्रगुप्ताय भेदिनीम् ॥

प्रभुशक्त्यभावाददंडकोशत्वादेकाकी शरीरमात्रपरिच्छदः मंत्रशक्त्येति प्रज्ञातिशयचातुर्घर्ण शक्त्योत्साहशक्त्या शक्तिपरोपमः कर्तिकेयसमः आजहार आइतवान् । नृपमध्ये चंद्राय चंद्रगुप्ताय भौर्यकुलप्रसूताय चतुर्थी तादर्थे भेदिनी पृथिवीम् । एवं च शास्त्रप्रज्ञागुणयोः प्राधान्यं प्रख्यापितं भवति शुक्रवृहस्पत्योस्तृतीयमात्मगुरुं प्रख्यापयितुं दंडनीतिविषये प्रयोक्तृत्वमपि प्रतिपादयितुमाह ।

नीतिशास्त्रामृतं श्रीमानर्थशास्त्रमहोदधेः ॥ य उद्धरेन नमस्तस्मै विष्णुगुप्ताय वेदेसे ॥

प्रत्यक्षपरोक्षानुमानलक्षणप्रभाणत्रयनिर्णीतार्थायां फलसिद्धौ देशकालानुकूल्ये सति यथासाध्यमुपायसाधनविनियोगलक्षणक्रिया नीतिः तदर्थं शास्त्रं नीतिशास्त्रं कौटिल्यभाष्यमित्यर्थः । तदेवामृतं तदभ्यासाभ्रदेखत्वमवाप्यते इति । श्रीमानिति ब्राह्मण श्रिया सुक्तः । समन्वितः अर्थशास्त्रमहोदधेरिति अर्थर्थं इति अर्याः धर्मार्थकामास्तर्वीतिपादकं धर्मशास्त्रं अर्थशास्त्रं प्राजापत्यं तया चोक्तं कामसूत्रेऽस्मद्दृशणा—प्रजापतिर्हि प्रजाः सृष्टा तासां स्त्यतिनिबंधनं त्रिवर्गस्य शासनमध्यायानां शतसहस्रेणाग्रे प्रोवाच तस्यैकदेशं स्वार्यभुवो मनुर्द्वर्माधिकारिकं पृथक् चकार । बृहस्पतिरर्थाधिकारिकम् तत्र लक्षाध्याया-स्तृतीयांशात्वेन कोटिग्रन्थविस्तृतं संभाव्यते एवं चार्यशास्त्रगांभीर्यान्महाप्रभाणत्वाच्च महोदधेरिव तस्माद्य उद्धरेत उद्धतवान तस्मै विष्णुगुप्ताय नमः ॥ नमस्कारानन्तरं महाकाव्यस्वरूपनीतिसारस्य संबंधाभिवेयप्रयोजनान्यभिधातुं क्षेकद्वयमाह ॥

दर्शनात्तस्य सुदृशो विद्यानां पारदध्नः ॥ राजविद्याप्रियतया संक्षिप्तमर्थवत् ॥

तस्य परमगुरोर्विष्णुगुप्तस्य दर्शनात् ज्ञानदृष्ट्या यद्यृष्टं तदेवाह ।

नरदेवेन शक्रेण गुरुणा भागवेण च ॥ भारद्वाजविशालाक्षभीष्मपारासैस्तथा ॥

संक्षिप्तं मणुना चैव तथा चान्यमर्हपिभिः ॥ प्रजानामायुषो ज्ञासं विज्ञाय च महात्मना ॥

संक्षिप्तं विष्णुगुरुसेन नृपाणामर्थसिद्धये ॥ इति ब्रह्माद्याद्यपणीतसंग्रहत्वादस्मत्पृणीतप्रबंधोपि प्रमाणमिति भावः ॥

सुहश इति सुहर्षेन्मलज्ञानस्य । विद्यानां पारहृष्णन इति आन्वीक्षिकीन्नयीवार्तादंडनीतीनां पारं हृष्णविनिति पारहृष्ण । अत एव सुहृक् तस्य राजविद्याप्रियतयेति प्रियस्य भावः प्रियता राजविद्यासु दंडनीत्यादिकासु प्रियतया हेतुभूतया यदुपदेश्याम् इति संबन्धः ॥ राजविद्याभिर्भूमीश्वरं व्युत्पाद्य रक्षादिभिर्जगतामुपकारांय पृथ्यं भवत्स्विति प्रयोजनम् । संक्षिप्तमयमर्थवदिति संक्षिप्तः संहत एव ग्रंथो यस्य तत्संक्षिप्तमयं अर्थस्त तावानेव विद्यते यस्य तदर्थवत् अत एव सामर्थ्यान्वीतिसारमिदमेव ॥

च.-एकोऽपि वारणपर्तिद्विपतामनीक इन्यान्निहंति मदसत्त्वगुणोपपन्नः ॥

नागेषु हि किंतिभुजां विजयो निबद्धस्त्वाद्वाधिकवलो नृपतिः सदा स्यात् ॥

इति श्रीकामदंकीयनीतिसारटीकायामुपाध्यायनिरपेक्षायां गुजारथपत्तीनां व्युहरचनानां निर्देशो विज्ञाः सर्गः ॥

२९६ कार्तिकोद्यापनविधिः ।

आ.-योक्तसकलसामग्रीसम्पादनं कृत्वा कार्तिकशुक्लचतुर्दश्यां प्रातः ।

च.-देहान्ते वैष्णवं स्थानं प्राप्नुयामतिदुर्लभमिति सम्प्रार्थ्य विप्रान्विसर्जयेत् ॥ इति कार्तिकोद्यापनविधिः ॥

२९७ कालतत्त्वविवेचनम्-रघुनाथभट्टः ।

आ.-पितरं माधवमंबां ललितां नारायणं पितृव्यं च ॥ सहजमय विश्वनायं गणपतिमीशं च शारदां नत्वा ॥ १ ॥

रामं च सीतयैपेतं रघुनायेन रन्यते ॥ सम्राट्स्थपतिना सम्यकालतत्त्वविवेचनम् ॥ २ ॥

तत्रादौ बहुवच्यत्वात्तिथितत्वं विविच्यते ॥ पश्चान्मासाधिमासार्दि यथामति विवक्ष्यते ॥ ३ ॥

च.-पीयतां जानकीजानिरनेन सुकृतेन मे ॥ १० ॥

सैवांतरांत्मां सर्वज्ञो रामो नः कुलदैवतम् ॥ ११ ॥

इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणाभिज्ञश्रीभट्टमाधवविद्वद्वर्द्यात्मजसप्राट्स्थपतिभट्टरघुनाथकृतं कालतत्त्वविवेचनं संपूर्णम् ॥

२९८ कालसिद्धान्तः-चन्द्रचूडः ।

आ.-प्रणम्य दक्षिणामूर्त्ति पितरौ च पितामहम् ॥ भन्वादिस्मृतिकारांश्च तदुक्तार्यानुर्चितकान् ॥ १ ॥

पौराणिकोपनाम्बो वै भट्टस्योमणशर्मणः ॥ जानकयाश्च सुतेनायं चंद्रचूडेन धीमता ॥ २ ॥

नाना निबंधानालोक्य संप्रदायानुसारतः ॥ क्रियते कालसिद्धांतः सर्वलोकोपकारकः ॥ ३ ॥

च.-इति श्रीमत्पौराणिकधर्मभट्टसूनुश्रीमद्विद्वन्मुकुटमणिकयश्रीउमणभट्टसूरिसूनुचंद्रचूडभट्टविरचितः कालसिद्धांतः समाप्तः ॥

२९९ कुण्डप्रकाशः ।

आ.-श्रीनृसिंहं नमस्कृत्य गुरुंश्रैव विशेषतः ॥ प्रतापनारसिहाद्ये वक्ष्ये कुण्डप्रकाशकम् ॥ १ ॥

च.-इत्यादिसामग्रीं संपाद्य कुर्यादिति ॥ इति कुण्डप्रकाशो नवकुण्डीविधानं समाप्तम् ॥

३०० कुण्डमण्डपमण्डनप्रकाशिका-नृहरिः ।

आ.—श्रीहरि चिन्मयं चितयित्वा चिरम् ॥ १ ॥

मँडने प्रस्कुटा व्याकृती रच्यते ॥ २ ॥

चिकीर्षितस्थाविष्परिसमाप्तिप्रचयगमनफलकं स्वकृतं मंगलं संप्रदायाविच्छेदाय निबध्न् सूर्योर्धैर्मसजस्तताः सगुरवः शार्दूलविक्रीडितमिति शार्दूलविक्रीडितेन तदारंभं प्रतिजानीते ॥

कूर्मानंतधराभृतार्णवमणिद्विपेऽय कल्पद्रुमा यश्चितामणिमंडपे सुविलसत्सद्रलवेद्यं विभुम् ॥

इष्टांतः सुमनोरथोपरिचितस्वर्गागपदादिभिः समविनृहरिर्बहिर्वितनुते सम्बन्धपादार्चितुम् ॥

अस्यार्थः सपर्यिः सपर्युपनामकः नृहरिः ॥

च.—इति श्रीसप्तर्ष्युपनामकनरहरिभट्टदैवज्ञविरचिता कुण्डमण्डपमण्डनप्रकाशिका समाप्ता ।

३०१ कुण्डमृदङ्घः-गोपालः ।

आ.—आर्यादुर्गां प्रणस्यादौ गुरुविष्णेशवाक्प्रियतृन् ॥ पांडुरंगिपटुं प्राह कुडे वास्तवमावहत् ॥ १ ॥

च.—शके — — — — इति कुण्डमृदंगनामा ग्रंथः समाप्तः ॥

३०२ गायत्रीपुरश्चरणविधिः ।

आ.—भय गायत्रीपुरश्चरणप्रयोगः ॥ आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ सङ्कीर्त्य करिष्यमाणगायत्रीपुरश्चरणेऽविकारसिद्धयर्य-
ममुकशर्मणोऽनुज्ञया तत्प्रतिनिधित्वेन कङ्कालयममुकप्रत्याभ्नयेनाचरिष्ये इ.....

च.—दीनानामांश्चाभादिना सन्तोष्य स्वयं सुहन्मित्रादियुतः सोत्साहः सन्तुष्टो भुज्जीतेति ॥

इति गायत्रीपुरश्चरणविधिः समाप्तः ॥ गायत्रीपुरश्चरणचन्द्रिकान्तर्गतोऽयं प्रयोगः ॥ रामरवशर्मसम्मतः ॥

३०३ गायत्रीभाष्यनिर्णयः ।

आ.—सर्वावभासकतेजोमयस्य परमात्मनः सर्वात्मतावोधनार्थं सर्वात्मकत्वं.....

च.—गायत्री शिरसा सादृ जपेद्व्याहृतिपूर्विकाम् ॥ प्रतिप्रणवसंयुक्तां त्रिरथं प्राणसंयमः ॥

इति श्रीगायत्रीभाष्यनिर्णयः समाप्तः ॥

३०४ गोविन्दार्णवः-नृसिंहः ।

आ.—सन्मायावशतः प्रष्ठिचितवपुश्चित्वप्रकाशात्मकं श्रुत्यातद्वयतिरेकगम्यमपरानन्दाद्वितीयात्मकम् ॥

स्वाध्यासान्मनसा बृतस्य जगतोऽसत्यस्य यद्वासकं भूतै तक्षिखिलाघसंहितिचणं स्याद्वारसिंहं महः ॥ १ ॥

मूर्तिं तूर्णविदीर्णदैत्यनस्तरा प्रेक्ष्य प्रकम्प्य तुरो लक्ष्मीं मुद्रितलोचनां सचकितं वीक्ष्यात् संहस्र तत् ॥

रूपं सस्मितमीक्षितामरमुखो मायेति विस्मापितां तामालिङ्गय विनोदयंश्वदुश्तैर्द्युप्माष्टृसिंहोऽवतु ॥ २ ॥

सिद्धि बुद्धिमे अपि प्रियतमे सर्वरस्तौ मिथो शक्तन्त्यौ प्रथमं स्वयं प्रहपरीभेण मानं प्रियात् ॥
 ज्ञाता मानयतः समं गणयते प्रस्तावनाव्योत्सवं स्वेष्ठालिङ्गनच्चनादिलक्षितं जीयादपास्तकम् ॥ ३ ॥
 • इन्ताधातविभिन्नभूतलक्षणान्द्रमौडित्वलहन्तज्योतिषि कुम्भकण्डुविगमस्तम्भमाहिष्ठतः ॥
 हनाभ्यः स्तुतिपश्चिमिलक्ष्मैजातुविष्ट्रिपं हन्तुः सन्तु भुदे मुधा विषुतयो मूर्द्धो गणानां प्रभो [भोः] ॥ ४ ॥
 मन्त्रद्वारितवाहिवारिहघटा: प्रेद्यान्तरिक्षे द्वृतं संरम्भादिभविभ्रमाक्षिपततो दानामुमेहस्विनः ॥
 उच्चेष्वभतदन्तकुन्ताशिल्परप्रोता मुहुर्मुख्यतो विष्वेशस्य विलोलचामरचमस्काराश्चिरं पान्तु वः ॥ ५ ॥
 नागेन्द्र हुतमात्राणुष्व गरुदज्वालावलीमाकुलो गङ्गे जहमुसुते मनागलमलं कछोलकोलाहैलः ॥
 वहे वारय विस्तुलिङ्गपटलीभित्यद्विराजात्मजानिद्राभक्षभयाष्ठनैरूपदिशन्देयात्सुखं शङ्खः ॥ ६ ॥
 विश्वस्याधतनं तृतीयनयनस्तारस्फुरत्पावकज्वालाजालशिखावलीभिरभितो भक्तौघविष्वान्दहन् ॥
 शर्वाणीकिलकिञ्चित्तामृतरसानन्दैकमउजन्मना विष्वेशस्तिजग्नुरुः सकरुणः पायादपायाजगत् ॥ ७ ॥
 यस्मिन्पौरस्तर्यशैलातुलशिरवरशिरः श्रीरवे रिङ्गति द्वागुम्नीलद्वारारागप्रचुरकरप्रभसम्भाविताङ्गैः ॥
 पश्चासधाम्बुजानि द्विजवरकरद्वक्तपहेरुहाणि व्यस्तव्यान्तं विकाशं दधति दिनमणिः पात्र युष्मान्त देवः ॥ ८ ॥
 समुन्मीलक्ष्मीलश्रवणविश्वसञ्चारणरणाद्विष्वच्छी सम्भीची श्रुतिनिगदवीची विजयते ॥
 - ॥ ९ ॥
 अस्ति स्वस्तिस्यतिरिह चतुर्वर्गसर्गेकम्भूमिः स्वर्गज्ञायास्तटपरिसरे राजधानी शिवस्य ॥
 यस्यामीशः शमितविषमाशोषकीनाशापाशां शाश्वजन्तोरूपदिशति ततारकं ब्रह्म शान्तम् ॥ १० ॥
 यस्यां शिष्टा नियमितमनोद्वितयस्तत्त्वनिष्टा योगोद्योगादवहितर्थियः शुद्धसत्त्वा निरीहाः ॥
 प्रत्यर्थ्योतिः किमपि तमसं प्रत्ययानां परस्तादस्ताशङ्कः निरविधिपरानन्दमाशीलयन्ति ॥ ११ ॥
 पुरहरपुरता— — सुरसरितश्वोपतीरमन्तरिता ॥ विविधाभिर्वैर्विभैरभिरामा राजते नगरी ॥ १२ ॥
 सुरसरिदुपकण्ठे नीलकण्ठो यदीयं त्रिभुवनकमनीयं वीक्ष्य रम्यत्वमत्र ॥
 अकृत सुकृतसारे ताण्डवं तेन नामा प्रयितिरिह पृथिव्यामस्ति ताण्डेतिकास्याः ॥ १३ ॥
 अपुरपुरसमृद्धिस्पर्शया द्वा पराद्वर्द्यनगणितमणिराशीनाश्रयन्त्यम्बुराशोः ॥
 विविधविद्युधशोभाभाजनानां जनानां व्यनयदनयहीना नागलोकोत्सुकत्वम् ॥ १४ ॥
 यस्यामव्यञ्जित्विहृगृहमहानीलनीलाशुजालैरहो मध्ये कैवलितमहो मण्डलं चण्डभानोः ॥
 सद्योविद्योतितमणिगणो दीर्घशोणांशुहासप्रासादासादादितमलिनिमाळक्ष्यमैसि— — ॥ १५ ॥
 यस्याकाराप्रणामस्त्वुरइवणमणिश्चेणिसङ्कान्तकानितविर्षान्तोद्देवं प्रसङ्गदधिनगरि चिराच्छक्मोपकमेषु ॥
 शीतांशुश्वन्द्रकान्तं दिनमणिष्वदं चक्रवाकं चकोरं तुल्यं निश्चुप्रपदं कुमुदमपि समानन्दसादीकरोति ॥ १६ ॥
 यत्कान्तामुखकान्तिनिर्जिततनुख्यज्ञातलज्ञाकुलः सौधोत्सेधविच्चिवरतनिव्ययोदञ्चहुचेभ्युम्बनात् ॥
 शोणाव्यायिति घट्पदीयुति मुहुर्मेमातपश्चीयिति द्राकुन्दीयिति चन्द्रमाः कमलिनीपश्चीयिति प्रत्यहम् ॥ १७ ॥
 स्वे स्वे धर्मे निहितमत्यो यद्व लोका विशोका नो काङ्क्षन्ति त्रिदृष्टपतितां यज्ञराजन्थ सक्षात् ॥
 यामव्यास्ते विरचितशिवा सा शिवा काशिवासिप्राणप्राणवहितविहितानेककामा निकामम् ॥ १८ ॥

द्वाष्ट्रा सृष्टि सुचिरमरिविलां नीरसरयाऽब्जयोनेगैरीनाथः स्वयमरचयत्कलिपतातव्यशिल्पाम् ॥
 यामालोक्य त्रिदशतटिनीदत्तहारामसारां वारांराशौ नियतमपरां मज्जयन्त्यञ्जसांसः ॥ १९ ॥
 गौर्यों यत्र गृहे गृहे युवतयः सर्वे महेशा नराः किं चास्यां धनदाः प्रधानपुरुषा यत्रानुगा जिष्णवः ॥
 लक्ष्मीशाश्वतुरानना इह जनाः सन्तीति या स्वर्गताऽप्युचैरप्यविका विनायकगणैर्देवालयैः शोभिता ॥ २० ॥
 सद्बूर्मकर्मपरिकर्मणमर्मविज्ञा विज्ञातवेदविषया विषयानपेक्षा ॥
 साक्षादिवात्र विधयो निधयो गुणानां शश्वद्विजा न हि निजाद्विचलन्ति मार्गात् ॥ २१ ॥
 दिल्लीपल्लीवयस्या विलसति पुरतः कालपी कालपीतेवान्तःपीतेव चम्पा तदनु च मलिना र्हीविशाला विशाला ॥
 रागागाढाभितापा परिपतदयशोमग्रदेहा विदेहा लङ्घाऽऽतङ्काकुलासीदपि विशदयशाः सालका [क.ल] कान्तिः ॥ २२ ॥
 अस्ति स्वस्तिप्रशस्तिर्भुवि भुवनतलाभोगभूषायमाणो वंशः श्रीवास्तकाख्योऽमितविभवभरो हासितां[ता]शाविभागः ॥
 प्रत्यग्रोदग्रजाग्रन्निजभुजयुगलोद्दामदीप्त्यप्रतापज्वलामालावलीढप्रतिनृपतिवलो धर्मकर्मकधुर्यः ॥ २३ ॥
 तस्मिन्वशेजनिषत शार्ते शूरवंशावतंसाः कंसारातेश्वरंणयुगले दत्तचित्तावधानाः ॥
 सर्वार्तात्मा द्विजसुरगुरुप्रापितार्थाः कृतार्थाः पार्थग्रहयाविशदयशो धर्मकर्मकधुर्यः ॥ २४ ॥
 तत्रासीन्दुर्चिहासः शौर्य्यनिवासः क [क] तेन्दपरिहासः ॥ परिहतजगदायासो जनितत्रासः परेषु शिवदासः ॥ २५ ॥
 शिवाराधनासावधानेन मुक्तामणीहारनीहारवीहारगौरम् ॥
 यशोधामधामार्मराम— — सदा येन तेने सदायंत येन ॥ २६ ॥
 शिवं समाराध्य चिराय येन भगीरथेनेव ततःप्रसादम् ॥ आसाद्य सदो निजकीर्तिपूरे द्वैरेऽप्यपेचि प्रसर्म त्रिलोको ॥ २७ ॥
 तस्मादाविरभूत्यभूत्विभवो गङ्गेयमेयोर्जितो गङ्गादास इति प्रसिद्धमहिमा गङ्गां समाराध्य सः ॥
 स्वामाख्यामहतार्थयत्कुलमलंचक्रेऽन्यचक्रेभरानक्षेशादजयञ्जैयकनिलयः शक्तेष्यवज्ञाकरः ॥ २८ ॥
 तदनु दनुजैरपादपदप्रणातिपरः समभूमहेशादायः ॥ इह हरिहरयोरभेदभावं भजनपुर्पादशदेप यो जनेषु ॥ २९ ॥
 यद्वाहाबलमाकलय बलिनः प्रत्यर्थिपृथ्यभूतो भूमृतकन्दरमन्दिरेषु निभृताः स्त्रीपुत्रामित्रादिषु ॥
 हित्वा स्वेषु च पक्षपातमतुलं गाढान्-रागं मृगव्यालव्याघ्रकिरातकेसरिपरीवारे समातन्यते ॥ ३० ॥
 अजन्म नयनसिंहः पर्थिवोऽस्मादकूर्समात्समर्भुत्र यदीयं सिहनादं निशम्य ॥
 परनरपतिमाद्यनुङ्गमातङ्गसङ्गः सपदि विपर्दि मग्नासे दिग्न्तान्भजन्ते ॥ ३१ ॥
 क्रूराक्षीणविपक्षपक्षदलने दक्षेण येज्ञेश्वरादन्यनेन नयेन [येन] सकलं भूमण्डलं शासता ॥
 वैषम्यं न विरच्यतेऽत्र भुवने मित्रेष्व [मित्रेषु] वा स्वस्त्रीकेलिपरेषु निर्भितचिरस्वास्थयेषु नित्यार्थेषु ॥ ३२ ॥
 तद्वंशे भूवतंसेऽजनि जननयनानन्दचन्द्रो नरेन्द्रो माहेन्द्रं लोकमेषा हसति वसुमती यं पर्ति प्राप्य पुण्यैः ॥
 श्रीमानुत्सन्नशत्रुः परिचरितसदामाध्वोमाध्वो यं सग्रामाः साधवोऽभी गुणमणिविपणिर्गाववो धर्मधुर्यः ॥ ३३ ॥
 दाने माननिदाने विनये च नये च यशसि सौन्दर्ये ॥ पार्थीदेरययार्थामप्रययदः प्रयां ततः पुत्रात् ॥ ३४ ॥
 आसन्नासन्नभूमिपतिततिर्नितमत्कोटिकेटिरकोटिप्रोन्मीलक्ष्मीलरदावलिवलितरुचिप्रान्तभृङ्गाङ्गनाभिः ॥
 पीत्वा यत्पादपशोदरदरगलितां साशुधूलीमधूली स्वैरयत्कीर्तिगतैः सपदि मुखरिताङ्गे दिग्न्ताः समन्तात् ॥ ३५ ॥
 स्वर्धाहित्याः प्रवाहाः किमु किमुत सुरा ब्रह्मगोविन्दरुद्राः किं वा धर्मार्थकामा ननु किमु निगमा ऋग्यजुःसामरूपाः ।
 स्वभूपाताललोकाः किमुत किमुदयाः साधुसिद्धियोत्पात्त्वेषां उपेष्ठस्त्रयाणामस्त्रिलगुणंगणैर्भूपगोविन्दचन्द्रः ॥ ३६ ॥

यः पदासप्तधीरो धरणिधरवरैराश्रितो जाप्रदुमोद्ग्रोदीर्णप्रतापानलकलितदिशः श्रीशदनाववानः ॥
 सर्वज्ञापूरिभूरिस्फुरितस्चियशश्वन्द्रमाश्वन्द्रहासोदञ्चहर्विकरः सद्गुगणमणिभिः पूर्णरत्नाकरश्रीः ॥ ३७ ॥

• इङ्गत्तुजुरुपुङ्गवगलहान्द्विपद्विषयोदञ्चस्त्राहृपदार्थसार्थमणीचञ्चमणीनां गणैः ॥
 क्षौणीपा युपासते परिजनान्विज्ञापयन्तः परे परे लक्षमन्मृत्यनत्यवसरं लब्धुं दिगन्तागताः ॥ ३८ ॥

पूर्वप्रत्यगवागुदञ्जलनिधिप्रौढामसीमक्षमापालानां गरिमावर्णहितमहोमाचलैर्मैलिभिः ॥
 उद्यन्तेऽवहैर्विधेरिव चिरं यच्छासनान्यद्वृतो गोविन्दक्षितिपरस्य तस्य महिमा केनात्र वा वर्णयताम् ॥ ३९ ॥

वित्ते निर्मलधर्मकर्मपरता हस्ते च दानक्रिया नेत्रांते करुणा मुखे मधुरता वाचां क्रमे चातुरी ॥
 गांभीर्यं सकलेणगितेषु विजयः सर्वत्र यात्राविद्धि गोविन्दक्षितिपे दधाति सकलां वृत्तिं सदा वास्तवीम् ॥ ४० ॥

नैवाऽधर्मरतिर्न धर्मविरतिर्नाऽसंमतिस्सन्मती न द्विर्भाषणमात्रितेषु शरणायातेषु नोपेक्षणम् ॥
 अर्हाणां च विगर्हणं न चरितं दाने सदानेन वा रूप्ताद्रिः कनकाचलो न दलितो नैवाऽवदानोद्यमैः ॥ ४१ ॥

विभूष्टपुरमंदिरः परिजनैर्निर्जनिर्ममाः स्थिरीकृतसमाधयो गिरिषु मे [ख]लालंविनः ॥
 कृशा-जटिलमौलयो विहितशोर्णपर्णीशनाश्वरन्ति सुचिरं तपः किमु जयाय यस्यारयः ॥ ४२ ॥

स्फुरत्कनकसम्पदः प्रचुरचारुर्सिंहासना मिलद्वृहलभोगिनः कलितपुडरीकालयाः ॥
 चरच्चमरसंचया बहुविश्वालश्चालाकुलाः समा रिपुगृहाः कृता विपदि येन सम्पद्याऽपि ॥ ४३ ॥

यस्यासीदनुजोऽनुरक्तमनुजः श्रीकाशिराजो जगज्जेता तर्जितजैत्रशाव्रमिदं भूमंडलं मंडयत् [न्]
 सर्वाशाः परिपूर्यन्निजकरैः पशोदयं भावयन्दिक्कचकं किल लालयन्दिनकृता तेजोनिधिः स्पद्धते ॥ ४४ ॥

यत्कर्त्तिः शशदिदुकुंदधवला निर्माति कर्माऽद्वृतं पीतं भूवलयं तनोति तनुते रक्तानरस्तानंपि ॥
 मंदानां मलिनीकरोति द्वृदयं दुःखाकरोति द्विषः संतापं रिपुसुंदरीषु करुते मित्रेषु शार्ति पराम् ॥ ४५ ॥

गांभीर्यन् [ण] सरित्पतिः सुमहता धैर्येण भूभृत्पतिः सौंदर्येण रते: पतिश्वन्तुरया वाचा च वाचस्पतिः ॥
 लक्ष्या स्वःपतिरार्यचित्कमलोळासेन चाऽहर्पतिः सर्वाह्नादनंया निशापतिरसौ शौर्यं सीतापतिः ॥ ४६ ॥

यस्य प्रौढनरेखरस्य जयिनः संग्रामयात्रोद्यमे भेरीदुङ्दुभिज्ञारौघपटहध्याने समुत्सर्पति ॥
 दूरे वैरिमीमहेंद्रनगराण्याकस्मिकं विभ्यति क्षुर्म्याति प्रचलति दिक्षु बहुक्षा धावत्यरण्योन्मुखम् ॥ ४७ ॥

अमलकमलपत्रे काशिदासस्य नेत्रे व्यरचयदिव पदासंयनी पद्मयोनिः ॥
 विलसति कथमस्मिन्नार्थिसार्थेन्यथायं दरविलसदपांगासंगिनि श्रीतरंगः ॥ ४८ ॥

मिथ्यावादो भाति चैतन्यभिन्ने दाने रागः साधुधर्मेषु लोभः ॥
 द्वेषो दोषे भृत्यस्तस्ताहये न त्वन्यस्मिन्काशिराजस्य यस्य ॥ ४९ ॥

यस्य प्रौढतरप्रतापदहने सद्यः पतंगायतैर्नाद्वीपमहीमहेंद्रनिवैद्रद्ययं चिरादर्जितम् ॥
 यत्रालक्ष्यत कैश्चनाशयतरं लक्षाहिसंख्याशैर्येनानक्षरकुक्षिभिक्षुकज्ञे प्रक्षिप्यते तत्कणात् ॥ ५० ॥

यद्वानृत्वक्यापथाशुतिपृथं प्राप्ता सती तां वृथा कर्णादेर्विरहव्ययाशियिलयत्यस्मिन्मही मण्डले ॥
 यं सृष्टा सकलं त्रिविष्टपमिदं द्वष्टा क्र वासं प्रति स्तुर्वस्तुनि वस्तुतस्तुवतया नासीन्मतिः सन्मतेः ॥ ५१ ॥

तदनु तदनुजोजनिष्ट तेजोविजितरविः स नरोत्तमाभिघानः ॥ परपरिभविधामधामकामावतरणशोधकतानुरूपरूपः ॥ ५२ ॥

येन स्फीतप्रतापात्मकवहलवक्षज्ञा[उज्ज्वा]लजालावलीडप्रस्वर्थिपृथ्वीपतिवलजलधिप्रोद्युहामदोऽग्ना ॥
 क्षोणौ वर्णाश्रमाणामनवरतमहाभर्मकर्मणि सम्यक्[ग] निर्वेदं वीतविहं यवनपरिवृद्धः प्राज्यराज्येऽन्यवेति ॥ ५३ ॥
 यस्य स्पापनरोतमस्य सुमतैरकर्षण वाहावलं नानादूतमुखाहदिगंतवरेणीचक्रेभ्यः प्रस्पर्हम् ॥
 भूकंपात्याहुभेन सूक्ष्मतनिजस्थानापहारापरे शैलातर्वनद्युर्गमार्गमसक्तसंस्कुर्वते सर्वतः ॥ ५४ ॥
 यो भूभृत्युलमौलिनिर्मलमणिर्लोकात्तना[ज्ञा]वलीवीकासदद्युमणिः समुक्तस्तुलालंकारसूदामणिः ॥
 सञ्चेतःसरसीविहंगमभिन्नश्वानुर्योचितामणिस्तस्यैतस्य नरोतमस्य भुवने कि कि न लोकोत्तरम् ॥ ५५ ॥
 रूपविनिर्जितकामः पूरितकामः सदा रणोदा[हा]मः ॥ सर्वगुणैरभिरामः शशुविरामो नरोत्तमोऽवामः ॥ ५६ ॥
 महीपालमालस्थितीर्णमाला क्षितिव्याप्तिमाले तदीयाक्षरालीम् ॥
 नृपालीलाटे लिखित्वा विभातुर्विषते वृथा यो विषेयप्रयासम् ॥ ५७ ॥
 दिजानां निजानामज्ञां सहस्रं सदा पूर्णकामं विधत्ते निकामम् ॥
 अकामं च कामद्वयः प्रीतिति[ति]हेतुं सदा शर्मणे कर्म निर्माति धर्म्यम् ॥ ५८ ॥
 दाने कर्तीनिदाने गाने माने च देवसेवायाम् ॥ यो विनयेषि नयेषि प्रौढिंप्रीत्या परां श्रयति ॥ ५९ ॥
 दारिद्रादिसुतैर्वृत्तिप्रियतमामुद्यार्थनादुःस्थितं नानारोगपुरोगमुप्रतरया चौर्यादिचम्बान्वितम् ॥
 दौनर्येन मुदुः कदर्थितमयं प्रत्यर्थिपृथ्वीभृतां सर्वेः सार्थमयाच्वलं जलानिषेः परेषु विश्राम्यति ॥ ६० ॥
 भूपाः कि न हि संति संप्रति परं पातेपरार्थं पुरा नैवासन्कति वा न च त्रिभुवने भूयो भविष्यति वा ॥
 पापाः स्वोदरपूरणैकनिरतः कि त्वच्च पुण्याशयो दृष्टः कष्टहरो नरोत्तमविभोरन्यो न धन्यो भुवि ॥ ६१ ॥
 कामारेन्यनन्त्रयी यद्दि भवेत्यादृष्टेनेत्री विषेः ईयाच्चेद्वा[द्वा]दशलोचनी हरशिशोलंकाविराजस्यन्य ॥
 स्थाचोद्दिशतिलोचनी सुरपतेः साहस्रेत्तुणपूरपारमपरं लोके विलोके परम् ॥ ६२ ॥
 यस्मिन्नुर्वीनरभिमिहात्मवदर्बीकरेद्रक्षोणीभारक्षमभुजयुगे सादरं सक्षिनेश्य ॥
 श्रीगोविदो हरिरिव हौ संततं मुक्तचित्तस्तन्वन्धमं कलयति परं सर्वसाम्राज्यभोगम् ॥ ६३ ॥
 गोविदकाशिनुपभूतरोत्तमानां सौत्रात् [सौत्रात्] मत्र भुवनेषिभाव्य भूयः ॥
 ते रामलक्ष्मणहरीन्द्रयुधिष्ठिराश्या वासानिलैर्मलिनयंति यशः इवकीयम् ॥ ६४ ॥
 तेषां ज्येष्ठो वरिष्ठः सकलगुणगैरिष्ठपूर्तदिधर्मानिर्माता कर्मनिष्ठः सहदयहयानदनिष्ठ्यदकंदः ॥
 श्रीमान्गोविदचंद्रः सकलनुपशिरोवंद्यपादारविदः सानंदं ब्रह्मविदान्यनरिपरिचरन्याति भूमीमस्तुङ्दः ॥ ६५ ॥
 तरणिसरणिवेलचंचला चंचला श्रीः कमलदलगताभीष्मिदुलोलं [लं] किलायुः ॥
 इति मनसि विमुश्यानन्यसानान्यकीर्तिः स्थिरतरपरिपाकं कर्म निर्मातुमैच्छत् ॥ ६६ ॥
 न स्तु जगति जातु कर्म जातं न यदि दमाय करोति कर्मजातम् ॥
 इह यदजनि साधुसक्षिधीनां यदमयमाजनि साधुसक्षिधीनाम् ॥ ६७ ॥
 अथ कलिकवलीकृतं कृतज्ञस्पृतिनिगमानुगमात्मसुद्धरिष्यत् ॥
 अनुदिनमनुतिष्ठताहितार्थीं स किल निवंषु [न्ध] मियेष धर्मतत्त्वम् ॥ ६८ ॥
 तदुचितश्चिरचिताचुविचेताः स नेता अगति वृग्यमाणः पंडिता [नु] क्षोददक्षान् ।
 अपरचिहुरवंदमंदमंदाहरासत् [ह] गुह्यमय सविज्ञोषं शीषवंशं ददर्श ॥ ६९ ॥

विलसदुभयपक्षेर्भूषितः सद्द्विजेन्द्रैश्चदधिरिव य आस्ते नस्तगंभीरभावः ॥
 यदतिविमलदूरापातिसारस्तौधांश्चलदशलपूषंति क्षमातलं द्वावयंति ॥ ७० ॥
 •यस्मिन्काशक्तिरतमस्त्रप्रक्रियाकांडीहौंडा दांतास्तर्वं परि— चयोन्नीलद्वैततत्त्वाः ॥
 चातुर्योद्योदितहितसदाचारचौरौद्वच्छिन्ताच्चुलुकनच्छत्कादिचातुर्यशुर्याः ॥ ७१ ॥
 शाब्दीमर्यमयीं विभाय विभासां वेवा द्विवाय द्विधा सृष्टि भौगिषती परां तदपरां यस्मिन्ननन्याश्रयाम् ॥
 तं सारस्तवतभाववरणपूर्वं भूभारसारोद्वरं द्वृष्टा तं वसमावनस्व सद्वृशौ श्रीशेषनानांचिकत् ॥ ७२ ॥
 द्वृष्टशेषविशेषशेषविधिप्रवृथ्यातिसख्यस्पृशं यं श्रीमानविशिष्यते स्वयमहो विष्णुः पुराणः पुमान् ॥
 यत्योक्ता किल शेषभाषितमहाभाष्या[विधि]पोतायिता व्याख्यां काचिहुद्वितोचितनया जागर्त्ते लोकत्रये ॥ ७३ ॥
 यस्यान्यानि निवंधानानि बहुशो न्यायेय वैशेषिके मीमांसांसुग्नले श्रुतिस्मृतिपृथ्ये ब्रह्माकंसिद्धांतयोः ॥
 नित्यं जैविनीगौतमात्रिकणभुगगार्गादिनामावलीं यत्पर्यायतया द्विशांति विदुषां श्रीत्रे प्रविश्य स्फुटम् ॥ ७४ ॥
 इति कति कति नासक्षीतिरीतिप्रतिष्ठाः क्षितियतिकुलपूज्याः सर्वशास्त्रप्रवीणाः ॥
 यदतिविमुलकीर्तिस्पृश्योल्लघिष्यक्षुजलनिधिमुदुषोषि भ्रांतिमध्यस्यतीव [व] ॥ ७५ ॥
 तत्राभ्रत्सक्लकलाकलाप्नकौतूहलावासः ॥ श्रीरामभद्रविवुवः परममहापुरुषलक्ष्मणोवेतः ॥ ७६ ॥
 तर्के कर्कशतां वहन्नातितरां भाष्टे तथात्युद्वटो वदांतेषु पटुस्तर्यातिनिपुणः सांख्येषि विख्यातवीः ॥
 अष्टव्याकरणीप्रवधच्छतुरः साहित्यरवाकारः क्षोणीमंडलमंडनैकतिलकः श्रीरामचंद्रो गुरुः ॥ ७७ ॥
 आचारे चतुराननः श्रुतिवनीसंचारपंचाननः शाश्वद्यथ षड्घाननः खलमिलन्मानादिनिर्भेदने ॥
 नानाशास्त्रवचोविचारणचमत्कारे सहस्राननः केषमिष्य अनेविनोदमतनोऽन्नो रामभद्रो बुधः ॥ ७८ ॥
 विद्यानामवनिगृणैकविषणिश्चानुर्यचितामणिः साधूनां सरणिः खलद्विपश्चणिः सत्सुकितमुक्ततावैनिः ॥
 निःश्रेणिः शरदिदुकांतयशासां श्रेणिः स्वयं श्रेयसां विद्याभिः समतां नयत्रिभुवने यो रामसिंहः स्वयम् ॥ ७९ ॥
 ततनयः प्रथितनयः क[क]तविनयः सृष्टुःक[क्ष]तापनयः ॥ अभवद्वृणकनिलयः श्रीनरसिंहाभिधो विशुद्धः ॥ ८० ॥
 तं शेषामलवंशभूषणमणिं गोविदचंद्रः स्वयं विद्वन्मंडलपूर्णदरिकंतरणिर्भूम्डलीमंडनम् ॥
 धर्मोद्वारविद्यौ समाहितमना: ग्रीत्यानुनीत्यामुना गोविदार्णवनामकं व्यरचयत्[यद्वा] धर्मप्रबंधं शुभम् ॥ ८१ ॥
 अशेषविदुषमेष मूत्रोषां विशेषतः ॥ करोति तदुनुज्ञातो नृसिंहः सन्तिवंडनम् ॥ ८२ ॥
 किं दुर्जनानामिह तर्जनाभिस्तुष्यांति संतो यदि मत्कृतेन ॥ शंभोः शिरःशेषवरतां प्रयातं विधुं धूनीते न विधुतुदोषे ॥ ८३ ॥
 श्रुतिस्मृतिपुराणानि निवंधान्विधिभानपि ॥ द्वृष्टा सम्यक्समासेन सारोद्वाराय मे श्रमः ॥ ८४ ॥
 तत्रादौ सुखबोधार्थं ब्रूमः प्रकरणक्रमम् ॥ संस्कार आद्विकं श्राद्धं शुद्धिः काल इति कमात् ॥ ८५ ॥
 वीचयः पंच विद्याशास्त्रार्थदीपिकाः ॥ ८५ ॥
 निवंधमतिभेदेन धर्मतर्वं यदस्फुटम् ॥ विविच्यते सद्वयप्रीत्यै तत्त्व्या[क्ष्या]यलेशतः ॥ ८६ ॥
 इह यद्यपि धर्मार्थकाममोक्षाश्वत्वारः पुरुषार्थाः श्रूयते सेव्यतया तथार्पातरपुरुषार्थप्रयस्य धर्माधीनसिद्धिकल्पेनोपजी-
 व्यत्वादावश्यकत्वात्स एव प्रथमतः सेवनीयः अत एव चायं सकलपुरुषपूर्वलभूततया प्रथममपदिष्टः ।
 च.—कामभक्षापर्युचितभोजद्वाहिः प्राग्विवाहात्स्वीणामप्येष कामचारः तासां विवाहोपनयस्यानीयत्वात् ॥
 विष्णुपुराणे । भक्षयाभक्षये तथा वेदे वाच्यावाच्ये तथानुते ॥ अस्मिन्काले न दोषः स्यात्स यावक्षेपमीयते ॥ इति ॥
 वसिष्ठोषि न द्वयस्य विद्यते कर्म किञ्चिद्दासीं — — — —

३०५ जयसिंहकल्पद्रुमः-रत्नाकरः ।

आ.—करीन्द्रानन चारुचन्द्रावतंसं स्वदण्डपालीमिलदृक्मालम् ॥.....

च.—जगतो मङ्गलं विष्णु माङ्गल्येषु च कीर्तयेदिति ॥

श्रीमहिष्ठीशसेनोद्दत्तिकटभटोहण्डमतेभसिंहश्रण्डोन्मादयनुरुषक्षुभितवसुमतीपालने धर्मराजः ॥

पैत्रः श्रीहिष्ठीसहस्रितिपकुलमणिर्विष्णुसिंहस्य पुनः श्रीमान् राजाविराजो जयहारिमराधीशवत्का सुखी स्तां ॥ १ ॥

श्रीमतण्डितदेवभट्टनयः श्रीराघवांशद्वयथानावासप्रसमलकामनिवहः सन्नाट्स रत्नाकरः ॥

तुष्टै श्रीजयसिंहर्वमनृपतेः कल्पद्रुमे गुच्छकं वारादिव्रतविस्तरं समकरोदेकोनविशं परम् ॥ २ ॥

यश्चकेऽवन्तिकायां द्विजवरसहितः संन्मखं सोत्सवाद्यं ज्योतिष्ठोमं ततो वै जयनृपतियुतेन्द्रापुरे वाजपेयम् ॥

श्रेष्ठं सर्वक्रतुं यो विविधिभियुतं पौण्डरीकं च यज्ञं षट्त्रिशद्घस्त्रसाध्यं द्विजवरमहितं द्वादशाहकतुं च ॥ ३ ॥

सर्वतो पुखमखं कन्त्रमं संविधाय युगवेदिकायुतम् ॥ देवभट्टजनुजाग्रांजन्मना कल्पवृत्तरचना त्वियं कृता ॥ ४ ॥

शाके विक्रमपार्थिवस्य श्रुदेव व्योमर्षिसमेन्द्रुयुक्त्वै शोभनसञ्जके शिवतिवै भासे नभस्यारव्यके ॥

कूर्मश्रीजयसिंहदेवनगरे पुण्येम्बिकेशाज्जिते ग्रन्थः कल्पतरुः समाप्तमगमत्सज्जानवित्तप्रदः ॥ ५ ॥

रत्नाकरेण जयसिंहसमर्चितेन सद्वाक्यरत्ननिवैः किल सङ्कृहीतः ॥

ग्रन्थोर्धेदः सफलकल्पमहीरुद्धार्यः श्रीजानकीशपदपर्युगर्पितोऽयम् ॥ ६ ॥

ग्रन्थान्वहन्मुविततान्मुचिरं विभाव्य कष्टेन यः कविवैरविगम्यतेऽर्थः ॥

निर्मत्सरं भुधवरा: परितो विचार्य ग्रन्थादुरीकुरुत तं हि विना प्रयासम् ॥ ७ ॥

दिवि पञ्च कल्पतरवः परिश्रुता जयसिंहर्वमनृपतेः समा न ते ॥

कथमन्यथा सुरगणोम्बिकापुरे वनितुं सदाऽवरमिषात्समाययौ ॥ ८ ॥

इति श्रीदेवभट्टात्मजपौण्डरीकाजिरलाकरविरचिते श्रीजयकल्पद्रुमोद्योते एकोनविशः स्तबकः समाप्तश्वायं ग्रन्थः ॥

देवार्पिसमेन्द्रुमिते हि वर्वे नभस्यकृष्णाप्रतिपत्तियौ च ॥ कल्पद्रुमं वै शिवरामभट्टलिखच्छ्रुभं श्रीमयुरोपनामा ॥ १ ॥

३०६ जीवत्पितृकविभागव्यवस्थासारसंग्रहः-गोस्वामिमध्यसूदनः ।

आ.—श्रीवज्रराजं पितरं नत्वा मधुसूदनेन या पूर्वम् ॥ जीवत्पितृकविभागे धर्म्या रीतिर्याशास्त्रम् ॥ १ ॥

संक्षेपेण निवदा तस्या अपि सारसंग्रहः क्रियते ॥ सुखबोधाय नराणामधुना मधुसूदनेनैव ॥ २ ॥

तत्र प्रभाणयुक्तीनां जिज्ञासा स्याददा तदा ॥ जीवत्पितृकविभागे हृष्टव्यं मर्त्तते सर्वम् ॥ ३ ॥

च.—हति श्रीलवपुरवासिसारस्वतवंशावतंसकलशास्त्ररहस्याभिज्ञश्रीगोस्वामिवज्रराजात्मजेन गोस्वामिमधुसूदनशरणा विरचित् जीवत्पितृकविभागव्यवस्थासारसंग्रहः । समाप्तश्वायं जीवत्पितृकविभागव्यवस्थासारसंग्रहः ॥ संवत् १८१२ ॥

३०७ तिथिनिर्णयः-वालुक्षणः ।

आ.—सकलनिकल्पसम्पत्या तिथिनिर्णयः प्रस्तुयते ॥ तिथिर्देवा सध्यांश्चण्डा च । पूर्णायामसन्देहः खण्डा दिनद्वयसम्बन्धिनी

च.—भवशकर्तव्यतां सूचयतीति विष्ण ।

इति श्रीलघुकालस्य निर्णयेन विनिभितः ॥ सामान्यतिथिनिर्णयसाधनानां च निर्णयः ॥
कृतस्तु बालकृष्णं भारद्वाजेन धीमता ॥ विशेषो हेमाद्रालोचनेनावगन्तव्य इति ॥
न्तिथिच्छेहो न कर्तव्यो विनाशौचं यहच्छया ॥ यहच्छया तु कुर्वणो नरकं प्रतिपद्धते ॥
इति तिथिनिर्णयः ॥ संवत् १९११

३०८ तिथिनिर्णयः-शुद्धिलगोविन्दः ।

आ.—अनाद्यनन्तमद्वैतं नत्वा कालरघूतमम् ॥ तन्यते धर्मबोधार्थं तिथिनिर्णयसङ्ग्रहः ॥
शुद्धा विद्वेति भेदान्धां तिथिद्वैधा स्मृता बुधैः ॥ शुद्धायां नास्ति सन्देहो विद्वानिर्णयमईतीत्यभिप्रेत्य…………
च.—अगृहीताशौचानां सपिण्डानां त्रिरात्रम् । गृहीताशौचानामाशौचं नास्ति ॥ इति शुद्धिलगोविन्दविरचितेस्मिन् तिथिसंग्रहः ॥

३०९ तिथिनिर्णयः-गोस्वामिशिवानन्दः ।

आ.—प्रणम्य श्रीगणाधीशं विघ्नविद्वंसनकमम् ॥ बालबोधाय सङ्क्षेपात्क्रियते तिथिनिर्णयः ॥ १ ॥
तत्र वत्सरायनर्तुमासपञ्चदिवसभेदात्कालः षड्बिधः । तत्र मासत्रैविधेन वत्सरस्त्रिविधः । तदुकृतं ब्रह्मसिद्धान्ते ।
चान्द्रसावनसौराणां मासानां तु प्रभेदतः ॥ चान्द्रसावनसौराः स्युत्रयः संवत्सरा अपि ॥
तत्र चान्द्रः संवत्सरः चैत्रशुक्लप्रतिपदादिः फालगुनद— — —
च.—आवणे मास्यमावास्या फालगुने मासि पूर्णिमा ॥ आपादे कार्तिके मासि चैत्रे ज्येष्ठे च पूर्णिमा ॥
मन्वादयः ज्ञानदानश्राद्धेष्वानन्त्यपुण्यदाः ॥
इति श्रीमद्भौस्वामिशिवानन्दभट्टविरचितस्त्रिथिनिर्णयः सम्पूर्णः ॥ १ ॥

३१० तिथिप्रकाशः-द्विवेदिगङ्गादासः ।

आ.—समस्तवाङ्छाविषयग्रदाय श्रीवासुदेवाय नमो विधाय ॥ स्मृत्यादिसन्दोहमवेक्ष्य कुर्वे तिथिप्रकाशं शुचिनिर्णयाय ॥ १ ॥
च.—गङ्गादासद्विवेदेन रचितः शिशुसम्पदे [संविदे] ॥ निबन्धसारमादाय सोयमस्तु सतां मुदे ॥ ३६ ॥
इति श्रीतिथिप्रकाशो द्विवेदिगङ्गादासकृतौ तिथ्यादिनिर्णयः सम्पूर्णः ।

३११ तीर्थेचितामणिः-वाचस्पतिः ।

आ.—कनकनलिनक्षीस्त्रिद्विराधाकुचाग्रयथितनयनवृद्धिः स्मेरवक्तां बुजश्रीः ॥
नवगणनतमालूलयामलूलुदगात्रः क्षपयतु मम कर्म क्रूरमकूरमित्रः ॥ १ ॥
स्थीकर्त्य कल्पतुमपारिजातरत्नाकरादीनवलोक्य यन्नात् ॥ प्रणम्य मूर्झा मधुसूदनाय वाचस्पतिस्तीर्थविर्किं तनभ्रेति ॥ १ ॥
च.—इति महामहोपाध्यायसन्मिश्रश्रीवाचस्पतिविरचिते तीर्थेचितामणौ पञ्चमो गयाप्रकाशः । समाप्त्यायं तीर्थेचितामणिरिति

३१२ तीर्थेन्दुशोखरः-नागोजीभट्ठः ।

आ.—अथ तीर्थयात्राधिकार्यादिनिर्णयः ॥ कर्मणा मनसा वाचा यत्नाद्वर्म समाचरेदित्यादि ॥

च.—इति गायाप्रकरणम् ॥ इति श्रीशिवभट्ठसुतसतीनर्भजनागोजीभट्ठतस्तीर्थेन्दुशोखरः समाप्तः ॥

३१३ तुलसीविवाहपद्धतिः ।

आ.—तत्रादौ कलससायग्रीसंप्यादनं कृत्वा विवाहवांसरे नित्यकर्म कृत्वा आसने समुपविश्य यथोचितमाचम्य अद्येत्यादि अमुकगोत्रा ॥

च.—ततो ब्राह्मणान्कमाप्य कर्मधरार्थं कृत्वा सुहृद्दिः सद्भुञ्जीत ॥ इति श्रीतुलसीविवाहविधिः समाप्तः ॥

३१४ दर्शनिर्णयः-वेङ्कटनाथः ।

आ.—तावज्जयंती निर्णयते सर्वत्र निर्णये शास्त्रमेव हि प्रमाणं न युक्तयः

यदगादि—तस्माद्भास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ ॥ शात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्त्रं कर्तुमिहाहसि ॥

इति श्रीधरीयज्योतिषार्णवकालनिर्णयादिषु तक्षिणीयते । किमर्थमयमितिचेन्नैवम् तेषु साकृत्येनानुकृते;

च.—यथाशनिति नित्यमेवाजुषेयम् । पापे च ।

इतिदिवसमुपोष्य प्रोक्तमार्गेण जनुव्रजाति न पुनर्रत्वर्तिगोलं जनन्याः ॥

बहुव्रजिनसमेतः कामवाणान्वितोऽपि व्रजति पदमनन्तं लोकनाथश्च विष्णोः ॥

इति श्रीहरितकुलतिलकस्य सरस्वतीवद्धभस्य पुत्रस्य श्रीरांगनाथसूनोर्वैदिकसार्वभौमापरनामधेयस्य श्रीवेंकटनाथस्य कृतिषु इर्झनिर्णये एकादशीनिर्णयः समाप्तः ॥

३१५ दानवाक्यावली-श्रीधरपतिः ।

आ.—तत्रादौ द्वानप्रशंसा महाभारते—

यानीमान्युत्तमानीहु वेदोक्तानि प्रशंससि ॥ तेषां श्रेष्ठतमं द्वानमिति मे नात्ति संशयः ॥ १ ॥

च.—याषस्त्वर्गतरंगिणी हरजटामालांतमालंबते यावद्विधविकाशाविस्तुतकरः सूर्योयमुज्जुभते ॥

यावन्यंडलमैदं व वितनुते शंभोः शिरोमैडलं तावत्कीर्तिलभेययस्तुसकला देव्याः सतां श्रेयसे ॥

निन्द्रान्धान्सम्यगालीक्य श्रीविद्यावितिसूरिणा ॥ दानवाक्यावली देव्याः प्रमाणैर्विमलीकृता ॥

इति श्रीसमस्तप्रक्रियाविराजमानद्विलितकरपलताभिमाने महोदैवीश्रीधरपतिविरचिता दानवाक्यावली संपूर्णा ॥

३१६ दानसारसंग्रहे वास्तुपूजा ।

आ.—प्रकृतमनुसरामस्तत्र समाली यमः । विष्णुधर्मोक्ते—

चैत्रे शोकाकृलो भावी वैशास्ते च धनान्वितः ॥ ज्येष्ठे प्रहा विष्टयांते नशयन्ति वशावः शुद्धौ ॥ १ ॥

श्रावणे भनहृदिः स्थानभस्ये च वसेहृदै ॥ अश्विने कलहोप्रीतिः कार्तिके च मृतिप्रदः ॥ २ ॥

च.—जीवेष्टहातं साप्तं स्वर्णं कल्पं च तिष्ठति ॥ इति दानसारसंग्रहे वास्तुपूजनं संपूर्णम् ॥ १ ॥

३१७ दाहादिकर्मनिर्णयः- याज्ञिकदेवः ।

आ.—दुश्चिकित्सैर्महारोगैः पीडितस्तु पुमानपि ॥ ज्ञात्वा इरिष्टादिभिर्मृत्युं स्वर्लेकहितमाचरेत् ॥ १ ॥
 सितासिते सरिते यत्र सङ्गे तत्राङ्गतासो दिवमुत्पत्तन्ति ॥ ये वै तन्वं वित्तज्ञानिं वीरास्ते वै जनासो अमृतं भजन्ते ॥ २ ॥
 सर्वेन्द्रियविरक्तस्य बृद्धस्य कृतकर्मणः ॥ व्याधितस्य स्मृतिं तीर्थे मरणं तपसोऽधिकम् ॥ ३ ॥
 असाध्यव्याधिना युक्तः स्वव्यापाराक्षमः पुमान् ॥ प्रयित्रिशत्यनलं दीप्तं करोत्यनशनं तु वा ॥ ४ ॥
 अगाधं तोयराशि वा भूगोः पतनमेय वा ॥ गच्छेन्महापयं वापि तुषारगिरिमादरात् ॥ ५ ॥
 च.—ज्ञेहाद्विप्रादिभिर्वर्णवर्णिता ह्यैर्वदैहिकी ॥ कर्तव्या नैव विप्रेण शूद्रा नेनत—व्यव ॥
 इति श्रीयाज्ञिकदेवक्तो दाहादिकर्मनिर्णयः ॥ शान्तिः ॥

३१८ द्रोणचिन्तामणिः ।

आ.—अथ कृद्गादिलक्षणान्युच्यंते तत्र याज्ञवल्क्यः ॥
 च.—अग्निवैधानरमष्टवारं चरुणा शेषेण स्विष्टकृतमित्यादि ॥ संवत् १८११

३१९ धर्मप्रवृत्तिः- नारायणभट्टः ।

आ.—नारायणं नमस्कृत्य कामदां च सरस्वतीम् ॥ गणनाथं गुरुं चैव धर्मसंरक्षणाय वै ॥ १ ॥
 धर्मप्रवृत्त्यै क्रियते कलौ नारायणेन तु ॥ विदुषां कर्मनिष्ठानां संमतिर्धर्मवर्द्धनी ॥ २ ॥
 आलोक्य धर्मशास्त्राणि मन्वादिभिः कृतानि वै ॥ आश्वलायनसूत्रं च वृत्तिं नारायणीं तया ॥ ३ ॥
 सारमेव समुद्धर्य रम्तीनां वचनान्यथ ॥ सिद्धान्तानि समूलानि समादायाथ चैव हि ॥ ४ ॥
 वचनानि संतां चैव सम्पत्तानि मनीषिणाम् ॥ ग्रंथेस्मिस्तानि लिघ्यन्ते धर्मप्रवृत्तिसंज्ञके ॥ ५ ॥
 शौचादिकाः प्रवक्ष्यामि क्रियाश्चानुक्रमेण तु ॥ तियोनामपि सर्वासां निर्णयानप्यसंशयान् ॥ ६ ॥
 ॥ योगीधरः ॥ यस्मिन्देशे मृगः कृष्णस्तस्मिन्धर्मान्विभोधत ॥ धर्मसंरक्षणार्थाय तस्मिन्देशे वसेद्विजः ॥ ७ ॥
 च.—सर्वग्रंथेषु यथोक्तं सारं सारं समुद्धतम् ॥ नारायणेन तृत्सर्वं लिखितं हितकाम्यया ॥ १ ॥
 दृष्टं यत्र यदा चैतत्तदा तल्लिखितं मया ॥ परार्थं पुस्तकं चेदमङ्गीकुर्वन्तु पण्डिताः ॥ २ ॥
 इति श्रीनारायणभट्टविरचितायां धर्मप्रवृत्तौ स्यालीपाकादिमंगलांतं प्रकरणम् ॥ समाप्तेयं धर्मप्रवृत्त्याख्यो ग्रंथ-
 शिरोमणिः ॥ संवत् १८४९ ॥

३२० धर्मविवेकः- विश्वकर्मा ।

आ.—कनकं च तिळा नागा दासीरथमहिगृहाः ॥ कन्या च कपिला धेनुर्महादानानि वै दश ॥ १ ॥
 च.—इति धर्मविवेकः संपूर्णः ॥
 दानखंडपदार्थानामनुकमोऽकथ्यते ॥ तत्र योजनिकाङ्गेशैः श्लोकैर्ज्ञानं विलंबते ॥
 अतोऽनुकमणी चैषा संस्कृतैरेव वध्यते ॥ तत्र तावद्वानप्रशंसा दानफलम् दानस्वरूपनिरूपणं दानपात्राद्यदानांग-

.निरूपणम् प्रतिग्रहीत्राद्यं रूपद्रव्याद्यादानं गोदानांगकालः दानांगेतिकर्तव्यता प्रतिग्रहीतुक्त्यम् परिभाषा अत्रैव प्रतिमासंबंधिद्रव्यपरिमाणविचारः प्रतिमालक्षणानि प्रतिमादेवतात्वादिविचारः कलशलक्षणं दक्षिणानिर्णयः द्रव्यमानं धान्यादिमानं भूमिमानं प्राचीसाधनं मंडपादिलक्षणं मंडपादिसाधनं कुंडादिनिरूपणं तुलापुरुष-द्वयमहादानं अत्रैव कालनिरूपणं वृद्धिश्राद्धं पुण्यादानाचनं वरणं आर्वेदिकमधुपर्कः याजुर्वेदिकमधुपर्कः सामग्रमधुपर्कः आथर्वणमधुपर्कः वास्तुपूजनं मंडपप्रवेशाद्विषाडशारथकिर्मिणं सर्वतोभद्रनिर्माणं ग्रहमूर्तिसंबंधिद्रव्यलक्षणादि ग्रहस्थापनस्थानादि ऋग्वेदभिस्थापनादिविधिः यजुर्वेदभिस्थापनादिविधिः सामग्राभिस्थापनादिविधिः आथर्वणाभिस्थापनादिविधिः अभिषेकप्रकारः तुलादिलक्षणादि दक्षिणादानादिप्रकारः तुलापुरुषदानप्रयोगः हिरण्यगर्भदानविधिः हिरण्यगर्भदानप्रयोगः ब्रह्मांडदानविधिः ब्रह्मांडदानप्रयोगः कल्पपादपदानविधिः कल्पपादपदानप्रयोगः गोसहस्रदानप्रयोगः हिरण्यकामधेनुदानविधिः हिरण्यकामधेनुदानप्रयोगः हिरण्याध्वदानविधिः हिरण्याध्वदानप्रयोगः हिरण्याध्वरथदानविधिः हेमहस्तिरथदानविधिः हेमहस्तिरथदानप्रयोगः पञ्चलांगलदानविधिः पञ्चलांगलदानप्रयोगः सुवर्णधरादानप्रयोगः विश्वचक्रदानप्रयोगः कल्पलताद्वयं महादानं कल्पलतादानप्रयोगः समसाग्रदानप्रयोगः रत्नधेनुमहादानं रत्नधेनुदानप्रयोगः महाभूतघटमहादानं महाभूतघटमहादानप्रयोगः अथ कनकदानम् नित्यसुवर्णदानं सुवर्णप्रतिमादानम् अथाध्वदानं श्वेताध्वदानं शिवाध्वदानं तिलदानं तिलद्रोणदशं तिलपात्रदानं महातिलपात्रं मात्र्णांपात्रण(?)तिलपूर्णपात्रदानं गजदानं दासीदासदानं शिवदासीदानं रथदानं शिविकादानं महीदानं गृहदानं वास्तुपूजनं सूर्यग्रहदानं कन्यादानं कपिलधेनुदानं गुडधेनुदानं तिलधेनुदानं घृतधेनुदानं शालधेनुदानं क्षीरधेनुदानं दधिधेनुदानं मधुधेनुदानं रसधेनुदानं शर्करधेनुदानं कार्पासधेनुदानं लवणधेनुदानं सुवर्णधेनुदानं वंध्यात्महरसुवर्णधेनुदानविधिः स्वरूपतो गोदानं हेमशूर्णीदानं देवतागोदानं गोसहस्रदानं उभयमुखीदानं वैतरणीधेनुदानं महिपीदानं भेषीदानं अजादानं उष्ट्रदानं गर्दभदानं महिषदानं दशावतारदानं शत्यादानं शिवशत्यावारदानानि मासदानानि पक्षदानानि तांबूलदानं अधर्व्यसेवनं शूलदानं आत्मप्रतिकृतिदानं धनमूर्तिदानं शालभ्रामदानं कालपुरुषदानं कालचक्रदानं यमदानं आयुष्करदानं संप्रत्करदानं कृष्णाजिनदानं विद्यादानं पुराणदानं पुराणसंख्या वेददानं तिलपर्वतदानं छत्रोपानदानं अन्नदानं अपाकदानं जलाशयोत्सर्गः जलाशयप्रशंसा गृहादौ कूपकरणप्रकारः जलाशयारंभकालः जलाशयोत्सर्गकालः संक्रांतिभेदेन जलोत्सर्गफलविशेषनिरूपणं तद्वाग्युत्सर्गविधिः अत्रैव मंडपरचना जलाशयोत्सर्गप्रयोगः वापीकूपोत्सर्गविधिः सर्वमूर्त्यादिप्रतिष्ठाविधिः चलप्रतिमाप्रतिष्ठाविधिः जीर्णोद्धारविधिः वृक्षारोपणविधिः आरामप्रतिष्ठाविधिः आरामप्रतिष्ठाप्रयोगः भाङ्गिप्रमाणनिरूपणम् ॥
उद्धवोदीच्यविप्रेण नर्मदातीरवासिना ॥ निबंधो लिखितः कृत्स्नो धर्मविवेकसंज्ञकः ॥ १ ॥ इन्द्रमस्तु श्रीदुर्गाचरणः ॥
क्षयकृदृत्सरे यायेयनेनाद्वे [भाद्रे] सिते तिथै ॥ कामे बुधे कृतो ग्रन्थो बुधेन विश्वकर्मणा ॥ २ ॥
अभ्यस्य विद्या[ःस्त]गुरुप्रसादाज्ञात्वा तथा देशविशेषरातीः ॥ विशेषरं भावनया विचित्त्य ग्रंथः कृतो धर्मविवेकसंज्ञः ॥ ३ ॥
आलोक्य कल्पद्रुमपारिजातस्मृत्यर्थसारान्समिताक्षरांश्च ॥ हेमाद्रितस्मृतिर्दर्पणादीन्न्रंथः कृतो धर्मविवेकसंज्ञः ॥ ४ ॥
स्थानं मया वैपयिकं सैदैव त्यक्त्वा तथा लोकविशेषयात्राः ॥ हित्वा च वित्तार्जनकार्यजातुं ग्रंथः कृतो धर्मविवेकसंज्ञः ॥ ५ ॥
भैमे कुले सर्वसमृद्धयुपेते विद्यावदाते यशसा समेते ॥ लब्ध्वा मया अन्म कथंचिद्विद्वन्न ग्रंथः कृतो धर्मविवेकसंज्ञः ॥ ६ ॥
शब्दतश्चार्थार्थत्वापि यद्यशुद्धं भवेदिह ॥ तच्छुद्धं क्रियतां विश्वैरूपकारपैः सदा ॥ ७ ॥

यावद्गादयो नदी यावस्तुर्यन्ध चंद्रमाः ॥ तावत्कालमियं श्रीयाद्विधकभेकवेः कृतिः ॥ ७ ॥
विद्वन्नयनपालं श्व[मालं श्व] सौभाग्यं भजतामियम् ॥ सर्वरथोदकं गांगसलिलांतर्गतं यथा हति ॥
इति धर्मविवेकः संपूर्णः ॥ संवत् १९८३

३२१. धर्मसिन्युसामः- काशीनाथः ।

पू. आ.—श्रीपांडुरंगमकलंककलानिधानकांताननं यदबुधानमनं मुधा न ॥
श्रीवित्सकौस्तुभरमौल्लसितोरेसं तं वंदे पदाब्जभृतनंदहुदारसंतम् ॥ १ ॥
भीमाप्रियं सुकर्णार्णवमाशुतोषं दीनेष्टपोषमघसंहतिर्सिवुशीषम् ॥
श्रीरुक्मिणीमितमुषं पुरुषं परं तं वंदे दुरंतचरितं द्वदि संचरन्तम् ॥ २ ॥
वंदे प्रतिप्रन्तमघानि शंकरं धत्तं स मे मूर्धि दिवानिशं करम् ॥
शिवां च गविन्नेशमयो पितामहं सरस्वतीमाशु भजे पितामहम् ॥ ३ ॥
श्रीलक्ष्मीं गरुडं सहस्रशिरसं प्रद्युम्नमीशं कार्पं श्रीसूर्यं विघ्नभौमविहृकविच्छायामुतान्षण्मुखम् ॥
इदाद्यान्विबुधान्गुरुंश्च ज्ञनर्ती तातं ल्वनंदाभिधं नत्वार्पान्वितनोमि माधवमुखान्धर्माद्विधसारं मितम् ॥ ४ ॥
द्वाषा पूर्वपिंधान्नान्यांश्च नवांश्च तेषु सिद्धार्थान् ॥ प्रायेण मूलवचनान्युच्चित्य लिखामि बालंबोधाय ॥ ५ ॥
उक्त्वा धर्माद्विधसारेऽस्मिन्निर्णयं कालगोचरम् ॥ परिच्छेदे प्रथमजे द्वितीये च यथाक्रमम् ॥ ६ ॥
अथ गर्भादिसंकारान्धर्मान्गृह्णादिसंमतान् ॥ वक्ष्ये संक्षेपतः संतोऽनुग्रहात् दयालवः ॥ ७ ॥
काशीनाथाभिधनेनानंतोपाध्यायसूनुना ॥ निर्णयिते यदेतनु शोधनीयं मनीषिभिः ॥ ८ ॥

उ. च.—प्रथमेऽन्नं परिच्छेदे कालसामान्यनिर्णयः ॥ द्वितीयेऽथ परिच्छेदे विशेषात्कालनिर्णयः ॥ १ ॥
तृतीयस्य च पूर्वाद्वै गर्भाधानादिसंस्किया ॥ आद्विकं च प्रकीर्णनि आधानाद्या सविस्तरा ॥ २ ॥
देवप्रतिष्ठा शांत्यादिर्नित्यं नैमित्तिकं तथा ॥ तृतीयकोत्तराद्वैऽस्मिन् जीवत्प्रतिवृकनिर्णयः ॥ ३ ॥
श्राद्धाधिकारकाळादेनिर्णयः श्राद्धपद्धतिः ॥ सूतकादेनिर्णयश्च निर्णयो दुर्मृत्तावपि ॥ ४ ॥
अंत्येष्टसंस्कारविधिः सन्ध्यासः सहविस्तरः ॥ प्रायश्चित्यं व्यवहृतिः सर्वदानविधिं विना ॥ ५ ॥
कृत्त्वोपि धर्मशास्त्रार्थः संक्षेपेणात्र निश्चितः ॥ विबुधानां च बालानां तुष्ट्ये कष्टहानये ॥ ६ ॥
मूलभूतानि पदानि विकृतानि क्वचित्स्वचित् ॥ निर्विकाराण्यपि न वाचाप्युक्तान्यत्र कानिवित् ॥ ७ ॥
मीमांसाधर्मशास्त्रज्ञाः सुविद्योनलसा तुधाः ॥ कृतकार्याः प्राङ्गनिवैरैस्तदर्थे नायमुद्यमः ॥ ८ ॥
ये पुनर्मदमतयोक्तसा भज्ञान्ध निर्णयम् ॥ धर्मे वेदितुमिच्छति रचितस्तदपेक्षया ॥ ९ ॥
निबंधोयं धर्मसिंधुसारनामा सुबोधनः ॥ अमुना प्रीयतां श्रीमद्भिड्लो भक्तवत्सलः ॥ १० ॥
प्रेण्णा सद्गीत्र्यं चेद्यः इवद्वार्थतः सदोपेषि ॥ संशोध्यैवाय हरिणा सुदाममुनिसतुष्पृथुकमुष्टिरिव ॥ ११ ॥
श्रीकाश्युपाध्यायवरो भैर्वासा बभूव विद्वद्विजराजराजः ॥ तस्मादुपाध्यायकुलवत्सौ यज्ञेश्वरोऽनंत इमावभूताम् ॥ १२ ॥
यज्ञेश्वरो यज्ञवितानदक्षो दैवज्ञवेदांगसुशास्त्रशिक्षः ॥ भक्तोत्तमोनानंतगुणैकधामानंताश्चयोनंतकलावतारः ॥ १३ ॥

एषोरेवजउजन्मभुवं स्वकीयां तां कौकणाद्यां सुविरकितशाली ॥

श्रीपांडुरंगे वसर्ति विधाय भीमातटे मुक्तिमगात्सुभकर्त्या ॥ १४ ॥

तस्यानंतभिधानस्योपाध्यायस्य सुतः कृती ॥ काशीनाथाभिधो धर्मसिधुसारं समातनोत् ॥ १५ ॥

इति श्रीकाशुपाध्यायसूरिसूनुज्ञेधरोपाध्यायानुनान्तपाध्यायसुतकाशीनाथोपाध्यायविरचिते धर्मसिधुसारे तृतीय-परिच्छेदोच्चराद्दं संपूर्णम् ॥

३२२ नित्यानुष्ठानपद्धतिः- बलभद्रः ।

आ.-विशुद्धधर्मसन्दोहे तत्त्वविज्ञानरूपिणि ॥ वेदवेदे सदानन्दे मुकुन्दे रमतां मनः ॥

इह स्वलु नित्यनैमित्तिकर्मानुष्ठानशीलानामनुष्ठानार्थं अखिलाहर्भागसाध्यकर्मकलापात्मकमाहिकमभिधोयते ।

च.-इत्येतदखिलं प्रोक्तमहन्यहनि वै मया ॥ ब्राह्मणानां कृत्यजातमपवर्गफलप्रदम् ॥

नास्तिक्यादथवालस्याद्वाद्याणो न करोति यः ॥ स याति नरकान्धोरात्काकयोनौ च जायते ॥

नान्यो विमुक्तये पन्था मुक्त्वाश्रमविर्विष्टं स्वकम् ॥ तस्मात्कर्मणि कुर्वीत तुष्टये परमेष्ठिन इति ॥

सदानन्दफलेष्वनां सुखानुष्ठानसिद्धये ॥ चकार बलभद्राद्यो नित्यानुष्ठानपद्धतिम् ॥ इत्याहिकं समोक्तम् ॥

३२३ निर्णयदीपकः- अचलः ।

आ.-हेरंबः सर्वकार्यार्थसिद्धिदः सर्वदा सताम् ॥ सिद्धिवृद्धियुतः सोस्तु ग्रथनिर्मितिकर्मणि ॥ १ ॥

देवः श्रीशंभुजन्मा गणपतिरविलान्नागरानार्थवृद्धीन् रक्षत्वस्मिन्समस्ते जगति नु भयतो यत्र कुर्व स्थितांश्च ॥

येषां सदाः प्रवृत्ता परमविधियुता पंचयज्ञाचिता या धर्म्या त्वाचारयुक्ता न विरसति यतो नित्यचर्या कदाचित् ॥ २ ॥

षट्कर्मधर्मनिरतैरपि चातिथेयर्यज्ञक्रियाकुशलिभिस्तु विचारगर्भेः ॥

धर्म्येद्विजैश्च शरणागतसाधुवृत्तैरास्थापितं पुरवरं हि शिवेन वृद्धम् ॥ ३ ॥

विद्यावृद्धा धर्मवृद्धा ज्ञानवृद्धा हि ये नराः ॥ वसंति यत्र तेनैतद्वृद्धा वृद्धपुरं विदुः ॥ ४ ॥

आचार्यतामुपगताय चतुर्मुखाय शंभुः स्वयं स्वकरसक्तविवाहशोभः ॥

शैलांगजोद्वहनपर्वणि संव्यतरीतीर्थस्पदं नगरमेतद्भर्त्यसद ॥ ५ ॥

नास्माभिर्ननु नागरस्य पुरतो वेदार्थवादः कदा जेयो यत्र मप[गत]त्रपैरिति शिशोर्ब्रह्मार्थभिर्निर्गतम् ॥

द्वुर्वासा वसति स्म नागनिलये व्यासोपि काशीपुरेऽगस्तिः स्वस्ति समुच्चरंत्विजगतां लंकाकृतात्मालयः ॥ ६ ॥

अतः सन्मानमहृति सर्वेभ्यो नागरा ननु ॥ यतो ब्रह्मार्थार्जिद्वर्विभिरूपासिताः ॥ ७ ॥

ये नागरा भूवलये प्रसिद्धाः श्रुत्युक्तमार्गाचरणे प्रगल्भाः ॥

द्रव्यप्रदानामकुद्वेरशोभा धर्मद्विषः प्रत्यनिश्च कठोराः ॥ ८ ॥

तेषु व्यक्तिरभूदेका महोडेत्यभिधोत्तमा ॥ तस्यां धारिगदेवोऽभूद्वरायां धर्मवर्द्धकः ॥ ९ ॥

अनंतनासा समभूतदं गजो योध्यापयद्वेदमनंतवाडवान् ॥ अनंतभक्या निजजन्म सार्यकं हृत्वा ययावीधरधाम निर्मलम् ॥ १० ॥

लक्ष्मीधरः सुनुरभूदनंतादानंददायी भूवि भूसुराणीम् ॥ यस्मिन्द्विजे श्रीश्च सरस्वती च कुटुंबभावेन सदोषतुक्ते ॥ ११ ॥

लक्ष्मीधरादासजनुर्दिजेशो गोवदनामा भुवि विश्रुतो यः ॥ वेदार्थविद्विकर्मविज्ञो विद्वज्जैनरचितपादपदः ॥ २२ ॥
 तस्यत्मजोभूत्वानु वत्सराजो वत्सौत्तिभिर्विस्तुतवंशराजः ॥ यो धर्मवर्त्माश्रयराजराजः सर्वार्थविज्ञानविधौ सराजः ॥ १३ ॥
 श्रीवत्सराजादचलद्विवेदी अनुद्विप्रजनांग्रहणेणुः ॥ श्रीनाशराणां शुतिसागराणां करोति किञ्चिच्छुभ कर्मसिद्धैः ॥ १४ ॥
 श्रीमन्महारुद्रवं विधानं ऋग्वेदविप्रासमकारिषं तत् ॥ तस्मनुजं निर्णयदीपकाख्यं ग्रंथं वचोमोहहरं करोमि ॥ १५ ॥
 ग्रंथे मुनीनां वचनानि तानि युक्त्या विचारादधिकार्थवत्ति ॥ यथा यथादर्शतलं प्रमृज्यात्तथा तथा निर्मलताधिकास्थात् ॥ १६ ॥
 ये नाम केचिदिह नः प्रथयंत्यवज्ञां जानन्ति ते किमपि तान्प्रति ऐष यद्धः ॥
 उत्पत्त्यतेऽस्ति मम कौपि समानधर्मा कालो द्ययं निरविविर्विगुला च पृथ्वी ॥ १७ ॥
 द्वैवेदी विदुषां प्रधानमभवच्छ्रीवत्सराजो द्विजस्तस्तुः सकलद्विजांग्रहिरजसामंशः कृती योऽचलः ॥
 तेनायं क्रियते प्रियाय विदुषां सन्निर्णयाकांक्षिणां ग्रंथो निर्णयदीपकोऽधिवसता श्रीपूर्ववृद्धं पुरम् ॥ १८ ॥
 जनकं श्वं प्रणम्याय गुरुं भट्टविनायकम् ॥ तिथ्यादेनिर्णयं ब्रूतेऽचलो नागरवाङ्वः ॥ १९ ॥

च.-इति उक्तेषु निर्णयेषु वर्तमानानां पुंसां सर्वकार्येषु मंगलं स्यादिति मंगलम् ॥ संपूर्णोयं ग्रन्थः ॥
 नानानिर्णयसंपन्नः कृतो निर्णयदीपकः ॥ शुभं भावयता येन द्विवेदेनाचलेन च ॥ इति ॥
 ऋग्वेदोऽतिमहारुद्रविधानस्य रहोदरः ॥ शुद्धांश [सिद्धान्त] दर्शनोपायः कृतो निर्णयदीपकः ॥
 द्वैवेदी विदुषां प्रधानमभवच्छ्रीवत्सराजो द्विजस्तस्तुः सकलद्विजांग्रहिरजसामंशः कृती योऽचलः ॥
 तेनायं विदुषां प्रियाय रचितः सन्निर्णयाकांक्षिणां ग्रंथो निर्णयदीपकोऽधिवसता श्रीपूर्ववृद्धं पुरम् ॥
 वर्तमाने वृद्धपुरे द्विजास्ते विबुधोपमाः ॥ तथापि सद्विवेकाय ग्रंथो भूवलयेस्तु नः ॥
 पंचसमतिमे वर्षे संवत्संचदशात्परे ॥ १५७९ ॥ शुक्रस्य कृष्णद्वादशयां ग्रंथः पूर्णस्वभीयिवान् ॥
 इति निर्णयदीपकः समाप्तः ॥

३२४ निर्णयसारः-नंदरामः ।

आ.-नमस्त्रय प्रवक्ष्यत्प्रमि नर्तनारायणाद्विषी ॥ बालबोधाय संक्षेपात्तिथिकालविनिर्णयम् ॥ १ ॥
 तत्र तिथिः प्रतिपदादिः सा च प्रायो वैष्णवव्रतव्यतिरिक्तविषये कर्मकालव्यापिनी ग्राह्या
 च.-श्राद्धनिर्णयसमुद्रमपारं को लभेदनृष्टिरस्य च पारम् ॥ तेन सर्वमुनिसंमतसारं क्लृप्तमेतदनवोक्त्यनुसारम् ॥
 इति श्रीमिश्रनंदरामकृते निर्णयसारे श्राद्धनिर्णयो नाम षष्ठः परिच्छेदः ॥
 एषो निर्णयसारः सुलघुपरिच्छेदवधेन ॥ ग्रथितोत्तानुष्टुञ्जा संख्यात्त्रिवियत्कमात्त्वमिता ॥ १ ॥
 बालबोधाय संक्षिप्तस्तिथिकालविनिर्णयः ॥ अतो ग्रंथात्तरेभ्योपि विशेषस्तु विलोक्यताम् ॥ २ ॥
 यः श्रीकामवने वजे निवसति श्रीदीपचंद्रात्मजो मिश्रो नंद इति प्रथामतिगतस्तेनादितिर्थाभ्युक्तः ॥
 सारंसारमिहोदृतं तिथिकृते स्त्रियात्मनां ज्ञानये यत्त्वत्राधिकमूनमुक्तमपि तच्छोध्यं दयर्दिर्बुधैः ॥ ३ ॥
 रसगुणधृतिमित १८३६५विंश्मसंवत्सरबोधनीदिवसे ॥ पूर्तिमगादग्रंथोयं निर्णयसारोत्तिसंक्षिप्तः ॥ ४ ॥
 इति श्रीमिश्रदीपचंद्रात्मजमिश्रनंदरामविरचितो निर्णयसारः संपूर्णः ॥

३२५ निर्णयामृतम्- अल्लाडनाथसुरिः ।

आ—कारणमेकं जगतां वारणमार्श्येन दारणं विपदाम् ॥ विमपि महो महनीयं प्रत्यूव्यूहदारणं वदे ॥ १ ॥

भावयामि हृष्टभक्तिभावनाभावितांश्रियुगलां सुमंगलाम् ॥ इष्टदां सततमिष्टदेवतां मंत्रवत्सकलमंत्रमातरम् ॥ २ ॥

औपाधिकः स्फुरति यत्र कलादिभेदस्तद्वद्वित्तमपि यस्य न वेद वेदः ॥

सर्गास्थर्तप्रलयहेतुमहेतुमेकं कालस्वरूपमहमन्वहमानमामि ॥ ३ ॥

यैः कृतः स्मृतिमहार्णवपारप्राप्तिहेतुरिह संग्रहसेतुः ॥ तान्नमभिस्मृतिमहार्णवप्रकृतोप्यहमादान् ॥ ४ ॥

अदाय द्युप्याहतैश्वर्यभव्या भव्यार्तिनादिनी ॥ दिष्टया [दिष्टया] दिष्टयानमद्वक्त्या कामान्कामारिकामिनी ॥ ५ ॥

जर्याति भूमाविह बाहुबाणाः क्षितीश्वरा विश्रुतबाहुबाणाः ॥ प्रकुर्वते ये विशंदा यशोभिर्जगत्समयं च सदा यशोभिः ॥ ६ ॥

बभूव भूपस्त्रिदशस्वरूपस्तदन्ववाये घलवानसुरूपः ॥ चकार निर्त्यं च समाहितानां परिक्षयं यः परमाहितानाम् ॥ ७ ॥

तस्यात्मजन्माजनि कर्णदेवस्त्यागेन यो विश्रुतकर्णदेवः ॥ वपुःश्रिया निर्जितकामदेवः सदा समाराधितवामदेवः ॥ ८ ॥

तदात्मभूरुद्धरणः क्षितीन्द्रः कृतीद्रभोगीद्रकृतानुभावः ॥ शुभाय दातायतकीर्तिरार्तिहरः सतां श्रीपतिमूर्तिरासीत् ॥ ९ ॥

स्वकीर्तिवलीप्रभवालवालस्थली वटिली नगरीमतली ॥ भल्लोशतप्रोतसकेशकुभा—स्वनीरैः समर्पिसच्च येन ॥ १० ॥

प्रव्यक्तमामुक्तमहेमकुंभमुक्ताविमुक्तागणपोपशक्त्या॥रक्तासौवैःसंर्यात येन काली[व्यालो]ऽविश्वाभिमताप्यते स्म॥ ११ ॥

उद्धरणं शुद्धरणं [उद्धरणं] विद्यापां समुद्धरणम् ॥ सुहृदां नामतिनतकोननामनाम ॥ १२ ॥

सौंदर्येण विजृभितो रतिपतिः शौर्येण च श्रीपतिर्गाभीर्येण सरित्पतिर्विलसता धैर्येण भूभृत्यतिः ॥ १३ ॥

सत्कीर्त्येहुपतिः श्रिया धनपतिर्येखेजसाहर्ष्पतिस्तेनार्थोद्धरणेथरेण सुमतिः स्पर्द्धेत कः क्षमापतिः ॥ १४ ॥

असावरावाहितसत्पतापः सुसन्निवेशोचितरथ्येदेशम् ॥ अध्यात्म ऋत्यात्मसमस्त्वकास्पदं पुरं सादरमेकचक्रम् ॥ १५ ॥

राजते यत्पुरं रम्यं राजमंडलमंडितम् ॥ कमलोद्धासिसद्रवं रत्नाकरविभूतिमत् ॥ १६ ॥

लसद्विलासिनीसिजन्मपुरं भाति यत्पुरम् ॥ पुरं पुरंदरस्येव भूरिसुंदरमंदिरम् ॥ १७ ॥

यस्योपकठे शितिकंठकंठस्पर्द्धिप्रभा भानुसुता वहंती ॥ तदुत्पवेदश्वनिसनिकर्षादभ्यस्यतीवाखिलपावनत्वम् ॥ १८ ॥

यत्रानिशं सत्रकृतः पवित्राः समं स्वंगोत्रैर्गृहिणो वसंति ॥ यद्वोमधुमः कुरुतेतिभूमौ घनघैर्मेहुरमंतरिक्षम् ॥ १९ ॥

धर्तौधजालेषु निविश्य रात्रौ यद्वास्थौपैः पृथुलीकृतादार्तांगाः] ॥

निर्याणनिर्यन्तया भजन्ते नीलांबुदा नीलशिलाविकाशम् [विलासम्] ॥ २० ॥

यदुश्वसौधवजालचैलजातानिलैहिल्हयाः सलीलम् ॥ विश्रांतिमश्रांतमतः श्रयतः कुतोपि न श्रांतिमवामुवंति ॥ २१ ॥

व्यरौषि [व्यरौषि] भूलोकपुरीं नराणां पुरीं व्यरौत्सिद्धदंडघातैः ॥

जेष्यामि पातालमिति श्रमेण विवक्षतीव प्रतिबिम्बदंभात् ॥ २२ ॥

प्रीत्या समापृत्यावकाशं मान्यं वदान्यान्वयमन्नं विदय [वीक्ष्य] ॥

वृद्धारकाणां त्रिदिवेषि वृन्दैर्मदारकाणां वसतिर्विगिता [विगीता] ॥

पुरं शशस्त्रेषु पुरंदराभस्तदेकचक्राख्यमनेकचक्रः ॥

असंद्यचक्रारि[संद्यारि]जयोर्जिताख्यो विद्यातशुभोद्धरणक्षितीशः ॥

समुद्रैरपि यः समसमुद्रैसुद्रितां महोम् ॥ पालयत्स्तन्महीपालः पुरालंकुरते पुरम् ॥
 गुणचंद्र[रत्ना]कराचंद्रश्वरेनस्ततोभवत् ॥ महामहामहादेवः शशिमौलिविभूषणः ॥
 •यस्य निधोपकाराय दातुमन्युदते करे ॥ शशंके धनदः विंचकंपे कनकाचलः ॥
 अमनोद्वित्तिंगम्येन यस्य दानेन दीव्यता ॥ अर्थिप्रत्यर्थिनोऽप्युचैः प्रापुरेवं न दुर्गतिम् ॥
 यस्य धाटीषु घोटानां प्रखरं खुरजं रजः ॥ चकाराच्छाद्य गगनं दुर्दिनं रिपुमंदिरे ॥
 यस्य विश्राणनस्योचैःश्रवणेन नरस्य च ॥ सुराः सुरालयं स्वलपर्मनलपमपि भेनिरे ॥
 तस्यात्मजन्मा चरितार्थजन्मा श्रीसूर्यसेनो जयति क्षितीशः [जगति क्षितीन्दः] ॥
 सुदर्शनेनैव बिभर्ति गोपीनारायणत्वं भूवि यः प्रसिद्धम् ॥
 संतानशोभमानः कविगुरुबुधमित्रमंगलैः सहितः ॥ जिणुर्य एष युक्तः श्रितशतकोटिः सुर्वर्माद्यः ॥
 यस्मिन्धारयति क्षोणीमणीद्विक्षतहारिणि ॥ शेषेपि फणिनामीशे न विशेषधियो वयम् ॥
 ददतो यस्य पाणिरथपारिहार्यजलस्थलात् ॥ रमा रौतीति सततं राजा वितरतीति माम् ॥
 द्विषोऽस्यं पत्रावलिभिः परिधानं प्रकुर्वते ॥ तद्योषितां ततो मन्ये तच्छून्यं स्तनमंडलम् ॥
 बुधानानेद्यत्सर्वान्नराजा वसुभिरुर्जितैः ॥ कथं मौलै महेशानां न पदं कुरुतां सदा ॥
 निहत्य शत्रूञ्जिस्विलास्तदीया देशः सदाऽवग्रहस्त्रिन्नवेशः ॥ तदंगनानां घननादयुक्तैर्नेत्राम्बुधिर्येन रुताः सवर्षाः ॥
 समुद्यते यस्य करे प्रदातुं विलोक्यते यत्र महद्विचित्रम् ॥ वनीपकानामवनीपतित्वं वनीपकत्वं त्ववनीपतीनाम् ॥
 जलेन दिव्येन सदाव[अभि]सिक्ताः सिंहासनाध्यासयिनो [आश्रयिणो] निरस्ताः ॥
 श्रीसूर्यसेनेन वै ऽपि राज्यं कान्तातपत्राः कल्यन्त्यमित्राः ॥
 यत्कीर्तिश्वरिकर्तिं कर्तिकशशिश्येनीयमन्यादृशं
 वाहुः [धातुः] सर्गविसर्गमत्र कुतुकं स्पर्शादमुख्यायतः [अमुष्याय तः] ॥
 कैलाशंति नगाश्वलंति मनुजाः क्षीरार्णवन्त्यर्णवा श्रकाहंति खगा हरन्त्यपि सुराः शेषांति सर्वेहयः ॥
 यत्रास्ति यस्यातिरां प्रतापः प्रतापसेनोऽवरजः प्रतापः [प्रसिद्धः] ॥
 भक्त्यभिरामस्य सदाश्वजस्य यो लक्ष्मणाकारमुपैति भद्रम् ॥
 औदार्यसौदर्यदयानयाज्ञाविज्ञानशौर्यादिगुणेषु नान्यम् ॥ प्रतापसेनस्य समं समंताल्लोके विलोकेऽत्र विचित्रलोके ॥
 श्रीदेवसेनस्तनयोऽपि गोपनिरायणस्याजनि कामरूपः ॥ लब्धप्रसादेन महेश्वरस्य रामारतिस्तुष्टिमुपैति येन ॥
 देवसेनकुमारस्य कुमारस्य न चांतरम् ॥ आर्यानंदकृतो नित्यं विभ्रतः शक्तिमुन्तमाम् ॥
 श्रीसूर्यसेनः पुरमेकचक्रं धराङ्गमध्यास्य यजत्यजस्तम् ॥
 यमेत्य कान्तं जितनागकान्तं गुर्वीयमुर्वी च सदोधरा[उर्वरा]ल्लोके ॥
 विद्वांस्तु सत्स्वपि महत्सु समाध्रितेषु श्रीसिद्धलक्ष्मणसुतः सुतराममुष्य ॥
 श्रीसूर्यसेननृपतेष्व[द्वुरुतेजसोऽभूदल्लाङ्गायमतिमानपि यत्रपात्रम् [अतिमानपात्रम्] ॥
 एनं कदापि नृपतिः सुमतिः सुनामा [स्वनामा] श्रौतादिकर्मसु कलासु विनिर्णयाय ॥
 आदिक्षुदक्षपति साक्षयसानिशात् [सांद्रयशा निशात्] शत्राहताहितयशः [शतः] शतमन्युकल्पः ॥

अग्राधग्रंथपाठोधिमथालोऽद्य भया विदा ॥ समुदृतं नृपदेशात्तेवेदं निर्णयामृतम् ॥
 मनुस्मृति विष्णुपरासरापस्लंबस्मृतीर्विक्षय मितक्षरां च ॥ तथापरार्कार्णवपारिज्ञातान्स्मृत्यर्थसारं स्मृतिचंद्रिकां च ॥
 मास्त्यं कौर्मं च वाराहं हृष्टा वैष्णवामने ॥ मार्केडेपुराणानि भविष्योत्तरभारते ॥
 परिशिष्टं च हेमाद्रे रजतमदो [रनंतभटीय] गृष्णपरिक्षिष्टे ॥ कालादर्शं चितामणिं त्रिदंडिकृतकल्पतरुम् ॥
 धवलपुराणसमुच्चयदुर्गोत्सवरामकौतुकानि तथा ॥ सामृत्सरप्रदीपं भौजीश्वदिवोदासीयम् ॥
 रूपनारायणीयं विद्याभट्टपद्मर्ति वितताम् ॥ वीश्य महादेवीयं शुभं निबधं च विश्वरूपकृतम् ॥
 श्रीसूर्यसेननृपतेरादेशात्सिद्धलक्षणतनूजः ॥ अष्टाङ्गनाथसूरिः संप्रहमिह कालनिर्णये हृतवान् ॥
 इति ग्रंथावतारानुकमिका [रः अथानुक्रमणिका] ॥
 ग्रंथेऽस्मिन्सूर्यसेनस्य निर्णयामृतसंक्षेपे ॥ आदावस्मिन्नुदाहारः कथितः कथितक्रमः ॥
 च.—बुधानामुपकाराय कालव्यामूदचेतसाम् ॥ गोपीनारायणेनेदं निर्णयामृतम् ॥
 इति श्रीसूर्यसेनविरचिते निर्णयामृते आशौचप्रकरणं समाप्तम् ॥
 श्रीमत्वंडितसिद्धलक्षणसुतः श्रीसिद्धलक्ष्मीपदद्वंद्वाधनसुप्रसिद्धमहिमा यः सिद्धसारस्वतः ॥
 आदेशादकृतप्रसूर्यमहसः श्रीसूर्यसेनप्रभोविष्णुं कर्मणि कालनिर्णयमसावल्लाङ्गनाथः सुधीः ॥
 श्रीसूर्यसेनमहीमहेऽविरचितं निर्णयामृतं समाप्तम् ॥ सं० १८४४

३२६ निर्णयोऽद्वारः- राघवः ।

आ.—स्मृत्यर्थसारं हेमाद्रिं भाधवं निर्णयामृतम् ॥ वीक्ष्य निर्णयसिन्धुं च स्मृतिर्दर्शणमादरात् ॥ १ ॥
 निर्णयोदन्वतः सारभुक्तोद्वारं करोग्यहम् ॥ राघवो विदुषां प्रीत्यै निर्णयोद्वारनामकम् ॥ २ ॥
 तत्र तिथिर्देवा । शुद्धा विद्वा च । तत्र शुद्धा सम्पूर्णत्वान्विर्णयानहा ॥ तिथ्यन्तरयुता विद्वा वेधसु सायंप्रातस्त्रि-
 मुहूर्तास्मकः । कौशीद्विमुहूर्ताप्युक्तः ॥ प्रातरेव तत्र सौरमानं समाश्रये तिथिविशेषवेध उपवासातिरिक्ते । तद्यावच्चनम् ।
 नागो द्वादशनाडीभिर्दिक्पं — — — —

३२७ नृसिंहप्रसादे प्रायश्चित्तसारः- दलपतिः ।

आ.—अनंतदेवेशकिरीटकोटिरत्नस्त्रिविष्णु रंजितपादपदम् ॥ काहृण्यनेत्रं कमलाकलं लक्ष्मीनृसिंहं हृदि भावयामि ॥ १ ॥
 नैसित्तिकं धर्मजातं दलाखिपमहीभुजा ॥ तथायश्चित्तसारेण प्रोक्ष्यते लोकतुष्ट्ये ॥ २ ॥
 च.—पौढश्रीद्विजराजवंशतिलकाऽलंकरहीरः प्रभुर्भाद्वाजकुलानुगः प्रथमया यः शाख्यालक्षतः ॥
 श्रीमद्वलभसूनुरात्मनिरतः सत्संमतां प्रक्रियां सारेऽस्मिन्नवर्तवर्षसंक्षेपं इह श्रीमान्दलावीश्वरः ॥
 निजामसाहसाम्राज्यधुरंधरमहीपतिः ॥ श्रीनृसिंहप्रसादेऽस्मिन्संपूर्णं क्रियते [कुरुते] शुभम् ॥
 इति श्रीमल्लद्वमीनृसिंहचरणयुगलसरोहभ्रमरसकलभूमंडलसमस्त्यवनाधीश्वरश्रीनिजामसाहसमस्त्यवनाधीश्वरश्रीनिज-
 हाराज्ञाधिराजश्रीदलपतिराजविरचिते श्रीनृसिंहप्रसादे प्रायश्चित्तानुष्ठाने कर्मविपाकनिरूपणाङ्गुम् ॥
 व्यप्रं सिधुहदुत्तमा हगपुरीं कुर्वक्षपिश्चेयसः काहृण्यादभयमदाननिपूणैरालीकवानाक्रौमैः ॥

आह्लादं निजपादपंकजजुषो यः कल्पयत्यन्वहं प्रह्लादप्रणयी स नो वितनुतां भद्रं परः पूरुषः ॥ १ ॥
 यो लोकस्य गुरुविशारदजना यं भावयंते गुरुं येनैतद्गुणोद्घारि गुरवे तस्मै नमः सर्वदा ॥
 यस्मादेवपथस्थिरोऽजनि जने यस्य प्रसादा इति यस्मिन्बर्वगुणा गुरौ हवि सदा तं त्वां नृसिंहं भजे ॥ २ ॥
 प्रौढश्रीद्विजराजवंशतिलकालंकारहीरः प्रभुर्भद्राजकुलान् प्रथमया यः शास्यालंकृतः ॥
 श्रीमद्वलभसूनुरात्मनिरतः सत्संप्रदायाश्रणीः प्रायश्चित्तविचारणातिचतुरः श्रीमान्दलाधीश्वरः ॥ ३ ॥
 निजामसाहस्राज्यधुरंधरमहीपतिः ॥ श्रीनृसिंहप्रसादेऽस्मिन्संपूर्णे कियते [कुरुते] शुभम् ॥ ४ ॥
 इति श्रीमच्छुद्दिभुवनैकनाथमहेद्रादिदेवगणपूजितचरणकमलश्वादंबरव्याप्यभुवनत्रयभक्तानुग्रहकारिसमवदनप्रहलाद-
 प्रणयवरदकरभावकरदानेकराजाभयकरजगदेकसुदरश्रीलक्ष्मीनृसिंहचरणयुगलसरोरहमरसूर्यवंशतिलक औत्कलतैरभु-
 कतगौडगूर्जरभालवभागधपांचालकर्णाटाशान—प्रौढराजस्पृहणीयकीर्तिसकलभूमंडलाखंडलदिङ्डलीमंडनायमानानेकभुजा-
 र्जितप्रतपासादिसकलसाम्राज्यपरभैतवरपुहस्तियुतसत्यातानेकमंडलाधीश्वरसकसानेतचकचूडामणिकिरणरंजितचर-
 णारविद्सूकलभूमंडलमंडनश्रीमत्यैदप्रतापमहाराजाविराजश्रीसर्वसुदरिदेवगिरिपुरोवाधीश्वरसमस्तयवनाधीश्वरश्रीमन्नि
 जाशसाहस्रमस्तकरुणाधीश्वरसकलविद्वान्महाराजाच्छीसादि श्रीसूर्यपंडिताभिधागुरुमत्तादिप्रणीतनीतिशास्त्रातिशास्त्रमहाप्रभुर्व-
 प्रवर्तकश्रीवल्लभात्मजश्रीवल्लभपंडितप्रसादाच्छीसादि श्रीसूर्यपंडिताभिधागुरुमत्तादिप्रणीतनीतिशास्त्रातिशास्त्रमहाप्रभुर्व-
 कार्योवेक्षणप्रीतिनिधीकलश्रीमहाराजश्रीदलपतिराजविरचिते श्रीनृसिंहप्रसादे प्रायश्चित्तसारः संपूर्णः ॥

३२८ प्रतापार्कः- विश्वेश्वरः ।

आ.—अंगरंगपरिनृत्यदंनंगं सीतया रहसि कलिपतसंगम् ॥ सन्नमामि कृतभार्गवभंगं राघवं कलितरंग[तरङ्गम्] ॥ १ ॥
 स्वसिंहश्रीमनुजातिराजितमहावंशावतंसोखिलक्षोणीपाठविशालसहृगणैर्भूमंडले विश्रुतः ॥
 आर्सिंहयुस्कुरुद्गज्वलेऽज्वलयशा: सश्रीभूतो भूभूतां भूवा श्रीजयसिंहभूपतिपतिर्भूमंडलाखंडलः ॥ २ ॥
 येन श्रीश्रुतिमार्गपंकजवनीसूर्येण धर्मादरालुप्राय इहाखिलः श्रुतिपयः प्राकाशी धर्मावहः ॥
 येनाकारि तुरुंगमेषु उदित्ताच्छाक्षोक्तमार्गात्पुनर्भूदेवामरशास्त्रिवाना सुकृतिना काले कलावप्यहो ॥ ३ ॥
 तस्यासीसनयः प्रासिद्धविनयः श्रीमाधवोमाधवश्रीपादाब्जरतिर्थरासुरनातिर्भूमीपतिः सन्मातिः ॥
 यत्सौंहर्यकला विलोक्य विकलः कामोपि कामं मुदा लोकैराकलि कल्पनापुत्रौः शोभाभराक्षिर्भरम् ॥ ४ ॥
 तत्सूनुर्विलसद्यतापमहिमा श्रीमत्पतापाभिधो भूयो भूपतिभूषणाखिलगुणामाभिरामोत्सवः ॥
 वैरित्रातविघातको बहुकलादैदग्ध्यविद्यानिविर्भूविद्यातयशा: क्षितौ विजयते युद्धोद्धटो जिष्णुवत् ॥ ५ ॥
 सद्वितीतागमशुद्धमुग्धरमणीनृत्यद्वल्लासको रासोङ्गासविलासकलितानंदग्धरावंवरः ॥
 राज्यश्रीशुभचितकः क्षितिसुराभीष्टैककल्पद्रुमश्वार्थात्युर्योच्यतुच्चारुचरितो रामाभिरामाकृतिः ॥ ६ ॥
 श्रीशांदिल्यमुनेः कुले किल महाशब्दोपनामाजनि श्रौतस्मातिसमस्तकर्मनिपुणः श्रीदेवभट्टो महाज् ॥
 रामांघ्रिप्रवणस्तोजनि सुधूः संग्राट् स रत्नाकरः काशीस्थो बहुविश्रुतो निजकुलालंकारचूडामणिः ॥ ७ ॥
 कृत्वा येन सतां मतेन विश्ववत्सद्वाजपेयं पुनश्चके वैदिकसत्त्वतेन कृतिना श्रीपुंडरोकः क्रतुः ॥
 विप्रेभ्यो विश्ववत्प्रदाप्य बहुशो ग्रामान्निकामार्थदान्कातिर्येन च संविधाय विमलां ब्रह्मास्पदं प्रापिता ॥ ८ ॥

स्वस्ति श्रीजयर्सिंहनामनृपतेनोमांकितो भूतले ग्रंथः पंडितसम्मतोतिलितः कवच्छुभाष्यः कृतः ॥
 विद्याविश्रुतसत्कुशाप्रमतिना तत्तद्वाणाभोधिना श्रीरत्नाकरशर्मणा जयति स क्षोदकमो धीमताम् ॥ ९ ॥
 तत्सूनुः सुकृती कृती समभवद्वदेवदेवद्वमो गंगाराम कृति प्रथामधिगतः श्रीमान्महायाजकः ॥
 यैन क्षोणिपतिप्रपूजितपदाभोजेन काश्यां मुदा दत्तद्वद्वपुरी विधाय विधिवद्वमीसुरेन्योऽचिरात् ॥ १० ॥
 आसीत्तनुजो निजान्वयगुणावासोतिशांतो महीभूषा सुरमंडनं मुनिरिव ख्यातः स रामेश्वरः ॥
 यैनालं परकामिनीपरवनाकांक्षापि नाराधिता श्वप्रेपि स्फुटकीर्तिना कलयता श्रीकृष्णमुना तुल्यताम् ॥ ११ ॥
 जातसत्तनयो द्विजातिविनयो विशेषरससन्मतिः स्वस्ति श्रीसुमतिप्रतापधरणीपालाक्षया धर्मधीः ॥
 आदाय प्रपितामहेन रचितात्कल्पद्वमाद्विस्तृतात्सारं संतनुते बुधोपकृतये सोकं प्रतापादिकम् ॥ १२ ॥
 क्षम्यतां साहसं धीरिगुणवद्विरमत्सैः ॥ यदर्थं सुषु तद्ग्राह्यं यदसच्छोध्यतामिह ॥ १३ ॥
 बहवो हि बुधास्तीति तत्रिबंधाः सहस्राः ॥ तथाप्यस्य तु वैदर्थं सुहद्विः संविचार्यताम् ॥ १४ ॥
 च.—प्रीयतां जानकीजानिरनेन सुकृतेन मे ॥ सर्वातरात्मा सर्वज्ञो रामो नोभीष्टद्वयतम् ॥ १ ॥
 इति विशेषरराचिते प्रतापभूपाक्षया प्रतापार्के ॥ विद्वद्विनोदकंदे गतो मयूखः कलासंख्यः ॥
 इति श्रीभद्राजपेयपौण्डरीकाद्यनेकक्रुयाजिमहाशब्दोपाख्यरत्नाकरभद्रात्मजश्रीगंगारामभद्रसूनश्रीरामेष्वरभद्रपुत्रेण
 विशेषरेण रचितः प्रतापार्कः समाप्तः ॥

३२९ प्रतिष्ठापद्वतिः ।

आ.—तत्र सम्भारः अर्कादिग्रहसमिधः प्रत्येकमष्टसहस्रभष्टशतं संक्षेपपक्षे ॥
 च.—ततः पुनरष्टोतरशतं मूलमन्त्रेण हुत्वांगानां दशांशेन पूर्णाद्वत्यंतं कृत्वा स्वस्तिवाचनं कारयित्वा इंद्रादिभ्यो वर्लिदत्वा
 आचम्य शेषं समापयेदिति ॥ इति चतुर्थीकर्मविधिः ॥

३३० प्रतिष्ठाप्रयोगः-नीलकण्ठः ।

आ.—महो महत्समाराध्य जलोत्सर्गमयोक्तवान् ॥ प्रतिष्ठां सर्वदेवानां नीलकण्ठो वदत्यसौ ॥ १ ॥
 च.—यदां गच्छ यज्ञपतिभिति विसर्जनम् ॥ इति प्रतिष्ठाप्रयोगः समाप्तः ॥

३३१ प्रायश्चित्तम्-कमलाकरः ।

आ.—श्रीरामं पितरौ नत्या कमलाकरशर्मणा ॥ रामकृष्णतनूजेन प्रायश्चितं निरूप्यते ॥ १ ॥
 च.—एवमेकवृक्षसंसर्गेषि । इति श्रीजगद्वरामेष्वरभद्रसूनारायणभद्रसुतरामकृष्णभद्रात्मजकमलाकरभद्रकृतं प्रायश्चित्तं
 समाप्तम् ॥

३३२ प्रायश्चित्तकुतूहलम्-रघुनाथः ।

आ.—नमस्त्रहत्य-गुरुनिष्टाजिष्टाष्टजनन्दुष्टिदान् ॥ विद्विष्टदभा [तत्परा] पुष्टश्चित्तमिष्टेत्य ब्रुवे ॥ १ ॥
 च.—इत्याद्यानदीपिकायां इत्यापस्तंविधं प्रायश्चित्तम् ॥

अवादीत्यमनन्तेन शिष्टेणत्वं तुष्टये ॥ प्रायश्चित्तविधर्हीम्यः संक्षेपान्निरूपितः ॥
इत्थेऽप्यनायेन प्रायश्चित्तकुतूहले ॥ निर्भिते वितते हौम्यप्रायश्चित्तविवेचनम् ॥

३३३ प्रेतदीपिका-गोपीनाथः ।

आ.—प्रणम्य रुद्रमात्मानं गोपीनाथः कृती शिंवम् ॥ सर्वेषामुपकाराय कुर्वेऽहं प्रेतदीपिकाम् ॥ १ ॥
च.—नाना ग्रंथान्समालोक्य गोपीनाथः शिवाश्रयः ॥ संतोषार्थाय विदुषामकरोत्तेतदीपिकाम् ॥
आदितश्चांतपर्यन्तमालोक्येण विचक्षणैः ॥ विचार्य सदसत्राय [सद्द्वातं] प्रयुग्धवं हि भमाशिषः ॥
इति श्रीशैवाश्रिहोत्रिसुतशैवगोपीनाथाग्निहोत्रिविरचिता प्रेतदीपिका समाप्ता ॥

३३४ भेतमञ्जरी-द्यादुमिश्रः ।

आ.—नमस्त्वत्यं हयग्रीवं जगत्कारणकारणम् ॥ क्रियते द्यादुमिश्रेण संक्षिप्ता प्रेतपद्धतिः ॥ १ ॥
च.—अत्र श्रद्धि यत्कृतं तत्सुक्तमस्तु यन्नकृतं तत्सर्वं ब्राह्मणवचनात्परिपूर्णमस्तु ॥

३३५ मथुरासेतुः-अनन्तदेवः ।

आ.—समस्तब्रह्मांडान्युदरविवरे यस्य सततम् -
च.—इति श्रीमित्सकलशास्त्रार्थतत्त्वविद्वैष्णवसन्मार्गप्रतिपादनैकप्रयोजनगृहीतावतारश्रीमदापदेवसुतानन्तदेवकृतो मथुरासेतुः
समाप्तः ॥

३३६ मदनरत्नप्रदीपे समयोदयोतः-मदनसिंहः ।

आ.—आदायेदुकलां शंभोर्मुखे नवशिविया क्षिप्तम् ॥ द्वितीयरदनीकुर्वन्नातु पालो गजाननः ॥ १ ॥
आस्ते देशः प्रशस्तद्विजवरलिताचारवित्तातिलाभाराध्योबाध्यो विष्णुक्षितिपतिनिकर्त्तिभैरः संगरेषि ॥
दिष्ठीनामा निकामाहवववमहिमोहण्डदोहृद्दीप्यत्यारंभध्वरलदंभप्रतिबलपरिपद्वीरनीराजितश्रीः ॥ ६ ॥
चलारो यत्र वर्णा: श्रुतिनियतविधेः स्वस्ववृत्तिं प्रपन्ना यन्नाचारो विशालो यदविधिरता वीरवार्ता भवति ॥
दानं यत्राभिमानं हरति सुरतरोः क्षत्रियाणां वराणां सोर्यं रम्यप्रदेशो लगति विजयते कोपि ठिष्ठोति देशः ॥ ७ ॥
तस्मादाकस्मिकोद्याहनघनमहस्तुत्यतापप्रतापज्वालाजालाभिभूतद्विषदवनिपतावन्वये भास्करस्य ॥
राजा राजावतारो वरसमरधुरोहामरामानुभावप्रधवस्तारातिभूमीपतिहुजवयोभून्महीपालदेवः ॥ ८ ॥
यत्रासीहुवनेषु विश्रुतचणो दामोदरारव्यः कृती श्रीमान्पुण्यवदप्रणीर्जितरिपुक्षमापालसंघः प्रभुः ॥
मूलस्थानपुरे तुरुष्कन्त्रिवृक्षाकाते परित्याजितो येनाद्यावधि गोवधो यवनकैर्शनापि [:कुत्रापि] न स्मर्यते ॥ ९ ॥
योसौ संगरसोमभीमसदृशः सर्वा दिशः सुंदरीर्वसोभिर्विमलैर्यज्ञोभिरविकं संभाव्य भव्यक्रमैः ॥
प्रस्तर्थिक्षितिपाल्पीडनविधिव्यक्तेन तत्त्वेजसा सिदूरेण गृहीतपाणिकमलाक्षके महाविक्रमः ॥ १० ॥

एतत्पृथ्वीद्वासुः सकलवसुमतीतीत्रभूपालमालाचूडारन्नप्रबुद्धवृतिभरजनितास्कंदपादार्थिदः ॥
 सद्वर्णस्वर्णमुक्तामणिकरिगुगो [गो] द्वामलक्ष्मीनिवासो देवीदासो विलासो विततवरयशोभंडिताशो बभूव ॥ ११ ॥
 तत्पूनुः सूर्यदासो विमलतरथशोराशिरासीदसीमिक्षोणीर्णायोत्तमांगच्छुतकुसुमरजोराजिनीराजितांघ्रिः ॥
 सन्मार्गोपात्तवित्तव्यविविधमहादानदानैककर्मा भर्मनारादपाराद्वरधरणिभुजां भूभुजामग्रलेख्यः ॥ १२ ॥
 यद्यानं नोपमानं क्वचिदपि लभते यस्य युद्धावरुद्धाः शुद्धांताक्षैव कांतामपि परिचलिता वैरिणस्तारयंति ॥
 येन इवेनार्जितेन प्रचुरतरधनेनानिशं तीर्थराजे वाराणस्यां गयायामपि सकलकरस्त्वयाजितो धर्मबुद्धया ॥ १३ ॥
 एतद्वौर्मीद्रजन्मा समसमरसमारंभगंभीरबाहुव्यापारव्यस्तदंभप्रतिनृपतिवधोद्वीतकीर्तप्रतापः ॥
 राजा प्राचामवाचामपि धरणिभुजामग्रणयोतिधन्यो द्वौर्मीनैः प्रयाणैविवृद्धजनगतिः शक्तिसंहो बभूव ॥ १४ ॥
 यस्मिन्नक्षस्मिश्च पृथ्वीवलयबलभिदि प्राप्तपात्रे पवित्रे लीलामात्रेण गोभूकनंकमयमहादानदानप्रवृत्ते ॥
 कर्णेनाकर्णनीयः क च कनकगिरिर्देववृक्षा विलक्षा भोजो राजापि लज्जास्पदमलमपि का कामना कामवेनोः ॥ १५ ॥
 यद्यानं चोपमानं कुलयुगलकया यस्य गाथा सनाथा विद्या सर्वानवद्या वरसमरमहादिष्ठिमोतिप्रचण्डः ॥
 आचारः सत्त्वसारः स्फुरदमरसरिद्विस्मिर्तिश्च कीर्तिः सोयं श्रीशक्तिसंहो नृपमुकुटमणिः कस्य न स्याक्रमस्यः ॥ १६ ॥
 तस्यात्मजो मनसिजो हरिणेक्षणानां कल्पद्रुमः सकलपंडितमंडलीनम् ॥
 प्रत्यर्थीपार्थिवसरोवरचंडवामा राजा चिरं विजयते मदनेनुनामा ॥ १७ ॥
 यदीयमधिकं यशो मृगदृशां दिशां मंडनं यदीयमधिकं महः कृतरूषां द्विषां स्वंडनम् ॥
 यदीयमखदक्षिणा हरति तत्क्षणाहुर्गते स एप विदुषां गतिर्मदनसिंहपृथ्वीपतिः ॥ १८ ॥
 यस्मिन्नक्षस्मिन्प्रयाणव्यस्तनिनि नृपतौ तुङ्गरिङ्गनुरङ्गक्षोणिक्षोभक्षमोद्यात्तवरतरखुरलीधूलिगाढांधकरे ॥
 क्रासौसेना रिपूणां क च वयमपि ते क्रस्थिताः प्रस्थिता वा क्रेति त्रस्ता विहस्ताः प्रतिदिशमनिशं वैरिणो नो वदन्ति ॥ १९ ॥
 यद्यानारूढयानाभरणमयपरावृत्तिवृत्ताधिकार्थिश्रेणीः सारंगनेत्रा निजमपि न पर्ति सोयमित्यं भजते ॥
 यद्यात्रानाममात्रात्पतिनृपतिवधूवर्गनेत्रांबुधारामारादुद्वीदय साकादसमयनटनं कुर्वते नीलकंठाः ॥ २० ॥
 यस्मिन्दातरि यातरि क्षिति भुजां श्रीसंगरोत्संगिनि स्वैरं हीरकहाटकोपरचितालंकारहारस्त्रजाम् ॥
 कर्णाकर्णनमेव नैव भजति स्थेमा न हैमाचले कल्पद्रोरपि विद्रवः किमपरं चित्यो न चित्नामणिः ॥ २१ ॥
 यो वेदाच्चिलवेदबोधितविधीनाचारपाराम्भमो येनाद्यापि च संस्कृतेरवधिना संध्या न वंध्या कृता ॥
 यो देवद्विजतातकर्मविलसद्वर्मक्रियातत्परः सोयं श्रीमद्यनो नृपो विजयते निष्ठावशिष्टशुतिः ॥ २२ ॥
 तेनाहूय मनीषिमंडनमणिं सन्मिश्रलाकरं गोपोनाथमनुत्तमं वसुधियं श्रीविश्वनायं तथा ॥
 मुग्धं पंडितमुक्ततद्वृत्तिर्मां भट्टं च गंगाधरं राजा शक्तिन[क]सूनुना सुकृतिना ग्रन्थोयमारम्प्यते ॥ २३ ॥
 अमुण्य परिनिर्मितान्मदनरवदीपाद्वृथा विधाय भतिमंदतातिभिरजातधातकियाम् ॥
 श्रुतिस्मृतिविदोधिते विहितर्निदिते कर्मणी निरीक्ष्य नृपते: कृते कल्पयतेह पुण्याशिषः ॥ २४ ॥
 उर्वीं यावदहींदशिखरासीनातपत्रायते यावत्तकनकोशकुंभसुषमां पुण्णाति हैमाचलः ॥
 यावद्वालमृगांकमंजुलकला मौलौ मृद्धानीपतेरुद्योतैर्मदनप्रदीपमहिमा तावस्तमुज्जंतताम् ॥ २५ ॥
 उद्योता: समयाचारव्यवहारविवेककाः ॥ प्रायश्चित्तस्य द्वानस्य शुद्धिशास्त्रोश्च सप्तते: ॥ २६ ॥

तत्रादौ राजसिहेन सर्वधर्मोपयोगिनः ॥ तन्यते मदनेन्द्रेण समयस्य विनिर्णयः ॥ २७ ॥
 च.—इति श्रीकोदंडपरद्वारामेत्यादिविविधविवदावलिविराजमानमानोक्तमहाराजाधिराजश्रीशक्तिसिंहात्मजमहाराजाधिराज-
 श्रीमदनर्सिंहदेवविरचिते मदनरत्नप्रदीपे समयनिर्णयो नम प्रथम उल्लासः संपूर्णः ॥

३३७ महारुद्रपद्मतिः-शाकलंशाखायाम्-अचलः ।

आ.—नत्वा गणेशं तु सरस्वतीं च तथाभिकां सगणं पञ्चवक्तम् ॥ धर्मपदं काम्यत्रिधौ प्रधानं वद्ये महारुद्रभवं विधानम् ॥ १ ॥

एकत्रिशता साकं च सहस्रं त्रिशताधिकम् ॥ रुद्रजपाणां सङ्ख्यैषा महारुद्राभिधायिनी ॥ २ ॥

ये नाम केचिदिह नः प्रथयन्त्यवज्ञां जानन्ति ते किमपि तान्प्रति नैष यतः ॥

सम्पत्स्यते तु[उत्पत्स्यतेऽस्मि] भ्रम क्षीपि समानधर्मा काले हायं निरवधिविपुला च पृथ्वी ॥ ३ ॥

रौद्रो जपः सर्वशाखानुदृष्टः [स सर्वशाखासु जपः प्रदिष्टः] सद्ब्रिः स्वशाखाविहीनः [हितः] समाश्रितः ॥

कुर्वन्स्वशाखोक्तमिमं हि नित्यं प्राप्नोति सर्वं हि मनोभिलाप्तम् ॥ ४ ॥

च.—इदं पितॄजनीनेनाचलेनेशानतुष्टये ॥ महारुद्रविधानं हि विस्तरेण समीरितम् ॥ ५ ॥

द्विजैरिलं छत्रकमले निवीयतां शिवार्चनानेन सदा सुखीयताम् ॥ ६ ॥

शिवार्चनायास्तु कलं प्रगृह्यतां फलोपभोगेन सदा सुखीयताम् ॥ ७ ॥

द्विवेदी विदुषां प्रधानमभवच्छ्रीवत्सरज्ञो [राजो] द्विजस्तसूनः सकलद्विजांघ्रिरजसाभशीकृतो योऽचलः ॥

तेनेदं रचितं हि पूजनवरं रुद्रस्य संतुष्टिं यत्कृत्वा सजपं जनोऽभिलपितं प्राप्नोति सर्वं महत् ॥ ८ ॥

इति द्विवेद्यचलविरचितं ऋग्वेदिनां महारुद्रविधानं समाप्तम् ॥

३३८ महारुद्रपद्मतिः रुद्रार्चनमञ्जर्यपरनाम्नी-मालजीभट्टः ।

आ.—नत्वा विघ्नविनाशनाय च गुरुं विघ्नेशपादाङ्गुजं हत्पदान्तरनित्यवृत्तिजडतानाशाय विद्याप्रदम् ॥

विप्राणामुपकारकाय तिगलाभट्टात्मजो मालजीनामाहं प्रकरोमि पद्मतिमिमां रुद्रार्चनामञ्जरीम् ॥ १ ॥

आसीहुर्जरमण्डले क्षितिंतलालङ्कारभूते पुरे स्वच्छे श्रीस्थन[ल]सञ्ज्ञके गुणनिधिः श्रीभट्टरत्नाभिधः ॥

लजूः [तज्जः] श्रीतिगलाह्रयः प्रवर्धीवैदांगरायस्तु[यसु]तो नामा मछलिजदेप देवरूपयेमां पद्मतिं चाऽकरोत् ॥ १ ॥

इति श्रीविद्वन्सुकुटमाणिक्यभट्टश्रीरत्नात्मजभट्टश्रीतिगलासु[सू]नुना मालजिना वेदांगरायोपनामा कृतेयं महारुद्रपद्मतिः ॥

३३९ मांसमीमांसा-मुनीन्द्रः ।

आ.—श्रीगोपीप्रियचरणं नरकादिविभेदिः [दकं] हरिप्रहितम् ॥ रामाराधनतृसं मङ्गलजनकं सुकामदं वन्दे ॥ १ ॥

श्रीकवीन्द्रं नमस्कृत्य पुरस्कृत्य श्रुतेर्मतम् ॥ तिरस्कृत्य नवीनोक्तिं दर्भगर्भाग्रतीक्षणचित् ॥ २ ॥

धीरप्रबीरभूपाललहनासिंहनेदितः ॥ मुनीन्द्रो मांसमीमांसातत्त्वं निर्णेनुमुद्यतः ॥ ३ ॥

च.—आसीद्रवपतिर्हिमाङ्गदसुतीं विद्यावतामग्रणीः श्रीमानराजपतीन्द्र— — — स्वस्यात्मजास्ते त्रयः ॥

जाताः श्रीहरिदत्तनामकसुधीः श्रीमानहरीन्द्राभिधो ज्येष्ठः सर्वगौणै रमारमणको धीरः कनिष्ठो बुधः ॥ १ ॥

श्रुतो पदे वने तर्के काव्ये कुमुदके वरे ॥ श्रीहरीन्द्राष्ट्रीहरीन्द्रात्मकवीन्द्रोभृष्टधर्मणीः ॥ २ ॥
यो रामानुजवच्चनोत्पथगताश्रिर्जित्य वादे मृगान्माध्वान्दूकरतुल्यकानय च यो जिला परान्वाष्टभान् ॥
नैष्वार्कान्सुगतादिनास्तिककुलं जिलान्यपास्तपिण्डो वेदान्सन्धुगतानिवोर्धमनयच्छीमान्कवीन्द्राभिधः ॥ ३ ॥
सर्वैव ततं विनाशरहितं जन्यं यद्यो दृश्या न्यायविदो विलक्षणमिदं भावादभावादपि ॥
भ्रान्ता वेदविदो द्वितीयघटनापत्तेर्व्रेमं सङ्गता भग्नां मामुपमां विलोक्य कवयो मोहं ययुः केवलम् ॥ ४ ॥
शौर्यं सूर्यं इव प्रचण्डभुजको भीमो बले कर्मुके पार्थः शत्रुनिषूदने व्यवहृतौ धर्मोऽथ कर्णो नृपः ॥
औदार्थ्येय कविः कवित्वरचने वाचासु वाच्चपतिर्जित्याष्टीलहणामृगेन्द्रनृपतिः सर्वंगुणैः संयुतः ॥ ५ ॥
तेनोदितः सुकविधीरकवीन्द्रसून्दृश्या श्रुतिस्मृतिपुराणवाचांसि भूयः ॥
श्रीमान्मुनीन्द्रविबुधः कृतवान्पवित्रां मांसामृतामरनदौ हस्तिष्ठये सा ॥ ६ ॥
भूयो मांसविचारादप्यैषा मांसमीमांसा ॥ रामाङ्कवसुनिश्चेष्टो विक्रमरवितो दिने सूर्ये ॥ ७ ॥
इति श्रीमहामहोपाध्यायारहपतिसुतहरीन्द्रात्मकवीन्द्रपुत्रमुनीन्द्रकृता मांसमीमांसा समाप्ता ॥

३४० मौनव्रतधारणविधिः ।

आ.—अथ मौनव्रतम् । शिवधर्मे नन्दिकेश्वर उवाच ॥

शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि मौनं सर्वार्थसाधनम् ॥ मौनव्रतं महापुण्यं हुंहुं तत्र विवर्जयेत् ॥ १ ॥

च.—एवं मौनं च ते प्रोक्तं सर्वकामार्थसाधकम् ॥ भुवि सर्वासमर्यानां सुकृतं प्रकटीकृतम् ॥ १७ ॥

इति मौनव्रतम् ॥ शुभं भूयात् ॥

३४१ रामपद्धतिः शाण्डिल्यस्मृत्यन्तर्गता ।

आ.—प्रातः कृत्यमकल्पा तु यः पूजयति केशवम् ॥ तस्य पूजा तु विफला मद्यस्पर्शयो यथा ॥ १ ॥

तस्माद्वेतोः प्रयत्नेन नित्याचारं तमाचरेत् ॥ पादपाण्याननं धौतं तत्रान्ते श्रीहरिं स्मरेत् ॥ २ ॥

रत्रेः पश्चिमयामस्य मुहूर्तो यस्तृतीयकः ॥ स ब्राह्म इति विज्ञेयो विहितः सम्प्रबोधने ॥ ३ ॥

च.—अमृतापिधानमसि स्वाहा इति उत्तरापोशानं दत्त्वाचामयेत् ततः ताग्वलं समर्पयेत् ॥ इति श्रीरामपद्धतिः सम्पूर्णा ॥

३४२ रामार्चनदर्पणम् ।

आ.—दौशिकं गणपं बाणीं प्रणम्य सुरसुन्दरीम् ॥ विरच्यते सुहद्रम्यं श्रीरामार्चनदर्पणम् ॥ १ ॥

इह खलु निखिलपुरुषार्थानुरागी ब्राह्मे सुदूरें चोत्थाय ब्रह्मरन्धे सिताम्बुजे

च.—एवं संवर्तसरमात्रमविच्छिन्नं पूजयन्नायुः कीर्ति श्रियं भूमि विजयं बलमारोग्यमाङ्गासिद्धयादेयदभीष्टं तत्सर्वं प्राप्नुयात् ॥

॥ इति कौम्भपूजाविधिः सम्पूर्णः ॥

३४३ रुद्रानुष्ठानप्रयोगः-खण्डभट्टः ।

आ.—नत्वा विनायकं देवं शङ्करं रेणुकां तथा ॥ माहेश्वराद्यपितृं श्रौतस्मार्तविशारदम् ॥ १ ॥
 याज्ञिकानां सौकर्याय सारमुद्दृत्य ग्रन्थ्यतः ॥ रुद्रानुष्ठानप्रयोगः सङ्क्षिप्तो रच्यते भया ॥ २ ॥
 च.—इति अथाचितोपनामकमयूरधरभट्टसुतखण्डभट्टविरचितसन्धिप्रहमुखोमात्मकरुद्रानुष्ठानप्रयोगः समाप्तिमगमत् ॥

३४४ विजयदशमीपद्धतिः ।

आ.—अथाधिनशुङ्कदशम्यामपराहणे अलङ्कारादिना आत्मानमलड्क— — — — —
 च.—वसन्तराजे । त्वं योगयुक्तो मुनिपुत्रकस्त्वमद्यश्यतामेषि शिखोद्भ्रमेन ॥
 सन्धश्यते [से] प्रावृषि निर्गतायां त्वं सम्भजनाश्चर्यं नमोनमस्ते ॥
 इति विजयदशम्याः पद्धतिः सम्पूर्णा ॥

३४५ विधानमाला-नृसिंहभट्टः ।

आ.—प्रणम्य लङ्घोदरमुतमानां सन्तोषदां सर्वपुराणदृष्टाम् ॥ धर्मार्थकामव्यवहारसिद्धै करोमि शुद्धयर्थविधानमालाम् ॥ १ ॥
 विधानमालेति ग्रन्थनामधेयं तत्त्वान्वर्थं विधानानां मालेव माला परम्परेत्यर्थः । विधानं विधिः । यद्यपि विधानशब्देन...
 च.—इति स्वस्तिवाचनम् ॥ इति श्रीविधानमालायां नृसिंहभट्टविरचितायां सर्वकामसिद्धिदं स्वस्तिवाचनम् ॥
 इति विधानमध्या समाप्ता ॥
 समाहतमिदं शास्त्रं सर्वशास्त्रार्थसङ्घात् ॥ विधानमालिकाद्या हि प्राणिनामुपकारिका ॥ १ ॥
 धर्मकामार्थशास्त्रेभ्यः सङ्ग्रहालड्कतं भया ॥ उद्गतं सर्वपुष्पेभ्यो यतः स्यान्मधुमासकम् ॥ २ ॥
 ग्रन्थस्यास्य च रागेण ममानुग्रहणेन च ॥ संतोषं यान्तु विद्वांसः स्युरेनांसि समञ्जसा ॥ ३ ॥
 वैराटो विषयोस्ति चन्दनगिरेगर्व्यतिभात्रं पुरं देव्याः प्राक्सुमनोहरं वसुमतीतिरे ग्रहां महत् ॥
 तत्रत्योऽत्रिकुलोद्धवो गुणनिधिः श्रीमान्नृसिंहो द्विजश्वके शास्त्रमिदं नृणामुपकृतं सन्धाय चित्ते निजे ॥ ४ ॥
 विधानमालां हि भया मुमूर्षुणा गुणानुसन्धानविराजमानम् ॥ प्रमेयसारैः सुरभिपवित्रां कुर्वन्तु कण्ठेषु निजेषु धीराः ॥ ५ ॥

३४६ विवाहकर्ममन्त्रव्याख्या सुखोधिनी ।

आ.—यक्षाभस्मरणप्रभञ्जनमहावेगेन पापद्वया विद्यन्ते नितरां हि यस्य वशाः कालो जगद्वकः ॥
 यत्पादौ वरपङ्कजोद्भवनिव[द्ववभव]स्वर्लोकपाद्यैर्नुतौ सोयं वो भवनु प्रशस्तकलदो लक्ष्मीषतिः श्रेयसे ॥ १ ॥
 मतं हरिहरादीनां दृष्टा चूडामणि बुधाः ॥ विवाहकर्मणो रम्यां व्याख्यां सन्तनुमुतराम् [ते तराम्] ॥ २ ॥
 तत्रादौ विवाहस्य सम्बन्धविचारपूर्वकत्वात्पर्यमं सम्बन्धो विविच्यते । तत्र मनुः ।
 असपिण्डा च या मातुरसंगोत्रा च या पितुः.....
 च.—प्राणिग्रहे वधुः प्रोक्ता लाजहोमे सुमङ्गली ॥ सप्तपदां सखी प्रोक्ता पत्नी चतुर्थकर्मणि ॥

विवाहकर्मणो रम्या कृता टीका सुबोधिनी ॥ या काचिद्भान्तिरत्या तां क्षमन्तु सुधीवराः ॥
टीकेयं स्वीयबोधाय कृता देवीप्रसादतः ॥ पश्यन्तु स्वेच्छया सन्तः क्षमन्तु मम साहस्रम् ॥
इति श्रीविवाह[कर्मभंत्र]टीका समाप्ता ॥

३४७ विवाहप्रयोगः ।

आ.—विवाहदिवसात्पूर्वेण्यः कात[पयेष्व]वशिष्ठेषु विवसेषु शुभेऽह्नि— — — —
च.—ततो बहिःशालातो गृहाभ्यन्तरे गत्वा कल्याण्यादिजीवमातृः सम्पूज्य धृशुरावभिवाद्य वधूं शिविकायामारोप्य
पितृगृहात्स्वगृहं नयेत् ॥ इति विवाहप्रयोगः ॥

३४८ विष्णुयागपद्धतिः ।

आ.—अथ वैष्णवयागप्रयोग उच्यते । शुक्लकादस्या: कस्याश्चित्पूर्वं शुभादिने — — — —
च.—ततो द्विजाः स्वस्ति वाचयेयुः आशिषो दद्युः ॥ दीनात्तायान्संतोष्य वन्वयुतो भुञ्जीतेति ॥ इति विष्णुयागःयोगः समाप्तः ॥

३४९ वृषोत्सर्गप्रयोगः अथवा नीलवृषोत्सर्गः-अनन्तभट्टः ।

आ.—अथ नीलवृषोत्सर्गः तत्र वृषलक्षणम् जीवद्वत्सायाः पयस्त्विन्याः पुत्रं त्रिहायनमेकहायनं वा नीलं क्रुं
च.—सर्वसिद्धिमवाप्नोति यथा ते ब्रह्मचारिण इत्यादिफलकथनं विस्तरयामानोक्तं हेमाद्रादेववगन्तव्यम् ॥
इति श्रीमद्विद्वन्मुकुटमणिप्रथमशाखिश्रीमन्नागदेवमट्टसुन्नाऽनन्तभट्टेन कृतो वृषोत्सर्गप्रयोगः ॥

३५० व्यासपूजाविधिः ।

आ.—भाषाङ्गां पौर्णमासयां व्यासपूजोक्ता ॥ तत्र त्रिमूर्तीं चेत्पैव आद्या ॥
व्यासपूजां प्रवक्ष्यामि सम्यकीठस्य सिद्धये ॥ कृत्वानुषानमाषाङ्गां पूजाङ्गं सन्निधापयेत् ॥
प्राणायामत्रयं कृत्वा षडङ्गन्यासपूर्वकम् ॥ व्यासपूजां करिष्यामीत्युक्त्वा तु सलिलं स्पृशेत् ॥
तत्र प्रयोगः । प्रातः कृतनित्यक्रियः गङ्गादौ क्षीरं कृत्वा ज्ञात्वा पूजास्था — — — —
च.—वसेत्समानशीलेषु सुशीलेषु तपस्त्विषु ॥ इति व्यासपूजाविधिः ॥ अथात्रैतिहासः ।
दालभ्य उवाच । विष्णुधर्मास्त्वयाख्याताः श्रुताश्च त्वप्रसादतः ।
भुक्त्वा भोगान्यथाकाममन्ते विष्णुपदं व्रजेत् ॥ १५ ॥
इति विष्णुधर्मोत्तरे दालभ्यविष्णुसंवादे व्यासपूजाविधौ इतिहासः ॥

३५१ व्रतसारः-श्रीवित्तः ।

आ.—श्रेयः समादिशतु सालसपद्मपाते निद्रायिते अपि हशौ भृशमुम्भमर्य ॥
संबाधमानचरणाम्बुजजातहर्षी लक्ष्मीमुखेकणपरः परमेश्वरो वः ॥ १ ॥

वैधृतौ व्यतिपाते च संक्रातौ जननेषि च ॥ विष्णाडीजातशांतिः शांतिर्ग्रहणजेष्वपि ॥ १६ ॥
 पित्राद्यरिष्टहस्तांतिर्गोमुखप्रसवाभिधा ॥ अथ प्रथममासादौ गर्भरक्षार्थमीरिता ॥ १६ ॥
 वृल्यस्तत्र गर्भस्य वेदनाहरमौषधम् ॥ उक्तं सुखेन तदनु प्रसवोपाय ईरितः ॥ १७ ॥
 च.—महाराजाविराजस्य मदनेंद्रस्य शासनात् ॥ श्रीमल्लिनाथगूर्जरेण भट्टपूज्यात्मकेन वा ॥
 भट्टश्रीविश्वनाथेन काशीतीर्थनिवासिना ॥ शांतिकं पौष्टिकं वापि यथाशत्रं प्रकाशितम् ॥
 उर्ध्वी यावत् [भाति] सुमेरुदंडशिखरासा[स्थाना] नां तपः श्रूयते यावत्तकनकांबुकुंभसुखमां पुष्णाति हेमाचलः ॥
 यावद्याति मृगांकमंजुलकला मैलौ मृडानी शिवे तावच्चं [द्वै] सुखशांतिकर्मविविषु[भिः] पुष्णातु नूनं जनान् ॥
 इति श्रीराजाविराजशार्क्तिसिंहजीदेवस्यात्मजमदनदेवविरचितायां शांतिकपौष्टिकविविधनिरूपणं समाप्तम् ॥
 समाप्तो यं शांतिविवेकग्रंथः ॥

३५४ श्राद्धकारिका ।

आ.—भौमेके भृगुजे मध्यागृहनिशासम्प्यनंगाहयानन्दाजन्मदिनेषु संधियुगले नो तर्पणं स्थान्तिलैः ॥
 नोद्वाहव्रतचौल्यवृष्टिषु समादौर्देवकमासे क्रमान्नो दुष्पेनु मृतौ महालयगयापुण्याहतीर्थादिषु ॥ १ ॥
 च.—घंटानिनादो हरसंनिधानं शंखकशंखौ कदलीदलं च ॥ उन्मत्तजात्यर्कहयारिजानि श्राद्धस्य वैगुण्यकराण्यमूनि ॥ १ ॥
 विषदिग्भेन बाणेन हतौ यौ मृगपक्षिणौ ॥ तयोर्मासं कलंजस्य[जंस्यात्] तन्नामिन्यां[न भद्र्य] द्विजातिभिः ॥ २ ॥

३५५ श्राद्धकृत्यप्रदीपः-होलिलः ।

आ.—गुरुपदेशैर्मुनिवाक्यबोधात्सतां सदाचारपर्वी विदिला ।
 श्रीहोलिलो मन्दविधियां हिताय वक्तित स्फुटं श्राद्धविविधप्रदेशान् ॥
 आदौ श्रद्धा श्राद्धकलं श्राद्धकालावृतो[स्त्रीतो] हविः ॥ पुष्पधूपादिकथनं ब्राह्मणानां परीक्षणम् ॥
 उद्देशः पार्वणविधेः निमन्त्रणमतः एरम् ॥ कर्तुर्मोक्तुश्च नियमा विशेदेवविवेचनम् ॥
 कथनं पाठ्यै[पर्ण]पात्राणामन्नस्य परिवेषणम् ॥ पिण्डदानादिकं पिण्डप्रतिपत्तिरनन्तरम् ॥
 आमाद्राद्वं तथा जीवितितृकश्राद्धनिर्णयः ॥ श्राद्धं द्विपितृके याद्वक्षुत्रिकायाः सुते तथा ॥
 एकोद्दिष्टं वृद्धिनित्यतीर्थश्राद्धानि च क्रमात् ॥
 च.—वृषोत्सर्गमंत्रः चतस्रो वत्सर्तयः ॥ इति गृष्णोक्तपद्धतिः ॥

३५६ श्राद्धमन्त्रव्याख्या-हलायुधः ।

आ.—लक्ष्मणक्षोणिपालस्य धर्माध्यक्षो हलायुधः ॥ निखिलश्राद्धमंत्राणां व्याख्यां निर्भितवान्निमाम् ॥.....
 च.—अन्नरन्ये संत्रा; पर्वणश्राद्धादपरे बोद्धव्याः ॥ इति वृद्धिश्राद्धमन्त्रव्याख्या ॥
 इत्यावसायिकमहाधर्माधिकृतभट्टश्रीहलायुधब्राह्मणसर्वस्वे पार्वणादिसर्वश्राद्धमन्त्रव्याख्या ॥ संवत् १६१९ ॥

३५७ श्राद्धोडशविधिः ।

आ.—अथ श्मशाने शुचौ देशे आस्तरणस्यं शबं धृत्वा मज्जनं कृत्वा ब्राह्मणानीतेन काष्ठेन पुत्रादयश्चितां कुर्यः ॥
च.—पित्रादिमिः सह कर्तव्यं जीवत्पितृकेण पितामद्या[हा]दिभिः सहकार्यम् ॥

इति श्राद्धोडशविधिः समाप्तः ॥

३५८ श्राद्धसूत्रभाष्यम्-गदाधरः ।

आ.—शिवं च विघ्रहतारं गुरुंश्च वामनं तथा ॥ अंबिकां शारदा चापि वन्दे विघ्रोपशान्तये ॥ १ ॥
कात्यायनकृते श्राद्धसूत्रे व्याख्यापुरःसराम् ॥ प्रयोगपद्धतिं कुर्वे याज्ञवल्क्यादिसंमताम् ॥ २ ॥
तत्र पूर्वां पौर्णमासीमुत्तरां वैष्णवसेदित्यादिना श्रौतकर्माण्युपदिश्यातां गृह्णस्थालीपाकानां कर्मेत्यादिना स्मार्तान्य-
धार्ख्यायावशिष्टं श्राद्धकर्म वक्तव्यमित्यतः आह अपरपक्षे श्राद्धं कुर्वीत ॥.....
सहस्रान्धर्मित्क पुनानीतिवचनात् ॥ इति श्री त्रिरश्मिचित्सम्भ्राद्धस्यपति श्रीमि० दी० वा० त्पज— — — —
च.—आवृत्तिं समाप्तिमुचनार्था ॥ इति श्रीच० ते कातीयश्राद्धसूत्रभाष्ये नवमी कंडिका ॥ समाप्तं श्राद्धसूत्रभाष्यम् ॥
पित्रोः क्षयाहे संप्राप्ते यस्य भार्या रजस्वला ॥ तदा श्राद्धं न कुर्वीत कर्तव्यं पंचमेऽहनि ॥
भर्तुः क्षयाहे या नारी कर्थंचित्स्याद्रजस्वला ॥ असुता ससुता चैव न च श्राद्धं समाचरेत् ॥ २ ॥ संवत् १८७६ ॥

३५९ श्राद्धाङ्गभास्करे प्रयोगपद्धतिः विष्णुशर्मा ।

आ.—साध्यसाधनयोगेषु साधके च निजेच्छया ॥ अन्तर्यामितया तिष्ठन्कलदोस्तु स्मृतो हरिः ॥ १ ॥
अथ पार्वणश्राद्धप्रयोगः ततश्च श्राद्धमिति निश्चित्य पूर्वशुर्वस्त्रक्षालनस्थानोपलेपनभूमिकरणं च विधाय द्विजाक्षिमंत्रयीत ॥
च.—इतिकर्तव्यता सूत्रकर्कभाष्यानुसारिणी ॥ श्रीमाध्यंदिनशास्त्रैवैर्गृह्यतां विष्णुनोद्दृता ॥
श्राद्धरत्नानि हि मया श्राद्धरत्नमहोदये ॥ संगृह्यात्र पिनद्वानि रंजतां दूयेसृताम् [हृदयं सताम्] ॥
इति श्रीपिरमहंसपरित्राजिकाचार्यश्रीमद्नुभूतिस्वरूपदीक्षितयज्ञदत्तात्मजाप्निर्होत्रविष्णुशर्मविरचिते श्राद्धांगभास्करे
प्रयोगपद्धतिः समाप्तः ॥

३६० श्राद्धेन्दुशेखरः-नागोजीभट्टः ।

आ.—श्रद्धया ब्राह्मणेभ्यो यत्पितृनुहित्य दीयते ॥ ऋषयः श्राद्धमित्याङ्गः शुद्धिसत्यादिसंयुतम् ॥ इति गृह्यविदः ॥
च.—तस्माद्द्विश्राद्धेषु रेखाकरणं पिंडदानादिकं प्राङ्मुखं कर्तुर्दक्षिणसंस्थमेव सर्वत्र भवतीति सिद्धांतः ॥
इति श्रीमत्कालोपनामश्रीमन्नागोजीभट्टविरचितः श्राद्धेन्दुशेखरः समाप्तिमागमत् ॥

३६१ सन्ध्या सटीका-शत्रुघ्नः ।

मू. आ.—अधर्मर्षणसूक्तस्याधर्मर्षणं ऋषिरनुष्टुप्त्वच्छन्दोभावत् — — —

टी. आ.—अय च ऋषेदीयो मन्त्रः । परश्च तैत्तिरीयः । तत्र रात्रिरजायतेति पाठः ॥

मू. च.—गायत्रिष्ठुन्दसा मार्तज्ञे मे सक्रिधि कुरु ॥

टी. च.—पदाय कथभूताय दर्शनीयाय ध्योनेति शेषः ॥ परोरजसे रजसः परोभूताय शुद्धसत्त्वस्वरूपाय इत्पर्यः ॥

३६२ सन्ध्याभाष्यम्-रामाश्रमः ।

आ.—जयति गिरिशबालः स्वर्णमाणिकयमालः स्फुरदुरसि विशालः स्फारसिन्दूरभालः ॥

नटकनिकटालः प्रोल्लस्तकान्तिजालः सकलदुरितकालः स्वर्णरत्नप्रवालः ॥ १ ॥

यं वेदत्रितयं सदा निजगदे कालत्रयस्थापितं लोकानां त्रितयस्य येन भवति प्रायादवस्थात्रयम् ॥

यं वर्णत्रिगुणं त्रयोपि निपुणं ध्यायन्ति सन्ध्यात्रये तं भास्वन्तमनन्तमौपनिषदं भक्त्या मुहुर्भविये ॥ २ ॥

हरन्तं संसारं निगमवनसारं विजगतां सदाधारं पारं दितिनिलयनारभजलधेः ॥

उदारं सदद्वारं समुपहितहारं हृदि परं भजे वारंवारं मदनसुकुमारं रघुपतिम् ॥ ३ ॥

आलोच्याप्य उद्दिलश्रुतिस्मृतिपुराणाद्यर्थनिर्णयं भाष्यं वेदवचोर्धं संशयसमुच्छेदाय हृष्टा मुहुः ॥

विद्वालोकहिताय नायतगिरा सारार्थमत्याहितं सान्ध्यातत्त्वमतिस्कुटं प्रकुरुते रामाश्रमो[७यं] यतिः ॥ ४ ॥

अहरहः सन्ध्यामुपासीत इति श्रुतेः स्मृतेभ्य तत्र सन्ध्याशब्दो यद्यपि कालवचनस्त्वयापि दर्शपौर्णमासादिवत्कालयोगं निमित्तिकृत्य कर्मणि प्रवर्तते तत्कालोपास्यदेवता इति भाववः । सां ज्ञैकस्मिन्दिवसे त्रिवारमुपोस्या अत्रिवचन-प्रामाण्यात् । सन्ध्यात्रयं तु कर्तव्यं द्विजेनात्मविदा सदा । इति वाक्यात् । सन्ध्यावन्दनंकर्मणि ध्यानं प्रधानम् मार्जनादिभूज्ञम् । कुतस्तदिति चेत्सम्यकप्रकारेण ध्यानं सन्ध्येति सन्ध्याशब्दं निर्वचनात् । ननु सन्ध्याशब्दवाच्यमधेदानमेवासु तत्र सन्ध्याशब्दो दृढं एवाङ्गीकर्तव्यः । सूर्योदीपदानस्यावश्यकत्वात् । आवश्यकत्वं च स्मर्यन्ते ।

प्रमादादयवाज्ञानात्समिपे चोदकं न हि ॥ भागेन वा विषमे प्राप्ते रजसा चार्घमुत्क्षिपेत् ॥

जलाभावे महामार्गं बन्धने च गिरावपि ॥ उभयोः सन्ध्ययोः काले रजसाचार्घमुत्क्षिपेत् ॥

च.—तस्माद्वैधकतिश्वोरकुठारभारात्संरक्ष भूलभानिशं फलकामना चेत् ॥

भूले गते न हि फलं न दलं न पुर्णं शास्त्रापि नैव न कदपि पुनः प्रोहः ॥ ३ ॥

ब्रह्मा जृभायते यस्मिन्नायत्यरार[अ]र्यसाधने ॥ का कथास्मद्विधादीनां क्षन्तव्यं वेदविद्विजैः ॥ ४ ॥

शिवरामप्रीतये चेदं गुह्यं गोप्यं प्रकृशितम् ॥ न देयं शठदम्भेभ्यो मानस्ते—द्विजाधवे [मा तया द्विजवन्धवे] ॥ ५ ॥

आसीत्पुरा यतिवरः किल विध्वाश्रमोपि समभूत्वलु तरय शिष्यः ॥

मुख—ओपति— — — रामचन्द्रः शिष्योपि तरय च महादिभद्रेवनामा ॥ ६ ॥

शिष्यस्त्रदीयो गुरुपादसेवी रामाश्रमालयोरघुनायमकतः ॥ श्रीरामनुष्ठै व्यलिखत्सुभाष्यं सन्ध्याविवर्णं जगदर्थमेतत् ॥ ७ ॥

संवेत्यकाभूमुनिष्ठन्दमिते वर्षदे शाके च वेदमुनिवाणयुते च उव्या (१५७४) ।

— — — स्यष्टीगुरुकृष्णपक्षे रामाश्रमेण रचितं किल काशिपुर्याम् ॥ ८ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यरामाश्रमविरचिते सन्ध्याविवर्णे [रणे] सम्पूर्णोयं ग्रन्थः ॥

३६३ सन्ध्यात्वापिका-सञ्चिदानन्दाश्रमः ।

आ.—श्रीगणेशाय नमः श्रीकृष्णाय नमः ॥ प्रणम्य परमात्मानं ब्रह्मादीन्स्वगुरुस्तथा ॥ सर्वेषामुर्पकारैरय कुर्वे सन्ध्यासदीपिकाम् ॥

तत्राहौ भारणेयोपनिषत् ॥ उ आहणिः प्राजापत्तेऽर्णकं जगाम तं गत्वोवाच केन भशवन्कर्माण्यशोषतो विसृजासीति ॥

तं होवाथ प्रजापातेष्व युवान्ध्रातृन्वचादीन् शिखां यज्ञोपवीतं च यागं च सूत्रं च स्वाध्यायं च भूर्लोकं च भुवलोकं च स्वलोकं च महर्लोकं च जनलोकं च तपोलोकं च सत्यलोकं च तलातलपातालानि विसर्जयेत्। इण्डमाच्छुदनं क्लौषीनं च परिग्रहेन्त्रेषं विसृजेच्छेषं विसृजेदिति ॥

च.—देहेऽस्थिरमासरधिरेऽहमार्ति त्यज त्वं जायास्मुपादिषु सदा स्मरतां विमुञ्च ॥
पश्याऽनिशं जगदिदं क्षणभङ्गनिष्ठं वैराग्यभावरसिको भव योगनिष्ठः ॥ १ ॥
इति । तथान्यत्र फलं चोकतम् ।

ज्ञातं तेन समस्ततीर्थसलिलैर्दत्ता समस्ता मही यज्ञानां च हुतं सहस्रमखिला देवाश्व सन्तर्पिताः ॥
संसाराच्च समुद्रताः स्वपितरक्षैलोकयपूज्यो श्वसौ यस्य ब्रह्मविचारणे क्षणमपि स्वैर्यं मनः प्राप्नुयात् ॥ इति ॥
तथा । मृषाऽयं प्रपञ्चः सदानन्द शंशिः[संविधृत्व]रूपे विभाति स्वगेहैकहेतुः[तुः] ॥
इतीदं विनिश्चित्य तिष्ठत्यसङ्गः कृतार्थे भव त्वं हि वेदान्ततत्त्वम् ॥ १ ॥
कुलं पवित्रं जननी कृतार्था वसुन्धरानेन पवित्रिता वा ॥ अयेष्व [अंजला] सवित्सुखसागरे सदा विलीयते यस्य मनःप्रचारः ॥ २ ॥
आश्रमः सच्चिदानन्दोऽकरोत्सन्यासदीपिकाम् ॥ विशेषः [धेशः] प्रीयतां तेन सर्वसाक्षी महेश्वरः ॥ ३ ॥
इति श्रीभिरमहंसपरिव्राजकार्यं श्रीनृसिंहश्रमज्ञिष्यसच्चिदानन्दाश्रमविरचिता सन्यासदीपिका समाप्ता ॥

३६४ संस्कारकल्पद्वुमः-याज्ञिकजगन्नाथः ।

आ.—वन्दे श्रीशिवरूपिणं निजगुरुं लम्बोदरं सुन्दरीं [र] सानन्दं सुखशङ्करं स्वपितरं ध्याये परां शारदाम् ॥
गृह्यं भाष्यसुवार्सुदेवसरणीं ज्ञात्वा तथा कारिका सवीक्षानवलोकितान्विरचयेत्सं[सं]स्कारकल्पद्वुमम् ॥ १ ॥
कात्यायनं नमस्तत्य सर्वकर्मपवर्तकम् ॥ कल्पद्वुमं करिष्येऽहं देवशिष्टेष्टुष्टयोः [ये] ॥ २ ॥
काण्डत्रयेण संयुक्तं हुमं सर्वार्थसिद्धिद्वम् ॥ तस्य शाखासु कर्माणि प्रयोगाः पुष्पसञ्ज्ञिताः ॥ ३ ॥
यथाविधिकलालक्षस्य वाञ्छितार्थप्रदायिकाः ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविंशां संस्कारकरणाय च ॥ ४ ॥
कियन्ते हृष्पकाराय स्मार्तानुष्टानपद्धतिः ॥ सुखशङ्करशुक्लस्य सूनुना याज्ञिकेन वै ॥ ५ ॥
जगन्नाथेन रचिताः प्रयोगाश्व समन्त्रकाः ॥ माध्यन्दिनीयशास्त्रेषु सन्ति पद्धतयः शतान् [तम्] ॥ ६ ॥
विना पुस्तकमार्गेण कर्म कर्तुं न शक्यते ॥ तदर्थं क्रियते यत्नं [त्वः] पाठबोधहिताय च ॥ ७ ॥
सुलभोपायसिद्ध्यर्थं वैदिकानां तदुच्यते ॥ पञ्चविशतिसंस्कारैः संस्कृता ये द्विजातयः ॥ ८ ॥
ते पवित्राश्व योग्याः स्युः श्राद्धादिषु विशेषतः ॥ गणेशपूजनाद्यं च काण्डं प्रथमसञ्ज्ञकम् ॥ ९ ॥
संस्काराद्यं द्वितीयं च स्मार्ताधानं तृतीयकम् ॥ अयानुकमणीं वक्ष्ये कर्मज्ञानप्रबोधिनीम् ॥ १० ॥
आदौ गणपतिः पूज्यः कलशस्यापनं परम् ॥ पुण्याहवाचनं कार्यं मातृपां पूजनं ततः ॥ ११ ॥
नान्दीश्राद्दं ततः कृत्वा स्यालीपाकविधिस्ततः ॥ रजोदर्शनशान्तिश्च अहयज्ञपुरःसरम् ॥ १२ ॥
एतानि प्रथमे काण्डे कर्माणि रचितानि च ॥ द्वितीये रचिताः सम्यक्संस्काराः पञ्चविशति [तिः] ॥ १३ ॥
गर्भाधानं पुंसवनं सीमतोऽन्यनन्तं तथा ॥ जातहृत्यं षष्ठिपूजा नामकर्म च द्वोलनम् ॥ १४ ॥
तथा निष्कमणं चैव ततो भूम्युपवेशनम् ॥ अमप्राशनकं चैव वद्वापनमतः परम् ॥ १५ ॥

चौलाख्यं कर्णेवेदं च भक्तरामभमेव च ॥ तयोपनयनं चैव वेदारम्भमतः परम् ॥ १६ ॥
 केशान्तं च ततः कृत्वा समावर्तनमेव च ॥ वाग्दानं च विवाहं च एरि [व] रायास्य (५) पूजनम् ॥ १७ ॥
 चतुर्थीकरणं चैव देवकोत्पानं तथा ॥ तथा वधूपवेदं च स्मार्तावानमतः परम् ॥ १८ ॥
 गुद्धोक्ताशैव स्मृत्युक्ताः संस्काराः पञ्चविश्विः ॥ काण्डे तृतीये रचितः स्मार्ताश्रेष्ठः सेवनाविधिः ॥ १९ ॥
 आधानं मणिकावानं महायज्ञाश्च नित्यशः ॥ सायंप्रातर्द्वयमविधिः समरिपणमेव च ॥ २० ॥
 पक्षादिः पितृयज्ञश्च उपाकर्मविधिल्लया ॥ उत्तर्सग्कर्मणशैव कृषिकर्मविधिः स्मृतः ॥ २१ ॥
 श्रावण्यां पौष्टिपदां च आश्वियुज्यां यथा तथा ॥ सीतायज्ञं चाग्रयणं मार्गशीर्ष्यामयाऽष्टकाः ॥ २२ ॥
 औपासनेषु कर्मणि एतानि सन्ति नित्यशः ॥ संस्कारा नियता द्वेते ब्राह्मणस्य विशेषतः ॥ २३ ॥
 अथ स्वस्तिवाचनम् ।
 च—इति अभिप्रक्षेपं कृत्वा अभूर्मुखः स्वः स्वाहा इत्याज्याहुति — — — — —

३६५ सहस्रचण्डीप्रयोगविधिः ।

आ.—तत्र कृतनित्यक्रियो यजमान आचम्य प्राणानायग्य श्रीगणेशं स्मृत्वा कुशजलाक्षतद्रव्याण्यादाये अतत्सत अये
 मासे कृष्णापक्षे
 च.—तूत आचार्यो देवीं विसृज्यर्त्तिविभिः सह सभार्यस्य सपुत्रस्य यजमानस्याभिपेकं कुर्यात् ॥ इति सहस्रचण्डीविधिः ॥

३६६ स्मार्तमार्तण्डः-मार्तण्डसोमयाजी ।

आ.—शिवात्मजं नमस्कृत्य स्वप्रकाशगुरुनिति[नपि] ॥ करोमि स्मार्तमार्तण्डं यथास्मृत्यनुसारतः ॥ १ ॥
 च.—नावस्थ्यात्परा सिद्धिर्नावस्थ्यात्परा गतिः ॥ नावस्थ्यात्परं स्थानं नावस्थ्यात्परं व्रतम् ॥ २ ॥
 इति मार्तण्डसोमयाजिकृतस्मार्तिमार्तण्डप्रयोगः समाप्तः ॥

३६७ स्मार्तोल्लासः-शिवप्रसादः ।

आ.—विघ्राजं नमस्कृत्य पितरं मातरं तथा ॥ त्रिपुरां शारदां नव्वा श्रीगुरोश्वरणद्वयम् ॥ १ ॥
 यजुःशिवप्रसादेन सूत्रशाखार्यसंमतिम् ॥ आलोक्य कियते सम्यक्स्मार्तोल्लासो मयाधुना ॥ २ ॥
 च.—इति श्रीशिवप्रसादकृतस्मार्तोल्लासप्रयंते गृह्यकर्मकृताकृतमहिमवर्णनं चाधिकार्यनिधिकारिनिर्णयः ॥ १ ॥

३६८ स्मृतिकौस्तुभः अनन्तदेवः ।

आ.—दग्धो मंथनकाभ्यया व्रजवधूं कुंभे तदा सिंचतीं सस्नेहं दधि देहि मद्यमधुनेत्युक्ते रमेशो यथा ॥
 ओमित्युक्तपुरःसरं निजकरे तस्यापर्णं कुर्वतीं प्रत्युक्तिः कुरु कार्यमस्तु शमिति श्रीशस्य सा पातु नः ॥ १ ॥
 यः पूर्वजन्मार्जितपुण्यभौरः संलङ्घया दिव्यधियावनीश्वान् ॥ वशोऽकरोच्छीतकरोच्चवंशे स ज्ञानचंद्रो नृपतिर्बूबू ॥ २ ॥

कल्याणकर्ता सकलप्रजानां कल्याणचंद्रस्त भविरासीत् ॥ कदापि दंडगा न यदीयराज्ये वभूवरेवं क्रनु दंडवाता ॥ ३ ॥
 प्रतापेन रहो यमः स्वेष्टु कीर्त्ती समालहादयन्यो जनांश्चंद्रतुल्यः ॥
 • सदा सर्वविद्वदुणज्ञो वदान्योऽभवचन्द्रवंशे ततो रुद्रचन्द्रः ॥ ४ ॥
 श्रीहृदस्य पठाननः शशिधरस्यासीद्यथा वा बुवः श्रीमल्लक्ष्मणचंद्रनामकसुतोऽभूद्रलचंद्रस्य यः ॥
 तेनानेकहिमाचल्य[लस्य]नूपतीन्दुष्टाद्विजित्य स्वके राज्ये वृद्धिरकारि तुष्टिरमिता चाहीरि[चाहारि]विद्वद्विदि ॥ ५ ॥
 ततस्त्रिमल्लचंद्रोऽभूद्यो रूपोद्गटो भुवि ॥ काशीस्थविद्वदादिम्योऽधिकं धन[म]दात्सदा ॥ ६ ॥
 तस्मिन्कुलेऽन्नितः किल नीलचंद्रो यस्तीर्थसज्जनिषेवणभूरिषुप्यैः ॥
 तेजो दधार परमं पुरुषोत्तमाख्यं धते यथेन्द्रदिशा नीलिगिरिः परं तत् ॥ ७ ॥
 श्रीवाजवाहदु चरद्रनूपस्तोऽभूचंद्रान्वयस्य भुवि भूरियशोँकरोड्य[द्यः] ॥
 सर्वावनिस्थविदुपामवनं प्रकुर्वन्योस्मिन्कलावपि रक्ष समस्तशास्त्रम् ॥ ८ ॥
 यदीयप्रतापोदयाहूरदेशो स्वदुग्मांतरत्यूपमणा त्यक्ततुर्गाः ॥ परंभीधिपत्रीतटे संवसंतो वसंतोद्गवं नैव संतोषमा[पुः] ॥ ९ ॥
 वद्विष्टदैवस्य हरोरिवास्य गुणैरनंतःश्रुतिषु रुद्धाद्विदिः ॥ आकृष्य नीताः परभूपकन्याः कन्या वभूतः स्वकुलोद्गवानाम् ॥ १० ॥
 सर्वाशास्त्रिपूरणक्षमयशः सौधप्रवाहेण यो न्यकारं प्रतनोति सौधपुषुपो नामार्थवतां नयत् ॥
 कल्पस्मादितरः कलौ किल सतां सेव्यः प्रभुर्यो भवेत्कीडायामपि दानमानविनयैः संतोषदातुः सताम् ॥ ११ ॥
 येनार्चिता बुधवराः शिविराणि यांतो यांति स्फुटं पथि नृपा इति भांति लोके ॥
 नित्यं भैः सतुरगैः परिपाल्यमाना मानार्थदं तदितरं न कलौ विलोके ॥ १२ ॥
 आसाद्वोदावरीतिरे वेदवेदिसमन्वितः ॥ श्रीकृष्णभवितमानेकं एकनायाभिधो द्विजः ॥ १३ ॥
 तत्सुतस्त्वहृष्टुर्युक्तः सर्वशास्त्रार्थत्त्ववित् ॥ आपदेवोऽभवेवान्प्रापय यः सकलान्मनून् ॥ १४ ॥
 मीमांसानयकोविदो मधुरिपोः सेवासु नित्योद्यतो विद्यादानमुभावितोत्तमुयशा आसीतदीयात्मजः ॥
 यस्यानंतगुणैरनंत इति सन्नामार्थवतां गतं येनावादि च वादिनां श्रुतिशिरः सिद्धांततत्त्वं मुदे ॥ १५ ॥
 न्यायप्रकाशकर्ता निरवधिविद्यामृतप्रदः सततम् ॥ मीमांसाद्वयनयवित्तनयस्यापदेवोऽसूत् ॥ १६ ॥
 तस्यात्मजं वैदिकशास्त्रविज्ञं संतोऽसकृत्पाहुरनंतदेवम् ॥ वाजाहूराज्ञो वचसो विधेयं निबंधसारोद्धरणं त्वयेति ॥ १७ ॥
 अनंतदेवेन तदाज्ञायथो मुदे हरे: पूर्वनिबंधरूपम् ॥ क्षीरांबुधिं वृद्धिगौर्मयित्वा प्रकाशयतेऽयं स्मृतिकौस्तुभस्तु ॥ १८ ॥
 मीवानीशंकरी नत्वा ससुतौ प्रार्थयाम्यदः ॥ धृतः श्रीहरिणा धर्यो राजोयं स्यान्त्वुभप्रदः ॥ १९ ॥
 तिथिदीधितिरुक्ता प्राग्वक्ष्यामोऽद्याब्ददीधितिम् ॥ अष्टभेदां वदाम्येनां माधवोऽस्त्वनुसारतः ॥ २० ॥
 चांद्रः सौरः सावनोथ बाह्यस्त्यो न[भ]भूलथा ॥ वत्सरः पञ्चधा प्रोक्तश्चांद्रोत्र बाहुकार्यभाक् ॥ २१ ॥
 वक्ष्यामः पूर्वमेवात्शांद्रवत्सरदीधितिम् ॥ मासानां च तिथीनां च यानि कर्मणि संति हि ॥ २२ ॥
 कालं तेषां वदामोत्र प्रयोगं मानपूर्वकम् ॥ संकार्तीनां सकार्याणां निर्णयं सौरदीधितौ ॥ २३ ॥
 वक्ष्यामो वासराणां च निर्णयं सौरदीधितौ ॥
 गुरौ सिंहादिराश्वित्येऽकार्याकार्यविनिर्णयम् ॥ तस्य शुक्रस्य चास्तादि बाह्यस्त्याब्ददीधितौ ॥ २४ ॥
 अथ भानां सयोगानां करणानां च निर्णयम् ॥ कार्यकार्याणि चैतेषां वह्ये नाक्षत्रदीधितौ ॥ २५ ॥

ततः स्मृत्येसारादिनिवधोक्तं कलौ युगे ॥ यत्कार्यं यदकार्यं च वक्ष्यामोचैव दीर्घितौ ॥ २६ ॥
 निर्णीतस्त्रिथयः प्राग्याः शुक्लः कृष्णाश्च तदृणौ ॥ क्रमात्पक्षौ शुक्लकृष्णौ मुख्यौ माराष्ट्रमासश्च]चंद्रभूः ॥ २७ ॥
 मासा द्वादश चंद्रा [द्वी] यात्साहशाः साधिकाः क्वचित् ॥ चांप्रसांवत्सरो ब्रेयस्त्रियांभोऽय कथ्यते ॥ २८ ॥

३६९ स्मृतिसारः-याज्ञिकदेवः ।

आ.—यज्ञोपवीतं कुर्वीत सूत्रेण नवतन्तुना ॥ देवतास्तत्र वक्ष्यामि वानुपूर्वेण याः स्मृताः ॥ १ ॥
 च.—अनूदायां तु कन्यायां सदा शौचं विधीयते ॥ स्वगोत्रो द्यन्यगोत्रो वा तस्या द्यर्मि ददाति यः ॥ २९५ ॥
 हति श्रीयाज्ञिकदेवविरचितः स्मृतिसारः समाप्तः ॥

३७० स्मृतिसारः-सरोजसुन्दरः ।

आ.—शिवाय नो दीनदयापरायणे सति प्रधानेशितयावृतकितिः ॥
 शिवार्चितोऽथप्रकटीकृतो वृत्तो दयांबुधिः सर्वजनर्भवत्वजः ॥ १ ॥
 सरोजसुन्दरं नाम स्मृतिसारमिमं बुधाः ॥ सेवयन्तु सदा शांताः सर्वसंदेहशांतये ॥ २ ॥
 क्षौरं तैलं जलं चोप्ममाप्तिषं निशि भोजनम् ॥ रतिक्षानं च मध्याह्ने रवौ सप्त विवर्जयेत् ॥ ३ ॥
 च.—हति नानाशास्त्रपुराणदृष्टसंग्रहः समाप्तः ॥

३७१ स्मृतिसारसंग्रहः-विद्यानन्दनाथः ।

आ.—युगमुखासनशंकरतेजसे विमुखमिश्रघनक्षयहेतवे ॥
 च.—यावन्मूढा न पश्यति स्वं चिदात्मानमात्मना ॥ चिदानन्दमये देवि क्रियताम् — — — — —
 हति श्रीविद्यानन्दनाथेन कृतः स्मृतिसारसंग्रहः समाप्तः ॥

३७२ स्मृतिसारसमुच्चयः-धर्मशास्त्ररुचिः ।

आ.—प्रातरूप्त्याय कर्तव्यं गृहकृत्यं दिने दिने ॥ तत्सर्वं संप्रवक्ष्यामि द्विजानां बुद्धिसिद्धये ॥ १ ॥
 च.—इदिश्राद्धं प्रकुर्वीत आश्रमग्रहणे तथा ॥
 हति धर्मशास्त्ररुचिकृते स्मृतिसारसमुच्चयः संपूर्णः ॥

३७३ स्मृत्यर्थसारः-श्रीथरार्थः ।

आ.—प्रात्याना याजनं कृत्वा परेषामन्त्यकर्म च ॥ अभिच्छारमहीनं च विभिः कृद्यैर्योहति ॥ १ ॥
 काश्वेनौ प्रदीव्यौ[?] च कल्पवृक्षकृतादिषु ॥ शंभुद्विष्ठकेदारलोक्टादैश्च भाषितम् ॥ २ ॥
 मन्वत्रियाज्ञवल्क्यादौ व्याख्यात्प्रतिपादितम् ॥ स्मृत्यर्थसारं वक्ष्यामि सुखानुष्ठानसिद्धये ॥ ३ ॥

च.—सर्वप्रायश्चित्तादीनीत्यगुदि ॥ इति प्रायश्चित्ताध्यायानुक्रमणिका ॥

इदं स्मृत्यर्थसारं तु मूलस्मरणहेतुना ॥ नावमान्यं सतां मूर्खं पश्यन्तयेव बहुशुताः ॥

इदं स्मृत्यर्थसारार्थं नागविधार्यसूनुना ॥ यज्वना श्रीधरार्थेण श्रुतिस्मृतिविदा कृतम् ॥ संवत् १९१४ ॥

३७४ हारीतस्मृतिः ।

आ.—यस्य द्विरदकताद्याः पारिषद्याः परःशतम् ॥ विनां निर्वन्ति भजतां विधकसेनं तमाश्रये ॥ १ ॥

च.—परमं दैष्णवं शास्त्रं एतद्विष्णवमुत्तमम् ॥ ज्ञात्वैव परमैकांते पूजयेद्विष्णुमोक्षरम् ॥

इति श्रीहारीतस्मृतौ विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे वृत्यधिकारो नाम अष्टमोऽध्यायः समाप्तः ॥

३७५ होमपद्धतिः- माधवः ।

आ.—यामर्चन्ति निशा [न्त्यनिशां] सुरासुखणा ध्यायन्ति यां योगिनो व्यक्ताव्यक्तगिरः स्तुवन्ति सततं यां केशवेशादयः ॥
यां ज्ञात्वा भुनयो व्रजन्ति परमं स्यानं रमासेवितं तां विद्वज्जनवन्दितां भगवतीं भक्त्याहमोशां भजे ॥ १ ॥

श्रीरूपनारायणनारदादिभिः कृतं विचित्रं बहुशास्त्रविस्तरम् ॥

विलोक्य रम्यकशुभदं सुशान्तिकं व्यधात्समासादिह माधवो बुधः ॥ २ ॥

घ.—आगमनाय च ॥ इति मरवतिलके होमपद्धतिः समाप्ता ॥

३७६ क्षमाषोडशी ।

आ.—श्रीरंगेश यथा करोषि जगतां सृष्टिप्रतिष्ठाक्षयानत्रामुत्रं च भोगमक्षयसुखं भोक्तं च तत्तत्त्वपाम् ॥

त्वत्स्वातंत्र्यमपोद्य कल्पितजगत्केभातिहद्या स्वतः क्षान्तिस्ते करुणासखी विजयतां क्षेभाय सर्वात्मनाम् ॥ १ ॥

च.—त्वक्षांत्याः खलु लक्ष्यतामनुगुणामानीयतां तत्वया ॥ १६ ॥ इति क्षमाषोडशी समाप्ता ॥

३७७ गङ्गशतकम्-नारायणाचार्यः ।

आ.—गङ्गेनगङ्गारिसङ्के शमितदुरितसनुङ्गभङ्गे ममाङ्गे र्वर्गे वर्गे सुराणां यदसुलभशिवं तत्तरङ्गैरपाङ्गैः ॥

कुर्वण्याया भवेत्स्मस्तव जननि सदा वारिपुरदूरं तीरं संसेवमानो न समवगणये नाकद्वाक्यन्तः ॥ १ ॥

च.—गङ्गे विद्यातुं तव वैभवादहं क्षोकान्सहस्रानापि युक्तियुक्तान् ॥

शक्तेषि तेऽन्तो न गुणस्य विद्यते मिताप्यतो युक्ततमैव ते स्तुतिः ॥ १०१ ॥

द्वि [द्वी] पदिसमार्य(?) पदारविन्दयोर्लम्बनारायणगीरसौ सताम् ॥

अलङ्घतिव्याकृतियुक्तिदूर्गता मुदेस्तु सा पञ्जरकीरगीरिव ॥ १०२ ॥

गङ्गशतकं कतमं मानससरसः सुपठत हे सुषियः ॥ कवितावनितापदिकं कमलारमणसुवशीलतिसुतिलकम् ॥ १०३ ॥

॥ इति श्रीमद्भागवतनारायणाचार्यविरचितं श्रीगङ्गशतकं समाप्तम् ॥

३७८ गोकुलेशलीलासुधासिन्धुः ।

आ.—गोकुलेशं प्रपद्येऽहं भगवन्तं कृपार्णवम् ॥ अविर्भूय कलौ घोरे यो विभमकृतार्थयत् ॥ १ ॥

च.—वद्यमाणं निवित रसिकाः श्रीत्रपाणिभिः ॥.....

इति श्रीमहोकुलेशलीलासुधार्णिसंघै श्रीमुखश्रीमदुक्तिमृकतामये चतुर्दशकल्लोले तरंगार्थनिरूपकर्त्तिशस्तरंगः ॥

३७९ गौरगदाधराष्ट्रकम् उत्कण्ठमणिमालिका च । गौर० अच्युतानन्दः ।

आ.—क्षितौ लुट्ठैरकलेवराभ्यां सदा महाप्रेमविलासकाभ्याम् ॥ समुद्रतीरे तटनागराभ्यां नमोस्तु मे गौरगदाधराभ्याम् ॥ १ ॥

च.—इति श्रीगौरगदाधरचरणकमलमधुकरायमाणश्रीमदच्युतानन्दगोस्वामिना विरचितं प्रभोरष्टकं समाप्तम् ॥

आ.—दुष्परैः कलिलीकृतं कलिमैलैः कारण्यवन्योच्छलत् ॥.....

च.—इत्युत्कण्ठमणिमालिका समाप्ता ॥

३८० गौराङ्गस्तवकल्पवृक्षः- रघुनाथदासगोस्वामी ।

आ.—गति हृष्टा यस्य प्रमद इव गजवर्ण्येऽस्तिलजना मुखं च श्रीचन्द्रोपरि दधति धूत्कारनिवहम् ॥

स्वकान्त्यायः स्वर्णाचलमधरेच्छीयु च वच्चतरङ्गैर्गैराङ्गो हृदय उदयन्मा मदयति ॥ १ ॥

च.—रलं सिञ्चेद्विन्देत्सरसगुरुतङ्गोकनफलम् ॥ १२ ॥

इति श्रीरघुनाथदासगोस्वामिविं गौरांगस्तवकल्पवृक्षः समाप्तः ॥

३८१ चतुःश्लोकीव्याख्या-विष्णुलदीक्षितः ।

आ.—ननु पुरुषार्थश्चत्वारस्तत्र त्रिवर्गविद्वातं भगवानेव करोति मोक्षस्तु भक्तानामेव नापेक्षित इति भवितमार्गं न कोप्य पुरुषार्थः सिद्धयतीत्याशक्यं भवितमार्गिण्यं तच्चतुष्टयं भिन्नमेवेत्याह चतुर्भिः ॥.....

च.—इयमेव मुख्या आशीरिति सर्वान्ते क्रियापदप्रयोग इति भावः ॥

इति श्रीमद्विष्णुलदीक्षितविरचिता वृत्रचतुःश्लोकीव्याख्या समाप्ता ॥

३८२ नारायणसारसङ्घ्रहः ।

आ.—शुक्लाष्वरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ॥ प्रसन्नवदनं ध्याये सर्वविमोपशान्तये ॥ १ ॥

यस्य द्विरदवक्त्राद्याः पारिषद्याः परःशतम् ॥ विष्णुं निप्रन्ति सततं विष्वक्सेनं तमाश्रये ॥ २ ॥

बकुलाभरणं वन्दे जगदाभरणं मुनिम् ॥ यः श्रुतेहत्तरं भागं चक्रे द्राविडभाषया ॥ ३ ॥

श्रीरङ्गमङ्गलमहोत्सववर्द्धनाय वेदान्तपान्थपरमार्थसमर्थनाय ॥

कैरङ्गर्यलक्षणविलक्षणमोक्षभाजे[यो]रामानुजो विजयते यतिराजराजः ॥ ४ ॥

वेदे राम्यये चैव पुराणे भारतेऽपि च ॥ आदौ मध्ये तथा चान्ते हरिः सर्वत्र गीयते ॥ ५ ॥

श्रुतिः स्मृतीतिहासेभ्यः पुराणं धर्मसंहिता ॥ सर्वतः सारमादद्यात्पत्पदः कुसुमाद्यथा ॥ ६ ॥
 वैष्णवं नारदीयं च तथा भागवतं शुभम् ॥ गारुडं च तमा पादं वाराहं शुभदर्शने ॥ ७ ॥
 ब्रह्माण्डं ब्रह्मवैतत्त मार्कण्डेयं तैव च ॥ भविष्यं वामनं बालं राजसानि निबोध मे ॥ ८ ॥.....
 च.-यः पठेच्छृणुयाङ्ककत्या सन्दर्भमिद[म]मुत्तमम् ॥ सर्वार्थसिद्धिं संग्राप्य लभेतान्ते परं पदम् ॥ ९४४ ॥
 हति श्रीसारसङ्ग्रहे भगवद्वागवताराथनभात्प्यकथनं नाम - - - - । ग्रन्थः सम्पूर्णः ॥

३८३ पञ्चतत्त्वनिरूपणम्-हरिकृष्णः ।

आ.—राधामाधवसेवाद्यं राधामाधवशंसकम् ॥ श्रीगुरुं तमहं वन्दे कृपालुं करुणार्णवम् ॥ १ ॥
च.—श्रीरूपयथतः सम्यकपञ्चतत्त्वनिरूपणम् ॥ संग्रह्य हरिकृष्णोर्न लिङ्गितं स्वात्मबोधकम् ॥ इति पञ्चतत्त्वाद्यं स. — —

३८४ प्रमेयरत्नावली इष्पणीसमेता।-म० डि० विद्याभूषणः ।

मू. आ.—जयाति श्रीगोविन्दो गोपीनाथः स्मदनगोपालः ॥ वक्ष्यामि यस्य रूपया प्रमेयरत्नावल्मीं सूक्ष्माम् ॥ १ ॥
 टि. आ.—गौदोदयमपयातस्तमः समसं निहन्ति यो युगपत् ॥ ज्योतिश्चयोतिशीतः पीतस्मुपासम्हे कृतांजलयः ॥ १ ॥
 विद्याभूषणपरनामा बलदेवेन श्रीगोविन्दैकान्तिना ब्रह्मसूत्रेषु गोविन्दभाष्याभिधानं व्याख्यानं विरचितम् । अय
 कैश्चिच्छृङ्खल्पैर्भाष्यप्रमेयाणि परिपृष्ठः स तानि संक्षेपाद्वक्ष्यन्निर्विद्यायैतत्पूर्त्ये मंगलमाचरति जयतीति
 मू. च.—नित्यं निवसतु हदये चैतन्यात्मा मुरारिनः ॥ निरवदो निर्वृतिमान्नजपतिरनुकंपया यस्य ॥ ३ ॥

इति प्रभेयरत्नावूलीपू - - - - -
टि. च.-गजपतिर्गोपालदासाख्यः करि - - - - -
वेदान्तवाणीशकृतप्रकाशा प्रभेयरत्नावलिकांतिमाला ॥ गोविन्दपादाम्बुजभक्तिभाजां भूयात्सतां लोचनरोचनीयम् ॥ ३ ॥
इति प्रभेयरत्नावल्यां कांतिमाला दिष्पणी सप्तसाप्ता ॥

३८५ भक्तिभास्करः-तर्कतिलकभद्राचार्यः ।

आ.—नित्यं मत्पतिचारका— — — — नरं संचारयंत्याहृता मद्भयानामृतनिर्मले^१ स्वहदये मत्पादपद्वयम् ॥
 १ ॥
 च.—रक्षणीयमिदं तत्वं लक्षणीयं प्रविश्य च ॥ तक्षणीयं न तर्कजैः पक्षणीयं विचक्षणैः ॥ ५२ ॥
 स्वल्पे मनसि न माति प्रसूता उक्तिर्महामनसः ॥ किं माति कुंदकुसुमे भधुपालिः शतदलादुदिता ॥ ५३ ॥
 श्रीमज्ज्वानतनूजनेरजनि यः श्रीद्वारकादासतो देवी देवमतीव यस्य जननी रामेश्वरस्थात्मजा ॥
 श्रीदक्षान्वयजः स सज्जनमुदे नत्वाग्रजं भोहनं भट्टाचार्यपदस्थतर्कतिलकोऽकार्पिण्यथोकताभिधम् ॥ ५४ ॥
 इति श्रीतर्कतिलकभट्टाचार्यविरचितं भक्तिभास्करभिधानं प्रकरणं समाप्तम् ॥

३८६ भक्तिभूषणम् ।

भा.—रामचन्द्रं प्रणम्यादौ शठकोपं मुनीश्वरम् ॥ वैष्णवधर्मज्ञानार्थं करोमि भक्तिभूषणम् ॥ १ ॥
अस्य द्विरबवक्तव्याः पारिषद्याः परश्चात्मः ॥ विज्ञानिग्रन्थं भजतां विष्वक्सेनं तपाश्रये ॥ २ ॥

यतीश्वरं प्रणम्याहं वेदान्तार्थमहागुरुम् ॥ करोमि बालबोधार्यं भक्तानां भवितभूषणम् ॥ ३ ॥
दत्तात्रेयः कृत्युगे व्रेतायां राघवोऽभवत् ॥ द्वापरे वाऽनुदेवश्च कलौ देवपराङ्कुशः ॥ ४ ॥
तत्र वैश्यकुले कथिद्विष्णोरंशाशसम्भवः ॥ शठकोप इति द्वयातो महायोगी भविष्यति ॥ ५ ॥
तत्त्वज्ञानपूर्णश्च तिन्तिणोमूलसंश्रितः ॥ बाल्यानु धोडशाङ्काच्च मूकभावं गमिष्यति ॥ ६ ॥
नियोगेन महाविष्णोर्वेदवेदान्तसंहिताम् ॥ करिष्यति तस्मैतेन गाथा द्राविडभाषया ॥ ७ ॥
शाखासहस्रमेदानां गाथारूपा विधास्यति ॥ द्राविडी ब्रह्मविद्या सा तस्मादुक्तं महामुने ॥ ८ ॥
द्राविडैश्च प्रबन्धैश्च तस्मात्संस्कृतवद्वतः ॥ संस्कृतस्य श्रियो यद्वि द्राविडस्य श्रियस्थाप्ता ॥ ९ ॥

च.—लक्ष्मीहीनं ततः पुण्ड्रं निष्कलं चैव जायते ॥ श्रिया हीनं न कुर्वीत वैष्णवो विष्णुवल्लभः ॥
सर्वसौख्यदा रजनी सर्वपापविनाशिनी ॥ हरिद्रावैति वैसीदा हरिद्रेति प्रकीर्तिं ॥
इति श्रीभवितभूषणे वैष्णवजाते भाद्रिकर्मश्रीवार्णविधिवर्णनो नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ समाप्तोऽप्यन्यः ॥

३८७ भवितमार्गोपदेशः—श्रीवल्लभनन्दनचरणदासः ।

आ.—यथाधिकारं शरणभवितमार्गोपदेशतः ॥ य उद्धार सर्वास्तं वन्दे श्रीवल्लभं प्रभुम् ॥ १ ॥
ननु सर्वपदं त्रैवर्णीकभिन्नपरत्वेनात्र व्याख्यातव्यम् । यतः ।
सर्वे शाकता द्विजा जात्या न शैशा न च वैष्णवाः ॥ यस्मादुपासते नित्यं गायत्रीं वेदमातरम् ॥
इति विधामित्रवाक्ये सर्वेषां द्विजानां जात्या शाकतत्वकथनात्रैवर्णीकानां शाकतत्वं साहजिक शैववैष्णवत्सादिकं तु पारिभाषिकत्वात्कुन्निमं गायत्र्युपदेशापेक्षयाऽन्यस्य जघन्यत्वात् । किंच द्विजातीनां कर्मार्थत्वात्कर्मणां च श्रौतस्यार्तमेदेन द्वौविद्यादन्येषां चेतो जगन्यत्वाच्छौतस्मार्तकर्माधिकारस्य गायत्र्युपदेशादेव सिद्धावुपदेशान्तरस्यानर्थकत्वात् ॥ ॥
च.—अथैतत्परमं गुद्यमित्यनेन ततः पूर्वीकतस्य व्यवच्छेदात् आत्मनिवेदनवत्युनरप्राहंप्रहाश्च । एतेनैवान्येषि भवितपंथानो व्याख्याता वैयाः । शंकारांकान्तरपरिहारश्च साक्षाङ्गवदुक्तिसलिलधाराभिरेव विभाव्य साधनीय इत्यलं विस्तरेण ॥
इति श्रीवल्लभाचार्यदासदासेन निर्भितः ॥ उपदेशादिविषयो बाहोयं प्राप पूर्णताम् ॥
इति श्रीवल्लभनन्दनचरणदासेन कृतो भवितमार्गोपदेशादिशंकानिरासः समाप्तः ॥

३८८ भवितरत्नम्—कमलाकरः ।

आ.—शुण्डादण्डनिरस्तविप्रनिवहो मूर्द्दामांदोलयन् ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
विधातुरात्मा किल या सृष्टिर्भागीरथी सा वरदास्तु मे सदा ॥ ५ ॥
तस्यात्मटे पञ्चनंहेषिकाशि विश्वोपकाराय धृतावतारः ॥ श्रीमात्रवो विद्वुपरः पृथिव्यो जागर्ति कोकत्रयगीतकीर्तिः ॥ ६ ॥
कलौ निमग्नाभिरये ज्ञानौधान्तवदशेनैव समुजिहीर्षः ॥ श्रीर्बदुपूर्वः कृपवाग्निर्बदुः श्रीमात्रवारूप्यो हरिराविरसीत् ॥ ७ ॥
श्रीविष्णोर्भवितरत्नं यद्विदुषां प्रोतिवर्द्धनम् ॥ कियते तेन विष्णुर्मे प्रीयतां विदुमाधवः ॥ ८ ॥
च.—रामकृष्णतनूजेन कमलाकरशर्मणा ॥ भवितरत्नं कृतं तेन प्रीयतां विदुमाधवः ॥ इति भवितरत्नं समाप्तम्

३८९ भक्तिवर्द्धनीटीका । मू०-वल्लभाचार्यः । टी०-कल्याणरायः ।

आ.—जापे करे गिरि स्त्रीषु मुदमिन्दे च साधवसम् ॥ धारयन्तमह वन्दे चित्रं गोपेषु गोपियम् ॥ १ ॥

यदंगीक[कार]तो भक्त्वा स्वानन्दं नन्दनन्दनः ॥ ददाति, तान्प्रभून्वन्दे सर्वकामार्थसिद्धये ॥ २ ॥

श्रीकृष्णभक्तिस्पृष्टांतःकरणानां स्वकीयानां तत्कलविलंबासहिष्णुः श्रीवल्लभाचार्य एकादशैन्द्रियशोधिका भक्तिरित्ये-
कादशभिः श्लोकैभक्तिप्रवृत्युपायनिरूपणं प्रतिजानीते यथैति

च.—श्रीमत्कल्याणरायेण श्रीगोविन्दात्मजेन वै ॥ गुरुन्नल्बा यथाबुद्धि विवृता भक्तिवर्द्धनी ॥ १ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरचरणैकतानश्रीकल्याणरायविरचिता भक्तिवर्द्धनीविवृतिः समाप्ता ॥

३९० भक्तिवर्द्धनीटीका-वल्लभः ।

आ.—नत्वा स्वाचार्यचरणाङ्गं कृपामधुसूरितम् ॥ तत्परागारक्तवृद्धया व्याख्यास्ते भक्तिवर्द्धनीम् ॥ १ ॥

तदुद्धिदृढतासिद्धौ पितृपादरजांस्यहम् ॥ हद्याचार्यप्रवृत्तोस्मि नान्ययेति हि निश्चितम् ॥ २ ॥

अयाचार्यचरणाः स्वमार्गांगीकृतानां स्वमार्गेषि भक्तिवर्द्धिप्रकारमजानतां कृपया तज्ज्ञानाय तदवृद्धिप्रकारं प्रतिजानीते
येति । यथा येन साधनेन भक्तिः स्वंप्रवर्त्ततमार्गरूपा प्रकर्षेण वृद्धं प्राप्नेतु तथा तत्प्रकारक उपायः साधनं निरु-
प्यत उच्यते इत्यर्थः

च.—अत्यन्तं निश्चला रतिः रसभावयुक्तः ज्ञेहो भवतीत्यर्थः ॥

पितृपादनस्वालोकप्रकाशितविद्या मया ॥ स्वाचार्यचरणाख्येन विवृता भक्तिवर्द्धनी ॥ १ ॥

कृपया पितृपादाबैर्दत्ता मे यादृशी भवितः ॥ तत्प्रत्या विवृतं भक्तिवर्द्धिशाखं सुदुर्लभम् ॥ २ ॥

यदापीश्वरवाक्यानि दुर्बोधानि सदा स्वतः ॥ तत्कृपातो यथाबुद्धि विवृतानि न चान्यथा ॥ ३ ॥

बुद्धिदोषेण यद्यत्र व्याकृतौ चेद्विप्रयेषः ॥ क्षमंत्वाचार्यचरणाः स्वकीयेषु दयालवः ॥ ४ ॥

इति श्रीपितृचरणैकतानश्रीवल्लभविरचिता भक्तिवर्द्धनीविवृतिः समाप्ता ॥

३९१ भगवदर्चनविधिः-रघुनाथः ।

आ.—शुचिः शुचिपदं स्मरन्नहरहः शुचिं तर्पयञ्जुचामपहृतौहतः प्रयत्नेत्यता [तसा] चिन्तितः ॥

गिरीमधिपतेर्गुरुर्गुणगैरगण्यः प्रभुः प्रभूतसुकृतान्म—भव— अप्रभूतोदयः ॥ १ ॥

स्मृत्वा नाथपदाभ्यों लत्वा पूर्वज्ञसङ्ग्रहम् ॥ विदुषा रघुनाथेन पूजाविधिरयोच्यते ॥ २ ॥

अयत्यं विहितप्राप्ताः कृत्यादितर्पणांततद्विधिः स्वकल्पकल्पिता — — — — —

च.—भगवदर्चनविधिसमूहसत्तङ्गमः ॥

३९२ भगवदाराधनविधिः-नारायणमुनिः ।

आ.—प्रातः समुत्थाय हस्तौ ज्ञेहो प्रक्षालय प्राढ्मुखः स्थिरस्वा हरि हरि — — — — —

च.—निवेद्य ज्ञेषं भागवतैः सह भुज्जीत ॥

इति श्रीमकारायणमुनिकृतो भगवदाराधनविधिः ॥

३९३ भगवद्गक्तिमाहात्म्यम्-चन्द्रदत्तः ।

आ.—आकुञ्चितोरुबाहुभ्यां रिङ्गमणं व्रजाङ्गणे ॥ श्रीनन्दभन्दनं वन्दे व्रजनाथं रमापतिम् ॥ १ ॥
 दिनायकं नमस्कृत्य शारदा सर्वकामदाम् ॥ भक्तिमाहात्म्यचरितं कुर्वेऽहं मैथिलो द्विजः ॥ २ ॥
 यथा मे मतिरूपत्वा भक्तिमाहात्म्यवर्णने ॥ यथा भैऽनुभवो जातो वद्याम्यग्रे सविस्तरम् ॥ ३ ॥
 च.—दशारहस्यमिताः श्लोका उक्ताः सप्तशताधिकाः ॥ ऊषणचाशदधिकं सर्गाणां च शतं शुभम् ॥ ३९ ॥
 इति श्रीभगवद्गक्तिमाहात्म्यं चन्द्रदत्तकं सम्पूर्णम् ॥

३९४ भगवद्गक्तिरत्नावली सटीका-विष्णुपुरी ।

मू. आ.—जयति जननिवासो देवकीजन्मवादो — — — — —
 टी. आ.—ये मुक्तावपि निस्पृहाः प्रतिपदप्रोन्मीलदानन्ददां यामास्थाय समस्तमस्तकमणिं कुर्वन्ति यं स्वे वशे ॥
 तान्भक्तानपि तां च भक्तिमपि तं भक्तप्रियं श्रीहरिं वंदे संततर्मर्येऽनुदिवसं नित्यं शरणं भजे ॥ १ ॥
 मंगलमाचरति भागवतपदेयैव जयतीति शुक्वाक्येन

मू. च.—तर्त्तिक सुन्दरमादरेण रसिकैर्नापीयते तन्मधु ॥ १३ ॥

इति श्रीमत्पुरुषोलमचरणारविन्दकृपामकरंदिविदुप्रोन्मीलितविवेकतैरभुक्त [धैर्यभक्त]परंमहंसविष्णुपुरीयितायां श्री-
 भागवतामृताब्धिवृथभगवद्गक्तिरत्नावल्यां सुकांतिमाला संपूर्णा ॥

ग्र. च.—महायज्ञशरप्राणशशांकगुणिते शके ॥ फाल्गुते शुक्लपक्षस्य द्वितीयायां सुमंगले ॥ २ ॥
 वाराणस्यां महेशस्य साक्षिण्ये हरिमन्दिरे ॥ भक्तिरत्नावली सिद्धा सहिता कांतिमालया ॥ ३ ॥
 इति भक्तिरत्नावल्याष्टीका सुकांतिमाला समाप्ता ॥

३९५ भगवद्गक्तिविवेकः-अनन्तदेवः ।

आ.—ततः सिद्धा भगवाति भक्तिं कुर्व इर्ति प्रतिज्ञा । सा च भक्तिर्द्विधा साधनभक्तिः फलभक्तिश्च । तत्र फलभक्तिरप्ते वद्यते
 च.—तस्मात्सर्वेषां परमेश्वरनामोचारणेन सर्वपापक्षय इति सिद्धम् ॥
 भगवद्गक्तिविवेकः सोयमनेकप्रकारकोऽभिहितः ॥ उज्यनु यदुपतिरमुना कथमपि यमुनातटस्थायी ॥ १ ॥
 इति श्रीमदापदेवसूनुना अनंतदेवेन कृते भगवद्गक्तिविवेके इरिभक्तिफलनिरूपणं नाम द्वितीयं प्रकरणम् ॥

३९६ यमुनाष्टकं सविवृतिकं सदिप्पणं च ।

मू. आ.—नमामि यमुनामहं सकलसिद्धिहेतुं मुदा मुरातिपदपंकजस्फुरदमन्दरेणूत्कटाम् ॥
 तटस्थनवकाननप्रकटमोदपुष्पाम्बुना सुरासुरसुपूजितस्मरणिः श्रीयं विवृतीम् ॥ १ ॥
 विष्व. आ.—विश्वोद्धारार्थमेवाविभूता वृन्दावनप्रियाः ॥ रूपयन्तु सदा तातचरणा मयि विष्वले ॥ १ ॥
 विविधलिलोपयेगिनों कालिन्दीं खोतुकामाः श्रीगोकुलेशो यथा जीवैर्नमनातिरिक्तं न कर्तुं शक्यं तथा कालिन्द्यामपी-
 ह्यादयेनादौ नमनमेवाहः नमामि यमुनामहमिति

टी. आ.—अथ श्रीमत्यभुवरणा यमुनाष्टकविवृतिं विरचयन्तः प्रथममाचार्यस्वरूपमेतत्सजातीयर्थमेवत्वेन निरूपयंतः स्वस्मिन् विवृतिकृतिशक्तिसिद्धये तत्कपां प्रार्थयन्ति विश्वोत्तारार्थमिति

विवृ. ब.—स्वरस्य तु साक्षताहशस्वरूपज्ञानात्कथनमिति नानुपपतिः काचित् ॥

इति श्रीगोपीजनवल्लभचरणैकतानवल्लभात्मजश्रीविष्णुविष्णुविवृतिः समाप्ता ॥

टी. च.—प्रदिशन्तु निजाचार्याः स्वदासे निजवंशगे ॥ प्रयच्छन्तु स्वतोभावं यमुनासहिते हरौ ॥

इति श्री व. चा. चरणतामरसपरागाभिलाषिहरिदासविरचितं यमुनाष्टकविवृतिटिप्पणं समाप्तम् ॥

३९७ राधाकृष्णगणोद्देशदीपिका ।

आ.—ये सूत्रिताः सतां रत्या प्रसिद्धाः शास्त्रलीकयोः ॥ व्याहिन्यन्ते परिवारस्ते वृन्दावननाथयोः ॥ १ ॥

च.—शाके दृगधशके नभसि नभोमणिदिने पष्ठयाम् ॥ व्रजपतिसद्वनि राधाकृष्णगणोद्देशिकादीपि ॥ १३ ॥

इति श्रीराधाकृष्णगणोद्देशदीपिका समाप्ता ॥

३९८ राधाकृष्णभक्तिचन्द्रिका-प्रद्युम्नगुरोः शिष्यः ।

आ.—आनंदमानंदकरं प्रसन्नं ज्ञानस्वरूपं निजभावयुक्तम् ॥ योगीन्द्रमीढयं भवरोगैव्यं श्रीमहूरुं नित्यमहं स्मरामि ॥ १ ॥

श्रीमन्नारायणं मिश्रं शुकदेवकृपाभृतम् ॥ विष्णुस्वामिमताचार्यं प्रणौमि जगतां गुरुम् ॥ २ ॥

सर्वशास्त्रार्थयन्तरारमदभ्रकरुणाकरम् ॥ श्रीभागवतहार्दिङ् श्रीप्रद्युम्नं गुरुं भजे ॥ ३ ॥

स्तौमि वंशीधरांचार्यं सत्समज्ञासु संस्तुतम् ॥ राधाराद्वांतकर्त्तरं तत्सुखे निरतं सदा ॥ ४ ॥

च.—देवी कृष्णमयी प्रोक्ता राधिका परदेवतेति अलमतिपद्मवितेन ॥ पुराणवाक्यानि नित्यलीलामयूखे वक्ष्यामः ॥

इति श्रीराधाकृष्णभक्तिचन्द्रिकायामुपोद्घातात्मकः प्रथमो मूर्यूखः ॥

३९९ राधेयसिद्धान्तःवंशीधरः ।

आ.—स्वसौन्दर्यमहाराशी निरं सकता किशोरिका ॥ राधास्माकमुपास्यास्ति तदनन्येन चेतसा ॥ १ ॥

शक्तेवी ब्रह्मणो वापि तथा भगवतोपि हि ॥ कर्त्री श्रीराधिका ज्ञेया अविष्टात्री तथैव च ॥ २ ॥

च.—ललिताभजनं यावद्दृदि नैवावतिष्ठति ॥ तावद्राधापदाभ्योजयूलिंगंधोपि दुर्लभः ॥ ७ ॥

इति श्रीमद्दीशीधरविरचितः श्रीराधेयसिद्धान्तः समाप्तः ॥

४०० रामनाममाहात्म्यम्-अच्युताश्रमस्वामी ।

आ.—चिदा यं चिदूपं चैव चिदूपं त्वखिलं जगत् ॥ कवीनां भाति यज्ञानं [ज्ञानं] तं विष्णुं नौमि चिद्रतम् ॥ १ ॥

यस्य स्मरणमात्रेण न औहो नैव दुर्गतिः ॥ न रोगा नैव दुःखानि तमनन्तं नमाभ्यहम् ॥ २ ॥

यस्य स्मरणमात्रेण जन्मसंसारबन्धनात् ॥ विमुच्यते नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ ३ ॥

यूर्वं भन्वाद्यष्टादशस्मृतिषु भन्वादिभिः श्रीविष्णुनाम लाप्यं पापकृतां प्रायश्चित्तं स्मृतम् ॥
 तत्र विष्णुराह । तज्जायं जपनं ध्यानं तत्कथाश्र - - - -
 च.-इदमस्तु परार्थं वा स्वकीयार्थं तथैव च ॥ श्रीरामभजनं को नु न कुर्यात्पुरुषाधमः ॥
 इति च परमभक्त्या रामचन्द्रस्य विष्णोः पठति च वनपापक्षालिनीं नाममालाम् ॥
 हृष्टरभिमानं लोकलज्जां च हित्वा य हृष्ट च शृण्यात्तद्रामतत्त्वं स यद्गति ॥
 पादारविन्दमकरन्दमधुव्रतेन सक्षामकीर्तनपरेण हृष्टव्रतेन ।
 श्रीरामकीर्तनमिदं सुखवद्यपुकं धाष्ठ्यं तु मे रघुपतेः क्षमयन्तु भक्त्या ॥
 इति श्रीरामनाममाहात्म्ये श्रुतिस्मृतिपुराणेतिहासोक्ते चतुश्चत्वारिंशं प्रकरणम् ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

४०१ वशिष्ठसंहिता ।

आ.-भरद्वाज उवाच । वेदवेदान्तसारज्ञ विरंचिप्रभवोत्तम् ॥ भवता यत्परिज्ञातं तम जानाति कश्चन ॥ १ ॥
 अतस्त्वां परिपृच्छामि हरेर्दीमां हि कारणम् ॥ किं तत्परतमं धाम माधुर्यैर्धर्घ्यैर्भूषणम् ॥ २ ॥
 च.-नमग्नि नित्यं च तवास्मि किकरः ॥ १७६ ॥ इति श्रीमद्विश्विष्ठसंहितायाः श्रीमद्विश्विष्ठभरद्वाजसंवादे श्रीमद्रामधाम-
 नित्यस्वरूपवर्णनो नाम पट्टिशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥

४०२ वार्तामाला ।

आ.-स्वस्वरूपसीमा तदीयशेषत्वं परस्वरूपसीमा अर्चावतारः विरोधिस्वरूपसीमा अहंकारमकारौ उपायस्वरूपसीमा
 भगवत्तृपा उपेयस्वरूपसीमा तस्सुखोळासः ॥ एषानं विलगारि वार्ता - - - - -
 च.-ते व्यापकधारकत्वे स्वरूपोदयहेतुर्न भपति ॥ इति वार्तामाला सम्पूर्णा ॥

४०३ विष्णुधर्ममिमांसा ।

आ.-ननु पञ्चरात्रस्य कुतः प्रामाण्यं कूर्मपुराणे शतशो विगीतत्वात् ॥
 कापालं पञ्चरात्रं च यामलं वाममार्हन्तम् ॥ एवंविधानि चान्यानि मोहनार्थानि तानि तु ॥
 ये कुशास्त्राभियोगेन मोहयन्तीह मानवान् ॥ मया सृष्टानि शास्त्राणि मोहैयैषां भवान्तरे ॥
 इति इक्षं प्रति पार्वतीवचनम् ॥
 तस्मैङ्ग वेदबाह्यानां रक्षणार्थाय पापिनाम् ॥ विमोहनानि शास्त्राणि करिष्यावो दृष्टधज ॥
 एवं सञ्चोदितो द्वयो माधवेन मुरारिणा ॥ चकार मोहशा - - - - -
 च.-शातातपोपि- ०
 स्त्रेयं कृत्वा गुरुदारांश्च गत्वा मद्यं पीत्वा ब्रह्महत्यां च कृत्वा ॥
 भस्मशङ्खो भस्मशश्याशायानो द्वाद्यायी मुच्यते सर्वपौपैः ॥
 इति रागिसेव्यत्वमाहेति दिक् ॥ विष्णुधर्ममीमांसा ॥ संवत् १९१२ ॥

४०४ सङ्कल्पकल्पद्रुमः-सटीकः ।

म्. आ.—वृन्दावनेश्वरि वयोगुणरूपलीलासौभाग्यकेलिकरुणाजलघेऽवधेहि ॥
दासीभवानि सुखयानि सदा सकांतां त्वामालिभिः परिवृत्तामिदमेव याचे ॥ १ ॥

टी. आ.—राधिकायाश्वरणतलमारभ्य मस्तकपर्यन्तं वर्णयित्वा अधुमीतस्यानिकटेप्रार्थनां करोति शतक्षोक्तैः हे वृन्दावनेश्वरि ॥

म्. च.—हित्वान्यथाः किल वासना भजत रे वृन्दावनं तत्र तं ग्राधाकृष्णविलासवारिदरसास्वादं न चेद्विदय ॥
त्यक्तुं शक्नुय न स्पृहामपि पुनरुत्त्रैव इद्वृत्तयो विश्रब्धः श्रयते ममेव सततं सङ्कल्पकल्पद्रुमः ॥ १०४ ॥
इति संकल्पकल्पद्रुमः समाप्तः ॥

टी. च.—इति भावः ॥ इति संकल्पकल्पद्रुमटीका समाप्ता ॥

४०५ संप्रदायप्रदीपः-गदः ।

आ.—योऽनुग्रहार्थं श्रुतिगोपिकानां गिरीन्द्रधर्ताजनि रासमध्ये ॥
बभूव भूयः स कलौ कलेशः स्वार्थ्यन्तविष्णवादिपदैकनामा ॥ १ ॥
स एव भूयोऽजनि वल्लभाख्यः स्वकीयमाहात्म्यमावदि येन ॥
नत्वा त्रिरूपं तमहं करोमि तत्संप्रदायक्रममुक्तपूर्वम् ॥ २ ॥
श्रीवल्लभस्यात्मजविट्ठलेशो प्रशासति प्राणिहितैकहेतौ ॥
मां तदीयं किल तस्य शिष्यो गदाभिधो चक्र इदं यथामति ॥ ३ ॥
च.—इति श्रीसंप्रदायप्रदीपे श्रीकृष्णाख्यब्रह्मनिर्णये पञ्चमं प्रकरणं समाप्तम् ॥

४०६ सिद्धान्तचन्द्रोदयः ।

आ.—आदौ उद्दीपनादिश्च साधकादिस्ततः परः ॥ क्रमाधिकारसंप्रांसविधिनैषिधि किञ्चित्तम् ॥ १ ॥
च.—अवैष्णवस्य पाणिदत्तं सर्वेशास्त्रसमन्वितम् ॥ तस्य वाक्यं न गृह्णीयादनालीढं हरिर्यथा ॥
इति श्रीसिद्धान्तचन्द्रोदय उपासनात्त्वादिनिरूपणं सम्पूर्णम् ॥

४०७ स्वमनोबोधवाक्यानामन्तःकरणप्रबोधापरनोम्नां विवृतिः-वल्लभः ।

आ.—दर्शयन्त्वस्य सौभाग्यं स्वीयानां भवितवर्त्य च ॥ स्वमनोबोधवाक्यानि प्रकटीकृतवान्मध्यमः ॥ १ ॥
च.—चित्तप्रबोधकाचार्यवचार्यसि विवृतानि वै ॥ तेनाचार्योः प्रसीदन्तु स्वीये मयि सदा स्वतः ॥ १ ॥
इति श्रीपितृपादाब्जपरागधनिना मया ॥ श्रीवल्लभेन रचिता विवृतिः पूर्णतामगत् ॥

४०८ हरिनामव्याख्या-जीवगोस्वामी ।

आ.—हरे कृष्ण हरे कृष्ण कृष्ण कृष्ण हरे हरे ॥.....
तं माधुर्येण प्रथमं मम चेतो हरसि तत्र हेतुः हेकृष्णेति ॥

च.—आगत्य दुःखं हतवान्सर्वेषां व्रजवासिनाम् ॥ श्रीराधाह[हा]रितो हरि: श्रीकृष्णो नन्दनन्दनः ॥ १६ ॥
इति श्रीजीवगोस्वामिविरचिता हरिनामव्याख्या सम्पूर्णा ॥

४०९ अर्कप्रकाशः-रावणः ।

आ.—ओषधेष्ठितेत्राय पग्नीष्ठितमूर्तये ॥ कालकालाय नीलाय पार्वतीष्ठितये तमः ॥ १ ॥
गर्भभारपरिक्षिन्ना कन्या मंदोहरी शुभा ॥ रावणं परैष्ठप्रच्छु पूजाते तुष्टमानसम् ॥ २ ॥

च.—एवमुक्त्वा तु भैषज्यरहस्यं स दशाननः ॥ सायंसंध्याविधि कर्तुमुक्त्वा तां मंदिरं ययौ ॥ १०० ॥
इति श्रीलंकानाथरावणकृपकाशो धातुशुद्धिदर्शकं शतकं समाप्तमिति सम्पूर्णम् ॥

४१० आयुर्वेदमहोदधिः-सुखेनः ।

आ.—नत्वा धन्वंतरिं देवं गणाध्यक्षं दिवौकसाम् ॥ अञ्जपानविधि वक्ष्ये समस्तमुनिसंमतम् ॥ १ ॥
च.—इत्यायुर्वेदमहोदधौ श्रीसुखेनकृतौ शारीरं परिपूर्णम् ॥

४११ आयुर्वेदसंग्रहः-चक्रदत्तः ।

आ.—गुणत्रयविभेदेन मूर्तित्रयमुपेषु ॥ त्रयीभुवे त्रिनेत्राय त्रिलोकीष्ठितये नमः ॥ १ ॥
नानायुर्वेदविद्यातसद्योगैश्चक्रपाणिना ॥ क्रियते संयहो गूढवाक्यबोधकवाक्यवान् ॥ २ ॥

च.—गौडाधिनाथरसवत्यधिकारपात्रं नारायणस्य तनयः सुनयोतरंगान् ॥

नाभोरथ प्रथितलोध्वलीकुलीनः (?) श्रीचक्रदत्त इह कवृ. [ब्र] पदाधिकारी ॥

यः सिद्धयोगलिखिताधिकसिद्धयोगात्त्रैव निक्षिष्ठति केवलमुद्धरेद्वा ॥

भृत्रयत्रिपथवेदविदा जनेत इतः [तोऽ] पतत्सपदि भूर्द्धनि तस्य शापः ॥

इति श्रीगौडाचार्यचक्रदत्तकृत आयुर्वेदसंग्रहः समाप्तः ॥

४१२ क्षेमकुतूहलम्-क्षेमशर्मा ।

आ.—कषोलतलनिर्गतप्रमदवरिधारालसत्पदंश्चिकुलकाकलीकलितमंजुकोलाहलः ॥

गिरीशतनयो गुरुः सकलसिद्धिवारानिधिर्भिन्नतु दुरितानि वः सततमोदकादः सदा ॥ १ ॥

भारद्वाजकुलाभोधी वलक्षः पक्षयोर्द्धयोः ॥ द्विजराजमणिर्जातो निष्कलंकः सदाऽक्षयः ॥ २ ॥

सक्षाहरुदान्वयमूषणोऽ भूत्सलक्ष्मणो लक्षणपूर्णगत्रः ॥ भिषग्वरो राक्षसराजधान्यां विभीषणं यो विगदं विघ्नते ॥ ३ ॥

तदन्वये धर्मधरः समजनि भिषजां शिरोरब्रम् ॥ येनाधाति जगत्स्थः सुश्रुतविदुषा रुजां निचयः ॥ ४ ॥

अजनि तदनुसारः सत्सुहत्पूर्णकामः सुकृतगमितयामः पुण्यकर्मस्वभावः ॥

गदनिचयविदारी वैद्यविद्याविद्वारी बुधजनरतिकारी साधुमार्गप्रचारी ॥ ५ ॥

अभूतिस्त्रय सुतो महोजा विजानभैषज्यकलाकलापः ॥
 हवौकचकं प्रथमं विजित्य यजेष्या [जघेचयो] व्यधिचाम् प्रजानाम् ॥ ६ ॥
 यशोराजो महाराजः प्रह्लादः कामराजकः ॥ हदनिस्त्रिपुरारिज्यः षट्सुनरत्य [सुतोस्त्रय] जज्ञिरे ॥ ७ ॥
 शीलचातुर्यविज्ञानकलाकौशल्यसंपदः ॥ पण्णां समाजे भाग्येन महाराजोऽधिकोऽभवत् ॥ ८ ॥
 रेनाराधि शकेश्वरो निजकलाकौशल्यमातन्वता दिल्यानां त्रिपुरे (?) स्वपाटवबैर्दी च भिर्मोचिता ॥
 नीतो ग्रामजडो नरो दशपुरः साकं शकावीशीतो धन्योऽमून्महाराज एव भिषजां चक्रकचूडामणिः ॥ ९ ॥
 हदनिस्त्रदनुजो बहुवेता वाभट्चरकसुश्रुतशास्त्रम् ॥ शील्यन्ननिशमीशशारदाः शर्म कस्य न ततान भूतले ॥ १० ॥
 मन्मथो यजशर्मा च वामदेवोथ पंडितः ॥ सूर्यदासस्तु विद्यातो हृदनेः पंच सूनवः ॥ ११ ॥
 यदुतात्रिवेकविषयः [युक्तायुक्तमहाविवेकविषय] कौलीनभृत्यद्वुता भैषज्याश्रितचातुरीप्रियवचःपांडित्यसत्संमतम् ॥
 पुण्यापायविरक्तिशक्तिमतयो दिने सदा दानता सर्वो मन्मथमाश्रितो गुणगणः श्रीकांतपूजारतम् ॥ १२ ॥
 क्षेमशर्ममल्लिनाथसंज्ञकौ तस्युतावभवतां मनोरमौ॥ यौ विलोक्यजुनुं वशमागतौ[भुवमागतौ गतौ]लज्जयेवभिषजौ दिवःपुनः
 अठतनिजविपक्षस्तर्कविद्यापिपक्षः फलितराजनरक्षः काव्यकोऽशेषु दक्षः ॥
 विधिविहितसुकर्मा संचितानेकधर्मा विदितसुकविकर्मा रजते क्षेमशर्मा ॥ १४ ॥
 क्षेमो विक्रमेनभूपतिलुकं संसेव्यविद्वृण्मत्रक्षात्रकलावनिः समभवद्वैपज्यविद्याविभुः ॥
 पात्रापात्रविवेकवान्परहिताधाने सदा सादरस्तद्वते च पुरे सुशामयजलापूर्णा व्यधाद्वापिकाम् ॥ १५ ॥
 सीतिव शीता जननी यदीया नेयाप्ररेखा परिदेवतानाम् ॥ स क्षेमकर्मा कृतपुण्यकर्मा शर्माणि धत्ते न कथ परेषाम् ॥ १६ ॥
 वैकुंठलोकमगमद्वन्नं प्रविश्य शीतासती सुकृतवारविचारदक्षा ॥
 भर्त्रा सह प्रथितशीलगुणोदयेन श्रीनिवशाखकुलभूषणरत्नशेभा ॥ १७ ॥
 श्रीसूर्यदासगुरुदाससरोजसेवाकेना[हेवाकिना] परहितार्थपरायणेन ॥
 क्षेमेण तर्कपदवाक्यविचारदक्षा ग्रंथस्य कर्मविद्यये धिषणा व्यधायि ॥ १८ ॥
 ग्रंयं व्यधत्त सुरसं त्वमृतौष्ठपूर्णं क्षेमः क्षमाजलनिर्विद्विजदेवभक्तः ॥
 भूमंडले कृतनिवासजना"यदीयाः पादार्घभावरसिका ननु शोधयन्ति ॥ १९ ॥
 गौरीमतं च नलवाग्भट्टभीमसूक्तं हारीतसुश्रुतमतं रविसिद्धपांकम् ॥
 हेयो[यं]भिषग्वरसुधीरवलोक्य सम्यग्रंयं व्यधत्त खलु क्षेमकुतूहलाव्यम् ॥ २० ॥
 च.-भोजनाते च यः पठेत् ॥ - - - - - स भवेदल्लभो राजा शतमायुरवास्रुयात् ॥ इति क्षेमकुतूहलम् ॥

४ १३. चिकित्सात्जनम्-विद्यापतिः ।

आ.-सहस्रकरसंशोभिभवनुर्बाणमभीष्टदम् ॥ कार्त्तवीर्यार्जुनं वदे रक्तांवरविभूषणम् ॥
 चिकित्साक्षान्तिभिरच्छभनेत्रप्रसाधनम् ॥ भिषजां प्रीतये सूक्ष्मं सुयोगांजनमुच्यते ॥ १ ॥
 ये प्राकृतैर्वैद्यवचोभिरकृता योगाः सतां यन्न भवन्ति मान्याः ॥
 प्राचां निबध्नति वचोभिरेव विद्यापतिस्तान्वहुशोऽनुभूतान् ॥ २ ॥
 च.-इति श्रीमद्दुपाध्यायविद्यापतिकृतं चिकित्सांजनं समाप्तम् ॥

४१४ चिकित्सासारसंग्रहः-त्रिपुरारिः ।

आ.—नत्वा शिवं सन्निदेशाधारिणा त्रिपुरारिणा ॥ लिख्यते मितबुद्धीनां शिक्षायै रुक्मप्रतिक्रिया ॥ १ ॥
च.—परिणाशूलशांत्यर्थं वमनानि प्रयोजयेत् ॥ त्रिकला कवायगोमूत्रक्षीरमांसरसैर्हिता ॥

४१५ आनन्दमालिका-आनन्दभारती ।

आ.—जयति जगति विष्णुः श्रीनृसिंहाख्य एष दितिजदनुजदावज्ञालनांतःकृशानुः ॥
सकलनिजजनानां ज्ञानविज्ञानहेतोः प्रकटितनिजदेहं तं हर्षं संतोऽस्मि ॥ १ ॥
श्रीनृसिंहं नमस्कृत्य देवदानववंदितम् ॥ जगत्स्थाननिरोधादिकारणं परमेधरम् ॥ २ ॥
आनन्दभारतीनामा यतीन्द्रेण प्रकाशिता ॥ आनन्दार्थं पंडितानामानन्दस्य तु मालिका ॥ ३ ॥
च.—इति श्रीआनन्दसिद्धिकृते योगज्ञाने वैद्यकसारसंग्रहे आनन्दमालिका समाप्ता ॥

४१६ ज्वरतिमिरभास्करः-चामुण्डः ।

आ.—स्फुरविपुरसुंदरीचरणयुग्ममाराधयन्प्रणय च रुजां रिपुं प्रथमवैद्यमभोधिजम् ॥
विलोक्य विविधागमान्करणवीरकुंभात्मजश्चिकित्सितमर्ति निजां प्रथयतीह चूडाभिषः ॥ १ ॥
कारणमंडलविततं लक्ष्मरयं भैषजोद्योतम् ॥ ज्वरतिमिरभास्कराहं प्रयं तनुते सरोगिणस्त्रातुम् ॥ २ ॥
च.—देशो श्रीमेदपाटे रसयुगशरभूमसुवर्णे १५४६ दशम्यां शुक्लायामाघिनस्य त्रिदशागुरुदिने योगिनीपत्तनस्य ॥
भूपे श्रीराजमल्ले विलसित वसुधामंडले कुंभसूनुः कायस्थश्वंडनामा ज्वरतिमिरहरं भास्करं संव्यधत् ॥
इति श्रीकायस्यचामुण्डकृते ज्वरतिमिरभास्करे ज्वरोपद्रवचिकित्सा नाम षोडशोध्यायः ॥

४१७ त्रिशती सटीकां । मू०-शार्ङ्गधरः । टी०-वैद्यवल्लभभद्वः ।

टी. आ.—नमस्कृत्वा महादेवं सोमे चर्वार्थसिद्धिदम् ॥ क्रियते त्रिशतीव्याख्या मूर्खवैद्यम् ॥ भया ॥ १ ॥
शार्ङ्गधरनामवैद्यत्विशतीनामश्रयमारभते श्रीमतीति ॥

मू. आ.—उदयगिरिशिरःस्थो निद्रयामूढमेतत्जगदगदमशोषं निर्मितीतेऽनिशं यः ॥
अभिततमतमिसोद्धामदारिद्राहारिप्रसूमरकिरणौषः खान्मुदे वः स देवः ॥ १ ॥

मू. च.—सुधीरभूतसंसदि भूपतीनां सन्ध्यानमुङ्नागरवशजन्मा ॥
दोषज्ञमान्यः सुकृषिः कलावन्दयानिदानं भुवि देवराजः ॥ ३३२ ॥
तस्यात्मजः शार्ङ्गधरत्विलोकीपति त्रिनेत्रं त्रिपुरां च शाश्वत् ॥
ध्यायक्षिमां वैद्यमुदे त्रिदोषज्वरच्छुद्दे च त्रिशती चकार ॥ ३३३ ॥
मर्यनुग्रहबुद्ध्या वा कवित्वशुतिकौतुकात् ॥ संतः सततमैवैनामाद्रियध्वं भनोरमाम् ॥ ३३४ ॥
इति श्रीयतिवरवैकुंठाश्रमश्रीचरणशिष्येण शार्ङ्गधरेण विरचिता श्रीत्रिशती समाप्तिमर्गमैत् ॥

टी. च.—इति श्रीवैद्यवल्लभभद्विरचिता वैद्यवल्लभाख्या त्रिशतीटीका समाप्तिमर्गमत् ॥

४१८ भिषकचक्रचित्तोत्सवः-हंसराजः ।

आ.—अथायेद्वालां प्रभाते विकसितवदनां फुलराजीवनेत्रां मुक्तवैद्युर्यगर्भे रुचिरकनकजैर्भूषणैर्भूषितांगम् ॥

विद्युत्कोटिच्छटाभाँ परिमलबहुलां दिव्यर्सिहासनस्यां गीर्देवी तस्य दासी भवति सुरवनं नंदनं केलिगोहम् ॥ १ ॥

च.—भिषकचक्रचित्तोत्सवे वैद्यशस्त्रं कृतं हंसराजेन पद्मर्मनोहैः ॥ सुईवैरदोषै रुजो ध्वातनाशं हरेरंघ्रिसरेवनानंदमूर्ति ॥ ११ ॥

महामङ्गलं विशेषा मङ्गलेशा जगत्पते ॥ मंगलं कुरु मे देववासुदेव नमोस्तु ते ॥ १२ ॥

महामंगले [मंगले] मंगलेशो शिवे कालिकंठे मुरोरे किलेशो ॥

शुभे वा किळं [बालिक] विश्वलक्ष्मद्रकांते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १३ ॥

इति श्रीभिषकचक्र विज्ञोत्सवे हंसराजवैद्यकृते रोगिमूललक्षणं समाप्तम् ॥

४१९ मधुकोशः-जयपारदीक्षितः ।

आ.—शशिरुचिरहरार्द्धव्यक्तशक्त्यार्द्ध[क्त्यर्द्ध]देहो दिशतु घनघनाभः पद्मनाभः श्रियं वः ॥

त्रिदशसरिदशीतीयोतजा[द्योतितं]वारीमध्यप्रभमिव भवनाभौ वारिजं यस्य रेजे ॥ १ ॥

भद्ररौजुटगंदाधरवाप्यचंद्रश्रीचक्रपाणिवकुलेश्वरसेनभव्यैः ॥

ईशानकार्शिवभुवीरसुकीरवैच्छै[द्यै]मैत्रेयमाधवमुखैर्लिखितं विचिन्त्य ॥ २ ॥

च.—अनेन क्षेत्रेन समदोषः समाप्तिश्चेति क्षेत्रेन सकल एवार्थो निबद्ध इति शुभम् ॥

इति श्रीवैद्यमहामहोपाध्यायजयपारदीक्षितकृतौ मधुकोशे विषनिदानव्याख्यानम् ॥

४२० योगतरङ्गिणी-त्रिमङ्गभट्टः ।

आ.—कपोलविगलङ्गोलदानपानीयपिच्छिलम् ॥ भ्रमद्भ्रमरक्षकारं वंदेऽहं द्विरदाननम् ॥ १ ॥

आपस्तुं बस्यारवेलोपनास्तो धास्तो भासां कोठपङ्गीभवस्य ॥

तैलंगस्य प्रीतिभास्तो गिरिजो काशीवासं कुर्वतो भूरिकीर्तेः ॥ २ ॥

राजां मान्यस्यात्रगृस्म[स्थात्रिगोत्रस्य]भट्टस्यासीत्पुत्रो वङ्गभो वेदविद्याः ॥

तस्यासीरन्सूनवेऽमी त्रिभङ्गो रामो गोपश्चेति नामा त्रयोपि ॥ ३ ॥

तेषु त्रिमङ्गभट्टेन नामा योगतरङ्गिणी ॥ चिकित्सा लिख्यते भूरिप्रथेभ्यः स्वपरार्थिना ॥ ४ ॥

च.—स्वार्थं चापि परार्थमादरतंया दद्वा चतुःपञ्चवान्मर्यादैवद्वक्तप्रसिद्धपथगान्मदैस्त्रिमङ्गाभिष्ठैः ॥

एषा योगतरङ्गिणीसमभिधा साध्वी कृता संहिता संक्षिप्ता सरसा सुखेन सुचिरं जीयादनेकाः समाः ॥ १६ ॥

इति श्रीत्रिमङ्गभट्टग्रथिता योगतरङ्गिणी समाप्ता ॥

४२१ योगतरङ्गिणी-त्रिमङ्गः ।

था.—जयति जगति जनताजयहेतुः संकलदुरितचयवारिषितेतुः ॥ - - - - - गणपतिरचलसुतासुखसिधुः ॥ १ ॥

कुचकक्षसप्तयोभिर्मैत्या[मैत्या] साधुसिक्ता पुरमयनसुद्रस्त्राव[सुरदृस्त्राव]मालंबमाला ॥

करकिञ्चलयकांता मंदद्वासप्रसूना दद्वु फलमभीष्टं कल्पवल्ली शिवा नः ॥ २ ॥

४२२ योगमुक्ताधली-श्रीविष्णालदेवः ।

आ.—श्रीमत्कदं बाभविकासमाशः [विकाशिताशौः] भासा जगद्वाणविभातकोर्तिः ॥
बल्लालदेवः क्षितिपालदेवो नारयणोऽयं विजयो जगत्याम् ॥ १ ॥

च.—इति श्रीबल्लालदेवविचितार्था योगमक्तावलयां सर्वासं चिं० भे० संपूर्णा ॥

४२३ योगसमुच्चयः-नवनिधिरामः ।

धा.—वदे इहं श्रीशं तु धन्वंतरिै वै देवादैवर्जितां घट्यज्युग्मम् ॥ त्रैलोकये विरुद्यात मानंद कंदं कर्त्तरं चाप्योषधीनामधीशम् ॥ १ ॥
ध्या.—युम्भेदुवस्तीदुमितेऽब्दवृद्दे भौमे नभे शुक्लत्रयोदर्शीषु ॥ निधीकृतो योगसमुच्चयोऽयं अंयोऽचिरं तिष्ठति मंगलार्थे ॥ ९ ३ ॥
इति श्रीमन्महात्मनास्त्रिमल्लात्मजेन नवनिधिरामेण विरचिते योगसमुच्चये संकीर्णयोगनिरूपणो नाम पञ्चमो वृद्दः ॥ ५ ॥

४२४ राजेन्द्रकोशः-रामचन्द्रः ।

भा.—ध्यात्वा श्रीरामचन्द्रं प्रणतसुरवरं प्रोल्लसन्मौलिभालाभाणिकयोद्योतभास्वहृचिविकचलसत्पादपापेजमीशम् ॥
 सर्वाधौघातिरेकाधतभसदलनप्रोल्लसर्वामदीपं ध्वसप्रत्यहृजालं निखिलनिजनाभीष्टकल्पद्रुमीशम् [डे] ॥ १ ॥
 कृत्स्नार्थस्त्रोमजाप्रद्विधिरचितललाटस्थदग्रिलेखाऽजसं नानाप्रदानोदकबडु — — — रैराशु येन प्रमृष्टा ॥
 विद्वद्वैकगोष्ठीप्रचुरपरिसरत्सर्वशास्त्रार्थतत्पवानप्रथ्यात कीर्तिर्विपुलसमतिः कोविदेन्द्रानुयातः ॥ २ ॥
 एकेनैव प्रयुक्तं निखिलगुणचयं द्रव्यसंधंप्रसक्तं विद्वद्वैद्यानानविधरचितनिधंटवर्यजातं विविष्य ॥
 गौडोर्बीशावतंसः क्षितिपतितिलकः प्रादिशाच्छ्रूटीद्रसिंहो राजा सर्वोपकृत्यै निखिलबुधवरानिन्द्रकोशां चिकीर्षुः ॥ ३ ॥
 नानाद्रव्यार्थं संधानवरतमत्थाक्षयादिद्रकोशादप्रत्यर्थितार्थादमलसुमतयो मत्स्तरत्वं विद्याय ॥
 गृहणीष्वं वै यथेष्वं निखिलजनमनोहारिणोनन्यलभ्यानासाद्यताम्प्रदिक्षु प्रभवत गुणविद्यातकीर्तीन्दुभालः ॥ ४ ॥
 प्रभाकरतनूजनिर्विष्वुधरामचंद्रभिधो बुधेन्द्रसमनुव्रतो नृपवरेन्द्रसिंहाशया ॥
 समीक्ष्य विविधागमानखिलवैद्यासद्वृक्षितान्करोति विविधार्थसप्रहसदिद्रकोशाभिष्म ॥ ५ ॥

४२५ रसरत्नप्रदीपः- रामराजः ।

आ.—अंगेष्ठोङ्गल्लुकनीलनोरजदलाद्वैतप्रतीतिः प्रभोर्द्विष्टदोष्टिः [भू] तमालनीलिमगुणप्राहिण्थनन्तस्य वः ॥

लक्ष्याः सासु[श्रु]सुखाय चितितवती या भाति नीलांबुदश्यामश्रीयमुनाप्रवाहजठरे लोलेव मीनाङ्गना ॥

जयति विदितसारः सृष्टविशेषकारः प्रबलमदकुठारः संहितोकण्वहारः ॥

सकलगुणसमाजः सिद्धविद्यानिकुंजस्त्रिपुरहर— — — — — ॥

— — — — — स्विन्द्रनामाटाकान्वये—मुकुटः क्षितिपो बभूव ॥

तस्थात्मजः क्षितिपतिर्जगति प्रसिद्धः साधारणो रणविनिर्जितशत्रुसेनः ॥

त्रिस्थानमार्गमधिगम्य जगद्विरच्चर्भूतं स्थितं च पुरवास्यकरोत्पतापात् ॥

तस्थात्मजात्मय इमे विदिता जयन्ति ज्यायानयं समिति लक्षणासिंहनामा ॥

शत्रुनिविजित्य कृतवानरिपुकामिनीनां वर्षा विलोचनयुगो हृदये निदधम् ॥

श्रीमान्पूरः सहजपाल इति क्षितीन्दृः स्वयं सुकविचंद्रः स्वयं सुकविलोचनकैरवाणाम् ॥

स्त्रीणां नृणां इद यपंकजकर्णिकायां तुल्यानुरागप्रव [इव] भाति गुणैः सदा यः ॥

यत्कर्तीकांतिविमलो वचसां विलासो हारावलीव लूठति स्तुतिपाठकानाम् ॥

कर्षे कवित्ववनिनां भद्रनो नरेन्द्रो लक्ष्मीविलासनिलयो बलिवद्वदान्यः ॥

वंशेऽथ विश्वविदिते नृपरत्नमालः प्रादुर्बभूव करुणावरुणालयोऽस्मिन् ॥

यस्मादभूत्सुतद्युयो विनयाम्बुराशिः श्रीरामरत्न इति रम्यतया प्रिया च ॥

साध्यरणक्षितिपते: सुनियोगयोगात्संप्राप्य सेवकपदं खलु रामराजः ॥

नानामयांधतमसः प्रशमाय धन्यो रम्यं करोति कुतुकाद्रसत्रदीपम् ॥

च.—इति श्रीटीकान्वयमण्डनरत्नदेवसुतश्रीरामराजविरचिते रसरत्नपते गणगण्डमालादिकफकेत्वन्ताधिकारः स० ॥

४२६ रसरत्नसमुच्चयः-सिंहगुप्तसूतुः ।

आ.—यस्यानन्दभवेन मंगलकलासंभावितेन स्फुरद्वाघा सिद्धरसायिनेन करुणादीक्षासुधासिंहुना ॥

भक्तानां प्रभवप्रसंहतिग्रामादिरोगाः क्षणाच्छार्ति यांति जगत्प्रधानभिषजे तस्मै परस्मै नमः ॥ १ ॥

रत्नकोशश्च शंभुश्च तयैको नरवाहनः ॥ इददो गोमुखश्चैव कंबलिर्घ्यादिरेव च ॥ २ ॥

नागार्जुनः सुरानन्दो नागबोधिर्यशोधनः ॥ खंडः कपालिको ब्रह्मा गोर्वदो लंपको हरिः ॥ ३ ॥

आदिमध्यंद्रसेनश्च लंकेश्वश्च विशारदः ॥ कपाली मतमांडव्यो भास्करः शूरसेनकः ॥ ४ ॥

सप्तविशतिसंख्याका रससिद्धप्रदायकाः ॥ रसांकुशो भैरवश्च नंदी इवधंदभैरवः ॥ ५ ॥

मंयानभैरवश्चैव काकचंडीधरस्यथा ॥ वासुदेव ऋषिः शृंगः क्रियातत्रसमुच्चयी ॥ ६ ॥

रसेन्द्रतिलको भोगी भालुकिर्मुष्कलाद्वयः ॥ महादेवो नगेन्द्रश्च वासुदेवो हरीधरः ॥ ७ ॥

एतेषां क्रियते अन्येषां तत्रान्यालोक्य संप्रहः ॥ रसानामामयधानां चिकित्सार्थोपयोगेनाम् ॥ ८ ॥

सूनुना सिंहगुप्तस्य रसरत्नसमुच्चयः ॥
 च.—देवदालीरसो व्योषलेपनाद्विषनाशनः ॥ रसेन चक्रमर्हय — — — — — — — — —

४२७ रससारः-गोविन्दाचार्यः ।

आ.—गणेशं प्रणिपत्यादौ शिवं च शिवया सह ॥ गुर्मैरवसिद्धेभ्यो योगिनीप्रहमंडलम् ॥ १ ॥
 च.—कटुतिकतपायाम्लैः क्षारतैलादिसेवनम् ॥ अश्रोपवासकच्छ्राणि वर्जयित्वा विचक्षणः ॥
 इति गोविन्दाचार्यविरचिते रससारे पंचविशितिमः पटलः ॥ स० ग्रंथः ॥

४२८ रोगारोगवादः-वीरेश्वरः ।

आ.—नमामि ओंनमः सिद्धं सर्वमक्षरमंडलम् ॥ यदाश्रितसरस्वत्या अंतं कोपि न गच्छति ॥ १ ॥
 नमामि ग्रंथकर्तृस्तान्नाणीपूर्वान्महाशयान् ॥ यद्यशाख्यलेशमादाय विज्ञानं जायते नृणाम् ॥ २ ॥ इति भंगलम् ॥
 अथ पूर्वरंगः । भंगलोकतमार्गेण जातविज्ञानः इष्टकापयनामत्राभवासी कान्यकुञ्जधोसरिहा द्विवदी द्युवंशात्मज-
 देवीदासात्मजः आयुर्वेदाध्ययनकृतश्रब्धः वीरेश्वरः आयुर्वेदादिसर्वशास्त्राध्यापकाध्येतत्रां ग्रंथकारकाणां आश्वर्यजनकैः
 पूर्वाचार्यकृतरोगारोगलक्षणैर्नवीनं बाधिलासं करोति ॥ इति पूर्वरंगः ॥
 च.—पञ्चद्विसमचंद्राद्वे माघशुक्लद्वितीयके ॥ रोगारोगस्य वादोयं समाप्तो मरामधुवं [समाप्तिमगमदप्तवम्] ॥ ७ ॥
 इति श्रीवीरेश्वरविरचिते रोगारोगवादः समाप्तः ॥

४२९ लङ्घनपथ्यनिर्णयः- काशिनाथः ।

आ.—श्रीसर्वज्ञं नमस्कृत्य तापत्रयनिवारकम् ॥ चतुर्गतिप्रहर्ता च[तर्तं] सर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ १ ॥
 च.—विद्वज्जनानांन्सं[नांश्चसं]पूज्य नमस्कृत्य गुरुन्प्रति ॥ सर्वशास्त्राणि संबीक्ष्य भात्मषुद्यनुसारतः ॥ २७ ॥
 द्विनंदमुनिभूवर्षे मासे च माघसंक्षेपे ॥ शुक्ले प्रतिपदायां तु वरे च भूगुणासरै ॥ २८ ॥
 संपूर्णः क्रियते ग्रंथं निर्णयः पथ्यलंघने [प्रथो लंघने पथ्यनिर्णयः] ॥ श्रीजैपुरे महारम्भे राज्ये जैसिंघभूपके ॥ २९ ॥
 पूर्णो ग्रन्थो मनोजश्च वैद्यानां च हिताश वै ॥ मुखाधीता[ती]कृतो येन विद्वद्मध्ये तु[स]ङ्गोभते ॥ ३० ॥
 कपोलकलिपतं नास्ति पूर्वाचार्यानुसारतः ॥ वाचकेन लक्ष्मीनाथेनैकत्रीकृतशास्त्रतः ॥ ३१ ॥
 मया च मंदमुद्याच्च यत्कुर्यात्यस्य [चायं कृतः पथ्य]निर्णयः ॥ शुद्धाशुद्धं च विकाय मम कोषो न कार्यताम् ॥ ३२ ॥
 रूपां कुरुत्वं भो संतो मम विक्षितेव च ॥ तात्रद्विजयते प्रथो यावद्वदिवाकरौ ॥ ३३ ॥
 इति श्रीलंघनपथ्यनिर्णयः समाप्तः ॥

४३० लक्ष्मणोत्सवः- लक्ष्मणः ।

आ.—पणतविकुधमौलिस्फाररत्नाशुगमर्भाश्च[मर्च]रणनस्वरभासो[सा] भाति यो भक्तिभाजाम् ॥
 द्व[द]दभिमतसिद्धैर्द्विकरपवक्षीरिवाग्या [वक्षीर रम्पः] स जापति मण्नायो दाननीरमस्तिक्ता [कर्तः] ॥ १ ॥

यस्मिन्मुदं च हृतिरलबेद्वै सौवेषु कांतावदनैः समन्वयः ॥ व्रजत्यधः प्राप्तुभिवाकलंकं स्पष्टप्रकाशी सकलोऽपि चंद्रः ॥ ५ ॥
 तस्मिन्पुरे श्रीप्रथनामि वंशे गद्योविधुः सद्वृणरब्रसिधुः ॥ आस्ते शकेशो महमंदखानः शौर्यप्रतिक्षिप्तपराभिमानः ॥ ६ ॥
 हृष्णेषु शून्येषु समीक्ष्य विज्ञद्विपान्समाकुचितनिश्चलांगाः ॥ पराक्रमे भाँति यदीयवैरिपुरेषु सिंहा अपि चित्रतुलयाः ॥ ६ ॥
 तत्सन्महीभूद्व्रजमौलिमालास्वलत्परागाहणपादपदे ॥ तस्मिन्किंतौ राजपदं दधने ग्रंथः कृतः श्रीमहमंदखाने ॥ ७ ॥
 श्रीग्रन्थसुरी सर्वजगत्यसिद्धा निवासलीभाद्विद्यविष्णुः ॥ जुन्माददे सर्वसतीर्विहाय वैलोक्यवंदा भयुरेति नामा ॥ ८ ॥
 तस्याभिषेषकुलपालवयोभिरामः कायस्थवंशसरसीरुद्धकाननार्कः ॥ ९ ॥
 कामाधिकोत्तमधनर्थितमार्गणादयो भास्वद्वृणाघमहिमाक्षयनागनामा ॥ ९ ॥
 तस्यात्मजो लोहडनामधेयः सच्छीललोकीर्वदि सन्धिभेयः ॥ आसीत्सदा सञ्जननेत्रपेयः पुण्यात्ममध्ये प्रथमाभिषेयः ॥ १० ॥
 तत्पुत्रः सहदेव इत्यनुगतः क्षमादेवेसर्वोऽभवद्विजने सहदेव एव किमसौ सद्भर्मबंधुः सदा ॥
 लोकालोकविलोकनाय विलसत्कीर्तिप्रदीपोऽखिलक्षोणीमंडलमंडने मलयजालेपानुकारोऽभवत् ॥ ११ ॥
 सत्पूज्यः सहदेवसूनुरभवद्वामोदरो नामतो यो दामोदरपादपंकजरतस्वांतद्विरेकः सदा ॥
 गाभीर्यर्थं सरित्पतिं वितरणैः कल्पद्रुमं धैर्यतो मेरं देवघुरं धिया च जितवान्यज्ञेश्वरं संपदा ॥ १२ ॥
 तस्मात्समुद्रादिव धर्मदेव वश्वद्वियो यथा भूलूलतविप्रसेवः ॥ सैंदर्यसंतर्जितकामदेवः सदा हृदि स्थापितका[वा]मदेवः ॥ १३ ॥
 जातो यो धर्मदेवात्सकलगुणनिधिर्द्वर्ष्मदेवादिवाभूत्पार्थाद्यं पार्थिवाद्याहरविविधमहारलसन्मानपात्रम् ॥
 सोऽजसं भूमिदेवार्थितविविधवसुद्वर्ष्मवक्षं सुमूलं चक्रे संकल्पनीरैर्दिविरकुलवरः खेतलः प्रोर्जितश्रीः ॥ १४ ॥
 रैपालस्तनयोस्पृशा[उस्यस]द्वृणगणोदं चद्यशोमंडलो जातोऽसौ दिविरोत्तमः कविवरस्वांतैकतुल्यप्रभः ॥
 आवासोऽखिलसंपदामधिपदं धर्मश्रियामाश्रयः साधुनामवधिः समस्तसुहदामास्थानकं सद्विद्याम् ॥ १५ ॥
 तस्याभवद्रजपतिर्द्विजराजकांतिः पुत्रोऽपरः स्थिरपि[य]शाः स्थिरराजनामा ॥
 दासूक इत्यघरजः सुरविष्णुदासो लोकत्रयोद्धृतसुरननिभास्त्वयस्ते ॥ १६ ॥
 कीर्तिर्भाँति जगद्वये गजपतेर्विद्वन्मुदाधायिनी शत्रुग्लनिविशार्थियनी गुणगणस्वच्छांबुसद्वाहिनी ॥
 शीतांशोः परिभाविनी शुचितया भूयो जगत्पाविनी साधुस्वांतनिवासिनी सुरपतेराश्र्यसंदायिनी ॥ १७ ॥
 आसंस्कयो गजपतैः प्रथिताः पृथिव्यां पुत्राः पवित्रचरिताः खलु कामराजः ॥
 ख्यातलतोऽप्यमरसिंह इति प्रसिद्धस्त्रयानुजो विदितजालपनामधेयः ॥ १८ ॥
 पुत्राः पवित्रचरिताः स्थिरराजनाम्भो जातास्त्वयोप्यमितविक्रमविक्रमश्रीः ॥
 ज्येष्ठोऽपरः पृथिव्युग्नैकनिधिः पृथुश्रीः कीर्त्यानुजो धनदज्जनराजनामा ॥ १९ ॥
 पदापतिपदांभेजभ्रमीभूतमानसः ॥ श्रीमान्धमरराजोऽभूद्दासुकस्थात्मसंभवः ॥ २० ॥
 ज्येष्ठः सुतो गजपतेरपि कामराजो नो कामराजनशाश्वो द्विजकामधामा ॥
 यः सदृष्टार्जितयशः शक्षिमंडलेन प्राकाशयत्सुकविकैरवकाननानि ॥ २१ ॥
 कामराजसुतौ जातौ ख्यातौ कीर्त्या यथा सुरौ ॥ अभूद्वरणो उपायान्महीच्छेनुजस्त्वयोः ॥ २२ ॥
 प्राप्तोदयो गजपतिप्रवरीद्यादेः स्वर्गत्यभावमहिमामरासेहभानुः ॥
 उत्सादयन्नामि समस्तसम्भासेहित्वा विद्रुतं न जातु जनतापमयं तनोति ॥ २३ ॥

देवाकारि समस्तमानसमलत्यागो रर्ति बधता शांतौ येन भवार्णविकतरणिस्त्वार्थवीराहता ॥
 येनासादि निजापरेकमतिना अग्नैकश्मीर्दयः श्रीमान्त्वोऽमरसिंह एष जयति शोणौ सुकृत्यहुमः ॥ ३५ ॥
 येनशेषसकोत्तमात्मविलसत्पौद्धतपानलज्जाललिट्टसमस्त्वैरिनिवहरण्यात्यदं प्रोक्षतम् ॥
 लब्ध्वा श्रीमहमंदखानसुनृपात्मत्यर्थं कांताननोदेच्छांपराभवाय सततं शौम्येण सूर्यायितम् ॥ ३६ ॥
 योलाउमात्यजननीशुभक्तप्रवृष्टयोः प्रादुर्भवन्वसवसुल्लक्षकमिरामः ॥
 अर्थिव्रजोचितितिविचित्रकलैकधामा क्षोणी स भाति दिविरोऽमरसिङ्गनामा ॥ ३७ ॥
 येनाप्रापि दयालुना क्षितितले बंदीः समस्ता धैर्नीत्यं मोचयता विमुक्तिरमणीलीलाकटाक्षोत्सवः ॥
 सिक्तो धर्मतर्हर्मिजाक्षितजेनेष्वातन्वता रत्नां इष्टि सोऽमरसिंह एवमध्यवत्कलयाणपात्रं मुदा ॥ ३८ ॥
 दाने कल्पद्रुमो यः परहितकरणे भास्करः सिधुराजो गांधीर्ये वापि धैर्ये संकलजनिजुषां तापनाशो शशाकः ॥
 विश्वांमोधौ निमज्जलितवृष्टतरिगौरवे रत्नसानुः श्रीमान्कायस्थवर्यो भवतु वहुमुहामास्पदं सोमराजः ॥ ३९ ॥
 तस्य द्वौ तनयौ प्रशस्तविनयौ जातौ सदा सदुग्नैः द्वयातौ मूर्तिधरौ धरामधिगतौ कि भानुचंद्रावूमौ ॥
 सर्वाशापरिपूरितार्चितवभू[तनू] भास्वत्पतपोज्जवलौ ज्येष्ठो लक्ष्मणसंकः समभवत्स्यानुजो रावणः ॥ ४० ॥
 सर्वाशाः परिपूरयन्नपि हरंलोकेषु तापव्यंयां शृण्य[ष्य]द्वासुमनोवजानपि सुधाहस्तोदकैः पोषयन् ॥
 वृष्टि सत्कमलोद्वावपि शुभा मुच्चन्सदा रावणांभोदध्यत्रमिदं न यत्प्रकुरुते क्वापि क्षितौ दुर्विनम् ॥ ४० ॥
 विश्वप्रशस्तमहिमा गुणरद्वासिधुर्वैलोक्यवंद्यपरमोत्तमधर्मबंधुः ॥
 दिक्कामिनीहृदयमंडनकीर्तिहारः प्रोद्धाति रावण हृषि क्षितिलोकसारः ॥ ४१ ॥
 प्रसूतोऽमरसिंहाख्यकासारात्कमलोपमः ॥ लक्ष्मणो भाति भूलोके करुणावरुणालयः ॥ ४२ ॥
 जयति सदसि दक्षः क्षिप्तविद्वेषिपक्षः फलितसुकृतवृक्षः स्विकृतेष्वशिक्षः ॥
 यशसि विद्वितरकः सत्कृतामीयपक्षः सुधनविजितयक्षो लक्ष्मणः कल्पद्रुक्षः ॥ ४३ ॥
 यस्योदारविवेकमंदरगिरिपक्षुधनानगुणाकूपारोत्ययंशोविधुर्वैवलयत्वैलोक्यमुज्जंभते ॥
 अर्थिव्रातचकोरलोचनमुदं कुर्वन्नपीत्यद्युतं यन्मित्रोदयमीहतो[ते]ऽत्र जनतातापं हरन्सर्वदा ॥ ४४ ॥
 दीर्घदर्येन[ण] मनोभवो न हि यतो नौ संयमिद्वेषणम्भूते नैव यतः कलंकरहितो दखोऽपि नैकोऽयतः ॥
 भूमौ संचरतीति वामनयना चेतोहरं न क्षमा बकुन्यं यं कवयोऽपि स क्षितितले प्रोद्धासते लक्ष्मणः ॥ ४५ ॥
 प्राग्लीनो जलवौ चिरं तदनु यो जातः सुमेरोः शिरो वाङ्छामात्रफलमपदः प्रकटितः स्वकृत्यकरूपः ॥
 वांछातीतवसुप्रदोऽपि च मृदुर्नन्दः सदा लक्ष्मणत्वैलोक्ये प्रकटीभवभिजागुणैर्ज्ञेयमेयः करम् ॥ ४६ ॥
 नैलोक्यप्रसारसुकीर्तिसल्लभाज्यत्वु[त्वु]शीलोङ्गसद्वीचित्रातपविवित्रात्सिवलज्जगच्यासूतं यं विवेलम् ॥
 देवी मौलिकसंक्षिका सुरसरित्योद्याविवर्गोदयं धर्म मूर्तिमिवोदित्तं स जयति श्रीमान्सदा लक्ष्मणः ॥ ४७ ॥
 येनाकारि जनार्तिहारणि नवग्रामे शुभा दीर्घिका नित्यं सज्जनमार्गीकरसति यो धर्मशालां व्यथात् ॥
 सोऽयं सर्वजनान्विलोक्य विविधातं कार्हितान्लक्ष्मणः कर्तुं तान्विद्वजः करोति करुणासिर्वृत्तिर्वंशं शुभम् ॥ ४८ ॥
 हह्ना सूक्ष्मताभ्यटात्रिचरकाचार्योदितः संहिता भेदाचार्यमतं विलोक्य वहुशः श्रीनिष्ठनायादिभिः ॥
 प्रोक्तं चापि विविष्य सर्वमस्तिलं सारं गृहित्वा ततो भये नाम सकृदशणोत्सवविवेत्तुते सर्वीकृत्यमः ॥ ४९ ॥

व.-औदार्यगंभीर्यविवेकवैर्यदाक्षिण्यद्विलादिगुणैककेतोः ॥ ज्येष्ठस्तनूजोमरीसहनामः सर्वातिदुष्पारसमुद्रसेतोः ॥
 कायस्यमायुरकुलाभ्युजकव्यवृद्धः श्रीलक्ष्मणः सकललोकहितैकदक्षः ॥
 विद्वन्मुखेन कुरुते स्म शुभं निवं वं संतः सभीकुरुत तत्र यदस्त्वयवद्धम् ॥ युग्मम् ॥
 आयुर्वेदपयोनिवेरभिन्वं पीयूषसारं सुधां नीत्वा यं प्रकटीकरोति सकलं श्रीक्षेमशर्मा भिषक् ॥
 तस्मादेदुमुदीरयन्नपि कविः स्याद्वदशूर्मा न किं तं सम्यग्लिखति स्म सन्मतिवरो व्यासभ्य दामोदरः ॥
 क्षीर्णीवन्वतरिः साक्षादभवत्पुरुषोत्तमः ॥ कियमाणनिवंवर्त्य युक्तरथुक्तविवेचकः ॥
 अभूज्ञाच्छ्रीरितिवाच्छस्यम्; सद्गृहसाहित्यविवेकभव्यः ॥ आसीद्वितीयोऽन्न तथाद्वद्वासः साधून्तमः कीर्तिकृतप्रकाशः ॥
 रसव्योमशैरद्वैर्दीर्थते विक्रमवत्सरे ॥ मार्यो[र्णे] शुक्ले हरिदिने पूर्णो ग्रन्थो नदो बुधे ॥
 कल्याणभाजः सकला भवन्तु लोके घनो वर्षनु साधुकाले ॥ संतो लभंतां सततं यशांसि प्राप्नोतु धर्मो जयमत्र नित्यम् ॥
 यावन्नीरनिधौ नीरं दिवि भानुनिशाकरौ ॥ क्षोणो मेरुः कुलं तावल्लद्मणस्येह नंदतात् ॥
 इति श्रीमायुरकायस्यवंशावतंसामरीसहात्मजश्रीलक्ष्मणनामप्रयितो लक्ष्मणोत्सवग्रंयः समाप्तः ॥

४३१ वद्वसेनः चिकित्सासारसंग्रहापरनामा-वद्वसेनः ॥

आ.-नत्वा शिवं प्रयमतः प्रणिपत्त्वा चंडी वामदेवतां तदनु तातपदं गुरुंश्च ॥
 संगृह्यते किमपि यत्सुजानालदत्र चेतो विभातुमुचितं मदनुप्रहेण ॥ १ ॥
 हे दुर्जनाः परगुणेषु भवाद्वशानां द्वेषः किमेष सहजो गुणतापहारी ॥
 श्रो वापि दैन्यक्षलमूरिफलातदानीं तस्मग्विधस्य मियुनस्य विमोचनाय ॥ २ ॥
 कांतिकावासनिर्योसश्रीगदाधरसूनना ॥ कियते वंगसेनेन चिकित्सासारसंग्रहः ॥ ३ ॥

च.-छिक्षोयुतोवनसकौतुकमीक्षितानाः ।
 इति वैद्यश्रीगदाधरसेनसुतवैद्यविद्याचार्यश्रीवद्वसेनेति ॥
 चतुर्दशसहस्राणि संख्या पञ्चशताविका ॥ कियते वद्वसेन चिकित्सासारसंग्रहः ।

४३२ वृन्दः-वृन्दः ।

आ.-ध्यात्वा शिवं शरमतत्त्वविचारवेदां चंडीमभीष्टकलदां सगर्णं गणेशम् ॥
 ध्वन्वतरि भुनिवरं मुनिसुश्रुतादीनात्रेयमुप्रतपसं मनसा प्रणम्य ॥ १ ॥
 नानामतप्रयितं इष्टिः[तैर्विः]कलप्रयोगैः प्रस्ताववाक्यसहितैरिह सिद्धियोगः ॥
 वृदेन मंदमतिनात्महितार्थिनायं संलिघ्यते मदविनिश्चयजः क्रमेण ॥ २ ॥

च.-दति वृदः सम्पूर्णः ॥

४३३ वैद्यकदृष्ट्यम्-कदम्बः ।

आ.-कंबोदरं प्रणतभक्तजनानुकैः विज्ञापकारत्तराणि (जणपं) प्रणम्य ॥
 नानाविभूमितभ्रंशसमुद्रतं च वैदेन भद्रमतिना कियते कदम्बम् ॥ १ ॥

८.—त्रैदेवैव कहंबेन स्वनाम्नेदं कृतं शुभम् ॥ ९७ ॥

लोकाणि — — — — —

इति कर्दंबनाम्ना महावैद्यमणिना कृतं वैद्यकर्दंब — — — — —

४३४ वैद्यचल्लोदयः-त्रिमलः ।

आ.—प्रीमस्तदूरपूराखणतनुरतनुद्योतिविद्योतिताशीं दानांभः पानलोभोपगतमधुकरश्रेणिमुद्दैर्धानेः ॥

बन्दीकर्त्यांधकारार्भं कवितांतिमिवावस्थितो बालभानुर्निर्विष्टं विघ्रराजो वितरतु विपुलं सर्वदा मंगलं नः ॥ १ ॥

ऋ.—हेमते यददुक्तं हितमिहभिषजा वासरे शैशिरेऽस्मित्कृत्सवं हिताय प्रभवति क[व]रुणाव्याणिनां प्राणभूतम् ॥

किं चाप्यन्यत्सतूलीशयनमभिनवं प्राणरामाभिरामा श्रेयस्या: क्षुद्गाचूर्णं रुचिरमगवजायुक्तमुक्तानुपानम् ॥

इति ऋतुचर्च्या ॥

४३५ वैद्यजीविनटीका-हरिनाथः ।

आ.—यस्यांधिपंकजमरदलिहोलयोऽमी व्यासादयो विविधवाङ्मयमाचिकीर्षुः ॥

भक्तार्तात्दैत्यदलनाय कृतावतारो विष्टं स नो नरहर्षिनिखिलं निहन्यात् ॥ १ ॥

जम्बूद्वीपप्रथितसुयज्ञोराशिरङ्गासितद्यौरुषे राकापतिरिव हरेराविरासीदद्विजेशः ॥

लक्ष्मीदासः सकलजगतां वंदनीयानुभावो धरस्तादानान्धकारः करगलदमृतानंदिताशैषविश्वः ॥ २ ॥

भक्तथा प्रसाद्य नृहर्षं स तदीयपादपायोजपूजनपवित्रविचित्रकीर्तिः ॥

गोस्वामितां समधिगम्य हरिप्रधानधर्मैः शशास वसुर्थां तपवर्त्मनिष्ठः ॥ ३ ॥

श्रीमन्मनोहर इति प्रथितः पुष्पिव्यां तस्यात्मजोऽखिलमहीपदिरःस्थरलैः ॥

प्रद्योतितांश्रियुग्लो भिषजाधिपत्यमापादि वैद्यरचनासु कृतश्रमोऽलम् ॥ ४ ॥

तस्यात्मजो निखिलवैद्यकतंत्रवेत्ता भेत्ता द्विपां प्रबलदुर्जनमानछेत्ता ॥

लक्ष्मीनुर्सिद्धकृपयामासमस्तशर्मा टीकां व्यक्तीकृलपदिमां हरिनाथशर्मा ॥ ५ ॥

ध.—इति श्रीमन्मनोहरसूनहरिनाथकृतायां वैद्यजीविनटीकायां पंचमोऽयं विलासः ॥

४३६ वैद्यदर्पणः-प्राणनाथः ।

आ.—गीता मधुमिःकीता मुनिवंदैरवितथा कथा यस्य ॥ रुचिजितनवजीमूर्तं प्रणवाहूतं महः कलये ॥ १ ॥

निरक्षरोऽप्यहो यस्य प्रसादात्साक्षरो भवेत् ॥ अबालविक्रमं बालं बटुकं तसुपाश्रये ॥ २ ॥

दणां संशमनोपायः सुखं विज्ञायते यतः ॥ क्रियते प्राणनायैन सोऽयं वैद्यस्य दर्पणः ॥ ३ ॥

ऋ.—भन्यष्ट[अभन्यष्ट]वर्त्सवदुमिते स[च]वत्सरे वैशाखमासस्य सितेतरे दले ॥

हरिस्त्रियौ वासरे चंद्रपुत्रे संपूर्णवित्तद्विषगाप्यदर्पणम् ॥

४३७ वैद्यरत्नम्-शिवानन्दभट्टः ।

आ.—नारदं दिमुनिष्ठं दसेविता पारदादपि नितांतमुज्जवला ॥ शारदामृतमरीचिभावना शारदा वसन्ते मे इदं द्वृजे ॥ १ ॥
च.—इति श्रीगोह्यामिश्रिवानन्दभट्टविरचिते वैद्यरत्नेऽष्टमः प्रकाशः ॥ ८ ॥

४३८ वैद्यविलासः-राघवः ।

आ.—अलिकुलसंकुलगांडं धृतशशिखं वरादिद् दोर्दण्डम् ॥ वंदे सुंदरशुडं द्वनवचं द्विदतुडम् ॥ १ ॥
पुराविदां वीक्ष्य हि योगसारं सतां मुदे द्राग्नदखंडनाय ॥ सद्वितभाजां कविराघवेण वितन्यते वैद्यविलास एषः ॥ २ ॥
च.—ग्रहेन्दुरसचन्द्रे च १६१९ शके मासि च कार्तिके ॥ अयं वैद्यविलासश्च रचितो वृषवत्सरे ॥
किल बालमृगांककिराटदयादस्य गुणप्रतिभाविते ननु तर्कमुखाशिल वाग्रचावाग्रचनाघटिकशतपद्यानिषण्यामते ॥ ५२ ॥
मनोहरकुलाभोजरघुनायविधेमुखः ॥ वाग्नेत्रभ्य रसज्ञानां द्वत्प्राविकसात्विह ॥ ५३ ॥
चंपावतीपुरनिवासवतादरेण संदर्भित्वा रघुनाथकवीधरेण ॥
मोदाय-वैद्यविदुषां गदखंडनाय मान्यः सतां जयति वैद्यविलास एषः ॥ ५४ ॥
इति श्रीवैद्यविलासे महाकाव्ये कविकुलावतंसराघवकविलौ दशमस्तरंगः ॥ १० ॥ समाप्तिं ग्रंथः ॥

४३९ वैद्यसर्वस्वम् ।

आ.—शिवं धन्वन्तर्म नत्वा वासुदेवं द्विजोत्तमः ॥ करोति वैद्यसर्वस्वं विलोक्य विविधागमम् ॥ १ ॥
अथ पाकावलीं वक्ष्ये कटुतिकादिभेषजैः ॥ विचिकित्सावतां नृणां राजसानां हिताय वै ॥ २ ॥
च.—जीर्णज्वरं तथा दाहं पीनसार्शासि नाशयेत् ॥ अंगपुष्टिंबलारोग्यजनको वीर्यवर्द्धनः ॥.....

४४० वैद्यामृतम्-मोरेश्वरः ।

आ.—नत्वा ब्रह्महेशावैष्णुगिरिजानागास्यधन्वंतरीन्पूज्यान्त्सुश्रुतवाग्भट्टप्रभुतिकान्सर्वाश्च वैद्यान्गुरुन् ॥
श्रीमन्माणिकभट्टवैद्यतनयो मोरेश्वराग्वयो भिषड्नानावैद्यामतं विलोक्य कुरुते वैद्यामृतं सुंदरम् ॥ १ ॥
च.—हुतांशानाकाशरसेन्दुयुक्ते १६०३ संवत्सरे दुर्गतिनामभाजि ॥
वैद्यामृतं नाम दधान एष ग्रंथः स्मरते: कृपया समाप्तिम् ॥ २४ ॥
इति महमदानगरस्थितमाणिकभट्टवैद्यात्मजमोरेश्वरविरचिते वैद्यामृते चतुर्पैऽल्लकारः ॥

४४१ शतश्लोकीटीका-योपदेवः ।

आ.—भैषज्यद्विजतारकाधिपतिः - - - - -
च.—देशानावरदातृट्वरमनः सार्प्याभिधानं महास्थानं वेदविदः सदगणामण्याः सहस्रं द्विजाः ॥
तत्रांभीष्मनेशकेशविधौ वैद्यो वरिष्ठः क्रमाद्वके शिष्यसुतस्तपो कृतिमिति श्रीबोपदेवः कविः ॥

केलाशाचलमौलिमंडनमणेनृत्योत्सवे यद्यशो गायंति त्रिदशांगगाः कलरणहंभीरतारस्वरैः ॥

चक्रे चंद्रकलांशुगोपितशतक्षोर्को पदोङ्गासिनीं तद्वैलौक्यमहाकविन्द्रितिलकः श्रीबोपदेवः कविः ॥ ४ ॥

इति षोपदेवयिरचिता शतक्षोकीविवृतिः ॥

४४२ शार्ङ्गधरदीपिका-आढमलूः ।

आ.—करशिरसान्युतमीशां भवभवपुष्टिक्षयालयमुपायम् ॥ स्वगापवर्गयोरपि ताप्तंयनाशनार्थमभिवंदे ॥ १ ॥
सगणगणेशं मतिदं विघ्नसमूहं च हंति यः स्मरणे ॥ तदनु गुरोरपि चरणं शरणं गदहीनमनुजानाम् ॥ २ ॥

ये दुर्जनाः परगुणाननुसूचयंति तेऽपि स्वभाववशगाः किमु वारणीयाः ॥

ये शास्त्रबोधगुणदोषविचारदक्षाल्लेखं सज्जनाः सुमतिशिः खलु वंदनीयाः ॥ ३ ॥

श्रीवास्तव्यकुलप्रकाशमणयो ये पूर्वजा विश्रुताः श्रीहस्मीरपुरे महाजनततो[नता]येषां स्थितिः कथ्यते ॥

ये कामं मदविह्न्तोद्भवरविक्षीराक्षिण्डुयोगतः सत्साश्चर्यसुचंद्रकांतवितां प्रख्यातकीर्त्ति गताः ॥ ४ ॥

तदन्वये किं बहुना प्रसिद्धः श्रीचक्रपाणिः कुलकैर्वेन्दुः ॥ नानागुणालीयमभूम्ब यस्य समस्तवैद्ये घटनादिरूपा ॥

तस्य बुद्धिसुभगस्य तनूजो भावार्देह इति भूपतिमान्यः ॥

सुश्रुतादिकरहस्यविधिभौ यों यशांसि विपुलानि च लेभे ॥ ६ ॥

तस्यात्मजो दीर्घमतिः प्रहष्टो नामादमल्लोलपनिवदर्शी ॥ तेन स्वगुरुर्वर्चनतत्परेण विन्यस्यते शार्ङ्गधरप्रकाशः ॥ ७ ॥

केचिच्छात्रविशारदाः कतिपये दिव्यौपर्धिकोविदा नानाव्याधिपरीक्षणेषु चतुराः कर्मोत्सुकाश्वापरे ॥

कामं तानधिकर्त्तुमुत्सुकमना नाहं समर्थो यतस्तेषां सञ्जिविभेत्य चात्र रचितं यात्कचिदेव श्रुतम् ॥ ८ ॥

हस्तिरस्त्रीकातिपुरी परा पुरजितः काश्मीरविद्वज्जैनव्यासा यत्र सरःसरिदगणवरा चर्मण्वती पापहा ॥

यस्या द्वृतवासुदेवचरणद्वांबुजः क्षमापतिः ख्यातो धर्म इवास्ति धर्मगतिषु श्रीजैत्रीसहः प्रमुः ॥ ९ ॥

तस्यां शार्ङ्गधरोकतानां योगानां च प्रकाशिनी ॥ क्रियते चाढमल्लेन संहितायाः प्रदीपिका ॥ १० ॥

थ.—एकादशसहस्राणि तथा द्वादश शतानि च ॥ श्लोकानामाढमङ्गो हि पंजिकायां विनिर्ममे ॥ ३ ॥

४४३ सद्योगरत्नावली-गङ्गारामः ।

आ.—श्रीशामच्युतमनंतं चतुर्वर्गप्रदं विभुम् ॥ विश्वनाथमहं वंदे कारणं पुरुषोत्तमम् ॥

गिरिजानन्दनं वंदे विघ्नं हंति [विघ्नहं तं] दिवाकरम् ॥ सर्वसिद्धयेकदातारं गजवक्तं महाबलम् ॥

अगदागमगं सारं समुदृत्य यथाभ्रतिः ॥ गंगारामेण लिखिता सद्योगरत्नावली ॥

च.—विलोक्य सुश्रुताशुक्तशास्त्राणि विविधानि च ॥ स्वगदानि [ना] संग्रहोयं स्वकपीलकल्पितः [न कपीलविकल्पितः] ॥

महेशशक्तियन्त्रितो गंगारामो यथा शुकः ॥ आयुर्वेदाभ्यिग्रं रत्नं समुदृतकृतावली [समुदृत्याकृतावलीम्] ॥

इति श्रीसद्योगरत्नावली समाप्ता ॥ पंचमः खंडः ॥

४४४ सञ्जिपातचन्द्रिका स्तिष्पृणीका । द्विंश्चाणिक्यः ।

मूः आ.—अस्त्रिलिङ्गोष्ठीतीहणैः कटुभृतरसातापसेवाकषायैः कामक्रोधातिरूपैर्गुरुकृतरपिशिताहारनीहारशीतैः ॥

शोकव्यायामचित्ताग्रहणवनितात्प्रयंतसेवाप्रसंगैः कुप्यते — — पुसां अधुसमयशारद्वर्षेष्व सञ्जिपाताः म १ ॥

टि. आ.—नत्वा वैदापर्ति शंभुं सन्निधातार्णवस्य च ॥ सनिदानचिकित्साया व्याख्यानं क्रियते मया ॥ १ ॥
 मू. च.—जिह्वकेषोऽशाहान्यभिन्न्यासे पक्षसंख्यया ॥ परमायुरिति प्रोक्तं तदवर्गवा मृतिर्भवेत् ॥ ६२ ॥
 • इति सन्निपातचंद्रिका समाप्तः ॥

टि. च.—टिप्पन[णी] सन्निपातस्य माणिकयेन कृता खलु ॥ पशुनाभात्मजेनैषा नामतः पदचंद्रिका ॥
 इति सन्निपातपदचन्द्रिकायां सन्निपातार्णवः समाप्तः ॥

४४५ सर्वरोगनिदानम् ।

आ.—स जयति सिंधुरवदनो देवो यत्पादपंकजस्मरणम् ॥ वासरमणिरिव तमसां राशि नाशयति विम्नानाम् ॥ १ ॥
 अथातः सर्वरोगनिदानं व्याख्यास्यामः ॥
 च.—जलसंत्रासनामानं दृष्टं तमपिवजीयत् ॥ इति मूषिकाऽलर्कविषनिदानम् ॥

४४६ सर्वसंग्रहः ।

आ.—क्षीराभ्यैरस्त्वितं देवं पीतवस्त्रं चतुर्भुजम् ॥ वंदे धन्वन्तरैं नित्यं नानारोगनिषूदनम् ॥ १ ॥
 देहादुत्पदाते पुंसः पुरुषार्थतुष्टयम् ॥ न नीरोगः स कुत्रापि स[त]च्छांतिस्तु चिकित्सया ॥ २ ॥
 च.—आयुर्हिताद्वितं व्याधिनिदानं शमनं तथा ॥ विद्यते यत्र धीमद्विः स आयुर्वेद उच्यते ॥
 ब्रह्मदक्षर्देवेन्द्रभूचंद्राकोनिलानलाः ॥ ऋषयः सौषधिग्रामा भूतसंवाश्य पातु वः ॥
 इति श्रीसर्वसंग्रहः सम्पूर्णः ॥

४४७ सर्वैषधनिदानम्-भावमित्रः ।

आ.—गजमुखभर्मरप्रवरं सिद्धिकरं विघ्रहर्तारम् ॥ गुरुमनगमगयन[मागमनयन]प्रदमष्टकरीमिष्टदेवतां वंदे ॥ १ ॥
 परमोपयोगिकतिचिद्द्रव्याणां भावमित्रेण ॥ संगृद्धते र[स्व]भावो नानामुनिभिः समाख्यातः ॥ २ ॥
 च.—अथ पित्तस्य गुणाः ॥ पित्तमुष्णं द्रवपीवक्षालयवृणोत्तरं कटुतिक्तरस— - - - -

४४८ सारसमुच्चयः-बिलहणः ।

आ.—येन ज्ञानवता हिमाल्यतरुच्छायासु विक्रीडितं यः स्नातो हयपक्षवातशिशिरैर्गगाजलैः पावैः ॥
 रेमे यस्तु तुरंगयुथानितैर्नानविधैर्हेषितैः पायाद्वः स तुरंगघोषतनयः श्रीशालिहोत्रो मुनिः ॥ १ ॥
 श्रीशालिहोत्रं जञ्जुघोषपुत्रं महामुनीन्द्रं प्रणिपत्य तस्मात् ॥
 श्रीमद्यशःप्रलसुतं चिकित्साविशारदं कलहणमात्मतातम् ॥ २ ॥
 श्रीशालिहोत्रादिसुनिप्रणीतशास्त्रोद्धेः संग्रहणं विभाय ॥ विचार्य वस्तुनि च बिलहणेन विच्यते सारसमुच्चयोऽयम् ॥ ३ ॥
 प्राक्शास्त्रविशानविशुद्धाद्विः संक्षेपविशानपरो भिषण्यः ॥ अस्मल्लते सारसमुच्चयेऽस्मिन्बुद्धिं करिष्यद्यनुधो बुधो वा ॥ ४ ॥
 च.—संकोचिता भावतपूर्णसंज्ञा प्रसार्यते संकुचतीतिचाचा ॥ ५ ॥
 इति श्रीबिलहणहते सारसमुच्चये वाहनविधिः समाप्तः ॥

४४९ सिद्धमन्त्रः प्रकाशसहितः । प्र०-शोपदेव ।

प्र. आ.—आरोग्यवैद्यनायाभ्यां नमः सत्त्वादिसद्यना ॥ मातपितृभ्यां दातृभ्यांमायुःसुखदिताहितम् ॥ १ ॥
येनोऽशारितमात्रेण पुरः स्फुरति भेषजम् ॥ सोऽयं चिकित्सकप्रीत्यै सिद्धमन्त्रः प्रकाशते ॥ २ ॥
प्रथारंभे ग्रंथलदभीष्टसिद्धये स्वेष्टदेवतामभिष्टीति.....

मू. आ.—आयुर्वेदसुवांभेदिसारभारणिका गिरः ॥ लङ्घसितौषधग्रामा जयंत्यमृतजन्मनः ॥ ३ ॥

म. च.—भनेकजन्माराधनेन संतुष्टार्त्सहराजान्नरसिहमृतदेवात्सर्वतः ॥ सन्मानं लेभे
धनेशाध्यपितो वेद पदौकाः पितृकर्तृकः ॥ सिद्धमन्त्रं विवृतवान्बोपदेव; सतां मुहे ॥

इति श्रीबोपदेवविरचितः सिद्धमन्त्रप्रकाशः समाप्तः ॥

४५० अब्दरत्नम्-दुर्गासहायः ।

आ.—ज्ञाधिपं विन्नहरं जनानां प्रणम्य पादांबुजसेवकानाम् ॥ विलोक्य सर्पोदितमन्दरत्नं दैवशकण्ठाभरणं तनोमि ॥ १ ॥

च.—उदारमतिरात्मधीर्विदशास्त्रिष्ठः प्रधीः सुधीभिरभिपूजिती विमलकीर्तिविद्योतितः ॥
विलासकृद्वास सत्पुरि विलासनामेशितुः सतोऽस्य सुखदं सताममलमब्दरत्नं व्यधोत् ॥ ८८ ॥
इति श्रीदैवज्ञदुर्गासहायविरचिते अब्दरत्ने संज्ञार्थाः समाप्ता ॥ संवत् १९१२ ॥

४५१ अमरभूषणम्-अमरसिंहः ।

आ.—प्रणिपत्य महादेवं शारदां च गणेश्वरम् ॥ वक्ष्येऽहं ज्यौतिषं शास्त्रं बालानां बुद्धिवर्द्धनम् ॥ १ ॥
विलोक्य नानामुनिनां[सं]मतानि संशोधितं सारसुंग्रहं च ॥ कृते[तं]हितार्थं द्विजबालकानामबोधिनां सत्प्रतिबोधनाय ॥ २ ॥
शास्त्रे शूरश्च दाता च पृथ्वीपालनतस्यरः ॥ अमरसिंहो महाराजः क्षत्राणां नायको महान् ॥ ३ ॥
तक्षान्ना च कृतो ग्रन्थः पूर्वशास्त्रानुसारतः ॥ बालानां च विनोदाय बुद्धिवर्द्धनहेतवे ॥ ४ ॥
भन्न अंगभूतकालो निरूप्यते ज्योतिःशास्त्रे ॥ तत्र पंचाङ्गप्रकरणं प्रथमं प्रारम्भते ॥.....

४५२ अरिष्टनवनीतं सटीकम् । मू०-नवनीतरामः । टी०-श्रीधरः ।

मू. आ.—श्रीरगेशं नत्वा होराशास्त्राम्बुधीन्समालोच्य ॥ नवनीतनर्तनकविररिष्टनवनीतमाजन्हे ॥ १ ॥

टी. आ.—भरिष्टनवनीतं यद्वोराशास्त्रात्समुदृतम् ॥ व्याख्या विच्यते तस्य श्रीधरारव्या मनोहरा ॥
प्रथमं प्रबंधारभे अभिमतदेवतां नमस्कृत्य प्रबंधसंज्ञां कर्तृसंज्ञां च प्रकाशयति ॥

भू. च.—दिवस्यानकालादिवृथग्वलानि रिष्टशतङ्गजकयोर्विमृश्य ॥ यस्याधिकं तद्वलमेव योज्यं समानतायामपरिष्टमेव ॥.....

टी. च.—अव्वादिशब्देन चेष्टा नैसर्गिकी सुन्ध्यते । भरिष्टयोगेषु च यद्भ्रह्मोहेशोनारिष्टमुक्तं सोरिष्टेः तद्वंजकारिष्ट-
पशाङ्गयोगेषु यद्भ्रह्मोहेशोनारिष्टनाश उच्यते सोरिष्टभंजकः । (प)योहमयोश्च स्थानदिक्कालचैष्टादिसंचितानि वलानि पृथग्-
वलान्याह कापिष्टलः । स्वोच्चतुह्यत्वत्रिकोणवाशौः स्थानवलं स्वगृहीयते श्व । इस्यादिना संक्षेपेणोक्तानि । श्रीषतिस्तु-

स्वष्टमाह । जे[ह]येऽत्र प्रथमं हि अन्मसमयः इत्यादिना । एवमुक्तप्रकारे बलानि विचार्य रिषेशग्रहस्य बलम्
चेद्रिष्टमखीति जानीयात् रिष्टपदग्रहस्यबलमधिकं चेदरिष्टि नाखीति । उभयोर्बलसाम्येऽपरिष्टमस्त्वेव ॥
इत्यरिष्टनवनीतव्याख्यानेऽपरिष्टापदादो नाम षष्ठः परिष्टेदः ॥

४५३ अष्टैश्वर्यफलम् ।

आ.—अष्टैश्वर्यफलं वक्ष्ये सर्वज्ञास्त्रसमुद्भृतम् ॥ अत्र यामाद्रकफलं भूमुजामपि सर्वदा ॥ १ ॥

च.—मंदः स्यात्तत्र पापक्षे योगे वा राहुमंदयोः ॥ तत्र श्रीगुरुहृष्टश्चेद्विरक्तो वा यतिर्भवेत् ॥ ५ ॥

इत्यष्टैश्वर्यं भोजनमकर्त्यादिकं सम्पूर्णम् ॥

४५४ आरवेटकचक्रम् ।

आ.—चक्रमाखेटकं वक्ष्ये मृगयासिद्धिदं नृणाम् ॥ पापारिष्टकरैर्यागैर्मृगयासिद्धिरुत्तमा ॥ १ ॥

४५५ करणकण्ठीरवः-केशवः ।

आ.—कमलजकमलेशव्योमवेशार्कवाणीगजवदनगुरुणामधियुग्मं प्रणम्य ॥

गणककर्विकुलेन्दुः केशवः सत्प्रकारं सृजति करणमेतद्वद्विष्टसिद्धान्ततुल्यम् ॥ १ ॥

च.—अभूद्वरद्वाजमहर्षिवशो विथावतंसे श्रुतिशास्त्रवेदी ॥ उदीच्यचारिण्यपयप्रवर्ती जनार्दनो याज्ञिकचक्रवर्ती ॥ २९ ॥

अस्ति श्रियादित्य इति स्म तस्य सूनुः श्रियादित्य इति [इव] द्वितीयः ॥

निस्तंकंधपारांगतरंगमल्लस्तदात्मजो राणिग इत्युदासे ॥ ३० ॥

जयादित्यस्तमादजनि गणकश्रेणितिलकः कनीयानंस्यासीन्मतिरुचिरविः केशवकविः ॥

ततः कृष्णो ज्ञानी जलधिजलंघालतपतीतटोत्तसांवेनुस्त्रिनयनंममीराजनगरम् ॥ ३१ ॥

श्रीकेशवेन कविना गणितार्णवांतर्विभांतशिष्यकरुणातरुणार्जवेन ॥

चक्रेऽजलिलस्त्रकरद्दनस्यविकल्पकुंभीकंठीरवं रचयता करणं कृतिभ्यः ॥ ३२ ॥

अशांकं शिष्याणां विदधति विकल्पद्विष्टस्तदाक्षेपदोभैर्मतिसरसि तावल्कलुषताम् ॥

सं यावद्गोलग्रहगहन्मूर्छं व्यतिरवः श्रवःपांथो न स्यान्मम करणकंठीरवः [रवः] ॥ ३३ ॥

अभूदणकमंडलीमुखसरोजराजीविनीपतिर्जगति विश्रुतः श्रुतिविदां द्विजो राणिगः ॥

तदीयतनुजन्मना जलधिचुवितापिपदप्रतेन करणे कृते भुमिखेचराणां युतिः ॥ ३४ ॥

इति श्रीकेशवाचार्यविरचिते करणकंठीरवे नक्षत्रमुनिग्रहाणां युत्यधिकारो दद्वामः ॥ ३० ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

४५६ करणप्रकाशः-ब्रह्मदेवः ।

आ.—ब्रह्माद्युतत्रिनयनार्कशाशांकभौमसौम्येज्यशुक्रशनिवागविपागणेशान् ॥

नत्वाहमार्यभटशास्त्रसमं करोमि श्रीब्रह्मदेवगणकः करणप्रकाशम् ॥ १ ॥

च.—आसीत्यार्थिवृद्धवंदितपदांभोजद्वयो मायुरः श्रीश्रीचंद्रबुधो गौणैकवसतिः ख्यातो द्विजेन्द्रः क्षितौ ॥
नत्वा तस्य सुतौग्रिपंकजयुगं खंडेद्वृद्धामणेवेत्ते स्पष्टार्पदं चकार करणं श्रीब्रह्मदेवः कृती ॥ ११० ॥
इति श्रीब्रह्मदैवज्ञगणकविरचिते करणप्रकाशे ग्रहयुद्धाधिकारो नवमः ॥ समाप्तश्वायं ग्रन्थः ॥

४५७ कालद्वकम्-वररुचिः ।

आ.—वन्देऽहं गोपिकानाथं भारतीं गणनायकम् ॥ पार्वत्यै कृथितं पूर्वं कालचक्रं पिनाकिना ॥ १ ॥
तच्चक्षासारमुद्धृत्य लघुमार्गेण कथ्यते ॥ भूतैकविशांतिगिरियो ७ नवादिक् १० षोडशाब्द्यः ॥ ४२ ॥
सूर्यादीनां क्रमादास्युराशीनां स्वामिनां वशात् ।
नवमं दिनसंप्राप्निर्गतिः सिंहावलोकने ॥
च.—संदेहमाप्रोति कन्याफलं मिथुनवत् तुला ॥ सर्वसंपत्करं लाभं भेदेष्व [पे] शुक्रदशागमे ॥
इति श्रीकालचक्रं संपूर्णम् ॥

४५८ कुण्डलीकल्पतरुः-जागेश्वरः ।

आ.—श्रियं वक्रतुण्डं गुरुन्सूर्यमुख्यान्नहान्पदं पद्मनाभं सुरेशम् ॥
हृदाहं च नत्वा नराणां हिताय प्रकुर्वे फलं भावं सूक्ष्मित्यक्तम् ॥ १ ॥
च.—गुर्जरे गुरुतरे च सुदेशो नारदोपुरवासविलासी ॥ दागईश्वरपदं च यदीयं नाम तेन कृत एष निबंधः ॥ २५ ॥
इति श्रीकुण्डलीकल्पतरौ द्वादशभावज्ञानप्रकाशशाखा समाप्ता ॥

४५९ कृपापद्मतिः-देवकीनन्दनः ।

आ.—श्रियं गिरमेकनिदानभूतां निदानभूतामरवंदयमानाम् ॥ सहस्रनिष्कल्पसपूर्णचन्द्रच्छर्विं जगन्मातरमानतोऽस्मि ॥ १ ॥
नतोऽस्मि तेषां च पदार्थिवं न शक्यतेहो मनसापि येवाम् ॥ पयोनिविर्गैरवसहृणानां विलंघितुं ख्यातार्थियां गुरुणाम् ॥ २ ॥
इदि स्थिताः काश्चिदजीर्णयुक्तीः सुधीभ्य आलोकयितुं सुखाय ॥ अथामयादागमसम्पत्तिस्यामहं कृपापद्मतिमातनोमि ॥ ३ ॥
च.—भासक्षे तुहिचाचलस्य कमठाद्रौ सोमनाथांतिके गोत्रे चांगिरसे बभूव सुकृती लक्ष्मीधरो द्वैववित् ॥
जीवानंद इति प्रथामधिगतः पुत्रो महादैववित्स्याभूत्कागिराजभावितमहाभाष्यादिवाचार्यातिः ॥ ११ ॥
तत्पुत्रस्तच्चरणकमलद्वंद्वसंप्राप्नोधः ज्ञाके षड्यद्विनगविद्विभूमिते देवकीनंदनोऽहम् ॥
चैत्रे मासे व्यरचयमिमां पद्मतीनां कृपाल्यां भोग्यैतत्कृतिजसुकृतं पादयोस्तेऽर्पयेऽहम् ॥ १२ ॥
इति श्रीमन्महामहीवानंददैवज्ञतनयदेवकीनन्दनदैवज्ञविरचितायां कृपापद्मतिष्ठोधनं समाप्तम् ॥

४६० केशवीपद्मतिः-प्रौढमनोरमाटीकासमेता । मू०-केशवः । टी०-दिवाकरः ।

टी. आ.—आदित्यमक्षानघनांधकारच्छिदं मुदं संततमादधानम् ॥ जगत्प्रसूतिस्थितिनाशहेतुं श्रीभास्करं भास्वररूपमीडे ॥ १ ॥
विघ्नविघ्नमहं वंदे विघ्नपं विकुर्धार्चितम् ॥ यस्य स्मरणतः साध्यां सिद्धं प्राप्नोति सत्त्वरम् ॥ २ ॥
श्रीकेशवार्यवच्चनानि जयंति तानि निर्दूषणानि बहुलार्थसुपूरितानि ॥
धन्यानि शिष्यजनवृद्धिविवृद्धिदानि स्वल्पादराणि वृथतोषविधायकानि ॥ ३ ॥

अपि सुरत्वं डितमंडिल्लेन प्रचंडपीडित्यमस्तंडि येन ॥ ज्ञानाधिराजस्य गुरुं नृसिंहं प्रचंडचंडांशुमर्ति तमीडे ॥ ४ ॥
 श्रीमृच्छिवाख्यं गणितज्ञचक्रचूडामर्णं सज्जनवृद्धवंदयम् ॥
 विदुर्विदो यं विषणेन तुल्यं तं नौमि नित्यं विषणातिहेतोः ॥ ५ ॥
 श्रीकेशवार्थगणनाभिवृत्तबद्धोदिता जातकपद्धतिर्या ॥ तैरेव तस्वा विवृतिः कृतास्ति परं न तत्रास्ति सुयुक्तिरुक्तं ॥ ६ ॥
 संप्रार्थितः शिष्यगणेन युक्तिः कार्यातिवर्येति दिवाकरोऽहम् ॥
 सवासनं तद्विवृतिं करेमि यत्ते[यतो]जनो मे सकलोऽपि रन्धः ॥ ७ ॥
 यद्यप्यशक्या विवृतिर्विधातुं मया जडेनामलकेशवोक्तेः ॥
 तथापि कुर्वे शिवपादपश्प्रसादतः प्रौढमनोरमाद्याम् ॥ ८ ॥
 अथ श्रीकौशिकमुनिवरयं शोद्धोऽपरपारावारतीरनिकटवर्तिर्नैदीग्रामनिवासकृद्मृते[दमृते]धरसुंदरचरणकमलयुग्मलभज-
 नावाससमस्तविद्यः सकलागमाचायवर्यः सांवर्तसराणि[णा]माचार्यः श्रीकमलाकरदैवज्ञनंदनः श्रीकेशवो ग्रहकौतुकादिग-
 णितस्कंधं प्रथमतो विधिवद्यद् वस्थाप्याधुनां संक्षिप्ताक्षरवृत्तैर्भिवृद्धां बह्यां सुलघुप्रक्रियां जातकपद्धतिं चिकीर्पुर्जन्मजन्मा-
 तरार्जितदुरितोत्पन्नप्रत्यूहव्यूहनिराशनग्रंयसमाप्त्यर्थं समाप्तेऽपि ग्रन्थे तत्पचयगमनार्थं शिष्टाचारपरिपालनेन शिष्य-
 शिक्षार्थं च नमस्कारलक्षणं मंगलमाचरन्त्रयारंभं शार्दूलविक्रीडितपूर्वाद्देन प्रतिजानीते ॥

मू. आ.—नृत्वा विघ्नपशारदाच्युतशिवब्रह्मार्कमुख्यमहान्कुर्वे जातकपद्धतिं — — — —

टी. च.—भास्वन् श्रीसूर्यः शिवो महूरुः ॥ शेषं स्पष्टम् ॥

शाके गजाभौधशर्वैऽपि १५४८तुल्ये सिद्धांतवित्पौढमनोरमाद्या ॥

दिवाकरोक्ता च्युवकेशवोक्तंवृत्तिः सयुक्तिः समग्रात्समाप्तिम् ॥

इति श्रीसकलगणकचक्रचूडामणिश्रीकृष्णदैवज्ञसुतश्रीमन्त्रसिंहगणकस्य सुतेन संप्रदायप्रवर्तकाचार्यश्रीमत्पितृव्यशिर्व-
 ज्योतिर्विष्णव्य(व्य)विदेन दिवाकरेण विरचितायां श्रीमत्केशवसांवत्सरोक्तजातकर्मपद्धतेष्ठीकायां सवासनायां प्रौढमनो-
 रमाभिधायां ग्रंथसमाप्त्यलंकारः ॥

४६१ कौतुकलीलावती-रामचन्द्रः ।

आ.—नृत्वा नारायणं रुदं गणेशं भारतीं गुरुम् ॥ सारोद्धारं पञ्चक्ष्यामि ज्योतिषं क्षीरवेरिव ॥ १ ॥

च.—श्रीमालिङ्गातिविप्रेण विद्याधरसुतेन च ॥ व्यवहारनिवंधोऽयं रामेणाकृत कौतुकम् ॥ १ ॥

इति श्रीकौतुकलीलावत्यां भट्टरामचंद्रेण कृतो निवंधोऽयम् ॥

पक्षे फले तु वीजानि निराश्ये प्रस्तुतं फलम् ॥

इति श्रीकौतुकलीलावती समाप्ता ॥

४६२ क्रान्तिपातार्यात्रयं सविवरणम् । मू०-भास्करः । वि०-विश्वरूपः ।

मू. आ.—विषुवत्कान्तिबलयोः सम्पातः क्रान्तिपातः स्यात् ॥ तद्वगणा; सौरोक्ता व्यस्ता अयुतत्रयं कल्प इति ॥ २ ॥

वि. आ.—गणेशं भारतीं नृत्वा रामं नारायणं गुरुम् ॥ भास्करोक्तक्रान्तिपातार्यात्रयं विवृणोम्यहम् ॥ १ ॥

अयोद्यातसंगता कांतिपातस्वरूपमुपगीत्याह ॥ विषुवत्कान्तिबलयोः प्रागुक्तयोः सशातः संयोगश्रितभ [भू] गोलप्रदेशविशेषः ॥ कान्तिविषुवहृतसम्पात इत्यत्र मध्याक्षरलोपाल्कांतिपातः ॥
वि. च.—मया निष्काशितं द्येतन्मरीचे;—क्तात्पृथक् ॥ एकनाथनिरासार्थं गणकानन्दहेतुकम् ॥ १ ॥
इति श्रीसकलगणकसार्वभौमरङ्गनाथगणकात्मजभूनीथरापरनामकविश्वरूपगणकविरचितं कांतिपातार्यात्रयविवरणमेक-
नाथमुखभंजनं समाप्तिमगमत् ॥

४६३ गजयोगार्णवः ।

आ.—श्रीपार्वत्युवाच । देवदेव महादेव गजानामपि यो भवेत् ॥ ऐर्योगीर्वद तं क्षिपं गजयोगार्णवाभिधम् ॥ १ ॥
ईधर उवाच । शृणु देवि प्रवक्ष्यामि गुद्यानां गुद्यमुत्तमम् ॥ न प्रकाशयं न देयं वा कदापि ज्ञानहेतवे ॥ २ ॥
गुरुषदिष्टमार्गेण वक्तव्यं योगजं फलम् ॥ तथापि न प्रकाशयं तु हृदिस्यं फलते ध्रुवम् ॥ ३ ॥
मया दत्तं गणेशाय गणपेनाच्युताय वै ॥ विष्णुना ब्रह्मणे दत्तं ब्रह्मणा गुरवे मुदा ॥ ४ ॥
गुरुणा दिननाथाय दिनेशोन प्रकाशितम् ॥ ततः कदाचित्कालेन मागधो द्विजपुंगवः ॥ ५ ॥
चरिष्यति तपस्तीव्रं दिनेशाभिमुखं सदा ॥ ततः कदाचिद्गवान्दिवसो विश्वमूर्तिधृक् ॥ ६ ॥
प्रसक्षोऽस्मि द्विजश्रेष्ठं तीव्रेण तपसा च ते ॥ दास्याम्यद्य मुनिश्रेष्ठं वरं तेऽय सुनिश्चितम् ॥ ७ ॥
तस्याप्ने कथयामास सविता योगजं फलम् ॥ यतच्छृणु महादेवि वदाम्यद्यपशु (म्येव सु) निश्चितम् ॥ ८ ॥
श्रीसूर्य उवाच । शृणु विश्र महादेवादुपदेशं गणाधिपः ॥ प्रार्थ[प्राप]यं तं वदाम्यद्य भव सुस्थिरमानसः ॥ ९ ॥
जन्मलग्ने यदा कर्के कर्काशो कर्कगे रवौ ॥ तत्रैव यामिनीनाये स गजाधिपतिर्भवेत् ॥ १० ॥

४६४ गणकमण्डनम्-नन्दिकेश्वरः ।

आ.—नस्वा दुर्गा गणेशां च श्रीमद्देवांगरायजः ॥ नन्दिकेशरसंज्ञोऽहं वक्ष्ये गणकमण्डनम् ॥ १ ॥
च.—इति श्रीमद्देवांगरायायात्मजनन्दिकेशरविरचिते गणकमण्डने गृहाद्यारंभः प्रवेशातः सप्तमोऽध्यायः समाप्तः ॥

४६५ गुणिततत्त्वचिन्तामाणि:-दिवाकरः

आ.—अथ विश्वविघाताय ग्रन्थक्षिण्जगुरुप्रणामपूर्वकं मङ्गलमाचरति ॥
श्रीमच्छिवाख्यमिति स्पष्टम् । चिकीर्षितं प्रतिजानीते श्रीकेशवेति.....
च.—दिवाकराराधनलब्धबुद्धिदिवाकराख्यो नरसिंहसूनुः ॥ रग्य निजोक्तेर्गणितस्य तत्त्वचितामर्य
यन्मयात्र समकारि कुत्रचिच्छेदेशिभर्त[मत]खंडनं वरम् ॥ तच्छिवस्य सुगुरोदेयाभरालोकनप्रभवैभवं किल ॥
योयोऽप्युपयुतोऽहितो भवति भं सैकं यमाभ्यां हतं मासः स्याच्छिद्धिनितोऽग्निविहितो वारो भवेत्तद्वात् ॥
पक्षः स—तिर्युतिः शाशिगुणैः ३ । रेयो हताकाश्चिद्युक्तशाकः सर्वयुतिर्यदा नृपशैत रामैर्विहीना १५७७ तदा ३ ॥
सिद्धान्तसिद्धान्तविद्ग्रगणयो दिवाकरो ग्रन्थमिमं लिलेख ॥ यः शाचमन्नाम यतिर्हजेन्द्रो भन्यामहे विश्वविदां वरं तम् ॥
आक्रान्ता ननु बटुना लग्नायीयं निर्विर्यो मणिशक्लेन ज्ञायतेत्रिः[प्रिः] ॥

अचांतः कलशभुवा शबाडबोऽनिर्वदुर्जाना खलु विदुषां जनेन शक्तिः ॥
इति श्रीद्वाकरविरचितो गणिततत्त्वचितामणिः समाप्तः ॥

४६६ गणितलता-वल्लभः ।

आ.—शंकर ईश निशम्य वचः पुरुहूतमुखैः कथितं जगदीधर सिष्ठुरतुङ्डजनुः परिसूचकामेदुकरोज्ज्वलादिव्यकलेवर ॥
तेभ्यः इमा मुदितो हरितो व्यतरो वैसनानि निजानि दिगंबर देहि कवित्वविशेषचमल्कृतिमेकरदाश्रयणस्य विपद्धर ॥ १ ॥
निखिलगणितविद्याप्रभुं विभाकरं प्रणमामि ॥ तदनुवराहोदितवचः प्रस्थूहभेव भजामि ॥ २ ॥
ज्योतिर्विद्याधाम ब्रह्मगुप्तदेवो जयतु ॥ द्विजवरसकुलललामभास्करोऽपि भास्करगुणः ॥ ३ ॥
तेषां वचनैश्चोदितबुद्धेर्गणिते विलसितुमेव विशुद्धे ॥ भवल्लुद्यतमेद्य मनीषा(शा)खाभ्यासे यदप्यनिशा ॥ ४ ॥
श्रीवालाभिधीदीर्घतैर्जनयशः शुक्ळीकृताशांतरैभूदे वोपकृतींगतैश्च गुरुभिः पाटीविद्वौ दीक्षितः ॥
अंबाशंकरदीर्घितात्मजपटुः श्रीवल्लभो गुरुः पृथ्वीनिर्जर ईशदत्तधिषणो श्रयप्रबंधोद्यतः ॥ ५ ॥
विकसितरुचिशास्त्रकंजवृद्धोत्कटमकुरंदविमतचित्तवृत्तेः ॥
रासिकजनमध्यवतस्य प्रीत्यै गणितलता भवतात्सुपुष्पितात्रा ॥ ६ ॥
च.—इति गणितलतायां विपुलरसायां श्रीवल्लभगणकेन वैः कलवृत्तदलाढ्यैः पंचसुकुसुमैः संयुक्तं मधुगंधधरैः ॥
मुनिखैदुसमानैः सुललिंगानै रचित्प्रयां वृत्तै रस्यं प्रकीर्णसंज्ञकं पंचमसंहयं स्तबकमिदं सुजनैर्गम्यम् ॥ १०७ ॥
इति प्रकीर्णलक्षवकः पंचमः ॥ ५ ॥
इति गणितलतेर्यं समरामेषुवृत्तै रसमुजसुमनोभिः संयुता पंचगुण्ठैः ॥
मुदितददय एनामभ्यसेन्मानुषो यो दिशतु बहुलभव्यं तस्य गौरीगिरीशः ॥ ५३७ ॥
इति श्रीवल्लभगणकृता गणितलता समाप्ता ॥

४६७ गार्गीय(द्वद्वगार्गीय)संहिता ।

आ.—जगद्विधात्रे तमसां निहंत्रे गोप्त्वे प्रजानां फलसंप्रदात्रे ॥ गंत्रे क्षणं स्रोतसि भावकैत्रे तस्मै नमो धीविधये सवित्रे ॥ १ ॥
अथातः संवत्सरान्देशं व्याख्यास्यामः । तदा सस्यमनुरोग्यमनावृष्टिं च निर्दिशेत् ॥
द्वद्वगर्गकृते ज्यौतिषे मयूरचित्रके
अथ नक्षत्रारिष्टाध्यायं व्याख्यास्यामः
च.—भरण्यां दुःखमाप्नेति सुदारूणमिति ॥ २३ ॥
इति द्वद्वगार्गीयसंहितायां ज्योतिःशास्त्रे मयूरचित्रके नक्षत्रारिष्टकनामाध्यायः ॥ ६६ ॥
द्वद्वगर्गेण कृता चेयं गार्गीयसंहिता संपूर्णा मया लिखिता ॥ संवत् १९१२ ॥

४६८ गौतमजातकं सटीकम् । टी०-लक्ष्मीपतिः ।

टी. आ.—गणपदिनपरावर्तीश्श्वर[र]मेशप्रकृतिगुरुकृतिभक्तिः प्रणम्य ॥
लिखिति मतिमतां सुखाय कश्चिन्मुनिवचनैर्मुनिगौतमोक्तभाष्यम् ॥

अथ परमकारणिको मुनिगीतमः शिष्ठाचारं परिपालयन् जगदादिकारणं प्रणवन् अपस्त्र समूलकत्वमभिव्यञ्जयन् शिष्यप्रशिष्याभ्यशिष्यन्प्रत्यह्यूर्हान्मूलनपूर्वकम्रथपरिसमाप्तिभिलषन्मंगलमाचरति ॥

म् आ.—कुब्धप्रकृतिपुरुषाभ्यामिति ॥.....

टी. च.—एवमित्यनेन ग्रन्थोपसंहार इति ॥ ३१ ॥

गौतमोदितसूक्तस्य टिप्पणं यन्मया कृतम् ॥ योग्यायोग्यं विचार्येतच्छोधनीय विचक्षणैः ॥ १ ॥

इति मुनिगौतमसूक्तपद्याटीका गुरुपदसत्कृपया यथाकृत्यचित् ॥

गुरुमुखसुश्रुतत्त्वसारमध्यामनसि निधाय विनिर्मिता किलेयम् ॥ २ ॥

वृत्त्या शंभुवलीवर्दो जात्या ब्राह्मणपुङ्गवः ॥ नाम्ना लक्ष्मीपतिः ख्यातष्टीकेयं तेन निर्मिता ॥ ३ ॥

इति लक्ष्मीपतिशर्मणा कृतेयं सुजनसुखाय च गौतमप्रसादात् ॥

उपहासाय च दुर्जनस्य भूयात्कलकथनाय विचारसारवीनाम् ॥ ४ ॥

इति गौतमवाक्यार्थानुमानायोपलब्धिदाम् ॥ काशीवासी द्विजः कश्यिदकरोच्छ्रुमुतुष्टये ॥ ५ ॥

गौतमस्य कृपादृष्ट्या विद्येशप्रीतये मया ॥ लिखितेयं कीडनाथ बालानां धीमतां मुदे ॥ ६ ॥

४६९ ग्रहकल्पतरोष्टीका-रघुनाथः ।

आ.—श्रीगणेशं नमस्कृत्य देवंद्रैर्वादितं पदम् [सदा] ॥ ग्रहकल्पतरोष्टीरथ्या रघुवायेन रच्यते ॥ नत्वेति.....

च.—ब्रह्मणो गणनया जात; पर्वशोभिः ॥ इति कल्पतरोष्टीका समाप्ता ॥

४७० ग्रहकौस्तुभः-मापिदासः ।

आ.—विभुज्यति सहुजः स्फुरदधिज्यचापेषुभिः प्रभमग्नेत्रिनिगमपद्धतिः सद्वितः ॥

गुरुर्गुरुमतानुगः सकलसाध्यसिद्धिप्रदः क्षमीकृतसमागणो रघुपतिर्निवंवोऽप्ययम् ॥ १ ॥

अन्यत्र कर्माधिकतां बहुत्वं प्रत्यक्षवाचां च विलोक्य सारम् ॥ श्रीमापिदासो ग्रहकौस्तुभाख्यं सौरानुसारं करणं करोति ॥२॥

च.—इत्यं मया विवृधरामगुरोः प्रसादात्तिसद्वान्ततत्त्वमनुकृतितमञ्चित्यरूपम् ॥

निर्मथ्य दर्शितमनेन परावरेशो तुष्टो विभुर्भवतु शिष्यसुबुद्धिवद्धयै ॥ ११ ॥

कंठे विलंब्य नितरां मुदितस्वभावस्त्वाद्यन्तविद्विविदिषुः समयावबृद्धः ॥

प्रौढेल्प[प्रौढेल्प]बुद्धिविवेशसदोगतः सन्विभ्राजतां हरिरिव ग्रहकौस्तुभेन ॥ १२ ॥

योऽभृहुर्जरदेशजो गणितविज्ञपीतनूजोऽशुमानौदीन्यः सुराहस्ववंशतिलकः शांडिल्यगोत्रो द्विजः ॥

नाम्नापि प्रथितः प्रयाग इति तत्सनुः स रामापीथके च ग्रहकौस्तुभं बुधमुदे श्रीमापिदासः रृती ॥ १३ ॥

इति श्रीसूर्यसिद्धान्ततुल्ये श्रीग्रहकौस्तुभे मापिदासकृतौ पातसाधनम् ॥

४७१ चन्द्रप्रदीपिका ।

आ.—अधिन्यादि लिखेद्वारा कं सव्यापसव्यमेव च ॥ साभिजित्सहितं लेखयं यात्राचन्द्रप्रदीपेनम् ॥ १ ॥

च.—भंगो मृत्युविनाशाय जायते नाश संशयः ॥ १६ ॥ इति चन्द्रप्रदीपिका ॥

४७२ चन्द्रोन्मीलनम् ।

आ.—दितिंतनयक्षताविहिताकृतेवाहिन्या भूर्गेद्रवाहिन्या: ॥ सकलचराचरशिरसि स्फुरितपरागं पदं नौमि ॥ १ ॥
 करबदरसद्वशमखिलं भुवनतलं यत्प्रसादतः कवयः ॥ हंसारूद्धं वीणावादनशीलां नमामि तां वाणीम् ॥ २ ॥
 पापाणान्निःसृताः सर्वे हिरण्याद्या यथाक्रमम् ॥ तथा हि सर्वशास्त्राणां सारभूतं मयोदितम् ॥ ३ ॥
 अतीतानागतं चैव वर्तमानं शुभाशुभम् ॥ लाभो हानिर्जयो युद्धे भूपमृत्युर्वनागमः ॥ ४ ॥
 मनोमध्ये च या चिता मुष्टिभेदोप्यनेकथा ॥ लूका च द्रव्यशलयं च व्रामनाम च तस्करः ॥ ५ ॥
 दिशो भेदश्च ज्ञातव्यं सकलं निश्चलानि च ॥ गमनागमनं चैव यादृशं यस्य कर्म च ॥ ६ ॥
 आतुरे व्याधिरूपं च गर्भश्च प्रसवः चित्याः ॥ मृगयां कुरुले यत्र आस्वादो भोजने तथा ॥ ७ ॥
 वोट्रभंगश्च दुर्भिक्षं प्रावृट्च जलदागमः ॥ छत्रभंगो नरेन्द्राणां राष्ट्रभंगस्य लक्षणम् ॥ ८ ॥
 वापीकूपजलोद्देशमुद्यानं भठमंदिरम् ॥ त्रिशतं पष्ठिसंयुक्तं चार्थकाण्डस्य निश्चितम् ॥ ९ ॥
 गजादिसुर्वजीवेषु वाणिज्ये क्रयविक्रयम् ॥ परोक्षे मंत्रभूपानां पञ्चलेख्यं समुद्रितम् ॥ १० ॥
 पारधीरमते इत्र जीवमृत्युमुपेक्षया ॥ नृपस्य संधियुक्तस्योद्धाहो नष्टं च जातकम् ॥ ११ ॥
 भूमिभागश्च ज्ञातव्यं सफलं निष्फलं च यत् ॥ मन्त्रिभावो यथा राज्ञः स्त्रीपुरुषनपुंसकम् ॥ १२ ॥
 अन्यजन्मनि या योनिः स्वर्गपातालभेद च ॥ मृतः स गन्धुते यत्र मुक्तिः स्वर्नरकाभिवाः ॥ १३ ॥
 अन्यत्र त्रिषु लोकेषु वर्तते सुरदानवाः ॥ उद्धृतं तन्मया ज्ञानं ज्ञातव्यं च चराचरम् ॥ १४ ॥
 समुद्रस्यं यथा इत्रं पुष्पमध्ये यथा मधु ॥ तथा हि सर्वशास्त्राणां सारभूतं मयोदितम् ॥ १५ ॥
 दृष्टा चक्राण्यनेकानि कोटिभेदशतानि च ॥ तेन दृष्टेन मार्गेण चंद्रोन्मीलनभापितम् ॥ १६ ॥
 इति चंद्रोन्मीलने मूलतत्त्वसंबंधं प्रकरणम् ॥ १ ॥ .
 अत उद्धृतं प्रवक्ष्यामि वर्गवर्णं यथाविधि ॥ एकैकस्य यथा भेदं कथयामि न संशयः ॥ २ ॥
 उत्तरं चाप्तं चैव — — — — —

च.—इति श्रीचंद्रोन्मीलनाख्यश्रंथः समाप्तः ॥ संवृत् १९०७ ॥

४७३ चन्द्रोन्मीलनदीपिका प्रभासनाम्नी ।

आ.—शङ्कुरजगद्विक्योरके पङ्क— — — न खेलन्तम् ॥ लम्बोदरमवलम्बे यं न वेद तत्त्वतो वेदः ॥ १ ॥
 हेतवे जगताभेव संसारार्णवसेतवे ॥ प्रभवे सर्वविद्यानां शंभवे गुरवे नमः ॥ २ ॥
 अमरीकवरीभारभ्रमरीमुखरीकृतम् ॥ दूरीकरोतु दुरितं गौरीचरणपङ्कजम् ॥ ३ ॥
 श्रीचंद्रोन्मीलनव्याख्या प्रभाख्या भासते यदि ॥ इदं संख्यावतां संख्या कुत्र कुत्र न जायते ॥ ४ ॥
 संपूर्णावप्युपोद्घाताव्यायौ स्पष्टत्वात् व्याख्यातौ ॥
 इदानीमुत्तराधरसंज्ञां विभास्ति प्रथमेति । प्रथमवर्गा क्षरास्तृतीयवर्गक्षरा उत्तराक्षरां ते केअकच्छटपयशाः ॥ प्रथमो वर्गः ॥

च.—इति चंद्रोन्मीलनदीपिकार्या वाप्यादिषु जलनिर्णयः ॥ सप्तविंशतिः पठलः ॥ २७ ॥

४७४ चन्द्रोन्मीलनदीपिकाया उदाहरणम् ।

आ.—इदानोमुत्तरसंज्ञां वक्ष्ये प्रथमेति । प्रथमवर्गे तृतीयवर्गाक्षरयोगेति । ते के । अएकचटपूर्यशाः । प्रथमवर्गाः इउग्नड-
दबलसा ॥ तृतीयवर्गाः । एते परस्परयुक्ता यत्र दृश्यते त एवोत्तराख्याः । इदानीं अधरा; कथ्यन्ते ॥

च.—इति श्रीचन्द्रोन्मीलनदीपिकाया उदाहरणं सम्पूर्णम् ॥

४७५ चूडामणिसारः-लक्ष्मणभट्टः ।

आ.—नमस्त्वत्य परं देवं ज्ञानमूर्तिं सनातनम् ॥ अव्यक्तं सहैगं सूक्ष्मं व्योमव्यापिनमिश्वरम् ॥ १ ॥

पुरा प्रोक्तमिदं ज्ञानमनेनाव्यक्तमूर्तिना ॥ चूडामणिश्च नामेदं सर्वप्रत्ययकारकम् ॥ २ ॥

तस्यार्थसुखबोधाय संक्षेपात्सारमृदृतम् ॥ नानाचूडामणेः सारं भट्लक्ष्मणनिर्भितम् ॥ ३ ॥

बहुभिर्ग्रीथभेदैश्च ज्योतिर्नानैः स्वरोदयैः ॥ शारीरैः शाकुनैर्नानैः प्रोक्तं ज्ञानमनेकथा ॥ ४ ॥

सर्वप्राप्तेव ज्ञानानामुत्तमं सर्वमूर्द्धनि ॥ स्थितं चूडामणेः सारं नृपादीनां सुखप्रदम् ॥ ५ ॥

ज्ञानदीपकमादाय वर्ति कृत्वा सदाक्षरैः ॥ स्वरम्भेदैन् संयोज्य ज्वालयेदुत्तराधरैः ॥ ६ ॥

एनं दीपकमादाय त्रैलोक्यं दृश्यते स्कुटम् ॥ प्रवक्ष्यामि विधानेन व्यापारं भुवनत्रये ॥ ७ ॥

च.—अधरैश्च भवेद्वानिः शिवाकाले विशेषतः ॥

इति श्रीचूडामणिसारे सटिप्पणीके भट्लक्ष्मणविरचिते वर्णधर्मप्रकरणं समाप्तम् ॥

४७६ जातककामधेनुः ।

आ.—त्रिभुवनजननं त्रिलोकदीपं त्रिभुवनपालनतत्परं दिनेशम् ॥

तनुसुखभवनाधिपाप्रितोत्त्वं निखिलगृहेषु फलं मियः प्रवक्ष्ये ॥ १ ॥

च.—सुभोजनो जीवधनाभरान्वितो नरः स्ववंशस्य सुर्धर्मतत्परः ॥ १२ ॥

इति जातककामधेनौ लग्नादिमान्त्यभवन्स्थितद्वादशभवेशफलनिरूपणाध्यायः ॥ १ ॥ संवत् १९१२ ॥

४७७ जातकचन्द्रिका-व्येङ्कटेशः ।

आ.—सिद्धान्तमौपनिषदं शुद्धांतं परमेष्ठिनः ॥ शोणाधरं महः किंचिद्विणाधरमुपास्महे ॥ १ ॥

फलानि नक्षत्रदशाप्रकारेण विवृण्महे ॥ [दशा] विशोक्तरी चात्र द्वेया न[ना]ष्टोत्तरी मता ॥ २ ॥

वयं पाराशरीहोरामनुसृत्य यथामति ॥ उद्दायप्रदीपाख्यं कू[कु]र्मो देवविदां मुदे ॥ ३ ॥

च.—यज्ञनारायणेत्याख्या यायजूकतनूद्रवा ॥ श्रीव्येङ्कटेशेन कृता शुभा जातकचन्द्रिका ॥ ७६ ॥

इति श्रीकिरलशास्त्रे पाराशरीमतानुसारेण जातकचन्द्रिका समाप्ता ॥

४७८ जातकपद्धतिः-दिवाकरः ।

आ.—श्रीमन्तिवाद्यं गणितज्ञकचूडामणि सज्जनवृद्धवद्यम् ॥

विदुर्विदो यं विषणेन तुल्यं तं नैमि नित्यं विषणासिहेतोः ॥ १ ॥

श्रीकेशवश्रीपतिसुंदरदिप्रणीततंत्रादविगम्य सारम् ॥

प्रकाशयते सुज्ञदिवाकरेण पदांशुभिर्जातकमार्गपटनम् [पाटी] ॥ २ ॥

च.—१०४ इति विवाकरक्ता जातकपद्धतिः ॥ संवत् १९१२ ॥

४७९ जातकपद्धतिकल्पवल्ली-विठ्ठलः ।

आ.—गौरीं च गौरीपतिमादरेण गौरीसुतं च प्रणिधाय चित्ते ॥ तोषांय होरविदुषां तनोति श्रीविठ्ठलः पद्धतिकल्पवल्लीम् ॥ १ ॥

च.—कृष्णात्रिगोत्रे सुतरां पवित्रे पवित्रशर्माजनि ब्रूबशर्मा ॥ तत्सुनुा विठ्ठलदीक्षितेन चक्रे लघुः पद्धतिकल्पवल्ली ॥ १२ ॥

होरापये हौरिकपांयवृन्दश्रमच्छुदे विठ्ठलरोपितायाम् ॥ समुङ्गसत्पद्धतिकल्पवल्लीयां दशायमेतत्कुसुमं समाप्तम् ॥ ५ ॥

वृत्तसंख्यां ६४ इति श्री० ॥ संवत् १९१२ ॥

४८० जातकपारिजातः-वैद्यनाथः ।

आ.—अथाष्टकवर्गः

चक्रं विलिङ्घ्य सह लग्नदिवाकरादैः सूर्यादिलग्नभवनात् [च]वियच्चरणाम् ॥

वाक्याष्टकोपगतवर्णवियोजिताश्वेद्विश्वर्गजनिताखिलविदविण् ॥ १ ॥

श्रीवैद्यनाथकृतजातक[पारिजात]पाराशरादिकलसारसोपयाते ॥

प्रस्तारभिन्नसमुदायकाविदुशीलः संकीर्तिस्तु सकलद्युच्चरप्रसादात् ॥ ७१ ॥

इति दशमोध्यायः ॥ अथ कालचक्रगतिः ॥

प्रणम्य परमानंदं शिवं परमकारणम् ॥ खेचरे चक्रमध्यरथं चतुःपटिकलात्मकम् ॥ १ ॥

तं दृष्टा देवदेवेशमीधरं सर्वमंगलाम् ॥ कालचक्रगति सर्वा विस्तराद्वद मे प्रभो ॥ २ ॥

ईधर उवाच ॥

च.—इति पाकेऽवस्थिलेषु चित्तयेत् ॥ १११ ॥ इति श्रीजातकपारिजाते कालचक्राध्यायः ॥

४८१ जातकसारदीपः-नृहरिः ।

आ.—यद्वासा खलु नैशमध्यतमसं विध्वंसमेति क्षणाच्चादादीनि तथाम्बुगोलकमयान्यृक्षाणि दीव्यन्ति च ॥

यो विश्वोद्भवसंस्थितिप्रलयकृतत्वं परं योगिनां द्राघवाचं प्रकटीकरोतु भगवांस्त्वैलोक्यदीपो रविः ॥ १ ॥

प्रोक्तानि होरागणितानि पूर्वेष्वसिष्ठगर्गात्रिपराशरादैः ॥ वराहलङ्घप्रमुखैश्च तेषु फलकमो नैव कृतो हि यस्मात् ॥ २ ॥

सारावलीजातकशास्त्रतोऽपि होराप्रदापादपि जन्मदीपात् ॥ आदाय सारं यवनादिशास्त्रात्कलकमार्यं खलु जन्मपञ्चाः ॥ ३ ॥

निजाजाता तपदारविन्दयुग्मं द्वमनोनीरजपञ्चरे निधाय ॥ लिखनकमसंयुतं प्रवद्यये नृहरिजातकसारदीपमस्मात् ॥ ४ ॥

च.—जातकदीपिकायाः — — — — — दावुरानयलो — — — — —

४८२ जातकादेशः-दामोदरः ।

आ.—तं दुर्दिं हृदये स्वीये भावपामि पुनः पुनः ॥ भक्त्या पश्यन्ति कार्यादौ प्रसन्नमुखवपंकजम् ॥ १ ॥
 प्रश्नकालधरागोलोत्पातानां च स्वरस्य च ॥ मुहूर्तानां तथादेशमुक्ता वक्ष्येऽथ जातकम् ॥ २ ॥
 च.—आदेशोऽयं जातकस्य यथावुद्दि प्रकाशितः ॥ दुंदिराजप्रसादेन श्रीमद्भास्करगुण्ठये ॥ ५० ॥
 इति श्रीदेवज्ञदामोदरकृतजातकादेशो खीजातकाधिकरोऽष्टाविंशः ॥ समाप्तोऽयं जातकादेशः ॥

४८३ जैमिनीयसूत्राणि ।

आ.—उपदेशां व्याख्यास्यामः । अभि पश्यन्पृ[न्त]क्षणि पृथ्वेभे च । तमिष्ठाश्व तद्वत्
 च.—बुधकेतुरवी [केतु रवि] शुभचंद्रान्यां स्वलग्ननाथश्च ॥
 इति जैमिनीये उपदेशसूत्रे वियोनिभेदो नाम चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थ्यमादः ॥ समाप्तोऽध्यायोऽयम् ॥

४८४ जैमिनीयसूत्राणां टीका-कृष्णानन्दसरस्वती ।

आ.—भूमानं पुरुषार्थसारमखिलाधारं प्रकाशां परं सीमानं भवसागरस्य सकलानन्दाभृतांभेनिधिम् ॥
 सन्मानं सततं प्रमाणपदवीदूरं विदूरं हृदि स्वात्मानं श्रुतिशेखरैकहृदयं स्फुरिंस्वरूपं श्रये ॥ १ ॥
 भावयामो हृदि श्रीमद्भौपालानन्ददेशिकम् ॥ श्रीमत्स्वयंप्रकाशार्थान् श्रीश्रीधरगुण्ठनपि ॥ २ ॥
 सम्पूर्णस्यांजयितुं समस्तजगतां कर्मानुरूपं फलं संपूर्णानि विचित्रभावनिचयैर्नानिवैर्व्याचिनोत् ॥
 सूत्राणि स्फुरिताखिलर्घिहृदयाकूतानि योऽसौ मुनिः सोऽयं नः पुरतः सदा विजयतां साम्नां स्वर्णर्जैमिनिः ॥ ३ ॥
 कैलासाधिपतिं बटुं ननु महादेवभिर्भूमोदयन्नार्चार्यो द्रमिलो नवः श्रुतिपुरीनेता यतिर्बालकः ॥
 स्कंधे जातकनाम्नि जैमिनिमुनीद्रेणाहृते सर्वतः कृष्णानन्दसरस्वती वितनुते भावस्य संशोधनम् ॥ ४ ॥
 उपदेशमित्यादि जैमिनीयसूत्रनिकरमयं जातकं तस्यालप्यन्या विश्वतिरारन्धते ॥
 च.—सर्वमपि विचारणीयमिति दिक् ॥ इत्युपदेशसूत्रे जैमिनीये तृतीयपादविवृतिः ॥ संवत् १८१२ ॥

४८५ जैमिनीयसूत्राणां टीका-न्येष्टेशः ।

आ.—विष्णोः पादपथोरहं प्रतिदिनं प्रक्षालयंती पुनः स्वेलंती हरमूर्ति पातकमरानप्युर्ध्ययंती नुगन् ॥
 कालिंद्या सह संगता किल चतुर्बुगान्दिशंती भृशां भूयाद्धूधरभूषणं भुवनभूर्भव्याय वो भीम्पसूः ॥ १ ॥
 अध्यस्त्वशास्त्रजाला यशोविशाला विधूतकलिकाला ॥ ज्यातश्रीशिवचरणा वैमेय्याख्या जयांति पितृचरणाः ॥ २ ॥
 श्रीमद्भगवाधराख्यद्विजवरतनयो ज्यैतिषाभोधिपारावारीणो दक्षिणाख्यो निखिलब्रह्महृषीपालकप्रेमभावः ॥
 नर्वा सोमेश्वराख्यांश्रियुगसरसिनो जातके जैमिनीये व्याख्यां कुर्वेऽर्थरन्ध्या विश्वादसुवच्छैव्येकटेशाभिधानः ॥ ३ ॥
 उपदेशां व्याख्यास्यामः । उपदिश्यत इत्युपदेशो रहस्यार्थः ।
 च.—इति श्रीव्येकटेशविरचितायां जैमिनीयसूत्रव्याख्यायां द्वितीश्वाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

४८६ ज्योतिःसारः-कीर्तिकरः ।

आ.—यस्मिन्मधुदेति भूवनं यत्रास्तभाजि व्रजत्यस्तं ध्वस्तसमस्तदुस्तरतमस्तोमाभिपूरोदरे ॥
 यहोषागमने तनोति सहशामाशु प्रसन्नां दृशं ज्योतिर्भीतिहरं हरेस्तदमलं भूयास्तां भूतये ॥ १ ॥
 अनेकतंत्रसिद्धांतनिर्वातासकतचेतसाम् ॥ ज्योतिर्विदां मुदेऽप्माभिः क्रियते सारसागरः ॥ २ ॥
 मांडयगर्गदिमुनिप्रणीतं प्रथार्थतर्वं विदुषां वचांसि ॥ आचिन्वतो लङ्घवराहभोजादीनां न मे चापलमस्ति तत्र ॥ ३ ॥.....

४८७ ज्योतिःसारसंग्रहः ।

आ.—नत्वा श्रीकृष्णचंद्रं नवघनश्चिरं इयामलं वेणुहस्तं देवीं लक्ष्मीं तथा श्रीं करधृतकमलां शंकरं लोकपूज्यम् ॥
 वाणीं सूर्यं सुरेशं गणपतिसहितं श्रीगुरुं ज्ञानमूर्तिं कुर्वे ज्योतिर्विदां वै सकलशुभकरं [रीं] संहितां ज्यौतिषस्य ॥ १ ॥
 त्रिकालज्ञानसंदर्शीं श्रीभूगुरुविजिसन्नमः ॥ शूक्राय वै स्वपुत्रस्य कथयामास यां पुरा ॥ २ ॥
 तां दृश्य विस्तरं प्रेष्टा संहितां भृगुभाषिताम् ॥ तस्याः सारं समादाय क्रियते ग्रन्थसंग्रहः ॥ ३ ॥
 प्रकाशाः पञ्च विज्ञेयाः संहिताया मनोहराः ॥ महूर्त्तजातकौ चैव ताजकपश्चिमिश्रकाः ॥ ४ ॥

४८८ .ज्योतिःसारसिद्धान्तः-मथुरानाथः ।

आ.—सिंदूरारुणभालं कालं विप्रस्य शर्मगणपालम् ॥ मोदकपूरितवदनं सत्सुखसदनं नमस्यामः ॥ १ ॥
 कर्मण्युत्तरभव्यान्युदयाद्यस्य कितौ प्रवर्तन्ते ॥ लोकानामयमात्मा ब्रयीतनुः श्रीरविर्जयति ॥ २ ॥
 जय जय भारति भव्ये विचित्रवेषे विभूषिताशेषे ॥ कविजनधदनविभूषे अतिशयितानंदमंजूषे ॥ ३ ॥
 जयति. श्रीगुहचरणं मादशजडवर्गजीवनं शरणम् ॥ हरणं स्वहृदयतमसां करणं सज्जानसंपत्तेः ॥ ४ ॥
 सहदयहृदयसरोजं विकाशायांति स्वपुष्टतरसुकरैः ॥ परिपूरितंजगदाशा जयंतु जीवंतु मित्राणि ॥ ५ ॥
 कथमहमेकरसनया सज्जनगणगौणवर्णनं कुर्याम् ॥ श्रीव्यासो वाल्मीकिः क्षमो गणेशोऽय वा शेषः ॥ ६ ॥
 अतिविचित्रशक्तिभाजः सन्तो सन्तोषमुख्यस्य गुणवत्तः ॥ परगुणदोषारोपे पटवः कटवः क्षमान्विताः संतु ॥ ७ ॥
 किमिह विशेषबहूकर्त्या नामं नामं तृ[क्ष]णादथ ब्रह्म । मालवमयुरानाथस्त्वानोति बसुभाग्रमीमांसाम् ॥ ८ ॥
 तंत्र यथारचिपद्यैर्द्यौः स्वपेक्ष्यविवृतिसंयुक्तैः ॥ कलिता कालकलेयं व्योमपदादर्शचित्राद्या ॥ ९ ॥
 अथ ग्रंथारंभे परिभाषा ॥
 विभागाहौ न यच्छिं हृश्यं तद्विदुरुच्यते ॥ तदेकतो विभागाहौ रेखा स्थाप्तसा द्विधा भता ॥ १ ॥

च.-इति निगदितं मानं सर्वं निरीक्ष्य पुरातनं गणितकडलैन्यस्तं शास्त्रे विभिन्नमतानगैः ॥

तदिह सकलं बुद्ध्वा शास्त्रात्सकादपि भी बुधा जनयत मनो हर्ष कि चान्तरं च विविष्यताम् ॥ १०८ ॥
 अति हि कठिनं ज्योतिःशास्त्रं ततो विषयो द्यायं किमिह सुतरा बोध्यं शोध्यं मनुष्यचतुर्पदेः ॥
 लगदपिपतिर्ब्रह्मा विष्णुस्तथा च सदाशिवो निजकृतिमिमां वेदध्वर्णात्तरीपतभागुरुः ॥ १०९ ॥
 पैदौ हैयतुहेष्टेति यदैहृष्ट ध्यत्वे प्राप्यशो यदज्ञानाद स्थिलैस्तदं गकश्कोऽन्त्योऽयवा गणयते ॥

तत्त्वेदं गुरुपादपदयुगले भृगांयमाणः सदा शुक्लोपाह्यमालवीयमयुरानायो मुदेऽबीभवत् ॥ ११० ॥
 पूर्वं यद्यपि संस्थितित्विदिवप्सोतस्वनीरोधसे श्रीमत्यौटलिपुत्रनामनगरे विद्वञ्जनोपाश्रये ॥
 तत्राप्यालमगंजूनामसुपे ज्योतिर्विदा धीमता वंद्यांश्चेः स्वपितामहस्य विमलध्राजत्सदार्चारिणः ॥ १११ ॥
 अन्वर्यं प्रथितं जगत्यय सदनंदाह्यं विभ्रतो हासीदत्ति तथाप्यनेकदिवैसैः श्रीविघ्नानायाज्ञाया ॥
 काश्यां श्रीमदशेषपेशलधियां वंद्यस्य राज्ञां गुणैर्गुणप्तश्रीयुतडा[भा]लचंद्रनृपतेः संगे विचिंता स्थितिः ॥ ११२ ॥
 तत्राहं द्विज ईशप्रेरितधिया छात्रान्समध्यापयन्नासेन्मास्तिलभूनभः स्थितिगतेः शास्त्राणि प्राढ्मूलयोः ॥
 तांस्त्वेतद्विषयान्तपेशलधियो द्वाष्टा नृपाज्ञुभवन्सचित्ते च भवेत्सुहैयतवपुर्गीर्विणवाण्या ऋजुः ॥ ११३ ॥
 त्यक्त्वा तत्र दुरुहदुर्धटपदं तस्योपपतिं बहुं स्वत्वं सारमिदं च बालजनतावोधाय पूर्वं व्यथात् ॥
 ज्ञात्वैतत्प्रभवेत्त्वमल्कृततरा सूक्ष्मास्य बुद्धिर्यदि स्यादेत्तिलशास्त्रकष्टनिरपेक्षोयं सुधीर्वदितः ॥ ११४ ॥
 अपुर्वेण विद्या यदियमतिकष्टादतिबलात्परेषां सच्छास्त्रादमितजलधेः श्रीरिव भया ॥
 प्रकाशं संनीता [ष्ट] तिशयविनीता पुनरियं सदानंदायास्त्वा जगदधिपतेः श्रीयुतगुरोः ॥ ११५ ॥
 वेदाध्नगभूगण्ये शके ज्येष्ठे सिते कुजे ॥ समाप्तिमगमद्व्रयस्तियौ विश्वसृजः शुभः ॥ ११६ ॥
 इति श्रीमद्विविधविद्याविनोदितांतःकरणास्तिलगोलगणितविदावलीनीराजितचरणपीठश्रीमहूरुनाथांसिसरोजमधुपमाल-
 वीयशुक्लमधुरानाथविरचितो ज्येतिःसारः समाप्तिमकाणीत ॥

४८९ ज्योतिःसारोद्धारः-हर्षकीर्तिसूरिः ।

आ.—उन्नमामि समाधीना सर्वज्ञं सर्वसिद्धिदम् ॥ प्रतिबिंवितमाभाति जगत्सदज्ञा[ज्ञा]नदर्पणे ॥ १ ॥
 कैश्चित्पुरातैः कैश्चिन्नभैर्वैत्तर्मया मुदा ॥ क्रियते बालबोधाय ज्यौतिषे सारसंग्रहः ॥ २ ॥
 च.—नागपूरीयथपेगणराजा:श्रीचंद्रकीर्तिसूरिवराः ॥ तच्छिष्ठहर्षकीर्तिः सूरिः संकलितवानेतम् ॥ ३ ॥
 श्रीहर्षकीर्तिसूरिसंकलिते ज्यौतिषसारोद्धारे ग्रहस्त्रेनवमहजपनवग्रहदाननुरक्तीमासवारनक्षत्रादिविचारः ४ संडलविचार-
 केतूदयविचारउत्पातादिविचार ५ दुष्डियविचारशिवालिखितमुहूर्तदोषकेवलीदोषलग्नसामुद्रिक४ स्त्रीकीजातिकामका-
 बासाको विचारः ॥
 अष्टनायिकास्वप्रविचार शकुनविचार पळीपतनविचारं भंगंस्कुरण नेत्रस्कुरण मुहरापरीक्षा'मुहराचलावणविधि शांतिक-
 विधि कलदेवी सती पितर[पितृ]प्रतिष्ठाविधिनिरूपणो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ इति संपूर्णोऽयं श्रंथः ॥

४१० ज्योतिर्निवन्धसर्वस्वम्-शिवदासभट्टः ।

आ.—वेदायं यांतमर्देन्द्रुभालयुक्विन्दृतत्पुनः ॥ मायनत्यंतमगणौमनुयस्य नमामि तम् ॥ १ ॥
 अभीष्टपलदो देवः सर्वज्ञः परमेश्वरः ॥ आदधातु गणाध्यक्षः स्थितो मनसि नः सदा ॥ २ ॥
 तिथ्यप्रिदिकालाबयवस्वरूपां ज(ग)प्रतीत्यादिकहेतुभूताम् ॥
 कालत्रयज्ञानविधायिनीं तां बदेऽहमाद्यामिह शास्त्रदेवम् ॥ ३ ॥
 नारदः । ब्रह्माचार्यो विश्वोऽनिर्मनः पौलस्त्यरोमशौ ॥ मरीचिरंगिरा व्यासो नारदः शैनको भूगः ॥ ४ ॥

च्यवनो यवनो गर्गः कैश्यपश्च पेरावारः ॥ अष्टादशैते गंभीरां ज्योतिःशास्त्रप्रवर्तकाः ॥ ५ ॥
 वंराहमिहराचार्यः श्रीपतिः सत्यभास्करौ ॥ लळः सूरिब्रह्मगुप्तौ वैद्यनाथश्च रेणुकः ॥ ६ ॥
 एषां शास्त्राणि संवीक्ष्य सारामादाय यत्नतः ॥ तदुक्तवच्चनैः कुर्वे फलग्रथं मनोरमम् ॥ ७ ॥
 यथैवारोपयस्त्वेकं श्रेयोऽर्थी सहुमे पथि ॥ सत्स्वारामेषु शास्त्रेषु तथैनां विद्धि मत्कातिम् ॥ ८ ॥

च.—वित्तिनिःवृत्ता च या शूद्रा उदके सप्तप्रस्थिता ॥ तदा पश्यति ते विप्रा इति धर्मविदो विदुः ॥ ४३ ॥
 इति श्रीसूरिमहाभट्टशिवदासनिर्मिते ज्योतिर्विवंधसर्वस्वे सूतकादिर्निर्णयः ॥ समाप्तश्चायं ग्रंथः ॥ संवत् १९०२ ॥

४९१ ज्योतिर्मणिमाला-केशवः ।

आ.—श्रीमङ्गीजगदीशपादकमलं नत्वा त्रिसंध्यं मुदा वेदांगाजडधीस्तमोपहरणा सहुद्विसंबंधिना ॥
 तस्याः पादसरोजयुम्भ्रिविधिं [मनिशं] ध्यावामि पदावलां[ळ] विद्याबुद्धिसुर्घमदं स्वकगुरुं श्रेयस्तुतेऽहं भजे ॥ १ ॥
 लभाजं खेचरं नत्वा पूर्वं यमतं मतम् ॥ विलोक्य मणिमालांखयं ज्योतिःशास्त्रं करोम्यहम् ॥ २ ॥
 प्रसोदशीलस्त्रवगुरुन्नत्वा मातसखीलघो ॥ इरिनाथस्य पुन्नेणं क्रियते मणिमालिका ॥ ३ ॥

च.—व्यवहारचंडीधरं रत्नमाला व्यवहारं च त्रिविक्तमः ॥ व्यवहारचूडामणिनारचंद्रनृपतिर्जयं चैव तु बालबोधम् ॥ २७ ॥
 शतं शतं च शिल्पं च शौनाकं च स्वरोदयम् ॥ विवाहपट्टे तानि शास्त्राणि च मतो[यो]श्रुतम् ॥ २८ ॥
 जन्माभिधानकेशवगुरुणा दत्तं च देवशीलश्च ॥ तस्य श्रीगुरुचरणान्तत्वा मणिमालिका कृत्वा ॥ २९ ॥
 इति श्रीकेशवविरचितायां ज्योतिर्मणिमालायां गोरजलग्राधिकारे अष्टादशस्त्रवकः ॥

४९२ ज्योतिर्विदाभरणं सटीकम् । मू०-कालिदासः । टी०-भावरत्नः ।

टी. आ.—श्रीमान्यार्थजिनोत्तिशेषकगणं प्राप्तः प्रभुः पूर्णगीर्वाक्किंसप्रचलत्कुयोगकमठप्रौढिः प्रजानां पुरः ॥
 सत्कोर्त्यानकनादपूरितजगत्साकल्य इष्टार्थदो गीर्वाणेभरसेवितो विजयते विश्वैकर्कचितामणिः ॥ १ ॥
 नत्वा गुरुं गिरभूषीभमुखं च खेटाऽश्रीकालिदासकविशकात्रिनिर्मितस्य ॥
 ज्योतिर्विदाभरणामवरंगमस्य संतन्यते गुरुकृपासुखबोधिकेयम् ॥ २ ॥
 श्रीपत्तेने प्रवरपौर्णिमिकाह्नगच्छे दंटेरपाठकशुभाश्रयसंश्रितानाम् ॥
 श्रीयुक्तपूज्यमहिमप्रभसूरिराजशिष्येण भावमुनिना मयका यथाचित् ॥ ३ ॥ युग्मम् ॥
 अथ मंथारंभे ग्रंथकृत श्रीकालिदासकविशको वसंततिलकावृत्तेन समुचितेष्टदेवतानमस्काररूपमंगलमाचरन्नबध्नतु-
 ष्टपमाह ॥ रैभ्येति ॥

मू. च.—इति श्रीकविकुलचूडामणिश्रीकविकालिदासोदिते श्रीज्योतिर्विदाभरणे ग्रंथाध्यायनिरूपणकमनृपश्रीविक्रमार्कवर्णनं-
 नाम द्वाविशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥
 गच्छे श्रीमहिमप्रभाख्यसुगुरोः श्रीपौर्णिमीयाभिधे शिष्यः सूरिवरस्य मांडणसुतो यो भावरद्वाभिधः ॥
 बादलाकुक्षिसमुद्भवः स कृतवाञ्छ्रीपत्तेने पत्तेने छन्दोव्याकरणाभिधास्मरणतोऽलंकारयुक्तामिमाम् ॥ १ ॥

वक्तुवालधिमारूढो वरडाहो महाबली ॥ सुखाय क्षेत्रपालोऽस्तु राकाषकवारिणाम् ॥ २ ॥
 दो. च.—अथ सुखबोधिकालत्पश्चालिमाह ॥
 धर्मसैकांतगुह्यान्तं स्थात्काराऽशीतरश्मिना ॥ सदनुष्ठानफलोपेतं जयताज्जैनदर्शनम् ॥ १ ॥
 विशदकनकगात्रो रत्नपत्रो गुणाळ्बो विविधफलावशुलीमागमालीं दधानः ॥
 सकलसुखभूनां सेव्यसामीप्यदेशो जयति सततमहं न [भीनो] वर्ज्ञमानः स्वरद्विः [सुरेन्द्रः] ॥ २ ॥
 श्रीवर्ज्ञमानात्सुपरंपरामे पदे ऽभवत्सूरिवरः श्रियाक्षः ॥
 चन्द्रंप्रभाख्यो विधुकान्तिकीर्तिः श्रीपौर्णिमीयाऽभिधेष्यगच्छे ॥ ३ ॥
 श्रीसिद्धराजसदसह विजित्य सूरीन्वादं विधाय बत् परिमतमासकालम् ॥
 यः पूर्णिमां जिनवरागमसूक्तियुक्त्या सत्योहधार हृषीरनवद्याविद्यः ॥ ४ ॥
 तत्पदे ऽभूच्छिया युक्तो धर्मघोषस्तो यतिः ॥ षड्द्विचन्द्रभिता १२६ जाताः शास्त्राः पौर्णिमिकाभिधाः ॥ ५ ॥
 परंपरामे क्रमतस्ततः श्रीविद्याप्रभः सूरिवरोऽत्र पेदे ॥ बभूव सार्थः ससुधासमुद्रप्रोलासने चन्द्रसमानधर्मा ॥ ६ ॥
 ललितप्रभसूरिकुंजरोऽजनि पदे — आश्रितः श्रियम् ॥ विनयप्रभसूरिपुंगवोऽजनि पदे तत आश्रितः श्रियम् ॥ ७ ॥
 तत्पदे पूर्वचलभानुभूतो जयति शाश्वत्कल सूरिराजाः ॥
 नाम्नार्थतश्शापि गुणारक्षोपैः सर्वोत्तमैः श्रीमहिमप्रभाख्याः ॥ ८ ॥
 येषां प्रतापतपनश्च यशः सितांशुभूम्बुद्यवरे स्वरि समस्तपदे प्रतापः ॥
 नित्योदयौ विद्धतो [तः] खलु राहुनाशं चित्रं यतो न महसामभितोनभावः ॥ ९ ॥
 आप्तोक्तौ परिपूर्णनिर्मलमतिः शब्दानुशास्तौ प्रधीः काव्ये कर्कशतर्कशास्त्रकलनागाणित्यशास्त्रे तथा ॥
 संगे श्रीमहिमप्रभाख्यसुगुरुः सूरीथरो राजते ख्यातः सर्वगौः परोपकरणाद्विद्यादिदानेन वै ॥ १० ॥
 तच्छिष्योभूद्भावरक्षाभिधानस्तत्पादाव्योपासनासक्तचित्तः ॥
 एतत्कस्याः कालिदासस्य गुव्यर्थानार्थो यस्तद्वौर्जानिकाभात् ॥ ११ ॥
 तेनासौ सुखबोधिका सुललिता ज्योतिर्विदां तुष्टये शास्त्रस्यास्य कृता यथामति भया शोध्यं सुधीभिर्यतः ॥
 संक्षिष्टानि पदान्यनेकश इैकैकाक्षराख्यान्यपि काठिन्यं कविना गिरां समुदितं न्याउयं खलन्वं पनः ॥ १२ ॥
 परिश्रमोऽयं सफलो मम स्थात्काच्यमनेन विलेखनेन ॥
 सतां प्रसादाच्च ततो दधानैः खलैः खलत्वं जगर्तीह किं स्यात् ॥ १३ ॥
 सउजनेभ्यो नमो नित्यं खलेभ्योऽपि नमो नमः ॥ भवन्त्येके गुणज्ञाय दोषज्ञायापर हृषम् ॥ १४ ॥
 उभयेषां रूपाद्विभिः कृतिमें यात्रु शुद्धताम् ॥ अग्निक्षारे यथा हेम निर्दोषं च सुटानताम् [विशुद्धताम्] ॥ १५ ॥
 श्रीविक्रमार्काद्विषद्दयोर्धिमिते गते ऽब्दे खलु राधमासे ॥
 शुक्ले त्रुतीयेऽथ तिथौ गमत्विवरे समाप्ता सुखबोधिकेयम् ॥ १६ ॥
 इति श्रीपौर्णिमीयगच्छाविराजभद्राकृपुरंदरश्री ५ श्रीमहिमप्रभसूरीश्वरचरणसरोहचंचरीकायमाणशिष्यभावत्वविरचितायां श्रीकालिदासकृतज्योतिर्विदाभरणस्य सुखबोधिकायां प्रथाध्यायनिरूपणकमश्रीविंकमार्कनुपवर्णनो नाम द्वाविशतितमोऽध्यायः सम्पूर्णः ॥ संबत् १९११ ॥

४९३ ज्योतिभन्द्राकः-रुद्रमणिः ।

आ.—**श्रीगौरी** वचसा मितैः स्वविधया ध्याता धुवं मानसे सूर्योग्मांदव एव जन्म[न्य]नुकलाः सर्वार्थसिद्धै सदा ॥

ब्रह्माण्डानि परार्द्धभूरिगुणितान्यद्यांति यत्र स्फुटं बीजानीव वटेस्त्वनंतमहिमा श्रीभूतिवाक्सिद्धये ॥ १ ॥

श्रीविध्मूर्ति त्रिजगद्वादेर्निमित्तमूलं प्रणिपत्य भानुम् ॥ यद्दर्शने संस्कृतियक्षसिद्धिदे विप्रप्रमोदो जगदप्रबोधः ॥ २ ॥

काश्यां हि गंगाधरबोधितोऽसौ ब्रह्मर्थिविद्वत्कलितं सुखुदध्वा[ध्य] ॥

विद्वन्महादेवजहृददेवो जोतिः सुधांश्चर्कर्हंच व्यनक्ति ॥ ३ ॥

च.—यो वेदवक्तुकुशलोऽभिधकाव्यतर्कसाहित्यवित्सद्वदयः श्रुतिमौलिनिष्ठः ॥

सिद्धांतबीजगणितागमसन्मूर्तसामुदशाकुनविद्वहुतु मञ्जमंसः ॥ ४७ ॥

हिमाचले या सरजू [यू]रसाक्षिजा शिवः पिनाकीश इतोस्ति पश्यमे ॥

तत्कौशिकी पूर्वनगोस्ति मछिका तत्राश्रयः श्रीगणकाश्रणीरभूत् ॥ ४८ ॥

पुरंदरोऽयः स्वशिरोहविर्भुजि जुहाव् काशयां पठितो हि तत्सुतः ॥

पद्माकरो भूमनतोऽप्रतिश्रही द्विधरस्तत्त्वयः सुसामुधीः ॥ ४९ ॥

हेरंबनामास्य सुतः सुदैवविद्विरामणिर्वाजबहादुरार्चितः ॥

तजो महुदेव इतीवसा[इवासा] सत्कृतो वागीशकाशयां स्वतनुर्य [तनुं य] उज्जहौ ॥ ५० ॥ त्रिभिः कुलकम् ॥

य[यः] श्रीमाहेद्रमत्यामजनि सुगणकः श्रीमहादेवशर्मा काशयां सर्वस्वदोषः कविवरगणितो वैद्यनायप्रसादात् ॥

गायत्रीश्रीशत्तिव्या मधुत हि द्वदयं श्रीप्रयाणादिपीठे गोविप्रस्त्रसुरेज्यांप्रिषु नभितशिरा एकपलीत्रतोऽसौ ॥ ५१ ॥

काशयां हि गंगाधरबोधितोऽब्रवीत्कूर्मचली योंगिरसः कुलाश्रणीः ॥

शाकेऽष्टवेदर्तुधरा १६४८ मितर्थेदं सर्वोपकाराय मुनीरितादमुम् ॥ ५२ ॥

वर्षशाद्यायनतुमासदिवैर्योगं मनोब्रह्मणो मानं तिथ्यहनी भयोगकरणैर्महूर्तलप्रांशकः ॥

खेटक्षस्तुवर्गभावगमना गुर्वस्त्पूर्वखिला दोषा माद्यगुणा नृदि—विषया मौहूर्तवेशः खिलाः ॥ ५३ ॥

स्मृत्वाद्य जनुषि ग्रहादिजकलं योगा दशाब्दं फलं शंकुर्जातकनाम कर्मपुरतोन्नप्रासचौलत्रतम् ॥

सामुद्राणि च लक्षणानि रमणीपाणिग्रहो भूमुजां नीतिः साहूतवर्णनान्वधरणीगोलः फलं कू[क]मेजम् ॥ ५४ ॥

युद्धानां विषयोंगप्रश्नकथनं सदंशाचारेधरा: वालादा अथ कोटचक्ककलनं सच्छत्रसिंहासनम् ॥

स्वप्रांगस्फुरणानि शाङ्कुनफलं यात्रादिगीशावनं यात्रायाः समयः सयोगशकुनः प्रस्थानसंकीर्तनम् ॥ ५५ ॥

मासतव्यावनिवीक्षणं द्विजनृपादिनां च वेदो दिशे विस्मयव्ययवक्त्रशालरचना दिक्षालवास्त्वर्चनम् ॥

प्रविश्यं [भावश्यं] रविसंकर्मोबुद्धकथात्रार्थं फलं गोचरं खेटानां कमशोऽष्टवर्गजफलं चक्रं हि सौदर्शने ॥ ५६ ॥

आयुर्दायमिहाब्दमासदिनजात्पाकाहूतस्वामि[मि]कं प्रश्नाद्यं हि समीरितं च त्रिशिरा तत्सर्वतोभद्रकम् ॥

दोषावासविषिष्यरिष्टकलनं छाया न रायं फलं सर्वात्मेशतया ग्रहार्चनमिहैद्वक्त्रद्वृतौ कीर्तनम् ॥ ५७ ॥

संताहे यो मिश्रसंकारकांतोद्धाहे यात्रावास्तुवेटप्रचारः ॥

अष्टौ षड्भित्यत्रिता ज्योतिषगैरध्यायास्तैः श्रीशर्वेवद्विष्टः ॥ ५८ ॥

इति श्रीज्योतिर्विद्वद्मणिकृतज्योतिश्वंद्राक्षंथः समाप्तिमगात् ॥

४९४ ज्योतिष्केदारः-कृपाशंकरः ।

आ.—तत्त्वं ज्ञानात्मकं दिव्यं ज्ञानिगम्यं सनातनम् ॥ भेदं प्राप्तं विहारार्थं तं नमामि परं महाः ॥ १ ॥

ज्योतिष्केदारं संहितागणितहोराप्रभलग्नताद्यम् ॥ करोति सारसहितं कृपाशंकरः शिशुबोधनाय लघुम् ॥ २ ॥

सारं सारं संगृहीत्वा कृतोऽयं ज्योतिःशास्त्रे यस्य देताऽस्त्रिलज्जः ॥

स्याद्वातव्यः सावुज्ञाप्यं परीदय दुष्टायान्यद्वेषिणे नो खलाय ॥ ३ ॥

च.—ज्योतिष्केदारजातं फलममृतसमं द्यश्वतो लोकपूज्यास्त्रस्मात्त्वीकार्यं एषः सुविशादद्वद्यैः पंडितैः शास्त्रविद्विः ॥

तैरस्मन्वृष्टदोषो न भवति गुणवर्किं मणी लग्नलोहमये स्वीकुर्वतां मे बहुशतनतये कोटिपां[पं]चांजलिर्वा ॥ ७७ ॥

शकेष्टवस्वंगशशीमिते च १६८८ त्रिद्वयष्टचंद्रे १८२३ नृपविक्रमाब्दे ॥

सौम्यायनेऽके किल माघमासे शुक्लच्छुदे सौम्यदिने च षष्ठ्याम् ॥ ७८ ॥

श्रीमन्महारावगुमानसिंहराज्ये तथा मालवके च देशे ॥

चर्मणवर्तीपूर्वतटस्थिते च कोटाभिधाने नगरे विशाले ॥ ७९ ॥

सहस्रौदीच्यजातीयो द्विवेदीत्यवटककः ॥ भार्गवो देवकृष्णोऽभूच्छाजूरामश्च तत्सुतः ॥ ८० ॥

तत्सूनुना कृतो ग्रन्थः कृपाशंकरशर्मणा ॥ बालानां सुखबोधाय स्वेष्टदेवार्पणं शुभम् ॥ ८१ ॥

इति श्रीमहैवज्ञानाजूरामसूनकृपाशंकरविरचिते ज्योतिष्केदारे प्रश्नवल्लयां प्रश्नप्रकथनं नाम द्वितीयः पल्लवः ॥ २ ॥

४९५ ज्योतिष्कौमुद्यां प्रश्नप्रकरणम्-नीलकण्ठः ।

आ.—तत्र प्रश्नविचारस्य प्रयोजनमाह वराहः ।

दैवज्ञस्य हि दैवेन सदसत्कलवाज्ञया ॥ अवश्यो गोचरं मर्त्यः सर्वः समुपनीयते ॥ १ ॥

अश्रौपीच्च पुरा विष्णोज्ञानार्थं समुपस्थितः ॥ वचनं लोकनायोऽपि ब्रह्मा प्रश्नादिनिर्णयम् ॥ २ ॥

आदिशब्देन स्वरशकुनादिकम् ।

च.—श्रीगर्गान्वयभूषणं गणितविज्ञितामणिस्तसुतोऽनंतोऽनंतमतिर्व्यधात्खलभत्वस्त्वै च उत्पद्यते ॥

तत्सूनुः खलु नीलकण्ठविकुञ्जो विद्वच्छिवानुज्ञया ग्रन्थालोकनं चकार विदुषां प्रीत्यै जगद्विश्रुतः ॥ १ ॥

इति श्रीनीलकण्ठरचितज्योतिष्कौमुद्यां प्रश्नप्रकरणं संपूर्णम् ॥

४९६ ज्योतिष्प्रकाशः-हीरानन्दः ।

आ.—श्रीगणेशा तव पादपंकजं नौमि तद्विवृद्धवृन्दवंदितम् ॥ यस्मृतिर्विषमविघ्नमार्दिनी वर्द्धनी सुमतिसिद्धिसंपदाम् ॥ १ ॥

श्रीमन्मंगलमूर्तीः पुनः पुनः स्मरणम् ॥ प्रत्यूहव्यूहनिवारकमर्मेति पद्यान्तरम् ॥

गणनाथमभीष्टसिद्धिदं प्रणिपत्त्वार्थकरी च भारतीम् ॥ अभिवन्द्य रविं तथा गुरुं मतिदं तंत्रमिदं तनोम्यहम् ॥ २ ॥

श्रीवामदेवीं सुमतिसुखदां भास्करादीश्च खेटाज्योतिःशेषाक्षरहरिगुरुन्भक्तितश्चाभिवन्द्य ॥

दृष्टा ग्रन्थान्विवृद्धविततान्संहितासंधसारान्हीरानन्दो नरहरिसुतो भन्धमेतं करोमि ॥ ३ ॥

गोमत्या: पुलिने विमुक्तेभवने धर्मर्थकामप्रदे श्रीमल्क्ष्मणपतनं क्षितितले व्यक्तं वरीवर्त्तते ॥
 इन्योद्भासितसम्यसंभृतसमां सं—रवितं — — हर्म्यतलैस्तिधात्रिभुवनैकीभूतशोभान्वितम् ॥ ४ ॥
 विद्यतादिह देवस्वातविषयाक्षिर्गम्य धर्मद्रवैर्व्यक्ता नैमिषमुख्यतीर्थमखभुव्रह्मिर्हषप्रदा ॥
 लोकानां किल मज्जतां कलिमलप्रक्षालनं कुर्वती गंगातीरतरंगसंगमवती यस्यातिके गोमती ॥ ५ ॥ अन्यच्च ॥
 यद्वक्ता ननु पातकादिरहितास्त्यकत्वा, तनुं भौतिकीं दीर्घ्यन्ति त्रिदिवे तु दैवतगणैर्गोमंडलोद्भासिताः ॥
 गोस्वामी किल कोऽपि कश्चिदपि गोगमी च गोपालकः कश्चित्तेष्वपि जायते विजयते साङ्कर्यकृद्गोमती ॥ ६ ॥
 अथ लक्ष्मणपुरवर्णनम् ॥

च.—टिकैतरायस्य मुदे मयायं प्रथः; रुतोऽभीष्टफलोकितभव्यः ॥
 मुनिप्रणीतव्रतनिर्णयाय ज्योतिष्प्रकाशोद्भस्तु जगत्प्रसिद्धः ॥ ५६ ॥
 अथ ग्रंथसमाप्तिसमयसूचकज्ञानं बीजगणितेनाह ॥
 राशिः सकोऽस्ति त्रिगुणः सकुर्याद्घनं भवेत्तस्य घनस्य मूलम् ॥
 एतीकीऽहृतं तद्गुणितं च रामैः सोमान्वितं स्यात्कृतिरेव भूयः ॥ ५७ ॥
 नन्दवर्गगुणिते नगाउन्विते स्याच्छकस्त्रिवधुवर्जिते तुमाः ॥
 तद्वलं च तियिवासरौ रसैरुनितैर्भवति भे नगोद्वृते ॥ ५८ ॥
 तद्गुतिर्भवति सायकोनिते तत्र तत्करणमिन्दुसंयुते ॥ बीजसूत्रगणितैर्मया कृतं ग्रंथपूर्तिसमयादिवर्णनम् ॥ ५९ ॥
 टिकैतरायनिदेशाद्विरानंदेन रचितेऽस्मिन् ॥ ज्योतिष्प्रकाशनामा उल्लासो धर्मशास्त्रीयः ॥ ६० ॥
 इति श्रीदैववज्र्यनरहरितनयहीरानन्दविरचिते टिकैतरायज्योतिष्प्रकाशो धर्मशास्त्रीय उल्लासोऽप्रादशः परिपूर्णः ॥
 अथ ग्रंथलिखनसमाप्तिसूचकं पदां शार्दूलविकीडितेनाह ॥
 अथ ग्रंथसमाप्तिसूचकं पदम् ॥
 नन्दवर्ग८ १ गुणिते नगाउन्विते स्याच्छकस्त्रिवधुवर्जिते तुमाः ॥
 तद्वलं च तियिवासरौ रसैरुनिते भवति भे नगोद्वृते ॥ १ ॥
 तद्गुतिर्भवति सायकोनिते, तत्र तत्करणमिन्दुसंयुते ॥ बीजसूत्रगणितैर्मया कृतं ग्रंथपूर्तिसमयादिवर्णनम् ॥ २ ॥
 राशिः २ १ अथ नन्दवर्गैः ८ १ गुणितः १७० १ असौ नगाउन्वितः १७०८ जातः शालिवाहनशकः १७०८ । राशिः २ १ असौ त्रिविद्यु १३ हीनः जातो भासः चैत्रादिगणनया कार्तिकः । राशिः २ १ तद्वलं विभक्तं जातः शुक्लपक्षः ।
 राशिः २ १ रसैरुनितः १५ जातां तिभिः पूर्णिमा । सप्ततंष्टे भेऽयं १ जातो रविवारः । अथ राशिः २ १ असौ नगभक्तः लघ्वं ३ कृत्तिकानक्षत्रं । अथ राशिः २ १ असौ सायकोनितः १६ जातः पौडशः सिद्धियोगः । अथ राशिः २ १ असौ इन्दुसंयुतः सप्ततंष्टे जातं बवकरणम् १ । एवमत्र शकादिः प्रसिद्धः शके १७०८ कार्तिक शुक्ल पूर्णिमा रविवारः कृत्तिकानक्षत्रं सिद्धियोगः बवकरणम् । अस्मिन्समये टिकैतरायज्योतिष्प्रकाशनामा ग्रंथोऽयं परिपूर्णः ॥
 संवत् १९१२ ॥

४९७ ज्योतिरित्तमाला सविवरणा । मू०-श्रीपतिः । वि०-चतुर्भुजः ।

मू. आ.—प्रभविरतिमध्यज्ञानवद्या नितातं विदितपरमतत्वा यत्र ते योगिनोऽपि ।

तमहमिह निमित्तं विश्वजन्मात्ययानामनुमितमभिवदे भग्रहैः कालभीशम् ॥ १ ॥

वि. आ.—गोपालपादकमले भ्रमरायितमानसः ॥ चतुर्भुजो रत्नमाला विवृणोति यथापति ॥
अथ निर्विघ्नपरिसमाप्तिकामो ग्रंथकून्मङ्गलमाचरति ॥ विदितपरमतत्त्वा विदितं ज्ञातं परमतत्त्वं ईश्वरापद्वयं यैस्ते
कपिलादियोगिनः
वि. च.—पद्यांतरैः पुनर्निमित्तमेव दर्शितमित्यर्थः ॥ हंति श्रीमिश्रचतुर्भुजकृतं रत्नमालाविवरणम् ॥

४९८ ज्योतीरत्नमाला सविवरण । मू०-श्रीपति: । वि०-महादेवः ।

मू. आ.—प्रभवविरतिमध्यज्ञानवध्या नितांतं विदितपरमतत्त्वा यत्र ते योगिनोऽपि ॥
तमहमिह निमित्तं विश्वजन्मात्रययानामनुभितमभिवंदे भग्रहैः कालमीशम् ॥ १ ॥
वि. आ.—प्रणम्य भानुं त्रिलगतमोऽपहं समस्तसर्गस्थितिनांशहेतुकम् ॥
दैवज्ञबोधाय मूदुस्फुटाख्या व्याख्यायते ज्यैतिषरत्नमाला ॥ १ ॥
आमद्वार्मद्वार्मसांदेदुविवृद्धमतिवारिधिः ॥ महार्थो विवृणोम्येना रत्नमालामलंतराम् ॥ २ ॥
अत्र सतां तावदयमाचारो यत्प्रवक्तुश्रोत्रध्येतृणामात्मनश्चैषांतरायोपशमायेष्टदेवतानमस्कारं विधरो तदयमपि
कर्त्यपवंशायुद्दरीकखंडमात्रहौ दैवज्ञचूडामणोः केशवस्थं पैत्रो ज्योतिःशास्त्रंसमुदृष्टपरस्य गणकगणावंदितपदद्वयस्य
श्रीमान्नागदेवस्य सूनुउर्योतिःशास्त्रमहार्पयस्य तरणे हनुमान् अवगाहने मंदराद्रिः पाने कुमोद्दग्ने निर्माणे श्रावणतिरं-
निवासे यथार्थनामा समस्तमौहूर्तिकशिरोमुकुटमाणिकयकान्तिनीराजितपदद्वंद्वो महाकाशणिकः श्रीपतिर्गणितपाटी-
गणितबीजगणितरूपसुनिश्चलमूलस्य बहुविवितहोरातत्रशास्त्रस्य ज्योतिःशास्त्रवन्सपतेः संहिता एव फलानीत्यवधार्य-
जातकर्मनामकर्मकरणमौजीवंधविवाहयात्रादै गर्गादिसंहिताभिर्विस्तीर्णविसंस्कूलत्वात्पतिदिवसमार्यास्यमानदैवज्ञनिव-
हमवेक्ष्य संजातदयोदयो निविलसंहितार्थमत्यग्रंयेनाभिधातुमिच्छुः समुचितेष्टदेवतानमस्कारं मालिन्याह ॥ अहं श्रीपति-
नामा तं कालं अभिवंदे नमस्करोमि ॥
वि. च.—शाध्वाक्यप्रभमाणप्रवणपटुमतेर्वेदवेदांगेन्तुः सूनुः श्रीलूणिगस्याच्युतचरणनतिः श्रीमहादेवनामा ॥
तत्प्रोक्ते रत्नमालारुचिरविवरणे ज्ञानदीपाख्यशास्त्रे भर्तृव्यत्वप्रसिद्धे प्रकरणममु—स्थापनं विशेषेतत् ॥ २० ॥
श्रीलन्ध्यालयवंशमौकितकमाणिः श्रीकिर्णभूमृतसखो धीमान्वंधुक इत्यसीममहिमाऽभूद्भुमिदेवाग्रणीः ॥
सर्वज्ञस्तनयस्तोऽस्य स महादेवाभिर्धूम्भूषो यथक्रो स्फुटशब्दसिद्धिमलां कालापकोद्घनीम् ॥ १ ॥
सूनुस्तस्यामशर्मा गणकपरिवृद्धः सर्वशास्त्रांतदृष्टा ख्यातस्तस्यानुजस्त्वाजइ हति विवृषो भूमभूपस्य मित्रम् ॥
विद्वद्वंद्वेकवंद्यस्तदनुज उदयद्वद्विनिर्दूतमोहः ख्यातः श्रीलूणिगार्थो गद्धपतिपदद्वंद्वपदपद्विरेकः ॥ २ ॥
शरवसुशाश्विसोमैः ११८५ संमिते शाककाळे नभसि तिथिचतुर्थार्थमिदुपुश्वस्य नारे ॥
निजमतिपरिणामातत्तनूजेन तेन विवृतिरिति किल श्रीश्रीपतिप्रोक्तशास्त्रे ॥ ३ ॥
इति पंडितश्रीमहादेवविरचितं रत्नमालाविवरणं समाप्तम् ॥

४९९ ठाकुर्दासविलासः-हीरानन्दः ।

आ.—श्रीमन्मंगलमूर्तिमार्तिशमनं विप्रौघविध्वंसनं स्वातंश्वातविदारणं कुजविदा ज्ञानोद्दत्तेः कारणम् ॥
सिंदूरादणशुण्डमिदुशकलपोङ्कासिमौलिस्थलं वदेऽहं सुरांदवंदितपदं देवं द्विषेषाननम् ॥ १ ॥

विधं स्यावरजंगमं सृजति यो रक्षत्प्रजलं ततो भूयस्तं हृति स्वयं विरचितैर्ज्ञाच्युतस्याणुभिः ॥
 श्रीसूर्यादिनवग्रहैर्मणग्नौर्नित्यं जगत्पूजितैर्लेके प[र]क्षति यः शुभाशुभफलं काल्यय् तस्मै नमः ॥ २ ॥
 श्रीमङ्गलस्थणपतनान्मनु॑१४मितकोशांतरेऽवार्णिदिशि व्यक्तं श्रीरघुवीरसंज्ञकपुरं वर्वर्ति सर्वोर्तिहृत् ॥
 इन्द्रोद्भासितरम्यहर्म्यनभितः सम्यास्पदैः शोभितं वापीकूपसरोभिर्वर्चितपदैर्देवालयैश्वावृतम् ॥ ३ ॥
 योजनुद्वयविहारिणी ततो जाह्नवी सकलपापहारिणी ॥ तद्रत्नश्रुतिविदुद्वत्वर्णिनिः शृण्वतीव मुदिता तरंगिता ॥ ४ ॥
 यस्याः कारणमच्युतांश्चिकमलं धातुश्च पात्रे स्थितिः श्रीकंठस्य जटीसु भेदशिखरे काश्यां प्रथागे तथा ॥
 प्रांत्याः [प्राच्याः] सागरसंगता प्रतिषदं या भुवितमुक्तिप्रदा सा गंगा रघुधीरपूर्वकपुरे सद्गः सदा सेष्यते ॥ ५ ॥

च.—ज्योतिःसिद्धांतवेत्ता सकलगुणयुतः शीलसौजन्यसुर्विधामित्रान्वये श्रीनहरिरभवन्मालवत्तां नगर्याम् ॥
 द्वौ पुत्रौ तस्य जातौ नयनसुख इति ज्येष्ठ आसीक्तनिष्ठो हौरानंदोऽस्त्वुभावप्यतिलक्ष्मसज्जौतिषज्जाननिष्ठौ ॥ १८ ॥
 आज्ञासो जयसिंहभूमिपतिना सूर्यादिकान्स्येचरान्यन्तैः स्पष्टतरान्विधाय विविधृत्स्वा खगोलं स्फुटम् ॥
 सिद्धान्तं जयसिंहकौसुभिति द्व्यातं च जीवं नवं पूर्वं पर्दितराजनामपदर्वी दिल्लीधरादास्पवान् ॥ १९ ॥
 गर्गाद्यर्गदिताल्या मुनिवैर्वर्यकता शिष्ठादिभिः सर्वेराधुनिकैर्विचार्य रचिता ये ये निबंधा बुधैः ॥
 तांस्त्वान्वीक्ष्य मुडः प्रणम्य गणयं वाणीं गुरुं च क्रमाद्विराजनंद इमं चकार हचिरं ग्रंथं तदर्थानुगम् ॥ २० ॥
 दृष्टा लक्षिविषं समस्तफलदं ज्योतिश्चबंधं ततः स्कंथं सांहितिकं विचिंत्य सुतरां श्रेष्ठं चनुर्वर्गदम् ॥
 श्रीमङ्गलाकुरदासभूपतिमुदे ग्रंथः कृतोऽयं मया वृत्तैर्जातकताजकादिगणितप्रोक्तारान्वितैः ॥ २१ ॥
 यावच्छुतिस्मृतिपुराणकथातिपुण्या यावच्च रामचरितं हचिरं विभाति ॥
 तावत्समुद्धस्तु ठाकुरदासनाम्ना ग्रंथो विलास उदितः (सततं) पृथिव्याम् ॥ २२ ॥
 येन श्रेमेण रवितोऽच्युतं चारुवृत्तैर्यथो मर्यैष न हि कोऽप्यपरोऽस्य वेता ॥
 त्वामंतरेण निवृष्टां रसनासने तु सम्यद्निवेश्य करुणांलय पालयस्व ॥ २३ ॥
 अथ ग्रंथसमाप्तिसूचकं पद्यं वीजगणितेनोच्यते ॥
 यो राशिर्गुणगुणितो मकरसहितो घनं भवति ॥ घनमूलं वर्गीकृतमूलिग्निः [मग्निः] उर्विनिप्रं रुतिः सैका ॥ २४ ॥
 राशिर्वाजिगजा ८७ हृतः ससहितो विश्वैस्तु १३ संवत्सरो माः पक्षलियिवाशभप्रभृतयो विश्वो १३ नराशोः समाः ॥
 ठाकुर्दासविलास उद्यतर्पदो ग्रंथोऽत्र घने शुभे हीरानंदकृतः सदा विजयतां विद्वउभनैः पूजितः ॥ २५ ॥
 अथ ग्रंथसमाप्तिसूचकं पद्यम् ॥
 वाप्याकाशमुर्नीदुभिः १७०५ परिमिते शाके तथा कार्तिके मासे कृष्णहलेन शंकरतियौ पुष्याक्षोगे शुभे ॥
 ठाकुर्दासविलासनामहितं ग्रंथं मुहूर्तैर्वृत्तं हीरानंदकुशोत्रं पूर्तिमनयत्पंचांगशुद्धे दिने ॥ २६ ॥
 श्रीमङ्गलाकुर्दासभूमुद्धिलासे हीरानंदप्रोक्तवृत्तप्रकाशो ॥ ग्रंथेऽन्वर्यं संहितासंधसारः संपूर्णोऽयं शुद्धिपूर्वोऽधिकारः ॥ २७ ॥
 इति श्रीदैवज्ञावर्यनरसिंहतनयहीरानंदविरचिते ठाकुर्दासविलासे शुद्धिनिरूपणतिथिवर्ज्यशाकाद्यधिकारः १६ समाप्तः ॥

५०० तत्त्वपञ्चाशीका-हरिरसकाणिः ।

आ.—कस्तुरीकोशाभ्रासः कमलदलहृष्टः कौस्तुभांकः कृपालः कलिंदीकूलकेलीकुलिशरतः कामिनीकंठमालः ॥
 कंसारिः कैटभारिः कलिकुलकदनः कौण्यानां कराकः कल्पस्थाणः कवीनां कलयतु कुशलं केशवः केशिपालः ॥ १ ॥

नत्वा कृष्णांघ्रियम् परमपदग्रदं रम्यराजीवरुणं विशेषोक्त्येकवीजं भवभयहरणं कामधेनुः हृषालुः ॥
काशीस्थौ गौडविप्रो हरिसक्वयो[विषः]सेवकः साधकानां कुर्वे सिद्धांतसारं मुनिमनुजमतं तत्त्वपञ्चाशिकेषम्[क्रावणं] ॥

५०१ ताजिककौस्तुभः-बालकृष्णः ।

आ.-त्यात्वा तत्समयः[ये]पयःप्रदनिभं विद्याद्रिसंस्थं महो यशासीत्सकलागमार्थकलितः श्रीरामजित्यंडितः ॥
तद्वशोद्भवभट्ट्यादवसुतः श्रीबालकृष्णाभिधः कुर्वे ताजिककौस्तुभं सुललितं विद्वद्वजाभूषणम् ॥ १ ॥
सत्ये विधिः शास्त्रमधान्नं तन्मुधा व्रेतायुदे यन्मुनिबादरायणः ॥
यद्वद्वापरे गर्गकृतं यथा भवेत्तिष्ठे तथा ताजिकशास्त्रं फलम् ॥ २ ॥
स्थूलकालफलदं हि जातकं तत्र धीर्न वरिवर्ति धीमताम् ॥ ताजिकं विशदिमादिताजिका ताजिकजसुखदं वदान्यतः ॥ ३ ॥
समरसिंहकस्त्रिमुकरोमकप्रभृतिभिर्गदिता बहुताजिकाः ॥
य इति ते सुगमा न भवन्ति मे स्फुरति धीरिव ते सुगमस्य वै ॥ ४ ॥
ललितपदपराणां चित्रवृत्तादराणां फलविधिचतुराणां प्रीतये कीर्तयेऽदः ॥
विमलमतिविचार्यं पंडितैश्चापि धार्यं सततमपरिहार्यं बालकृष्णोक्तकालयम् ॥ ५ ॥
संबंधं निजगदुरन्वयेतरान्यां प्राचीना गणितफलाभिधानयोर्यत् ॥
कुर्वेऽतोऽहमिह विलेखनक्रमेण निर्देशं गणितविधेः फलान्वितस्य ॥ ६ ॥
च.-या ताप्युत्तरतीरसंश्रयवती ख्याता प्रकाशीपुरी यशासीदिह याज्ञवल्क्यतिलकः श्रीरामजित्यंडितः ॥
पट्शास्त्राध्ययनाधिराट्समभवन्नारायणस्तस्तसूर्नुयवेदवित्समभवद्यो रामकृष्णाभिधः ॥ १५ ॥
तदंगजो यादवभट्टनामा नानागमार्थकलितो बभूव ॥ साहित्यपीयूपम्[सुपोषितांगः] श्रितप्रकाशो जगति प्रसिद्धः ॥ १६ ॥
इह यादवभट्टजातजन्मा जनकांश्चयंवृजपट्पदस्तातान् ॥ स हि ताजिककौस्तुभाभिधानं कमनीयं भुवि बालकृष्णभट्टः ॥ १७ ॥
श्रीनारायणशंकरस्त्रवनके स्तोत्रं शिवायास्तो यंत्रोद्घारयुतं महागणपतेः स्तोत्रं त्रिकोण्या[त्रिवेण्या] स्ततः ॥
योगिन्यष्टदशाकमश्च तरणे: संकातिजो निर्णयः पह्या यस्य विराजते रुतिरियं पांडित्यर्चितामणिः ॥ १८ ॥
एनं नरलाजिककौस्तुभं यः कंठे विद्यात्समनीयिमान्यः ॥ सर्वं सभामङ्गलमंडनाय भवेत्तेशासग्नजाभवितः ॥ १९ ॥
नाभ्यर्थ्यते चंद्रिकायां चकोराश्वंद्रेणाथो कल्पपुष्पैर्न भृंगाः ॥
तद्वत्यादस्मिन्[तस्मादस्मिन्द्याद]गुणोत्कर्पलेशः कश्चिन्नूनं पंडिताः संतु शक्ताः ॥ २० ॥
यादृशो मम मते: परिपाकस्त्रिनिदानवशतोयमकारि ॥ शोधयन्त्विह बुधा यद्वद्वदं प्रार्थनं संकलयतु ममैतत् ॥ २१ ॥
इति श्रीमद्भृष्ट्यादवात्समजबालकृष्णभट्टविरचितो ताजिककौस्तुभः समाप्तः ॥ संवत् १८६१ ॥

५०२ ताजिकनीलकण्ठः रसालाटीकासहितः । मू०-नीलकण्ठः । दी०-गोविन्दः ।

आ.-वागीशादा: 'सुमनसः सर्वार्थानामुपकमे ॥ यं नत्वा कृतकृत्याः स्युत्तं नमामि गजाननम् ॥ १ ॥
श्रीसिद्धिबुद्धिप्रदमंदुदाभं विभ्रावलीसंतमसांशुमंतम् ॥ सिंदूरपूराहणगंडयुग्मं वेतन्डतुडं शारणं पपद्ये ॥ २ ॥
ऋग्भिः प्राङ्मे यजुर्भिर्दिनं इह तरुणे सामभिश्चापराहणे लष्टापि रूपेष्टमष्टावपि हरिदधिपाश्चोपतिष्ठन्ति राते[त्रौ] ॥
एतउज्योतिःसवित्रात्मकमस्त्रिलजगताणजन्मक्षयादिग्रीष्माकर्मस्ववंद्यं त्रिभुवननभितं तत्त्विसंघं नमामि ॥ ३ ॥

स्थाः प्रवाहनिवहानैवगाहमार्णः पारं न पश्यति परं चतुराननोऽपि ॥
 किं तत्र चिंतयतु वित्रशिखंडिजन्मा स्तोतस्त्रिवनीमिव नमामि सरस्वतीं ताम् ॥ ४ ॥
 अनन्तपूर्तं बुधनीलकण्ठं सचंद्रिकं भूमिभूद्यमान्यम् ॥ समस्तविद्याखवनिमीशमिडे वाराणसीशं कमलानिवासम् ॥ ५ ॥
 आसीद्विष्ट्यमहीध्रभूषिततनुर्विद्यावतामाकरो नानाभूमिष्टीन्द्रसेविततलो देशो विद्भाद्वयः ॥
 कूलद्वन्द्वविर्विष्ट्यनयुता योगीधरैः सेविता यत्र स्थाणुजपाद्यापालद्वरित्योदावरी त्याज्यते[राजते] ॥ ६ ॥
 तत्रासीदपरो वशिष्ठ इव स स्वाचारनिष्ठः कृती उयोतिःशास्त्रकलाकलापनिपुणो दैवज्ञचिन्तामणिः ॥
 यत्कर्माध्यवलीकृतं त्रिभुवनं भोगीन्द्रगंगेन्द्रवो व्रीडाभारमिषादथांधकरिषोद्यापि सेवापराः ॥ ७ ॥
 तस्यात्मजोऽभवदनन्तं उमातनूजः पादारविन्दमकरन्दमधुव्रताद्वयः ॥
 ज्योतिर्नयविनयनेह गदा(न्व)वाये येन त्रिकालविद्वा स्वर्णं गर्भभावः ॥ ८ ॥
 सूनस्तस्य बभूव गौतमसते निष्ठैकतामागतो भीमांसास्मृतिशास्त्रवेदनिपुणः साहित्यपारंगमः ॥
 गाणेशो भुजगाधिराजभणितिं शिष्यान्तदाध्यापियञ्ज्योतिःशास्त्रसरोजमानसरविः श्रीनीलकण्ठो बुधः ॥ ९ ॥
 यन्नाम भ्रयितं हि भूमिवलये शिष्यप्रशिष्यैर्यमहद्मीपालसमूहसेवितपदाद्योक्त्वरेणान्वितः ॥
 श्रीदिल्लीप्रभुणा हि दो[टो]द्वारविभोरान्ददं ज्यौतिषं विस्तकं धं स्वकृतैः सुपदानिवैस्तत्त्वाजिकं चाकरोत् ॥ १० ॥
 तस्यनुजो रामविद्विज्ञः आसीत्सद्वान्तवेत्ता नृपमान्यमान्यः ॥
 ग्रंयं च यो रामविनोदसंज्ञं महूर्तचित्तैमणिमप्यकार्षीत् ॥ ११ ॥
 गोविन्दो नैलकण्ठिर्विधविधिविदां मूर्द्धहीरः सुधीरोऽभूद्वानुशंद्रिकाया हदयसरसिजोल्लासने वासरेणः ॥
 योऽज्ञासीच्छेष्वाणीः पितृत इह तथा ज्यौतिषं भूरिभेदं भीमांसायामधीती स्मृतिषु सुनिपुणो वक्तुंडैकभक्तः ॥ १२ ॥
 योऽकर्पीद्वि महूर्तचिन्तनमणे: पीयुषधाराभिधां टीकां रामविनोदनामकरणव्याख्यां च सोदाहतिम् ॥
 सिद्धान्ते ऋतुर्वर्णनस्य विवृतिं विद्वन्मनोहारिणी कार्येऽल्पे घटखर्परे सुविवृतिं सत्यीतये व्यातनोत् ॥ १३ ॥
 सकलबुधविधिविज्ञः प्रार्थनोशुक्तचेता गुरुपदयुग्मभक्तिः प्राप्तबुद्धिप्रसादः ॥
 पितृविरचितमेतद्वैसंपद्विवेकं सुललितपदवद्यां संप्रति व्याकरोति ॥ १४ ॥
 संज्ञाविवेकोदयिसिंधुमाङ्गं प्रमथ्य सद्युक्तिसमेतदिव्याम् ॥ गोविन्दनामा कुरुते सुखाय भूमीधराणां विवृतिं रसालाम् ॥ १५ ॥
 तत्र तावत्सकलमुनिश्रेष्ठगृह्णगंशावतंसरूपो नित्यिलविद्वद्वैवज्ञमुकुटहारास्त्रिस्कंधञ्ज्योतिःशास्त्रनिवंधकृत् चिन्तामणिज्योतिः-
 वित्पौत्रानंतज्योतिर्वित्पौत्रश्रीनीलकण्ठो उयोतिर्वित्संज्ञातंत्रवर्षतंत्रप्रश्रूपप्रकरणत्रयात्मकजीर्णताजिकशास्त्रस्य प्रथम-
 प्रकरणं संज्ञाविवेकनामकं सद्यः सदसत्कलौपयिकंशास्त्रविरादाद्यानेकच्छंदः सहितं चिकिर्षुरनेकजन्मोपार्जितदुरितसंभू-
 तविविधवंसकामो निविधग्रंथसमाप्तिप्रचयगमनाय शिष्याचारापरिपालनाय च विशिष्टदेवतानां गणेशासूर्यपितृचरणकमलानां
 नमस्काररूपेण मंगलमाचरन्विषयप्रयोजनसंबंधाधिकारिणश्च सूचयन्कर्तव्यमुपजातिकातृतीयभेदेन प्रतिजानीते ॥.....

म् आ.—ग्रन्थं हेरंबमयादिकारणम् — — — — —

टो. च.—इति स्वप्रचिन्ता ॥

दैवज्ञाप्रिमनीलकण्ठविदुषः श्रीचन्द्रिकायास्तथा पुत्रेणाहिगवीप्रसारितविद्या नव्याब्दतंत्रस्य हि ॥

गोविन्देन विनिर्मिते नयनिधौ दिव्ये रसालाभिष्ठे व्याख्याने मृगयाभुजिप्रभृतिकव्याख्यागमत्पूर्णताम् ॥ १ ॥

५०३ ताजिकरत्नाकरः-रत्नाकरदैवज्ञः ।

आ.—तमोगुणविनाशिनी सकलकालमुख्योतिनी धरातलविहारिणी जडसमाजविद्वेषिणी ॥
 कल्लनिधिसहायिनी लसदलोलसौदामिनी मदंतरविलंबिनी भवतु कापि कादंविनी ॥ १ ॥
 कालो व्योमचरोदयो व्यवहितिर्याप्रवेशः स्वरस्तथायानयनं च वत्सरफलं भूव्योमगोलाकृतिः ॥
 पश्चाज्ञातकताजके शकुनकः प्रश्नाश्च संकीर्णकं रैवरेभिरत्थरुद्दिश्मितैर्देवज्ञरवाकरः ॥ २ ॥
 ज्योतिर्वर्त्मनि लंक्ष्यलक्षणकृते न्यायादिशास्त्रोल्लसदुद्युष्मिविशुद्धकौतुकतया श्रेयान्मया निर्मितः ॥
 यः सिद्धांतगभीरनीरनिचयो दैवज्ञरवाकरत्नस्मात्ताजकरत्नमुद्रतर्मदं भूदेवभूषायताम् ॥ ३ ॥
 हृष्टा ताजकभूषणं गणपतेगौडस्य चूडामणे: सारं कल्पतरोस्तथैव गदितं श्रीनीलकण्ठस्य च ॥
 अन्येषां कृतानि बहुशः संवीक्ष्य च श्रेयो यद्वहसंमतं मतमिह ब्रूमः स्वपदेन तत् ॥ ४ ॥
 च.—वामदेवीवदनादनादिरचनाविन्यासदीव्यन्नवद्वीपप्राकृजनेरेकदिवसं वाराणसीवासिनः ॥
 विद्यासागरजागरोन्नतमतेर्भविया ममैषा कृतिर्विद्वद्दिः कृपया कथापि सहसा मात्सर्यमुत्सृज्यतैः ॥ २८ ॥
 द्वैताद्वैतमतादिनिर्णयविधिप्रोद्दुद्दुबिद्विशुतो भट्टाचार्यशतावधान इति यो गौडोद्रवोऽभूत्कविः ॥
 नानाशास्त्रविदा तदात्मजचिरंजिवेन यन्निर्मितं दिव्यं ताजकरत्नसम्पदशमी पूर्णा प्रभाभूदियम् ॥ २९ ॥
 इति श्रीशतावधानभट्टाचार्यसुतदैवज्ञरवाकरोद्दते ताजिकरत्नाकरे दशादिफलभूपकाशिका दशमी प्रभा ॥ ३० ॥
 श्रीरस्तु ॥ संवत् १९०९ ॥

५०४ तत्कालिकचन्द्रः-सटीकः ।

टी. आ.—सर्वज्ञत्वप्रकाशाद्य[ये]धरेण भगवता महादेवेन नित्यज्ञानवता रविचंद्रभ्रमाभ्यामन्येषामपि भ्रमणमनुदिनं लग्ननवांशादिभागमिन्नुजोगतारालम्भैनक्रन्जुवेधवकोहुतमाह ॥ अथात इति । अथशब्दो मंगले ॥
 मू. आ.—अथातः संप्रवक्ष्यामि तत्कालेन्द्रुं परिस्फुटम् ॥ येन विज्ञानमन्त्रेण वैलोक्यं सचराचरम् ॥ १ ॥
 एनलानानि सर्वाणि सत्यतापतिभूतले ॥ तत्कालचन्द्रजज्ञानं समानं नैव भूतले ॥ इति तत्कालचन्द्रजमानम् ॥
 मया तत्कालचन्द्रगतं तात्कालिकचन्द्रमूर्तिज्ञानं कथितमिति ॥ इति तत्कालचन्द्रे एवंजुवेधविवर्णनम् ॥
 अय जातिज्ञानार्थम् ॥ तिथिवार्क्षयोगानां करणस्य च संख्यकाः तत्काललभांशयोगस्तिद्वा ॥
 टी. च.—इति श्रीसामान्यतो द्वादशभावविचार्यपदार्थजातकं समाप्तम् ॥

५०५ त्रिविक्रमशतकम्-त्रिविक्रमः ।

आ.—नमस्कृत्य परं ब्रह्म गणकेदुस्त्रिविक्रमः ॥ सुनिप्रणीतमस्त्रिलं व्यवहारं प्रवक्ष्यते ॥ १ ॥
 च.—नारायणस्य तनयो ज्ञानविज्ञानविद् [म्योतिरिहलानुजो]द्विजः ॥ त्रिविक्रमः शतक्षोकं व्यवहारमुं व्यवात् ॥ १०५ ॥
 किञ्चित्कलियुगे याते ब्रूते ब्रह्मा त्रिविक्रमम् ॥ तत्र जिह्वाप्रसंस्थः सत् [स्येन]शास्त्रमेतन्मया कृतम् ॥ १०६ ॥
 इति श्री त्रिंशतकं स - - - - -

५०६ त्रिविक्रमशतकं सटीकम् । टी०-हृषीकेशः ।

टी. आ.—नारांगरंगिवसनं भ्रस्माहतं सदंगे परिसुरुति यस्य तडिल्लतेव ॥
 पादारविंदमकरन्दज्जूषः शुकादा देवं तमन्वहमहं शरणं प्रपदे ॥ १ ॥
 यस्य गर्जितमाकर्णं वित्रस्ताः कविकुंजराः ॥ व्यासं श्रीसोन्नचंद्रं तं नौम्यहं पितरं निजम् ॥ २ ॥
 प्रणम्य भास्करं सोमचन्द्रं च पितरं गुरुम् ॥ करिष्ये विद्विति ब्रह्मव्यवहारे यथामति ॥ ३ ॥
 इति जगति सर्वेऽभीष्टवस्तुनि प्रवर्त्तमाना अधिकृताभीष्टदेवतानमस्कारपुरस्सरं प्रवर्त्तत इति मन्त्वा श्रीमौद्रलयगोब्रो-
 द्ववणगक्तकूचाभरणेनारायणस्यांगजो महाकारणिकात्रिविक्रमाचार्यः प्रथमश्छेकेनास्य प्रपञ्चजातस्याधारभूतं ब्रह्मवादौ
 नमस्कृत्यं संबंधप्रयोजनाभिधेयान्याह ॥

मू. आ.—नमस्कृत्यं परं ब्रह्म — — — — —

मू. च.—नारायणस्य तनयो ज्योतिरह्लानुजो द्विजः ॥ त्रिविक्रमः शतक्षोकं व्यवहारमसुं व्यथात् ॥ १०१ ॥
 किंचित्कूलियुगे याते ब्रूते ब्रह्मा त्रिविक्रमम् ॥ तव जिह्वायसंस्येन शास्त्रमेतन्मयाकृतम् ॥ १०२ ॥

टी. च.—इदानीं ग्रंथकर्ता निजजनकज्येष्ठभात्स्वनामानि ग्रंथाग्रं चांह ॥ त्रिविक्रमस्त्रिविक्रमनामा गणकः इमं व्यवहारं व्यधात्
 व्यवहृतिं उपनिबबंधं किंभूतं शतक्षोकं शतक्षोकाद्वयं तथा किंविशिष्टो द्विजः द्विजन्मा पुनः किंविशिष्टः नारायणस्य
 तनयः नारायणस्य नाम्नो दैक्षयस्य पुत्रः पुनः किंभूतः ज्योतिरह्लानुजः लम्हुव्राता ॥ अधुना शास्त्रस्यापौरुषेयत्वमाह ॥
 किंचित्स्तोकं कलियुगे याते गते सति ब्रह्मा हिरण्यगर्भस्त्रिविक्रमं ब्रूते ब्रवीति यदेतच्छाच्चं तव जिह्वाग्रस्येन मया कृतमिति ॥
 इति शास्त्रस्यास्य ब्रह्मवाक्यत्वात्स्वल्प [श्रैष्ट]मुक्तम् ॥ इति व्यवहारविवृतिः समाप्ता ॥
 इति श्रीविद्यासामचन्द्रात्मजेन प्रतिपक्षलक्ष्मुखकमलसंकीर्तितुसकलेन महाकविना द्वीपीकेशेन त्रिविक्रमोक्तौ विरचिता
 कर्णामृतवाराप्रवर्षिणी परोपयोगेनी नाम टीका समाप्ता ॥ संवत् १९१३ ॥

५०७ दोषज्ञानरत्नावली-जयरत्नः ।

आ.—यस्योत्तमामलविभाँचितपांपद्यद्वं द्वं सुरासुरकिरीटमणीमयूखैः ।
 संरज्यते कनकरंबसुपीतसंस्यं तं देवदेवमहात्मनि चित्यामि ॥ १ ॥
 श्रीमहुर्नदेशभूषणमणिकांबवतीनामके श्रीपूर्णे नगरे बभूव स गुरुः अभिवूरलाभिधः ॥
 तच्छिष्यो जयरत्न इत्याभिधया यः पूर्णिमागच्छवांसेनेयं क्रियते जनोपकृतये श्रीज्ञानरत्नावली ॥ २ ॥

च.—इति प्रश्नलभ्योपरिदोषरत्नावली संपूर्णा ॥

५०८ धीकोटिकरणम्-श्रीपतिः ।

आ.—चन्द्राङ्गनन्दोऽ॒६१ नशकोक्ते॑२ निन्नश्वैत्रादिमासैर्युगतो द्विनिन्नः ॥
 पंचोऽनिताः स्वीयनृपांक॒६१ भागलबं शरांगाप्त॒५फलेन युक्तः ॥ १ ॥
 च.—स्पर्शस्थितौ चंद्रमसोर्कमुक्तिः स्पर्शोऽव्युक्ताविति ते क्रमेण ॥
 वीकोटिदं सत्करणोत्र सिद्धियुक्त श्रीपतिः सारतरं चकार ॥ १९ ॥
 इति श्रीश्रीपतिविरचिते धीकोटिदे करणे सूर्यपर्वाधिकारः ॥

५०९ नरपतिजयचर्यान्नरपतिः ।

आ.—अव्यक्तमव्ययं शांतं नियतं योगिनां प्रियम् ॥ - - - - -

च.—स्वरमन्तर्बलिपूजां विधाय तदनु व्रजेत् ॥ २८ ॥

इति नरपतिरिचितानि यात्राप्रेवेशनिमित्तशकुनानि समाप्तानि ॥

पूजयित्वा गणाधीशं तस्मै कार्यं निवेद्य च ॥ गृहीत्वा कुडवादिस्यं गंतव्यं रजकालये ॥ १ ॥

एकाग्रमानसः स्थित्वा तत्रोपश्रुतिमाहेरेत् ॥ वाक्यकालिपि [काल्पनि]कां शुद्धां यथोक्तफलदायिकाम् ॥ २ ॥

इति प्राणिनामुपश्रुतिज्ञानम् ॥

विद्यालये मालवसज्जदेशो धारापुरिष्यनिवासवासी ॥

नानागमज्ञो नृपलोकपूज्यो नाभ्या प्रदेवो [नाभ्राग्रदेवो] विबुधः प्रसिद्धः ॥ ३ ॥

स्वरब्लफलवेत्ता देहत्त्वेष्वभिज्ञो विदितशकुनशास्त्रस्तंत्रमन्त्रप्रवीणः ॥

कलितगणितसारश्चार्चूडामणिज्ञो नरपतिरितिनार्मा तस्य पुत्रो वभूव ॥ २ ॥

ज्ञाने यः सर्वज्ञो नृपणपूज्यः सरस्वतीसिद्धः ॥ तेन कृतं शास्त्रमिदं प्रचुरगुणं दोषरहितं च ॥ ३ ॥

यो वैति शास्त्रमेतद्गुरुमुखकथितं सुयुक्तिसंयुक्तम् ॥ निवसति सदा समया ज्ञानज्ञशीस्तस्य करकमले ॥ ४ ॥

हत्वा रिपुं नृपलक्ष्मीं दत्ते निजभूपतये न संदेहः ॥ एतच्छास्त्रज्ञबुधश्चतुर्विद्युं चैव संग्रामे ॥

श्रीमत्यणद्विलनगरे ख्याते अजयपालनृपराज्ये ॥ श्रीमन्नरपतिकिना रचितमिदं तत्र संथेन ॥ ५ ॥

विक्रमार्के गते काले पक्षाग्निभानुवत्सरे ॥ मासे चैत्रे सिते पक्षे प्रतिपद्मामवासरे ॥ ६ ॥

षड्भिरंगैश्चकारेदं नृपतीनां जयावहम् ॥ अनुष्टुप्ठुंदसां श्लोकैः सार्वैः पष्ठसहस्रैः ॥ ७ ॥

समाप्तोऽयं नरपतिजयचर्यांग्रंथः ॥

५१० पञ्चपक्षिटिप्पणम्-कल्याणकरः ।

आ.—आदौ शापविमोचनं कुर्यात् ॥ उं भूस्य श्रीपंचपक्षिणां शापविमोचनविद्यामन्त्रस्य महादेवऋषिगायत्री छन्दः पार्वती देवता शापविमोचनार्थं जपे विनियोगः ॥

उंक्रीपंचपक्षिणां शापं मोक्षय मोक्षय सत्यं वद इवाहा ॥

भूस्य पुरश्वरणं दशसहस्रं प्रश्नादौ दशवारं त्रिवारं वा जप्त्वा पुनः प्रश्नं विचारयेत् इति ॥

च.—क्रमेण कमल इति सिद्धम् ॥

इति कल्याणकरशुक्लविरचितं पञ्चपक्षिटिप्पणम् सम्पूर्णम् ॥

५११ पञ्चश्लोकी स्तीका । मू०-टी०-बालकृष्णः ।

आ.—श्रीमद्गुरुपदयुगलं नत्वा कुर्वे सुबोधिनीं टीकाम् ॥ लघुतपञ्चश्लोकिकी ताजिकजातैकभूषार्घ्यम् ॥ १ ॥

अथ विनाशसंपूर्वकपरिसमाप्तिकामो ग्रन्थकृदेवो वितश्चिष्टाचारागतमंगलाचरणपूर्वकस्वविद्वानादिसविशेषेण हेतु-
ग्रन्थकरणप्रतिज्ञां समाकलयति ॥ देवं ध्यात्वेति ॥ बालकृष्णः पञ्चश्लोकैस्तानिकं करोतीत्यन्वयः ॥

च.—अथोपसंहारः ॥

गुरुतरतांजिकशास्त्राङ्गधुतरमिदमुदृतं समूलं च ॥ ताजिकताजकभूषं लघुविताति प्रकाशतां यानु ॥ १ ॥
इति श्रीबालकण्विरचिता पंचश्लोकी सटीका संपूर्णा ॥

५१२ पञ्चस्वराटिष्पणम्-गौडभद्राचार्यः ।

आ.—मृत्युर्वर्षज्ञाननिर्णये यथा ॥

ययोराजीश्वरानेकीकृत्य गणनां कृत्वा मृत्युर्वर्षज्ञानम् । गणनायां कृतप्राणं सप्त शून्यानि यस्मिन्वर्षे भवांति तस्मिन्वर्षे
मृत्युर्वर्ष्यः । स च यत्स्वरे यदि कुजसौरराहूणां पापानां सम्बन्धि भवति तदैव मृत्युर्भवति नान्यथा इति ॥

च.—इति श्रीगौडभद्राचार्यकृतमिदं पंचस्वराटिष्पणं संपूर्णम् ॥०

५१३ पञ्चस्वराटीका-परमसुखोपाध्यायः ।

आ.—श्रीगणेशं नमस्कृत्य सिद्धिबुद्धिप्रदस्यकम् ॥ पंचस्वराभिधानस्य क्रियते ग्रंथसंगतिः ॥ १ ॥

परमादिसुखेनापि ग्रंथं द्वाषा सुविख्लरम् ॥ असमंजसमालोक्य क्रियते ग्रंथसंगतिः ॥ २ ॥

श्रीगुरोश्वरणौ नत्वा परमादिसुखाभिधः ॥ पंचस्वराभिधानस्याकृत ग्रंथस्य संगतिम् ॥ ३ ॥

अपास्य भरणं जीवं वाहयन्ति शुभाशुभम् ॥ मरिष्यन्ति यदादैवात्को भुक्ते हि शुभाशुभम् ॥ ४ ॥

बालस्य जन्ममात्रे तु जन्मारिष्टं विचारयेत् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन आयुर्दीयं विचारयेत् ॥ ५ ॥

च.—समादाय यथारिष्टं यदुक्तं लग्नसंग्रहे ॥ पापयोगे भवेद्रिष्टं शुभयोगे भवेच्छुभम् ॥ ४४ ॥

इति श्रीसनाक्षकुलावतंसपरमसुखोपाध्यायकृते पंचस्वराग्रंथे अयुर्दीयाख्यो द्वितीयोध्यायः समाप्तः ॥

५१४ पञ्चस्वरोदाहरणम्-प्रजापतिदासः ।

आ.—इष्टदेवं नमस्कृत्य गोपालं कुलदैवतम् ॥ श्रीप्रजापतिदासेन क्रियते ग्रंथसंग्रहः ॥ १ ॥

वराहकृतसूत्रेण यत्किञ्चित्क्रियते मया ॥ ज्योतिर्विदः प्रपश्यन्तु ग्रहाणां सुविचारतः ॥ २ ॥

अपास्य मरणं भूदा: प्रपश्यन्ति शुभाशुभम् ॥ मरिष्यन्ति यदा दैवात्को भोक्तव्यत्र शुभाशुभम् ॥ ३ ॥

तंस्मात्सर्वप्रयत्नेन आयुःस्यानं विचितयेत् ॥ बालस्य जन्ममात्रेण जन्मारिष्टं विचितयेत् ॥ ४ ॥

चतुर्विंशतिर्वर्षाणि यावद्रिष्टं जन्मतः ॥ तावद्रिष्टं विचार्यं तु गुप्तरूपं न चान्यथा ॥ इति ॥ ५ ॥

५१५ पाराशरसूत्रम् ।

आ.—पाराशरस्यानुमतानुसारं दायस्य संस्कारमहं प्रवक्ष्ये ॥ मेषादिराशिस्थनभोग्रहेषु लग्नादिभावेषु, गतेषु वाक्यैः ॥ १ ॥

अथ पराशारस्यतेन मेषादिराशिस्थितेषु विलग्नादिभावगतेषु ग्रहेषु सत्सु वाक्य एवांकैः पृथग् पुयगायुः स्फुटकित्योच्यते ॥

तत्रादौ सूर्यस्य वाक्यानि लिख्यन्ते ॥

वदे त्रैलोक्यनार्थं च ॥ १ ॥ वार्तीपरमेश्वरै ॥ २ ॥ नारायणो जगक्षाप्तः ॥ ३ ॥ अवानीपतिपूजितः ॥ ४ ॥ गोपालं प्रतिपादकः ॥ ५ ॥

च.—विष्णुः स्यात्सदा विभुः ॥ १२ ॥ इति लग्नस्य वाक्यक्षणि ॥ गुणनभाजनयोजनहन्यादिकं सर्वं गुरुपदेशतो
शास्त्रं सुधीभिरायुःस्यष्टीकरणं विवेद्य इदमायुः प्रतीतिजनकं भवतीति ॥
नमोऽस्तु गुरवे तस्मै इष्टदेवस्वरूपिणे ॥ यस्य वागमृतं हंति विषं संसारसंबन्धम् ॥ १३ ॥
इति श्रीपराशरविरचितं सूत्रं समाप्तम् ॥

५१६ पाराशरहोरायाष्टीका-लक्ष्मीपतिः ।

आ.— — — श्रीमतिमा[श्रीपतिमा]प्रणम्य भक्त्या सुहदां इत्कल्पकाशहेतोः ॥
उडदायोत्यफलप्रदीपटीका क्रियते सज्जनरंजनी भयैषा ॥ १ ॥
पराशरमतागमार्थगहनोदधिक्रोडगा शुभाशुभफलीघन— इतेन्दुविम्बप्रभा ॥
पुरातनकथा कथं प्रकयितुं क्षमा धीर्मेत्यजस्वमनुधावतीव हि न याति पारं यतः ॥ २ ॥
न पदच्छेदपदार्थिविभ्रहार्थान्वयसद्वापनिहवितमुक्तिवृद्धिः ॥
कुत आक्षेपसमाधृतिस्तथापीरथति श्रीगुहगीर्लिखत्यजस्वम् ॥ ३ ॥
पराशरपरापराशरपरासारपरम्परा ॥ गुरोर्गीः श्रुतिगा हृत्स्या लिपीरूपा वहव्यसौ ॥ ४ ॥
अस्य विप्रनिपत्यु[तिपत्यु]कौ योग्यत्वं न बृहस्पतेः ॥ का कथाधुनिकासा[नां] च प्रोतोकाकल्पमाद्वशाम् ॥ ५ ॥
अतो गुरुका व्याद्यैव न्यस्तेयं न स्वकल्पिता ॥ अत आगमवन्मान्या स्वकल्पयाणमभीप्तुभिः ॥ ६ ॥
अथ पराशरमतानुभवितांतःकरणः कवित्यकविः तदुद्दायप्रदीपाख्यं ग्रन्थं कर्तुमवतः स्वेष्टदेवं प्रणभति सिद्धान्तमिति ॥
च.—कान्यकुञ्ज[ब्जाद्य]विषये पैतियाद्यप्रगात्मके ॥ श्रौतस्मार्तक्रियोपेतस्वोरप्रामनिवासिना ॥ १० ॥
पांडेइत्युपनाम्ना श्रीभारद्वाजसगोत्रिणा ॥ नेपालधीशराजेन्द्रविक्रमप्रार्थिताङ्गिणा ॥ २ ॥
कृष्णानंदात्मजेनेयं लक्ष्मीपतिद्विजन्मना ॥ कृता सम्पोद्दायस्य टीका सज्जनरंजनी ॥ ३ ॥
बाल[ज]पेयिकुलोद्भूतरामचंद्रायया मुदा ॥ प्रीयतामनया श्रीमामविधेशो भगवान्स्वयम् ॥ ४ ॥
योडुदायप्रदीपाख्या टीका सज्जनरञ्जनी ॥ तस्याः पूर्विमगाद्याद्यायव्याख्या शुनिर्मला ॥ ५ ॥
इत्युद्दायप्रदीपिका टीका यथाभति लिखिता संपूर्णा ॥

५१७ प्रभूप्रथम्यःविभ्राजः ।

आ.—भूतं भविष्यत्पश्चांश्च विज्ञातं ज्यौतिषं हृतम् ॥ आयुःप्रश्नमिमं ग्रन्थं चमत्कृतिकरं परम् ॥ १ ॥
च.—प्रश्नप्रामिमिमं ग्रन्थं विभ्राजेन निर्मितम् ॥ वाचे वतामिषं भक्त्या त्वाप्रसादात्करोम्यहम् ॥ ५६ ॥
इति प्रश्नांतरग्रन्थः संपूर्णतामगात् ॥

५१८ प्रभूतन्त्रम्-चिन्तामणिः ।

आ.—शुभाशुभफलप्रभे प्रथमं सकलं शुभम् ॥ तदा सर्वं शुभं होयं अशुभे त्वशुभं भवेत् ॥ १ ॥

अथ कथं भूविष्यतीति प्रश्नः ॥

तन्वष्टशकलं सौम्यं ह्रस्तोषं च वदेत्सुभीः ॥ लाभराजाहरवं च यशोऽर्द्धं च संवदेत् ॥ २ ॥

थ.—इति श्रीदेवकशूदामणिश्रीमन्महाराजवंदितपदाकृष्णशिष्यस्त्रियानन्ददायकसर्वविद्याकुशलसर्वज्ञात्मकतश्रीमर्चिता-
भणिपंडितवर्यविरचिते ज्येतिःशास्त्रे रमलशास्त्रं संपूर्णतामगमत् ॥

५१९ प्रश्नमाणिक्यमाला-परमानन्दः ।

आ.—श्रीमदभगवद्भगवत्तात्मकानन्दस्त्वलस्त्वलदमंदमदप्रवदः ॥

प्रत्यूहनाशावधये भुवनैकवद्यः पायादपारमहिमा गिरिजात्मजन्मा ॥ १ ॥

ब्रह्मादयोऽपि निजकार्यसमर्थभावं यस्य प्रसादकण्ठः समुपेविवासः ॥

तत्तत्त्वबोधजने किल हेतुभेकं वाद्वेताच्चरणपदयुगं नमामि ॥ २ ॥

यस्य प्रसादभविगम्य भवन्ति मूढाः सिद्धान्ततत्रकरणैकपद्माविरुद्धाः ॥

तं श्रीमहाजनिसदाशिवनामधेयं वंदामहे निजगुरुं गणकाग्ररायम् ॥ ३ ॥

संप्राप्तसारस्त्वत्वैभवस्य सारस्त्वत्वाद्विषयम् ॥ सारस्त्वतार्थप्रतिलङ्घहेतोः पितुः स्वकीयस्य पदं नमामि ॥ ४ ॥

नत्वाच्चर्याद्विषयगम्भमुखमुनिगणांस्तत्प्रणीतार्थपूर्णश्रवणान्वृद्धवा संमग्रामिजगुरुकृपया प्रश्नच्छेष्वरादीन् ॥

वेणीदत्तात्मजन्मा ग्रथयति परमानंदशर्मा प्रशस्तां प्राचीनैरेव पद्योर्गणकवरमुद्देप्रश्नमाणिक्यमालाम् ॥ ५ ॥

आलोच्य निस्तिलान्प्रश्नतंत्राच्चातकताजिकान् ॥ उभयोः संग्रहः सम्यक्क्रियते गुर्वनुज्ञाया ॥ ६ ॥

इति श्रीसारस्तत्त्वातीयपाठकवंशावतंससमस्तविद्याविशारदमौनतंत्रवेणीदत्तात्मजैवशपरमानन्दविरचितायां प्रश्नमा-
णिक्यमालायां नवमस्थानपृच्छाप्रकरणं द्वादशम् ॥

अथ दशमस्थानपृच्छा । तत्र राज्यलाभप्रभे — — — — — — — — — —

च.—तद्वक्तव्ये हिमगी विलग्नयोः ॥ १४२ ॥

५२० प्रश्नमार्गः-मुरारिसुनः ।

आ.—मध्याटव्यधिपं दुधसिंधुकन्याधवं धिया ॥ ध्यायमि साधवहं बुद्धेः शुद्धै वृद्धै च सिद्धये ॥ १ ॥

गुहन्यश्च महेन्यश्च मृया बद्धोऽयमंजलिः ॥ प्रसक्तमनसस्ते मे सत्यां कुर्वतु भारतीम् ॥ २ ॥

नमः श्रीमंगलश्रौणिनिवासाय महात्मने ॥ सर्वं जानन्ति दैवज्ञा यदुक्तिश्रुतिचक्षुषः ॥ ३ ॥

चेत्सु[त्रिपुरीरे]धरमानम्य शैलजावङ्गमं भया ॥ शिष्याय देशिकायातं प्रश्नपदोपलङ्घते ॥ ४ ॥

सुतो मुरारेष्ठव्योदये— — — मध्ययनये— — नाथ— — ॥

त प्रश्नमार्गाद्व्यमकार्षमेतच्छाद्वं सुखं बोधयितुं स्वशिष्यान ॥

द्वाद्यां चैव त्रिंशता प्रश्नमार्गैः पूर्णोऽध्यायैः संप्रविष्टोऽयमासीत् ॥

हृष्टं गृहीत्वेष्वरपक्षपातं जनो यथा निन्दति विष्णुभक्तान् ॥ तयैव ये मत्कृतिनिंदकाः स्युखेषामसौ तिष्ठति दूरदूरे ॥

स्वकृष्टिः कविदिहापि नार्थो ग्रंथांतरे क्वापि विनात्यद्वृष्टम् ॥

विश्वस्य शिष्याः प्रयतञ्चमेवं भवतु सत्याः सकला गिरो वः ॥

इति प्रश्नमार्गे द्वात्रिशोऽध्यायः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ प्रस्तूप्रतिहंतारं प्रतिपत्य गणाभिप्तम् ॥ मुहूर्तावगमे मार्गमृजुं कर्तुं यतामहे ॥ १ ॥

उद्दकोर्वचलनोपरागगुलिका षष्ठाष्टमंस्त्येद्वो दृष्टारूपविभूतराङ्गिसितद्वक्सायाह्नसंध्यादयः ॥
गंडांतोद्विवं स्थिरं च करणं रिक्ताष्टमीविष्टयोर्लाटैकार्गलैद्युतांशिशिर(स)स्सर्वत्र वर्ज्या अमी ॥ २ ॥
थ.—हृष्टवेगजमबुद्धिपूर्वकं क्षंतुर्महंति समीक्ष्य सज्जनः ॥
इति श्रीप्रश्नमार्गः समाप्तिमगात् ॥ संवत् १९१५ ॥

५२१ प्रश्नदत्तसागरः-विजयदयास्तूरिः ।

था.—चंचत्कांचनरुचये देववधूटीसुनेत्रमुखराय ॥ नाभेयाय नमोऽस्तु केवलकमलात्मने तुभ्यम् ॥ १ ॥
उत्पत्तिस्थितिसंहितिप्रभृतिभिर्योचित्करं [चीकरत्] जंगमस्थाणुप्राणभूतां प्रवृत्तिनिरतः स्वच्छदलीलामलः ॥
धर्मं यो दशधानयत्सुक्तिनां योऽजीगणत्केवलो ब्राह्मीं वाचमनन्तसाररासिकः कथिद्विभूतं श्रये ॥ २ ॥
कौमारे युगर्धर्मिभिर्थ सवयैः साकं सभायां स्थितस्तेषामग्निमयुग्मिना च कुत्रुकाविष्टेन पृष्ठः प्रभुः ॥
देवास्मानमलं त्रिकालविषयं ज्ञानं शुभं दर्शयेत्युक्तः स्माह चमक्षियासु कुशलं शास्त्रं स्वयं रामलम् ॥ ३ ॥
आरम्भं तद्विनिर्दं सकलोपकारि प्रापत्सुविखरमनेकजनस्थलेषु ॥
तैर्वैर्वितत्य निहितं निजपुलकेषु वाचा स्वया जयति तद्रमलं त्विदानीम् ॥ ४ ॥
भूते भाविनि वर्तमानविषये यद्यद्यादाकांक्षितं तत्त्वप्रष्टुरभीष्टमस्त्रिलं साक्षात्करोति खयम् ॥
प्रश्नोद्देशविधासु चितितमुखास्वेततदा वाङ्मय सत्याकूतविभावनेन सुधिर्या चेतश्चमत्कारक्त् ॥ ५ ॥
संत्वन्येऽपि सहस्रशो यदि भुवि यंत्राः सुखप्रश्नदास्तेषामध्ययनक्रियासु कुशला भूयोऽपि ते भूरिशः ॥
संदेहप्रतिघातनाय सबलं नान्यद्विना रामलं तेनैतत्पत्तिसावधानमनसा यत्रं कुरुध्वं बुधाः ॥ ६ ॥ अथ च ॥
श्रीपुण्डरीकः प्रथमं सुधर्मा ततश्च जन्मप्रसुद्धा बूझुः ॥ संपूर्णपूर्वागविदो महान्तः स्वष्टांगनैमितिकशास्त्रविज्ञाः ॥ ७ ॥
श्रीभद्रबाहुनिपुंगव एष पूर्वं सर्वाक्षरार्थनिपुणः प्रकटप्रभावः ॥
विद्याचमस्तुतिवशेन जगत्यस्वंडे चक्रे सुरासुरनरात्मनि चिन्नमेकम् ॥ ८ ॥
श्रीभद्रबाहुगुरुणा बहुमुग्धबुद्धिबोधप्रदप्रकरणानि रुतानि पूर्वम् ॥
उद्भूतं सारमस्त्रिलं च निवेद्य तेषु दत्तानि तानि पठन्ताय तदर्थिनृन्यः ॥ ९ ॥
अथ रमलशास्त्रस्थादिः ।
कालिकनामाचार्यो भगिनीवंधनवितर्कंगतयवनः ॥ तेन च तत्रस्येन ददृशे चित्रं च विद्युयाः ॥ १० ॥
यवनाचार्यात्तस्माद्विक्षातानेकशास्त्रसंभारः ॥ चक्रे रमलं विमलं तत्त्वचतुष्टयमिदं शास्त्रम् ॥ ११ ॥
अथ प्रवक्ष्ये यवनेषु यादृशी प्रसिद्धिरस्यास्ति तत्पैष तादृशीम् ॥
कुतः समुत्पन्नमिदं च रामलं कथं प्रवृत्तं किल केन भाषितम् ॥ १२ ॥
पेणवराः कियंतो[तः]स्म संजाता भुवि विश्रुताः ॥ आदम् १ तयेदरिम् २ भूपः लुक्नासा ३ रमिशां ४ लया ॥ १३ ॥
असद्यात् ५ दानीभाल् ६ एते चात्यन्तपूजिताः ॥ यवनेषु महामान्या रमलस्य विदोऽभवन् ॥ १४ ॥
एकस्मिन्समये लक्षदिम् वियुक्तो भार्यया सुतैः ॥ शोकाकांतमनास्त्रं क्षणमेकं स्थितः स्वयम् ॥ १५ ॥
पुञ्चदारविज्ञुद्वर्धर्ममाहूयनारदं मुनिम् ॥ कथितस्तप्तुरस्त्रेत दत्तातः शोकसंभवः ॥ १६ ॥

अबवीच कर्यं शास्ये नैमनागमने तथा ॥ हुःखित्वं च सुप्रिक्षित्वं च त्वीसुतानां च तद्वद् ॥ १७ ॥
 श्रुत्वेति नारदः इतिं लगाम परमेश्वरम् ॥ स्थित्वा च प्राह वृत्तान्तं प्रांजलिः सुसमाहितः ॥ १८ ॥
 भगवानुपि तंद्राक्षयमाकर्ण्यैकां च पत्रिकाम् ॥ ददौ तस्मै स चोत्पाय पुनः प्रत्यागतश्च तम् ॥ १९ ॥
 आदाय पत्रमेकं स भूमौ चारोपयत्स्वयम् ॥ तत्सणेन तदारोपेष्वत्वारो बिन्दवोऽभवन् ॥ २० ॥
 महानादिमशिष्येषि बिन्दुश्च चतुरोऽपि तान् ॥ समादाय चतुर्दिक्षु निविक्षेप पृथक्पृथक् ॥ २१ ॥
 चतुर्षु चैकमाप्नेयं वायव्यं च द्वितीयकम् ॥ तृतीयं तु भजेदाप्न्यं फर्थिवं च चतुर्थकम् ॥ २२ ॥
 आग्रेयं दिशि पूर्वस्थायं पश्चिमायां तु मारुतम् ॥ न्यूनमाप्न्यं तयोदीच्यां दक्षिणस्थायं च पार्थिवम् ॥ २३ ॥
 एवमादिमशिष्येन चत्वारि रचितानि च ॥ तत्त्वानि बह्वाच्चम्बुभूमिजानि क्रमादिह ॥ २४ ॥
 ऊर्ध्वायौ निहता एते चत्वारो विंदवः क्रमात् ॥ तरिखं शकलं जातं जायन्ते ऽस्माच्च षोडश ॥ २५ ॥
 दुर्गा शंकरवल्लभा भगवती वागीधरी शारदा काली पर्वतपुत्रिका च विजया गौरी च लक्ष्मी जया ॥
 हेमकार्यय भैरवी च शब्दी तारा शती श्यामिका मातोमा क्रदा सदा विजयतामेभिश्चिरं धामभिः ॥ ८ ॥
 इत्यं स्तुता शुभरदा वरदा भवानी श्रीशारदा चपलकुङ्डलभूसमाना ॥
 स्वप्ने वरं निजमुखोद्भूतचारुचंचतांबूलपिण्डसहितं च ददौ ममांवा ॥ ९ ॥
 दत्ता वरं भगवती किल दिव्यवाणी नाम प्रदत्तमपि मेऽन्न महाकवीति ॥
 दिव्यप्रभावरूचिराशु तिरोदधे सा वागीधरी हृदयमिष्टृ[ष्ट] युतं भिः[विः]धाय ॥ १० ॥
 सोऽहं श्रीविजयादयागणधरः श्रीवर्द्धमानार्हतः पटे दिग्गजतर्कसंमितिवरेऽकार्पै स्वयं रामलम् ॥
 शास्त्रं प्रश्वविच्यारसारसहितं लोके चमत्कारदं वर्षे चाष्टभिधानसंयमिते पौषे दशम्यां शितौ ॥ ११ ॥
 यः सर्वातिश्यैः श्रितः फणिपतिर्यै सेवते भक्तितो येन ध्वस्तमृष्टः कठोभवदरं यस्मै नमो योगिने ॥
 यस्मादाविरसूदसंडितवृषो यस्यामलं शासनं यस्मिन्नानुमुखा गुणा गणनयातीताः स पार्थः श्रिये ॥ १२ ॥
 श्रीपार्थनाथः स्तुतनाकिनाथो यन्नामपायोधिरथप्रमाणः ॥ वामाप्रसूमानसरांजहंसो जयत्यसौ पूर्व[सूर्य]पुरावतंसः ॥ १३ ॥
 श्रीसूर्यमंडनजिनेश्वरपादपद्ममाहात्म्यतो विरचितो रमले निबंधः ॥
 पद्मात्मकः प्रवरमाठकभोजनाम्ना निर्विनश्चपरिपूर्तिरपीह तस्मात् ॥ १४ ॥
 प्रथमाद्वृद्वश्चैति लिखितं न्यून्यपुरे भोजसा[ना]गरेणेदम् ॥ पाठंकवेरेण सम्यक्श्रीपूज्यादेशतः शास्त्रम् ॥ १५ ॥
 इति श्रीविजयाचार्यप्रणीतरमलमहोदयिर्धर्मधारकश्रीविजयदयासूरिसमर्थिते प्रश्वरवसागरे पाठकभोजनागरसंदर्भिः-
 तपदप्रकारे श्रिरमलतंत्रे सबीजमंत्रे परिसमाप्तोऽध्यायो द्वाविशतितमः ॥ संवत् १९०९ ॥

५२२ प्रश्वविनोदः ।

आ.—लंबोदरं महाभीमं गजवक्त्रं गणाधिपम् ॥ एकदंतं विशालाक्षं तं वंदे गिरिजासुतम् ॥ १ ॥
 च.—शोषाणि यानि ऋक्षाणि धनधान्यप्रदानि च ॥ इति नौकाचकम् ॥ इति प्रश्वविनोदः समाप्तिमगमत् ॥

५२३ प्रश्वशिरोमणिः-रुद्रमणिः ।

आ.—प्रणम्य केशाच्छुतविच्छुतापदं सदा सदानन्दपदं शिवापदम् ॥
 त्रिपाठिवालमीकिजहृपर्णदितस्तनोति सच्चश्वशिरोमणिं मणिम् ॥ १ ॥

च.—इति द्रवणिप्रकल्पितो जगद्बापदयोः समर्पितः ॥ भवताच्छुभदः सुकर्मिणां पठतां प्रश्नशिरोमणिनृणाम् ॥ ८ ॥
इति श्रीबालमीकिवंशावतंसश्रीमन्निपाठिरुद्रवणिप्रकल्पिते प्रश्नशिरोमणौ विशेषाध्यायः समाप्तः ॥ संपूर्णोष्टं प्रश्नशिरोमणिः ॥
शाकेद्विनंद्भूपादये शुचौ शुक्ले कथे [तथा] गुरौ ॥ मनसोपषदो रामो व्यलिखत्स्वार्थमेव वा ॥ संवत् १८४३ ॥

५२४ प्रश्नसंग्रहः-काशिनाथः ।

आ.—तिमिरांबुनिधौ, मश्नं कैररहृत्य यो जगत् ॥ धीणयत्यातुरं प्रीत्या तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ १ ॥
मिहरेऽस्त्वसुपायाते तमसाङ्गे धरातले ॥ प्रश्नगेहे प्रदीपोऽयं काशिनाथलतो बभौ ॥ २ ॥
च.—लग्ने च मकरे नारी नीचा व्यरुता च चेटिका ॥ विधवा पृष्ठुकस्येह भागे मिलति गच्छतः ॥ ६ ॥
इति काशिनाथकृतप्रश्नसंग्रहप्रकरणम् ॥

५२५ प्रश्नसारः-जीवाज्योतिर्वित् ।

आ.—वन्दे श्रीबगलामुखीं शाशिकलाकोटिप्रभाभासुरां वीणापुस्तकधारिणीमध्यदां मुक्ताकलैभूषिताम् ॥
यन्नामस्मरणेन भूकजडधीः काव्यादिकं प्राप्नुयात्कपूरागस्त्वचन्दनादिघृष्णौद्देवैः सदा चर्चिताम् ॥ १ ॥
नरहरेर [नृहरितोऽ] ग्रिचितस्त्वयः कविः सकलप्रश्नमृज्ञं कुरुते हि सः ॥
निविलकाव्यमिदं प्रकटीकृतं रसमयं बहुशास्त्रविनिर्मितम् ॥ २ ॥
च.—इत्येतत्प्रश्नसारास्यं शिष्यार्थं हितकाम्यया ॥ भक्तियुक्ते सदा देयं जीवाशुर्जरभाषितम् ॥ ६२ ॥
इति श्रीयाक्षिकनरहरिसुतजीवाज्योतिर्वित्कृतः प्रश्नसारः संपूर्णः ॥

५२६ वीजगणितटीका कल्पलता-कृष्णगणकः ।

आ.—शिवयोर्भेजनातिगौरवाद्यसुतलीलाधृतकृञ्जरास्यरूपम् ॥ अपहन्तु मयांतरं तमस्तस्ततानन्दमयं महो महीयः ॥ १ ॥
यदीयचरणाभोजस्मर्तुः सकलसिद्धयः ॥ भवन्ति वशाद्वैत्यः सिद्धेशौ तामहं भजे ॥ २ ॥
मिहिरमिव वराहमिहिरं वंदे सदेहभेदिनं जगताम् ॥ ज्योतिश्चकविभावनहेतुं जगदेकचक्षुरक्षुद्रम् ॥ ३ ॥
कविशुद्धजनमूर्द्धनि स्फुरंतं कविशुद्धसंततेसेवनीयपार्थम् ॥ गणितनिपुणां प्रवर्तयंतं प्रणमत भास्करमोप्सितीर्पसिद्धै ॥ ४ ॥
कदापि नैव सभूमःस्थितश्च भैममण्डले ॥ अपूर्वमार्गमाश्रयं जयत्यपूर्वभास्करः ॥ ५ ॥
आसिदसीमगुणरत्ननिधानकुंभः कुम्भोद्भवाभरणद्विग्ललनाललाम ॥
आशैश्वार्जितविशेषकलानुवर्तीं श्रीकेशवः सुगणितागमचक्रवर्ती ॥ ६ ॥
तस्मादभूद्भूवनभूषणभूतमूर्तिः श्रीमानगण्यगुणगौरवगेयकीर्तिः ॥
उयोतिर्विदागमगुरुर्हसंप्रदायप्रज्ञातशास्त्रददयः सदयो गणेशः ॥ ७ ॥
भ्रातुः सुतस्त्वय यथार्थनामा नृसिंह इत्यहुतरूपशोभः ॥ अवर्द्धयद्यो जगतामभीष्टं प्रह्लादमाश्वर्यकरः सुराणाम् ॥ ८ ॥
तच्छिष्यो विष्णुनामा स जयति जगतीजागरूकपतिष्ठः शिष्टानामयगणः सुभणितगणिताक्षया[म्बा]यविद्याशरणः ॥
पद्मकलोन्मुक्ताकलैविमलवचोवीचिमालागलंतो हित्राः सिद्धांतलेशं जगति विद्धते ऽद्वैतपि सार्वस्यगर्वम् ॥ ९ ॥

तस्मादधीत्य विविविस्कर्चं ज्यौतिषं गुरोः ॥ कृष्णो दैविवांशे श्रेष्ठतनुते बीजपद्मवम् ॥ १० ॥

अव्युक्तत्वादिदं बीजमित्युक्तं शास्त्रकर्तृभिः ॥ तद्वयक्तीकरणं शक्यं न विना गुर्वन्महम् ॥ ११ ॥

अथ शांडिल्यगोत्रमुनिवर्वंशावतं सजडविडनगरनिवासिकुंभोद्वभूषणदिभूषणसकलागमाचार्यवर्यश्रीमहेश्वरोपाध्याय-
तनयनिखिलविद्यामचस्पतिगणितविद्याचतुराननधरणितरणिश्रीभास्कराचार्यः खगगणितरूपं सिद्धांतशिरोमणिं चिकिर्ष-
स्तदुपयोगितया तदध्यायभूतं व्यक्तुगणितमुक्तवा तथाभूतिमन्यतगणितमारभमाणः प्रत्यहनिरासाय शिष्टाचारपरि-
पालनार्थं च मंगलमाचरञ्जिष्यशिक्षार्थं तदुपजातिकया निबध्नाति

च.—गणक भणतिरम्यं बाललीलावगम्यं सकलगणितसारं सोपपतिप्रकारम् ॥

इति बडुगुणयुक्तं सर्वदोषैर्विमुक्तं पठ पठ मतिद्वद्वै लघिदं प्रैटिसिद्धै ॥ ९९ ॥

गणकेति संबोधनम् । भणतयः शब्दासै रम्यं पदलालित्युक्तमित्यर्थः । शेषं स्पष्टम् ॥

अभूत्पृथिव्यां प्रथितो गुणौष्ठैश्चित्तामणिर्देवविदां वरिष्ठः ॥ संपूजनानेहसि यस्य गौरी स्मृता स्तुता प्रत्यहमानिरासीत् ॥ १ ॥

तसूनवः पंच वभूवरेषां ज्येष्ठोऽभिरामः किं रामनामा ॥ भविष्यदर्थेज्ञतया हि यस्य विदर्भराजोऽपि निदेशवर्ती ॥ २ ॥

रामाद्वूतां सीतार्थां पुत्रौ कुशलवद्विव ॥ त्रिमल्लो गोपिराजश्च गुणैः सर्वैस्समन्वितौ ॥ ३ ॥

त्रिमल्लसूनुर्जयति द्विजेन्द्रो बल्लालसंज्ञः शितिकण्ठभक्तः ॥ यः सन्ततं रुद्रजपातिसङ्गाद्वाङ्माणं महो मूर्तमिवावभाति ॥ ४ ॥

दैवज्ञार्यगणसन्ततसेव्युपाधौ बल्लालसंज्ञगणकस्य सुतोऽस्ति कृष्णः ॥

रामानुजः न स परमेश्वरतुष्टिहेतोर्वीजक्रियाविवृतिकल्पलतामकार्षीत् ॥ ५ ॥

यद्वास्करेण निजधामगुणातिरेकात्सम्पादितं सगुणवर्गधनं हि बीजम् ॥

तत्कृष्णभूमिग्रधिगम्य विचारवारासिंसिकतमंकुरजनुष्यभवत्समर्थम् ॥ ६ ॥

यर्थैः श्रैर्महिरचितोऽस्ति नवांकुरोऽसौ तेषामभिज्ञ इह कः पास्तमनोऽन्यः ॥

इत्यं विचित्य जगदीशा तैव तुष्टै सर्वज्ञ ते चरणयोर्निहितस्ततोऽयम् ॥ ७ ॥ संवत् १९१२ ॥

५२७ बीजगणितटीका-रामकृष्णः ।

आ.—सर्वज्ञं भास्करं नौमि सोऽनायं च सदृशम् ॥ मुनीश्वरमहापौटतंत्रतत्त्वार्थपारगम् ॥ १ ॥

योतिर्विद्रामकृष्णः स च वि(धि)विदुषां शीलतत्वं प्रपश्यो भ्रात्वा पुण्यौघदेशान्युरुपदभजनात्मासबोधो बुधोऽहम् ॥

प्रैटैश्वीभास्करीय लघुतरणणितं बीजसङ्घानिषेणं तस्योपायं च कुर्वे दिव्यकरसुमुदे सौदपालस्य भूयात् ॥ २ ॥

अथ शांडिल्यगोत्रोत्पन्नगड(विड)नगरनिवासी सकलागमाचार्यवर्यश्रीमहेश्वरोपाध्यायतनयनिखिलविद्यातत्त्वार्थविज्ञीमद्भास्कराचार्योः प्रहणितस्वरूपसिद्धांतशिरोमणिं चिकिर्षुस्तदुपयोगितया दध्यायात्मकं व्यक्तं गणितमुक्तवा तथाभूतमध्यक्तगणितं प्रारब्धमानः [प्रारभमाणः] प्रत्यहव्यहनिरासाय शिष्टाचारपरिपालनार्थं च मंगलमाचरन् शिष्यशिक्षार्थं तदुपजातिकया निबध्नाति ॥ उत्पादकं

इति श्रीमद्भूसिंहदैवज्ञात्मजलक्ष्मणदैवज्ञसुतसिद्धांतविहैवज्ञरामकृष्णविरचिते बीजविवरणे बीजप्रबोधाद्ये अनेकवर्णं समीकरणसंख्यां विवरणं समाप्तम् ॥

अथ ग्रन्थसंख्या एवमादितो ग्रन्थसंख्या एकमनेकवर्णं समीकरणसंख्यां प्रतिपाद्य मामध्यमाहरणसंख्यां तु द्विशेषं निरूपयितुं तदारंभं प्रतिज्ञानीते ॥

५२८ वीजगणितोदाहरणम्-कृपारामः ।

आ.—महेश्वानं गौरीगणपतियुतं शुद्धमनसा प्रणम्य ज्ञानाभोनिधिमथ गुरुं कायवच्चसा ॥

कृपारामो मिश्रः प्रकुरुत ऋजुं वीजगणिते अबोधध्वांतौघप्रहरणपरोदाहतिमिमाम् ॥ १ ॥
उत्पादकमिति ॥

च.—देशो गुर्जरनाभि धार्मि यशसः स्थानेऽमदावाइके भारताजकुलप्रसूतिरभवन्मोडद्वौघाग्रणीः ॥

विद्यावेदकलाभर्लाचलगतिः स्पुर्जन्मनि योजिता [स्फूर्जन्मतिर्योजितो]

मिश्रः श्रीमद्वं(द्वं)दितपदद्वंदश्वतुर्वर्दिकः ॥ ३१ ॥

लक्ष्मीनारायण इति भतिख्यातकर्तिर्थरित्यां तस्मादासीद्गगनगगतिक्षालगीर्वाण एव ॥

सूनस्लस्याध्ययनविधिनोपातसिद्धांतविद्यो लक्ष्मीनारायणिजगुरुवराच्छ्रीकृपारामनामा ॥ ३२ ॥

भुवनात्वयष्टिमे शाके सुनभःपूर्णिमा गुरौ ॥ वीजस्योदाहतिमिमामकरोद्वालबोधिनीम् ॥ ३३ ॥

इति श्रीगुर्जरब्राह्मणमोटचातुर्वेदिमिश्रलक्ष्मीनारायणात्मजमिश्रकृपारामदैवज्ञविरचिते वीजोदाहरणे बालबोधिन्याध्य-
यंयः समाप्तः ॥ संवत् १९१२ ॥

५२९ वीजबोधसुधाकरः-सूर्यगणकः ।

आ.—भाले ग्रालेक्षररिमः सुनयनयुग्लोन्मीलने सिद्धयोऽस्तौ कंठे श्रीकंठपीठे स्फुरति फणिकणासन्मणीनां प्रकान्तिः ॥

आले ब्रह्मादिमौलिस्थलमधुपगणो धन्यदां यो[यत्पदाभो] जपीठे

प्राते[सो] नन्तप्रभावं गणपतिरिति यं ज्योतिरत्व्याहि[दि]हास्मान् ॥ १ ॥

प्रसादांबुद्धप्रसादं [यत्पादांबुद्धप्रसाद] कणिकासंजातबोधादहं पीठी[पाटी]कुदकबीजतंत्रगहनाकूपारपारंगमः ॥

छंदोलंकृतिकाव्यनाटकमहसंगीतशस्त्रार्द्वित्तं वदे निंजातपुत्रमणुं [श्री]ज्ञानराजं गुरुम् ॥ २ ॥

चक्तेचक्त[व्यक्ताव्यक्त] विहंगयोरिविष्टुति[युति] मिति विनिमोहक्षयं

विक्षेपे गणितार्थयोः कविमुखांभोजं समुच्छासयन् ॥

शृंगारादिरसानुसक्तविलुधेद्राशामसौ पूर्व[र] यन् शश्वद्विष्टुपदस्थिरो विजयते संबोधसूर्योदयः ॥ ३ ॥

स्फुरद्वीजाभोवौ विविधरचनागाधसलिलैः तितीर्षूणाम्यूदयमतमतीनां श्रमभरः ॥

विमुधानामित्याहृतसदयचेता; परिमितामिभां व्याख्यां नाच[भा]सपादि रचये सूर्यगणकः ॥ ४ ॥

बीजाक्षरार्थः प्रथम दुरापः का वासना तत्र विचारणीया ॥ तथापि सूर्योद्दुमुदारबुद्धिर्बीजं सबीजं विशदीकरोमि ॥

तत्र श्रीमात्तंडमंडलाखंडप्रचंडकरनिकर्विश्फारविधृतवित्तध्वांतकातप्रदे शेषरूपोपकल्पितव्राण्डमंडपांतर्विधवित्त-

लीलाविकसितत्रिलोकीमध्यवर्तिसकललोकानुग्रहीतविमहेण विव्रानातदैहिकामुष्मिकफलसमर्थककर्मसात्पुण्यप्रयोजना-

भिलाषिणा गिरिलागमागमीलिकलिकालमहिनालुमिन्दुमुर्दन्तुमज्ञानतमो निहंतु लगदुपकर्तुमाविष्टततनुरसौ

भास्करः प्रक्षतोपकमानुसारं व्यक्तं गणितं विरचय तद्वीजभूतमिदमतिगहनमव्यक्तगणितं विवक्षुरारब्धसमाप्त-

कामनया प्रतिबन्धकविष्ट्रोत्सरणासाधारणविशिष्टशिष्टाचारानुभितश्रुतिबोधितकर्तव्यताकं स्वेष्टदेवतानमहकाररूपं
मंगलं स्वयमनुतिष्ठन् व्यक्तप्रयोगमात्रेणानेकार्थैः पदैः संक्षिप्योपेदवज्ञाहृतेन ग्रन्थतो निष्प्राति उत्पादकमिति ॥

च.—स्मतिपरिचयादा—दितः सोपत्तिः सुजनगणकनर्थ्य [वृष्टिः] संनिरीक्ष्य प्रयात्रुम् ।
 सुदृशिहम—दुक्त्वा सद्विशेषो[षा]नशेषान्सुखविवरविकासेयाहेसंतोप्यसंते ॥ ३ ॥
 इवहद्रतमोद्दर्शयोकिंदर्शयन्तु
 विष्णुशत्रुणगणिते छते प्राप्यमिदुगुणवत्सरे निजम् ॥ पंचविश्विशतान्यनुष्टुभा ग्रंथसमितिरिहासि केवलम् ॥
 व्याख्ये वासनयान्विते गणितयोर्लीलावतीबीजयोस्तद्वितिपद्धतं [ते]श गणितं बीजं तथैकं व्यधात् ॥
 एवं रैया[ता]जकमन्युभामपरं काव्यद्वाद्वयं पौदधीः सूर्यो बोधसुधाकराख्यमकरोदध्यात्मशास्त्रेष्टम् ॥
 परोपकारार्थमुदाहतेन मद्वाग्विलासेन रसोज्जवलेन ॥ शब्दाभिधं ब्रह्म युतः प्रवृत्तं स प्रीयतां यादवराजसिंहः ॥

५३० वृहच्चिन्तामणिः सभाष्यः । भू०-गणेशः । टी०-विष्णुदैवज्ञः ।

आ.—यत्पादांबुजदर्शनात्परमतिर्दीप्तिस्फुरदूषिणी, स्वस्याङ्गानघनांधकारमनया चेतोगृहं झुद्धयति ॥
 शुद्धे चेतसि चात्मचिन्तनमतो मुक्तिः किमस्यापरं तस्मात् गुरुमात्मरूपमपरं नित्यं नमस्कुर्महे ॥ १ ॥
 वर्णं सर्वाणितार्णवं निजधिया संशोध्य निष्काशितो हारः सदृशणा गणेशगुरुणा चितामणिर्यो वृहत् ॥
 अर्थर्तं सुलघुक्रियः परमथोयुं वासनादुर्गमस्तज्जिज्ञासुभिरार्थाशिष्यगणकैः कार्येति संप्रार्थितः ॥ २ ॥
 तस्मात्स्य सवासनं स्फुटतरीं टीकां प्रकुर्वे कृती श्रीमत्सदृशपादपंकजयुग्म्यानप्रसादासवीः ॥
 वर्णं सदृशितागमेतिचतुरः श्रीविष्णुनामा द्विजः पश्यत्वार्थधियो विदः प्रवरधीचित्रं विचित्रं भम ॥ ३ ॥
 मदुदीरितवासनाविशेषं परिकुर्वैव हि तोषमेतु सुज्ञः ॥ अथवा तद्बोधेतुनैव प्रहसन्मां परितोषमेतु वाज्ञः ॥ ४ ॥
 श्रीमत्कृशिकमुनिश्रेष्ठवृशोद्वापरपारावारतीरनिकटनन्दिश्रामानेवासकृत् अगणितगणितशास्त्रविचारसारचतुरोनेककला-
 कलापचतुरो ज्योतिर्वित्कुलावत्सः श्रीमत्कैशवदैवज्ञसुतो गणेशानामा गणितस्कंधैकदेशभूतं ग्रहलाघवाख्यं करणमादौ
 कल्पदद्रनीं पञ्चांगसाधकमपूर्वमत्पक्षियं वृहच्चितामणिसंबंधं चिकिर्षुर्जन्मजन्मान्तरार्जितदुरितोत्पन्नप्रत्यूहनिरासेन
 ग्रंथसमाध्यर्थं समाप्तेऽपि ग्रंथे तत्परिचयार्थं शिष्टाचारपरिपालनेन शिष्यशिक्षणार्थं नमस्कारलक्षणं शार्दूल-
 विकीडितेनाह ॥ नत्वेति ॥
 च.—इति श्रीसकलांगमाचार्यवर्यदिवाकरदैवज्ञसुतविष्णुदैवज्ञविरचिते वृहच्चिन्तामणौ वासनाभाष्ये सूक्ष्मक्षेदेशान्तरादि-
 साधनाभ्यायः ॥

५३१ वृहज्जानकटीका सुबोधिनी ।

आ.—आत्मायते वासरयो[पो]ऽखिलानां मार्गायते जन्मविवर्जितानाम् ॥
 दीपायते यो नगतामभीष्टं ददातु नः सोऽन्यतरानपेक्षम् ॥ १ ॥
 या होरा रचिता वराहमिहराचार्येण नानार्थिनी तस्या भद्रुदेवताननसरोजन्यप्रसादागतम् ॥
 एकार्थं परिगृह्य तस्य रचये टीकां सुबोधार्थिनीं माद्भूमदधियामनुग्रहकृते लोकोपचारकाराय च ॥ २ ॥
 अथाचार्येणास्य शास्त्रस्यविवेन परिसमाध्यर्थम् आदिभक्तोकेन इष्टदेवतानमस्कारः कियते । मूर्तित्वे परिकस्तिः ॥.....

५३२ ब्रह्मतुल्यः सटीकः । भू०-भास्करः । टी०-पद्मनाभः ।

मू. आ.—गणेशं गिरं पद्मजन्माव्युतेशान्प्रहान्भास्करो भास्करादीशं नत्वा ॥
लक्ष्मप्रक्रियं प्रस्फुटं स्तेटकर्म प्रवद्यमाभ्यय ब्रह्मसिद्धान्ततुल्यम् ॥ १ ॥

टी. आ.—ज्ञातुं सदुकितलवयुग्विवृतिं तु शिष्यैः संप्रार्थितोल्पविदपि प्रतिपद्य सूक्तिम् ॥
श्रीभास्करोदितपितामहतुल्यकीर्तिष्ठिकां विधातुममलामृहमुद्यतोऽस्मि ॥ १ ॥

गणेशं नार्मदं तातं गुरुं सूर्यं सरस्वतीम् ॥ प्रणम्य पद्मनाभोऽहं कुर्वे टीकां सवासनः ॥ २ ॥
तत्रादावविन्नपरिसमाप्त्यर्थं धंथारम्भेऽर्थिमतदेवतानभस्कारमाचार्यः प्रकुरुते ॥ अहं भास्करः ब्रह्मसिद्धान्ततुल्यं स्तेटकर्म
प्रवद्यामि ॥

मू. च.—आसीत्सज्जनधामि विह उविडे शाङ्किल्यगोत्रो द्विजः श्रौतस्मार्तविचारसारचतुरः सौजन्यरत्नाकरः ॥
यजोतिर्वित्तिलको महेश्वर इति ख्यातः क्षितौ स्वैर्गणीस्तत्सूनः करणं कुहूलमिदं चक्रे कविभास्करः ॥

टी. च.—इति श्रीभास्कराचार्यविरचितब्रह्मतुल्यस्य श्रीनर्मदात्मजपद्मनाभविरचितायां नार्मदटीकायां प्रहणसंभवाधिकारोदशमः

५३३ ब्रह्मस्फुटसिद्धान्तः-ब्रह्मगुप्तः ।

आ.—जयति प्रणतसुरासुरकिरीटरत्नप्रभाच्छुरितपादः ॥ कर्ता जगदुत्तिस्थितिपिलयानां महादेवः ॥ १ ॥
परिकर्ष्मविंशतिं यः सङ्कलिताद्यां पृथग्विजानाति ॥ अष्टौ च व्यवहाराज्ञायांतान्भवति गणकः सः ॥ २ ॥

च.—दिङ्मात्रमेतदन्यज्ञयोत्पत्तौ कुटके च कथयिष्ये ॥ सङ्कलितादिज्ञायार्थः षट्षष्ठिर्द्वादशोऽध्यायः ॥ ६६ ॥
इति श्रीभिष्ममाचार्यभट्जिष्णुसुतब्रह्मगुप्तविरचितेऽब्रह्मस्फुटसिद्धान्ते पाटीगणिताध्यायः द्वादशः ॥ १२ ॥
कुटकाध्याये ॥

गुणकर्ष्मेदद्युदो गुणको घनमृणमृणधर्नं कार्यम् ॥ वर्गे पदं पदे कृतिरन्तादिपरीतमार्यं तत् ॥ १ ॥
योगोत्तरयुतहीनो द्विद्वतः संकरणमंतरात्रिभक्तम् ॥ वर्गान्तरमन्तरयुतहीनं द्विद्वतं विषमकर्ष्म ॥ २ ॥
तंत्रपरीक्षाध्याये ।

जानात्येकमपि यतो नार्यभटो गणितकालगोलानाम् ॥ नै मया प्रोक्तानि ततः पृथक्पृथगदूषणान्येषाम् ॥ १ ॥
आर्यभट्पूषणानां संख्या वक्तुं न शक्यते यस्मात् ॥ तस्मादयमुद्देशो बुद्धिमतान्यानि योज्यानि ॥ २ ॥
अन्यैरप्युक्तमिदं यो यं सम्यग्महं विजानाति ॥ याति स तद्ग्रहलोकं ग्रहाष्टकज्ञः परं ब्रह्म ॥ ३ ॥

५३४ भद्रवाहुसंहिता ।

आ.—अथ भद्रवाहुकृतनिमित्तशास्त्रसंहिता लिख्यते ।

मागधेषु पुरं द्वयातं नाम्ना राजगृहं शुभम् ॥ नानापद्मनाकीर्णं नानागुणविभूषितम् ॥ १ ॥

तत्रास्ति सेनजिद्राजा युक्तो राजगुणैः शुभैः ॥ तस्मिन्सैषु [देवी सु]विद्यातो नाम्ना पांडिगिरिः शुभः ॥ २ ॥

नानावृक्षसर्वकीर्णं नानाविहगसेवितः ॥ चतुर्प्पदैः सरोभिश्च साधुभिश्चोपसेवितः ॥ ३ ॥

तत्रासीनं महात्मानं शाश्विज्ञानसागरम् ॥ तपेयुक्तं च श्रीयातं भद्रबाहुं निराशयम् ॥ ४ ॥
 द्वादशांगस्य वेतारं निर्विद्यांशं महाद्वितिम् ॥ इतं शिष्यैः प्रशिष्यैश्च निषुणं तत्त्ववेदिनाम् ॥ ५ ॥
 प्रणाम्य शिरसाक्षार्यमूलुः शिष्याल्लदा गिरम् ॥ सर्वेऽपि प्रीतिमनसो दिव्यज्ञानं बुभुत्संवः ॥ ६ ॥
 पार्थिवानां हितार्थाय शिष्याणां हितकार्यथा ॥ मनुजानां हितार्थाय दिव्यज्ञानं ब्रवीहि नः ॥ ७ ॥
 शुभाशुभसमुद्भूतं श्रुत्वा नानानिमित्ततः ॥ विजिगीषु[वुं]स्थिरमभिति[ति]सुख[मुप]यातिमेम् ही सदा ॥ ८ ॥
 राजाभिपूजिताः सर्वे भिक्षवो धर्मचारिणः ॥ विहरन्ति विहारित्वा हेतुन राजाभिपूजिताः ॥ ९ ॥
 पापमौत्याति[मौत्यति]कं द्वाष्टा जायुर्देशांश्च भिक्षवः ॥ स्फीताज्जनपदांश्चैव संश्रयेयुरथोदिताः ॥ १० ॥
 श्रावकाः स्थिरसंकल्पा दिव्यज्ञानेन हेतुना ॥ शंश्रयेयुः परं तीर्थं यथा सर्वज्ञभाषितम् ॥ ११ ॥
 सर्वेषामेव देवानां दिव्यं ज्ञानं सुखावहम् ॥ भिक्षुकाणां विशेषेण परपी[पिं]डोपजीविनाम् ॥ १२ ॥
 विस्तीर्णं द्वादशांगं तु भिक्षुकाश्राव्यप्रेषेषाः ॥ भवितारो हि बहवस्तेषां वै वेदमुच्यताम् ॥ १३ ॥
 सुखग्राहं लघुत्रयं स्पष्टं शिष्यहितावहम् ॥ सर्वज्ञभाषितं तथ्यं निमित्तं तु ब्रवीहि नः ॥ १४ ॥
 उल्कां क्षमासतो व्यासात्यरिषेषांस्त्वैव च ॥ विद्युतोप्राप्तिः [णिः]संध्याश्च मेघान्वातात्यवर्जणम् ॥ १५ ॥
 गन्धर्वनगरं गर्भान्यात्रोत्पातांस्त्वैव च ॥ प्रहचारं पृथक्त्वेन ग्रहयुद्धकृतस्ततः ॥ १६ ॥
 वार्तिकं चाथ स्वप्रांश्च मुहूर्तांश्च स्थितिं तथा ॥ कारणानि निमित्तं च शकुनं पाकमेव च ॥ १७ ॥
 ज्यौतिषं केवलं कालांत्मवंस्तुत्ये च [न्सर्वास्तु च] सुसंपदा[दां] ॥ लक्षणं व्यञ्जनं चिह्नं लग्नं स्वप्रांस्त्वैव च ॥ १८ ॥
 बलाबलं च सर्वेषां विरोधं च पराजयम् ॥ तत्सर्वमाम् नुरूपेण प्रब्रवीहि महामते ॥ १९ ॥
 सर्वनेतान्यथप्रदिष्टान्भगवन्वक्तुमर्हसि ॥ प्रश्नशुश्रूपवः सर्वे वयमन्ये च साधवः ॥ २० ॥

च.—स्वप्राप्त्यायामिभिः [यमिमं] मुख्यं योधियंतं [योऽवैते हि] शृच्चिः स्वयम् ॥
 संपूज्यं लभतेराजो नामापुन्यश्च [स पूजां लभते राजोः मानमायुश्च] साधवः ॥ १६ ॥
 इति श्रीज्योतिर्प्रये भद्रबाहुके निमित्ते स्वप्राप्त्यायः षड्विशतिमोऽध्यायः समाप्तः ॥ २६ ॥ संवत् १८४६ शा०
 १७११ वर्षे निती वैशाखशुद्धि ८ भीसूर्यवारयेकाग्या[दश्या]दिने एषा पुस्तके लिपिः कृता ॥

५३५ भास्त्रती उदाहरणटीकासहिता । मू०-शतानन्दः । उ०-गङ्गाधरः ।

उ. आ.—जग्नाविराजं च नमामि नित्यं तां भास्त्रतीं च[वै] विषणामिहेतोः ॥
 यश्चामधेयानि शुभानि सन्ति शास्त्रेषु बोधो यदनुक्रमेऽग्रहेण ॥ १ ॥
 यश्चाद्यात्कुरुत्वेतत् पुरवरं सन्मानकार्यं शुभं तस्मिन्नेत्र गृहेऽभवतु यो विविच्छ्रद्यज्योतिर्वित् ॥
 तस्मूलस्तु तद्विष्युग्मभजनाङ्गव्यावोर्धवशकः सिद्धांतेषु परिश्रमो द्विजवरो गंगाधराश्वयः सुधीः ॥ २ ॥
 शाके चाद्रिसतर्कभूपरिमिते भासे तथा भाद्रके शुक्ले बाणतिथौ मृगांकदिवसे शेषेऽधितुल्ये दिने ॥
 कुर्वे बुद्धितरंगतः पितृपदांद्वात्मभक्तौ रतो भास्त्रव्याहि स्वो[उ]दाहतिं च विवृतिं व्यक्तां संतां प्रीतये ॥ ३ ॥
 अथ श्रीशतानन्दनामा सकलविज्ञोपशमनार्थमिष्टदेवतानमस्कारपूर्वकं संबंधादिकमाह ॥

मूः आ.—नस्ता मुरारेश्वरणारविन्दम् — — — — — — —

मू. च.—खस्ताधिवेदैः ४२०० प्रभिते युगाव्दे दिव्योक्तितः श्रीपुरुषोत्तमस्य ॥

श्रीमाज्ञातानन्द इतीदमाह सरस्वतीशङ्करयोक्तनूजः ॥

उ. च.—इति श्रीशतानन्दविरचितपंचसिद्धांतमतभास्यत्युदाहरणटीकायां गंगाधरविरचितार्थां परिलेखाधिकारोऽष्टमः ॥

५३६ भास्वतीविवरणम्-माधवः ।

आ.—सदानन्दं सर्गस्थितिशालयहेतुं त्रिगतो द्विस्थं ध्यार्यते द्वुहिणहरमुख्या दिविषदः ॥

यमाद्यं योगेशं निगमनुतमव्यक्तममरं नप्रस्तर्मै धात्रे भवभयभरध्वंसपटवे ॥ १ ॥

कंसारिपादकमलार्चनपूतचितः श्रीकान्यकुञ्जवसतिः करणोन्तमस्य ॥

कंदर्पयो गणितविद्रणकाभिरामां टीकां व्यथादनुपमामिह माधवाख्यः ॥ २ ॥

ब.—शतानन्द इति प्रसिद्धः सरस्वतीशंकरयोक्तनूजः स्पष्टार्थोऽयमिति ॥

असर्ववित्त्वान्मतिविन्नमाच यदन्यथास्मिन्कथितं ममा स्यात् ॥

कृत्वानुकंपां मयि ताद्विशोष्यं सद्ग्निः समुद्गिर्गणितार्थविद्विद्विः ॥

इति मिश्रश्रीमाधवविरचिते भास्वतीविवरणे परिलेखाधिकारोऽष्टमः ॥ समाप्तमिदं भास्वतीविवरणम् ॥ संवत् १९१३ ॥

५३७ भास्वती सटीका । मू०-शतानन्दः । टी०-बलभद्रः ।

मू. आ.—नन्दां मुरारेश्वरणारविदं श्रीमाज्ञातानन्द इति प्रसिद्धः ॥

तां भास्वतीं शिष्यहितार्थमाह शाके विहीने शाश्वपक्षस्तेकैः ॥ १ ॥

टी. आ.—आदिभृत्यान्तशून्याय त्रिधा विभ्रहारिणे एव ग्रहकार्य स्वरूपाय नित्याय हरये नमः ॥ १ ॥

प्रसिद्धजन्मा विमलाकराख्यः ख्यातः सुशीलो द्विजदेवभक्तः ॥

तत्स्यात्मजः श्रीहरिपादभक्तो नित्यं हराराधनशक्तिः[सक्त]चित्तः ॥ २ ॥

त्रिस्कन्ध(कः)ः श्रीमान् दैवज्ञः श्रीवसंतनामा (सीत) ॥ शास्त्रार्थविदो गुणवान्द्विजगुरुपादार्चने सदा निरतः ॥ ३ ॥

बलभद्रस्त्रयं सुतो हरिगुरुचरणारपिदकृतसेवः ॥ कृष्टते गुणोपयुक्तां सदर्पणीं भास्वतीटीकाम् ॥ ४ ॥

मू. च.—खस्ताधिवेदैः प्रभिते युगाव्दे दिव्योक्तितः श्रीपुरुषोत्तमस्य ॥

श्रीमाज्ञातानन्द इति प्रसिद्धः सरस्वतीशङ्करयोक्तनूजः ॥ ८ ॥

इति श्रीसर्वपृथ्वीशपूजिताऽघ्रिपदसरस्वतीशंकरपुत्रशतानन्ददैवज्ञकृता भास्वती समाप्तेयम् ॥

टी. च.—न्याद्यायां यन्मया त्यक्तं यच्च युक्तिविवर्जितम् ॥ ध्रान्त्या वा लिखितं यच्च तत्कार्यं क्षम्यतां बुधैः ॥ इति मङ्गलम् ॥

इति श्रीवसंतात्मजबलभद्रदैवज्ञविरचितायां बालबोधिन्यां भास्वतीटीकायां परिलेखाधिकारोऽष्टमः समाप्तेयम् ॥

५३८ मकरन्दटिष्पणम् अभिनवतामरसारव्यम्-पुरुषोत्तमभट्टः ।

आ.—कौभारकेलिकिकलकूलितमैन्द्रनीलकैलासशैलशिखरेक्षणां निशास्य ॥

संजातकांतपुषदं वदनं भवान्या हृष्टा स्मितांचितमुखोऽवतु विश्वमीशः ॥ १ ॥

सेवन्तु सन्मधुलिहो मंकरंदलुव्वा नित्यं शुभाभिनवतामरसं रसाद्यम् ॥
 संद्वज्ञयराजिकरराजिविराजिताच्छतकार्कसंकरकृतातिविकाशकाशि ॥ २ ॥
 एह सदाचारपरंपराप्राप्तमग्नलं भनसि कृत्वा प्रेक्षावप्तवृत्तये ग्रंथादनु[दावनु]बंधचतुष्टयमाह । श्रीसूर्येति ॥
 च.—इति श्रीपुरुषोत्तमग्निविरचितं मकरंदटिप्पणमभिनवतामरसाद्यं संपूर्णम् ॥

५३९ मंजीरं सटीकम् । मू०-रामसेवकः ।

मू. आ.—पूर्णानन्दं परं ब्रह्म निर्विकल्पसमाधिना ॥ अधिगम्यमुदासीनं नमामि जगदीधरम् ॥ १ ॥

टी. आ.—पूर्णेति । जगदीधरं नमामि कीदृशमुदासीनं पुक्करपूलाशवन्निर्लेपं

मू. च.—स्ववंशावली ॥

जातो गोरक्षवंशो हरिपदकमलाराधने जृभूतश्रीर्विद्यापीयूषधारापरिसरलहरीशक्तिहत्यवनालः ॥

राधासाधारणांतःकरणवस[हर]हर्इरक्षयन् कुक्षपुच्छे मंजीरं मंजुमादं मधुमधुयशस्वं [मधुमधुरयशा] रामनामा विधत्ते ॥ ८ १ ॥

इति श्रीरामसेवकत्रिवेदिकृतमंजीरं समाप्तम् ॥

५४० मनुष्यजातकं कर्मप्रकाशापरनाम सटीकम्-समरसिंहः ।

टी. आ.—उद्यत्कोटिदिवाकरद्युतिनिभं रक्तांगरागांशुकं हस्ते मोदकपाशमंकुशरदं वीणाद्यगीःसंयुतम् ॥

ब्रह्मेन्द्रप्रमुखैश्च किङ्गरगणैः सिद्धैश्च विद्याधैरैः सेव्यं सत्सुखदं गजेन्द्रवदनं वाक्षिद्विदं तं भजे ॥ १ ॥

अहं गजेन्द्रवदनं भजे ध्यायामि कथंभूतं वाक्षिद्विदं वाचां सिद्धिः वाक्षिद्विदं ददातीति वाक्षिद्विदस्तु पुनः कथंभूतं उद्यत्कोटिदिवाकरद्युतिनिभं पुनः कथंभूतं रक्तांगरागांशुकं पुनः कथंभूतं वीणाद्यगीःसंयुतं ब्रह्मेन्द्रप्रमुखैः किङ्गरगणैः सिद्धैः विद्याधैरैः सेव्यं पुनः किंभूतं सत्सुखदं सुतं सुखदमित्यर्थः ॥ इदानीं निर्विघ्नेन ग्रंथसमाप्त्यर्थं ग्रंथादौ मंगलाचरणं नमस्काररूपं करोमि । गिरीशमित्यनेन क्षोकेन वृत्तिं करोमीति या प्रतिज्ञा सा शिष्यावधानार्थम् ॥

गिरीशं दिनेशं गिरां[र]विष्णुरामां गुहं स्थिदिकं रेमकाचार्यवर्यान् ॥

प्रणम्याय कर्मप्रकाशस्य वृत्तिं करोमीह बालावबोधाय ऽस्म्यक् ॥

गिरीशक्तिभूत्वा कर्मप्रकाशस्य वृत्तिं बालावबोधायाहं कुर्वे इति ॥ नवेति कर्मप्रकाशकर्तुः प्रयमक्षोको व्याख्यायते ।

नवेति गिरां[र] नद्वा. पुनः किंकृत्वा गणपतिं नव्वा ॥

मू. आ.—नव्वा गिरां[र] गणपतिं ग्रहवर्गमुख्यं तं कर्मसाक्षिणमलक्ष्यगुणं गुहं च ॥

श्रीसिंहदिकोक्तगुहताजिकतंत्रदीपात्कर्मप्रकाशमणुदीपकमुद्वरामि ॥ १ ॥

मू. च.—श्रीसिंहदिकोक्तगुहतन्त्रमिहाब्जवृद्धदयैदुविद्वुमुपजीव्य मदुक्तिशुक्त्या ॥

वातमृ[आमृत्यु]जन्मफलसौ[मौ]कितकमेतदेव लब्धा गुणं सहदयो रविहारलीलाम् ॥ ८ ॥

जिह्वासप्त जन्मफलं निधिनियदिति कीर्तिवृद्धये विवृथाः ॥ तं नियतनिर्विकल्पं जातकतंत्रोद्धृतं कल्पम् ॥ ९ ॥

बैलोक्यक्षितिपालमौलिसकलव्यापारपारंगमः प्राग्वाटान्वयभूर्भूव सचिवः श्रीचंडसिंहाद्यः ॥

श्रीमान् शोभनदेव इत्यभिजने तस्याभवत्सज्जनः श्रीसामंत इति प्रसांतसुमतिस्तस्मादभूदंगभूः ॥ १० ॥

तस्यात्मजः समरनिष्ठकुमारसिंहनामा गुरुगणितगीतरिभाष्यगेह; ॥
 तस्सूनुना गणकभूंगमुदे स्मरेण गन्धोऽभ्युदधियत ताजिकपदकोशात् ॥ ११ ॥
 इति श्रीकुमारसिंहात्मजसमरसिंहसमुद्दते ताजिकतंत्रसारे कर्मप्रकाशिका भनुष्यजातको[कंग]नाम विशोऽभ्यायः ॥ २० ॥
 संवत् १८४८ ॥
 ई. च. इति श्रीकर्मप्रकाशिकाद्वृत्तौ प्रकीर्णकाधिकारविर्द्धातिः ॥ समाप्तं चेदं भनुष्यजातकाभिषं नाम जातकम् ॥

५४१ मिताण्डविवरणम्-नाण्डवकविः ।

आ.—सूरि: श्रीविश्वनाथो जगदुपहृतये सूर्यसिद्धांतसारं संगृद्धातिप्रयत्नादकुरुत करणं यन्मितांकाभिधानम् ॥
 स्पष्टीकर्तुं तदेतद्विवरणसहितं तांडवः संविधते तद्विष्वां चांकविद्याजलनिधिः [जलविमिह] बुधा गोध्यदं कल्पयन्तु ॥ १ ॥
 ज्योतिःशास्त्रप्रकरणारभे प्रत्यहनिरासाय सूर्यस्यै समुचिताभीष्टदेवतारूपलेन सुर्ति चिकीर्षन्नन्यकारस्तस्य स्वरूपतः
 स्तोत्रमशक्यतया तदीयकरांखदुपकरणलेन स्तौति उपकरणस्तवस्योपक्रियमाणं स्तवपर्यवसनं नत्वादिति
 नयंतीति व्याख्यानं सुगमम् ॥
 च.—तदा दक्षिणशृंगोऽस्तिर्वेया ॥

इति श्रीताण्डवकविराजकृते मितांकविवरणे शुंगोभृत्यधिकारः समाप्तः ॥

५४२ मुहूर्तकल्पद्रुमः-विष्टलः ।

आ.—अनाथबंधुं गणनाथमंतश्चित्ते निवेश्य क्षपितांतरायम् ॥ प्राचीनवाक्यानि विचार्य सम्यज्मुहूर्तकल्पद्रुममारभेऽहम् ॥ १ ॥
 श्रीवाणि कल्पाणि परपराभिः संपूर्यैनं मम वाङ्मनिगुणम् ॥ मुहूर्तकल्पद्रुमनामधेयं विज्ञापनेयं तव पादपदे ॥ २ ॥
 शाकः सार्कः १२ षष्ठि ६० इन्मानवोऽञ्जदः शौकः ख्यातो दक्षिणे नर्मदायाः ॥
 सोऽयं नदैः ९ रन्वितो जैवसंक्षो द्यस्यिन्द्रेशो वत्सरः संधिदृष्टः ॥ ३ ॥
 अथ नारदीकैतरेव षडभिः श्लोकैः षष्ठिवत्सरानाह । प्रभवो १ विभवः २ शुङ्कः ५ ॥
 च.—मंथाननेकानवलोक्य सम्यकसंदर्भिते विष्टलदीक्षितेन ॥ मुहूर्तकल्पद्रुमनामधेये विचित्रसंज्ञं कुसुमं समाप्तम् ॥ २१ ॥
 कृष्णाग्निग्रोत्रे सुतरां पवित्रे पवित्रकर्माजनि त्रव[बूद]शर्मा ॥ तस्सूनुना विष्टलदीक्षितेन मुहूर्तकल्पद्रुम एष चक्रे ॥ २२ ॥
 कल्पद्रुमवेत्किमु रत्नमाला चितामणीं कर्करमेव मन्ये ॥ यदेकदेशं किल मंजरीयं सारं विचारं कुरु तत्त्ववेदिन् ॥ २३ ॥
 नानाकलाक्ष्यैः कुसुमैः समेतः कल्पद्रुमः कल्पितवस्तुदायी ॥
 आकर्षणविभूषिताना नेहैऽस्तु नित्यं विशुधाभिष्पानाम् ॥ २४ ॥
 म्रथाननेकाम— — — — — ॥ — — — — — — — सद्वंशसंवं सफलं समाप्तम् ॥ २५ ॥
 इति मुहूर्तकल्पद्रुमः समाप्तः ॥

५४३ मुहूर्तचिन्तामणिः पीयूषधाराटीकासहितः । मू०-रामः । टी०-गोविन्दः ।

ई. आ.—इधानं भृगालीमनिशामले गंडयुगले ददानं सर्वार्थानिजचरणसेवासुकातिने ॥
 दशाधारं सारं निस्तिलनिगममानामनुदिनं गजासं स्मेरासं तमिह कर्त्तये चित्तनिलने ॥ १ ॥

विपीतर्थाताय प्रसृमैकरायोग्रमहसे निकामं कामाना वितरणविनोदव्यसनिने ॥
 समख्यपत्यहपशमनहते श्रीदिनहते नमस्तसै यस्मै स्पृहयति समस्तामुजवनी ॥ २ ॥
 इसङ्गक्षमीलीकावसतिरनिशं वेदविहितस्फुरद्धर्माधारः श्रितसुखपयोदः प्रतिदिनम् ॥
 अतीवप्रद्यातः स जयति गुणानां जननभूर्विदर्भाख्यो देशो हरिरिव सदानंदजनकः ॥ ३ ॥
 तस्मिन्विद्वर्भविषये विषये वितृष्णश्चित्तामणिद्वुमणिरेव बभूव मूर्तः ॥
 जाप्रचंतुर्मुखचतुर्मुखशायिविद्यामादां प्रवर्तयितुमत्र पवित्रकीर्तिः ॥ ४ ॥
 वैदर्विजित्य धरणीतलमासमुद्भिद्रतकर्कशतकर्कशब्दिसिद्धैः ॥
 चत्वार ऊर्जितसमर्जितकीर्तिदम्भस्तंभा दिशासु रचिताः सकलासु येन ॥ ५ ॥
 ज्योतिर्विदुज्ज्वलयशोहरणाय किं वा चंद्राशुनिर्मलकुलाभरणाय किं वा ॥
 विद्यासरोद्द्वद्वशः शरणाय किं वा श्रीमाननंत इति तत्तनयोऽजनिष्ट ॥ ६ ॥
 तस्मात्यदाख्यपथ्यामातिविमलमती वाक्पती दिक्षपतीनामाशः कासारजाभस्फुरदधिकयशोराशिभिर्व्याप्त्यमानौ ॥
 प्राभूतां, तौ तनूजौ श्रुतिगणगणिताचारधारापवित्रो ज्येष्ठः श्रीनीलकंठस्तदनु गुणगुणालङ्कृतो रामनामा ॥ ७ ॥
 सीमा मीमांसकानां कृतसुकृतचयः कर्कशस्तर्कशास्त्रे ज्योतिःशास्त्रे च गर्गः फणिपतिभणितिव्याहृतौ शेषनामः ॥
 पृथ्वीश्वाकब्बरस्य स्फुरद्वतुलसभामण्डनं पण्डितेन्द्रः साक्षाच्छीनीलकण्ठः समजनि जगतीमंडले नीलकण्ठः ॥ ८ ॥
 रामो हैरंबझक्तेरधिगतविशदानेकविदोऽनवदो बुद्धिप्रदोत्तमानो गणितगुणवतां मानवानां सुखाय ॥
 ग्रन्थैर्नामप्कारैतिकठिनतरप्रथिनक्रे विशाले ज्योतिःशास्त्राणवे द्राग्वद्वतरमतुलं सेतुबंधं चकार ॥ ९ ॥
 श्रुतिस्मृतिप्रोक्तसमस्तकर्मपयुक्तमाननंदितशिष्टलोकम् ॥ मुहूर्तचिंतामणिनामकं स प्रयं व्यधाच्छुर्वपुरे स्वप्नैः ॥ १० ॥
 श्रीनीलकंठस्य बभूव पक्षी सा चांदिकाख्योभयवंशदीपा[पः] ॥
 नारायणस्येव समुद्रकन्या शर्वस्य गौरीव विराजते या ॥ ११ ॥
 तस्माहैवविद्यप्रगण्यतिलकाञ्छीनीलकंठाताया गोविदाख्यसुतोऽजनि स्वगुरुतः संप्राप्तविद्यागणः ॥
 यः शास्त्रामृतासिंधुबंधुरवचोविचीषु निष्पातां सानंदं समवाप्य भूरि कृतवान्नये श्रमं ज्योतिषे ॥ १२ ॥
 अनेकबुधमण्डलीविरचितां हि टीकाकृतौ निधाय हैदयेऽर्थनामिह मुहूर्तचिंतमणेः ॥
 निगूढतरतश्च[त]प्रचुरभावनात्युक्तिभिरुद्धा विवरणे करीमलकमाशु कर्तुं यते ॥ १३ ॥
 मुहूर्तचिंतामणिदुर्घसिंधुमामध्य युक्तिव्रजमंदरेण ॥ गोविदसंज्ञस्तनुते सुखाय पीयूषधारां भुवि भूसुराणाम् ॥ १४ ॥
 तत्रादितो गणपतिः [श्रीगणपतिः] प्रणम्य पादाब्जायुग्मं विदुषां सुतुष्टैः ॥
 शुभाशुभाख्यायभवां हि टीकां गोविददैवका इमा करोति ॥ १५ ॥
 मू. च—इति श्रीदैवकानंतसुतदैवकारामविरचिते मुहूर्तचिंतामणौ शुभाशुभप्रकरणं समाप्तम् ॥
 दी. च—इति हेतुप्रकरणप्रकर्षादिसमाप्तिव्यग्मः ॥ श्रीशब्दो वाक्यालंकारे शुभः सिद्धियोगादिः अशुभं सिंहस्थादि तद्योः ।
 प्रकरणं निरूपणम् । अन्यत्त्वपृष्ठम् ॥
 ज्योतिर्विद्वरनीलकण्ठविदुषः श्रीचंद्रिकायास्तथा पुत्रेणाहिगवीप्रसारितविद्या मौहूर्तचिंतामणेः ॥
 गोविदेन विनिर्मिते नयनिधी पीयूषधाराभिषेषे व्याख्याने हि शुभाशुभप्रकरणं पूर्णत्वमध्यागमत् ॥

इति श्रीदैवज्ञमुकुटालंकारनीलंकठ्योतिर्वित्पुत्रगोविंदध्योतर्विहिरचितायां महूर्त्तचित्ताभणिटीकायां पीयूषधारभिधायां
शुभाशुभप्रकरणं समाप्तम् ॥

५४४ मुहूर्तदर्पणः-लालमणिः ।

आ.—तिथ्यादिकालावयवस्वरूपां जगत्प्रसूत्यादिकहेतुभूताम् ॥ कालत्रयज्ञानविधायिनीं तां वंदे इहमाद्यामिह शास्त्रदेवीम् ॥१॥
जगद्रामतनूजन्मा नत्वा लालमणिः शिवम् ॥ मुहूर्तदर्पणं कर्तुमुपकममथाकरोत् ॥ २ ॥
च.—प्रयागादक्षिणे कूले विष्यादुत्तरमार्गे ॥ जहूकन्यायमुनयोत्सीरे परमपावने ॥ ३ ॥
आस्तेऽर्जकपुरं नाम नगरं भुवि विश्रुतम् ॥ चतुर्वर्णजनाकीर्ण वेदाध्ययनसंकुलम् ॥ ४ ॥
त्रिस्कंधवेत्ता तत्रासीद्विगारामो द्विजाग्रणीः ॥ येन वं [विं]ध्यो जनपदे यशोभिर्धवलीकृतः ॥ ५ ॥
तस्मादभूजगद्रामः सर्वशास्त्रेषु कोविदः ॥ स्वकुलनंदकः श्रीमान्क्षीराळवेश्वंद्रमा इव ॥ ६ ॥
तस्यासंख्ययशः सुधाकुमुदिनीप्रालेयभानोरय श्रीमद्भालमणिर्बूम्बू तनयस्तेनापि कौतूहलात् ॥
यत्पालां[चां] वचनप्रपञ्चरचनामालंब्य भव्योक्तिभिर्मुहूर्तप्रथनं व्यथायि मुदितो भूयात्ययातः सज्जन ॥ ७ ॥
इति ज्योतिर्विलालमणिविरचिते मुहूर्तदर्पणे मिश्राख्यप्रकरणं त्रयोदशं संधूर्णम् ॥ संवत् १९१२ ॥

५४५ मुहूर्तमञ्जरी-यदुनन्दनः ।

आ.—काहण्यपूर्णी चरणौ शरणी वंदे गुरुणां तरुणां बुजाभौ ॥ ययोः स्मृतेऽर्णानसुखप्रदायाः प्रत्युहपुंजः प्रलयं प्रयाति ॥१॥
च.—कार्तिके पांडुरे पक्षे पूर्वेद्वेकादशीषु च ॥ पट्टद्वयद्विभूमिते १७२६ वर्षे समाप्तिमियमागता ॥ ४६ ॥
गुच्छैश्वर्तुर्भिः सहिता सुमंजुला क्षोकैर्धरादिक्रम १०१ मैतैः समन्विता ॥
विनिर्भितेयं यदुनन्दनेन सतां सुखायास्तु मुहूर्तमञ्जरी ॥ ५६ ॥
इति श्रीमत्पंडितयदुनन्दनविरचितायां मुहूर्तमञ्जर्यां सकलव्यवहारमुहूर्तविचारो नाम चतुर्थगुच्छः ॥ ४ ॥ समाप्तेयं
मुहूर्तमञ्जरी ॥ संवत् १८५० ॥

५४६ मुहूर्तमुक्तावली-योगनिन्दः ।

आ.—श्रीशं श्रीहरशारदां गणपतिं ब्रह्मेनाकौकसः श्रीसूर्यप्रसुखान्प्रहानृषिगणान्भक्त्या नमस्त्वय तान् ॥
नानाप्रथं समस्तसारमविलानालोक्य सम्यग्धिया वक्ष्येऽहं द्विशुब्धिनाय विशदां मौहूर्तमुक्तावलीम् ॥ १ ॥
च.—दस्युग्रामनिवेशनव्यनगरं उच्छेषणं चानिविमल्लस्त्रोरणसध्वजं वसतरं स्याच्छुत्रकं वाटिका ॥
मौहूर्ताक्रमतो मया निगदितं षड्वेदमुक्तावली बालानां हि विबोधनाय सततं मौहूर्तमुक्तावली ॥ ६८ ॥
इति श्रीपरमहंसपरिवाजकाचार्ययोगीद्रक्तमुहूर्तमुक्तावली संपूर्णा ॥

५४७ मुहूर्तशिरोमणिः-धर्मेश्वराचार्यः ।

आ.—गणपतिमभिर्वंदे विनाविघ्वंसनार्थमभिमतफलसिद्धौ भारतीं भास्करादीन् ॥
सुललितपदगुंकज्ञासये रामचंद्रं पितरमपि गुहं श्रीमाधवं विड्लं च ॥ १ ॥

नानामूलिप्रवचनानि॑ विचार्य सम्यग्भर्तुश्वरो निखिलदैवविदां हिताय ॥

संक्षेपमर्थबहुलं वितनोति रामचंद्रात्मजः शभमहर्तशिरोमणि तु ॥ २ ॥

- च.—द्वृति श्रीदैवज्ञरामचंद्रास्मृजश्रीधर्मेश्वराचार्यविरचिते महर्त्तशिरोमणौ राजाभिषेकादिप्रकरणम् ॥

५४८ यन्त्रचिन्तामणि:-दामोदरः ।

आ.—या योगमाया परमायोवेद्या विशेषपूज्या भृगवंशजाता ॥ तंस्यात्मजोऽभद्रवि धर्मशीलो नान्दा अहावेव इति प्रसिद्धः ॥१॥

तस्मादासीत्समन्तिकदेवदत्तकलाचात्मान्यो रक्षां सदसि विदषामाद्यगङ्गज्ञाप्रवाहः ॥

उत्कल्लोली दिशि दिशि जनाः कीर्तिंपीयसंवर्यस्यापि श्रवणपटकैः कन्जिकञ्चताक्षाः पिबन्ति ॥ ३ ॥

गंगाधरस्तनयो वशी च विवेकगंभीर्यगौरदारः ॥

यां प्राप्य लक्ष्मीश्च सरस्वती च तत्पादयम् स्थिरतांतननम् [गते न] ॥ ४ ॥

दामोदरः सर्वकलाप्रवीणो बभूव तस्माद्विनाथभक्तः ॥ लब्धप्रतिष्ठो गृहदेवभक्तो मान्यः सतां धर्मपरायणोऽयम् ॥५॥

द्वृष्टानेकशिवंगमांश्य बद्धधा चालोक्युं सौरागमान्देवीशास्त्रमहागमांश्य विविधानालोक्य विस्तारतः ॥

कर्त्त शंछिति संग्रहं समतिमान्दामोदरः स स्वयं लोकानां च हिताय यंत्रनिकरं मंत्रेण यक्तं स्फुटम् ॥ ६ ॥

प्रेरितश्चंद्रच्छडेन स्वप्रेन द्विजपङ्कवः ॥ चकार कल्पं यन्त्राणां चिंतामणिरिति स्फटम् ॥ ७ ॥

-येनार्चितो देववरो महेशः - - - - -

इति श्रीयन्त्रचैतामणिनामि महाकल्पे प्रत्यक्षसिद्धिप्रदे उभामहेश्वरसंवादे दामोदरपंडितोद्भुते षोडशपीठिकायां
महाप्रभावो नामाष्टमः कल्पः संपर्णः ॥

५४९ यन्त्रचिन्तामणिः सटीकः । मू०-चक्रधरः । टी०-रामदैवज्ञः ।

टी. आ.—नत्वा गणाधिपं रासो मधसूदननन्दनः ॥ यंत्रचित्तामणेष्टीकां कर्वेऽहं सोपपत्तिकाम् ॥ १ ॥

विलोकितानि यंत्राणि कृतानि बहुधा ब्रूद्धेः ॥ मतः श्विरोमणिस्तेषां यंत्रचित्तामणिर्भम् ॥ ३ ॥

यन्मूर्चिंसामणिः श्रेष्ठः कथं न गणिताद्ववेत् ॥ यस्माद्गणितविज्ञानं क्षेत्रहमुपजायते ॥ ३ ॥

श्रुयते कल्पितार्थान्म द्वाता कव्यपतर्स्तदिवि ॥ अकल्पितार्थदो दृष्टे यंत्रचिंतामणिर्भवि ॥ ४ ॥

इच्छाफलप्रदः स्वर्गं यथा चिन्तामणिस्तथा ॥ यंत्रचिंतामणिर्भूमौ शीघ्रमिच्छाफलप्रदः ॥ ५ ॥

यंत्रचिंतामणेरब्धेः पारगामी स एव यः ॥ सिद्धान्तवित्कर्णधारां मटीकां नावमाश्रयेत् ॥ ६ ॥

तत्र तावज्ज्योतिःशाखफलस्य लभ्वलमूलकत्वात्तस्य च प्रहाश्रयत्वत्तेषां च कालगणितत्वात्

चिंतामणिनामकं यत्र विक्षुश्वकधरो नामाचार्यः पूर्वाद्देनेष्टदेवतानमस्काररूपं मंगलमात्रपरगुरुद्देन स्वचिकीर्तितमा-
ख्यानकीछंदसा व्यञ्जयत्वाह । अहं चकधरस्तथा यत्रं प्रवक्ष्ये इत्यन्वयः ॥

मृ. आ.—नत्वा भवानीं प्रमथाधिनाथं रवि गरोरंध्यरविदयम् ॥

यं च प्रबक्ष्ये गणितानपेक्ष्यं यथाज्ञ वौधः समयादिकानाम् ॥ १ ॥

मू. च.—आसीदग्रजराजविदितपदः श्रीवामनो विश्रुतो ज्योतिःशास्त्रमहार्णवामृतकरः सत्सूक्तिरबोकरः ॥
तत्सूनुः क्षितिपालमौलिलविलसद्रवं ग्रहज्ञाग्रणीश्चके चक्रधरः कृती सविवृतिं सद्यन्त्रचिंतामणिम् ॥ ५ ॥

टी. च.—अग्रजराजैर्बाह्यपैर्विदितचरणः तथा विश्रुतो नामप्रसिद्धः । तथा ज्योतिःशास्त्रमहार्णवो नाम समुद्रः तस्मिन्मृतकरो नामं चंद्रः । सत्यो याः सूक्ततयः तद्रदानामाकरः श्रीवामनो नामासीत् । तस्य सूनुः क्षितिराला राजानस्तेषां मौलिषु विलसत् शोभमानं रत्नमिव रत्नम् । ग्रहज्ञा ज्योतिर्विद्यस्तेष्वग्रणीः तथा कृती कुशलः चक्रधरः सद्यन्त्रचिंतामणिं सविवृतिं सटीकं चके कृतवान्नितर्यथः ॥ अत्राचार्येण केवलक्षोक्त्याख्यात्यानरूपा टीका कृतास्तीति सविवृतिभित्युक्तम् ॥ पदव्याख्यानरूपैव टीका प्रथंकृता कृता ॥ अतो भया विदां प्रीत्यै कृतेयं सोपपत्तिका ॥
इति श्रीदैवज्ञमधुसूदनाम्भजरामदैवज्ञविरचितायां यंत्रचिंतामणिटीकायां प्रकीर्णकाध्यायश्वतुर्थः ॥ संवत् १८५० ॥

५५० यन्त्रराजः सदीकः । मू०-महेन्द्रसूरिः । टी०-मलयेन्दुः ।

टी. आ.—प्रणम्य सर्वज्ञपदारविंदं सूरेमहेन्द्रस्य पदाम्बुजं च ॥ तनोति तद्गुणितयंत्रराजग्रन्थस्य टीकां मलयेन्दुसूरिः ॥ १ ॥
अस्य प्रथमतः प्रतिचिकीर्तिस्य सकलगणितसारभूतस्य यंत्रराजग्रन्थस्य निरंतरांतरायनिवारणाय शिष्टाचारपरिपालनाय शिष्यप्रशिष्यपरंपरासु प्रचयगमनाय च भक्तजनमनः संकल्पकव्यद्वायामाणस्वार्थीष्टदेवतागुरुनप्रस्कारपूर्वं प्रयोजनसहितं ग्रंथाभिवेयमभिधते ग्रंथकारः ॥

मू. आ.—श्रीसर्वज्ञपदाम्बुजं हृदि परामृश्य प्रभाव्यं परं श्रीमंतं मदनाख्यसूरिसुंगुरुं कल्याणकव्यद्वामम् ॥
लोकानां हितकार्यया प्रकुरुते सद्यंत्रराजामां नानाभेदयुतं चमत्कारिकरं सूरिमहेन्द्राभिधः ॥ २ ॥
रपष्टार्थमेतत् ॥

टी. च.—अभूदभूगुपरे च [महा] गणकचक्रचूडामणिः कृती नृपतिसंस्तुतो मदनसूरिनामा गुरुः ॥
तदीयपदशालिना विरचिते सुयंत्रागमे महेन्द्रगुरुणोदितज्ञनि विचारणा यंत्रजा ॥ ७ ॥
श्रीपेराजमहेन्द्रसर्वशणकः पृष्ठो [कप्रष्ठो] महेन्द्रप्रभुर्जीतः सूरिवरसद्यीयचरणभौजैकमृगैर्वृता[गायता] ॥
सूरिश्रीमलयेन्दुना विरचितेऽस्मिन्यंत्रराजागमव्याख्याने प्रविचारणादिकथनाध्यायोऽगमत्पञ्चमः ॥ ८ ॥
श्रीयंत्रराजः सटीकः समाप्तः ॥

५५९. युद्धजयोत्सवः-गङ्गारामः ।

आ.—नत्वा श्रीरघुनाथपतकजयुगं सिद्धेधरीं भैरवीं गौरीपुत्रमयो समीरतनयं दद्रं यशोदासुतम् ॥
बक्ष्ये युद्धजयोत्सवं प्रहविदां प्रीतिपदं प्रस्फुटं नानायामलतो विलोक्य रचितं राहा परं प्रीतिदम् ॥ १ ॥
च.—मंथं युद्धजयोत्सवारथ्यमुररिकुर्वतु रागाद्युषा गंगारामकृतं सधर्मपृथिवीपालरिविवक्षकम् ॥ ७७ ॥
इति श्रीगंगारामकृते चाहम्रथे यद्युजयोत्सवे द्वर्गादिवृत्तौ प्रकाशः शारसंग्रितः समाप्तः ॥

५५२ योगरत्नावली-हिंसेदियुगराजः ।

आ.—क्षित्यादिभिः पञ्चभिरात्मरूपैर्वर्थनवित् विधं विविधं सदा नः ॥
यो व्यवतभावावश्यविद्विनः पायादपायात्स जग्मन्त्रिवासु ॥ १ ॥

नत्वा वागीश्वरी देवीं सर्वशास्त्रार्थदायिनीम् ॥ योगरबावलीं वक्ष्ये महार्णवसमुद्भवाम् ॥ २ ॥
अथ मनोऽप्ययोगमाह ॥

च.—अन्मांगतो जन्मनि जातकैर्योगाः सदैवेति विचितनीयाः ॥ वर्षप्रवेशो मुयदाशृहाद्वा विचारणीयाः स्वलु जातकैः ॥ २८ ॥
इति श्रीद्विवेदयुगराजार्विरचिता योगरबावलीं संपूर्णाः ॥

५५३ योगसिद्धान्तः ।

आ.—अथ योगसिद्धान्तयात्रायोगा लिख्यते ॥ काश्यपोक्तिः ॥

पंचमे ज्ञो रविः षष्ठे वर्त्तते नवमे गुरुः ॥ भाग्ययोगाभिधे योगे निहता वैरिणः सदा ॥ १ ॥

च.—यावत्सन्दूरवर्णं गगनतलगतं भानुबिंबं च नास्तं यावक्त्रो दिक्षु शांतिं ब्रजति खुरखुरैरुद्रतो रेणुसंघः ॥

तावक्ष्यवास्ति दोषः प्रभवति तरसा कूरद्विग्रहाणां यात्रायां वा विवाहे सकलशुभकरी सर्वकार्येषु सिद्धिः ॥ ७७ ॥
इति योगसिद्धान्तग्रन्थः समाप्तः ॥

५५४ योगार्णवः-ठ्येङ्केशः ।

आ.—नत्वा तं मनसा मतंगवदनं श्रीव्येकटेशः सतां श्रीमानप्ययभूसुरात्मजवरो होराविदां प्रीतये ॥

ज्योतिःशास्त्रमहार्णवप्रतरणे संग्रह्य शास्त्रांतराद्वद्ये जातकशास्त्रमार्गफलदं योगार्णवाख्यं स्फुटम् ॥ १' ॥

जहापोहविशारेदः पटुमतिः श्रीतुंडदेशोऽव्रवः श्रीमत्काश्यपवंशजो गुरुकूपालब्धप्रसादो भुवि ॥

त्रिसंकधार्थविदां विनायकपुरे जातः प्रशिष्यः कविंबूनाथपदार्थविदरसिकः स्कंधत्रयीमर्मवित् ॥ २ ॥

द्वितीये द्वादशो पार्थद्वये खेचरसंयुते ॥ शीतांशोः सुनकायोगस्त्वनकायोग उच्यते ॥ ३ ॥

च.—आचार्यवर्यो निगमांगशास्त्रे विनिश्चितार्थः सुमतिः सुशीलः ॥ श्रीव्येकटेशो भुवि मानवानां चकार योगार्णवमन्त्र भूत्यै ॥ ३५ ॥

इति योगार्णवेऽष्टमोऽध्यायः ॥ संवत् १९१२ ॥

५५५ योगिन्यादिदशाविभागः ।

आ.—स्फुरच्छुरच्छन्द्रमरीच्छिपांडिरो नगात्मजोऽल्लासितवामभागः ॥ जटाकलापं दधुप्रपिङ्गलः सदाशिशो मे विदधातु मङ्गलम् ॥ १ ॥

अमूर्मङ्गला पिङ्गला धान्यका च तथा भामरी भद्रिका च कटा[चोलिका] च ॥

तथा सिद्धिका संकटाष्टौ शिवस्तु शिवायाः पुरो योगिनीरूपतवांश्य ॥ २ ॥

दशानामथान्तर्दशानां सदैव प्रपूजां विशेषाद्विरुद्धार्चनं च ॥

प्रकुर्वन्नरः सर्वसिद्धैः प्रथाति रिष्णां जयं कीर्तिमारोग्यमायुः ॥ ३ ॥

च.—सुखसदनविहारी देवतारीन[रिप]हारी मदनकदनकारी सक्षिदानंदस्त्री ॥

सकलदुरितहारी शूलधारी करोतु प्रचुरशिवमनादिर्में सदा वासुदेवः ॥ १३ ॥

इति श्रीउमामहेश्वरसंवादे रुद्रयामले योगिनीदशमन्तर्दशोपदशाविदशाविभागः सम्पूर्णः ॥

श्रीकाशिराजद्विजगैतमवशमुख्यो बलवंतसिंहनृपतेरवसानसिंहः ॥
 मंत्री तदन्वयभवोऽतिपराक्रमाद्यस्तस्माच्च तस्य तनयात्स्वलु लब्धवृत्तिः ॥ ६ ॥
 मनादयोपाध्यायद्विजवरकुले मे जनिभूयिता सीतारामो वरमतिरनुपा च जननी ॥
 वसन्काश्यां तीर्थाटनकृतविषयादौ च विहितादवंत्यां संप्राप्तो ऋषिरनवरत्नान्यकुर्वन् [न्यकरवम्] ॥ ४ ॥
 व.-प्रोतं द्विजानां प्रीत्यर्थं रम्ले च नवरकुले ॥ ६ ॥
 इति श्रौसनाद्यकुलावतंसपरममुखोपाध्यायकृतं रम्लनवरत्नानां कथनं समाप्तम् ॥ समाप्तोऽयं प्रथः ॥ संवत् १९१२ ॥

५५९ रमलविन्दुः ।

आ.-तत्रादौ रमले पातिते रमलमलविंदवो गणितव्याः ॥ अथ द्रव्यप्राप्तौ प्रश्नः । विंदुगणनाकृतेन द्वाभ्यां २ भागः एक
 १ शेषे धनप्राप्तिः द्विशेषे न प्राप्तिः ॥
 च.-तदा कार्ये सिद्धिपरिणामं पोडशागृहे विचारणीयम् ॥ १६ ॥ इति श्रीरमलविन्दुः संपूर्णः ॥

५६० रमलरहस्यम्-भयंभञ्जनशर्मा ।

आ.-गणनाथं नमस्कृत्य प्रणवाद्यं गुरुं तथा ॥ कुर्वे सारतरं प्रश्नं येन मानसिकं वदेत् ॥ १ ॥
 रमलरहस्यं नामेदं शास्त्रं सारतरं बुवं ॥
 इति श्रीभयभञ्जनशर्मकृतौ रमलरहस्ये सारसंग्रहे वजदहकमनामद्वितीयप्रकरणस्य पंचमोऽध्यायः ॥
 अथ संख्याक्रमं विवक्षे ॥
 च.-तत्त्वार्थयष्टाध्यायोऽयतो मनोभिलपितसिद्धौ दिनावधिं वदेत् ॥

५६१ रमलसंहिता ।

आ.-श्रीकृष्णं शिरसा प्रणम्य कमलं भक्त्या तथा शङ्करं श्रीनगेन्द्रसुतासुतं गणपतिं वाणीं सदा वै गुरुम् ॥
 दृष्टानेकविधान्बहून्सुविमलग्रंथान्सुमत्या शुभान्कुर्वे प्रश्नविधानरम्भस्त्रियस्त्रियां संहताम् ॥ १ ॥
 पुरा इत्येन यद्योक्तमाद्यमाय द्विजमने ॥ दानीयालाय तेनैव लिख्यते इत्र मयोऽधुना ॥ २ ॥
 संज्ञासंकं तु प्रथमं द्वितीयं प्रश्नसंकम् ॥ तृतीयं मिश्रसंकं तु त्र्यमेव प्रयत्नतः ॥ ३ ॥
 च.-करोति मुद्रां संख्यां वै चागमं वांछति ध्रुवम् ॥ इति रमलसंहिता संपूर्णा ॥

५६२ रमलेन्दुप्रकाशः-रुद्रधरः ।

आ.-ज्येष्ठेयाऽज्ञयति दितिजान्यत्यसादेन विष्णुर्जिष्णुर्लोकानवति सकलान्यत्यदाचार्यप्रसादात् ॥
 स्त्रा स्त्रान्हरति च हरः प्राप्तकाले च सांबा विश्वेशो वा हरतु द्वुरितं मे सुशिद्धे विधत्ताम् ॥ १ ॥
 गौरत्रिपाठिभगवान्भगवत्सुतोऽभूद्वालभीकिनामविस[श]दो विशदो गुणौचैः ॥
 वालभीकिवज्ञगति यः कविचकवर्ती श्रीमच्छिवाचरणलब्धवरप्रसादः ॥ २ ॥

प्राचि प्राग्विद्वेला वरुणदिशि तथा पश्चिमाभोधिवेलां यास्यायां यास्यैलं तुहिनदिशि हिमं यावदन्योन्य[न] ताहक् ॥
सर्वज्ञेऽद्वौलि तेन स्वगुणसमूगुणः काण्वरबेन रुद्रः श्रीमद्वालभीकिनाम्नि [म्ना] स्वजनि समुदितेनेव दीपेन दीपः ॥ ३ ॥
जयोतिर्विदां सुवोधाय रमलाभोधिसरतः ॥ रमलेन्दुप्रकाशोऽयं शकलैलेन तन्यते ॥ '४' ॥
च.—इति रुद्रधरभ्रिपाठिकलिपितो रमलेन्दुप्रकाशः संपूर्णः ॥

५६३ रात्रिसंवित्प्रदीपयन्त्रम्-दामोदरः ।

मा.—नत्वा सूर्य मृडानीं गिरिशमय गणधीश्वरं शार्ङ्गपाणिं चंडीदासद्विजाश्रयो गणकगणशिरोरक्षनीराजितांघ्रिः ॥
ज्ञात्वा सिद्धान्ततत्त्वं स्वगुरुवचनतो रात्रिसंवित्प्रदीपं सुस्पष्टं येन विद्यानिशिशमयभिमं [द] यन्त्रमेतद्वीभीमि ॥ १ ॥
च.—दहनगिरियुग्मेदौ १४७६ संमिते शाककाले मधुसिंतर्दिवसायो वासरे तिमरसमे: ॥
रुतमिदमथ यंत्रं रात्रिपूर्वं प्रदीपं सुगणकसुखलत्याद्वद्विष्णो वासरांतम् ॥ ३ ॥
श्रीमर्त्यंडितशालियोधनगरे श्रीमल्लदेवे नृपे राज्यं शासति राघवो द्विजवरः शार्ङ्गिल्यगोत्रोऽभवत् ॥
यः ख्यातः स्वगुणैः किंतौ पृथुयशा दामोदरस्तसुतो यंत्रं श्रेष्ठमिदं चकार महितं रात्रिप्रदीपं बुवैः ॥ ०४ ॥
इति श्रीराघवगुतदामोदरेण विरचितं रात्रिप्रदीपयन्त्रं समाप्तम् ॥

५६४ रामविनोदः-रामभट्टः ।

मा.—गणपतिमभिवन्द्य श्रीशपादारविंदस्मरणविदिततत्त्वोऽनंतजो रामचन्द्रः ॥
अकबरनृपशाकाद्विक्ति पञ्चांगपत्रं ग्रहगतिसमवेत् रामभूपालतुष्ट्यै ॥ १ ॥
सूर्यभूर्पार्मातिकमशाके लब्धवानखिलभूर्मिपतित्यम् ॥
ख्यापयन्निजशकः [कं] किल सम्राट्भारत्यसावकवरः कितिमालः ॥ २ ॥
साहीअकवरराज्यतो गतसमाः पञ्चाम्प्रि ३०हीना गुप्तैर्निः ॥ क्षेपयुतास्तिथिप्रमुखतो वारादिकेदं तथा ॥
ऊर्ध्वांकोऽध्रगुणै ३०स्तिथेनग्यमै २७र्मस्याध्यनै २७र्युतेवराध्यैः ७ स्वगुणै ३०स्तथा तिथिभयुक्तेऽस्य तष्ट्वतः ॥ ३ ॥
च.—रामेण यद्वादिह रामदासप्राप्तैः कृते रामविनोदनाभ्यः ॥ श्रीसूर्यसिद्धान्तमतानुसारी पाताविकारः परिपूर्तिमागात् ॥ २७ ॥
दैवज्ञभूपणमिदं कण्ठे धृत्वा विपश्चितः ॥ मदमायान्तु सिद्धान्तसंदोहामृतनिर्भराः ॥ २८ ॥
इति श्रीपौटप्रचंडदोहैडकुंडलितकोदंडविनिसरत्कांडखंडितारातिमुंडमंडलीमंडितचंडीशमूर्तिमहिमंडलमंडनश्रीमदक-
बरसाहिपरमामात्यभूर्यश्रीमहाराजाधिराजश्रीरामदासकारिते दैवज्ञानंभट्टसुतदैवज्ञरामभट्टविरचिते रामविनोदाख्ये
पाताविकारः ॥

५६५ लम्पाकः सटीकः-पद्मनाभः ।

मा.—गणनाथं रविमुख्यवेचरान्कुलदेवीविधिविष्णुशंकरान् ॥
प्रणिपत्य सदाशिवः स्वमूर्धा लंपाके तिलकं करोति सम्यक् ॥ १ ॥
अरुपल्लुपनामकोऽथ कर्णाटकमुख्यो जनिरस्य शौनकाख्ये ॥ बहुशास्त्रविचारसारभूतं गिरिजेशा[स्य]मुदे विदां च तुष्ट्यै ॥ २ ॥
अथ लंपाकशास्त्रस्य प्रारंभनिमित्तं नमस्कारात्मकं मंगलमाहुरध्यासीनमिति ॥

म् आ.—अध्यासीनं महादेवं महापदे द्विषड्दले ॥ विश्वराजं नमस्कृत्य वक्ष्ये लंपाकमुत्तमम् ॥ १ ॥

म् च.—नागाष्टिलोकसंबद्धं धीमतां भूभुजां मुदे ॥ पश्नाभक्तं शास्त्रं लंपाकं लोकभूषणम् ॥ १२ ॥

इति श्रीपद्मनाभविरचिते लंपाकशास्त्रे नष्टादिचिताप्रकरणं सप्तमोऽध्यायः ॥

टी. च.—नागाष्टीति स्पष्टम् ॥ १२ ॥

इति श्रीपद्मनाभविरचितायां लंपाकशास्त्रव्याख्यायां नष्टादिचिताप्रकरणं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ संपर्णे ग्रंथः ॥

५६६ लीलावतीटीका निःसृष्टार्थदूती-मुनीश्वरः ।

आ.—पद्मोदंचन्मधुश्रीकुसुमपरिमलाकृष्टारुप्यशूर्णदुंजत्युप्पृष्ठतां [धया]लीमुखरितककुमो निष्कृतक्षोणिभागान् ॥

चंडि त्वं मुंच मानं मयि वितर दृशं सुमुख लीलावतीत्यं दृष्टां लक्ष्मीनिवासश्चटुभिरनुनयन्नाविरास्तां सदांतः ॥ १ ॥

बहूर्घस्फुटचारुकोमलपदा लीलावती मानतो यन्नाविष्कुरुते प्रसादमनृजुप्राचीनमंदोक्तिभिः ॥

तस्मात्तच्चतुरप्रसादजननीस्तद्य[नीं मृद्गां] निःसृष्टार्थकां दूतीं सुक्षमुनीश्वरः प्रयतते लीलावतीच्छुप्रियाम् ॥ २ ॥

त्रुट्यादिप्रलयांतकालकलनामानप्रभेदः कमाचारश्च द्युसदां द्विधा च गणितमित्याद्युक्तक्रमेण सिद्धांतशिरोमणिग्रंथ-

कृद्वास्त्रकराचार्यः पाताधिकारानंतरं द्विधा गणितं वक्तुकामः प्रथमं ग्रहगणितज्ञानोपजीव्यां व्यक्तगणितपरिपार्टी

• विविसुरादौ तनिर्विष्वसमासिकामनया हृतं गणेशनमस्काररूपं मंगलं शिष्यशिक्षायै शार्दूलविक्रीडितवृत्तेन निबध्न चिकीर्पितं सप्रवृत्त्यंगं प्रतिनानीते प्रीतिमिति ॥

च.—अयं लीलावत्याः पटुदुरवगाहोऽतिगहनो मनोभावो भूयांलादिविगतये यां व्यरचयत् ॥

मुनीश्वत्तमेतां, कृतिमक्तिदुष्प्राप्यविषयां निःसृष्टार्थं दूतीमिव भजत भावेन चतुराः ॥ १ ॥

इति श्रीसकलगणकर्त्तामवल्लैवज्ञात्मजरंगनाथगणकाद्यजमुनीश्वरगणकविरचिता लीलावतीविवृतिर्निःसृष्टार्थ-
दूती संपूर्णा ॥

५६७ लीलावतीटीका-परशुरामः ।

आ.—नत्वा रमापतिगणेशसरस्तीनां पादाद्युजानि परशूपदे हि रामः ॥

लीलावतीप्रकरणं प्रकरोति तत्त्वं विद्वज्ञानाः स्वमतितः परिशोधयन्तु ॥ १ ॥

शिष्याच्चराहेवतानमस्काररूपं मंगलमाचरन्प्रयोजनाभिधेये प्रतिज्ञानीते ॥ प्रीति भक्तजनस्य

च.—त्यक्तं न यत्र समये क्षममर्थजातं नो वा किमप्यनुपयुक्तमतं व्यलेखि ॥

रामेण तेन परशूपदेन तत्त्वं लीलावतीविवरणं कृतिनां मुदेऽस्तु ॥

इति श्रीश्रीहर्षसूनोः परशुरामस्य कृतौ लीलावतीविवरणेकपाशाः समाप्तः ॥ संवत् १९१२ ॥

५६८ लीलावतीटीका बुद्धिविलासिनी-गणेशः ।

च.—मया सदुपत्तयः कतिचिदन्यम[द]प्यग्र[त]यस्वधीलविकासितं यदि सदोषमत्रात्सि यत् ॥

तदीयपरिशोधनं सुजनसुक्षवर्योचितं यतो दिनकरोदये क्व तमसो जनेऽवस्थितिः ॥ १ ॥

द्वाष्टा केचिदिहोपपत्तिममलां तुष्यन्तु ये सज्जनाः केचिदस्त्वकविताविशेषोपरचनां व्याख्यादिकं केचन ॥

केचिदित्तुत्तेऽथ किंचिदपि नापूर्वं चिच्चित्तिते ते तुष्यन्तु स्वगैरैव तेऽपि निखिलं पश्यन्ति संतः समम् ॥ २ ॥

श्रीमत्सज्जनधामबृंदरुचिरे क्षारांबुधे: प्राक्तेऽनदिग्राम इहावसन्दिग्नजवरः श्रीकैश्वोऽस्यात्मजः ॥
 तत्पादाब्जयुगामपशास्त्रविभवः श्रीमहणेशः कृती नानायुक्तमतीमिमां हि कृतवाल्लीलावतीव्याहृतिम् ॥ ३ ॥
 श्रीज्ञालिवाहनशेकेद्विरसेद्वतुल्ये १४६७ विधावौ शरदि मासि मधौ सिताजे ॥
 लीलावतीसुद्विष्टितिं [सुविवृतिं कृत] वान्गणेशः श्रीकैश्वर्गणकवर्यकुलावतंसः ॥ ४ ॥
 इति श्रीसकलागमाचार्यवर्यश्रीगणेशदैवज्ञहता लीलावतीटीका बुद्धिविलासिनी समाप्ता ॥

५६९ लोकभास्करः सटीकः-लोकनाथः ।

ग्र. आ.—निर्विघपरिसमाप्त्यै आदौ विष्णुदेवताचरणकमल(ध्यान)रूपं मंगलमन्यद्व वेदोक्तं पञ्चदेवताध्यानमेव नमस्कार-
 रूपमंगलमातनुते । श्रीमन्नदेति ॥

मू. आ.—श्रीमन्नदमुदावहं भगवतः पादारविन्दद्वयं पूर्णचंद्रकचंद्रिकानखरुचिध्वान्ताधिविध्वंसनम् ॥
 ध्यात्वोद्भृत्य शिवाज्ञावार्कगणपान्सारं च सिद्धान्ततो वक्ष्येऽहं खलु लोकभास्करमिदं[मं] श्रीलोकनाथः कृतम्[ती] ॥ १ ॥

मू. च.—इति श्रीलोक(नाथ)विरचिते लोकभास्करे ग्रहभूवाधिकारः प्रथमः ॥ १ ॥

५७० लोमशसंहिता ।

आ.—परजातं कथं द्वैयं कथं द्वैयं शुभाशुभम् ॥ दशा कस्य कदा द्वैयं प्रहाणां राशीनां फलम् ॥
 भावानां द्वादशानां च सर्वेषां फलमादिशैत् ॥ भावस्थानां प्रहाणां च फलं ते कथितं भया ॥ १०७ ॥
 अतः परं प्रवक्ष्यामि दशाभेदाननेकशः ॥
 यत्र भूमिस्थितं द्रव्यं शल्यं तोयं च दैवतम् ॥ कथं ज्ञानं भवेत्स्य केनोपायेन लभ्यते ॥ १ ॥
 च.—इति श्रीलोमशसंहितायां त्रयोदशोत्स्याने लोमशक्रविसुजन्मविप्रसंवादे अदृष्टाश्रुतवस्तुनिर्णयो नामेकचत्वारिं-
 शतित[शत] मोऽध्यायः ॥ संवत् १९१२ ॥

५७१ वर्षतन्त्रविद्यनिः शिशुबोधिनी-माधवः ।

मा.—हेरंबं भुवनस्य शीर्षमधुलिट्संसकतपादाम्बुजं गौरीहश्कमलप्रकाशतरणिं विन्नाटवीपावकम् ॥
 दृप्यद्वैरुक्तुलांतकं सुमनसां श्रीसिद्धिबुद्धिप्रदं सिंदूरारुणगंडयुम्ममनिशं भालौपधीशं भजे ॥ १ ॥
 ग्रभाकरं सर्वजगत्प्रभाकरं त्रयीतनुं ब्रह्महरीधरात्मकम् ॥ लोकस्य सृष्टिस्थितिनाशकारकं वन्दे ग्रहाधीशमभीष्टसिद्धये ॥ २ ॥
 श्रीचित्तामणिदैवतितनुभवोऽनंतो द्विजन्मामणीर्भूमीमण्डलशोभिभूपतिकुलैः संमानितः सादरम् ॥
 सर्पाधीशगवीविचारचतुरो गर्गो मुनिज्यैतिषे देशादेश्य[ष] विद्भेतो बुधवरो बाराणसीशविशत् ॥ ३ ॥
 तत्सूनुर्गणितार्णवैकतरणिः श्रीनीलकणठो बुधोऽभूद्वैस्मृतिर्कशास्त्रनिपुणो भूमीपमालार्चितः ॥
 ज्योतिःशास्त्रमिदं त्रिधा समकरोद्देश्वरानंददं श्रीशेषाद्विसरवतीं सविवृतिं शिष्याम्बद्धाध्यापयत् ॥ ४ ॥
 गोविदः एकरदपादसरोजभूंगस्तस्मादभूद्गगराजग्नीप्रवीणः ॥
 उर्ध्वोत्तिर्नयप्रचुरर्टिप्पणक्ष्यु[च्छु]तिशः श्रीगार्घ्यवंशतिलको गणकावतंसः ॥ ५ ॥

तस्मादभूवन्विशुद्धेऽकल्पात्मयः सुता ज्यौतिषशास्त्रनिष्ठाः ॥
ज्येष्ठो द्वनंतोऽनु च माधवाद्यर्थितमणिस्तप्तरतो विपश्चित् ॥ ६ ॥
तेषु श्रीगणनाथभवितव्यसद्विद्यागणो माधवः शिष्यप्रार्थनयोरीकृतवचाः संक्षिप्तीकाळतौ ॥
श्रीगोविंदगुरोः प्रपञ्च चरणांभोजन्म कुर्वे ततो लब्ध्वा बोधलवं पितामहकृते सत्ताजिके व्याकृतिम् ॥ ७ ॥
जीर्णाम्निटीकामद[ह]तीति मूलं तत्स्थं विचारं मुनिसंमितिं च ॥
हित्वाहमल्यां शिशुबोधनीं तां संज्ञाविवेकस्य करोमि टीकाम् ॥ ८ ॥
च.—अस्ति प्रशस्त्वधरणीसुरसंघसेव्यो गोदावरीजलपवित्रितभूमिजातः ॥
नानाविधापणिकषुडन्गराकरालो देशो विवर्भे हित दैवतहर्ष्ययुक्तः ॥ १ ॥
तत्र धर्मनगरीति राजते पूर्वजाश्च[च] जनता रथोद्धता । स्वीयपूर्वजनिवासभूमिका शैवमंत्रजपनिष्ठमुक्तिदा ॥ २ ॥
तत्राभूदगार्थवंशयो विविध(विधि)विधां[दां]भूद्धिं हीरो ह्यनन्तो श्रीमहैवज्ञचित्तमणितनयवरोऽध्यापितानेकशिष्यः ॥
भूर्मीद्राधीशमान्यो व्यतनुत विबुधानंददां जातकीयां वार्द्धक्षेष्ये — — — सावकृत सुरसरच्चारकाशीनिवासम् ॥ ३ ॥
तस्मान्दशास्त्र्यपद्यां समजनि विधुवन्नीलकण्ठः स्तुतिः[सुती]क्षणः स्वाचारात्यन्तनिष्ठो विजितमुनिगणः — — — ॥
श्रिस्कंधं ज्यौतिषं यः समकृत विशदं दोदरानन्दसंज्ञं सादित्यज्ञानपूर्णः स्मृतिषु च निपुणोऽकञ्चक्षमेशमान्यः ॥ ४ ॥
गोविन्दश्वंद्रिकायां समुभवद्मुतो दैवविद्वद्यपादो विश्वप्रख्यातकर्त्तिः स्मृतिनिषुणमतिर्गार्थ्यवंशावतंसः ॥
श्रिस्कंधज्यौतिषज्ञः प्रचुरगुणनिधिः श्रीमहाभाष्यवेत्ता यो ज्योतिर्ग्रंथकर्त्ता नृपतिवरजहांगीरसाहातिमान्यः ॥ ५ ॥
श्रीहिरंबपदांबुजन्मविलासद्वक्तिः श्रुतिज्ञाता पाणिनिशास्त्रवित्पितृकृपासंप्राप्तविद्यागुणः ॥
ज्योतिःशास्त्रविचारणादुपभतिद्वैवज्ञचूडामणिर्गमत्यां समभूत्क्षीधरनुतस्तस्मात्सुतो माधवः ॥ ६ ॥
श्रीमत्पितामहकृतस्य सुताजिकस्य सञ्जुष्यसंघविहितार्थतया प्रसन्नः ॥
स्वव्यामुदाहृतात्युतां शिशुबोधनीं तां श्रीवर्षतंत्रविवृतिं सुगमामकार्षीत् ॥ ७ ॥
सुजनगणकवर्या अत्र चेद्विषलेशस्तमखिलमपनीय प्रामुदध्वं गुणेषु ॥
यदि नववसनेस्मिन्नीलिकासुत्रमार्थ्यस्तदपसरणतो हि ग्राद्यमेवत्स्त्रियम् ॥ ८ ॥
अक्षबाणशारभूमित १५५५ शाके शुक्लपक्षशूचौ शिवपूर्वा[पूर्वी]म् ॥
ग्रंथपूरि[र्ति]सुकृतार्थ्यप्रस्मान्मद्यमिष्टफलदो गणनाथः ॥ ९ ॥
इति श्रीविद्वैवज्ञमुकुटभूषणगोविन्दज्येतिर्विद्विरचितायां समविवेकटीकाविवृतौ शिशुबोधिन्यां मासाधिकल—
साध्याध्यायः समाप्तेः ॥

५७२ वर्षपद्मति-मिथ्रमोतीरामः ।

आ.—उ॑ प्रणम्य बासदेशितुः पदम्बुजद्वयं मया ॥ तदज्ञबोधदायिनी वितन्यतेऽब्दपद्मतिः ॥ १ ॥

च.—रामशैलधृतिश्वापि १८७३ मधुशुङ्कद्विके शनौ ॥ मोतीरामबुधेनेयं निर्भिता वर्षपद्मतिः ॥

इति श्रीमिथ्रमोतीरामविरचिता वर्षपद्मतिः संपूर्णा ॥

५७३ वर्षप्रथोधे मेघमहोदयः-मेघविजयगणिः ।

आ.—श्रीतीर्थनाथबृषभं प्रभुमाश्वसेनि शास्त्रेश्वरं नृतसुरेन्द्रनरेन्द्रचक्रम् ॥

ज्यायन्स मेघविजयं सुखभावबुद्धयै शास्त्रं करोमि किल मेघमहोदयार्थम् ॥ १ ॥

येनायं प्रभुपार्धमासवृष्टं विश्वैकवीरं हृदि स्मारं स्मारमहर्निशं प्रटुधिया ग्रंथः समारम्यते ॥
 ब्रेधा तस्य सुवर्णोसिद्धिकमला मेधावलाद्यैधते राजद्राजसभाग[सु] भासुरतया कीर्तिनिरीनृत्यति ॥ २ ॥
 दीपोत्सवने प्रातर्ग्रन्थः प्रारम्यते मया ॥ अस्मिन्नगद्युरोर्भक्त्या भूयादाक्षिद्विसंनिर्धः ॥ ३ ॥
 स्थानांगे दशमस्थाने न्यवेदि सुख[ष]मोदयः ॥ श्रीमद्विरजनेद्रेण सर्वलोकहितैषिणा ॥ ४ ॥
 वृष्टेः कालाकालरूपस्थानाद्यर्थनिरूपणात् ॥ सौत्रं विवरणं स्पृ[स्प]ष्टं ग्रंथेऽस्मिन्नभिव्यते ॥ ५ ॥
 च.—त्रयोदशोऽधिकारोऽशूच्छास्त्रेऽस्मिन्नकुनाश्रयः ॥ तदेकविंशतिद्वारैत्र्योऽलभत पूर्णताम् ॥ ८८ ॥
 स्थानांगसूत्रविधयीकृतवर्षबोधज्ञानाय तत्पकरणं विहितं वितत्य ॥
 भक्तया व्यदीपि जिनदर्शनमेव तेन लोकः सुखी भवनु शाश्वतबोधलक्ष्या ॥ ८९ ॥
 श्रीमतपागणविभुः प्रसरत्प्रभावः प्रदीपते विजयतः प्रभनामसूरिः ॥
 तत्पृष्ठपश्चतरणिर्विजयादिराजः स्वस्मी[श्री]गण(स्य)महसा विजितद्युरक्तम्[कः] ॥ ९० ॥
 तच्छासने जयति विश्विभासनेऽभूद्विद्वान्कपादिविजयो द्विविजन्मसेव्यः ॥
 शिष्योऽस्य मेघविजयाद्युयवाचकोऽसौ ग्रंथः कृतः सुकृतलाभकृतो[ते]ऽत्र तेजः ॥ ९१ ॥
 क्वचित्वाच्यैर्वाच्यैरतिशयरसाच्छ्लोककथनैः क्वचिन्नव्यैः श्रव्यैः प्रकरणमभूदेतम[द]खिलम् ॥
 सतां प्रामाण्याय — — क्वचिन्नकोकितरुचिरं जिनश्रद्धाभाजामपि चतुरराजा समुचितम् ॥ ९२ ॥
 अनुष्टुभां सहस्राणि त्रीणि सार्हानि मानतः ॥ ग्रंथोऽयं वर्षबोधाख्यो यावन्मेसः प्रवर्ततात्[म्] ॥ ९३ ॥
 यतः[त्] पुनरुक्तमयुक्तं दुरुक्तमिह तद्विशेषितुं युक्तम् ॥ बद्धांजलिनोति मया न्यर्थ[धर्य]ते सकलगीतार्थाः ॥ ९४ ॥
 मेराविजयकृद्यादलक्ष्या भेरविद्विया ॥ भक्त्या मेरोचितः शिष्यः श्रीमेरविजयः कविः ॥ ९५ ॥
 भाविवत्सरबोधाय तस्य बालस्य शालिनः ॥ कुरुतां गुरुतां ग्रंथो हिताद्वालस्य पालनात् ॥ ९६ ॥
 इति श्रीतपागच्छुद्धीयमहोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचितवर्षबोधे मेघमहोदयसाधने शकुननिरूपणं नाम त्रयो-
 दशोऽधिकारः संपूर्णः ॥ संवत् १८४९ ॥

५७४ वास्तुमण्डनम्-सूत्रधारः ।

आ.—स्त्रारं जगतामीशमनेकाश्चर्यरूपिणम् ॥ पालकं सर्वसच्चानां वन्दे शक्तिमयं शिवम् ॥ १ ॥
 वास्तुवेदोद्धेः किंचित्सारमादाय मंडनः ॥ बालानामबोधाय तनुते वास्तुमण्डनम् ॥ २ ॥
 च.—सुतेन देवसिंहेन प्रार्थितः क्षेत्रनन्दनः ॥ स्थपतिः सृजति स्मेदं मंडनो वास्तुमण्डनम् ॥
 इति श्रीसूत्रधारविरचिते वास्तुमण्डने वास्तुशास्त्रे प्रकीर्णकाध्यायोऽष्टमः ॥ छोकसंख्या १०९ ॥

५७५ वास्तुशास्त्रं राजवह्नभास्यम्-मण्डनः ।

आ.—आनन्दं वो गणेशार्कविष्णुगौरीमहोधराः ॥ कुरुः श्रियं(तथा)सौद्यमारोग्यत्वं[ग्यं च] गृहे सदा ॥ १ ॥
 देवं नशमि, गिरिजात्मजमेकदंतं सिंदूरचर्चितवृष्टुविशालतुन्दम् ॥
 नागेन्द्रमण्डिततनुं युतसिद्धिबुद्धिं सेव्यं सुरोरगनैः सकलार्थसिद्धैः ॥ २ ॥

या ब्रह्मादैरलक्ष्या[क्षया] त्रिभुवनमिता ब्रह्मपुत्री शिवाद्या ब्रह्मा विष्णुःस्थ रुद्रः प्रणमति बहुशो यां सदानंदरूपाम् ॥
वाणी चैतन्यरूपे वसति च सकले प्राणनिद्राक्षुधातृत् सा नित्या सुप्रसन्ना वितरतु द्विभवं विश्वरूपा च लोके ॥ ३ ॥
केवासूत्राबुपात्रे वहति कर्तत्वे पुस्तकं ज्ञानसूत्रं हंसारूढस्त्रिनेत्रः सुरमुकुटशिरः सर्वतोवृद्धकायः ॥
त्रैलोक्यं येन सृष्टं सेकलसुरगृहं राजहर्ष्यातिहर्ष्यं देवोऽसौ सूत्रधारो जगदस्त्रिलहितः पातु वो विश्वकर्मा ॥ ४ ॥
स्त्रीपुत्रादिकभोगसौख्यजननं धर्मर्थकमप्रदं जंतुनां लयनं सुखास्पदमिदं शीतांबुधर्मापहम् ॥
वापीदेवगृहादिपुण्यमस्त्रिलं गेहात्समुत्पद्यते गेहं पूर्वमुशांते येन विवृद्धाः श्रीविश्वकर्मादयः ॥ ५ ॥
च.—श्रीभेदपादे[टे]नृपकुंभकर्णस्तदं घ्रिराजीवपरागसेवी ॥ स मण्डनाख्यो भुवि भूत्रधारक्षेन[ना] कृतो भूपतिवल्लभोयम् ॥ ४३ ॥
गणपतिगुरुभक्त्या भारतीपादतुष्ट्या मृनिमतमिदमुक्तं वास्तुशास्त्रं सुवृत्तम् ॥
गणितममितसारं शाकुनं सारभूतं भवतु चतुरयोग्यं विश्वकर्मप्रसादात् ॥ ४४ ॥
इति श्रीवास्तुशास्त्रे राजवल्लभमंडने शकुनलक्षणं नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

५७६ वास्तुशिरोमणिः-शंकरः ।

आ.—गंडव्यामुग्धरोलंबमंबाक्रोडावलंविनम् ॥ लंबोदरमहं वदे सिंदूरायुतिसुन्दरम् ॥ १ ॥
केले[लौ] कदं बे विहितावलम्बो विवाधरालंवितरम्यवेणुः ॥ सविद्युदंभोदनिभः शुभं मे पीताम्बरः इयामतनुस्तनोतु ॥ २ ॥
पुष्पाणामिव वृष्ट्यः सरभसं वृन्दारकैः कल्पिता
— लैर्बहुसंगलाय कुतुकं मु [स्त्रीरैर्बहुमंगलाय कुतुकादु] त्विमलाजा इव ॥
नृत्योदूतशशांकशेखरजटाजूटाचलप्रस्वलद्रंगाम्भः कणिका भमाभिलषिते कुर्वन्तु विम्बशतिम् ॥ ३ ॥
पर्युद्यत्यक्टप्रतापविजितश्वापालन्मो[त्री]भवच्छूडामैलिमणिप्रभातिशुभगः प्रोत्तुगसिंहासनः ॥
दानोद्यत्करकल्पवक्षजनितासंख्यानकल्पहूमः श्रीमन्माननरेन्द्रजो विजयते श्रीस्थामसाहो नृपः ॥ ४ ॥
विद्विः परिशीलितानि बहुशस्त्राणि संख्यावतां पूर्वेषां प्रविलोक्य सारमस्त्रिलं ज्ञात्वैव सक्षेपतः ॥
साहस्र्यामनुपाक्षया बुधवूरः श्रीमान्गुरुः शंकरो स्यं वास्तुशिरोमणिं वितनुते विद्वज्जनप्रीतये ॥ ५ ॥
च.—इति श्रीभन्महाराजाधिराजस्यामसाहगुरुशंकरकृतौ वास्तुशिरोमणौ ग्रहप्रवेशप्रकरणं नामाष्टमम् ॥

५७७ विजयकल्पलता-चक्रपाणिः ।

आ.—नृत्वा गुरुन्समालोक्य स्वरक्षास्त्राणि भूरिशः ॥ वद्ये युद्धजयोऽयज्ञानं धार्मिकाणां महीक्षिताम् ॥ १ ॥
बहुधा विदधे सदाशिवोऽत्र स्वरतंत्राणि तदेकवाक्यतां तु ॥
भगवानयमेव वेद सम्यग्मुखमार्गानुगतोऽपरस्तु लोकः ॥ २ ॥
वद्याम्यहं ह[य]दिह किंचन सर्वसारमेतावदेव परिचित्य नृपः प्रवृत्तः ॥
एकोऽपि कोटिभट्ठोलपतंगदीपलीलां मुदानुभवतु स्फुटकौतुकेन ॥ ३ ॥
च.—बहुलसंबन्नग्रे सुजनालये भूष्मिप्राणीर्विमलकाश्यपवशजन्मा ॥
निःशेषपंडितनमस्तुतपादपद्मः रुद्धातिं गतो निजगुणैर्भुवि वासुदेवः ॥ ३० ॥

• सत्यात्मजो जयति जातकवेदिवृद्धबूढामणिर्गजमुखांध्यरविदभृगः ॥
श्रीकामराजगणकः क्षितिपालवांछाविस्पष्टवालुकशलः स्वरविद्विष्टः ॥ ३१ ॥

५७८ विजयप्रशस्तिः-रत्नजित् ।

आ.—नत्वा वामे यमोरुपं वर्णनामिव मुख्यगम् ॥ विजयप्रशस्तिःसंहं श्रथं लिखति रत्नजित् ॥ १ ॥
अरुणधबलनीलैर्यो भैयूवैरभिख्यां रचयति यमुनायाः शोणगंगानुषक्तेः ॥
भवलयभवेतुर्मुद्रणोन्मुद्रणाभ्यां कलयतु कुशलं नः कालिकायाः कटाक्षः ॥ २ ॥
शतमखमुखलेखैर्लितायाः शिरोभिः कविषु किमपि बीजं काव्यकर्तृत्वशक्तिः ॥
मुनिजनयनसां या मोहपाशैकहर्त्री जयति गिरिसुतायाः पादपंकेसहश्रीः ॥ ३ ॥
परवचनविलासे तौषमायांति संतो रटति कटुवचोभिर्दोषमन्ये हसंतः ॥
यदपि शबरपोतः श्यामिकारोपणेन त्यजति मृगमर्दं तत्सौरभे को नु दोषः ॥ ४ ॥
नवरसमयमूर्तिः सदूगा दोषहीना बदनकमलरङ्गस्का[स्था]नमामंडयंती ॥
ध्वनिभिरभिहरंती चित्तवित्तं जनानां जयति जयति भव्या भारती भारती नः ॥ ५ ॥
सद्वर्णचक्रविपुला वलराजमाना विस्तीर्णकालकलना विधिमंत्रसारा ॥
श्रीकृष्णमूर्तिरिव भूपतिराजलक्ष्मीर्भिरक्षिर्भिता विजयतां विजयप्रशस्तिः ॥ ६ ॥
स्वर्णोज्जवला जयकरी कमनीयवंधाप्यालोकिता वितनुते भनसोऽनुभावम् ॥
धर्मात्मनोवति यतेस्त्रवारिसो[शो]भां गृहणं [हणा]तु वा कथमियं न कृतिमर्दीया ॥ ७ ॥
शास्त्रं स्वरोद्धर्वमिदं स्वयमाह रुद्रस्त्रं हि तस्य निखिलं च स एव वेति ॥
अश्रौषमाननसरोहृष्टो गुरुणां संक्षिप्य तद्विरचयामि द्विताय राजाम् ॥ ८ ॥

५७९ विवाहदीपिका-वासुदेवकविः ।

आ.—श्रियं कवीनामनुवर्णगामिनी कविक्रियाकारणबोधायिनी ॥ प्रबुद्धत्तामरसाधिवासिनी सदैव नो यथ्छंतु वागधीधरी ॥ १ ॥
यस्याः प्रसादादपि माहशः शलिः क्रियामभिक्षेपितनीतिसम्मताम् ॥
क्षमोऽहमासाधयितुं कलादर्थीं प्रणम्य सां वच्मि विवाहदीपिकाम् ॥ २ ॥
च.—विवाहदीपिकाव्ययं तथापि मदुदीरितम् ॥ विधाय करुणां सन्तः शोभयन्तु दयालवः ॥ ७४ ॥
इति श्रीनीलकंठात्मजवासुदेवकविरचितायां विवाहदीपिकायां त्रयोदशी कला १३ ॥ समाप्तिः दीपिकाग्रंथः ॥
संवत् १८६९ ॥

५८० वीरसिंहोदयः-विश्वनाथः ।

आ.—प्रसूतिः सर्ववस्तुनां यते: संपत्तिरेव च ॥ दीर्घायुभैर्गासंपन्नः प्रभवे जायते नरः ॥ १ ॥
च.—हति श्रीमहाराजाधिराजवीरसिंहकारिते सर्वशास्त्रविशारदैववशरामसुतविश्वनाथविरचिते वीरसिंहोदये जातकस्त्रैः
चांद्रस्य राशिविशेषफलानि ॥

५८१ वृद्धयवनजातकम्-मीनराजः ।

आ.—^{३४} विधात्रे जगतां शिवाय संहारकाले स्थितयेष्युताय ॥ तुयं नमः सर्वगताय नित्यं त्रयीमयायामलभास्कराय ॥१॥
यदुक्तवान्पूर्वमुनिस्तु शास्त्रं होरामयं लक्ष्मिं प्रमाय ॥ तं मीनराजो निषुणं स्वबुद्धया विचित्य चक्रेष्टसहस्रमत्र ॥२॥

५८२ वृद्धवशिष्ठसंहिता महासंहितापरनाम्नि-ब्रह्मर्थः ।

आ.—प्रह्लादभवामरेदनिकरस्फूर्जलिकीटोल्लसत् । । । । । ।
च.—इति वृद्धवशिष्ठब्रह्मर्थविरचितायां महासंहितायां नक्षत्रजातियजवारजतद्योगजयोगतत्कलतच्छांतिजपहोमबलिदान्-
विधानतदंतर्गतकुहूयोगविधानाध्यायः पंचत्वारिंशतमः संपूर्णः ॥ ४५ ॥ संवत् १९०६ ॥

५८३ व्यवहारवृन्दः-शुकदेवः ।

आ.—श्रीकृष्णशगणेशासूर्यप्रमुखान्वंदे पदाव्यं गुरोर्वद्येऽहं व्यवहारवृद्दमग्नूशैलाक्षियते कलौ ॥
विप्रांश्चित्तमौडवशप्रवरो दामोदरो वेदवित्तसूनः शुकदेवमिश्रमयुरापुर्णं कविज्योर्तिर्थित् ॥ १ ॥
च.—सांवत्सरं मासतिथिश्च भानि सद्गोचरं संस्कृतयोविवाहाः ॥ प्रकीर्णयात्राविविवासुभेदाः क्रमेण यथेऽत्र उदाहतास्ते ॥२८॥
इति श्रीपार्वत्यं व्यवहारवृन्दं विलोक्य नानामुनिप्रोक्तसारम् ॥ कृतं हि मिश्रेण शुकेन रथं वास्तुप्रभेदं च ग्रहप्रवेशः ॥२९॥
इति श्रीमिश्रशुकदेवविरचिते व्यवहारवृन्दे वास्तुप्रकरणं दशमं समाप्तम् ॥

५८४ शाकुनशास्त्रं सटीकम्-भानुचन्द्रगणिः ।

टी. आ.—स्वल्पिंश्रीसदनं यदीयवदनं वेदा विधायाद्वृतं वीक्ष्याश्चार्यमवाप नस्पृहतया सन्मार्ज्यन्वाससा ॥
क्षिप्तं तच्च तथाविधैरणुगौर्वैश्यस्य माशादितं मन्ये सम्प्रति लक्ष्यते घनपये शीतद्वृतेमण्डलम् ॥ ३ ॥
आनन्द्रत्रिदशेन्द्रमैलमुकुटप्रोद्वामरवाङ्मुभिर्यत्पादाद्वितयं विचित्ररचनाभंगीभिरंगीकृतम् ॥
दिङ्नगैश्च यदीयकीर्तिरतुला कर्णावतंसीकृता स श्रीवीरविभुर्दधातु भवतां शधन्मनोवांछितम् ॥ २ ॥
यद्यैलौक्यरमाभिरस्पृहतया सानन्दमालोकितं तीक्ष्णं खर्गवृद्धुकाक्षविश्वैर्यो लक्षतां नागमत् ॥
ज्ञानैः स्वात्मसमुत्पैतैश्च निखिलान्भृवान्समावेदयन्स श्रीमान्भुवनावतंसकमणिः परायादपायात्रभुः ॥ ३ ॥
प्रादुर्भूता यदा[द]गत्प्रसरति भुवने भारती भव्यरूपा वक्तुं यत्सृष्टिजाता न हि विभुरविभुः सद्विशेषानशेषान् ॥
तद्वक्त्रं श्फीतिभावं दधदहिमस्त्रचान्यक्षितिर्मिमि(मी)ते ज्ञानदैतप्रकाशः स भवतु भवतां भूपते[तये] नाभिजातः ॥४॥
नमस्त्युःसुकृतसंदोहशालिने परमात्मने ॥ संभवे सर्ववेदार्थवेदने भवमेदने ॥ ५ ॥
क्षाग्रज्योतरकृदरक्षितिपतेरन्यणमातस्थिवान्सद्वैः करमोचनादिसुकृतं योऽकारयत्साहिनाम् ॥
जीवानामभयप्रदानमधिकं सर्वत्र देशो स्फुटं श्रीमद्वाचकपुगवः स जयतां श्रीभानुचन्द्राभिधः ॥ ६ ॥
तच्छिष्यः सुकृतैकभूर्मतिमतामधेतरः केशरी शाहिस्वांतविनोदनैकरसिकः श्रीसिद्धचन्द्राभिधः ॥
पूर्वं श्रीविमलादिचैत्यरचनां दूरीकृतां शाहिना विज्ञाप्यैव मुहुर्मुहस्तमधिपं योऽकारयतां पुनः ॥ ७ ॥

यावन्या किल भाषया प्रगुणितान्ग्रथानशेपांश्च तान्विज्ञाय प्रतिभागुणैस्तमधिकं योऽध्यापर्यन् शाहिराट् ॥
 हृष्टानेकविधानवैभवकलां चैतश्चमत्कारिणीं चक्रेषु स्फुटमेति सर्वविदितं गोत्रं यदीयं हि सः ॥ ८ ॥
 तद्वद्विवैभवकलोऽत्र वसन्तराजसन्तुकुनस्य विवृतिं प्रणयत्यभिज्ञः ॥
 श्रीसूर्यचन्द्रचरणांवजचंचरिकः श्रीशाहिराजतस्त्विभानुवन्द्वः ॥ ९ ॥
 इह हि ग्रन्थकान्निर्विघ्नसमाप्तिकामो मंगलमाचेरदित्यलौकिकाविगीतशिष्ठाचारानुमितश्रुतिबोधितकर्तव्यताकत्वेन प्रथमतः
 एव मंगलमाचिपक्वृश्वाह ॥

मू. आ.—विरञ्चनारायणशंकरेभ्यः शत्रीपतिस्कन्दविनायकेभ्यः ॥ लक्ष्मीभवानीपतिदेवताभ्यः सदा नवम्योऽपि नमो ग्रहेभ्यः ॥ १ ॥
 अस्यार्थः । एभ्यो नमः अस्तु इत्यन्वयः ॥

टी. च.—इति श्रीशत्रुंजयकरमोचनादिसुकृतकारिमहोपाध्यादश्रीभानुवन्द्रगणिविरचितायां वसन्तराजटीकायां ग्रन्थप्रभावकथनं
 नाम विश्वतिमो वर्णः २० ॥ इति वसन्तराजटीका संपूर्णा ॥ संवत् १९०७ ॥

५८५ संवत्सरकल्पलता-सोमदैवज्ञः ।

आ.—स्वानंदाय सनंदनादिनुतनयत्यादारविदद्वयं नानानंदनिदानमेकरदन— — — सद्वयम् ॥
 भालेंदुं मदमत्तदंत्तिवदनं दानं दधानं सदा तं देवं मदनारिनंदनमहं वदे सतुंदं मुदा ॥ १ ॥
 मदिं [त्वयेऽ]द्रनाथचरणस्मरणप्रवीणः श्रीरुद्रभट्टतनयो विनयोपपन्नः ॥
 सोमाभिधानगणकोलह— — — तुष्ट्यै संवत्सरादिकलकल्पलतां तनोति ॥ २ ॥

च.—वृष्ट्यादिपातकांता ये क्रमात्प्रकृता विशेषपकाः ॥ तद्योगो नखर २० हच्छेपात्सर्वनिष्पत्तिरीरिता
 इति विशेषपकानयनम् ॥ इति श्रीरुद्रभट्टात्मजसोमदैवज्ञविरचिता संवत्सरादिकलकल्पलता समाप्ता ॥ संवत् १९१२ ॥

५८६ संहिताखण्डरत्नम्-शिवरामः ।

आ.—नित्यं श्रीमच्छुक्रितयुक्तं गणेशं ब्रह्मेशादैः पूजितं विश्वराजम् ॥
 गौरीहत्यद्वावबोधैकभानुं भक्ताभीष्टार्थासिदातारमीडे ॥ १ ॥
 दैवज्ञश्रीरामभानम्य तातं तत्पादाभोजन्मसेवामविद्यः ॥ दैवज्ञानां संमुदे नाम्यसारं कुर्वे नूनं संहिताखण्डरत्नम् ॥ २ ॥
 विद्यापारावारप्रपातदैवज्ञश्रीरामसूनोः शिवस्य ॥
 प्रोक्तं सूक्ते संहिताखण्डरत्ने पूर्णः सूयोहश्चात[सूर्योदीपो]आद्यो हि रश्मिः ॥ ३ ॥
 च.—ज्ञेयं चैतप्रोचरे नो व्यथश्चेद्वेधे वेधक्षोत्यमेवादिशोऽहः ॥ ४ ॥
 विद्या— — — — — श्वेकंत्रिशो गोचराश्चयो हि रश्मिः ॥ ५ ॥

५८७ संहितादीपकं:-अनन्तः ।

आ.—पातैष्यकालविषयागमने स्फुटाय वर्दशृ[वेदाम्]तैकनिलयाय तमोहराय ॥
 भूयोर्मिसंमतंगुणौर्विलसन्महिम्मे पित्रेऽमराय च नमः पुरुषोत्तमाय ॥ १ ॥

हृषा गर्गपराशारादिसुनिभिः शास्त्रं प्रणीतं चिरं, तद्वल्लवराहपूर्वकातिभिर्भूयः प्रसादाहरोः ॥

वक्ष्ये हुर्गमसंहिला[ता]ल्यगतालोकप्रदीपं स्फुरं रथं स्वल्पमनल्पसारममलं होराविद्वां प्रीतये ॥ २ ॥

* च.—इति श्रीभट्टपुष्पोत्तमात्मजपर्दितानंतरिवर्चिते सहितादीपके उत्तातलक्षणं समाप्तम् ॥ संवत् १९१२ ॥

संझेतचन्द्रिका-नन्दरामः ।

आ.—श्रीगोविंदपदांभोजं नमस्कृत्य स्वचारिणाम् ॥ स्वभाववेष्टायस्थानं कुर्वे सकेतचन्द्रिकाम् ॥ १ ॥

भावाः पद्मादशावस्थारित्स्थेष्टोः प्रकीर्तिताः ॥ खेटानां शंभुना तस्मात्तत्कलमिह त्रुते ॥ २ ॥

लज्जितः क्षुधितः क्षुब्धो मुदितो गर्वितस्तथा ॥ तृपितश्चेति खेटानां पद्मस्वभावाः प्रकीर्तिताः ॥ ३ ॥

च.—इति श्रीमिश्रनन्दरामविरचिता शतक्षीकी संकेतचन्द्रिका सम्पूर्णा ॥

५८९ सज्जनवल्लभः-भानुपण्डितः ।

॥१॥ श्रीशं श्रीशिवमीश[मीश]तनयं विधुस्तुतां भारतीं नत्वार्कप्रमुखांश्च सेचरवराज्श्रीविश्वनाथं गुरुम् ॥

ज्योतिःशास्त्रमनेकसूरिराचितं भानुर्विलोक्यादराच्छात्रं सज्जनवल्लभं वित्तनुते श्रीविश्वनाथात्मजः ॥ १ ॥

॥२॥ श्रीमान्नुषात्मुपरं चकास्ति जगति श्रीगुर्जरे मंडले तस्मिन्वे[खे]ठकविप्रमंडनमणिः कोडिन्यगोत्रो गुणी ॥

विद्वाऽश्रीपृतिभवितमान्समवसद्वंगाधशे याक्षिकां येनादायि मखे रसायुतयुतं लक्षं द्विजेभ्यो वसु ॥ २२ ॥

वंशो तस्य गुणान्वितो द्विजवरः सारंगपुत्रोऽभवद्वीमानाश्रितकेशवः श्रितवृष्टः श्रीविश्वनाथाभिधः ॥

सत्यानंदितसज्जनोऽन्नवसुगोवस्त्रैर्द्विजांरतोपयन्सत्कीर्तिः कमलापतिर्थिनयशान्गांभीर्यरन्नाकरः ॥ २३ ॥

यज्ञा दानवराभिनन्दितबुधः श्रीविश्वनाथाह्यो यं पुत्रं कमलाभिधा च सुषुप्ते भानुं ततः श्रीशिवम् ॥

स श्रीविद्वृश्विश्वनाथचरणाब्जप्राप्तविद्याऽखिलः शास्त्रं सज्जनवल्लभं समतनोज्जयेतिर्थिदां तुष्ट्ये ॥ २४ ॥

आदौ सत्तिथिजो विधिर्निर्गदितो वाराहायस्त्याज्यको भाव्यः संखतिजल्लंतो व्रतविधिर्वैवाहिकोऽश्याहृतिः ॥

वेशमाहः शुभयात्रिको ग्रहवरः सांकांतिको लग्नो देवस्थापनिको विधिर्वैहदशाह्योऽत्र प्रयुक्तो मया ॥ २५ ॥

इति श्रीभानुपण्डितविरचिते सज्जनवल्लभे ग्रहदशांतर्दशापकरणं समाप्तम् ॥०॥

५९० सञ्ज्ञातन्वं सटीकम् । मूँ०-नीलकण्ठः । टी०-विश्वनाथः ।

टी०. आ.—चंडीकं [कुं]डलमाकल्य्य कुतुकाहंडाभज्ञांडाग्रंगं कृत्वा तांडवडंवे पशुपतेः खेलन्खल्लूच्छृङ्खलम् ॥

ज्ञांडाशोरिव मंडलं तदपरं संदर्शयन्नवे हेरंबो जगदंविकां विहसयन्वः श्रेयसे गज्जताम् ॥ १ ॥

दिवाकरो नाम बभूव विद्वान्दिवाकरोभो[राभो]गणितेषु नन्ये[नान्यः] ॥

स्वकल्पितैर्येन निवंधृदैर्वद्वं—जगद्विश्वरूपम् ॥ २ ॥

तस्यात्मजा: पञ्च समा बभूवः पञ्चेद्रकल्पा गणितागमेषु ॥ पञ्चानना वदिगजेन्द्रभेषे पञ्चग्रिकल्पा द्विजकर्मणा च ॥ ३ ॥

अजानिष्ट कृष्णनामा ज्येष्ठसेषां कनिष्ठानाम् ॥ विद्यानवद्यावाचां प्राचीं[चां] वैता जगद्विश्वाः ॥ ४ ॥

तस्याज्ञातः कनिष्ठो विद्वुध्यु[द्वु]धगणश्रेष्ठतां प्राप्य जाग्रज्जयेतिःशास्त्रेण शधात्प्रकटितविभवा यस्य शिष्याः प्रशिष्याः ॥

विष्णुज्योतिर्विद्वुर्वीपतिविदितगुणो भूमिदेवाकरेण्टो ग्रंथव्याख्यानखर्विहृतविद्वुधगुरुर्गर्वहा गर्वभाजाम् ॥ ५ ॥

आसीदर्सिंधुदासीकृतगणकगणप्रामणीगर्वभेता वेता ग्रथांतरणामतिगुरुरनुजलस्य कस्थाऽथ[प्य] जेयः ॥
 मङ्गवा[ळा]रिर्वार्कवृद्धप्रशमणविधये कोडपि मङ्गारिनामा व्यक्ताद्यक्तप्रवक्ता जगति विशादयन्सर्वसिद्धांतवेता ॥ ६ ॥
 तस्यानुजः केशवनामवेयो ज्योतिर्विदानंदसमुद्दंदः ॥ वाणीप्रवाणान्वचनामृतेन संजीवयामास कलाविलासी ॥७ ॥
 तस्यानुजः संप्रति विश्वनाथो विष्णुप्रसादाद्वृगमात्रजिष्णुः ॥ सर्वज्ञदैवज्ञविलासविज्ञो नृसिंहतः साधितसर्वविद्यः ॥ ८ ॥
 आसीद्वैदांतवेदी स्मृतिनिगमपटुग्रामणीगर्वभेता कर्त्ता ग्रथांतरणां फणिपतिनिगमस्थयपि वेताधिकाशि ॥
 वक्ता श्रीनीलकंठामजभजनपटुर्नीलकंठः स चक्रे संज्ञातंत्रं दुर्लङ्घं सकलज्ञुभदशादुर्दशादर्शभूतम् ॥ ९ ॥
 गोदातीरस्थगोलाभिधपुरवसतिः पार्थेदैैकभूषा संज्ञातंत्रस्य टीकां व्यदधदभिनवां गद्यपद्यानवद्याम् ॥
 शशद्विधोपलृत्यै विशदतरतथा दैवविद्विश्वनाथो ग्रथोप्रग्राम्यभेता ग्रहणितविदामग्रगणयोप्यवर्गः[गर्वः] ॥ १० ॥
 निर्विघ्नन्यसमाप्त्यर्थं मङ्गलमाचरञ्चकीर्पितं प्रतिजानीते ॥

मू. आ.—ग्रन्थं हेरेवमयो दिवाकरं — — — — —

मू. च.—अथ स्वर्वर्णनमाह ।

पायांबायासावि ततो विपश्चिन्द्रीनीलिकण्ठः श्रुतिशास्त्रनिष्ठः ॥ विद्विश्वप्रातिकरं व्यधातुं संज्ञाविवेकं सद्मावतंसम् ॥
 इति श्रीनीलकंठविरचिते संज्ञातंत्रे सहमाध्यायस्य व्याख्यातोदाहातिः समाप्ता ॥

टी. च.—अकारि विश्वनाथेन संज्ञातंत्रप्रकाशिका ॥ टीका टीकाकृतं कुर्यात्सहमज्ञानवंवनम् ॥ १ ॥

५९१ सन्तानदीपिका ।

आ.—गुरुनाथं नमस्कर्य गणनाथं प्रणाथ्य च ॥ वाग्देवृविवंदनं कृत्वा स्मृत्वा तं कमलोद्धवम् ॥ १ ॥
 शंकरं विष्णुमन्यन्यं संपूज्य च नवग्रहान् ॥ वासुदेवं गुरुं ध्यात्वा वक्ष्ये संतानदीपिकाम् ॥ २ ॥
 वराहाहोराना[आ] लोक्य तथा जातकपद्धतिम् ॥ सारावलीं ततो दृष्ट्वा पराशरमतं तथा ॥ ३ ॥
 प्रशशास्त्राणि चान्यानि समालोक्य मुहुर्मुहुः ॥ ततस्तत्सारमुद्दृत्य वक्ष्ये संतानदीपिकाम् ॥ ४ ॥
 अज्ञातमल्पवृद्धीनां हितार्थं वक्ष्यते भया ॥ संतानदीपिकाशास्त्रमुपदेशार्थदर्शनम् ॥ ५ ॥
 नराणां चानपत्यत्वं दक्षपुत्रादिलक्षणम् ॥ पुत्रशोकमपुत्रत्वं बहुपुत्रत्वमुच्यते ॥ ६ ॥
 च.—संतानदीपिकाशास्त्रं दशाधिकशतां च यत् ॥ हृदौः पौर्यश्च यत्प्रोक्तं तज्जनैः परिगृह्यताम् ॥ ६.११ ॥
 इति संतानदीपिका संपूर्णा ॥ संवत् १८०६ ॥

५९२ सम्भादसिद्धान्तः-जगन्नाथः ।

आ.—गजाननं गणाधिपं सुरासुरार्चितं सदा समस्तभक्तकामदं शिवासुतं सुखपदम् ॥
 वितंडचंडयोगिनीसमाजमध्यवर्तिनं प्रशस्तभूतिभूषितं नमामि विनावारणम् ॥ १ ॥
 लक्ष्मीनृसिंहधरणामूर्लङ्घं सुरेशीर्वन्द्यं समस्तजनसैवितरेणुगन्धम् ॥
 वाग्देवता निखिलमोहतमोपहंत्रीं वदे गुरुं गणितशास्त्रविशारदं तम् ॥ २ ॥

श्रीगोविंदसमाह्यादिविवुधान्वन्दाटवीनिर्गतान्यूरुत्रैव निराकुलं शुचिमनोभावः स्वशक्त्याऽनयत् ॥
 म्लेच्छान्मानसमुक्षतान्स्वतरसा निर्जित्य भूमंडु जीयाङ्गीजयसिंहदेवनृपतिः श्रीराजराजेश्वरः ॥ ३ ॥
 करं जन्मार्हनं नाम दूरीहृत्य स्वतेजसा ॥ ब्राजत दुःखोऽरीणां युथा ग्रैष्मो दिवाकरः ॥ ४ ॥
 राजाधिराजो जयसिंहदेवो यो मत्स्यदेशाधिपतिश्च सम्राट् ॥
 श्रीरामपादाम्बुजसकतचित्तो यज्वा सदा दानरतः सुशीलः ॥ ५ ॥
 गोलादियंत्रेषु नवीनयुक्तिप्रचारदक्षो गणितागमज्ञः ॥ सर्त्यप्रियः सत्यरतः कृपालुस्तिम्भप्रतृष्ठो जयति क्षमायाम् ॥६॥
 येनेष्टं वाजेपयादैर्महादानानि षोडशा ॥ दत्तानि द्विजवर्येष्यो गोत्राभद्रिपवाजिनः ॥ ७ ॥
 स धर्मपालो गणितप्रवीणाऽज्येतिर्विदो गोलविचारदक्षान् ॥
 कारुस्तथाहूय चकार वेधं गोलादियंत्रेषुसदां च भानाम् ॥ ८ ॥
 तेन श्रीजयसिंहेन प्रार्थितः शास्त्रसंविदा ॥ करोति श्रीजगन्नाथः सम्राट्सिद्धान्तमुत्तमम् ॥ ९ ॥
 च.—अध्यायत्रयमेकोनपष्ठि ५९ क्षेत्राणि संति ॥ इति० ॥

५९३ सर्वतोभद्रम् ।

आ.—अथातः सम्प्रवद्यामि चक्रं त्रैलोक्यदीपकम् ॥ विष्ण्यातं सर्वतोभद्रं सदाः प्रत्ययकारकम् ॥ १ ॥
 च.—दीपो यथा गृहस्थांते उद्योतयति सर्वतः ॥ तथैवं सर्वतोभद्रं सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ॥ १ ॥
 व्यंवहारराजसेवार्थं संग्रामग्रामधाममंदिरेषु ॥ ज्ञातेऽपि च जन्मराशौ फलमुक्तेयं नामराशिवत् ॥
 इति सर्वतोभद्रम् ॥

५९४ सिद्धान्ततत्त्वम्-त्रिविक्रमाचार्यः ।

आ.—यः स्वष्टा सच्चराचरस्य जगतो भूयोऽपि गोपायिता संहर्ता च गुणत्रयेण तनुते भूर्तित्रयं सर्वदा ॥
 तं केशाद्यमजं पुराणमूर्यं सम्यकप्रणम्याधुना वक्ष्ये शिष्यसुखावबोधकरणं सिद्धान्ततत्त्वं स्फुटम् ॥ १ ॥
 च.—शांडिव्यासितदेवलप्रवरके वंशो महादेव इत्यासीत्सङ्ख्याको गुणैकनिलयो विप्रः प्रतिष्ठानके ॥
 द्वृतेरुत्सनयसिद्धिक्रम इदं संक्षिप्य शास्त्रान्वं चक्रे सञ्जनतोषकारि करणं सिद्धान्ततत्त्वं स्फुटम् ॥ ४३ ॥
 अविक्षाय शास्त्रं गर्ति श्रो ग्रहाणामिमां वक्तिं सांवत्सरस्तत्त्व[स्य] भावात् [न्] ॥
 स वक्षत्यचंद्रक्षपायां घनर्ती व्यतीतं चिरं कैर्भुजंगप्रयातम् ॥ ४४ ॥
 इति श्रीत्रिविक्रमाचार्यविरचितैः सिद्धान्ततत्त्वे ब्रह्मगुप्तसिद्धान्तसंभते वित्रकाध्यायः ॥ ११ ॥ समाप्तोऽयं ग्रंथः ॥

५९५ सिद्धान्ततत्त्वविवेकः-कमलाकरः ।

आ.—ब्रह्माण्डोदरसंस्थितावनिजलान्यूर्ध्वेन्दुपूर्वग्रहक्षोर्ध्वस्यप्रवहान्तगोलरचनासृष्टिर्यथावस्थिता ॥
 कालेऽस्मिन्नाहनेऽन्ययेत्ति सततं यस्मादियं तज्जपत्यादं निर्गुणमीशामव्ययपरं ब्रह्मैकतत्त्वं शुभम् ॥ १ ॥
 यदुत्पतिलौ साम्यौ सृष्टिर्यस्माच्च देहिनाम् ॥ ब्रह्मादीनां विभुः सोऽयं व्यक्तीभूतः सनातनः ॥ २ ॥

ब्रह्माण्डांतस्तमोहंता भगवांखेजसी निधिः ॥ नामानिरुद्धः कालाक्षमा सूर्योऽयं सर्वतोति च ॥ ३ ॥
 मण्डलांतरगोऽजस्तं भुवनान्ति परिप्रमन् ॥ जलगोलग्रहक्षणां भास्करः सर्वगोऽव्ययः ॥ ४ ॥
 शास्त्रप्रवर्तको ध्येयस्तत्त्वज्ञैः कालबोधकृत् ॥ द्वयोमयः सर्ववद्यो जयत्येकोऽवरस्थितः ॥ ५ ॥
 केचित्पत्पत्यक्षसूर्योऽभिन्नोऽयमिति यद्गुलात् ॥ वंदन्तीहार्थवादस्याप्रामाण्यात्तदसद्गुवम् ॥ ६ ॥
 यन्त्रात्मवाच्च[वृ]द्वा नयनानुसारं ब्रह्मेन्दुपूर्वा ऋषयोऽर्पि चक्षुः ॥
 इवं स्वं च सिद्धान्तमनल्पकार्यं गूढं सतां गोर्लविदां सुवीथम् ॥ ७ ॥
 अस्ति चाथमपरं परयाहौर्नाशितं सदपि सौरमतं तत् ॥ तत्कृते नववोधत एवेत्यं किलोह्यमधुनातनवर्यैः ॥ ८ ॥
 सा[स्या]होलवासनाबाध्यैः करणग्रंथयुक्तितः ॥ सुरथुलव्यवहारार्थस्वाचार्यत्वप्रसिद्धये ॥ ९ ॥
 वस्तुतस्तमबुद्धैव स्वार्थैः साकं विरोधतः ॥ बहुभिर्बहुर्थां पूर्वं सिद्धांताः स्वधिया कृताः ॥ १० ॥
 अतः सांवत्सराचार्यं गुरुं श्रीमद्विवाकरम् ॥ नत्वा नृसिंहजोऽर्कस्य मताङ्गीकमलाकरः ॥ ११ ॥
 कृती तत्वां वेकाख्यं पूर्वस्य[स्यु]ष्टं सवासनम् ॥ यद्गान्तं गोलविनुष्टैः करोति स्वधियोत्तमम् ॥ १२ ॥
 ब्राह्म दिव्यं तथा पित्र्यं प्रजापत्यं गुरोस्थथा ॥ सौरं च सावनं चांद्रमार्शं भानानि वै नव ॥ १३ ॥

च.—ये पाठ्यति च पठति लिखति चैनं सार्थं सवासनमलं निखिलं समीक्ष्य ॥

तेषां यशोविनयगैर्मवैपुणानि प्रज्ञेदिरादिसहितानि भजति वृद्धिम् ॥ २८ ॥

इति श्रीसकृतगणकसार्वभौमश्रीविद्वान्सिंहात्मजश्रीमहेवजकमलाकरविरचितः सिद्धांततत्त्वविवेकः संपूर्णः ॥ संवत् १९०२ ॥

अधिकमासज्ञानम्

नागद्वयकै९२८वियुक्तशाको भक्तोंकाज्ञै१०नेभां हयः ७ ॥

भूपे१६षु५विथा१३क्षित्तदिशो१० शेषे मासोऽधिको मध्योः ॥ १ ॥

अन्यदपि ॥

शाके बाणज्ञारांककै९५५विराहिते नन्देदुभिर्भाजिते शेषोऽप्नौ ३ तु मधुः शिवे११ तदपरो ज्येष्ठोऽवरे चाषके८ ॥

भाषाढो नृपतौ१६ नभश्य शाके५ विथे१३ नभस्यस्तथा बाहौ२ चाक्षिनसंज्ञको मुनिवैर्मासोऽधिकः कथयते ॥२॥

अथ मल्लकभाद्रात्रिज्ञानम् ॥

अ० ध० पू० उ० ई० अ०

तारा यवानीर शिखा खरूपगं भवांगनाकावकरीव कैश्वाम् ॥

कृ० रो० आ० पू० पू० ध०
कोपामरगेश पुनानुते कचं गोनासि मारोसि गवासिलोर्किजम् ॥ १ ॥

पू० उ० ह० च० स्वा० वि० अ० ज्य०
तैलाजमीमाज विरोधि मांगथी शूरान्य वावन्य विनाप्सूर्ययुक् ॥

म० पू०० उ०
सालीक्य वै कार्यं विगोर्थते क्रमात्पूर्वार्थनाडी भगणादिवैष्णवात् ॥ २ ॥

काद्ये नवांकानवरादयश्य याद्याः शरांका वसुयादयश्य ॥

इत्यधिमासज्ञानं लग्नज्ञानं च नक्षत्रतः समाप्तम् ॥

५९६ सिद्धान्तराजःनित्यानन्दः ।

- आ.—नित्यमव्यक्तमीशं सच्चिदूषं निर्गुणं विर्विकारम् ॥
एकं व्यापि ब्रह्मवेदान्तवेद्यं यत्तं वन्दे विश्वरूपं मुकुदम् ॥ १० ॥
- श्रीसूर्यसोमपरमेष्ठिविष्टगर्भाचार्यत्रिरोमकपुलस्त्यपराशरावैः ॥
तंत्राणीं यानि गदितानि जयन्ति तानि स्फूर्जद्विधागणितगोलपरिस्फुटानि ॥ २ ॥
मयार्थभटजिष्णुजाः खचरवध[र्ध]ने वेवसो वराहमिहरादयो यदनुसारमात्रं युः ॥
द्विधा गणितचानुरी निखिलगोलैपुण्ययोर्विभूर्जयति भास्करो गणकचक्रूडामणिः ॥ ३ ॥
सिद्धान्तेषु विनिर्भितेषु दिनकृत्स्मादिविर्भैर्वतैः पाटीकुट्टकबीजगोलरचनासद्युक्तियुक्तेष्वपि ॥
अन्यैः क्वापि चिरान्नर्निजधिया यत्क्षसमूहं विना तस्यालोकनकौतुकाय भवति प्रायो मदयोद्यमः ॥ ४ ॥
लघूपकरणेन चेद्रवति कुत्रचित्स्यूलता हितोलसयु[जु]वां नृष्टां त्वरितकार्यसंसिद्धये ॥
किमर्थमसकृत्कैर्मृदुचैरमी सल्लतुः कृपालुहदयैः पुरा मुनिवैर्घ्रहाः प्रस्फुटाः ॥ ५ ॥
- श्रीतस्मार्तविदै पुरा मुनिवैर्यैः काल उक्तः स्फुटः सोद्याज्ञानविलुप्तवास्तवकैर्लन्त्रैर्गृहीतोऽन्यथा ॥
प्रायेणांधरंपरेव पतिता दुर्लक्ष्यकूपे च ये तेषां सत्यदर्शनाय सुहदानं ज्ञानांजनं निर्ममे ॥ ६ ॥
तस्मात्कैश्चित्प्रमेयैर्विमलबहुधियामेक विज्ञानवेदैर्वर्क्षये सिद्धान्तराजं नवनवरचनं दोषकुहालरूपम् ॥
सम्प्रिज्ञाय विज्ञा गुणमगुणमिह प्रस्फुटं प्रस्फुटं गुणप्रसादाः स्वीकुर्वते यदि भद्रीयकृतिं त्वरूप्या ॥
सर्वागमेषु निशुणा गुणिप्रक्षपाताः स्वीकुर्वते यदि भद्रीयकृतिं त्वरूप्या ॥
किं तैस्तदा कुमितिभिः कुचौभिरन्यैः सूर्योदयैऽबुजमुदे न घनोऽतरायः ॥ ८ ॥
इहानेकैश्चके स्वकृतिरकृतर्थेव रूतिभिः पुरा पारंपर्यदनवरचनैश्चारुवचनैः ॥
ममापि ग्रंथोऽयं नवनवसुयुक्त्युक्तिसहितो विलोकयो धीमद्विः कुतुकमिव सिद्धान्तकुशलैः ॥ ९ ॥
सिद्धांत इत्यनुगतार्थपदप्रयोगाद्यदस्तु भूक्षमतरमन्त्र तदेव सिद्धम् ॥
नान्यच्च गोलगणितद्वयुक्तिहीनं किं वौपलब्धिरहितं सुधियोति चित्यम् ॥ १० ॥
अत्यन्तसूक्ष्मतरम्भविदाप्तीष्ट ब्रह्मापि यन्न खलु साधयन्तुं समर्थः ॥
आसन्नतां तदपि किंचिदिहानयामि स्थूलं न केवलमलंकुरुतां कृतिर्मे ॥ ११ ॥
लक्ष्मी किया भवनुं कापि महत्तरा वा 'का नः क्षतिविविधचार्यविचारभाजाम् ॥
युद्धे पदातिगु[ग]ण एव नियोजितश्रेतिक नादियेत गजवजिरथादिरूढैः ॥ १२ ॥
ततोऽल्पया प्रक्रिया महत्या किं वा यथार्थं वितनोमि वस्तु ॥
सूक्ष्मप्रकारं बहुयुक्तियुक्तं दृष्टिप्रतीतं खलु वासनाद्यम् ॥ १३ ॥
दृष्टा रोमकसिद्धं सौरं च ब्रह्मगुप्तम् ॥ पृथक्स्पष्टान्त्रहान्जात्वा सिद्धांतं निर्ममे स्फुटम् ॥ १४ ॥
रोमकोदितखचारिन्नानुरी दृक्तुलां व्रजति सर्वथा सदा ॥ सौरतंत्रमिह वेदवद्विर्जिष्णुजोक्तप्रपि युक्तयुक्तियुक् ॥ १५ ॥
अथ कः किल रोमकोऽभवन्मुनिदेवादिषु गण्यते तु यः ॥ कथयामि तदीयमुत्तरं शुणु सूर्यारुणपूर्वमंतम् ॥ १६ ॥
इतिहासकथाप्रसंगतो विदितो भास्कर एव रोमकः ॥ पुरुहूतविरचिशापतो यवनो रोमकपतनेऽभवत् ॥ १७ ॥

पुनरेव तयोरनुग्रहाद्युतशापः सविता श्वयं पुरा ॥ कृतवानिह तन्नमुत्तमं श्रुतिरूपं किल रोमकच्छलात् ॥ १८ ॥
 अथ तेन निजप्रसादतो द्वदि मे तत्सकलं प्रकाशितम् ॥ न मर्यादुनिकोदितं पुनर्गणितं स्वीकृतमन्त्र केवलम् ॥ १९ ॥
 च.—चादकस्य किल वेधविधानं सर्वोक्तिविदितं बहुधात्र ॥ तेन वित्तरमपास्य यदुक्तं तत्स्वर्बुद्धिवस[श]तः प्रथयन्तु । ५७ ॥
 इत्येतस्यामिन्द्रपुर्यां वसन्सक्रित्यानद्वै देवदत्तस्य पुत्रः ॥
 सारोद्वारे सर्वसिद्धांतराजे यन्त्राध्यायं प्रापयन्त्स [यत्त] त्रै पूर्णम् ॥ ४८ ॥
 श्रुतिस्मृतिव्याकरणप्रनीणीर्विशिष्टशिष्टाचरणैकदक्षैः ॥ श्रोमत्कुरुक्षेत्रसमीपसंस्थद्विजोत्तमैर्द्विपुरी विभाति ॥ १ ॥
 तस्यां वसन्गोडकुलप्रसूतीनुशासनेनापि डुलीनहटः ॥ इच्छाभिषो मुद्गलगोत्रजन्मा बभूव पूर्वं स तथा मनीषी ॥ २ ॥
 - तस्यात्मजः श्रौतविधिप्रयुक्तो वेदांतशास्त्रादिकपारगामी ॥
 तपोधनो उज्यैतिपशास्त्रदक्षो विचक्षणो लक्ष्मणसंक्रोडभूत् ॥ ३ ॥
 तदीयपुत्रस्तपसा वरिष्ठः सदा गरिष्ठो द्विजमण्डलीषु ॥ सदा सदाचारयुतो मनीषी नारायणो धर्मपरायणोऽभूत् ॥ ४ ॥
 तस्यात्मजो उज्यैतिपशास्त्रदक्षो विद्याविनोदेषु विलग्नचेताः ॥ जितेद्विद्यः सत्यतपः समेतः श्रीदेवदत्तोस्ति नरेन्द्रमान्यः ॥ ५ ॥
 नित्यानंदस्तस्य पुत्रो द्विजानामाजाकारी सूर्यलब्धप्रसादः ॥ षड्गोभूपैर्विक्रमार्कस्य शाके याते चक्रे सर्वसिद्धांतराजम् ॥ ६ ॥

५९७ सिद्धान्तशिरोमणिगोलाध्यायस्य वासनावार्तिकम्-नृसिंहः ।

आ.—विद्येश्वरं नमस्कर्य मल्लार्णं च गजाननम् ॥ भास्करीयस्य गोलस्य वार्तिकं क्रियते ऽधुना ॥ १ ॥
 कविज्ञामार्गदुपरि स्फुरतं समं ब्रजंतं कविना बुधेन ॥ अधस्तिति चाप्यवलंबमानम् गुरोर्भास्करमानतोऽस्मि ॥ २ ॥
 च.—श्रीमत्कौकणवासिकेशवसुतप्राप्तावबोधाद्वाङ्मात्राचार्यसुताद्विवाकर इति द्वयाताज्जनिं प्राप्तवान् ॥
 यः कृष्णस्तनयेन तस्य रचिते सद्वासनावार्तिके सत्सिद्धांतशिरोमणोः सुविषमा ज्योत्स्तिरेषागमत् ॥
 इति श्रीसकलगणकचक्रूदामणिकृष्णदैवज्ञसुतनृसिंहगणकविरचते सिद्धांतशिरोमणिवासनावार्तिके ज्योत्स्तिः ॥
 मुद्देविवृद्धै गणितप्रबंधविचारसारामृतमावहंती ॥ सद्वासनावासितमानसारां मदुक्तिरेषा मुदमादधातु ॥ १ ॥
 गुणवेदशोर्दु १५४ इसंमिते शक्काले नगरे पुरोशितुः ॥ वसता वंरणासिमध्यगे नरसिंहेन विनिर्मितं त्विदम् ॥ २ ॥
 निजतत्त्वमिते वर्षे सौरभाष्यं मया कृतम् ॥ पञ्चनिश्चन्मिते वर्षे वासनावार्तिकं कृतम् ॥ ३ ॥
 नवीनयुक्तिप्रतिपादनेन पूर्वोक्ततंत्रादपराद्विशेषम् ॥ नरपणीताम्बुहरिप्रणीतं स्वीकार्यमार्थैः स्वधिया विचार्य ॥ ४ ॥
 गोदावरीसौम्यतटोपकंठामे च गोलाभिधया प्रसिद्धे ॥ विप्रो महाराष्ट्रसुगीतकीर्तिर्बभूव रथो गणकार्यवंद्यः ॥ ५ ॥
 अग्नीस्त्रैतीरीयाणां भट्टाचार्यस्तु तस्तुतः ॥ आसीन्वीमांसकश्चेष्ठः कुमारिल इवापरः ॥ ६ ॥
 गोत्रे भरद्वाजमुनेः पवित्रे द्विवाकरस्तनयो बभूव ॥ वेदांतशास्त्राभ्यसनेन काश्यां यः पुण्यराश्यां तनुमुत्सर्ज ॥ ७ ॥
 सांवत्सरार्यस्य द्विवाकरस्य श्रीकृष्णदैवज्ञ इति प्रसिद्धः ॥ बभूव पुत्रः सुतरां पवित्रः सतीर्यकर्त्तास्त्रिलशास्त्रवेत्ता ॥ ८ ॥
 तजस्तु तस्यैव कृपालवेन तातानुजावाम्बसम्लविदा ॥ सद्वासनावार्तिकनामधेयं ग्रंथं नृसिंहो इवयांबभूव ॥ ९ ॥
 न या वराहेण च जिष्णुजेन पृथुदकेनार्थभटेन जुष्टाः ॥ असंस्तुता भास्करदर्शनेन ता वासना वार्तिक एव लभ्याः ॥ १० ॥
 मदुक्तिसाधूनितजलांजलीभिः संदेहमदेहवर्णं विधाय ॥ बुध—भास्करदर्शनोत्पामास्वादयंतोभिमत्तानि कुर्याः ॥ ११ ॥
 इति गणकचक्रूदामणिनृसिंहहते सिद्धांतशिरोमणिवासनावार्तिके ग्रंथसमाप्त्यलंकारः ॥

५१८ सिद्धान्तशिरोमणिटीका गणितार्थतत्त्वचिन्तामणिः-लक्ष्मीदासः ।

आ.—सिद्धांतोक्तप्रगुणगणितज्ञनगोष्ठयां सनिः स्या[ऽतिथे] द्वोले छेदेप्यमलविपुलोल्लासभृद्वासनायाम् ॥
 तेषां चित्ते निवसति मियाद्युक्तियुक्ता स[म]मैषा व्याख्या विद्याभिरतिनिरतस्याच्युतार्चापरस्य ॥ १ ॥
 शिष्टा अभीष्टमंथारंभे प्रत्युहनिराकरणकारणमिष्टदेवतानमस्तुरां संबंधाभिधेयप्रयोजनानि च प्रतिबन्धंति तदपि भास्कर-
 चार्यः सिद्धांतशिरोमणिः चिकीर्षिनेजेष्टसूर्यं मनोवाकायैनमस्तुरत्य तस्यादेवाभीष्टार्थस्याशासनं प्रतिजानीते । यत्र त्रानु—
 च.—सिद्धांतोक्तप्रगुणगणितज्ञनगोष्ठयां भवित्वेद्वोले छेदेप्यमलविपुलोल्लासभृद्वासनायाम् ॥
 तेषां चित्ते निवसति मियाद्युक्तियुक्ता भवेषा व्याख्याविद्याभिरतिनिरतस्याच्युतार्चापरस्य ॥
 इति श्रीमद्वाचस्पतिमिश्रसूनुलक्ष्मीदासप्रिरचिते सिद्धांतशिरोमणिव्याख्याने गणितार्थतत्त्वचिन्तामण्याख्ये ज्योत्पत्तिः सपूर्णो

५१९ सिद्धान्तशिरोमणिटीका मरीचिः-विश्वरूपः ।

आ.—प्रातर्बैधितपदपत्रविकसन्नेत्रो नवीनांबुदश्यामः पीतदुकूलशोभततनुः श्रीवत्सभुद्रान्वितः ॥
 वशीवादनतृत्परो रविसुतातीरोपगो नैचकी गोपीभिः परिवेष्टितो भम मनस्यास्तां रमावल्लभः ॥ १ ॥
 यः पूर्यनुदिनं प्रणतस्य क्रामान्स्वांतस्थितान्सकलविभूत्य तिरस्य ॥
 सिद्धूरपूरपरिपूरितकुंभयुग्मो भूयान्मुदे गणपतिर्गजराजवक्त्रः ॥ २ ॥
 या भारती सर्ववृथावलीनां मुखाभ्यर्जनं नटनं करोति ॥ सा मे मुखे वास्तुविविं करोतु वरतुं सदालंकृतिभूषितांगी ॥ ३ ॥
 यो बोधव्यत्यनुदिनं विवृथारविंदं तत्पूर्वपक्षरजनीतिमिरं निरस्य ॥
 ज्योतिर्विभावनविवेस्तु निदानभूतं श्रीमद्वाहमिहिरं मिहिरं च वन्दे ॥ ४ ॥
 येनाधार्यि कुत्हलादतिभां पारेसुधांभोनिधि प्रौढाहङ्कृतिवादिवारणगणन्यकारट[द]क्षारवम् ॥
 ज्योतिःशास्त्रंदुरंतकाननमहासंचारपंचाननं तं चानुर्यकलौकलापकुशलं श्रीभास्करं भावये ॥ ५ ॥
 गौरीभर्तुर्भजनकलया नीतकालः पितृव्यः श्रीमद्रामो निखिलविषये लक्ष्मबुद्धिप्रकाशः ॥
 ज्योतिस्त्वर्कानलकवलने मूलभूतश्वकोरः कृष्णः[ण्ण]प्राता जयति नितरां महूर्हर्वर्यवर्यः ॥ ६ ॥
 सिद्धांतांबुजबोधनैकमिहरस्त्रिसंधिपारंगमो न्याये नीतमतिः कवित्वकरणे साक्षात्पुराणो मुनिः ॥
 आन्माथप्रतिपादितार्थघटनाविद्यातसरस्वती विष्णुः कृष्णगुरुर्जयत्यतिव्रारं श्रीमद्विष्णोशायूषीः [मद्विष्णोशायूषीः] ॥ ७ ॥
 यः श्रीकृष्णपदांबुजाहितमतिः सिद्धांतवारानिधेः पोतः श्रीजहगिरभूमितिलकस्यानन्यविधासभः ॥
 श्रुद्धात्मेषु कृतश्रमोस्तिलगुरुमन्यो वदान्यो विदां श्रीकृष्णः किमु वर्णनीयविभवः श्रीकृष्ण एवापरः ॥ ८ ॥
 श्रीरंगनाथाभिधतातपादः कृष्णानुजाः श्रीकमलाधिपास्ते ॥ त्रिसंधिपारंगमरंगमल्ला बल्लजा भूमितले जयति ॥ ९ ॥
 नाशायणो गणितशास्त्रकलाकलापः श्रीसेवितः सकलशास्त्रसरोजभृगः ॥
 दैवज्ञकृष्णगुरुपादरतो गुरुर्भे क्षमायां जयत्यस्त्रिलपंडितवद्यपादः ॥ १० ॥
 मुनीश्वरापराख्येन विश्वरूपेण घृश्यते ॥ मरीच्यर्थं बुद्धिशास्त्रे सत्त्वसिद्धांतशिरोमणिम्[णिः] ॥ ११ ॥
 अत्रोपपत्तिविषये तु भया यदुक्तं तत्सर्वमेव परिभावितमस्ति मन्ये ॥
 मान्यान्प्रणम्य विहितांजलिरेष याच्चे सद्विश्वथापि परिभाव्य विशोधनीयम् ॥ १२ ॥

ग्रंथारभे विशिष्टशिष्टाचारानुर्मितश्रुतियोथितनिर्विप्रप्रारपिसितसमाप्तिकारणं मंगलमाशीरूपं च शिष्यशिक्षायै निवेद्धाति
यत्र ब्राह्मिदं - - -
च.-दैवज्ञवर्यगणसंततसेव्यपार्थ्य[र्थे]श्रीरामगनाथगणकात्मजनिर्मितेऽर्थिम् ॥
मध्यः शिरोमणिमरीच्यभिधे समाप्तिं यातोऽधिकारं इति खेचरनिर्णयोऽयम् ॥ १ ॥
इति श्रीसकलगणकसार्वभौमश्रीबलदेवज्ञ सूनुरंगनाथगणकात्मजमुनीधरापरनामकविधरूपनिर्मितसिद्धांतशिरोमणि-
मरीचौ मध्यमधिकारः संपूर्णः ॥

६०० सिद्धान्तस्तिन्धुःनित्यानन्दः ।

आ.-सिद्धं साध्यमिदं विधेरपि जगद्यज्ञेतसि ध्यायतो यत्स्मृत्वैव पुरा पुराणपुरुषोऽपीच्छावतारान्दधौ ॥
यज्ञयोतिः परमं निधाय इदये तेषे तये[पे]पीभरस्तस्मै मंगलमूर्तये त्रिविद्युधाराध्यैकं तुभ्यं नमः ॥ १ ॥
वेदाङ्गापरिपालनाय जगतो निःशृंखलस्य स्थितौ यैश्चको श्रुतिसम्भारकलना नाना पुराणस्मृतीः ॥
आचारव्यवहारमस्य कृपया सत्यं परं दर्शयन्संसारार्णवतारणौ[जो]विजयते भोऽयं मुनीनां गणः ॥ २ ॥
यस्योपदेशवचनैषव्यवर्थक्तिपथ्यप्रायोनिसे[पे]वन[ण]निरस्तसमहृतमोहः ॥
विद्वत्सभामुपविक्षुरिताविस्मितं तस्मै विज्ञानकल्पतरवे गुरुवे नमोऽस्तु ॥ ३ ॥
जंबूद्वीपांतरालावनिकमलद्वशो यात्ति कर्णस्य भूषा वर्षेस्मिन्भारताख्ये जनपदनगरीनागरीपौलिमाला ॥
यस्याश्चाग्रे समग्रा चिवुवसतयः किं पुनर्क्षपुर्यः सेयं दिष्ठीमतल्ली वरधरणिभुजां राजते राजधानी ॥ ४ ॥
आसीत्तंमूरनामा चतुरदधिवराधीधरो यश्च गंता भीरासाहाभिधानस्तदनु सुतनयस्तस्य राजाधिराजः ॥
तद्वा:[ज्ञः] सुल्लामहंक्षितिपतितिलकोस्यात्मजो ब्रूसीदो भूभृन्नक्षत्रचंद्रो रिपुकुलदलनोद्दामधामैकमङ्गः ॥ ५ ॥
तदनु तत्तनयोऽतिपराक्रमः सकलराजगजोद्भूतकेशरी ॥ उमरशेष[ख] इति प्रथितो नृपः समभवन्नपूर्वशिवभूषणम् ॥ ६ ॥
यवनवरचगंतानामवत्ता समेहस्तिमुनृपतिवंशे स्यौतकर्णवतंसः ॥
निखिलधरणिचक्रे चक्रवर्त्यस्य सूनुः क्षपितरिपुगणोऽसौ बाबोरोस्यावरोऽभूत् ॥ ७ ॥
तदीयतनयो नयोवितत[नयान्वित]पदे पदं प्रक्षिपन्नतापतपनातपैररिकुलं परं तापयन् ॥
विचारचतुरः स्वयं गणकचक्रशको यतो रराज हिमदीधितिच्छवियशा द्वामाऊनृपः ॥ ८ ॥
तत्सूनुर्द्धर्ममूर्तिः सकलगुणनिधिः द्वयातकर्तिप्रतापः शत्रूनुरुक्तस्य सर्वांश्चिलिलवसुमतीमंडलाखंडलोऽभूत् ॥
गंगापानीयसिकतप्रतिविधसलसत् [पथविलसत्]सत्यसंतानवल्लिश्चके सप्तांगराज्यं नुपतिरक्षरः शाहजल्लालदीनः ॥ ९ ॥
येन स्वल्पप्रसादादपि तृणलम[घ]नो निर्भिता मेरुतुल्या यदंडन्नत्रासतो न प्रबलतनुरपि स्वल्पसत्य[त्वं]ध[व]बाधे ॥
यश्चातुर्वर्णयथर्माचरणददमना रक्षको गोहिना[द्विजा]नां सोयं रेजे पृथिव्यामकबरतनरा[यः]श्रीजहांगीरभूपः ॥ १० ॥
तत्पुत्रः प्रबलपञ्चांडविलसद्वैदिकीलतारातिव्रातधृतातिर्मलयशःप्रक्षालितक्षमांबरः ॥
प्रत्यक्षप्रतपत्प्रतापतपनध्वस्तांधकरवजः श्रीभान्साहजहां समस्तजगतीराजाधिपो राजते ॥ ११ ॥
द्वैष्येऽभीष्टे भवति समता न्यायमार्गेण यस्य प्रायो नीत्या पशुमृगखण्डं सर्व- - - - ॥
आनेतित्वा[किंवा]सकलकमलां घडगुणैर्भूषतीनां सद्यो जेतुं मनसि यतता शक्तिभिर्लोकपालान् ॥ १२ ॥

साम्ना साधुन्वशयति तथा दुर्गतान्द्रव्यदानैर्भेदैरन्यान्यति वशतां भेदसाध्यानुपालान् ॥
 दैदैदैच्छान्विपथपथिकान्दंडयत्येव योऽसौ सर्वोपायप्रखरचतुरो राजते राजराजः ॥ १३ ॥

तीर्णग्रीष्म[निर्गर्भकृ]तसर्वहाटकगिरिश्रीश्रीदरबलाकरः कोशो यस्य पुनः स्वयं सुरतरुः स्वामीव शां[सं]शोभते ॥
 यस्यामात्यगणो बृहस्पतिसमो देशोखिला मेदिनी दुर्गो व्यूहपरिस्थितिर्वर्लमितिस्त्वक्षौहिणीकोटयः ॥ १४ ॥

गर्जत्कुंजरपुंजकुंजनिलयो विघ्याचलोऽगीकृतो येनास्यैव च पारसीकविपथा इत्तोपहाराः सदा ॥
 प्रायो भानुशशांकयोरपि रथौ यस्यालये तिष्ठतो यस्यामेसरवच्चलंति पदगाः सर्वे नृपालाः पुरः ॥ १५ ॥

मित्रं यस्य समस्तकामकलदो विश्वंभरो वर्तते राज्यांगानि शदेति पॄण्डक्षपथा [सदातिपृण्डक्षपथा] समैव संपूरयन्
 यशोत्पाद्य भद्रिरुहानिव परान्मूयः समारोपयस्तत्रैव स्थितेये नृपानिति क्ष[क]ती भ्रमंडलं रक्षति ॥ १६ ॥

यो हृप्यद्वरवाहिनीपितरपि प्रायात्स्ततो वीर्यवान्योपीन्द्रुक्त्यवद्वेमानमहसा वेलां निजां नोज्ञति ॥
 दुष्प्रापोपि च मत्स्यकञ्चुपगणो यो रत्नदाता सतां स श्रीशाहजहा समुद्रवदसौ ववर्ति दिल्लीषितिः ॥ १७ ॥

आक्रम्य क्षिर्तमंडलं क्षिर्तमंडलं चूडामणीयं स्या[णिर्यः सः]तृं जंबूद्वीपविभूषणं कनकवानप्रत्यक्षतंजोनिधिः ॥
 पं[यं]चूमित्यवशांति सर्वविवृद्धा गंधर्वविद्याधराः स श्रीशाहजहाँ नृपो विजयते दिल्लीधरो भेदवत् ॥ १८ ॥

हस्तत्यरस्तैककुंतारणिमयनभवो दीमितप्रतापज्वालाजिह्वाकरांजलवलनपरिपत्तद्वैरिहृप्यत्यतङ्कः ॥
 रिंगद्वंगातरङ्गोच्छलदमलजलस्वः सरित्कीर्तियुक्तोऽयोसौ शाहेजहार्यो जयति च जगतीमंडलाखंडलः सः ॥ १९ ॥

यस्य प्रस्थानवेलाहयखुरगलितोद्भूत्यूलप्रपूर्वद्वे सेतौ समुद्रे समलयवलये सेनया पूर्यमाणे ॥
 लंकेशः शक्तिर्भूदिति रसुतिलको भूय एवावतीर्णः स श्रीशाहेजहार्यो जगति विजयते दीपदीप्यत्पतापः ॥ २० ॥

तस्यामात्यगणेषु भेषु विधुवद्वद्वेषु कलपद्मवत्पृथ्वीभृत्सु सुमेरुवद्ग्रहचये ध्वांतक्ष-द्विववत् ॥
 यो यक्षेषु कुंवरवत्सरगणे देवद्वद्वद्वात्यसौ मंत्री वासकखाँ बृहस्पतिसमो ववर्ति सर्वोपरि ॥ २१ ॥

तेजोभिर्युतिमान्विशुद्धमतिमद्वावात्कलानां निधिर्द्या[धा] मंगलमूर्तिरेव विवृद्धयुद्धया बुधो बुध्यते ॥
 ज्ञाचिद्यै[साचिद्यै]न गुरुः कविः सुवच्चनैर्मदोऽपकारे सतां सीयं वासकखाँ विभाति भुवने सवंग्रहात्मा कृती ॥ २२ ॥

यो राज्याहृप्यमंडपस्य सुहृदः स्तंभः स्थितो निश्चलः संसारार्णवधर्मपोततरणे यः कर्णधारः क्ष[क]ती ॥
 यः पृथ्वीपतिरङ्गयोज्यकमकं भूपार्थशब्दोथवा सोयं वासकखाँ विभाति सकलान्वर्णश्रामान्पालयन् ॥ २३ ॥

तस्य प्रेरणया नृपालमुकुटालंकारचूडामणेमाज्ञापितवान्सुतंत्रकरणे लोकोपकाराय यत् ॥
 श्रीमत्साहनांप्रकाशममलं सिद्धांतसिंधुं स्फुटं निरयानंद इति प्रसिद्धगणकः कर्तुं समीहे ततः ॥ २४ ॥

सत्यं सत्यपयोनिष्ठे तत्र यशोमुक्ताकलानां गणास्तेजोरत्नचयाश्च कुत्र न महीपुष्टे विकीर्णा स्थिताः ॥
 किं तें तान्युणवत्तयेव सुधियो बध्वा स्वकीयैर्गणैः कठेषु श्रवणेषु च त्रिजगतामाभूषणीकुर्वते ॥ २५ ॥

अपारसंसारगभीरनीरधौ स्वतंत्रलानि कियंति संति न ॥
 तथापि हृपत्ययकारखेचरं तनोमि तंत्रं यवनोक्तिउ[यु]क्तिभिः ॥ २६ ॥

यत्किंचित्कथितं मयात्र विशदं तत्रास्ति यो विस्तरो बालानामवबोधनाय तदहो दोषो न मे दीयताम् ॥
 एतस्मादपि यावनेऽधिकतरस्तंत्रोत्तरो[मे]विस्तरः किं वा किं भयमिभ्रतंत्रविदुपां ब्रह्मांडविज्ञानिनाम् ॥ २७ ॥

ये केचिज्जडबुद्धयोपि गणितं ज्ञातुं विधातुं तथा किं वा तत्रविचारसारचतुराः सद्गुद्धयोऽपि स्वयम् ॥
 किं वा मध्यमबुद्धयोऽपि गणका वांछुंति चेलीलया सिद्धांतं यवनीक्तिउ[यु]क्तिकमिमे सर्वे फुटतु स्फुटम् ॥ २८ ॥

प्रत्येकलिप्तागणितं सुसूक्ष्मं सद्वास्तवं वासनया समेनम् ॥

अस्माभिरस्मिल्लिखितं समस्तं विलोक्यतां सद्विनैः प्रवीणैः ॥ २९ ॥

यद्यद्यामिहोदितं मया अभ्रमतस्तद्विवैर्बैर्भूष्यताम् ॥ न भवति केदपि सज्जना गुणवतः परदोषसंभ्रहाः ॥ ३० ॥

पञ्चाष्टभूषोन्मितसौरवैः १६८५ श्रीविक्रमाकर्षण शकेल[ग]ते(सौ) ॥

तस्यै समस्तक्षितपालसिंहः सिंहासने शाहजहाँनरेंद्रः ॥ ३१ ॥

श्रीशालिवाहनहाको-गतस्तदैव घोमाक्षपंचशशिभिः १५५० रुटसौ(र)वर्षैः ॥

जालालदीननृपतेर्पि वर्तमानः शाकः रुपंचाविश्वै ५५० रिह सौरवैः ॥ ३२ ॥

च.-यःश्रीशाहजहाँनृपालमुकुटालंकारचूडामणिस्तस्याजामवलंब्य दुखरममुं सिद्धांतसिंधुं तरन् ॥

नित्यानंद इति द्विजोत्तकतः[मकविः]श्रीदेवदत्तात्मजात्रप्रश्नप्रचुरोवितथुकितसहितं कांडं द्वितीयं द्यगात् ॥

६०१ सुन्दरसिद्धान्तः-ज्ञानराजः ।

आ.—भाले यस्य कलानिधिर्मधुमिलहृंगावली गंडयोः कण्ठेहिर्विलसत्यलं पदयुगे श्रीर्वणचेतोगणः ॥

ब्रह्मापत्र जगसिसूक्ष्मजन्मित्विसद्वये श्रीमन्मङ्गल्मूर्तिमाघ[द्य]मलयं तं नौमि भक्तप्रियम् ॥ १ ॥

यन्नामाक्षरशिरस्मिलनुगैत्यश्चत्कलावान्भवेद्वतस्वांतनिशाकरी हन[त] तमास्त्रोच्चरद्धिः क्रमात् ॥

नत्वा तां भुवनेश्वरीमपि गुरुनिसद्वत्सत्सुन्दरं सुज्ञानंदकरं करोमि चतुरं ज्ञानाधिराजः स्फुटम् ॥ २ ॥

यन्नारदाय गदितं चतुराननेन ज्ञानं ग्रहक्षर्गतिसंस्थितिरूपमध्यम् ॥

शाकल्यसंज्ञमुनिना निखिलं निबद्धं पद्यैस्तदैव विवृणोमि सवासनं स्वैः ॥ ३ ॥

च.—क्रान्तयोः साम्यं मुहुरिति भवेत्सन्मुनीनां सुगम्यम् ॥ १५ ॥

इत्थं श्रीमन्नामाग्नाथात्मजेन प्रोक्ते तंत्रे ज्ञानराजेन रथे ॥ श्रीयामागराधारभूते प्रभूते पाताध्यायो युक्तिसंयुक्त उक्तः ॥ २ ॥

इति श्रीनामाग्नाथात्मजज्ञानराजविरचितः सिद्धांतसुन्दरः सम्पूर्णः ॥

६०२ सूर्यसिद्धान्तगूढार्थप्रकाशकम्-रङ्गनाथः ।

आ.—यत्सूत्याभीष्टकार्यस्य निर्विद्वां सिद्धिमेष्यति ॥ नरस्तं बुद्धिं वंदे वक्तुंडं शिवोद्भवम् ॥ १ ॥

पितरौ गोजिबल्लालौ जयंतोम्बादिवात्मकौ ॥ याम्यां पञ्च सुता जाता ज्योतिसंसाध्यहेत्वः ॥ २ ॥

सार्वभौमजहाँगीरविधासास्पदभाषणम् ॥ यस्य तं भ्रातरं कृष्णं बुधं वन्दे जगहुरूम् ॥ ३ ॥

नानाग्रन्थान्समालोच्य सूर्यसिद्धान्तटिप्पणम् ॥ करोमि रङ्गनाथोऽहं तद्वार्थप्रकाशकम् ॥ ४ ॥

भय ग्रहादिचरितजिज्ञासून्मुनांस्तत्पकारकान्प्रति स्वविदितं यथार्थतत्वं सूर्यांशपुरुषमयासुरसंवादं वक्तुकामः कश्चिद्-

विः प्रथममारम्भश्रीयतत्कथननिर्विघ्नसमाध्यर्थं कृतं ब्रह्मणाममंगलंशिष्यद्विदायै निवधाति । अचिन्त्याव्यक्तत—

च.—रङ्गनाथेन रचिते सूर्यसिद्धान्तटिप्पणे ॥ पाताधिकारः पूर्णोऽयं तद्वार्थप्रकाशके ॥

सूर्यसिद्धान्तगूढार्थप्रकाशकमिदं दर्लम् ॥ रंगनाथकृतं दृष्टा लभतां गणकाः सुखम् ॥ १ ॥

इति श्रीसकलगणकसार्वभौमबलदैवज्ञात्मजरंगनाथगणकविरचिते गूढार्थप्रकाशके पूर्वसंडं परिपूर्तिमगमत् ॥

६०३ सूर्यसिद्धान्तसत्त्वणी-गोकुलनाथः ।

आ.—लोका यत्प्रोक्तमार्गेण, क्वालं विज्ञाय तत्त्वतः ॥ व्यवहारे प्रवर्तते तस्मै श्रीभास्त्रते नमः ॥ १ ॥

ज्योतिर्लंकारगुणसंख्यावत्प्राणनाथतनुजन्मा ॥ गोकुलनाथस्तनुते कौनुकमेतन्मुदे विदुषाम् ॥ २ ॥

इह हि सर्वव्यवहारसिद्धये भगवता सूर्येण रूपापरवशतया, सिद्धांतोभिहितः स्वल्पयत्नेन तद्विज्ञानसिद्धये श्रीमकरंदाचार्यः सारणीं कु[कृ]तवान् ॥ इदानीं लेखकदोषतया, भिन्नभिन्नानि दृश्यते सूर्यसिद्धांते गणितभेदस्तु न दृश्यते ।

अतस्तदुपपत्तिज्ञानमंतरा पुस्तकशोधनं कथं स्यादित्याशङ्कय लोकानामुपपत्तिज्ञानाय यद्वायमारभ्यते ॥

च.—हृष्णाचतुर्दशीशुक्लाप्रतिपदोरंतस्योचितकालात्पूर्वं सत्त्वेऽपिंचन्द्रास्तमयोदययोरुषसि प्रदोषे वा व्यपदेशवदिति ॥

इत्युदयास्तमयकेंद्रांशोपपत्तिः ॥

६०४ हस्तसंजीविनटीका-मेघविजयगणिः ।

आ.—उंनमः सिद्धमहैतं ध्यायन्निति कृतंजलिः ॥ हस्तसंजीविनव्याँश्यां कुर्वे स्मृत्वा गुरोर्गिरम् ॥

जग्नादौ शिष्टाचाराय निमित्तशास्त्रे दैवसांनिध्यादेव वाक्सिद्धये च मंगलमाह ॥ श्रीशंखेधरपार्धमिति ॥

अहन्सिद्धो हि भगवानेको ध्येयः स नार्त्तिकैः ॥ नानानामार्कतिस्थानज्ञानासनादिभिः ॥

यथा रूपाद्वाक्येन स्थाद्वादपरिशुल्नात् ॥ लभ्यः सम्यज्ञैः शुद्धज्ञानभक्तिवृत्तैर्यभुः ॥

ततदैवादिसांनिध्यातत्त्वाभित्पूरणात् ॥ इष्टः शास्त्रकृतः पार्थः श्रीमान् शंखेधराश्रयः ॥

तेन तं प्रणमन् ॥

अथाभिधेयस्याकारमाह । अंगेति ॥

अष्टानां निमित्तानां भूतभविष्यद्वस्तुज्ञानस्य कारणानां न तु पदार्थोत्पादहेतूनां मुख्यानां सर्वनिमित्तानां तदंतर्भावात् तिर्यङ्गमनुष्ठाणां सत्त्वादिस्वभावत्तादिप्रकृतिरसादिधातुशारीरवर्णादिनिमोन्नतांगप्रस्तयंगदर्शनादिसुखदुःखादिज्ञानमंगमिति प्राचामुक्तेः । तत एकोक्तम् श्रीममवायांगसूत्रवृत्तौ अंगविद्यासूत्रं लक्षक्षेकप्रमाणं वृत्तिः कोटिप्रमाणा वार्तिकमपरिमितं शेषनिमित्तानां सूत्रं सहस्रं श्लोका वृत्तयोर्लक्षमिताः वार्तिकं कोटिश्लोकप्रमाणमिति । सांप्रतं तु कालदोषान्येधादापचयेन अंगविद्यां प्रवक्ष्यामि नारदेन स्वयंकृताभित्यादिरंगविद्या स्वल्पा लभ्यते तथापि ग्रंथान्तरानुमानात् उच्यते तत्र पूर्वं तिथिवकं कामशास्त्रात् यदुक्तं गौरिकापुत्रेण ॥

मूर्धोरःस्थलवामदक्षिणकरे वक्षोर्होरुद्रये नभिर्गुद्यललाटजाठरकटीपृष्ठेषु तिष्ठत्यसौ ॥

कृक्षश्रोणिभुजेषु च प्रतिपदं प्रारम्भ्य कृष्णमधः धेतायाः प्रभृतिकमेण मदनो मूर्धानमारोहति ॥

अनंगरंगे तु ॥

सीमंता १ क्ष्य २ धरे ३ कपोल ४ तदधः ५ कक्षा ६ कुचो ७ रस्यले ८

नाभि ९ श्रोणि १० वरांग ११ जानुविषये १२ गुह्ये १३ पदे १४ गुष्ठके १५ ॥

कृष्णाकृष्णाविभागतो मनसिजस्तिष्ठेत्कमादोषितां वामंगेष्वय मूर्द्वतोभिगमनान्मासस्य पक्षद्रये ॥

नदिकेश्वरमते सर्वज्ञातिसाधारणत्वे पुनरेवम् ॥

अंगुष्ठे १ पदे २ गुलफे ३ जानु ४ जघने ५ नाभौ ६ च वक्षःस्यले ७

कक्षे ८ कंठ ९ कपोल १० दंतवसने ११ नेत्रा ६२ लके १३ मूर्द्दनि १४ ॥
 शुक्राशुक्रविभागतो मृगदृशमगेष्वनं गस्थितिरूर्ध्वधीगमनेन वामपदगा पक्षद्वये लक्षयेत् ॥
 दक्षिणपादां गुष्ठभारत्य आशिरसं पंचदशशास्थानेषु पूर्णिमापर्यंतं कंदर्प्य ऊर्ध्वं दक्षिणभागेनारीहति । कण्णाप्रतिपदभारत्यं
 वामभागे मस्तकादं गुष्ठपर्यंतं क्रमेणावरोहति इत्पर्यंतः ॥
 विवेकविलासे तु पादां गुष्ठनेत्याद्यत्रे वक्ष्यते । इति तिथिचक्रम् ॥
 च.—शास्त्रे रिंस्तत एव झोक्तिपदं भूयात्सुहृष्टः सेताम् ॥
 इति श्रीहस्तसंजीवनव्याख्यायां सामुद्रिकलहर्यां महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचितायां द्वितीयः स्पर्शाधिकारः
 सम्पूर्णः ॥

६०५ हिल्लाजताजिकम् ।

आ.—विघ्रेशं जगद्ग्विकां रविमुखाऽश्रीकेशवाख्यं गुरुं उपोतिःशास्त्रविदस्तु जैकतरणं नत्वा ब्रुवे जातकम् ॥
 शास्त्रे ताजिकसंक्षेपे प्रकथितं श्रीरोमकाद्यैस्तथा श्रीमत्ताजिकस्त्रिंदिकादिविद्वै हिल्लाजसंक्षेपं शुभम् ॥ १ ॥
 अन्यैस्ताजिकशास्त्रतः पृथगिदं स्पष्टं च नोक्तं यतस्तस्मिन्नप्रयतिहर्मं तिह जने सम्यक्प्रतीतिप्रदम् ॥
 तस्मात्ताजिकशास्त्रवारिनिधितो रत्नं किलोद्वार्यते नामा ताजिकरत्नमत्र खगविद्ग्रैवेयकं ज्ञोतमम् ॥ २ ॥
 वाद्यां [ब्राह्म] वापि वशिष्ठजं शिवशिवासंवादसीरं रवेयर्ण्छब्दं तु मयेन रोमकसुंते म्लेच्छोद्वाकोदितम् ॥
 म्लेच्छे रोमककेऽथ यन्मुनिगणैः श्रीपौलिशोकतं परं ज्योतिःशास्त्रमिहं हि षड्विधमभूहित्यं रहस्यं परम् ॥ ३ ॥
 पूर्वं रोमकपत्तने दिनपतिर्म्लेच्छेभ्य आदिष्टवान्म्लेच्छत्वाधिगतो हरीशकमुखोद्भूतात्मु शापादिदम् ॥
 सृष्ट्यादावपि रोमके तु रविजं शास्त्रं भवेत्ताजिकं सम्यक्प्रत्ययदं जनेषु च ततो ध्येतव्यमेतद्विजैः ॥ ४ ॥

६०६ हिल्लाजदीपिका-नूर्सिंहः ।

आ.—श्रीशार्ङ्गधातुगिरिशादिकमौलिकोटिसंघटितां ध्रिकमलांग — — — कांतिम् ॥
 विश्वाध्वं ददलनं स्मरणाक्षरणां वंदे गजाननसुमपियसूनुमेकम् ॥ १ ॥
 पविमत्स्यकजारिचिह्नयुक्ते सुकुमारत्वजिताब्जकेतरौचे ॥ गुरुवर्यगणेशपादयुग्मे मम मूर्द्दा भ्रमरायितोऽस्तु नित्यम् ॥ २ ॥
 श्रीरोमकप्रभृतिस्त्रिंदिककोविदैर्यच्छाक्ते पुरा प्रकथितं किल ताजिकाख्ये ॥
 हिल्लाजातक[ताजिक]मिहं प्रकटीकरोमि गूढार्थतः पृथगिदं न कृतं यदन्त्यैः ॥ ३ ॥
 कृते पितामहप्रोक्तं त्रेतायां बादरायणः ॥ गार्गेयं द्वापरे प्रोक्तं कलुम् [कलावु]कृतं च ताजिकम् ॥ ४ ॥
 कलियुगे घटते किल ताजिकं स्वनुभवावहमेतदनाकुलम् ॥ सुविमलैः सुमनोहरवृत्तकैरविदुषाभित्वुद्धिविवृद्धये ॥ ५ ॥
 ब्राह्मं वशिष्ठगदितं शिवजं मयाय प्राक्सौरमर्ककथितं मुनिपौलिशं च ॥
 म्लेच्छेषु रोमकमतं त्वनुभूतसिद्धं स्पाज्जयौतिषं रसविभेदमिति क्रमेण ॥ ६ ॥
 केशविष्णुमुखनिर्गतछायान्म्लेच्छताविगततिगममरीचे ॥ रोमकेण परिलब्धमशेषं तद्विजातिभिरतोऽध्ययनीयम् ॥ ७ ॥

च.—क्षोणीमंडलमंडनं द्विजकुलालंकरहीरः सितौ श्रीमत्कौशिककंशभूषणमणिः श्रीकेशवस्तत्सुतः ॥
नेदिप्रामनिवास्थनेकगुणवान् रामाभिधो दैवविश्वानाशास्त्रकलाकलापचतुरः सौजन्यरत्नाकरः ॥ १ ॥
.तदात्मजः सर्वजनाभिरभी नृसिंहनामा प्रहविद्विष्टः ॥ पितृव्यतः श्रीगुरुतो गणेशाद्विश्वास्त्रपात्समवास्तुद्विः ॥ २ ॥
स्त्रिदिकादिमताद्युक्तं जातकं वीक्ष्य यव्रतः ॥ हिङ्गाजदीपिका[का]नाना बृत्तेश्च सुगमं [मा]स्फुटम् [टा] ॥ ३ ॥
इति श्रीनृसिंहदैवज्ञविरचिता हिङ्गाजदीपिका समाप्ता ॥

६०७ होरारत्नम्-बलभद्रः ।

ग.—होरापाथोनिधेः पारं दुष्पारं तर्तुमिच्छतः ॥ महागणपते: शुद्धावलंबाय प्रजायताम् ॥ १ ॥
अस्ति श्रीमत्कान्त्यकुञ्जाभिधानं सदिप्राणां संभवे यन्निदानम् ॥
तत्रैवाभूच्छीभरद्वाजवंशे श्रीमल्लालः कीर्तिविद्याविशालः ॥ २ ॥
तदात्मजोभूत्कृतिदेविदासो विद्यारमाकीर्तिसुखैकवासः ॥ ०
सुत्पद्मांश्च श्रीपतिर्निर्भितायां व्यक्तं च टीकामकरोद्दिचित्राम् ॥ ३ ॥
तस्माल्लघुर्योतिपशास्त्रविजः श्रीखेम्कर्णः समभूद्विधिजः ॥
नारायणोऽभूव ततः कनिष्ठः सर्पाधिपोक्तौ सुतरां यविष्टः ॥ ४ ॥
ततोऽभवश्मिश्रत्तुर्मुजाख्यः सर्तकर्वेदान्तविदग्रगणयः ॥ समस्तभूमीपतिलब्धमानः श्रीरामभक्तो विहितैकतानः ॥ ५ ॥
ततोऽभवहूपसभास्वजेयः कृती च दामोदरनामधेयः ॥
श्रीभास्करोक्तौ[क्ते]रकरोणन्मनोऽन्नां टीकां मनोऽन्नां बुधवृदयोग्याम् ॥ ६ ॥
दामोदरस्य पुनौ जातौ बलभद्रहरिरामौ ॥ बलभद्रहरिकृतं प्राक्सवासनं टिप्पणं च मकरंदे ॥ ७ ॥
ततष्ट्रिप्पणं भास्करये च वीजे कृतं ताजिके वर्षरत्नं त्वपूर्वम् ॥
निबन्धं गुरोः पादपश्प्रसादात्ततो जातके सक्षिप्तं वर्णेति ॥ ८ ॥
यद्यपि कृता निबन्धा: सुविस्तरा जातके पूर्वैः ॥ त्रिद्वंस्तो विशेषा मयोदिता बुद्धिपूर्वकं वीक्ष्य ॥ ९ ॥
नत्वा दामोदरं तातं गुरुं श्रीरामसंज्ञकम् ॥ होरावलं वितनुते बलभद्रः सतां मुदे ॥ १० ॥
।—वशिष्ठगर्गादिमुनिप्रणीतान्वराहकल्याणकृतान्निरीक्ष्य ॥ सज्जातकाभ्यन्मफलकमार्यं सुसंप्रदायाद्रचितं मयेदम् ॥ १ ॥
आदांश्यांभीर्यविराजमानः स्वतेजसारातिहतभिमानः ॥ कलान्त्वितः सदृणांतिनिधानः पृथ्वीपतिः साहस्रजायनाथः ॥ २ ॥
तदंतिकस्थेन कृतं मयैतत्त्वचन्द्रसमेन्दुमितेष्टकाले ॥ मधौ चतुर्थ्यां सितपक्षजायां विमत्सराणां कृतिनां सुखाय ॥ ३ ॥
इति श्रीदैवज्ञवर्यपदितदामोदरात्मजबलभद्रविरचिते होरावले स्त्रीजातकाध्यायो दशमः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

६०८ अगस्त्यसंहिता ।

आ.—संध्याये स्तवराजेन प्रोक्तरूपां परात्पराम् ॥ आह्लादिनीं हरेर्वेदाः [वन्द्याः] शक्तिं सात्वतसेविताम् ॥ १ ॥
च.—इत्युक्त्वा भावनामूर्तिः सीताजनकनंदिनी ॥ कृपापात्राय तस्मै सा प्रादाद्वरांतं पुनः ॥ ६६ ॥
इति श्रीविगस्त्यसंहितायां एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥

६०९ अज्ञानध्वान्तदीपिका-सोमनाथः ।

।.—सीताकांतं इदि ध्यात्वा सोमनाथो महेशजः ॥ कुर्वे बालावबोधार्थमज्ञानध्वान्तदीपिकाम् ॥ १ ॥
 सिद्धिदा मातृकाणां च दैवज्ञानां यशःप्रदा ॥ सिद्धिदा बालैद्याणां सांगीतानां सुखप्रदां ॥ २ ॥
 शान्तिदा शान्तिकर्तृणां विषज्ञानां विषापहा ॥ कौतुका शाकुनीनां तु रसज्ञानां तु वृद्धिदा ॥ ३ ॥
 इति शास्त्रप्रशंसा ॥
 न मंत्रेण विना सिद्धिज्ञायते भुवि देहिनाम् ॥ तैनात्र मंत्रसिद्धयर्थं क्रियते मंत्रपद्धतिः ॥
 ४.—सर्वग्रहकरा देवी सर्वग्रहविनाशिनी ॥ अक्षर्त्तः सर्वदैश्रैव, रक्षायां विधिबंधनैः ॥
 इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीमहेशभट्टसुतश्रीसोमनाथभट्टविरचितायामज्ञानध्वान्तदीपिकायां शावरमंत्रकथनं नाम
 दशमः प्रकाशः ॥ १० ॥

६१० अष्टश्लोकी स्टटीका । मू०-पराशरभट्टार्थः । टी०-वैष्णवदासः ।

५. आ.—अवरार्थो विष्णुर्जगदुद्यरक्षाप्रलयकृत्मकारार्थो "जीवस्तदुपकरणं वैष्णवमिदम् ॥
 उकारोऽनन्याहं नियमयति संबंधमनयोस्त्रयीसाररुद्यत्मा प्रणव इममर्थं समर्दिशत् ॥ १ ॥
 ६. आ.—श्रीपराशरभट्टार्थः श्रीरंगेशपुरोहितः ॥ श्रीवत्सांकसुतः श्रीमात्रश्रेयसे मेऽस्तु भूयसे ॥ २ ॥
 अस्तिलचिदचिदीशः श्रीनिवासो दयालुः स्वपदकमलयुग्मप्रापकः संप्रितानाम् ॥
 निगमशिखरिगम्यो नित्यमव्याजबधुर्विलसतु भम चिते व्येकटेशो मुकुदः ॥ ३ ॥
 प्रणम्य देशिकान्सर्वानष्टश्लोक्या यथाश्रुतम् ॥ अर्थो वैष्णवदासेन बालबोधाय वर्ण्यते ॥ ४ ॥
 अथ परमकाशणिको भगवान् श्रीपराशरभट्टार्थः सकलचेतनोऽजीवनाय सर्ववेदसारंतया स्वरूपोपायपुरुषार्थप्रतिपाद-
 कतया च सदा मुमुक्षुभिरनुसंधेयस्य रहस्यत्रयस्य संप्रदायपरंपराप्राप्तमर्थं दर्शयिषुकामः स्वरूपज्ञानपूर्वकत्वादभी-
 ष्टोपायप्रवृत्तेः स्वरूपप्रतिपादनपरं सकलशास्त्ररचिपरिगृहीतमष्टश्लोकमन्त्रमादौ विवृणोति चतुर्भिः श्लोकैः ।
 ७. च.—इत्थं हि बालबोधार्थमष्टश्लोक्या यथोचितम् ॥ वर्णितोर्थो महात्मानः क्षन्तुमर्हथ साहसम् ॥ ५ ॥
 इति श्रीअष्टश्लोकीव्याख्यानं समाप्तम् ।

६११ आपदुद्धारवटुकभैरवपञ्चाङ्गम् ।

आ.—प्रणवं पूर्वमुद्धृत्य देवीप्रणवमुद्धरेत् ॥ बटुकायेति वै पश्चादापदुद्धरणाय च ॥
 च.—एतच्छुत्वा ततो देवं नामाष्टशतमुत्तमम् ॥ भैरवाय प्रदृष्टाभूत्स्वरं चैव महेशरी ॥
 इति श्रीविघ्नसरे तत्रे आपदुद्धारकल्पे बटुकभैरवस्त्वराजः समाप्तः ॥

६१२ ऋभुगीता ।

आ.—शिवरहस्ये षष्ठांशे ऋभुगीतायाम् ॥
 आकाशो भूर्जलं वायुराञ्चित्ताम् ॥ यस्तिंचिदन्यत्रिकचिच्च सर्वं चिन्मयमेव हि ॥ १ ॥
 च.—लक्ष्मीमेवासनं ब्रह्म सुखमेव हि केवलम् ॥
 इति ऋभुनिंदाघसंबादे गी० समाप्ता ॥

६१३ कर्पूरारव्यं स्तोत्रं महाकालसंहितान्तर्गतं सटीकम् । मू०-आदिनाथः ।

मूः आ—कर्पुरं मध्यमान्त्यस्वदपरिहितं सेनु वामाक्षिसुकं बीजं ते मातरेतत्रिपुरहरवधूधुर्त्रिःकृतं ये जपन्ति ॥
तैषां गंयानि पद्यानि च मुखकुहरादुल्लसन्त्यैव वाचः स्वच्छुन्दं ध्वन्त्यधाराधररुचिरुचिरे सर्वसिद्धिं गतानाम् ॥ १ ॥

टी. आ.—या सूते सचराचरं जगदिदं यद्वासया भासते यत्कारुण्यकणार्पणामविभवं स्वस्यं परं तिष्ठति ॥

टी. च.-चिरं जीवन्मुक्तः प्रभवति स भक्तः प्रतिज्ञुः २२ ॥
इति श्रीमदादिनाथविरचितायां पञ्चाशत्साहस्र्यां महाकालसंहितायां कर्पराढ्यस्त्रवस्य टीका समाप्ता ॥

६१४ कल्पसूत्रम्-परशुरामः ।

आ.—अथातो दीक्षां व्याख्यास्यामो भगवान्परमशिवभट्टारकः श्रुत्यादृष्टदशिविया: सर्वाणि दर्शनानि लीलया तत्तदवस्था-
पन्नोः प्रणीय सविमत्या भगवत्या भैरव्या स्वात्मभिन्नया पृष्ठः पंचर्भिर्मुखैः पंचाभ्यायाप्यरमार्थरूपान्प्रणिन्ये । तत्रायं
सिद्धांतः षष्ठ्यत्रिंशत्तत्त्वानि विधशीरिं कंन्त्रिकितः जिवो जीविं वो निष्क्रिचकः परमशिवः सविमर्षः [ईः]

च. ये इमां दशखंडीभवोपनिषद् महात्रिपुरसिद्धांतसारसर्वस्यभूतामहरहरधीते स सर्वेषु यज्ञेषु यज्ञा भवति यं क्रु-
मवीते तेन, तेनास्येष्ट भवतीति श्रूयते ॥ इत्युपनिषदिति शिवम् ॥ १० ॥
इति श्रीदुष्टक्षत्रियकुलकालांतकरेणुकागर्भसंभूतमहादेवप्रधानशिष्यश्रीमन्नारायणावतारमहाभवोपाध्यायश्रीपरज्ञाराम-
विरचितं कल्पसत्रं समाप्तम् ॥

६१५ कौमारसंहिता ।

आ—द्वाष्यं विश्राजमानं वरकनकमहाशुखलाभ्यां भुजाभ्यां दीजापूरदिविभद्वशभुजललितं चंद्रचूडं त्रिनेत्रम् ॥

संध्यासिंदूरवर्णं सरभरनमितं तुंदिलं सम्मितं तं कंठादूर्ध्वं करीन्द्रं युवतिमयमधः स्तौमि विद्यागणेशम् ॥ १ ॥

रवसिंहासनारूढं दृष्टुं देव्या महेश्वरम् ॥ समागतोऽहं ब्रह्मास्मि प्रणिपत्य कूपनिधिम् ॥

बद्धांजकिपटो भृत्वा तुष्टीव परमेश्वरम् ॥

च.—इति॑ कौमारसंहितायां॒ सप्तमोऽध्यायः ॥

६१६ गङ्गालहरीटीका-सदाशिवः ।

आ,—पितृः इकं द्वे स्थित्वा विमलमकरालोकनधिया हिमांशुं व्याकर्षन्नहिभयविद्ध[दा]नेन मनसा ॥

विधुं हित्वा वह्नि सरसमणिबद्धया गिरभवा शुभं भीतो नीतो दिशतु भवतामेकरदनः ॥ १ ॥

अत्रैवं श्रुयते । कविर्जगन्नायो दिवि[ल्ली]वल्लभाश्रितस्तद्यवनीसंसर्गदोषभाक्षसन् गंगासकाशात् द्विपचाशत्सोपाना-
न्तरितनिजग्हे स्थितः सन् तत्रैव जाह्नव्यागमनस्पर्शेनात्मशङ्किं कामयमानः सन्

काव्यं यज्ञसेऽर्थक्ते व्यवहारविदे हिवेतरक्षतये ॥ सद्यः परनिर्वृतये कांतासंमिततयोपदेशयुजे ॥

इति काव्यप्रकाशीकृते: शिवेतरक्षतिफलकं गंगास्तुतिकृष्णं काव्यं चिकीर्षुविम्बविघाताय बस्तुनिर्देशात्मकं मंगलमाचस्मृत्वा-भिस्तं प्रार्थयते । समद्भुमिति ॥

च.—यद्यप्तं मंदमतिस्तथापि टीकासमाप्तिर्हि बभूव शीघ्रम् ॥
नानापरं कारणमस्ति किञ्चिच्छीभास्कराज्ञा किल किं त्वमोदा ॥ १ ॥
शाके कीलकसंबंधके नृसुखके सम्भासके चैत्रके वारे भार्गवके तिथी करणके सर्पस्य संबालवे ॥
मूले भे विवृथौद्वच्चित्सुखदा टीका समाप्तानया तोषं यातु समस्तपापहरणी गंगा महेशांगगा ॥ २ ॥
नृपं द्विषं वा तुरंगं मृगं वा शुकं बकं वा शहिषं वृषं वा ॥ हरीकरोष्यंगं न कं हि गंगे स्नातं भवत्यां सहृदीशसंगे ॥ ३ ॥
नारायणो यस्य पितामहोऽभूम्याणीकभट्टश्च पिता यदीयः ॥
गोपी यदीया जननी सुशीला टीका कृता तेन सदाशिवेन ॥ ४ ॥
भक्तोद्रप्तम्[पद्रव]हेतोः केदारकिर्पवते सित्त्वा[स्थित्वा] ॥ तत्राप्यागत्य हित्वास्य शिवं याचेहि तत्कृत्सवः ॥ ५ ॥
इति गंगालहरीटीका समाप्ता ॥

६१७ गङ्गाष्टकं सटीकम् । मू०-वाल्मीकिः । दी०-हरिनाथः ।

३०. आ.—मातः शैलसुतासपन्नि वसुधाशृंगारहारावलि स्वर्गारोहणवैजयंति भवतीं भेगीरथीं प्रार्थये ॥
त्वत्परे वसतस्त्वदंबु पिबतस्त्वद्विचिषु प्रेखतस्त्वलभाम स्मरतस्त्वदर्पितद्वाशः स्यान्मे शरीरव्ययः ॥ १ ॥

३१. आ.—श्रीमांशाथद्विधो [नाथद्विजो] नत्वा नृहरे: पादपंकजम् ॥ वाल्मीकिकृतगाण्डीकां वितनुतेऽमलाम् ॥ १ ॥

३२. च.—यद्य(द)थं पठितं तत्तदेवार्थदमित्यर्थः ॥
इति श्रीमत्परमहंसपरिवाजकाचार्यश्रीमद्वौवर्द्धनधरानंदपुरीपादपद्मपरागरंजितभालस्थलश्रीगोस्वामिहरिनाथेन श्रीगोस्वा-
मिहरसूनुना विरचिता गंगाष्टकटीका समाप्ता ॥

श्रीगंगाष्टकटीकेयं हरिनाथेन कल्पिता ॥ कृपाकटादैः संस्कृवर्तवेनां संतो दयालवः ॥

६१८ गायत्रीपुरश्वरणचन्द्रिका-काशीनाथः ।

आ.—अनंताद्युम् गुरुं नौमि कवित्वप्रतिभास्करम् ॥ शास्त्रवलभीलालधरं स्फुरत्कीर्तिकरं परम् ॥ १ ॥
 अथनाथा[या]याखिलाद्या[या]य मायिने वातमायिने ॥ अरुपाय सूरुपाय दक्षिणामूर्तये नमः ॥ २ ॥
 नवा ब्रह्मर्थी देवीं सचिदानन्दरूपणीम् ॥ काश्चिनाथः प्रतनुते पुरश्चरणचंद्रिकाम् ॥ ३ ॥
 तत्र मूलवचनानि श्रीशारदातिलके ॥ अथ वद्यामि गायत्रीम्
 च.—गायत्र्यास्तु महाचक्रं लिंगरूपं विचितयेत् ॥ इति ॥ ४ ॥

६१९ चक्रन्यासकवचम् ।

आ.—कैलासशिखरे रम्ये सुखासीनं सुरार्चितम् ॥ गिरिशं गिरिजां स्फुत्वा स्वोत्रैवेदार्थगोचरैः ॥ १ ॥
अ.—धरणी क्षेत्रता याति यावद्वा दद्यायोजनम् ॥ इति चक्रन्यासकवचं समाप्तम् ॥

६२० चण्डकार्चनदीपिका-काशनीर्थः ।

-आ- कुरुधृतवीणा वाणीं जगत्ववीणा प्रसूनभृद्वेणीम् ॥ विद्वत्यवीणताहै शोभनवाणीमह मङ्गमे ॥ १ ॥
एकवीरंपदद्वंशं निभ्राय हादि संदरम् ॥ काशीनाथः प्रतनुते ज्ञांडिकार्चनदीपिकाम् ॥ २ ॥

• च.—इति श्रीमद्भृष्टोपनामकजयरामभट्टसत्वाराणसीर्गभसम्भवकाश्चिनायविरचिता चंडिकार्चनदीपिका समाप्ता ॥

६२१ चण्डीकुचपञ्चाशती-लक्ष्मणाचार्यः ।

आ.-श्रीचंडीचरणौ वंदे- - - - -

च.—यद्यत्कृतं यदपि भाव्यमशेषमातर्यद्यत्करोम्यशिलमसु तवार्पणं तत् ॥ २२ ॥

इति श्रीसामगोपनामकवेणिमाध्वाचार्यसन्तरंसालंकारधरिणलङ्घमणाचार्यकृता श्रीचंडीकुचपञ्चाशती समाप्ता ॥

६२२ ज्ञानार्णवः ।

आ—देव्यवांच । गणेश नंदिचन्द्रेश सरेन्द्रपरिचारित ॥ जगद्वंद्य कलाधीश किं त्वया ल[ज]प्ते सदा ॥ १ ॥

अक्षमालेति' किन्नाम संशयो मे हृदि स्थितः ॥ शेसुऽष्टा[सूष्य]तीतं परं ब्रह्म त्वमेव परमात्मवित् ॥ ३ ॥

च.-योगिन्यो योगिनश्चैव ब्राह्मणा विविधा गणाः ॥ पूज्या हि परमेशानि यदीच्छेत्सद्विभात्मनः ॥ २३ ॥

इति श्रीक्षानार्णवे नित्यातंत्रे पवित्रार्पणविधिस्त्रयोविंशतितमः पटलः ॥

६२३ तंत्रराजः ।

आ—अनादांतेऽपराधीनः स्वाधीनभवनत्रयः ॥ जयत्यविरतो व्याप्तविक्षः कालो विनायकः ॥ १ ॥

देव्यवाच । भगवन्सुर्वतंत्राणि भवतोकतानि मे पुरा ॥ नित्यानां षोडशानां च नव तन्त्राणि कृत्स्नशः ॥ २ ॥

तेषामन्योन्यसपेक्षाज्ञाप्रते भूतिविभ्रमः ॥ तस्मान् निरपिकं मे तंत्रं तासां[तेषां] वद प्रभो ॥ ३ ॥

४.—यस्तंत्रमेतत्सकलं नित्या विद्यालु षडेश ॥ शक्त्या संगृह्य विधिवद्वजते'स मदंशकः ॥ १०० ॥

शिवतत्त्वमयी व्यासिरिति सम्यक्समीरिता ॥ अस्या निःशलना[निश्चलता] चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्लतम् ॥ १०१ ॥

इति श्रीतन्त्रराजः समाप्तः ॥

६२४ तन्वराजटीका मनोरमा ।

आ—श्रीमहाब्रिपरसंदर्भै नमः । आद्यक्षेत्रे प्रबन्धवाक्यार्थगर्भविनायकस्तुतिः क्रियते तत्र अनाद्यांतः कालस्याद्यन्तरहितत्वात् ॥

४—निष्ट्यैमितिकादिप्रोक्तक्रमात्मः भजनपरः मदंशाकः चित्तस्वरूप ईधर इति यावत् ॥ १०० ॥

इति श्रीषोङ्गशनित्यात्मेषु श्रीकादिभाताद्वयस्य परिपूर्णस्य तन्न्वय प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशभिवानेन सुभगानंदनाथेन

विरचितायां मनोरमाख्यायां देवतादेशिकशिष्यप्रदंचादीनां परमार्थस्वरूपप्रकाशनपरं पट्टिंशं पटलं प्ररिपूर्णम्
३६ ग्रंथसंख्या ॥

पट्टिंशे पटले ज्ञेया शिवतत्त्वमयेऽत्र च ॥ अध्यर्द्धसमष्टिश्च न्याख्या ग्रंथाशतद्वयम् ॥ १२६७ ॥

तंत्रे प्रकरणान्यत्र श्रीमत्कादिमनोहर्ये[स्मे] ॥ शतानां नवकं त्वेकिंशता च समन्वितम् ॥ ५३१ ॥

भुक्तिभूमानमाधुर्यभास्यगंधेद्विद्विग्ना ॥

संक्षतसुरश्रीरित्येकविंशत्यक्षरसंख्या यंत्राणि' स्युः २८७७७७३९० ३११९५०५४६४ कादिमते तंत्रे प्रोक्तानि
तत्र तु कोष्ठत्रये यंत्राण्यनंतानि आदिवर्णोत्तितानि च संभूय श्रीकादिमते तंत्रे व्याख्यानसंख्यया ॥

श्रीमत्कादिमते तंत्रे व्याख्यानं ग्रंथसंख्यया ॥ सहस्राणां द्वादशकं न्यूनं पंचाशतेरितम् ११९५० ॥

काश्मीराजस्य गुरुः श्रीकंठेशो द्विजेश्वरः ॥ दक्षिणाप्पपुण्योधपरिणामाद्ययोदधिः ॥

कदाचिदागतो द्रष्टुं रामसेतुं स्वलीलया । तेनैवानुगृहीतोभूमध्येमार्गं नृसिंहराट् ॥

तंत्राण्यधीतवांस्तस्मान्नित्यानां तेषु निर्मिता ॥ व्याख्या मनोरमाभिख्या तेन कादिमतस्य तु ॥

सुभगानंदनाथेन द्वाविंशपटलावधिः ॥ तदाङ्गयावशिष्टानां पटलानां विनिर्ममे ॥

चतुर्दशानां तच्छुष्यः प्रकाशनन्ददेशिकः ॥ तां सुंदरवरक्षमातै[भृ]द्वचाख्यां प्राक्संप्रदायमः[तः] ॥

समाप्ता चेयं तंत्राज्ञीका मनोरमाख्या ॥

आकाशरसत्कैन्दुमितेऽब्दे कर्तिके सिते ॥ तंत्राराजस्य टीकेयं पूर्णायां पूर्णतामगात् ॥ १ ॥

६२५ ताराभक्तिसुधार्णवः-नरसिंहः ।

आ.—सौनासीरपणप्रवीणजलदभ्रामभिरामच्छविं नृत्यरपीतपटद्वैककपटप्रोद्यत्परागोज्वलम् ॥

वंशीवादनकैतवप्रविलसदंभीरथीरव्वनि वन्दे किञ्चिदहं भुदा मधुलिहं हृत्यगमध्यस्थितम् ॥ १ ॥

द्वासत्याजविराजयानकुसुमां वक्षोजराजत्कलामुदात्कुन्तलकैतवप्रविल(स)न्मतालिभालाकुलाम् ॥

स्थाणुस्यां रमणीयनूपुरक्युतां बालमपर्णमहं काञ्चित्कल्प(ल)तां नमामि ललितां शैलाधिरजोङ्गवाम् ॥ २ ॥

ललाटतटसंगमादव्रजति बालचंद्रात्मतां शिरोरुहनिवेशानाङ्गवति जाह्नवीरूपधृक् ॥

विभाति हृदि कौस्तुभात्मकतया सतां याः सदा गुरोश्वरणरेणवे निरूपमाय तस्मै नमः ॥ ३ ॥

नाना तन्दाणि विज्ञाय गदाधरगुरोर्मुखात् ॥ करोति नरसिंहोऽयं ताराभक्तिसुधार्णवम् ॥ ४ ॥

शंभुप्रणीतवचनानि विच्छिन्नतोऽपि नैपुण्यमन्यजनतो न विभाति किं मे ॥

मध्येसमुद्युपजातमहामणीनां न्यासो गुणेन गुणिनां किमु कौतुकाय ॥ ५ ॥

श्रीरुद्रयामले श्रीमहादेव उवाच । अतः परं किं वक्तव्यं कथयस्व हरिप्रिये ॥

पार्वत्युवाच । महादेव कथयस्व मम प्रियाम् ॥

च.—भासीत्कर्तिकरसतो हरिहरस्माद्भूतसत्कविः श्रीमान्पण्डितपुंगवो हचिकरः श्रीकृष्णशार्मा ततः ॥

तस्मादेव गदाधरः समभवत्कर्म्बुधेः पारगस्ताराभक्तिसुधार्णवं समतनोत्तमन्दनः कौतुकात् ॥

इति श्रीमहामहोपाध्यायसत्ठकुरश्रीनरसिंहविरचिते ताराभक्तिसुधार्णवे विशतितमस्तरंगः ॥ ७ ॥

६२६ त्रिपुरार्चनमञ्जरी-ज्ञानानन्दः ।

आ.—विमर्शनायं स्वगुरुं विभिन्नं प्रकाशनाथं परमं गुरुं च ॥ अनंतनाथं परमेषिसंतं परात्परं यमलसंज्ञकं च ॥ १ ॥
‘आनंदमैध्यान्प्रणमामि सांबाञ्चितामणौ वासुग्र[गृ]हे स्थितांश्च ॥’

पाशांकुशौ चापशरान्दधानान्कामेशकामेशिसमानरूपान् ॥ २ ॥

च.—विद्याप्रदान्सर्वगुरुन्वदे सर्वसमृद्धिदान् ॥ वराभयकरान्शान्तान्सर्वशस्त्रविशारदान् ॥ ११ ॥
विलोक्य सर्वतंत्राणि यामलानि तथैव च ॥ अर्णवां[आगमां]श्वापि सर्वेषां मतमालोक्य तत्त्वतः ॥ १२ ॥
मांत्रिकाणां प्रकाशाय गृहीत्वा स्वगुरोर्मतम् ॥ ज्ञानानदेन रचिता त्रिपुरार्चनमञ्जरी ॥ १३ ॥

६२७ त्रिपुरासारसमुच्चयः-नागभट्टः ।

आ.—प्रद्वपाचीनवर्हिभमुखसुरवरानीककोटीरकेदिविश्लष्टस्पैष्टदनीलामलमणिरुचिरश्रेणिजुष्ट कृषीष्ट[ऋषीष्टम्] ॥
श्रीपद्मांभुजयुमं नखमुखविलसद्रिशिकिंजलकपुंजगुंजनमंजीरहंसीमुखरितमानिङ्मंगलं वो भवान्याः ॥ १ ॥

भक्त्या गुरोर्भवपयेनिधिसेतुहेतूच्छीपादपश्युगरेणुकणान्प्रणम्य ॥

स्त्र्योदरं च कथयामि गुरुपदिष्टमाराधनकममहं कुलनायिकायाः ॥ २ ॥

स्नात्वा यथाविधिविधौतकराननांप्रियुच्यते सम्यगमलांबरयज्ञसूत्रः ॥

प्रागाननो धनेददिग्वदनोऽथवपि बद्धासनो गणपतिं च गुरुं च नत्वा ॥ ३ ॥

च.—मन्त्रश्च स्ववशीदितः प्रतिपदं तत्पत्यगाशामुखं लिंगं च स्थितमित्ययं विजयते नित्यो जपत्तैपुरः ॥ ७७ ॥

इति श्रीनागभट्टविरचिते त्रिपुरासारसमुच्चये दशमः पटलः ॥ झमाप्तो ग्रन्थः ॥

६२८ दक्षिणामूर्त्तिचन्द्रिका-काशीनाथः ।

आ.—यत्पादांबुद्धं ध्यायनक्षद्रो भवति वाक्पतिः ॥ तं नौमि परमात्मानं गुरुमद्वैतरूपिणम् ॥ १ ॥
नत्वा गणेश्वरं देवीं पितॄरौ राघवं शिवे[वं] ॥ क्रियते तत्प्रसादेन दक्षिणामूर्त्तिचन्द्रिका ॥ २ ॥

तत्रादौ गुरुलक्षणं पश्यपुराणे

च.—मंडलेश्वर्यु[पुरा]धीशः श्रीमद्रंगणवेंकटः ॥ तस्याश्रयप्रतापेन निर्मिता कृतिरूपता ॥

इति श्रीभट्टोपनामकशिवरामभट्टांगजज्यरामभट्टाभिधिशिवभक्तसूनुमंत्रशास्त्रप्रवीणकाशीनाथविरचिता दक्षिणामूर्त्तिचन्द्रिका समाप्ता ॥

६२९ दक्षिणामूर्त्तिसंहिता ।

आ.—श्रीमङ्गीकोशाद्वयं पंचसिंहासनात्मकम् ॥ फलं कल्पलतानां तु पंचरत्नसुरत्कलम् ॥ १ ॥

चतुरायतनानंदिचतुरन्वयकोशग्रम् ॥ नित्यनंदिपरं ब्रह्म धाम नौमि सुखामये ॥ २ ॥

श्रीदेव्युवाच ॥ दयां कुरु महादेव कथयनंदभंदिरम् ॥ किं तद्व्यामयं धाम श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ ३ ॥

च.—एवं च कुरुते विद्वान्दभनारोपणे क्रमम् ॥ तस्य सांवत्सरी पूजा श्रीविद्याधिष्ठिता भवेत् ॥ २५ ॥

इति श्रीदक्षिणामूर्त्तिसंहितायां हमनारोपणनैसित्तिकाभिधानाम ६६ पटलः ॥

६३० दत्तांत्रेयगोर्षनाथसंवादः तन्वमहार्णवान्तर्गतः ।

ग.—गोर्जनाथ उवाच । गुरुनाथ महायोगिन्सर्वज्ञात्मविशारद ॥ नमस्तुभ्यं सदा देव रूपां कुरु मम प्रभो ॥ १ ॥

भक्तानां च हितार्थाय सद्यज्ञानं कथस्व मे ॥ छेषमात्रे[यच्छेषमात्रे] भवेत्सद्विद्विः का नु विद्याकलौ युगे ॥ २ ॥

च.—योगशास्त्रं पठेन्नित्यं किमन्यैः शास्त्रविल्लैः ॥ यत्स्यद्यं चादिनाथस्य निर्गतं वदनांबुजात् ॥ ३८ ॥

ज्ञातं तेन समरहतीर्थसलिलैर्दत्ता च पृथ्वी द्विजे यज्ञानां च द्रुतं सहस्रमयुतं देवाश्च संपूजिताः ॥

सत्यं तेन सुतर्पिताश्च पितरः स्वर्गं च नीताः पुनर्येषां ब्रह्मविचारणे क्षणमपि प्राप्नोति धैर्यं मनः ॥ ३९ ॥

इति श्रीगोर्जनाथशतं० सम्पूर्णम्

६३१ दीक्षातत्त्वप्रकाशिका-रामकिशोरः ।

आ.—नत्वोमेशपदं रामकिशोरेण विरच्यते ॥ सारं निर्णीयं तंत्राणां दीक्षातत्त्वप्रकाशिका ॥ १ ॥

च.—मंत्रमात्रप्रकथनमुपदेशः स उच्यते ॥

इति श्रीरामकिशोरन्यायालंकारभट्टाचार्यकृतायां दीक्षातत्त्वप्रकाशिकायां षष्ठः परिच्छेदः समाप्तः ॥

६३२ दुर्गाटीका-गदाधरः ।

आ.—चंडि चंडिमपराक्रमांचिते भर्गभासिनि भमांतरं तमः ॥ संहर त्रिदशशत्रुनाशिनि हारिणि त्रिजगति प्रकाशनि ॥ १ ॥

प्रणम्य गुरुमिष्ठार्थदायिनं सर्वसिद्धिदम् ॥ कुर्वेऽहं चंडिकाल्पोत्रव्याघ्यानं च यथामति ॥ २ ॥

तपस्यन्तं महात्मानं माकैङ्गेयं महामनुम् ॥ व्यासगीष्येऽमहातेजा जैमिनिः पर्यपृच्छत ॥ ३ ॥

अथ चतुर्वर्गफलेष्टुजैमिनिः प्रपञ्च तपस्यन्तमिति जैमिनिर्भामनुं माकैङ्गेयं पर्यपृच्छत जैमिनिनामा मुनिर्महांश्रासौ मनु-

श्र महामनुसं चंडिकाया महामंत्ररूपं स्तोत्रं मुख्यं कर्मेदं माकैङ्गेयात्पर्यपृच्छत अकथितं चेति पृच्छतोद्विकर्मकत्वात् ॥

च.—प्रोक्षणीयैरिति पाठे प्रोक्षणं यज्ञियपशूनां सेकखदद्विति प्रोक्षणीयास्त्वैर्मध्यपशुभिरित्यर्थः । अहर्निंशं दिवारात्रौ अह-

र्द्विमिति पाठ उचितः दिने दिने इत्यर्थः

६३३ दुर्गाटीका लघुशान्तनवी-नारायणः ।

आ.—नत्वा रामं घनशयामं दृष्टा शान्तनवीकृतम् ॥ नारायणेन दुर्गायाः क्रियते सारसंग्रहः ॥ १ ॥

प्रारिप्तिस्य प्रथस्य निष्पत्यूपरिसमाध्यर्थं नमस्तिक्यावस्तुनिर्देशलक्षणं मंगलमाचरति उन्नमथंडिका इति उं अवस्थयादुपासकमिति विगृह्य अव रक्षणे अवतैष्टिलोपश्चेति मन[न्]तस्य प्रत्ययस्यैव टिलोपो न तु प्रकृतेः ॥

च.—काश्यपान्वयसंभूतनरसिंहास्त्रजो मुदे ॥ लघुशान्तनवीं दुर्गाटीकां नारायणोऽव्यधात् ॥

इति श्रीनेदरकरोपनामश्रीनृसिंहपंडितात्मजनारायणकृतायां लघुशान्तनवीसमाध्यायां दुर्गाटीकायां त्रयो-
दशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

६३४ दुर्गाटीका चण्डीप्रसादिनी-भद्रसूरि: ।

आ—प्रत्यव्यूह — — — — —

इह खलु वाङ्मयाभूतांभोविमवगाहमानुस्य काव्यनाटकालंकरनवरसावर्त्तन्नममाणचित्तस्य साहित्योपमानतरंगलोलायि-
तस्य प्रकृतिस्थपरमजाङ्घजबुद्धयादिकरणस्य परमाप्रहस्तीहास्यनिपतितस्य च सकलापच्छुमनाय श्रीपरदेवतास्व-
रूपस्य च गुरोरुभयोश्वरणपंकजवंदनमेत्र मंगलमुररीकृत्य प्रयोजनमुद्दिशते ॥

च.—अतिप्रख्याताख्यो गणपतिरभूतकश्यपकुले परः शास्त्राख्याता तपसि शरिनिष्ठायितमतिः ॥

निकालज्ञो निःस्योप्यखिलजनयांश्चानिविमुखः स्वसंनुष्ट्या तुष्टो वचसि रसवान्वाक्पतिरेत ॥

सुतस्तस्याप्यासीदतुलगुणवांश्यं बक इंति प्रतीतः सत्कर्माचरणपरितुष्टां बचरणः ॥

स बक्ता शास्त्राणां तदनु च पुराणार्थचतुरः सभाचंद्रस्तस्याप्यनुगुणगणः सूनुरभवत् ॥

महाराष्ट्रो[महाराष्ट्रे सर्वे] तमगुणवति श्रीश्वरगिरे: समीपे ग्रोदायाः पु[र]मपि च यस्योत्तरपुरम् ॥

तपस्वीं शांतात्मा सकलविबुधप्रेमनिलयः श्रिया वाचा पूर्णो[लालित]ललिताश्रीचरणहक् ॥

पिता भट्टेस्याख्यामवददवदस्तामभिंजना यमंवायां बावत्परिचरति कारुण्यकलया ॥

स संविद्वयात्मा सुगमनिंगमार्थांगमग्नप्रचारजंस्तीकामरचयदिमां सज्जनकृते ॥

इति श्रीमत्सकलनिगमागमप्रपंचप्रपंचितायां चरणारुणश्रीत्रिलोचनात्मजश्रीभद्रद्वसूरिविरचितायां चण्डीप्रसादिन्यां
समशतीटीकायां प्राकृतिकं तृतीयं मूर्तिरहस्यं नामादित्यस्योदशोऽध्यायः ॥

६३५ दुर्गाटीका गुप्तवती-भास्कररायः ।

आ—श्रीरामं प्रति पुष्कराभिधमहायक्षेण वेदत्रयव्याख्यानावसरे विशिष्य कथितं श्रीविष्णुधर्मोत्तरे ॥

एतां वेनुमुपद्वयमि सुदुधामित्युत्रतं शंकराचार्यं शिष्यचतुष्टयेन सहितं वंदे गुरुणां गुरुम् ॥ १ ॥

विविष्णुमुखामरोदध्यस्थितिनाशेषु शिवोऽप्यनीधरः ॥ जगदंब तव त्वयं क्रमः क्षणमुदालकपुष्पभंजिका ॥ २ ॥

कवचार्गले च कीलकमादौ मध्ये त्रयोदशाध्यायी ॥ अंते प्रायानिकवैकृतिके मूर्तिऽत्रयं रहस्यानाम् ॥ ३ ॥

इति भाँकैदेयपुराणाध्यायेषूनविशतौ गुप्तान् ॥ अर्थान्प्रकटीकुरुते भास्कररायोग्निचित्कतिचित् ॥ ४ ॥

समशती लुमसृती रामवती सत्यतीव तमसवती ॥ मम तु मती रचितवती गुप्तवतीनाम विभ्रतीं विवृतिम् ॥ ५ ॥

काव्यव्याकृतितार्किकौपिषदेष्वैकैविद्विः कृताटीकाः संति चतुर्विधा अपि चमत्कारावहारद्विदाम् ॥

ताश्रंडीजपहोमतर्पणमुखानुष्ठानमात्रोपयोग्यर्थज्ञानमभीप्ततां न विदुषां चित्ते चमत्कुर्वते ॥ ६ ॥

एतद्वंधरसास्वादसामर्थ्यं विदुषां यदि ॥ किमिति प्रार्थनीयास्ते न चेत्प्रार्थनयापि किम् ॥ ७ ॥

कैः पुष्पैरक्षतान्दत्वा भृंगा भुवि निर्मत्रिताः ॥ केन वा चंपकेनार्थचंद्रं दत्वा निराकृताः ॥ ८ ॥

यत्सप्तशत्यापुषि गुप्तवत्यामपेक्षणीयं तदवेक्षणीयम् ॥ चण्डीसपर्याकमकल्पवृहयां यतत्र गुप्तं तदिहास्ति कृत्यम् ॥ ९ ॥

बहूच इति विशेषणेन काण्वबुद्धिसिद्धवदायातप्राहित्युद्धिमयितेयं न भवतीति धनितम् ॥

इति गुप्तवत्यां तंत्रान्तरोक्तमंत्रविभागनिष्कर्षः ॥ ॥

६३६ दुर्गाटीका-रघुनाथभास्करः ।

आ.—शंके हे[५८]तव धाम वामन विभो पृथ्वी भवेष्टा कथं किं वा तप्र तैव शक्तिरपरा संसूचितैव त्वया ॥
 सा किं तेन भवेद्द्वितीयधरणीसंपादने वा क्षमा तस्माद्याचनवंचना तव विभो भृत्येषु नैवेचिता ॥ १ ॥
 अब्द्यगावे रघुनाथनामा व्याख्यानरूपः स्वधित्वैव सेतुः ॥ सर्वाङ्गितः सप्तशतीसंयुद्धे गतागतं साधुजनस्त्वात् ॥ २ ॥
 च.—विख्याते शुभचंद्रवंशतिलके नारायणे क्षमापतौ टीकेयं रघुनाथभास्करकृतायायात्समाप्तेः फलम् ॥
 इति श्रीमद्रघुनाथभास्करकृतसमशतीटीकायां सुरथैश्ययोर्वरदाननामात्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

६३७ दुर्गाटीका पुष्पाञ्जलिसमाख्या-लालमणिः ।

आ.—या श्रीवैक्षणि शार्ङ्गेणो हरतनौ गौरी विधेः प्रेयसी वाणी याति निहनि संवितनुते विधं गुणैरुज्जलम् ॥
 अत्माप्येष न यां विना प्रभवति श्रेयस्करी देवतां तां मूलप्रकारं प्रपञ्चभयतो मुक्त्यै सदोपास्महे ॥ १ ॥
 अथ ग्रंथकर्त्तजातिप्रस्तावना ।
 पुरा हि जनमेजयो मखचिकीर्षुरादौ द्विजानयाविषुवरान्कुरुननप्रदात्मना गौरतः ॥
 चतुर्दशशतीमहाद्विविधशासनानां तदा तदागमनहर्षितो मुनिकुलाय तस्मै नृपः ॥ ३ ॥
 स्वर्णी भूर्यजि दियमानममुना नो गृहणते स्म प्रभुर्माल्यात उदंतदानपिशुतं पत्रं विलेख्य स्वयम् ॥
 तांबूलं तदथो निधाय च ततस्तांबूलमध्यं ददौ प्रत्याख्ययेयमिदं न हीति जगद्विविप्राः स्मृतिक्षा यतः ॥ ४ ॥
 आत्मानं परिवंचितं द्विजकुलं मत्वा निजप्राप्तभूभागेऽतिष्ठदहर्षिणीं सुनिगमव्याख्यानदक्षं ततः ॥
 उत्पन्नास्त्वयाः स्वज्ञासनजुषस्तेषां कुलान्यद्वृतेन्द्रप्रस्यादिसमाप्तितानि कुरुषु भ्राजंति गौडाख्यया ॥ ५ ॥
 मही[हा]रंगग्रामो जयति कुरुभूभागतिलकं षडंगानां साक्षां कुरुमकठशास्त्रप्रणयिनाम् ॥
 सदैवाध्येतारो विदधति निवासं तदभिधा द्विजा यत्र क्षोणीपरिद्विष्टपरिक्षेत्प्रतिष्ठिताः ॥ ६ ॥
 कुले तेषां जातो मनुरेव मनुर्नामसु कृती ततः श्रीमान्विद्वानजन्मिं जगदीशो द्विजवरः ॥
 सुतस्तस्य व्याख्यातपसि बलभद्रः सुविदितो नये तर्के जेतुं धिषणमपि योऽवांच्छुदनषः ॥ ७ ॥
 शिवरामसदारतिस्ततः शिवरामोऽजन्मि शास्त्रपारगः ॥ यदुनाथपदांबुजालिनस्तनयस्तस्य बभूव नंदनः ॥ ८ ॥
 विद्यारात्रसमुद्रः सुजनतासदैर्यरत्नाकरः पीयूषद्ववाक्सुरेज्यधिषणः पाश्चात्यगौडाग्रणीः ॥
 या[प्रा]हः सामसु पाणिनीयमतविद्वदांतवेला हरेर्भक्तो लालमणिक्षकास्ति तनयस्तस्य क्षमासागरः ॥ ९ ॥
 दृष्टा शास्त्रपुराणसंघमस्तिलं वेदोपवेदांस्तथा यो गोविंददयावशांवदतया चके निवंधान्बहून् ॥
 सोहं लालमणिगिरीशादपितापरंजपुष्पधयः कुर्वे सप्तशतीस्तवस्य विवृतिं पुष्पांजलिं नामतः ॥ १० ॥
 च.—मंत्रपर्यायत्वादेतस्य सोत्रस्य मंत्रत्वं सूचयति ॥ मंगलार्थं च मनुपदम् ॥ १७ ॥
 इति श्रीकुरुदेशोऽवगौडवर्यमहारंगकुलोऽवशिवरामसूरिप्रियतनयविद्यारण्यविहारिकंठीरवश्रीनंदशर्मज्येष्ठपुत्रेण विद्वरेण
 लालमणिसूरिणा गोविंदनाम्बः स्वकनिष्ठशातुः सुखबोधाय कृतायां सप्तशतीटीकायां पुष्पांजलिसमाख्यायां देवीमाहा-
 त्मध्यपठनश्रवणैश्यसुरथवरलाभो नाम व्रयोदशाऽध्यायविवेचनं नाम कुसुमावच्यः ॥ १३ ॥

टी. च.—सिद्धये च - - - - -

सतां साधकानां सुविदौः सुशीरैश्चिरं लोकनीयं हदा निश्चलेन ॥ १ ॥

इति दुर्बाससा रुतं महिषः स्त्रोत्रं सटीकं समाप्तम् ॥

६४१ नवार्णपञ्चाङ्गम् ।

आ.—नवार्णपटलं वक्ष्ये सर्वाभीष्टप्रदायकम् ॥ वर्णादिष्टप्रधोगेषु विधिना त्विष्टदं सदा ॥ १ ॥

च.—पुत्रार्थी लभते पुत्रं मोक्षार्थी मोक्षमुत्तमम् ॥

इति श्रीसद्रयामले तत्रे नवार्णहदयस्त्रोत्रं सम्पूर्णम् ॥

६४२ नगार्जुनम् ।

आ.—यः शांतः परमान्वयः परशिवः कंकालकालात्मको ध्यानातीत अनादिनित्यनिच्यः संकल्पसंकोचकः ॥

आभासांतरभास्करः समरसः सर्वात्मना बोधकः सोऽयं सर्वमयो ददातु जगतां विद्यादिसिद्धयष्टकम् ॥ १-५ ॥

या नित्या कुलकेलिशोभितवपुर्वोधोदिता जंभते पूर्णाभाभृतकुंडला परपरा भन्नात्मिका सिद्धिदा ॥

मालापुरुखधारणी त्रिनयना कुंदेदुवर्णाचला नित्यानंदकुलप्रसादजननी वरदेवतामाश्रये ॥ २ ॥

येषां वक्त्राङ्गुतं किञ्चिन्मणिमंत्रैषादिकम् ॥ तत्कर्माणि[तेषां कर्माणि] तत्पूर्वं प्रणमामि महात्मनः ॥ ३ ॥

संसारे बहु विस्तीर्णे विद्यासिद्धमेनकथा ॥ प्रोक्तवाशृंकरः पूर्वं यदि पृच्छसि[ति]पार्वति[ती] ॥ ४ ॥

अन्यैदेवगणैः सिद्धैर्मुनिदेशिकसाधकैः ॥ यद्यदुक्तं हि शास्त्रेषु तत्सर्वमवलोकितम् ॥ ५ ॥

शांभवे यामले शाकते कौले मौले य[च]डामरि ॥ स्वच्छुदैलाकुले शैवे राजतत्रेषुतेष्वरे ॥ ६ ॥

उड्वीशो वातुले तंत्रे उच्छिष्टसिद्धिसावरे ॥ किंकिनीमेहतंत्रे च कियाकालगुणोत्तरं ॥ ७ ॥

हरमेघलके प्रये इंद्रजाले रसार्णवे ॥ अथर्वे महावेदे चार्विके गर्डेऽपि च ॥ ८ ॥

इत्येवमागमोक्तं च वक्त्राद्वक्षेण यच्छुतम् ॥

च.—महाभूताक्षरं यंत्रहदयपरं एतावत्प्य— - - - - - - - -

६४३ नामामृतस्तोत्रम्-गोकुलचन्द्रः ।

आ.—यदास्यजलजालोकाजनानां प्रेमपूरितम् ॥ भवत्यहर्निंदं चितं तन्नामानि भजे सदा ॥ १ ॥

च.—आनंदलिप्सुभिः स्त्रोत्रं पात्यमेतदहर्निंशम् ॥ किमन्यत्साधनायासैस्तेषामिति मतिर्मम ॥ २० ॥

इति श्रीगोपीजनवल्लभचरणैकतानश्रीगोकुलचन्द्रविरचितं नामामृताभिषं स्त्रोत्रं समाप्तम् ॥

६४४ पञ्चाशन्नाम-शंकराचार्यः ।

आ.—अकारे विजयं विद्याद्वन्मासि तथैव च ॥ सिद्धंति सर्वकार्याणि पुत्रलाभो भवेद्भूवम् ॥ १ ॥

च.—सर्वत्र लभते सिद्धं रुद्रवावये न संशयः ॥ २१ ॥

इति श्रीशंकराचार्यविरचितं पञ्चाशन्ना० संपूर्णम् ॥ - - - - -

६४५ परांत्रिशिकालघुद्वन्तिः तत्त्वविमर्शनी ।

आ.—यत्र तेजांसि तेजांसि न् प्राप्ति च न यान्त्यलम् ॥ एनेतांसि च न प्राप्ते तदंदे ज्योतिरनुक्तरम् ॥ १ ॥

सदगमप्रवाहेण छुधा व्याकृतं त्रिकम् ॥ श्रीमद्गुप्तलदेवीयं मंत्रसारं नु वर्ण्यते ॥ २ ॥

सदाभिनवगुप्तं यत्पुराणं च प्रसिद्धिमृत् ॥ हृदयं तत्परोक्षहैरै रचयं स्फुर्जन्यनुक्तरम् ॥ ३ ॥

तत्र स्वात्मदेवतैव प्रबोधमानावस्थायां स्वात्मानं परामर्शशिवावतरंती पृच्छति यत् उच्यते देव्युवाचोति तदाह अनुकृतं कथं देव स्वनः [वद] लौकिकसिद्धिमृत् ॥ येन विज्ञानमात्रेण खेचरीसमतां व्रजेत् ॥ १ ॥ इति ॥

च.—समाप्तेयमनुकृततत्त्वविमर्शनपरांत्रिशिकालघुद्वन्तिरित्यभिनवगुप्तस्येति शिवम् ॥

६४६ प्रपञ्चसारविवरणम् ।

आ.—अवर्णविग्रहं देवं वर्णविग्रहवर्जितम् ॥ वर्णविग्रहवेतारं नमामि लौमि संश्रये ॥ १ ॥

इह स्कूल लोकानुग्रहैकरसतया कृतशरीरपरिग्रहो भगवान् शंकराचार्योऽपरोक्षिकृतदेवतात्मतत्त्वः परमां विभूतिकाष्ठां ॥

प्राप्तः स्वसमेकाकी संपदा लज्जमाना[नो] दुःखिजनकारुण्याक्रांतमानसश्च सन् तदनुग्रहाय समख्लागमसारसंग्रहम् ॥

तंचागमसारसंग्रहरूपं प्रयं चिकीर्षुरभिमतसकलप्रयोजनसिद्धये प्रयमतः परदेवतातत्त्वानुस्मरणलक्षणमाशीर्लक्षणं च
मंगलमाचरन् प्रयारंभैप्रयिकं विषयादिकमप्यर्थात्सूचयति ॥ अकच्चटपयादैरित्यादिना ॥

च.—अवदानद्वितीयं विभागद्वयादपि आमलप्रमाणं हविरादाय मिश्रोक्त्यावदानद्वयं स्त्रीपुंसयोः — — — — —

इति श्रीप्रपञ्चसारविवरणे पठ्निंशः पट्टः ॥ ३६ ॥

६४७ प्रपञ्चसारसंग्रहः गीर्वाणेन्द्रसरस्वती ।

आ.—नत्वा श्रीशंकराचार्यमंरेन्द्रयतीक्ष्यरम् ॥ कुर्वे प्रपञ्चसारस्य सारसंग्रहमुत्तमम् ॥ १ ॥

तत्र प्रपञ्चसारे यद्यच्छक्तंशक्तं भंत्रयंत्रप्रयोगादि तत्सर्वमपि सारभूतमेव तथापीदानीं विस्तरतो ब्राह्मनुष्ठानु चाशक्यमित्युत्थन्तोपकारभूतत्वेन यत्सारतरं तदंलपयनैव यथा सर्वं भंत्रयंत्रसारग्रहणं स्थात्या सर्वतः सारं गृहीत्वा मया सत्संप्रदाय सर्वस्वाभिधव्याख्यानोक्तमार्गेण वक्ष्यते । तत्र पुनः प्रसंगात्तत्र तत्र भंत्रकल्पांतरे भंत्रसारकमदीपिकास्त्रानुकूलोक्तशारदातिलकमंत्रदेवताप्रकाशिकादौ यद्यन्मंत्रत्राद्युक्तं तदपि किञ्चिद्वस्यते ॥ तत्र प्रपञ्चसारे प्रथमं तावत्कीरणां शेषपूर्वकशायिनं महाविष्णुं प्रति ब्रह्मादिभित्तिमूर्तिभिः स्वेषामुत्पत्त्यादिविषयः प्रश्नप्रकारः प्रथमे पट्टे निरूपितः ॥

च.—इत्यक्षमालाजपिधिः

इति श्रीमद्भरेन्द्रसरस्वतीशिष्यश्रीविश्वधरसरस्वत्याः प्रियशिष्येण गीर्वाणेन्द्रसरस्वत्या संग्रहीतः प्रपञ्चसारसंग्रहः समाप्तः ॥

६४८ भार्गवार्चनदीपिका-सावाजी ।

आ.—इधर हुवाच । वामदक्षिणसिद्धांतं कथितं च महहृणम् ॥ पुण्यानां परमं पुण्यं पवित्रं पापनाशनम् ॥

हृद्राक्षधारणं श्रेष्ठं इह लोके परत्र च ॥

कार्त्तिकेय उवाच

च.—नियमेनैकसंध्यं वा जपेदग्नोत्तरं शार्तम् ॥

इति श्रीमदविनाशिरामभक्तश्रीप्रतापराजापरपर्यायश्रीसावाजीपांडितविरचितायां भार्गवाच्चनदीपिकायां पुरश्वरणं प्रकारनिरूपणम् ॥

६४९ भूतङ्गामरतन्त्रम् ।

आ.—स जयति सिंधुरवद्धनो देवो यत्पादपंकजस्थरणम् ॥ वास्त्रमणिरिव तमसा राशि नाशयति विश्वानाम् ॥ १ ॥
कैलासशिखरे रथ्ये नानाधातुविचित्रिते ॥ नाना द्रुमलतोपेते नानागणसमविते ॥ २ ॥

एकाकी यत्चित्तात्मा समाधिष्ठो भद्रेष्वः ॥ ३ ॥

सर्वे: पर्यक्बंधेन समासीनोचलो यथा ॥ तत्रागतस्तदा शीघ्रं स्वर्णकर्षणभैरवः ॥ ४ ॥

ग्रन्थम् दंडवद्धूमौ कृतांजलिभाषत ॥ ५ ॥

च.—तस्मात्वमेनं सततं मुदा युतोऽभ्यासेन मंत्रैत्यपसाराधनेन ॥

स्वतर्गतं वा कुरु माविलंबं स्थिताः करोऽष्टौ तत्र सिद्धयः स्युः ॥ ६ ॥

इति श्रीभूतङ्गामरे महातंत्रे पातालस्त्रंडे शिवपौलस्त्यसंवादे मंत्रफलस्तुतिकथनं नामाष्टाविंश उक्तासः ॥ समाप्तोऽर्थं खण्डः ॥

६५० भैरवस्तोत्रं स्तोत्रम् । मू० अभिनवगुप्तः ।

मू. आ.—उ व्याप्तचराचरभावविशेषं चिन्मयमैकमनंतमनादिम् ॥ भैरवनायमनाथश्चारण्यं त्वन्मध्यचित्ततया इदि वदे ॥ १ ॥

टी. आ.—ग्रथमार्थः सैव[शैवे]स्पष्टः ॥ अथ वैष्णवार्थः हेनाथमनाथ नाथानां प्रजापतीनां मालाक्षभीस्तस्या मंत्रणं कारणानामपि कारण नाथ कीदृश[शः] भैः सूर्यादिभिरेकं केवलं व्याप्तचरं भूतपूर्वं चरट - - - - - - - - -

मू. च.—वसुरसपौषे कृष्णदश्यामभिनवगुप्तः स्तोत्रमिममकरोत् ॥

येन विभुर्वभवसंतापं शमयति जगति जनस्य दयालुः ॥ १ ॥ इति स्तवः समाप्तः ॥

टी. च.—अभिनवशब्देन निर्मलशब्दो लक्ष्यते योभिनवः स निर्मलः निर्मलवादित्वमत एव निर्मलेन गुप्तो निर्मलगुप्तः शैशवं गुप्ततत्वा निर्मलतनुजस्य द्याप्यते ॥ अतश्च निर्मलगुप्त इव निर्मलगुप्तः निर्मलवद्वा पंडितवेदवादितनुजः इत्यमभिनव-गुप्तद्यनवकं स्तवं शिवस्तवं न तु विवृतिभकरोत् । अथवा निर्मलगुप्तः यो निर्मलः स शैशवाकारः अत एव निर्मलशब्देन शैशव-करोति वाम तस्य द्याप्यते शैशवाकरश्च गुप्तः निर्मलगुप्त इति स्तवमिममकरोत् । किमर्यमित्याह । येन वेदसंख्यार्थवाचित्वेन यो विभुर्नारायणादिः स तस्य भवमरुपसंतापं शमयति । कुत इत्याह कृपालुरिति वचनात् १० । इति स्तव[स्तोत्रं] समाप्तं स्तव[स्तोत्र]गिरं अभिनवगुप्तस्तवाद्यं पश्यनवकम् एतस्य तु संकेताभिप्रायः समाप्तः ॥

इति श्रीमदभिनवगुप्तकृतं भैरवस्तोत्रं समाप्तम् ॥

६५१ मन्त्रकोशः-आशादित्यः ।

आ.—ग्रणम्य सूर्यं विशेषं शिवदुर्गा हरे: कलान्[ला:] ॥ प्रकटीकृत्य सम्प्रत्रान्कस्ये संग्रहान्वय[प्रभुभैरितान्] ॥ १ ॥

आगमेषु मया ज्ञाताः प्रयोगा गुरुनुप्रहात् ॥ पूजामात्रं तथाप्यत्र लिङ्घयते ग्रन्थगौरवात् ॥ २ ॥

च.—एतद्वयतिरिक्तानंपि मंत्रान् ज्ञनीमः तानि[ते] ग्रंथगौरवान् लिखितानि[ताः] ॥
भै सज्जना मम नतिः सततं भवत्सु कार्ये न जातु स्वलु सर्वज्ञनीनमेतत् ॥
००० द्यक्तुक्ता यदिह मुख्य[युक्त] तमास्तु मंत्राः सौकर्यतौऽत्र भवतां कतिचित्तदेतत् ॥
इति श्रीमहादा॒शादि॒त्यन्निपाठि॒संगृहीते॑ मंत्रकोशे॑ विंशतिमः पंरिच्छेदः ॥

६५२ मन्त्रदर्शणः ।

आ.—प्रथमकोष्ठोद्धरे अकहथचक्रअक्षराणां कोष्ठोद्धारदेशिका प्रथमा तृतीयु रुद्राणां ग्रहपक्षयुग्मं तथा — — —
च.—इति प्रत्यंगिराविधानम् ॥ इति श्रीमंत्रदर्शणग्रंथे मंत्रराजाविधानं संपूर्णम् ॥

६५३ मन्त्रवरत्नाकरः॒विजयरामाचार्यः ।

आ.—पचैते प्रभवति पंचसु यतः सृष्ट्यादिकार्येषु कः शार्ङ्गो रुद्रमुखाः स्वशक्तिकरणाः शुद्धाध्वदेतौ परम् ॥
तत्स्वत्तिमननंतशक्तिविभवं नित्यं निरीहं विभुं संभावयं निंखिलात्मभिः किमपि तच्छुद्धं महाश्रितये ॥ १ ॥
सरहस्यादि॒तंत्राणि ज्ञात्वा गुरुमुखंवृजात् ॥ साध्रूपकृतये॑वद्ये मंत्रंलाकराभिधम् ॥ २ ॥
सांकर्यं संप्रदायानां ग्रंथेष्वाधुनिकेषु वै ॥ विलोक्य शुद्धद्रविडसंप्रदायोऽत्र कथ्यते ॥ ३ ॥
त्रिपदार्थं चतुष्पादं महातंत्रं प्रक्षते ॥ पादाः पदार्थनिष्कर्षः संक्षेपेणात्र कथ्यते ॥ ४ ॥
भोगमोक्षकियचर्याभिद्वा॑ पादास्तु कीर्तिताः ॥ एतेषां लक्षणान्यमे कथयिष्यामि तत्त्वतः ॥ ५ ॥
चै—उच्चाटयेन्महाघोरं दारूणं ब्रह्मराक्षसम् ॥
इति श्रीमञ्च्चर्मुजाचार्यचरणसरोजनिवसितमनश्चरीकास्वादितचित्तमंत्रदश्रीमद्विजयरामाचार्यविरचितो मंत्रवरत्नाकरः
समाप्तः ॥

६५४ मन्त्रारथनंदीपिका-यंशोधरः ।

आ.—यन्नामस्परणेन पातकमलप्रक्षालनं जायते यस्मिन्कर्णपयं गते तु सुमहत्पुण्योदयं[यः] प्राप्यते
यत्र न्यस्त्वर्मतिः प्रयाति पुरुषो मोक्षं महादुर्लभं वंदे तं प्रसेधरं विजगतामाद्यन्तमध्येधरम् ॥ १ ॥
पूर्णै॒पायसपिंडमाहितरसं विभ्रन्मुदा दक्षिणे सव्ये शारदंचंद्रमंडलनिभै॒हैयंगवीनं दधत् ॥
कंठे कषितपुण्डरीकन्नरमत्युहामदीर्मि वहन्देवो हिव्यदिगंबरो दिशतु वः सीखयं यशोदाशिशुः ॥ २ ॥
मरवाहान्यये जातो राजन्यकुलदीपकः ॥ बभूव नयमल्लो वै नृपो भूमिपुरन्दरः ॥ ३ ॥
स्वपक्षपरिपोषकः सकलशत्रुदावानलः समस्तनृपसेवितो विविधदानविद्यारतः ॥
प्रभूतथनवाहनो धरणिदेवदुःखापहो बभूव तदनंतरं जगति कालिदासो नृपः ॥ ४ ॥
तस्माद्राजारकानीः सकलनृपयुतः शत्रुपक्षस्य हंता वक्ता भोगी बद्वान्यः सुरपतिसद्वशः सर्वलोकैकज्ञेता ॥
संप्राप्ते शंकदतुल्यो हरिचरणरतः पुत्रपौत्रप्रपौत्रैः संयुक्तो बंधुवर्गेस्तुरगणाजयुतो राज्यमुच्चर्यं करोति ॥ ५ ॥
स्वर्जन्ते यस्तदैवसुभिरनुदिशं भिक्षवो वित्तनाथं यहुदीनां विलासात्तिदश्कुलकर्वि लीलया लंघयन्ते ॥
यस्याहा विभवके प्रभवति भुवनाधीश्वरस्येव विष्णोरस्ति श्रीमानरजानीनृपवरतिलकः कल्पशास्त्री॑ द्विग्नानम् ॥ ६ ॥

आनन्दो नृपमण्डलस्य नितरा संतापनो विद्विषां श्रद्धेभ्याः सरसीद्वं सुरतरोद्दीर्णकदक्षः करः ॥
 आर्तीज्ञामभूतं समख्यजगत् रत्नावतंसः सतामावासो भुवि राजते नृपगुणैः श्रीमद्रजानीनृपः ॥ ७ ॥
 आंतर्वा वारिधिमेखलां वसुमतीं यस्कर्तिहंसी ग्राते रुं दुःसहकामबाणानिहता धारुर्मरालीलयम् ॥
 तत्रानेकविधिप्रभूतसुरतकीडारुतं शुण्वतीं स्वर्गं निजनाथमंजुलजटाजूटे चकारास्पदम् ॥ ८ ॥
 भौलिर्माधववंदनैः श्रुतियुगं विष्णोः कथाकर्णभैर्नेत्रे तत्पतिमेक्षणेन रसना नामप्रहैः श्रीपतेः ॥
 पाणी तस्य सप्तर्ष्या ब्रह्मविधैर्घर्णीश वेतस्यां येनैवं सौफल्यकृतं स जगतां रायोऽर्जुनः शोभते ॥ ९ ॥
 तस्याज्ञामुपलक्ष्य वीक्ष्य च महामोहाधकले जगन्मध्यं तस्य कृते दयांचितमनाः सारं समुद्रत्य वै ॥
 मन्त्रार्थाश्चितरां द्विजातिहृदयानंदैकसंदायिनीं मंत्राराधनदीपिकां वितनुते कंसारिसूनुः कृती ॥ १० ॥
 लक्ष्मीकांतं नमस्कृत्य भवानीं तदनंतरम् ॥ यशोधरेण क्रियते मंत्राराधनदीपिका ॥ ११ ॥
 च.—एता भुद्रा भद्रेशानि त्रिपुराया भयोदिताः ॥ पूजाकाले प्रयोक्तव्या यथानुकम्ययोगतः ॥
 शाके नागगजाभिधंद १४८८ प[स]हिते पक्षे च क्रष्णोतरे भासे चार्धिनसंज्ञके शशिदिने विष्णौ दशम्यां तिथौ ॥
 आदेशादरजानिदेवनृपतेरनंदसंदायिनीं मंत्राराधनदीपिकां रचितवान्कंसारिमिश्रात्मजः ॥
 इति श्रीराजकुलकमलग्रकाशनैकभास्करश्रीमन्महारायकालिदासात्मजमहाराजाजानीदेवकारितायां कंसारिमि-
 श्रात्मजमिश्रयशोधविरचितायां मंत्राराधनदीपिकायां षोडशः प्रकाशः समाप्तः ॥ १६ ॥

६५५ मन्त्रार्थरहस्यं सटीकम् ।

मू. आ.—श्रीमद्वासं प्रणम्याथ कुमाराभारदं सुनिम् । ब्रह्मविद्यां प्रवक्ष्यामि गुद्याद्वृद्धां सनातनीम् ॥ १ ॥
 टी. आ.—सारं सर्वस्य शास्त्रस्य कल्याणगुणसागरम् ॥ अनंताचित्पत्यशक्तिं श्रीकृष्णं सर्वेधरं गुरुम् ॥ १ ॥
 प्रणम्य चाद्यमाचार्यभक्षानतिमिरापहम् ॥ ब्रह्मविद्यारहस्यस्य व्याख्यां कुर्वे यथाभति ॥ २ ॥
 तत्र तावद्ब्रह्मविद्यां व्याख्याकीर्षुः शिष्यशिक्षार्थं भगवं निकधनं ब्रह्मविद्यां प्रस्तौति श्रीमद्वासमित्यादिना ॥
 मू. च.—इति गुद्यतमं मंत्ररहस्यं साधुसत्तमैः ॥ ऋते शिष्याक्षं देयं व्यानुष्ठेयं गुरुयोगतः ॥ १५ ॥
 इति श्रीरहस्यमीर्मासायां मंत्रार्थरहस्यं समाप्तम् ॥
 टी. च.—यन्मयत्वेन गोविंदे ये नरा न्यस्त्वचेतसः ॥ विषयत्यागिनस्त्वेषां विद्वेयं च तदंतिके ॥ इत्यादिस्मृतेश्च ॥
 इति श्रीमंत्रार्थरहस्यटीका समाप्ता ॥

६५६ महालक्ष्मीरत्नकोशः ।

आ.—भद्रकृत्यामनोर्देवि भंगिरा ऋषिष्वच्यते ॥ छंदो गायत्रमेव स्याद्भद्रकृत्या तु देवता ॥ १ ॥
 शं वीजं न्वी ततः इक्षितः फट् कीलकभुदाइतम् ॥
 च.—एतासामपि पूर्वोक्तं यंत्रयोगं च पार्वति ॥ छत्यासूक्तेन सहशो नैव लोकेष्वि कश्चन ॥ १ ॥
 गोप्यानामपि गोप्यं च (पर) छत्याविनाशनम् ॥ सर्वक्षुद्रहरं श्रेष्ठं तव प्रीत्या भयोदितम् ॥ २ ॥
 इति श्रीमहालक्ष्मीरत्नकोशो त्रिसप्ततितमः कुमारसंहितायां अष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

६५७ महिम्नः स्तोत्रस्य टीका-मधुसूदनसंरस्वती ।

आ.—विशेष्वरं गुरं नत्वा महिमाद्यस्तुतेरथम् ॥ पूर्वाद्यार्थकृतव्याद्यासंहः क्रियते मया ॥
 एवं किलाद्यायते । कश्चिद्वर्वराजः कश्चिद्विद्वाजः प्रमदवने कुसुमानि हरक्षासीत् तज्जात्वा च शिवनिर्माल्यलंघनेन
 मत्पुष्पचौरस्यान्तर्द्वानादिका सर्वापि शूकितनैक्षतीत्यभिप्राप्नेण राजा पथि शिवनिर्माल्यं निकिसम् । तदप्रतिसन्धाय च
 गन्धर्वराजस्तत्र प्रविशक्षेव कुण्ठशक्तिर्बभूव । ततः शिवनिर्माल्यलंघनेनैव ममैताहृषैकलब्युमिति प्रणिधानेन विदित्वा
 परमकारणिकं भगवंतं सर्वकामदं तमेव तुष्टाव ॥

च.—हरिश्चक्रयोरभेदबोधो भवतु क्षुद्रधियामपीह यत्कात् ॥ उभयार्थतया भयेदमुक्तं सुधियः साधुतैव शोधयन्तु ॥
 यत्कातो वक्रमार्गेण कर्तुं शक्यं विधान्तरम् ॥ यद्यपीह तथाप्येवं ऋजुमार्गः प्रदर्शितः ॥
 श्लोकानुपात्तमिह न प्रसंगात्मिकचिदीरितम् ॥ श्लोकोपात्तमपि श्लोकैरक्षरैः प्रतिपादितम् ॥
 महिमाद्यस्तुतेव्याख्या प्रतिवाक्यं मनोहरा ॥ इयं श्रीमहूर्त्तोः पादपद्मयोरपीता मया ॥
 भूतिभूषितदेहाय द्विजराजेन राजते ॥ एकात्मने नमो निर्यं हरये च हराय च ॥
 इति श्रीमत्त्रमहंसपरिवाजकाचार्यश्रीविशेष्वरसरस्वतीचरणार्थिदमधुकरश्रीमधुसूदनसरस्वतीविरचिता महिम्नः
 त्वोत्रस्य व्याख्या समाप्ता ॥

६५८ महेश्वरतन्त्रम् ।

आ.—पार्वत्युवाच ॥ देव देव महादेव करुणार्णव शंकर ॥ हर शंभो शिव मृड पशुनाथ नमोऽस्तु ते ॥ १ ॥
 च.—इति ते कथितं देवि तदाधनलक्षणम् ॥ समासेन महेशानि किं भूमः श्रोतुमिच्छसि ॥ २५ ॥
 इति श्रीमहेश्वरतंत्रे उमामहेश्वरसंबादे उत्तरस्त्रं एकत्रिशतमं पटलं समाप्तम् ॥

६५९ मातृकानिष्ठण्टुः ।

आ.—श्रीनृसिंहं गणेशानं भारतीमीश्वरीं शिवाम् ॥ नत्वा वक्ष्ये मातृकाद्या[या] निष्ठण्टु वालवृद्धये ॥ १ ॥

च.—मातृकाक्षरसंज्ञास्तु ज्ञात्वा तांश्वोद्दरेन्मनून् ॥ ५७ ॥

इति मातृकानिष्ठण्टुः समाप्तः ॥

६६० मानसिकपूजा-रांकराचार्यः ।

आ.—अनंते सञ्चिदानन्दे निर्विकल्पैकरूपिणि ॥ स्थिते द्वितीयभावे वै कथं पूजा निधीयते ॥ १ ॥

च.—किं करोमि क्व गच्छामि किं गृहणामि त्यजामि किम् ॥ आत्मना पूरितं सर्वं महाकरपाम्बुना यथा ॥ १० ॥

इति परमहंसपरिवाजकाचार्यशंकराचार्यविरचिता निर्गुणस्य निर्देव्यमानसिकपूजा समाप्ता ॥

६६१ मुद्राप्रकाशः-रामकिशोरः ।

आ.—तुहिणहरिया[रा]दैर्देववन्दैर्नमस्यं दददभिमतमर्थं भवितभाजा जनानाम् ॥

परिहितसकलर्थ्यर्थंगिभिर्धायमानं हरचरणसरोजं क्षेमकामा भजाध्वम् ॥ १ ॥

नत्वा गुहपदं रामकिशोरेणोष्टसिद्धिदम् ॥ साभकालं सुदे मुद्राप्रकाशोऽयं विरचते ॥ २ ॥
च.—संपूर्णोऽयं परिच्छेदः ॥

यो ज्ञे सुकृती धरासुरवाहीरैतभाद्राघवस्तस्माद्रामकिशोर ईश्वरसमाद्यो दद्रनारायणात् ॥
जातो युम्भशरस्थिराधरधरामने शकाढे जते तेनासौ त्रिपुरारिराजनगरे मुद्राप्रकाशः रुतः ॥
इति श्रीरामकिशोररश्मिविरचितमुद्राप्रकाशः समाप्तः ॥

६६२ यन्त्रचन्द्रिका-काशीनाथः ।

आ.—विष्वेश्वरं नमस्कृत्य मातरं पितरं तथा ॥ काशीनाथः ग्रन्थनुते सिद्धिदां यन्त्रचन्द्रिकाम् ॥
च.—नित्याचिंता[त्य]स्वात्मशुद्धिकृत्यमात्मवतां सदा ॥ विष्वेश्वरं विशालाक्षी दुँडिराजं च माथवम् ॥
दण्डपाणिं कालराजं स्मरन्सद्दिमवाप्नुयात् ॥ इति दिक् ॥
इति श्रीभडोपनामकिश्चित्यरामभट्टाङ्गज्ययरामभट्टाभिधिवभक्तसुनुमन्तप्रवीणदक्षिणाचारमतप्रवैर्तकम्भशीलायविरचिता यन्त्रचन्द्रिका समाप्ता ॥

६६३ योगिनीहृदयटीका-अमृतानन्दनाथयोगी ।

आ.—जगद्रावितौ गणपबट्टकौ विधविनतौ जगदक्षाइलौ जयनिरतसाहित्यवरदौ
रथाङ्गे सञ्चल्लौ रविशाशिकशानुज्ज्वलहृष्टौ स्त्रिय स्तारां रक्षापरवशवियौ महूरमयौ ॥ १ ॥
यन्त्रित्यं ज्योतिषां ज्योतिर्जयत्येकमनुत्तरम् ॥ न तद्वासयते सूर्यो न द्वाशांको न तारकाः ॥ २ ॥
विमर्शरूपिणी शक्तिरस्य विश्वगुरोः परा ॥ परिस्फुरति लैकापि नानानामानुरूपिणी ॥ ३ ॥
पश्यन्त्यादिक्रमादेतौ जातौ प्रश्नोत्तरामना ॥ तंत्रावतारं तन्वी[न्वा] ते सर्वत्रानुजिष्ठक्षया ॥ ४ ॥
तद्वामकेधरे तंत्रे सूचितार्थान्परापरान् ॥ व्यक्तीकर्तुं प्रयत्नेन योगिनीहृदयेनुगा ॥ ५ ॥
मानुषीहृदयं भर्त्यो वेति नैकोपि तस्वतः ॥ योगिनीहृदयं द्वातुं कः समर्थः शिरं चिनां ॥ ६ ॥
अनन्यथोदवाटितं दिव्यागमकोशागृहांतरम् ॥ उद्धाक्ष्यते भयेदनीं महर्यो गृहतां बुधैः ॥ ७ ॥
तदनेकार्थसंदर्भं नानासंकेतसंकुलम् ॥ विष्णोम्यमृतानन्दः शिक्षयोरेव शासनात् ॥ ८ ॥
अन्यथावादिसंसारे केनेदं व्याकृतं पुरा ॥ तदा न किं संति संतः किं वा नात्र प्रयोजनम् ॥ ९ ॥
शिवादिगुहपर्यंतं पारंपर्यक्रमागतम् ॥ एतज्ञानं भया लङ्घयमक्रमाणामगोचरम् ॥ १० ॥
इह खलु भगवान् प्रकाशामूर्तिः परमशिवः स्वात्मानं विमर्शाशेन विभज्य पश्यन्त्रयास्मादिकमासपृच्छति । श्रीदेव्युवाचेति
• शिव एवाहं वैत्तरीपर्यंतं व्याकृत्य विमर्शाशेन पृष्ठवाचेति यावत् ॥
च.—हिविनातिरहस्यत्वादविसपृतयोद्दितम् ॥ तदूपनाथच्चरणादितं शीक्षमप्युत्तम् ॥
इति श्रीमत्परमयोगिन्द्रमुण्यानन्दशिष्यामृतानन्दनाथयोगिप्रबृचितायां योगिनीहृदयदीपिकाया पुजासकेतस्त्वयीय
समाप्तः ॥ ११ ॥

६६४ राममहिम्नः स्तोत्रम्-विजयरामाचार्यः ।

आ.—महामोहावर्ते पतितमिह मां ते शरणं शरण्यस्त्वतोऽन्यः प्रभवति न कोऽप्यच जगति ॥

अतंस्त्वत्यादांभोर्ल्लयुगलमाश्रित्य नितरमिति[ती]हे संसाराङ्गजिननिचयादुद्धर विभो ॥ १ ॥

च.—मोहश्वेद्यानयोगे मम भवतु पुनर्मस्तुरोमत्सरे वै त्वतोऽ—द्रामसौर्यस्थितिमिह नितरां नैव यस्यापि भूमौ ॥ ८५ ॥

इति श्रीमत्पुरुषजाचार्यचरणसरोजनिविष्टमनश्वंचरीकाश्वदितमंकरंदश्रीमद्विजयरामाचार्यविस्त्रितं श्रीराममहिमः स्तोत्रं समाप्तम् ॥

६६५ लावण्यलहरी-केशवः ।

आ.—भवानि स्तोतुं त्वां प्रभवति चतुर्भिर्न वदनैः प्रजानामोशानस्त्रिपुरमथनः पंचभिरपि ॥

कुमारः पद्मभिर्वा दशशतमुखैर्यहिपतिस्तदन्येषां केषां कथय कथमस्मन्नवसरः ॥ १ ॥

च.—श्रीलौगक्षिकुलारविंदतरणिर्माध्यंदिनाभ्यायविन्मीमांसायुवर्कंतत्रचतुरः साहित्यरत्नाकरः ॥

गौरीसंस्तुतिमातान सुकृती गोदातुटप्रोल्लस्तुप्यत्तेभन्तिवासिकेशवसुताऽनंतात्मजः केशवः ॥ २८ ॥

संसारसिधुलहरीदूरीकथाचातुरीम् ॥ गौरीलावण्यलहरीमुररीकुरुतामिमाम् ॥ २९ ॥

इति श्रीमाध्यादनीयलौगक्षिगोत्रसंभूतसकलपण्डितमण्डलाकारचूडामणिश्रीमद्भूषणकेशवसुतानंतभट्टसुतकेशवविरचिता लावण्यलहरी संपूर्णे ॥ लिं० सं० १७८३ ॥

६६६ वरिवस्यारहस्यं स्तोत्रम्-भासुरानन्दनाथः ।

आ.—विद्यानां चैव मनूनां मनुसंख्यानां च विद्यानां हि रहः ॥ उपदेष्टा जयतिरां नरसिंहानन्दनायगुरुः ॥

वरिवस्यारहस्याख्यो ग्रंथो यः स्वेन निर्भितः ॥ सत्र दुर्घटशब्दानामर्थः संक्षिप्य कथयते ॥

च.—गुरुचरणैकसहायो भास्कररायो जगन्मातुः ॥ वरिवस्यातिरहस्यं वीरनमस्यं प्रजग्रंथ ॥ १६९ ॥

वीरैरहस्मिरणांगजे इदमो वैरिणो नाशं कुर्वणीः परापंचाशिकादौ प्रसिद्धैरिति सर्वमनवदाम् ॥ १६९ ॥

इति श्रीमत्पद्मवाक्यप्रमाणपारावारपारीणधुरीणसर्वतंत्रस्तुतंवश्रीनृसिंहानन्दनायचरणारविद मिर्लिदेन श्रीपद्मीरराज-

भारतीदीक्षितात्मजेन भास्कररायापरनाम्ना भासुरानन्दनायेन प्रणीतं वरिवस्यारहस्यं सव्याख्यं समाप्तिमगमत् ॥

७ विद्योपास्तिमहानिधिः-शिवरामः ।

-तद्वामाधिजयत्यनंतविभवं यत्तारकव्याहतिप्रासादार्कगजांगवर्णविजयदेव्यात्मवाक्यात्मताम् ॥

गायत्रीलितितात्मतां च विलसद्विद्वात्रयीविश्रां भक्तेच्छावशतः प्रयाति सकलातीतं जगद्विग्रहश् ॥ १ ॥

तंत्रराजरहस्यार्थान्यवपादप्रसादतः ॥ याधिगम्याकरोत्सूत्रं तां वंदे बिश्वसुंदरीम् ॥ २ ॥

नैकागमतन्मताङ्गिकमहाविस्तारशंकातमोव्यासस्वांतशिवोपसर्कितविरमेष्ठाकुलानां सताम् ॥

विद्योपास्तिसुखानुभूतिसुगमोपायाय संग्रथ्यते ताद्वक्षादिमतार्थसंततिरिह श्रीमत्पकाशात्मना ॥ ३ ॥

स्वतंत्रं त्रं सं प्रोक्तविद्योपास्ति महानिधिः ॥ प्रकाशमागते नन्तु पृष्ठाय सुभगोदयः ॥ ४ ॥
 पंतिष्ठानिविराद्योऽत्र नायपूवानिधिः परः ॥ विद्यानिरूपक्रमनिधिः सक्षेपाचार्चानिधिद्वयम् ॥ ५ ॥
 महाच्छक्तगदिभात्मविग्रहाचार्चानिधिस्ततः ॥ नैमित्तिकनिधिः पूर्णाभिषेकाल्यः प्रकीर्णकः ॥ ६ ॥
 नवोपनिधयो द्यत्र विद्योपास्ति महानिधौ ॥ विद्योद्वारस्तु नायै कलायत्वान्निह कीर्त्यते ॥ ७ ॥

च.—इति श्रीमद्भेषणमपरिकर्मितांतः करणसुभगानं नायशिष्यगोदायपरिसरसमीरुपुनीतपुण्यस्तंभनिवासिटुल्पनौ भक्तभट्टगो-
 पालतनुजशिवरामप्रकाशीये [शिते] विद्योपास्ति महानिधौ नित्योपासनादिप्रकाशनपरः प्रकीर्णनिधिनवमः ॥ ९ ॥
 केरलामृतसिंधुत्यद्विजराजः श्रुतिप्रियः ॥ सुभगानं नायाल्यः सर्वतं त्रार्थतत्त्ववित् ॥ १ ॥
 पुरीं वाराणसीं गच्छन्मुक्तसंगः स्वदेशतः ॥ दैवात्प्राप्तस्त्रिसंध्याल्यं क्षेत्रं ज्यंबकभूषितम् ॥ २ ॥
 अटाजूटाटवीतिर्यगंगा यत्र शिवापते: ॥ गंगाधरत्वं लोकानां प्रत्यक्षं दर्शयत्यसौ ॥ ३ ॥
 स वसंस्तत्र दिव्येन चक्षुषा ब्राह्मणात्मज्जान् ॥ परिक्षेत्र्यन्वितयोग्यगुणस्तोभविभूषितान् ॥ ४ ॥
 गणरात्रमैकस्मिन्दिने संपूजयन् शिवाम् ॥ तत्क्षेत्रसिद्धिदस्थाने त्रिसंध्येश्वरसन्निधौ ॥ ५ ॥
 कौशिकान्वयसंभूतभट्टगोपालसंभवम् ॥ शार्दूल्यवंशसम्मूतद्वारिकामातृनन्दनम् ॥ ६ ॥
 प्रदक्षिणीकृत्य शिवं कामदं ज्यंबकेश्वरम् ॥ सुनियत्योरितं द्रष्टुं त्रिसंध्येश्वरमागतम् ॥ ७ ॥
 तत्रत्यमपि केनापि पुण्यस्तंभवतस्थितम् ॥ सिवेवयिषया शंभोः पुवरत्र निवासिनम् ॥ ८ ॥
 हृष्णनुकंप्य विधिवृक्षयित्वा निजेन्त्यथा ॥ तंत्राण्यथापयामास प्रायान्यात्मसंप्रदायतः ॥ ९ ॥
 अभिषिद्य प्रकाशं यं शिवरामाभिधं व्याधात् ॥ स तत्कटाक्षविज्ञानतंत्रसारो मुहुरुद्धः ॥ १० ॥
 विमृश्य तानि गणशो वर्षाण्यथ तदाशया ॥ नानात्मनिवद्वार्यग्रंथोपहृतचेतसाम् ॥ ११ ॥
 संप्रदायविदां सम्यगुपास्त्यै गुरुसंभवात् ॥ तंत्रात्कादिमृतात्पूर्णदुदृत्यार्थनिधीन्नव ॥ १२ ॥
 अमुना पूरयामास विद्योपास्ति महानिधौ ॥ एतानालोच्य विधिवन्निवृत्ताः स्वार्थलाभतः ॥ १३ ॥
 गुरुभक्तात्मविज्ञानाः सर्वभूतानुकंपिनः ॥ भवंतु ललितात्मानः संप्रदायमहोदयाः ॥ १४ ॥
 याताब्देषु कलावंगखाष्टवेदमितेषु ४८०६ वै ॥ शकाब्देषु च याब्देषु सप्तद्वयं दुसंध्यया १६२७ ॥ १५ ॥
 पार्षदीयनभस्याष्टंगलायां कुमाहनि ॥ सस्वभूमिमहद्विद्विनित्यायां च चरोदये ॥ १६ ॥
 त्रैलोक्यग्रोहनेकर्ते परावृत्तेभित्तोत्ततः ॥ समाप्तमग्मदग्रंथो विद्योपास्ति महानिधिः ॥ १७ ॥

६६८ वैकुण्ठस्तोत्रं सटीकम् । मू०-श्रीवत्साङ्गमिश्रः । टी०-नच्छिष्यः ।

म् आ.—यो नित्यमध्युतपदां बुजयुग्मरुकमव्यामोहितस्तदितराणि तृणाय भेने ॥
 अस्मद्गुरोभेगवतोऽस्य दैयकसिधो रामानुजस्य चरणौ शरणं प्रपदे ॥ १ ॥

टी. आ.—श्रीवैकटाचार्यवर्थस्य चरणौ शरणं वृणे ॥ यदीयसेवा सर्वेषां सूते तत्वार्थनिर्णयम् ॥ १ ॥
 दैहांतवेदविभवं विविधावतारमादित्यवर्णमुदितं तमसः परत्तात् ॥
 वैकुण्ठनायकमनायकमादिमूलं पक्षीपरिष्ठुदविभूतियुतं नमामि ॥ २ ॥
 यो विष्णुरेव परतत्वमिति प्रतिज्ञां प्रत्यर्थिसंसदि समर्थयते स्त्र सत्याम् ॥
 वैदांतवाक्यगतिभिर्विधैश्च तर्केः श्रीवत्सचिह्नगुरुमेनमुपाश्रयामि ॥ ३ ॥

अथ भगवद्गायकारसकाशात्समविगतपरापरतत्त्वयाथार्थज्ञानः श्रीवत्साकमिश्रो वेदांतैकसमधिगम्यं पत्रीषरिच्छुद-
समेतं परमप्राप्यं, नित्यमुक्तभोग्यं श्रीविकुंठनाथं वेदांतवाक्यार्थानुसंधानक्रमेण सकलजगदुज्जीवनार्थं स्वोजजीवनार्थं
च स्त्रोतुकामः प्रथमं स्वाचार्यं प्रबंधादौ प्रणमति पादांबुज्यु — — — — —
मू. ह्न.—निर्बंध एष यदि ते यदशेषवैधतं सेविनो इदं रक्षासौनेतरांस्त्वम् ॥
तद्विंशति त्वं वैश्वरपि शक्यविकारांबुज्युप्रत्यहशातिरमितरच्च विधेहि विधम् ॥ १०० ॥
शति श्रीमद्रामानुजाचार्यशिष्यश्रीवत्साकमिश्रविरचितं वैकुंठस्त्रोत्रं सम्पूर्णम् ॥
टी. च.—कर्मज्ञानभक्तिसंपादने वाहं रक्षणीय इति संति समंजसम् ॥ १ ॥

६६९ शारदातिलकं स्टीकम् । टी०-राघवभट्टः ।

मू. आ.—नित्यानंदवर्पुर्निरंतरगलापिचाशदर्थैः क्रमाद्यासं येन चराचरात्मकमिदं शब्दार्थरूपं जगत् ॥
शब्दब्रह्म यदूचिरे सुकृतिनित्यमंतर्गतं तद्वेऽव्यादिनिशं शशांकसदनं वाचामधीशं महः ॥ १ ॥
अंतस्मितोल्लासितमिदुकलं तंसमिन्दीक्रोदरले रेनेत्रशोभि ॥
हेतुद्विलोकविभवरय नवेद्यलिलंतःपुरं दिशतु मंगलमादरादः ॥ २ ॥
संसारेसंधूस्त्रैरणकहेतुन्वा गुरुन्मूर्धि शिवस्वभावान् ॥ रजांसि येषां पदपंकजानां तीर्थाभिषैकश्रियमावहन्ति ॥ ३ ॥
सारं वक्ष्यामि तंत्राणां रदातिलकं शुभम् ॥ धर्मर्थकाममोक्षाणां प्राप्तं प्रथमकारणम् ॥ ४ ॥
शब्दार्थसृष्टिर्मुनिभिरेत्तु भेदैवतैः सह ॥ विविश्य भ्रंतयंत्राणां तंत्रेऽस्मिन्नभिधीयते ॥ ५ ॥
टी. आ.—श्रीकंटकजितांलंभप्रणवताप्राद्याममोदोदयं पश्यन्त्या; कुतुकाहुतप्रियतया संजातभावं मुहुः ॥
मंदांदोलितमुखसिंधु द्वीपीलिलालसं लोचनपांतालोकनमातनोतु भवतां भूतिं वान्याः शुभम् ॥ १ ॥
संसेव्यमानमृषिभिः नकादिमुखैर्योगैकगम्यमविनश्वरमादिभूतम् ॥
संसारद्वन्निगमसारविवारसारं शैवं महो मनसि मे मुदमादधातु ॥ २ ॥
भद्राय भवतां भूयाः अरती भक्तिभाविता ॥ स्मृतेरुज्ज्वंभते यस्या वस्त्रिलासोऽतिदुर्लभः ॥ ३ ॥
शारदातिलके तंत्रे तुरुणामुपदेशतः ॥ पदार्थादर्शादीकेयं राघवेण विरच्यते ॥ ४ ॥
संप्रदायागतं किनिरुग्निगतागमसंमतम् ॥ यदुक्तमत्र तत्संतो विचारयितुमईच ॥ ५ ॥
पिशुनो दूषकश्चेत्प्राण तदोषाय दूषणम् ॥ दोषावहा हि विकृतिनृस्वभावोऽतिदुस्त्वजः ॥ ६ ॥
अपेश्वरः सर्वा अः श्रुतिर्भवपाशद्वानां जंतूनां स्वर्गाय मुक्तये च समुपदिशाति स्म अन्येषां स्मृतिशास्त्रादीनां तन्मूल-
कृत्वेन तदर्थप्रतिशुद्धकत्वेन प्रामाण्यमिति सुप्रसिद्धतरम् ॥
मू. च.—अनाद्यन्ता भोवपुषि कलितार्द्देवं वपुषा लग्नपूंशाधसृजति महनीयामपि गिरम् ॥
सदर्थां शब्दर्थं नभरनतां शंकरवधूर्भवदूत्यै भूयाद्वजानितदुःखौषशमधी ॥
इति श्रीशारदातिलके पञ्चविंशतितमः पटलः ॥ २९ ॥
टी. च.—पुरं गोदामी विलसदुपकंठे जनतं जनस्यानं नाम प्रपितमभवद्विक्षणदिशि ॥
महाराष्ट्रे देशे नकतनयालक्ष्मणदृतः पुरा रामखस्मिन्नवसदतिद्रष्टेन मनसा ॥ १ ॥

तस्मिन्पुरे ब्राह्मणसत्तमानां कुले विज्ञुद्दे महति प्रसिद्धे ॥ श्रीभद्रामेश्वर इत्युदारो गुणैरभूद्वादिमहेभसिंहः ॥ २ ।
 तस्माद्भूतीक्षणकुशाग्रबुद्धिः श्रीभट्टपृथ्वीधरनामवेयः ॥ अनेकधार्यायपदेश्य[ष]भाट्टवेदांतशास्त्रं फणिभाषितानि ।
 भूगीर्भाणार्थवर्यो दिवि कृतवसतिर्यद्वयादेव शंके शेषः पातालंमूलं स च सपदि पराभूतिभीत्या विवेश ॥
 अन्येषां के व वार्ता कृतकृतकवचश्चापलानां कृतं तैः सम्पद्क शक्योऽस्य वर्कुन् न हि वदनश्चैरप्यशेषप्रभावः ॥ ३ ।
 कैश्चिद्विनैरतिपवित्रचरित्र एष वाराणसीमभिगम्भित्वराज्यानीम् ॥
 तत्रैव वासमकरोत्तदनुप्रतीतकायावसानमवधिं परिचित्य धीरः ॥ ५ ॥
 तस्माद्वाघभट्ट एष समभूद्वेदांतसञ्चायायवित्यातो भद्राये समस्तगणिते साहित्यरत्नाकरः ॥
 आयुर्वेदनिधिः कलासु कुशलः कामार्थशास्त्रे गुरुः संगीते निष्पुणः सदा निगमवेः पारं प्रयातः परम् ॥ ६ ॥
 श्रीहुर्गे गणनायक ग्रहगुरो गोविंद गौरीपते युज्ञानर्थवशेन तेन शिरसा सोयं प्रवद्वोऽजलिः ॥
 मन्त्रार्चादिविवेचने यदि भवेद्वालत्वमत्र भ्रमात्का[त्वा]चित्कं मम भक्तिभावितहद्दो दासस्य तत्त्वम्यताम् ॥ ७ ।
 अत्युष्णं तीक्षणधीभिर्जगदुपकृतये राघवो यद्विव्रे गूढार्थं नन्तशास्त्रं निधिमिव परम् संप्रदायांजुने[यार्जवे]न ॥
 संतः संलोषमस्मिन्नितरत तरसा र्वादितः र्वस्वकामाद्वद्वा दौष्ट्यं स्वकीयं अहितव्यतिधिया नान्यथार्थागमो वः
 पिज्जुनजनोत्तर्मलिनः प्लगुणसंतोषविषसुखमतिः ॥ तत्र मनो न विषीदति दूषणमात्रान् यत्र विरतोऽयम् ॥ ९ ।
 कायस्था इव वाचकः कति च न प्रायेण मूका इव श्रोतारस्त्वपरे शुका इव परे साधुः लापाः पुनः ॥
 ग्रंथग्रंथिविवेचनैकचतुरः ये कोविदाः केवलं द्वित्रास्ते तदुदीरितांवगतये विज्ञाः पुनः पञ्चवासाः ॥ १० ॥
 आकाशोषुशरक्षमापरिमिते १५५० रीढ्राभिधे वत्सरे पौषे मासि सिते दले रवितिथौ पदः च सिद्धयन्विते ॥
 तत्रैऽस्मिन्सुधिया व्यथायि श्वचिरा श्रीराघवेण स्फुटा टीका सहृसंप्रदायविमला विवेश र्यामिति ॥ ११ ॥
 इति श्रीशारदातिलकटीकायां राघवभद्रविरचितायां सत्संप्रदायकृतव्याख्यायां पदार्थदर्शाभिर्ख्यायां पंच
 पटलः ॥ २९ ॥

६७० शिवताण्डवं स्तटीकम् । द्वी०-ग्रेमनिधिशर्मा

टी. आ.—स्वभक्तत्वाभावेऽप्यपरसुरभक्तत्वविरहात्त्वपात्यत्यं मत्वा रुचिरतमकामात[न] नुजनः १ ॥
 प्रयच्छ्वतं लब्ध्यप्यकृतवसतीन्स्त्वरतं नृतिं माहिष्मत्याः कमणि भज चेतः प्रतिदिनम् ॥ १ ॥
 कौबेर्यो दिशि ताकमेत्यभिधया रथ्यातेऽस्ति कथिद्विरिगैङ्गेक्याः सविधे हि तत्र नृपतिः श्रद्धं गहिमङ्गोऽभवत्
 यं प्राप्याऽमृतभानुमानुबलमित्कंदर्पकल्पहृतासदेहं बहुवेदिनोपि मनुजा आकल्पमाप्येहिरे ॥ २ ॥
 तस्माज्जातः श्रीघनश्याममङ्गः संतं तातं राज्यलक्ष्मीर्विहाय ॥

यवतं [यवतं] भेजे सूचितं तद्धि कोन्यो लक्ष्मीनाथः श्रीघनश्यामदेवात् ॥ ३ ॥

तदीयः सुतः श्रीमलैवर्मनामा नृपालः र्वदं[वं]ज्ञावतंसीभवतः ॥

वरेण्यं यमाङ्गुहि संतोऽयमीशो जयत्यर्थिसार्थार्थितयुप्यवृद्धिः ॥ ४ ॥

सत्यालंग्रागिरो भवति तदनुध्यानेन तरस्या गुणा ध्यातर्येवमसौ नृपो भगवतः श्रीरामचंद्रस्य र्य ॥

ध्यानादेककलन्त्रता सुरवरावासोङ्गस्स्वेदुता शंभुस्थापकतादिकानिह गुणानावासयत्पत्तमान ॥ ५ ॥

• श्रीमुख्यैवानंलप्ते । भवतिं करुणा लोकनिवहे सता दत्ता दृव्यप्रभृति बहुदुःखं शमयतः ॥
• समुद्रा व्यथ्यैदैर्दिव दमितदुःखव्ययक्ते दुरुहां यन्त्रालीं प्रकट्यितुमाजां रचयतः ॥ ६ ॥

यन्त्रावलीं रचयतः शिवतोर्पि चासौ भूयान्कुपालुरिह तं प्रकटीकरिष्यन् ॥ ७ ॥

नृपालेनादिष्टो दिनकरगुरुचिंश्चभजनः प्रभोर्माहिष्मत्याश्वरणनस्त्रीतांशुकिरणैः ॥

गतापाताङ्गानवर्जातिमिश्रबद्वार्चनः कथं बालो[लः] कुर्यादयर्थापि जनो ग्रंथममलम् ॥ ८ ॥

शिवतांडवयंत्राणां ग्रंथार्थादर्शतां गतः ॥ मल्लादर्शो भम ग्रंथः परं जयतु पांडितान् ॥ ९ ॥

शिवतांडवटीकेयं स्वल्पाल्पापि सुवीरणां — — — व्याख्येयार्थगुणोधैः सर्वार्थार्कपिणी भवति ॥ १० ॥

अथ जगदेव स्वस्वपूर्वजन्मसंचितदुर्घटसामर्थ्यनियमितदारिन्यादिनाविधदुःखपंकर्कानमग्रमुहिवीषुः परमकारुणिको भगवान्सदाशिः संदहतोद्गुमरयमलादिनातत्रैर्वृ रुद्रदिप्महादिप्जपहोमपुत्तरादिरुपर्मामतमुपायमुदाजहार । तस्य चासामर्थ्यानविधिकारादिना न सर्वविषयत्वं भवतीत्यपरितुष्टोऽल्पक्षेष्टोधारणामात्रादेव समीहितपरंपरामव्यभिन्नाराकुलासंयतीमंकयन्त्रावलीमाविर्भावयितुं नेदमजिज्ञासवेनांपि स्वप्रियं भावमदधातेनापि स्वभवतायोपदेश्यमिति सूचयितुं शिवतांडवाख्ये तंत्रविशेषे देवीशरीरं प्रविष्टत्वेन स्वीकृत्य तदुत्तरकथनव्याजेन पूर्वं वक्ष्यमाणयंत्रोपयोगिपदार्थसार्थमाह दृक्षिणामूर्तिरुवाचेत्यादिना ॥

मूँ आं.—दर्शिणामूर्तिरुवाच । अर्थं देवि प्रवक्ष्यामि परमाहृतकारणम् ॥ यन्न कस्याच्चदाख्यात तत्त्वे वक्ष्यामि सांपत्तम् ॥ १ ॥

मूँ च.—दाकिन्यादिभयं न चौरीशस्त्रिनोद्धारि नस्थिते वेशमनुं नारीगर्भविबन्धमोक्षमविचारात्प्राप्नोत्यवश्यं भुवीति ॥ ९ ॥

इति श्रीदितिणामूर्तिर्मालीसंद्वादे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमे नगेन्द्रप्रमाणे शिवतांडवे षोडशकोष्ठलिखनप्रकारकथनं चतुर्दशः पठलः ॥ १४ ॥

टी. च.—अधीतं नैवेतन्न च सुगमवाक्यं नः मिलितो मदाशंकोच्छेदी न हि च मम सिद्धत्वपदवी ॥

तथाप्येष ग्रंथो यदिह पर्वपूर्णोऽन्नं करुणा प्रभोर्माहिष्मत्याश्वरणयुग्मोहितुरुदितः ॥ १ ॥

शिवादिष्टे तंत्रे विषममदकध्वांतनिविडे बुधान्नं मत्याथ व्रजनकृतिकं चेन्मम गतिः ॥

अखंडा तर्हि श्रीदिनकरगुरोर्हेह्यपतेः प्रदीपस्योपास्तेरपि किमपि जाने फलमिति ॥ २ ॥

रविविशकपत्लैर्व्याख्यातैः सर्वमेवेषम् [वमनवद्यम्] ॥ व्याख्यातप्रायमिदं तंत्रं तस्माद्विरम्यतां चेतः ॥ ३ ॥

हृद्या कृन्यनिबंध्लोपजानिका हृद्या तु मद्वास्यकृद्युमा व्यर्थपरिश्रमा प्रकटिता दुष्टेषु दोषावहा ॥

सम्प्रक्षेतसि भूवितान्यविषयव्यावृत्तिदा भाविता दुर्बोधासिक्ते विचित्रचरिता त्वं केशवायार्थिता ॥ ४ ॥

महर्षे [महार्थे]पि ग्रंथः खलखलगतः खंडितपदः समल्पस [ल्पार्थे]ग्रंथोप्यमलगृहगः पूजितपदः ॥

भवत्यस्मांजाने खिलविषयगौ दूषणगुणौ स्वभावाभ्युत्वानौ पितुखलबुधाधीनजनकौ ॥ ५ ॥

शिवतांडवटीकेयं मल्लादर्शाभिधा चार्वा ॥ प्रेमनिविशर्मविहिता दात्री स्याद्विवृथप्रेमनिवितायाः ॥ ६ ॥

य[या]ल्पोद्योतमती सती गुणवती माता पितोमापतिभार्मप्रेमनिविर्गुरुदिनकरः कूर्मचलो जन्मभूः ॥

सूपास्य कृतवीर्यजात्युतपदं वाराणसीवासभूमल्लादर्शं इति श्रुतो विरचितो ग्रंथोमुनी[ना]धीमता ॥ ७ ॥

इति श्रीशिवतांडवटीका समाप्ता ॥

६७१ शिवपूजातरङ्गिणी-काशीनाथः ।

आ.—विधनाथपदद्वंद्वं निधाय हृदि सुन्दरम् ॥ काशीनाथः प्रतनुते शिवपूजातरंगिणीम् ॥ १ ॥

श्रीमाभ्साधकेंद्रो ब्राह्मे मुहूर्त उत्थाय स्वशिरसि गुरोः

च.—स्वयमपि भुक्त्वा शिवरूपः सुखं विहरेत् ॥

इति श्रीमद्भद्रोपनामकजयरामभट्टसुंगवाडाथरीगर्भसंभवकाशीनाथविरचिता शिवपूजातरंगिणी समाप्ता ॥

६७२ श्रीस्तवः सटीकः । मू० श्रीवत्साङ्गमिश्रः ।

मू० आ.—स्वस्ति श्रीदिशतादशेषजगतां सर्गोपसर्गरिष्टीः स्वर्गं दुर्गतिमापवर्गिकपदं सर्वं च कुर्वन्हरिः ॥
यस्या वीक्ष्य मुखं तदिंगितपरावीनो विधत्तेऽस्त्रिलं क्रीडेयं खलु नान्यथास्प[स्य]रसदा स्यादेकरस्यातया ॥ १ ॥

टी० आ.—अथ सर्वेभ्यरानुलूपगुणविभवां सकलचेतनानां सकलपुरुषार्थप्राप्तौ पुरुषकारभूतां सर्वेभ्यरवत्स्वयमपि प्राप्यप्रापक
भूतां लक्ष्मीं स्तोत्रुकामाः श्रीवत्सांकमिश्रः सकलजगद्जीवनर्थी आर्शीर्वादमेव प्रबन्धमुखेन निबन्धाति । स्वस्तीति ॥

मू० च.—यस्याः कटाक्षवीक्षणलक्षिता महेशाः स्युः ॥ श्रीरंगराजमहिषी श्रीसामभिवीक्षतां लक्ष्मीः ॥ ११ ॥

६७३ सिंहसिद्धान्तस्मिन्युः-शिवानन्दभद्रः ।

आ०—यस्यांधिद्वयपूजनेन निखिलाः सिद्धीर्भंते नरा वृद्धीः प्राप्य वसंति वेशमु स परास्तेषां समाः संपदः ॥
भक्तस्वान्तनितान्तभोहदलने दक्षं विषयं वरं विद्वानां प्रणमाय्नारतमहं तं श्रीगृणाशीश्वरम् ॥ १ ॥
सर्वं संतमसा वृतं जगदिदं भाभिः समद्वासयन्नभोजानि विकासयन्विवरहिणः कोकान्समाधासयन् ॥
शीतांशुं परिहासयन्गतरुचिं संत्रासयन्वैरिणो भक्तझेशमुदासयन्स भवतु क्षेमाय भासां पतिः ॥ २ ॥
कर्पुरस्फुटकैरवेभ्यरगिरिप्रालेयगोत्राभरः स्वः सिंधूदकपूर्णशारदविभूत्स्वच्छुप्रभाभासुराम् ॥
सद्गृहामलमौक्तिकावलिकौर्भूषागौर्भूषितां वाग्मुपा[का]द्वुतशक्तिद्वाननिपुणां वागीधरीमाश्रये ॥ ३ ॥
द्वयद्वैरिसमुच्चयत्यकरः कीर्तिशृतियोत्तिताशेषाकाशादिगंतरः पृष्ठुतरः प्राज्ञौघवित्तापणे ॥
राजद्राजसभासभाजितगुणामेभिरामोऽभवत् भवतः श्रीनिर्वेदिभाति भुवने बुदेलभूपावयः ॥ ४ ॥
यत्थाणी नृहोः सैदैव चरणावानचतुः सोदरं दाने चांच्छ्रियुगं महीदिविषदां प्रक्षालयांचक्रतुः ॥
युद्धे चिक्षिपतुश्च मार्गणगणं हनुं परानीकिनीं त्रैलोक्यप्रथिताद्वयोः मधुकरो राजा स यत्राभवत् ॥ ८ ॥
संक्लानि तनोति सर्वसुजनस्वांतांबुजन्भानि या सौख्यं व्यातनुते श्रुता श्रवणयोः स्तुत्या कर्वीद्रवजैः ॥
स्वर्लोके वलिसद्यनिक्षितितले यस्याः प्रकाशोऽनिशं ख्याताता चित्रचरित्रयुग्मिजयते यत्कीर्तिसत्कौमुदी ॥ ९ ॥
यदीयनाराचदता रणांय नाराचतामापुरहो द्विषन्तः ॥
तीक्ष्णाः सप्तशस्तपनस्य विष्वं भित्वा द्रुतं यद्विशुर्दिवं ते ॥ १० ॥
सन्मानदाननिपुणस्तु तदात्मजन्मा सन्मानसस्थहरिभक्तिरुदारशनितः ॥
कौक्षेयकक्षतविषक्षजनो जगत्यां श्रीरामसादिरिति नाम नृपो बभूव ॥ ११ ॥

रीमात्मयो भक्तिभंरेण तुषात्मसै ददुः स्वीयगुणान्समस्तान् ॥ ११ ॥
 लोकात्मतसं प्रथितप्रभावं श्रीराम इत्येवं समाख्ययोचुः ॥ १२ ॥
 युद्धे युद्धविदोज्जैनं नयविधौ धीरा गिरामीधरं सौंदर्ये सुदृशः स्मरं महसि यत्तेजस्तिनो भास्करम् ॥
 धर्मे धर्मविदोऽपि धर्मतनयं दनिर्थिसार्थीवलिं मन्यते स्वं महीतले समभवच्छीरामसादिनृपः ॥ १३ ॥
 आसीतदीयतनयो विनयोपपन्नः स्वच्छाशयो बहुदयो विबुधवजेषु ॥
 युद्धे निकाममभयो विनयोर्जितश्रीः संप्रामसाहिरितिं भूमिपतिः यैसिद्धः ॥ १४ ॥
 यत्सैन्ये चलिते प्रचेनुरचला जातास्थिरार्पस्त्विरा धूलीभिर्निचितेऽबरे समभवद्भास्वानभास्वानलम् ॥
 अथुच्छवजसंकुले सुरपये भूदासगोनाशुगो मेदिन्यां स बूबूव भूरिविभवः संप्रामसाहिनृपः ॥ १५ ॥
 तस्यात्मजो बलरजोभररुद्धभानुर्द्धसद्विष्वद्वलनतीत्रमदः कृशानुः ॥
 अथयद्धुतो गुणगैः प्रथितो धरण्यां श्रीभारतीबहुलदानरतो बभूव ॥ १६ ॥
 यत्सैन्यास्वर्वाजिवजस्तुरनिकरक्षुणणभूमीरजोभिष्ठुक्षं मार्तण्डविवं समभवदस्तिलं वृष्टिकाले यथाधैः ॥
 यस्येभान्वीक्ष्य मेघप्रतिमतनुरुचीन्संपराये जनौदा नाद्रिप्रांति तदायुर्यदिह मघवता संति ते लूनपक्षाः ॥ १७ ॥
 तेहः केपि नंदविनेषु विकलाश्वेर्निशुद्धाः परे शैलानारुद्धः श्रमेण मुमुहश्वान्ये क्षुधावधिताः ॥
 भूजुः केष्वन भिसुवेषमप्ते रेजुवधूर्लूपणः श्रुत्वा शत्रुनृमां प्रयाणपटहूः श्रीभारतदमापतेः ॥ १८ ॥
 अर्त्युच्युर्द्विश्वदा घना भटरवो भीमो भृशं गर्जितं दीपाः खङ्गलताश्च यत्र तडितो वाणास्तु वारोत्कराः ॥
 येनेत्यं निषयो व्यथार्थं समस्ते मेघागमस्तद्वा रक्तौदाः सरितोऽसृजनिरूपमो वीरोद्भवद्वारतः ॥ १९ ॥
 यस्त्वकीर्तिः कविकीर्तनीयमहिमा चक्रे त्रिलोकां सितां हिंस्त्रा यद्विपुम्भुजामपयशो विद्वेषबुद्धयापरम् ॥
 तनु श्वेत्यमवासुमात्मकलुं त्यक्तुं द्विजानां पतिं शुभांशुं शरणं गतं तदधुनाप्यस्ते तदंकच्छुलात् ॥ २० ॥
 यस्माद्वानमवाप्य भूरि भवनं स्वीयं यत्तामर्थिनां सार्गेऽन्ये मिलिता वनीपकगणासद्गुप्तो लिप्सवः ॥
 तेभ्यस्त्वैस्तु तथा समीहितव्यं दत्तं यथा तोपितास्ते यात्राः स्वगृहानभूदुवि नृपो दातेवशो भारतः ॥ २१ ॥
 तत्सूनुः परेषपन्थ्यमाधिविलसद्विरोतिधीरो रणे वलवा तुंगतुंगनिष्ठरखुरक्षुणणक्षमामण्डलः ॥
 द्वानंभःशमितार्थिनैस्थ्यदहनः द्वयातभिधानः किंतौ देवीसिंहनरेत्रो निरुपमो राजोत्तमो राजते ॥ २२ ॥
 निकामं कामं यो जयति निजरूपेण सुविषया नये देवचार्यं हरिचरणसेवावशमनाः ॥
 स किं दास्त्रियार्थिव्युवधनगतो लोचनपयं नृपो देवीसिंहो यद्विसिंहिपदा तिद्वलतमः ॥ २३ ॥
 व्यक्तीकुर्वति दानं मदकलकरिणो विग्रहे यत्स्वकीये तन्मन्ये स्वप्रभूणां स्वविषयकमतीन्बोधयत्येव दानम् ॥
 एततद्वावबोधस्त्वंपरमभवद्वारताधीशसूनो यस्त्वं मत्तान्मदंभान्वितर्संस-सततं दानिनो याचकेभ्यः ॥ २४ ॥
 देवीसिंहमक्षिमहेन्द्रं भवतः प्रोटप्रतापोदये त्रासादौश्विक्ष परस्परं क्षितितले वैरं समस्तैर्नेंरः ॥
 तच्चित्रं न यतस्तदीयविदुषां गेहैषु वासोऽनिश्चं हित्वान्यविरोधमहुततमो दत्प्रो[हेष्टग्नो]रपि श्रीगिरोः ॥ २५ ॥
 या नैवोष्णकरं कदापि दद्वज्यासां न चेलांचलं कंपं गंववहश्चकार न दधुर्भूमौ स्वतलपात्पदम् ॥
 देवीसिंहं तवारिवर्गवनिता धर्मेण शुष्कानना वात्यापोत्यरजोमलीमसहचो व्यग्रा ध्रमन्त्यद्रिषु ॥ २६ ॥
 देवीसिंहं भवद्वयेन रिपवस्त्रस्त्वाः समस्तात्मथा वाक्यानि ब्रुवते हि यत्र भवतो नामाकराणि स्फुटम् ॥
 भिक्षुं देहि नृपाधिराज न वयं वीरा न सिंधोरपि प्रांते सद्वितरस्ति देवशरणं त्वं मंथनैको हरिः ॥ २७ ॥

सौहर्ये कुसमेषयंति विबुधाः श्रीभारतेशात्मजं पी[शी]लत्वे शाचिकांतयन्ति विनये वागीशयन्ति ह्यमर्भे ॥
 दाने कल्पपलाशयंति समरं सेनान्यंत्यद्वृट् तेजस्युष्णगयंति पालनविधौ श्रीविष्णुयंति क्षितौ ॥ २८ ॥
 राजानः केषि शूरा अविधर्णपदे शूललक्षा नयज्ञाः केचित्काव्येषभिज्ञा नृपतिलक परे केषि सौजन्यवन्तः ॥
 देवीसिंह त्वमन्यैः प्रगुणगुणगणैस्तेष्य युक्तस्तत्सले सम्यद्वोराज्वाच्यास्त्वमसि परमिह प्राणतो ब्रह्म यद्वत् ॥ २९ ॥
 आसते भुवि नृपाः सहस्रशो भारतात्मज न ते भवत्समाः ॥
 नन्दने कर्ति न संति शाखिनः कोषप कल्पतरुसंज्ञभः श्रुतः ॥ ३० ॥
 सिंधुर्यथा निजजलं बहुलं घनेष्यो विश्राणयन्नपि सदा परिपूर्ण एव ॥
 एवं भवानपि ददन्त्रविणं द्विजेभ्यः श्रीभारतात्मज तराद्यतमोस्तु नित्यम् ॥ ३१ ॥
 यावद्राज्यं विधत्ते विवुधपूर्तिरसौ स्वर्गलोकरस्य शकः सृष्टि नाना प्रकारां रचयति रुचिरां यावदार्थः स्वयंभूः ॥
 यावद्व्योके स्वकीये विलसाति विलुध्यैर्वर्णितः पश्नाभो देवीसिंहः क्षितीन्द्रः प्रगुणगुणयुतस्तावदव्यादनंताम् ॥ ३२ ॥
 आसीत्तर्य गुमे[रो]र्गुर्गुणगणैर्मत्त्राविषारंगमः श्रीगोस्वामिजगन्निवास इति सन्नामा जगद्विश्रुतः ॥
 यस्याज्ञावश्वर्त्तिनः क्षितिभुजस्ते तेऽभवन्मूरिशो येषां कीर्तिरतीव भाति भवने दाने कृपाणेऽपि च ॥ ३३ ॥
 तत्तातस्तु तथाभद्रवसमः श्रीश्री[निवासः] कृती ज्ञानोदारकुठारदरितजग्जाङ्गोर्मूरीरुहः ॥
 नानात्रंविद्वाधमाप्य अनुजा यस्यानुकंपानिधेः शिष्यां दैवतसेवैनरभिमतामश्रीयसिद्धिं गताः ॥ ३४ ॥
 यस्यांघ्रिपद्मकृपया प्रथितः पृथिव्यामैताद्वगत्र जयति स्मृ जगन्निवासः ॥
 यः सर्वसिद्धिसहितो जगति द्विजानां तोषं व्यधादविरतं विवधीपकरैः ॥ ३५ ॥
 ज्येष्ठस्तस्तर्य सुतो जनोदितशिवानंदाभिधानः क्षितौ श्रीविद्याचरणारविंश्युगलध्यानैकतानोऽविशम् ॥
 देवीसिंहनृपेण धर्मकलितस्त्वांतेन संप्राप्तिस्तत्त्वीत्यै वितर्नोर्ति धार्मिकजनश्रव्यं निर्बन्धोत्तमम् ॥ ३६ ॥
 गुरुचरणसरोजानुग्रहप्राप्तवोऽपि श्रवणजनितभक्तस्त्वांतभूरिप्रमोदः ॥
 निखिलमनुरहस्योद्विधकोऽयं निबन्धो जयतु जगति नामा सिंहसिद्धांतसिंधुः ॥ ३७ ॥
 अत्र प्रातःकृत्यमादौ प्रोक्तं ज्ञानविधिस्ततः ॥ पश्चाद्वासोधारणं च ततखिलकध्यारणम् ॥ ३८ ॥
 च.—साधयेदित्यर्थवैलक्षं ततद्विधायहयमारैश्च लोहितैः रक्तकर्वैरपुष्पैरित्यर्थः ॥
 इति श्रीजगन्निवासात्मजगोस्वामिश्रीशिवानन्दभट्टविराचते सिंहसिद्धांतसिंधुौ अष्टाशीतितमस्तरंगः २८ समाप्तः ॥

६७४ सुदर्शनसंहिता ।

आ.—पार्वत्यवाच । जय शंकर सर्वात्मनीलकंठ नमोऽस्तुते ॥ ममेकः संशयश्वास्ति वक्तुमर्हसि तं प्रभो ॥ १ ॥
 पुरा नारायणः साक्षादवतीर्क्य युगे युगे ॥ संहृत्याखिलरक्षांसि महाबलपराक्रमः ॥ २ ॥
 एतत्कलियुगे देवं विष्णोः स्वस्थानवासतः ॥ केन वा रक्षते विश्वं रक्षोभूतगणादिभिः ॥ ३ ॥
 च.—इदं गुद्य कुलेशानि न देयं यस्य कर्त्य चित् ॥ ३२ ॥
 इति सुदर्शनसंहितायां उप्रात्मप्रयोगो नाम षड्विजातितमः पठलः ॥ २६ ॥

६७५ सुन्दरवाहस्तोत्रं सटीकम् । मू०-श्रीवत्साङ्कः । टी०-नच्छिष्यः ।

मू. आ—श्रीमतौ हरिचरणौ समाश्रितोऽहं श्रीरामानजमुक्तिद्र[मुनिवर्य]लब्धबोधः ॥
निर्भीकस्तत इह सुन्दरोरधाहुं स्तोत्रे तच्चरणविलोकनाभिलाषी ॥ १ ॥
टी. आ—यो विष्णुरेव परतत्त्वमिति प्रतिज्ञां प्रत्यर्थिं संसदि समर्थयते स्म सत्यम् ॥
वेदान्तवाक्यगतिभिर्विवेष्य तर्के: श्रीवत्सचिद्गुहमेनमुपाश्रयामि ॥ १ ॥
अथ श्रीमद्भगवद्गायकारसकाज्ञालब्धपरावरतत्त्वयाप्यारम्यावबोधः श्रीवत्सांकमिश्रः केवरीमध्यगतात् श्रीरंगक्षेत्राद्वा
णस्यां दिशि वर्णगिरिवृष्टिरिसिंहागिरिप्रभूतीनामपि प्रसिद्धे महापर्वते कृतावतारं सुन्दरबाहुं सुन्दरलंकारादिना
भिर्व्यवन्हियमाणादिव्यप्रबंधवैभवं महाविष्णुं स्वजीवनार्थं सकलप्राणिहितार्थं च स्तोत्राः
प्रतिजानीते ॥
मू. इदं भूयो भूयः पुनरपि च भूयः पुनरपि स्फुटं विज्ञिप्त्यामीत्यगतिरब्धोऽनन्यशरणः ॥
च—कृत्प्राणदुष्टात्मा । क्रलुपमतिरस्मीत्यजवैददयायात्मे पात्रं बनगिरिपते सुन्दरभुजा ॥ ३३ ॥

६७६ सूर्यशतकस्तोत्रम्-राघवेन्द्रसरस्वती ।

आ—सांख्यैसुख्यं प्रधानं पुरुषमविकृतं कर्म्म मीमांसमानाः काणादाश्वाक्षपादाः प्रणयपरिचयादीक्षरं सावधानाः ॥
० यं विद्वानवद्यं विदुरधिकधियै ब्रह्मवेदात्तवेद्यं सोऽयं विश्वमकाशः प्रादिशतु भगवान् भावुकं वो विवस्वान् ॥ १ ॥
च—शाके वेदेन्द्रुष्टिक्षेत्रतलगणने भूमिपूलप्रवीपो यज्ञं जालालदीने स भवति सुतरां त्रातुसंघप्रलीने ॥
प्रसज्यगत्यै वृद्धार्विपनसुसन्दने राघवेन्द्रेण गौडात्संतोषाय प्रणीतं रविशतकमिदं याति साहस्य तस्य ॥ १०१ ॥
इति श्रीराघवेन्द्रसरस्वतीप्रणीतं सूर्यशतकं नाम स्तोत्रं समाप्तम् ॥

६७७ साभार्थशुभादयः-श्रीनिवासभट्टः ।

नमस्तस्मै गणेशाय सर्वविनाशिने ॥ कार्यारंभेषु सर्वेषु पूज्यते यः सुरेश्वरि ॥ १ ॥
सुन्दराचार्यैश्विष्येण श्रीनिवासेन धोमता ॥ वद्ये सौभाग्यविद्याया जननं सर्वकामदम् ॥ २ ॥
सौभाग्यशुभोदयं नाम प्रकाशोत्रं समुच्चरेत् ॥ नित्यं नैमितिकं कर्म संक्षेपेण वदाम्यहम् ॥ ३ ॥
इति पंचपञ्चिकात्मकसिंहासनपूजा ॥
इति श्रीश्रीनिवासभट्टविरचितः सौभाग्यशुभोदयः संपूर्णः ॥

६७८ प्राकृतव्याकरणम्-विद्याविनोदाचार्यः ।

गा.—प्राक्सर्गादेक एकस्मिन्बहुधा योऽवभासते ॥ तं वन्दे नित्यमानन्दं नन्दनन्दनमीश्वरम् ॥ १ ॥
पूर्वं ग्रामिकुले कलानिविभिन्नश्लोकी सुमेहः स्थितो भ्राता तस्य जटाधरो द्विजवरो बणेश्वरस्तसुतः ॥
तत्पुत्रः प्रथितोऽभवत्कविवरो नारायणो नामतस्नेदं क्रियते सुखाय विद्वपां यत्प्राकृतं लक्षणम् ॥ २ ॥
कृतिना यत्कृतं पूर्वं तक्षिरखं दुरात्मना ॥ इदानीं तत्समुद्दत्य संक्षेपेणोच्यते मया ॥ ३ ॥
प्राकृतं संस्कृतयोनि । अथाजादेशविधिः । समृद्ध्यादिष्वादेरत आद्वा । अत्रैति इत्यविकारः । पासिद्धो परिद्व
प्रसिद्धः ।
इति श्रीविद्याविनोदाचार्यकृतौ प्राकृतपादे प्रथमः परिच्छेदः ॥ १ ॥
व.—असंयुक्तस्थानादौ कगच्चजतदपयवः प्रायोलिपः ।
इति श्रीविद्याविनोदाचार्यविरचिते प्राकृतव्याकरणेऽष्टमः परिच्छेदः समाप्तः ॥

